

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

Journal of MCU Nakhondhat

P-ISSN: 2586-923X ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 (กันยายน 2562)

E-ISSN: 2630-0362 Vol.6 No.7 (September 2019)

💧 วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การจัดการสาธารณะ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม

ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์

ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม

ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน

ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม

ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน

ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม

ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม

ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน

ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม

ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน

ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

*(เริ่มปรับเป็น 12 ฉบับ ตั้งแต่ เดือนเมษายน 2562)

◆ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.,ดร.

พระราชปริยัติกิจ, ศ.,ดร.

พระเทพปัญญาสุธี

พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.,ดร.

พระราชปริยัติมุนี, ผศ.,ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.

◆ บรรณาธิการบริหาร

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

◆ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

◆ กองบรรณาธิการ

พระครูสิริธรรมาภิรต, ผศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโคกราช

พระครูโฆสิตพัฒนากุล, ผศ.,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโคกราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิชภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาณี วรภัทร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร สุขแสน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ดร. มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

📌 **ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ**

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

📌 **ฝ่ายประสานงานและจัดการ**

พระสาโรจน์ ธมมโส

พระมหาศักดิ์ดา สิริเมธี

พระมหาอนันต์ นนทภาณี

พระบุญญฤทธิ์ ภาทพจารี

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

พระมหาอนุชิต อนนตเมธี

📌 **ฝ่ายกฎหมาย**

นางสาวฉัตรมาส วิเศษสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

◆ **ออกแบบปก**

นายวินัย ชีระพิบูลย์วัฒนา

◆ **จัดรูปเล่ม**

พระณัฐพงษ์ สิริสุวรรณโณ

◆ **พิมพ์ที่**

บริษัท โรงพิมพ์ดีชัย จำกัด

1/7 ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-322-955, Email : dchai@hotmail.com

◆ **เจ้าของ**

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

เลขที่ 3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 086-4345903 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : tak.puyada@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 7 ประจำปีพุทธศักราช 2562 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 6 ได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพวารสาร จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ 1 (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index-ACI ต่อไป เพื่อรักษาคุณภาพของวารสารให้ เป็นไปตามเงื่อนไขและกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการ เชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 ประกอบด้วย บทความวิชาการ 2 เรื่อง บทความวิจัย 28 เรื่อง ดังนี้

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิในการลาของผู้ตั้งครุฑในระหว่างการทำงาน โดย ศิริรัตน์ ศิริวุธสมัย อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าระงับการเผยแพร่สื่อทัศนวัสดุที่ละเมิด ลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์ โดย ฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์ ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา โดย พระไพยนต์ รุกขิตตมโฆ (ชะเอ) การมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดย ธนากร นาควรรณ, อโนทัย ประสาน และธีรพงษ์ สมเขาใหญ่ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดย พระทรงพล ทิพย์คำ, เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และจารุณี ทิพย์มณฑล รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดย ศศิรดา แสงไทย, สุบัน มุขธระโกษา และสมใจ มณีวงศ์ การประยุกต์ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหาร สถานศึกษา โดย จินตนา งามเจริญมงคล, สมคิด สร้อยน้ำ และสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ การเมืองของ สิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปากเอะญอภาคเหนือตอนบน โดย พร้อมพล สัมพันธ์โน, ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ และกฤษฎา บุญชัย ผลของความแตกต่างระหว่างเพศของ นักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีต่อการเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ด้วยโปรแกรมการฝึก กระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง (VR-CTP) โดย สดใส ดุลยา, ปริญญญา เรืองทิพย์ และปิยะทิพย์ ประดู่จพรม มุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพ เพื่อการพัฒนาสังคมไทย โดย

หัสพงษ์ พิมวัน และศิวัช ศรีโศคนกุล การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย
 กรณีศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น โดย อุไร ศรีชมภู และวิชญ์ สมิตสุวรรณ
 การพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืน ตามปรัชญาของ
 เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่น โดย ธันวารัตน์ บุญจวง และ
 วิชญ์ สมิตสุวรรณ การพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา โดย
 พระครูภาวนาสังวรกิจ วิ.(สุวิทย์ คำมูล) ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของกรมประมงในการ
 พัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557-2560 โดย ไตรภพ ประสาทแก้ว และกฤษฎา
 ไวสำรวจ ประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ใน
 จังหวัดนนทบุรี โดย พระวรวัฒน์ วงษ์จันทร์ และปิยากร หวังมหาพร การประเมินการรู้สารสนเทศ
 ผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 โดย กวรรรณ สืบสม
 และนพรัตน์ หมีพลัด ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัด
 อุตรดิตถ์ โดย กศิปัญญา ทองแกม และโสมสิต แพงสร้อย ผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐ
 ประชาธิปไตยประชาชนลาว โดย กุลภัทร กมล, บรรพต วิรุณราช และสุชนันี เมธิโยธิน รูปแบบ
 การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดย ประพนอม กริอารีย์, สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, ระวีง
 เรืองสังข์ และพงศธร มหาวิจิตร การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพ
 การศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดย รัตนภรณ์ นະชาว, วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ และวีระวัฒน์
 อุทัยรัตน์ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาม
 เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดย สันติ แสงระวี, วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ และจำเริญ
 ชูช่วยสุวรรณ กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) อำเภอเมือง
 จังหวัดลำพูน โดย จินดาวรรณ กาญจนภานุพันธ์ กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อ
 ส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร โดย พระครูปลัดสิทธิ
 ศักดิ์ จิตสกุโข พุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจสำหรับผู้ประกอบ
 ธุรกิจร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดย รักษ์ วงษ์สาคร การสังเคราะห์
 ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพลังพลวัติพุทธของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ โดย พระปลัดสมชาย
 บิโยโค, พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จันทูปโม, พระภนัต วฑฒโน, โยตะ ชัยวรมันกุล และธรรณพร
 หงษ์ทอง พุทธจิตวิทยากับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกา
 ตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ของผู้บริโภค
 ในกรุงเทพมหานคร โดย พินิตศรี จินชัยภูมิ และสุมาลี สว่าง การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธ
 ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย พระวิษณุรัตน์ ชยสุโข (ไชยศิลา)
 รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด โดย วรพล นาหนองตูม

การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลโมถ่าย อำเภอยาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดย พระชัยณรงค์ กนต์สีโล (อินทร์แก้ว), พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร (อะซิม), พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ (จันทร์โร), กันตภณ หนูทองแก้ว และเดชชาติ ตริทรัพย์

ปิดท้ายเล่มนี้ด้วยบทความวิจัย เรื่อง แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท โดย เกรียงไกร พินยารัก, พระมหาพรชัย สิริวิโร, ณัฏฐ์ ศรีดี และประเวศ อินทองปาน บทความนี้นำเสนอในประเด็น “1) ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ความรู้สึกไม่เป็นทุกข์และมีเป้าหมายเพื่อการสันติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเว ความคร่ำครวญและความคับแค้นใจ ความหมายของความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเทียบได้กับคำว่า Righteousness สำหรับความเป็นธรรมในปรัชญาตะวันตกตรงกับความหมายคำว่า virtue กับ Justice เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสอดคล้องความเป็นธรรมกับพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีความหมายกว้างกว่า virtue หรือ Justice เนื่องจาก virtue และ Justice เป็นความยุติธรรมที่ใช้กับสังคมเท่านั้น เกณฑ์การตัดสินความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่าเป็นสามัญนิยมมีลักษณะเป็นปรัญญาเป็นกฎที่เป็นจริงอยู่เสมอ 2) พุทธปรัชญามีแนวคิดที่ทุกข์เป็นสิ่งที่ทนได้ยาก พุทธปรัชญาเถรวาทแยกทุกข์ออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ ทุกข์ขั้น 1 คือ ทุกข์ที่เกิดจากขั้น 5 ประการที่สองคืออุปาทานขั้น 2 เป็นความทุกข์จากการยึดมั่นถือมั่นขั้น 5 เป็นสภาวะที่มนุษย์ยึดถือโดยไม่รู้ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ทำให้เกิดความยึดมั่นเชิงปัจเจกและสังคม ความมีอยู่ของความทุกข์ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ยกปฏิจสมุปบาทเป็นทฤษฎีแนวคิดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของวงจรชีวิตที่เป็นทุกข์ 3) ในการพิจารณาเพื่อตัดสินว่า การกระทำเช่นไรเป็นการกระทำที่เป็นธรรมนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทให้ใช้แนวคิดเรื่องทุกข์เข้ามาร่วมตัดสิน กล่าวคือถ้าการกระทำใดเป็นไปเพื่อการไม่ยึดมั่นถือมั่นและนำไปสู่การสันติ สันติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทุกข์การกระทำนั้นถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นธรรม การยืนยันเช่นนี้แสดงว่าพุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ ชุมชนนิยมประโยชน์นิยม เพราะเกณฑ์ที่จอห์น รอลส์นำมาใช้ไม่ได้พิจารณาถึงธรรมชาติของมนุษย์ เกณฑ์ที่ชุมชนนิยมใช้จะทำให้เกิดความไม่แน่นอนในแง่ความเป็นธรรมเนื่องจากยึดแนวคิดของคนในชุมชนเป็นหลัก และเกณฑ์ที่ประโยชน์นิยมใช้จะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมไม่เสมอภาคเนื่องจากเอาเสียงคนข้างมากเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงคนส่วนน้อย ส่วนเกณฑ์ตัดสินในพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นการพิจารณาตั้งแต่หลักการวิธีการและเป้าหมาย การพิจารณาเช่นนี้จะทำให้เกิดความครอบคลุมของแนวคิดได้ดีกว่าและสามารถประยุกต์ใช้ในการพิจารณาหลักเกณฑ์เรื่องความเป็นธรรมได้”

กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่าน

ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ

(ก)

บทบรรณาธิการ

(จ)

บทความวิชาการ : Academic Article

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิในการลาของผู้ตั้งครรภ์ในระหว่างการทำงาน 3212

PROBLEMS PROTECTING THE RIGHT TO LEAVE THE PREGNANT PERSON DURING WORK

ศิริรัตน์ ศิริยุวสมัย

อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าระงับการเผยแพร่สื่อทัศนวัสดุที่ละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์ 3237

THE AUTHORITY OF OFFICIALS TO SUSPEND THE PUBLISHING OF ONLINE COPYRIGHT INFRINGEMENT AUDIOVISUAL MATERIALS

ฉัตรตมาศ วิเศษสินธุ์

บทความวิจัย : Research Articles

ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา 3247

AN ANALYTICAL STUDY ON THE BUDDHIST DOCTRINE EMBEDDED IN ARCHITECTURES OF LANNA TEMPLES

พระไพยนต์ รุกขิตธมโม (ชะเอ)

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 3263

THE PARTICIPATION OF BACIS EDUCATION BOARDS IN THE ACADEMIC AFFAIRS OF SMALL SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 12

ชนากร นาควรรณ, อโนทัย ประสาน และธีรพงษ์ สมเขาใหญ่

สารบัญ (ต่อ)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 3285

PROBLEM - BASED LEARNING MANAGEMENT TO PROMOTE GOODCITIZENSHIP FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS

พระทรงพล ทิพย์คำ, เชษฐภูมิ วรรณไพศาล และจารุณี ทิพย์มณฑล

รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 3299

A MODEL DEVELOPING CREATIVE LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS IN KHONKAEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

ศศิธรดา แพงไทย, สุบัน มุขระโกษา และสมใจ มณีวงษ์

การประยุกต์ใช้วิธีวิทยาควในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับ ผู้บริหารสถานศึกษา 3314

AN APPLICATION OF Q METHODOLOGY IN DEVELOPING A 4.0 LEADERSHIP MODEL FOR SCHOOL ADMINISTRATORS

จินตนา งามเจริญมงคล, สมคิด สร้อยน้ำ และสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปากะเกะญอ ภาคเหนือตอนบน 3337

THE POLITICS OF CULTURAL RIGHTS FOR PROTECTING WAYS OF LIFE OF PGAZ K'NYAU IN THE UPPER PART OF THE NORTH

พร้อมพล สัมพันธ์โน, ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ และกฤษฎา บุญชัย

ผลของความแตกต่างระหว่างเพศของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีต่อการ เพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทาง ปัญญาเสมือนจริง (VR-CTP) 3354

THE EFFECT OF GENDER AMONG PRIMARY SCHOOL STUDENTS ENHANCING SPATIAL INTELLIGENCE USING VIRTUAL REALITY COGNITIVE TRAINING PROGRAM

สดีเส ดุลยา, ปริญญา เรืองทิพย์ และปิยะทิพย์ ประดุงพรม

มุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพ เพื่อการพัฒนาสังคมไทย THE 3368

PERPECTIVE OF THE SOLDIERS TOWARD THE MILITARY REFORM POLICYFOR THE DEVELOPMENT OF THAI SOCIETY

หัตพงษ์ พิมวัน และศิวัช ศรีโสภางกุล

สารบัญ (ต่อ)

**การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย กรณีศึกษา 3383
มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น**

SUCCESSION PLANNING FOR THE UNIVERSITY ADMINISTRATORS: A CASE STUDY
OF A UNIVERSITY IN KHON KAEN

อุไร ศรีชมภู และวิชญ์ สมิตสวรรณค์

**การพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตาม 3401
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่น**

DEVELOPMENT OF GUIDELINES FOR SUSTAINABLE FINANCIAL TRANSACTIONS
ACCORDING TO THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY: A CASE STUDY OF
ENTREPRENEURS IN KHON KAEN

ธันวารัตน์ บุญจวง และวิชญ์ สมิตสวรรณค์

การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุตามแนวพุทธจิตวิทยา 3414

A DEVELOPMENT OF HOLISTIC WELL-BEING FOR THE ELDERLY BASED ON
BUDDHIST PSYCHOLOGY

พระครูภาวนาสังวรกิจ วิ.(สุวิทย์ คำมูล)

**ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของกรมประมงในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด 3424
ประจำปีงบประมาณ 2557-2560**

THE SUCCESS OF BUDGET SPENDING OF THE DEPARTMENT OF FISHERIES TO
DEVELOPMENT BUNGBORAPET IN B.E 2557-2560

ไตรภพ ประสาทแก้ว และกฤษณา ไวก่ำรวจ

**ประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของ 3436
พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี**

THE EFFECTIVENESS OF BUDDHISM PROPAGATION POLICY IMPLEMENTED BY
BUDDHIST MONKS IN NONTHABURI PROVINCE

พระวรวัฒน์ วงษ์ขันธุ์ และปิยากร หวังมหาพร

สารบัญ (ต่อ)

- การประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 3453**

THE ASSESSING INFORMATION LITERACY THROUGH ICT TEACHING INNOVATION TO PROMOTE SKILLS OF CHILDREN IN THE 21ST CENTURY

กรวรรณ สืบสม และนพรัตน์ หมี่พลัด

- ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัดอุดรธานี 3469**

THE PROBLEMS AND SOLUTION OF OTOP PRODUCTS BASED ON THE METHODS OF BUDDHISM IN UDON THANI PROVINCE

กศิพัญ์ ทองแกม และโสมลิต แพงสร้อย

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 3489**

ECONOMIC IMPACT OF BORDER TRADE IN THE NORTHEAST REGION AFTER DEBUT THE VIENTIANE NEW WORLD (VNW) PROJECT IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC

กุลภัทร กมล, บรรพต วิรุณราช และสุชนนี เมธิโยธิน

- รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 3508**

A MODEL OF TEACHING AND LEARNING DEVELOPMENT FOR MODEL TEACHER ACCORDING TO THREEFOLD TRAINING MAIN FOR SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ประนอม กรืออารีย์, สุทธิพงศ์ ศรีวิชัย, ระวีง เรืองสังข์ และพงศธร มหาวิจิตร

- การพัฒนาแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 3528**

THE MODEL OF MANAGEMENT ACCORDING TO THE EDUCATION CRITERIA FOR PERFORMANCE EXCELLENCE IN SMALL SIZE SCHOOLS UNDER THE NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL OFFICE SERVICE AREA 1

รัตนารณ นะขาว, วีระยุทธ ชาคะกาญจน์ และวีระวัฒน์ อุทัยรัตน์

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 3552 ประเมินศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

DEVELOPMENT OF MANAGEMENT MODEL FOR PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE
AREA OFFICES ACCORDING TO PUBLIC SECTOR MANAGEMENT QUALITY AWARD
(PMQA)

สันติ แสงระวี, วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ และจำเริญ ชูช่วยสุวรรณ

กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) 3572 อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

THE PROCESS OF THE BUDDHIST HARMONY CREATION IN BAN CHETAWAN
(NONGMOO), MUAENG DISTICT, LAMPHUN PROVINCE

จินดาวรรณ กาญจนภานุพันธ์

กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการ 3587 ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร

AN APPLICATION PROCESS OF BUDDHIST PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES FOR
ENHANCING WORK EFFECTIVENESS OF BANGKOK OFFICERS

พระครูปลัดลลิตกิตฺต จิตฺตสุโข

พุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจสำหรับผู้ 3599 ประกอบธุรกิจร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

THE BUDDHIST ENTREPRENEURIAL ORIENTATION FOR BUSINESS SUCCESSFUL
OWNERS OF STAND-ALONE DRUGSTORES IN BANGKOK AND PERIMETER

รักษ์ วงษ์สาคร

การสังเคราะห์ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพลังวิถีพุทธของผู้สูงอายุกลุ่มผู้ 3613 เกษียณราชการ

THE SYNTHESIS OF INDICATORS OF ACTIVE AGING ENHANCEMENT ACCORDING
OF BUDDHIST INTEGRATION FOR THE RETIREMENT OF ELDERLY

พระปลัดสมชาย ปโยโค, พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จันทูปโม, พระณัด วฑฒโน, โยตะ ชัยวรรณ
กุล และธรรณปพร หงษ์ทอง

สารบัญ (ต่อ)

- พุทธจิตวิทยากับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร 3626**

BUDDHIST PSYCHOLOGY ANALYSIS OF CAUSAL RELATION ON SHIPS THAT INFLUENCED THE INTENTION OF BUYING COSMETICS FOR FACE DECORATION (MAKEUP) VIA SOCIAL MEDIA OF CONSUMERS IN BANGKOK

พินิตศรี จินชัยภูมิ และสุมาลี สว่าง

- การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราช 3644**

A BUDDHIST TOURISM OF RELIGIOUS PLACE WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHAWIHAN IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระวิชฌนรัตน์ ชยสุโข (ไชยศิลา)

- รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด 3656**

PATTERN OF SOCIAL CAPITAL PROMOTION TO COMMUNITY EMPOWERMENT FOR MANAGING DRUGS PROBLEMS

วรพล นานองตุม

- การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบล โมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3671**

AN APPLICATION OF GOOD GOVERNANCE IN ADMINISTRATION OF MOTHAI SUB-DISTRICT ADMINSTRATIVE ORGANIZATION, CHAIYA DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE

พระชัยณรงค์ กนต์สิโล (อินทร์แก้ว), พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร (อะจิม),

พระณัฐพงษ์ สิริสุวรรณ (จันทโร), กันตภณ หนูทองแก้ว และเดชชาติ ตริทรัพย์

- แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท 3686**

A CONCEPT OF RIGHTEOUSNESS AND SUFFERRING IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

เกรียงไกร พินยารัก, พระมหาพรชัย สิริวิโร, ณัฏฐ์ ศรีดี และประเวศ อินทองปาน

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

ฅม-ผ

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิในการลาของผู้ตั้งครรภ์ในระหว่างการทำงาน*

PROBLEMS PROTECTING THE RIGHT TO LEAVE THE PREGNANT PERSON DURING WORK

ศิริรัตน์ ศิริยวสมัย

Sirirat Siriyuwasamai

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Thammasat University, Thailand

Email: gluay.sirirat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคุ้มครองความเป็นมารดาของแรงงานหญิงตามกฎหมายไทย โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรฐานการคุ้มครองความเป็นมารดาตามอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ คือ อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 และข้อเสนอฉบับที่ 191 ว่าด้วยความคุ้มครองมารดา ค.ศ. 2000 และกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กฎหมายไทยยังมีปัญหาในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลาการลาคลอดที่ไม่เหมาะสม กฎหมายไทยยังไม่ได้กำหนดระยะเวลาบังคับลาหลังคลอดและการขยายระยะเวลาการลาคลอดกรณีคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน จึงเห็นควรแก้ไขกฎหมาย โดยกำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอดครรภ์หนึ่งไม่น้อยกว่า 14 สัปดาห์ (98 วัน) โดยแบ่งระยะเวลาบังคับลาหลังคลอดไม่น้อยกว่า 6 สัปดาห์ (42 วัน) ขยายระยะเวลาการลาคลอดกรณีคลอดบุตรหลายคนใน คราวเดียวกัน และในส่วนที่ไม่ใช่ระยะเวลาบังคับลาหลังคลอดแรงงานหญิงควรมีสิทธิกำหนดระยะเวลาการลาได้เอง ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ

2. สิทธิลาเพื่อตรวจครรภ์ แรงงานหญิงในกิจการภาครัฐยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ให้มีสิทธิลาเพื่อตรวจครรภ์ไว้เฉพาะ สำหรับแรงงานหญิงในกิจการภาคเอกชนแม้ว่าจะได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ให้มีสิทธิลาตรวจครรภ์ก่อนการคลอดแต่ก็มีลักษณะนำเอาวันลาตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรรวมกับวันลาคลอดบุตรและไม่ครอบคลุมการลาตรวจสุขภาพภายหลังการคลอดบุตร จึงเห็นควรแก้ไขกฎหมายให้แรงงานหญิงมีสิทธิหยุดงานเพื่อตรวจครรภ์หรือตรวจสุขภาพอันเนื่องมาจาก การตั้งครรภ์ตามที่ได้นัดหมาย

* Received 18 June 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 20 September 2019

กับบุคลากรทางการแพทย์ครอบคลุมทั้งก่อนและหลังการคลอดบุตรและ แยกออกจากสิทธิลาคลอดอย่างชัดเจน รวมถึงกำหนดให้มีสิทธิได้รับค่าจ้างในระหว่างที่ลาด้วย

3. กฎหมายไทยยังไม่คุ้มครองให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมง การทำงานเพื่อให้มนบุตร เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการลาคลอดและแรงงานหญิงได้กลับเข้าทำงานตามปกติแล้ว การที่แรงงานหญิงจะมีโอกาสเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ต่อเนื่องหรือไม่ นั้น จึงขึ้นอยู่กับทัศนคติและนโยบายของผู้บริหารหรือเจ้าของสถานประกอบการเท่านั้น ดังนั้น จึงต้องมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้มนบุตร รวมถึงกำหนดให้หน่วยงานหรือสถานประกอบการจัดให้มีสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการให้นมบุตรด้วย

คำสำคัญ: แรงงานหญิง, ลาคลอด, ลาตรวจครรภ์, สิทธิพักเพื่อให้มนบุตร, คุ้มครองความเป็นมารดา

Abstract

This article examines on major problems of Thai labour laws concerning the maternity protection to female workers. By analyzing and comparing with the International labour Organization standards, the labour law of Germany, The UK and Philippines. According to studies, it has been found that Thai labour laws still have problems that are as follows:

1. Maternity leave is not appropriate. Thailand should be amendment of the laws for maternity leave shall be entitled to a period of maternity leave of not less than 14 weeks (98 days) include a period of 6 weeks (42 days) compulsory leave after childbirth, and extension of the maternity leave in the event of multiple births. To the extent possible, measures should be taken to ensure that the woman is entitled to choose freely the time at which she takes any non-compulsory portion of her maternity leave, before or after childbirth.

2. Time off for antenatal care. Female workers in the public sector are no specific law to provide to antenatal care. For female workers in the private sector, even though The Labour Protection Act BE 2541 has been amended to enable the right to antenatal care. However, it has the characteristics of bringing antenatal care combined with maternity leave and does not cover time off for postnatal care. Therefore, Thailand should be amendment the laws to provide

right to Time off for check-ups for pregnancy and maternity, and this time off must not result in loss of pay.

3. Thai female workers are no proper legal right and protection under the law to enable them to breastfeeding in workplace. Opportunities for breastfeeding for female workers who desire to continue to breastfeed after them return to work. It's depends on the policy of the employer. Therefore, Thai law needs to be amended include the provision of appropriate right to breastfeeding breaks and breastfeeding facilities in workplaces for female workers during their time at work.

Keywords: Female Workers, Maternity Leave, Time Off For Antenatal Care, Breastfeeding Breaks, Maternity Protection

บทนำ

แรงงานเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ไม่เพียงแต่แรงงานชายเท่านั้น ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ ปัจจุบันแรงงานหญิงก็เข้ามามีบทบาทและหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยเช่นกัน แต่เนื่องจากความแตกต่างทางสรีระร่างกายระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ความแข็งแรงของร่างกายและการตั้งครรภ์ของเพศหญิง ตลอดจนบทบาทหน้าที่ในการเป็นมารดาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการคุ้มครองมารดาในการทำงาน โดยการกำหนดเงื่อนไขในการให้สิทธิประโยชน์ การคุ้มครองความปลอดภัยในสถานที่ทำงานเพื่อสุขภาพอนามัยของมารดาและเด็ก และการไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเพศหรือบทบาทในการเป็นมารดาหรือหน้าที่ในการสืบพันธุ์ เพื่อให้แรงงานหญิงสามารถรับผิดชอบหน้าที่การงานควบคู่ไปกับการทำหน้าที่มารดา โดยไม่สูญเสียสถานภาพและสิทธิประโยชน์ในการทำงาน สร้างความสมดุลระหว่างการทำงานกับภาระหน้าที่ทางครอบครัว ซึ่งประเด็นสำคัญประการหนึ่งของการคุ้มครองความเป็นมารดาในการทำงาน คือ การคุ้มครองให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอด ด้วยเหตุที่ระยะเวลาในการลาคลอดนั้น มีความสำคัญต่อการพักผ่อนและฟื้นฟูร่างกาย โดยเฉพาะการลาคลอดในช่วงหลังการคลอดบุตรมีความสำคัญในช่วงช่วงพักฟื้นและสัปดาห์หลังการคลอดมีความเสี่ยงต่อสุขภาพมารดาและทารก 2 ใน 3 ของการเสียชีวิตของมารดาและทารกเกิดขึ้นใน 2 วันแรกหลังการคลอด ในขณะที่ร้อยละ 4 ของมารดาและร้อยละ 30 ของทารกแรกเกิด เกิดขึ้นระหว่างสัปดาห์ที่ 2 ถึง 6 สัปดาห์ หลังการคลอด (International Labour Organization, 2012) การคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน การผ่าตัดเพื่อคลอดบุตร หรือ การเจ็บป่วยจากการคลอด ย่อมส่งผลกระทบต่อระยะเวลาในการฟื้นฟูร่างกายภายหลังการคลอดบุตรทั้งสิ้น สำหรับประเทศไทยแรงงานหญิงในกิจการภาครัฐ ได้แก่ ข้าราชการ

ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว พนักงานราชการ รวมถึงพนักงานและลูกจ้างในหน่วยงาน รัฐบาลวิสาหกิจได้รับความคุ้มครองให้มีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครรภ์หนึ่ง ไม่เกิน 90 วัน โดยที่มีได้ กำหนดระยะเวลาบังคับลาหลังคลอดไว้แต่อย่างใด แม้ว่าวันคลอดจริงจะคลาดเคลื่อนออกไป จากวันที่กำหนดคลอดซึ่งทำให้ระยะเวลาในช่วงลาหลังคลอดน้อยลง หรือเป็นการคลอดบุตรหลายคน ในคราวเดียวกัน การผ่าคลอดบุตร หรือเกิดการเจ็บป่วยจากการคลอดซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟูร่างกายมากขึ้นก็ตาม ในส่วนของแรงงานในกิจการภาคเอกชนนั้น แม้ว่าจะมีการแก้ไข พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 ซึ่งได้ปรับปรุงเพิ่มสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรจากเดิมที่สามารถลาคลอดบุตรครรภ์หนึ่งจาก เดิม 90 วัน เป็น 98 วัน ซึ่งสาระสำคัญของการแก้ไขสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรในครั้งนี้ยังได้ กำหนดให้ลูกจ้างหญิงมีครรภ์มีสิทธิลา เพื่อตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรโดยให้ถือเป็นวันลา เพื่อคลอดบุตรด้วย แต่การปรับปรุงเพิ่มวันลาเพื่อคลอดบุตรดังกล่าว ก็มีลักษณะนำเอาวันลาคลอด บุตรและการลาเพื่อตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรมารวมกัน ซึ่งหากลูกจ้างหญิงได้ใช้สิทธิลาตรวจ ครรภ์ก่อนการคลอดบุตรหลายครั้งก็จะทำให้ระยะเวลาลาคลอดบุตรสั้น และแม้ว่าลูกจ้างหญิงจะมี สิทธิลาเพื่อคลอดบุตรได้เพิ่มขึ้น เป็น 98 วัน แต่ยังคงสิทธิได้รับค่าจ้างและเงินสงเคราะห์การหยุดงาน เพื่อการคลอดบุตรรวมกันแล้ว เป็นเวลา 90 วันเท่านั้น สำหรับอีก 8 วันที่เพิ่มขึ้นมานั้น ลูกจ้างจะมี สิทธิได้รับค่าจ้างระหว่างลาหรือไม่ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ทั้งนี้ ยัง พบว่าแรงงานหญิงมากถึงร้อยละ 77.78 ใช้สิทธิลาคลอดบุตร ไม่ครบ 90 วัน โดยสาเหตุที่ มารดาใช้สิทธิลาคลอด ไม่ครบ ได้แก่ ต้องการได้เงินเพิ่มหรือไม่ได้รับเงินเดือนระหว่าง ลาคลอด หน่วยงานให้ไปทำงานก่อนเนื่องจากขาดแคลนบุคลากร มารดาอยากไปทำงาน มารดากลัวจะถูก ตัดโบนัสหรือไม่ขึ้นเงินเดือน (นิสาชล เศรษฐไกรกุล และคณะ, 2558) ซึ่งการกลับเข้าไปทำงาน ของแรงงานหญิง ในขณะที่ร่างกายยังไม่สมบูรณ์แข็งแรงพอและยังต้องการระยะเวลาในการ พักผ่อนและฟื้นฟูร่างกาย ย่อมส่งผลต่อการทำงานและเป็นเหตุให้มารดาได้รับอันตรายหรือ เจ็บป่วยจากการทำงานได้

นอกจากระยะเวลาการลาคลอดที่ไม่เหมาะสมแล้วยังพบว่า เมื่อแรงงานหญิงกลับเข้า ทำงานตามปกติภายหลังใช้สิทธิลาคลอดแล้ว การที่แรงงานหญิงจะเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่อย่าง ต่อเนื่อง โดยการใช้เวลาพักระหว่างการทำงานปกติกลับมาให้นมบุตรในสถานที่พักนั้น ย่อม เป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ ด้วยเหตุระยะทางระหว่างที่พักกับสถานที่ทำงาน และแม้ว่าใน ปัจจุบันจะมีเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการปัมน้ำนมและจัดเก็บน้ำนมในระหว่างทำงาน ได้ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 แล้วพบว่าไม่มี บทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่แรงงานหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรมีสิทธิพัก ในระหว่างเวลา ทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้ให้นมบุตร รวมทั้งยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้สถาน ประกอบการมีมาตรการหรือสวัสดิการดังกล่าวให้แก่มารดาที่จะต้องทำงาน เช่น การจัดให้มี

สถานที่หรืออุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกสำหรับให้นมบุตรหรือสถานเลี้ยงทารกในสถานประกอบการ ด้วยเหตุนี้การที่มารดาจะมีโอกาสในการให้นมบุตรหรือเลี้ยงบุตรทารกหรือไม่นั้นจะต้องนำหลักเสรีภาพในการทำสัญญา มาปรับใช้กับการทำสัญญาจ้างหรือข้อตกลงที่เกี่ยวกับสภาพการจ้าง แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาปรับใช้ก็ยังมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจต่อรองที่เหนือกว่าของนายจ้าง ทั้งนี้ การเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ถือว่ามีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตของทารก ทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา เนื่องจาก นมแม่เป็นอาหารที่สมบูรณ์และเหมาะสมที่สุดสำหรับทารกทั้งในแง่ของโภชนาการและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และพัฒนาการที่ สมวัย ของ บุตร องค์กร การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund : UNICEF) ตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ จึงแนะนำให้มารดาควรให้นมบุตรอย่างเดียวเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 6 เดือน หลังคลอด และเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นตามวัยจนถึงอายุ 2 ขวบหรือนานกว่านั้น สำหรับประเทศไทยพบว่ามีการเลี้ยงดูทารกเพียงร้อยละ 23.1 เท่านั้นที่ได้กินนมแม่เพียงอย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้มารดาหยุดให้นมบุตร คือ การออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัวของมารดา ในขณะที่สภาพแวดล้อมในที่ทำงานไม่เอื้ออำนวยให้มารดาเลี้ยงดูบุตรด้วยนมต่อเนื่อง มารดาต้องใช้เวลาในระหว่างหยุดพักกลางวัน เพื่อเก็บนํ้านมประกอบกับหน่วยงานหรือสถานประกอบการไม่มีสถานที่สำหรับให้มารดาปั้มนมเก็บไว้เฉพาะ มารดาจึงต้องปั้มนมบนโต๊ะทำงานหรือห้องน้ำซึ่งอาจจะไม่สะอาดและไม่มีความเป็นส่วนตัวเพียงพอ เป็นเหตุให้ต้องหย่านมบุตรก่อนครบ 6 เดือน ดังนั้น การที่มารดาจะมีโอกาสในการให้นมบุตรหรือไม่นั้น จึงขึ้นอยู่กับทัศนคติและนโยบายของผู้บริหารหรือเจ้าของสถานประกอบการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่ปรากฏในอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศเพื่อนำมาวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายไทยให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพในการคุ้มครอง มากยิ่งขึ้น

การคุ้มครองความเป็นมารดาตามมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ

1. สิทธิลาคลอด

การตั้งครรภ์ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและเป็นเหตุผลหลักในการคุ้มครองแรงงานหญิงตั้งครรภ์ในช่วงก่อนการคลอด แม้ว่าการตั้งครรภ์และการคลอดบุตรไม่ใช่การเจ็บป่วย แต่ก็ส่งผลกระทบต่อหญิงตั้งครรภ์ที่มีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อการทำงาน ด้วยเหตุนี้ในช่วงของการตั้งครรภ์หรือภายหลังการคลอดบุตรจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการพักผ่อน

และฟื้นฟูร่างกายตามที่แพทย์แนะนำเป็นเหตุให้แรงงานหญิงตั้งครรภ์จำเป็นต้องหยุดงานในช่วงระยะเวลานี้ โดยที่ระยะเวลาในการพักผ่อนหรือฟื้นฟูร่างกายของแต่ละคนอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับภาวะแทรกซ้อนและความแข็งแรงของร่างกาย นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมการทำงานลักษณะงานที่ทำงานซึ่งอาจจะส่งผลหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ทั้งนี้ ปรากฏหลักการคุ้มครองแรงงานหญิงตั้งครรภ์ให้มีสิทธิลาคลอดตามอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้

1.1 ระยะเวลาการลาคลอด

อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศถือเป็นบ่อเกิดหลักของกฎหมายแรงงานระหว่างประเทศ (Jean-Michel Servais, 2011) โดยที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้กำหนดมาตรการคุ้มครองแก่แรงงานหญิงให้มีสิทธิลาคลอดไว้ในอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ว่าด้วยความคุ้มครองมารดา ค.ศ. 2000 ซึ่งมีขอบเขตให้ความคุ้มครองแก่ผู้หญิงทุกคนที่ได้รับการว่าจ้างให้ มีสิทธิลาคลอดบุตรครรภ์หนึ่งไม่ต่ำกว่า 14 สัปดาห์ ครอบคลุมช่วงเวลาที่แรงงานหญิงไม่ต้องทำงานทั้งก่อนและหลังการคลอดบุตร โดยแบ่งเป็นการบังคับลาหลังการคลอดบุตรจำนวน 6 สัปดาห์ ซึ่งหากปรากฏว่าแรงงานหญิง ที่ได้ใช้สิทธิลาคลอดบุตรไปแล้วแต่วันคลอดจริงคลาดเคลื่อนออกไปจากวันที่กำหนดคลอดแรงงานหญิง ผู้นั้นจะต้องได้รับการขยายระยะเวลาการลาก่อนการคลอดบุตรออกไปจนถึงวันที่คลอดจริงโดยไม่ต้องไม่ลดระยะเวลาของการลาหลังการคลอดบุตรลง ทั้งนี้ ข้อแนะนำที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ได้กำหนดหลักการให้สมาชิกองค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 จะต้องพยายามขยายระยะเวลาการลาคลอดตามที่อนุสัญญากำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอดได้ไม่ต่ำกว่า 14 สัปดาห์ เป็นอย่างน้อยที่สุด 18 สัปดาห์ และควรมีบทบัญญัติขยายระยะเวลาการลาคลอดในกรณีที่เป็นการคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน ตลอดจนควรมีมาตรการที่เป็นหลักประกันว่าแรงงานหญิงมีสิทธิที่จะกำหนดระยะเวลาการลาคลอดในส่วนที่ไม่ใช่ภาคบังคับ ทั้งการลาก่อนคลอดและภายหลังการคลอดได้ด้วยตนเอง

สำหรับสิทธิลาคลอดตามกฎหมายต่างประเทศพบว่า แรงงานหญิงตั้งครรภ์หรือเพิ่งให้กำเนิดบุตรหรืออยู่ระหว่างให้นมบุตรในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งได้รับการว่าจ้างจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้ที่รับงานไปทำงานที่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยงานที่รับไปทำที่บ้าน ค.ศ. 1951 (Homework Act 1951) ลูกจ้างฝึกงาน ลูกจ้างชั่วคราวที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของนายจ้าง จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 1997 (Mutterschutz) ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่มารดาไว้เป็นการเฉพาะ โดยที่กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอดบุตรครรภ์หนึ่งได้ 14

สัปดาห์ แบ่งเป็นการลาคลอดก่อนการคลอด 6 สัปดาห์ อย่างไรก็ตาม กรณีที่แรงงานหญิงได้คลอดบุตรคลาดเคลื่อนไปจากกำหนดคลอด ระยะเวลาการลาคลอดนี้อาจจะย่นหรือขยายให้สอดคล้องกับวันคลอดที่แท้จริงได้ โดยที่นายจ้างจะต้องอนุญาตให้ลาในช่วงระยะเวลานี้ด้วย และมีสิทธิลาหลังคลอดบุตรได้อีก 8 สัปดาห์ แต่หากเป็นการคลอดที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เช่น การผ่าคลอด การคลอดก่อนกำหนด หรือการให้กำเนิดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน ระยะเวลาการลาหลังคลอดอาจขยายออกไปจนถึง 12 สัปดาห์

ส่วนสหราชอาณาจักร ได้กำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอดได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การบังคับลาคลอด (Compulsory Maternity Leave) ไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์ภายหลังการคลอด 2) การลาคลอดกรณีทั่วไป (Ordinary Maternity Leave) ไม่น้อยกว่า 26 สัปดาห์ และ 3) การลาคลอดเพิ่มเติม (Additional Maternity Leave) ต่อเนื่องจากการลาคลอดกรณีทั่วไปได้อีก 26 สัปดาห์ ทำให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอดได้สูงสุดเป็นเวลา 52 สัปดาห์ โดยจะลาในวันที่คลอด ก่อนหรือหลังการคลอดบุตรเป็นระยะเวลาเท่าไรก็ได้ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับเกี่ยวกับการลาคลอดและการลาเพื่อเลี้ยงดูบุตร ค.ศ. 1999 (The Maternity and Parental Leave etc. Regulations 1999)

เมื่อพิจารณากฎหมายรัฐบัญญัติที่ 11210 (Republic Act No. 11210) หรือกฎหมายว่าด้วยการขยาย วันลาคลอดเป็น 105 วัน ค.ศ. 2019 (105-Day Expanded Maternity Leave Law 2019) ของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ พบว่ากฎหมายดังกล่าวข้างต้นได้ให้ความคุ้มครองแก่แรงงานหญิงในหน่วยงานราชการ (National Government Agencies : NGAs) หน่วยงานท้องถิ่น (Local Government Units : LGUs) รัฐวิสาหกิจ (Government-Owned or Controlled Corporations : GOCCs) และมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยของรัฐ (State Universities and Colleges : SUCs) รวมถึงกิจการของเอกชนและแรงงานนอกระบบ ให้มีสิทธิลาคลอดครอบคลุมระยะเวลาทั้งก่อนหรือหลังคลอดบุตรได้ 3 ลักษณะซึ่งคล้ายคลึงกับกฎหมายของสหราชอาณาจักร คือ 1) การลาคลอดกรณีทั่วไป แรงงานหญิงมีสิทธิหยุดงานครอบคลุมระยะเวลาทั้งก่อนหรือหลังคลอดบุตรครั้งหนึ่งไม่เกิน 105 วัน แบ่งเป็นการบังคับลาหลังการคลอดไม่น้อยกว่า 60 วัน สำหรับแรงงานหญิงซึ่งมีสถานะเป็นมารดาเลี้ยงเดี่ยวตามกฎหมายรัฐบัญญัติที่ 8972 (Republic Act No. 8972) หรือกฎหมายว่าด้วยสวัสดิการสำหรับบิดาและมารดาเลี้ยงเดี่ยว ค.ศ. 2000 (Solo Parents' Welfare Act of 2000) สามารถใช้สิทธิลาคลอดเพิ่มจากการลาคลอดกรณีทั่วไปได้อีก 15 วัน 2) การลาคลอดเพิ่มเติม ต่อเนื่องจากการลาคลอดกรณีทั่วไปอีก 30 วัน และ 3) การลาคลอดกรณีแท้งบุตร แรงงานหญิงสามารถใช้สิทธิลาคลอดภายหลัง การแท้งบุตรเป็นเวลา 60 วัน

1.2 สิทธิประโยชน์กรณีลาคลอด

อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ได้กำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตร เพื่อเป็นหลักประกันว่าแรงงานหญิงจะสามารถเลี้ยงดูตนเองและบุตรให้มีสุขภาพดีในระหว่างลาคลอดจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของรายได้ที่แรงงานหญิงนั้นได้รับก่อนคลอด ซึ่งสิทธิประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลาคลอดนี้ ให้จ่ายผ่านกองทุนประกันสังคมหรือกองทุนสาธารณะ ตามที่กฎหมาย ข้อบังคับหรือแนวปฏิบัติภายในประเทศของแต่ละประเทศ ตลอดจนให้ได้รับประโยชน์ทดแทนในรูปแบบของบริการทางการแพทย์ ได้แก่ ค่าดูแลรักษาก่อนคลอด ระหว่างคลอดและหลังคลอด รวมทั้งค่าดูแลรักษาระหว่างอยู่ในโรงพยาบาล ในกรณีที่จำเป็นตามกฎหมาย ข้อบังคับหรือแนวปฏิบัติภายในประเทศ และข้อแนะ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ได้กำหนดให้ประเทศที่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญานี้ฉบับที่ 183 ควรจะเพิ่มอัตราเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรให้ได้รับเต็มจำนวนของรายได้ที่แรงงานหญิงผู้นั้นได้รับก่อนการลาคลอดและควรขยายให้รับบริการทางการแพทย์เพิ่มขึ้นด้วย

ในขณะที่กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 1997 ของสหพันธ์รัฐเยอรมัน ได้กำหนดให้แรงงานหญิงตั้งครภ์ได้รับเงินเต็มจำนวนตลอดระยะเวลาการลาคลอดโดยจ่ายผ่านกองทุนประกันสังคม ในอัตราเท่ากับค่าจ้างรายวันที่ลูกจ้างได้รับโดยเฉลี่ยในช่วง 3 เดือนก่อนการใช้สิทธิลาคลอด และมีสิทธิได้รับประโยชน์เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์ ค่าบริการทางการแพทย์ และ เงินช่วยเหลือการคลอดบุตรจากกองทุนประกันสุขภาพมารดา เช่นเดียวกับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ แรงงานหญิงจะได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรและบริการทางการแพทย์จากระบบประกันสังคม โดยมีสิทธิได้รับเงินเต็มจำนวนเฉลี่ยเป็นรายวันตลอดระยะเวลาการลาคลอดเป็นเวลา 105 วัน กรณีมารดาเลี้ยงเดี่ยวจะได้รับเงินเพิ่มอีก 15 วัน ตามที่ได้รับสิทธิลาคลอดเพิ่มขึ้น และ 60 วัน สำหรับกรณีแท้งบุตร ส่วนสหราชอาณาจักร แม้ว่าแรงงานหญิงจะมีสิทธิลาคลอดได้สูงสุดถึง 52 สัปดาห์ แต่มีสิทธิได้รับเงินในระหว่างที่ลูกจ้างใช้สิทธิลาคลอดจากนายจ้างเพียง 39 สัปดาห์เท่านั้น โดยในช่วง 6 สัปดาห์แรกจะได้รับเงินในอัตราร้อยละ 90 ของรายได้เฉลี่ยรายสัปดาห์ (ก่อนหักภาษี) และอีก 33 สัปดาห์ต่อมาจนครบสัปดาห์ที่ 39 มีสิทธิได้รับเงินจำนวน 145.18 ปอนด์หรือในอัตราร้อยละ 90 ของรายได้เฉลี่ยรายสัปดาห์โดยยึดอัตราต่ำกว่าเป็นเกณฑ์ในการจ่าย (Government of the United Kingdom, 2019)ตามกฎหมายว่าด้วยเงินช่วยเหลือและสิทธิประโยชน์จากประกันสังคม แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 2018 (Social Security Contributions and Benefits Act 1992) ประกอบกับข้อบังคับเกี่ยวกับการจ่ายเงินแก่ที่ลาเพื่อคลอดบุตร ค.ศ. 1986 แก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ. 2018 (The Statutory Maternity Pay (General) Regulations 1986)

2. สิทธิลาตรวจครรภ์

สำหรับการฝากครรภ์และการตรวจครรภ์ก่อนการคลอดนั้น ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดอัตรา การเสียชีวิตของมารดาและทารกแรกเกิด อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมสุขภาพของมารดาและทารกในครรภ์ให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง รวมถึงช่วยป้องกันโรคที่จะอาจเกิดขึ้นในระหว่างตั้งครรภ์ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศพบว่า ข้อเสนอฉบับที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ได้เสนอ ให้รัฐควรจัดให้มีมาตรการคุ้มครองให้แรงงานหญิงมีสิทธิหยุดงานเพื่อเข้ารับการตรวจสุขภาพ อันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์หรือตรวจครรภ์ โดยที่นายจ้างจะต้องอนุญาตให้ลูกจ้างลางานเมื่อได้แจ้งให้นายจ้างทราบ

ในขณะที่กฎหมายคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 1997 ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาเพื่อเข้ารับการตรวจสุขภาพ ทั้งก่อนและหลังการคลอดตามที่ลูกจ้างหญิงมีสิทธิตามกฎหมายประกันสุขภาพ ซึ่งลูกจ้างหญิงมีสิทธิลาเพื่อเข้ารับการตรวจครรภ์นับตั้งแต่ลูกจ้างเริ่มตั้งครรภ์ จนกระทั่งภายหลังที่ลูกจ้างให้กำเนิดบุตรแล้ว โดยนายจ้างต้องอนุญาตให้ลูกจ้างหยุดงานเท่าที่จำเป็นและในระหว่างลูกจ้างหยุดงานยังมีสิทธิได้รับค่าจ้าง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายประกันสังคม (Sozialgesetzbuch (SGB)) ในบรรพที่ 5 ว่าด้วยการประกันสุขภาพตามกฎหมาย (Gesetzliche Krankenversicherung) ข้อที่ 24 d กำหนดให้หญิงตั้งครรภ์มีสิทธิได้รับการทางการแพทย์ตั้งแต่ การทดสอบการตั้งครรภ์ การฝากครรภ์และการตรวจสุขภาพในระหว่างตั้งครรภ์ จนกระทั่งภายหลังการคลอดบุตรอีก 12 สัปดาห์ ยกเว้นกรณีต้องตรวจเพิ่มเติมตามนัดหมายของแพทย์ โดยที่หญิงตั้งครรภ์จะได้รับการตรวจครรภ์ก่อนคลอดทุก ๆ 4 สัปดาห์จนถึงสัปดาห์ที่ 32 ของการตั้งครรภ์ รวมจำนวน 12 ครั้ง และหลังจากสัปดาห์ที่ 32 จะได้รับการตรวจครรภ์ก่อนคลอดทุก ๆ 2 สัปดาห์จนกระทั่งคลอด คล้ายคลึงกับกฎหมายว่าด้วยสิทธิในการทำงาน ค.ศ. 1996 (Employment Relation Act 1996) ของสหราชอาณาจักรที่กำหนดให้แรงงานหญิงตั้งครรภ์มีสิทธิลาหยุดงานเพื่อการดูแลก่อนการคลอดบุตร (Time off for Antenatal care) หรือตรวจครรภ์ตามที่ได้นัดหมายกับบุคลากรทางการแพทย์โดยแรงงานหญิงสามารถใช้สิทธินี้ได้โดยไม่ต้องคำนึงระยะเวลาการทำงานหรือระยะเวลาที่หยุดงาน เมื่อมีใบรับรองหรือเอกสารรับรองการตั้งครรภ์จากแพทย์หรือพยาบาลผดุงครรภ์และเอกสารนัดหมายมาแสดงต่อนายจ้าง (John Bowers & Simon Honeyball, 2000) เว้นแต่เป็นการไปพบบุคลากรทางการแพทย์เป็นครั้งแรก และอาจมีการเปลี่ยนแปลงชั่วโมงการทำงานของลูกจ้างได้ตามความเหมาะสม เมื่อมีการระบุไว้ในสัญญา การลาหยุดงานเพื่อการดูแลก่อนการคลอดบุตรนี้นอกจากนายจ้างอนุญาตให้ลูกจ้างหญิงลาเพื่อตรวจครรภ์ตามที่บุคลากรทางการแพทย์นัดหมายแล้ว นายจ้างจะต้องจ่ายค่าจ้างในอัตราปกติที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับด้วย (Gregory v Tudsbury Ltd 1982)

3. สิทธิพักเพื่อให้บุตรตามอนุสัญญาขององค์แรงงานระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ

อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 กำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักระหว่างการทำงานได้วันละครั้งหรือมากกว่า หรือได้รับการลดชั่วโมงการทำงานในแต่วันเพื่อให้บุตรซึ่งระยะเวลาพักหรือการลดชั่วโมงการทำงานในแต่ละวันเพื่อให้บุตรให้เป็นไปตามกฎหมายหรือนโยบายปฏิบัติภายในประเทศ แต่ต้องนับเวลาของการพักหรือจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ลดลงเพื่อให้บุตรเป็นเวลาทำงานและให้มีสิทธิได้รับค่าจ้างตามปกติด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการคุ้มครองแรงงานหญิงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อแนะ ที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 จึงได้เสนอหลักการและแนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักเพื่อให้บุตร ดังนี้

3.1 ระยะเวลาของการพักเพื่อให้บุตรพักและความถี่ในการพักควรปรับให้เหมาะสมตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี เมื่อมีใบรับรองแพทย์หรือใบรับรองอื่น ๆ ตามที่กฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติของประเทศกำหนด

3.2 ในกรณีที่สามารถปฏิบัติได้ ภายหลังการตกลงกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างหญิง อาจจะรวมระยะเวลาพักเพื่อให้บุตรในแต่ละวันเข้าด้วยกัน และนำไปลดชั่วโมงการทำงานประจำวันได้ ทั้งนี้การลดชั่วโมงการทำงานอาจจะเป็นการลดในช่วงเริ่มต้นการทำงานหรือสิ้นสุดการทำงานในแต่ละวันก็ได้

3.3 กรณีที่หน่วยงานหรือสถานประกอบกิจการสามารถปฏิบัติได้ ควรจัดให้มีสถานเลี้ยงเด็กและอุปกรณ์ในการให้นมบุตรที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างเพียงพอหรืออาจจะอยู่ใกล้สถานที่ทำงาน เพื่อความสะดวกในการให้นมบุตร

ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 1997 ของสหพันธ์รัฐเยอรมนี ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักระหว่างวันเพื่อให้บุตร วันละ 2 ครั้ง ครั้งละไม่ต่ำกว่า 30 นาที หรือวันละหนึ่งไม่น้อยกว่า 30 นาทีหรือ 1 ชั่วโมง แต่หากแรงงานหญิงนั้นทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อเนื่องกันแล้ว ต้องได้รับอนุญาตให้พักได้ 45 นาที หรือถ้าไม่มีจัดเตรียมสถานที่หรือ สิ่งอำนวยความสะดวกในการให้นมบุตรในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ทำงาน นายจ้างต้องอนุญาตให้ลูกจ้างหญิงพักในระหว่างวันเพื่อให้บุตรอย่างน้อยที่สุด 90 นาที ทั้งนี้ การพักเพื่อให้บุตรนี้ถือว่าเป็นชั่วโมงทำงานและไม่ถูกนำเวลาไปลดระยะเวลาที่ลูกจ้างหญิงมีสิทธิพักในระหว่างทำงานนอกเหนือจากการพักเพื่อให้บุตรด้วย

สำหรับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นอกเหนือจากกำหนดให้แรงงานหญิงซึ่งอยู่ในระหว่างให้นมบุตรซึ่งเป็นทารกตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุครบ 12 เดือน และเด็กเล็กอายุตั้งแต่ 12 เดือนขึ้นไป (1ปี) จนถึงอายุ 36 เดือน (3 ปี) มีสิทธิได้พักระหว่างทำงานนอกเหนือจากการพัก

รับประทานอาหาร เพื่อให้ทารกหรือป้อนนมไม่น้อยกว่าวันละ 40 นาที ซึ่งระยะเวลาพักเพื่อให้ทารกหรือป้อนนมนี้จะถูกนับรวมในเวลาดำเนินงาน 8 ชั่วโมงด้วย ตามกฎหมายรัฐบัญญัติที่ 10028 (Republic Act No.10028) หรือกฎหมายว่าด้วยการขยายการสนับสนุนการให้นมบุตร ค.ศ. 2009 (Expanded Breastfeeding Promotion Act 2009) ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะที่สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่แล้ว ยังกำหนดให้สถานประกอบการทั้งในกิจการเอกชน หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจ จะต้องจัดให้มีห้องหรือสถานที่สำหรับให้นมบุตรอยู่ในพื้นที่สถานที่ทำงานและสิ่งอำนวยความสะดวกหรือจำเป็นต่อการให้นมบุตร เช่น ตู้เย็นหรือเครื่องทำความเย็นสำหรับเก็บรักษาน้ำนม เครื่องปั๊มน้ำนม โต๊ะและเก้าอี้ เป็นต้น ตลอดจนกำหนดให้กระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการควบคุมและตรวจสอบสถานที่สำหรับให้นมบุตรที่จัดตั้งตามกฎหมายฉบับนี้ ให้มีสภาพที่เหมาะสมอีกด้วย ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดสถานที่สำหรับให้นมบุตรมาหักลดหย่อนภาษีได้ถึง สองเท่าของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง สำหรับปีภาษีที่เกิดขึ้นค่าใช้นั้น ในส่วนของกิจการภาครัฐที่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ จะได้รับจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นโดยจะได้รับในปีงบประมาณถัดไป

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแรงงานของฟิลิปปินส์ (Labor Code of The Philippines) ยังกำหนดให้นายจ้างจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็กในสถานประกอบการ โดยนายจ้างจะได้รับประโยชน์ในทางภาษีภายใต้กฎหมายรัฐบัญญัติที่ 8980 (Republic Act No. 8980) หรือกฎหมายว่าด้วยประกาศใช้นโยบายฉบับสมบูรณ์และระบบการดูแลและพัฒนาเด็กแห่งชาติเพื่อการจัดหาเงินทุนและอื่น ๆ (Early Childhood Care and Development (ECCD) Act 2000) ซึ่งระบุว่าต้นทุนในการจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็กในสถานประกอบการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกจ้างหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็กของนายจ้างหรือบริษัทสามารถหักออกจากรายได้ที่ต้องเสียภาษีโดยมีเงื่อนไขว่านายจ้างหรือบริษัทจะต้องไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการจากลูกจ้างผู้ใช้บริการสถานเลี้ยงเด็ก

ในขณะที่สหราชอาณาจักร แม้ไม่มีกฎหมายที่ให้สิทธิแก่แรงงานหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรมีสิทธิพักระหว่างวันหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้นมบุตรไว้โดยเฉพาะ แต่นายจ้างมีหน้าที่ที่จะต้องประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพและความปลอดภัย ในการทำงานของมารดาและทารกที่อาจเกิดจากการที่ลูกจ้างไม่ได้รับสิทธิพักหรือปรับลดชั่วโมงการทำงาน เมื่อลูกจ้างที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรร้องขอ ตามกฎหมายว่าด้วยสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ค.ศ. 1999 (Health and Safety Work Act 1999) ทั้งนี้ ศาลแรงงานได้วางหลักให้นายจ้างจะต้องพิจารณาปรับเปลี่ยนชั่วโมงการทำงานเพื่อให้ลูกจ้างสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมต่อไปได้ตามที่ลูกจ้างร้องขอและถือว่าการปฏิเสธคำร้องขอของลูกจ้างเป็นการละเลยต่อการประเมินความเสี่ยงด้านสุขภาพของลูกจ้างและการปฏิเสธสิทธิลูกจ้างหญิงในการให้นมบุตรถือเป็นการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เช่น ในคดี *McFarlane and another v easyJet Airline*

Company Ltd (2016) ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงว่า ลูกจ้างหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรได้ยื่นคำร้องขอให้นายจ้างปรับลดชั่วโมงการทำงานในวันหนึ่งไม่เกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน และเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีการปรับลดชั่วโมงการทำงาน ลูกจ้างได้ยื่นใบรับรองแพทย์ที่แสดงว่าตนมีความเสี่ยงเกิดโรคเต้านมอักเสบ (mastitis) เพิ่มมากขึ้น หากตนไม่ได้ให้นมบุตรอย่างต่อเนื่องซึ่งการปรับลดชั่วโมงการทำงานจะทำให้ตนสามารถเลี้ยงดูและให้นมบุตรอย่างต่อเนื่องได้ แต่นายจ้างได้ปฏิเสธคำร้องขอดังกล่าว โดยอ้างเหตุผลทางธุรกิจว่าเพื่อหลีกเลี่ยงความล่าช้าและการยกเลิกเที่ยวบิน และคดี Squillaci v WS Atkins (Services) Ltd. 1997 ซึ่งศาลแรงงานได้ให้นายจ้างปรับชั่วโมงการทำงานให้สอดคล้องกับตารางเวลาให้นมบุตรของลูกจ้างหญิง โดยปรากฏข้อเท็จจริงในคดีนี้ว่า ลูกจ้างหญิงได้ยื่นคำร้องขอภายหลังจากที่ตนได้กลับเข้าทำงานตามปกติ ต่อนายจ้างพร้อมใบรับรองแพทย์ที่แสดงว่าตนเองจะต้องให้นมบุตร เป็นเวลาอย่างน้อย 12 เดือน เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ทารก เนื่องจากพบว่าประวัติว่าบุคคลในครอบครัวเป็นโรคผิวหนังอักเสบเรื้อรัง (eczema) แต่นายจ้างได้ปฏิเสธคำร้องขอ ซึ่งศาลแรงงานพิจารณาแล้วเห็นว่าการปฏิเสธสิทธิในการให้นมบุตรเป็นการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ดังนั้น นายจ้างจะต้องพิจารณาให้ลูกจ้างลดชั่วโมงการทำงานตามที่ลูกจ้างร้องขอเพื่อให้ลูกจ้างสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ต่อไปได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสุขภาพมารดาและทารกและเพื่อคุ้มครองลูกจ้างจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศด้วย นอกจากนี้นายจ้างมีหน้าที่จัดสถานที่ที่เหมาะสมไว้สำหรับให้ลูกจ้างหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรไว้พักผ่อนตามกฎหมายว่าด้วยสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ค.ศ. 1999 (Health and Safety Work Act 1999) โดยที่สำนักงานบริหารสุขภาพและความปลอดภัย (The Health and Safety Executive : HSE) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการควบคุมความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานของลูกจ้างได้แนะนำให้นายจ้างควรจัดให้มีห้องสำหรับลูกจ้างหญิงใช้นมบุตรหรือปั๊มนมในระหว่างทำงาน โดยมีลักษณะเป็นส่วนตัวแยกจากพื้นที่ทำงาน สะอาดและปลอดภัย รวมถึงต้องมีตู้เย็นไว้สำหรับลูกจ้างจัดเก็บน้ำนม อ่างล้างมือไว้สำหรับทำความสะอาดมือและภาชนะต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามคำแนะนำของคณะกรรมการยุโรป (Maternity Action, 2019)

การคุ้มครองความเป็นมารดาตามกฎหมายไทย

ปัจจุบันมีแรงงานหญิงที่ต้องปฏิบัติหน้าที่หรือทำงานทั้งในกิจการภาครัฐ อันได้แก่ส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และกิจการภาคเอกชน แต่ด้วยเหตุที่เพศหญิงมีหน้าที่ต้องให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำหน้าที่มารดาของแรงงานหญิงและเพื่อให้แรงงานหญิงสามารถทำหน้าที่มารดาไปพร้อม ๆ กับการรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของตนได้สร้างความสมดุลระหว่างชีวิตครอบครัวกับการทำงาน จึงได้กำหนดมาตรการให้ความคุ้มครองแก่แรงงานหญิงซึ่งต้องทำหน้าที่มารดาเป็นพิเศษเพิ่มขึ้นจากแรงงานทั่วไป

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าแรงงานหญิงที่อยู่ภายใต้การจ้างงานของกิจการภาครัฐและกิจการภาคเอกชน จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การคุ้มครองความเป็นมารดาตามกฎหมายของส่วนราชการ

1.1 สิทธิลาคลอด

สิทธิลาคลอดถือเป็นสวัสดิการประเภทหนึ่งที่บุคลากรของส่วนราชการพึงได้รับตามกฎหมาย การให้กำเนิดบุตรถือเป็นบทบาทและหน้าที่ตามธรรมชาติของผู้หญิงแต่เนื่องจากการดำเนินงานของส่วนราชการทั้งหลายต้องอาศัยผู้ปฏิบัติในการขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ ส่วนหนึ่งคือ ผู้หญิงที่มีบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวในฐานะมารดาที่จะต้องให้กำเนิดบุตร ดังนั้น เพื่อให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานให้เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับผู้ปฏิบัติงานอันก่อให้เกิดผลต่อการทำงานและผลงานที่มีประสิทธิภาพ จึงกำหนดให้ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว สามารถลาคลอดได้ ภายใต้กฎหมายและระเบียบ ดังต่อไปนี้

1.1.1 ข้าราชการ ตาม ข้อ 19 วรรคสอง ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ. 2555 ซึ่งกำหนดให้ข้าราชการหญิงมีสิทธิลาคลอดครรภ์หนึ่งได้ 90 วัน โดยที่ข้าราชการหญิงจะใช้สิทธิลาคลอดในวันที่คลอด ก่อนหรือหลังวันที่คลอดก็ได้ แต่เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกิน 90 วัน และให้นับรวมวันหยุด ที่มีในระหว่างวันลาด้วย

1.1.2 พนักงานราชการ ตามข้อ 15 ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพนักงานราชการ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารพนักงานราชการมีอำนาจในการกำหนดมาตรฐานทั่วไปเกี่ยวกับการกำหนดสิทธิประโยชน์ให้แก่พนักงานราชการเพื่อให้ส่วนราชการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อพิจารณาประกาศคณะกรรมการบริหาร พนักงานราชการ เรื่อง สิทธิประโยชน์ของพนักงานราชการ พ.ศ. 2554 ลงวันที่ ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 พบว่า ตามข้อ 4 ของประกาศดังกล่าวได้กำหนดให้พนักงานราชการมีสิทธิลาในประเภทต่าง ๆ รวมถึงสิทธิลาคลอดบุตรด้วย โดยกำหนดให้พนักงานราชการหญิงมีสิทธิลาคลอดบุตร 90 วัน ครอบคลุมระยะเวลาก่อนและหลังการคลอดบุตร

1.1.3 ลูกจ้างประจำมีสิทธิลาได้ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยลูกจ้างประจำส่วนราชการ พ.ศ. 2539 ข้อ 9 วรรค 2 ซึ่งกำหนดให้นับระเบียบว่าด้วยการลาของข้าราชการมาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น ลูกจ้างประจำหญิงจึงมีสิทธิลาคลอดได้เช่นเดียวกับข้าราชการหญิง

1.1.4 ลูกจ้างชั่วคราว ตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ สร. 0523/877 ลงวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2524 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้ลูกจ้างส่วน

ราชการถือปฏิบัติในการลาเช่นเดียวกับการลาของข้าราชการพลเรือนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของการลาของข้าราชการ พ.ศ. 2520 โดยอนุโลม เท่าที่ไม่ขัดกับระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างของลูกจ้างส่วนราชการ (กลุ่มพัฒนาระบบลูกจ้าง กรมบัญชีกลาง , 2554) ทำให้ลูกจ้างชั่วคราวหญิงของส่วนราชการมีสิทธิลาคลอดเช่นเดียวกับข้าราชการหญิง

1.2 สิทธิประโยชน์กรณีลาคลอด บุคลากรของส่วนราชการมีสิทธิได้รับค่าจ้างในระหว่างการลาคลอดและสิทธิประโยชน์ทางด้านการแพทย์ ดังนี้

1.2.1 ข้าราชการหญิงมีสิทธิได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้างตลอดระยะเวลาที่ใช้สิทธิลาคลอดเป็นระยะเวลา 90 วัน ตามมาตรา 28 แห่งพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการจ่ายเงินเดือน เงินปี บำเหน็จ บำนาญ และเงินอื่นในลักษณะเดียวกัน พ.ศ. 2535 และมีสิทธิได้รับสวัสดิการทางการแพทย์ อันได้แก่ค่ารักษาพยาบาลที่ เกิดจากการตรวจครรภ์ ค่าคลอดบุตร และการดูแลหลังคลอด ตามมาตรา 4 แห่งพระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2553

1.2.2 พนักงานราชการหญิงมีสิทธิได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้างในระหว่างที่ใช้สิทธิลาคลอดได้ไม่เกิน 45 วัน และมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรจากกองทุนประกันสังคม ตามข้อ 5 ของประกาศคณะกรรมการบริหารพนักงานราชการ เรื่อง สิทธิประโยชน์ของพนักงานราชการ พ.ศ. 2554 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ซึ่งเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 พบว่า พนักงานราชการหญิงซึ่งเป็นผู้ประกันตนจะมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรในอัตราร้อยละ 50 ของค่าจ้าง คิดเป็นรายวัน เป็นระยะเวลา 90 วัน ต่อครรภ์ แต่มีสิทธิได้รับเพียง 2 ครรภ์เท่านั้น ตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตรในรูปแบบบริการทางการแพทย์แบบเหมาจ่ายในอัตรา 13,000 บาทต่อการคลอดบุตรหนึ่งครั้ง โดยมีสิทธิได้รับไม่จำกัดจำนวนครั้ง เมื่อได้จ่ายเงินสมทบไม่น้อยกว่า 5 เดือน ภายในระยะเวลา 15 เดือนก่อนเข้ารับบริการทางการแพทย์ ตามมาตรา 65 และมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และมีสิทธิได้รับค่าตรวจและรับฝากครรภ์จากสำนักงานประกันสังคมอีกไม่เกิน 1,000 บาท ตามประกาศคณะกรรมการการแพทย์ ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม เรื่อง หลักเกณฑ์และอัตราสำหรับประโยชน์ทดแทนกรณีการฝากครรภ์ ตามเกณฑ์คุณภาพ ลงวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2561

1.2.3 ลูกจ้างประจำ ข้อ 21 วรรคหนึ่ง ของระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ พ.ศ. 2526 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 ของระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2539 กำหนดให้ลูกจ้างประจำลาเนื่องจากการคลอดบุตรให้ได้รับค่าจ้างอัตราก่อระหว่างลาไม่เกิน 90 วัน เว้นแต่ ลูกจ้างประจำรายวันและรายชั่วโมง จะไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันหยุดประจำสัปดาห์ที่มีอยู่ในระหว่างใช้สิทธิลาคลอด

นอกจากนี้ยังมีสิทธิได้รับค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้ที่เกิดจากการตรวจครรภ์ ค่าคลอดบุตร และการดูแลหลังคลอด ตามมาตรา 4 แห่งพระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2553 เช่นเดียวกับข้าราชการหญิง

1.2.4 ลูกจ้างชั่วคราวมีสิทธิได้รับค่าจ้างระหว่างลาคลอดจากส่วนราชการไม่เกิน 45 วัน เว้นแต่กรณีที่ เริ่มเข้าปฏิบัติงานในปีแรกไม่ครบ 7 เดือน หรือเป็นลูกจ้างชั่วคราวรายวันและรายชั่วโมงของส่วนราชการ จะไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้างในระหว่างลาคลอดบุตรตามข้อ 21 วรรคสอง แห่งระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ พ.ศ. 2526 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2539 และมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรเท่ากับ 45 วันของค่าจ้าง รวมถึงได้รับประโยชน์ทดแทนในกรณีคลอดบุตรตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งแต่เดิมลูกจ้างชั่วคราวรายเดือนของส่วนราชการเท่านั้นที่มีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตรตามกฎหมายประกันสังคม โดยที่ลูกจ้างชั่วคราวรายวันและรายชั่วโมงของส่วนราชการจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายประกันสังคม เนื่องจากได้รับการยกเว้นไม่ให้ใช้กฎหมายประกันสังคมบังคับ ตามมาตรา 4 (1) แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2537 แต่ด้วยเหตุที่ลูกจ้างชั่วคราวรายวันและรายชั่วโมงของส่วนราชการจะต้องทำงาน อย่างเต็มที่และถือเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการกิจการภาครัฐเช่นเดียวกับลูกจ้างชั่วคราวรายเดือนของส่วนราชการแต่กลับไม่ได้รับความคุ้มครองหรือไม่มีสิทธิเหมือนลูกจ้างชั่วคราวรายเดือน ต่อมาในปีพ.ศ. 2558 ได้มีขยายความคุ้มครองไปยังลูกจ้างชั่วคราวของส่วนราชการทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างชั่วคราวรายวัน รายชั่วโมง หรือลูกจ้างชั่วคราวตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วยก็ตาม (วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม, 2561) จึงทำให้ลูกจ้างชั่วคราวของส่วนราชการทุกประเภทมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรเท่ากับ 45 วันของค่าจ้าง คิดเป็นรายวัน เป็นระยะเวลา 90 วันต่อครรภ์ รวมถึงได้รับประโยชน์ทดแทนในกรณีคลอดบุตรในรูปแบบบริการทางการแพทย์แบบเหมาจ่ายในอัตรา 13,000 บาท รวมถึงค่าตรวจและรับฝากครรภ์จากสำนักงานประกันสังคมอีกไม่เกิน 1,000 บาท ภายใต้หลักการและเงื่อนไขที่พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 กำหนดเช่นเดียวกับพนักงานราชการหญิง

2. การคุ้มครองความเป็นมารดาตามกฎหมายแรงงานรัฐวิสาหกิจ

กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่แรงงานรัฐวิสาหกิจนั้น แต่เดิมได้ใช้บังคับร่วมกันกับกิจการภาคเอกชน ซึ่งมีลักษณะที่เป็นกฎหมายฝ่ายบริหารในรูปแบบที่เป็นประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับวันที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515 และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องคุ้มครองแรงงาน ลงวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2515 (วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม, 2557) แต่ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดกิจการ ที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่

103 ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515 ไม่ใช่บังคับ ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2534 กำหนดให้ รัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์เป็นกิจการที่ประกาศของคณะ ปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515 ไม่ใช่บังคับ ทำให้กิจการภาครัฐวิสาหกิจมี กฎหมายคุ้มครองแรงงานใช้บังคับแยกต่างหากจากกฎหมายคุ้มครองแรงงานกิจการภาคเอกชน ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา โดยปัจจุบันกฎหมายที่ให้คุ้มครองแก่แรงงาน รัฐวิสาหกิจอยู่ในรูปแบบประกาศคณะกรรมการแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เรื่องมาตรฐานขั้นต่ำ ของสภาพการจ้างในรัฐวิสาหกิจ ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 13(1) แห่งพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 ซึ่งมีเนื้อหา สาระเป็นการ คุ้มครองการใช้แรงงาน การจ่ายค่าตอบแทนในการจ้างงาน การเลิกจ้าง การจ่ายเงินทดแทน และ สวัสดิการแก่ลูกจ้าง ทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติเงิน ทดแทน พ.ศ. 2537 และพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2535 ซึ่งใช้บังคับแก่นายจ้างและ ลูกจ้างในสถานประกอบการเอกชน จึงถือได้ว่าพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. 2543 เป็นกฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายเงินทดแทน และกฎหมายประกันสังคมใน รัฐวิสาหกิจด้วย (เกษมสันต์ วิลาวรรณ, 2549)

2.1 สิทธิลาคลอด

ตามข้อ 25 วรรคสอง แห่งประกาศคณะกรรมการแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เรื่องมาตรฐานขั้นต่ำของสภาพการจ้างในรัฐวิสาหกิจ ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 กำหนดให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างหญิง มีครรภ์สามารถใช้สิทธิลาคลอดบุตร ในวันที่คลอด ก่อนหรือหลังวันที่คลอดบุตรครั้งหนึ่งไม่เกิน 90 วัน โดยให้นับรวมวันหยุดที่มีในระหว่างวันลา ด้วย

2.2 สิทธิประโยชน์กรณีลาคลอด

ลูกจ้างหญิงที่ลาคลอดบุตรจะได้รับค่าจ้างตลอดระยะเวลาที่ลาไม่เกิน 90 วัน ตาม อัตราที่ได้รับอยู่ก่อนการใช้สิทธิลาคลอดเสมือนลูกจ้างมาทำงานปกติ ตามข้อ 25 วรรคหนึ่ง แห่ง ประกาศคณะกรรมการแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เรื่องมาตรฐานขั้นต่ำของสภาพการจ้างใน รัฐวิสาหกิจ ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 นอกจากนี้ยังมีสิทธิได้รับค่ารักษาพยาบาลที่เกิด จากการคลอดบุตรได้เท่าจำนวนที่ได้จ่ายไปจริง หากลูกจ้างหญิงนั้นได้คลอดบุตรใน สถานพยาบาลของทางราชการ รวมถึงค่าห้องและค่าอาหารอีกไม่เกินวันละ 600 บาท แต่หาก เป็นการคลอดบุตรในสถานพยาบาลของเอกชนมีสิทธิได้รับค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายไปจริงแต่ ไม่เกิน 3,000 บาท ตามประกาศคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เรื่อง หลักเกณฑ์การจ่ายค่า รักษาพยาบาลกรณีประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยค่าทำศพ กรณีตายอันมิใช่เนื่องจากการทำงาน ค่าช่วยเหลือบุตรและค่าช่วยเหลือการศึกษาของบุตร ลงวันที่ วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2534

3. การคุ้มครองความเป็นมารดาในกิจการภาคเอกชน

การคุ้มครองแรงงานในกิจการภาคเอกชนเป็นไปตามหลักการพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการใช้แรงงานและส่วนใหญ่เป็นข้อปฏิบัติที่นายจ้างทั้งหลายต้องจัดให้แก่ลูกจ้าง สภาพการจ้างงานต่าง ๆ ที่รัฐกำหนดไว้นี้ เป็นมาตรฐานที่ต่ำสุดที่นายจ้างทั้งหลายจะต้องจัดให้แก่ลูกจ้าง นายจ้างและลูกจ้างไม่อาจตกลงกันกำหนดเรื่องเกี่ยวกับสภาพการจ้างแรงงานที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วให้ น้อยกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ถ้านายจ้างและลูกจ้างได้ตกลงกำหนดกันไว้น้อยกว่าหรือต่ำกว่ามาตรฐาน ที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายจะต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ (สุชาติศิริ วทวงศ์, 2548)

3.1 สิทธิลาคลอด

ในส่วนของแรงงานในกิจการภาคเอกชนจะได้รับความคุ้มครองให้มีสิทธิลาคลอดตามมาตรา 41 แห่ง พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งแต่เดิมลูกจ้างหญิงตั้งครรภ์มีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครั้งหนึ่งไม่เกิน 90 วัน ครอบคลุมทั้งในช่วงเวลาทั้งก่อนและหลังการคลอด ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2562 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป จึงทำให้ปัจจุบันลูกจ้างหญิงตั้งครรภ์มีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรได้เพิ่มขึ้นเป็น 98 วัน และให้ถือว่าวันลาเพื่อตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรเป็นวันลาเพื่อคลอดบุตรด้วย ดังนั้น ลูกจ้างหญิงตั้งครรภ์จึงมีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรโดยจะใช้สิทธิในวันที่คลอดก่อนหรือหลังคลอด รวมถึงมีสิทธิลาเพื่อตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรครั้งหนึ่งไม่เกิน 98 วัน และหากในระหว่างที่ใช้สิทธิลาเพื่อคลอดบุตรจำนวน 98 วัน ดังกล่าว ไปตรงกับวันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดตามประเพณี หรือวันหยุดพักร้อนหรือพักผ่อนประจำปีก็ให้นับรวมวันหยุดดังกล่าวที่มีในระหว่างลาคลอดด้วย ซึ่งแตกต่างจากหลักการเดิมที่กำหนดให้ลูกจ้างหญิง มีครรภ์สิทธิลาเพื่อคลอดบุตรได้ 90 วันต่อครรภ์ และไม่มี明确规定ว่า การลาเพื่อไปตรวจครรภ์ก่อนการคลอดถือเป็นวันลาเพื่อคลอดบุตรหรือไม่ ซึ่งบางฝ่ายตีความว่าการลาเพื่อคลอดบุตรต้องคลอดก่อนจึงจะมีสิทธิลาหรือตีความว่า ไม่รวมการลาเพื่อไปตรวจครรภ์ก่อนคลอดเป็นวันลาเพื่อคลอดบุตรด้วย

3.2 สิทธิประโยชน์กรณีลาคลอด

แม้ว่าลูกจ้างหญิงจะมีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครั้งหนึ่ง 98 แต่มีสิทธิได้รับค่าจ้างเท่ากับค่าจ้างใน วันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลาแต่ไม่เกิน 45 วัน หรือครั้งหนึ่งตามมาตรา 59 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เช่น นางบีได้รับค่าจ้างเดือนละ 20,000 บาท ในระหว่างที่นางบีใช้สิทธิลาเพื่อคลอดบุตร นายจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้นางบีจำนวน 30,000

บาท ซึ่งคำนวณมาจากรายได้เฉลี่ยรายวัน โดยนายจ้างจะจ่ายค่าจ้างในระหว่างที่นางปีลาตลอดหรือภายหลังสิ้นสุดระยะเวลาการลาและนางปีได้กลับเข้ามาทำงานก็ได้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างนางปีกับนายจ้าง และหากนางปีกลับเข้าทำงานก่อนครบกำหนดระยะเวลาการลาตลอดเป็นเวลา 98 วัน นอกจากจะได้รับเงินค่าจ้างในระหว่างที่ลาตลอดข้างต้นแล้ว ยังมีสิทธิได้รับค่าจ้างตามปกติด้วย ส่วนอีก 45 วันได้รับจากประกันสังคมตามกฎหมายประกันสังคม อันเป็นการเยียวยาต่อลูกจ้างหญิงที่ ลาเพื่อคลอดบุตรในส่วนของค่าจ้างที่ไม่ได้รับอีกครั้งตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม, 2562) โดยที่ลูกจ้างหญิงมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตร ในอัตราร้อยละ 50 ของค่าจ้าง คิดเป็นรายวัน เป็นระยะเวลา 90 วัน ต่อครรภ์ หรือเท่ากับค่าจ้าง 45 วันแต่มีสิทธิได้รับเพียง 2 ครรภ์เท่านั้น ตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ตลอดจนมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตรในรูปแบบบริการทางการแพทย์ แบบเหมาจ่ายในอัตรา 13,000 บาท ต่อการคลอดบุตรหนึ่งครั้งโดยมีสิทธิได้รับไม่จำกัดจำนวนครั้ง เมื่อได้จ่ายเงินสมทบไม่น้อยกว่า 5 เดือน ในระยะเวลา 15 เดือนก่อนเข้ารับบริการทางการแพทย์ ตามมาตรา 65 และมาตรา 66 แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และค่าตรวจและรับฝากครรภ์จากสำนักงานประกันสังคมอีกไม่เกิน 1,000 บาท ตามประกาศคณะกรรมการการแพทย์ ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม เรื่อง หลักเกณฑ์และอัตราสำหรับประโยชน์ทดแทนกรณีการฝากครรภ์ ตามเกณฑ์คุณภาพ ลงวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2561

อนึ่ง พบว่ายังไม่มียกเว้นบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองความเป็นมารดาของไทยทั้งในส่วนของกิจการภาครัฐและภาคเอกชนที่กำหนดให้แรงงานหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรมีสิทธิ พักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้ให้นมบุตร ในส่วนของแรงงานในกิจการภาครัฐ คือ ข้าราชการ ลูกจ้างชั่วคราวส่วนราชการ และแรงงานรัฐวิสาหกิจ หากประสงค์เลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ต่อเนื่องภายหลังจากระยะเวลาลาคลอดสิ้นสุด อาจใช้สิทธิลาบางส่วนเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการการ ลาก่อนคลอดบุตรได้อีกไม่เกิน 150 วันทำการ แต่ไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้าง ตามข้อ 22 ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ. 2555 และข้อ 25 ของประกาศคณะกรรมการแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ เรื่องมาตรฐานขั้นต่ำของสภาพการจ้าง ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ตามลำดับ นอกจากนี้ลูกจ้างประจำของส่วนราชการก็มีสิทธิลาบางส่วนเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการลาคลอดบุตรได้ 150 วันทำการเช่นกัน แต่มีสิทธิได้รับค่าจ้างได้ไม่เกิน 30 วันทำการ ตามข้อ 21 ทวิ แห่งระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ พ.ศ. 2526 แต่อย่างไรก็ดี การไม่ได้รับค่าจ้างหรือได้รับค่าจ้างเพียงบางส่วนถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจใช้สิทธิลาบางส่วนเพื่อเลี้ยงดูบุตร เนื่องจากการขาดรายได้หรือไม่มีเงินเพียงพอส่งผลต่อการดำรงชีพและการเลี้ยงดูบุตร สำหรับพนักงานราชการและแรงงานกิจการ

ภาคเอกชนยังไม่มีกฎหมายให้สิทธิลาเพื่อเลี้ยงดูบุตรไว้ ซึ่งหากลูกจ้างหญิงในกิจการของเอกชนต้องการให้นมบุตรก็ต้อง ใช้เวลาในช่วงเวลาที่กฎหมายกำหนดให้มีสิทธิพัก ตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งกำหนดให้ลูกจ้างมีสิทธิพักระหว่างการทำงานไม่น้อยกว่าวันละ 1 ชั่วโมง หลังจากทำงานติดต่อกันมาแล้วไม่เกิน 5 ชั่วโมง อีกทั้งยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้หน่วยงานหรือสถานประกอบการจะต้องจัดให้มีสถานที่หรืออุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกสำหรับให้นมบุตรในหน่วยงานหรือสถานประกอบการแต่อย่างใด

สรุป

เดิมแรงงานหญิงมักแฝงตัวอยู่ในรูปแบบของแรงงานภายในครัวเรือน มีหน้าที่เป็นแม่บ้านเลี้ยงดูบุตร และช่วยเหลือกิจการครอบครัว ทำงานในด้านการเกษตรกรรมและหัตถกรรม แต่เมื่อบริบททางสังคม ได้เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับมีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้น การพึ่งพารายได้จากผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูครอบครัวอีกต่อไป ผู้หญิงจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวและจะต้องทำหน้าที่ตั้งครรภ์ให้กำเนิดบุตร ในสังคมระหว่างประเทศตระหนักดีว่าการตั้งครรภ์และการให้กำเนิดบุตรเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในการดำรงเผ่าพันธุ์มนุษยชาติและเป็นเรื่องที่ย่อมเกิดขึ้นตามธรรมชาติ จึงเป็นเหตุจำเป็นอย่างยิ่งที่แรงงานหญิงจะต้องได้รับการดูแลที่ถูกต้องและเหมาะสมตลอดจนความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่นเดียวกับองค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ได้ให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองมารดาในการทำงานด้วยการกำหนดมาตรฐานความคุ้มครองแก่แรงงานหญิงตั้งครรภ์ไว้ในอนุสัญญาฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 เป็นหลัก ซึ่งเป็นอนุสัญญาที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ได้จัดทำขึ้นควบคู่กับข้อแนะนำฉบับที่ 191 ว่าด้วยความคุ้มครองมารดา ค.ศ. 2000 เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแรงงานหญิง สุขภาพและความปลอดภัยของหญิงซึ่งเป็นมารดาและบุตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และประเภทของกิจการ ซึ่งประเทศที่ได้ให้สัตยาบันต่างยอมรับและอนุวัติการกฎหมายภายในประเทศให้มีความสอดคล้องกับข้อบทในอนุสัญญา สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะไม่ได้ให้สัตยาบันกับอนุสัญญาฉบับนี้ แต่ก็ได้นำเอาแนวทางของอนุสัญญาฉบับดังกล่าว มาปรับใช้ โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เช่น นายจ้างจะเลิกจ้างลูกจ้างหญิงเพราะเหตุมีครรภ์ไม่ได้ (มาตรา 43) ซึ่งสอดคล้องกับข้อ 8 แห่งอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ที่กำหนดให้การเลิกจ้างในระหว่างตั้งครรภ์หรือลาหยุดหรือเมื่อกลับเข้ามาทำงานจากการลาดังกล่าว ถือว่าผิดกฎหมาย ยกเว้นการเลิกจ้างที่ไม่เกี่ยวกับเหตุมีครรภ์ แต่เมื่อได้ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองและจัดสวัสดิการแก่แรงงานหญิงตั้งครรภ์เปรียบเทียบกับอนุสัญญา

ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 และข้อเสนอฉบับที่ 191 ว่าด้วยความคุ้มครองมารดา ค.ศ. 2000 รวมถึงกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ พบว่ายังคงมีประเด็นปัญหาบางประการ ดังนี้

1. ระยะเวลาการลาคลอด

แรงงานหญิงในกิจการภาครัฐมีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครรภ์หนึ่งไม่เกิน 90 วัน และจะใช้สิทธิลาคลอดในวันที่คลอดก่อนหรือหลังคลอดก็ได้ สำหรับแรงงานหญิงกิจการเอกชน เนื่องจากมีการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 โดยที่สาระสำคัญของการแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้ได้ปรับเปลี่ยนสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรจากเดิมที่สามารถลาคลอดบุตรครรภ์หนึ่งจากเดิม 90 วัน เป็น 98 วัน แต่ก็มีลักษณะนำเอาวันลาตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตร ระยะเวลาในการเตรียมตัวก่อนการคลอด วันคลอด และระยะเวลาในการพักผ่อนฟื้นฟูร่างกาย ภายหลังการคลอดมารวมกัน โดยไม่มีการกำหนดระยะเวลาการบังคับลาก่อนและหลังคลอด และการขยายระยะเวลาการลาคลอดกรณีมีเหตุจำเป็น และแม้ว่าลูกจ้างหญิงมีครรภ์จะมีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรได้เพิ่มขึ้นจากเดิมมีสิทธิลา 90 วัน เป็น 98 วัน แต่ยังคงได้รับค่าจ้างตลอดระยะเวลาที่ลาไม่เกิน 45 วัน ส่วนอีก 45 วันจะมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรตามกฎหมายประกันสังคมเช่นเดิม ส่วนอีก 8 วันที่เพิ่มขึ้นมานั้นขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เมื่อเปรียบเทียบกับอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 พบว่าได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้แรงงานหญิงควรมีสิทธิลาคลอดไม่น้อยกว่า 14 สัปดาห์ หรือ 98 วัน โดยแบ่งเป็นการบังคับลาหลังคลอดบุตรไม่น้อยกว่า 6 สัปดาห์ โดยในทางปฏิบัติได้ให้การยอมรับว่าภายหลังการคลอดร่างกายจำเป็นต้องใช้เวลาอย่างต่ำ 6 สัปดาห์ หรือ 42 วัน เพื่อฟื้นฟูร่างกายให้กลับเข้าสู่ภาวะตามปกติ แต่ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวิธีการคลอด อาการซึมเศร้า ความเหนื่อยล้าของร่างกาย ภาวะแทรกซ้อนภายหลังคลอดบุตร ความเจ็บป่วยของมารดาภายหลังคลอดบุตรด้วย (International Labour Organization, 2012) ส่วนอีก 8 สัปดาห์ที่เหลืออาจเป็นการลาก่อนหรือหลังคลอดก็ได้ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ได้กำหนดให้รัฐที่ได้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับที่ 183 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ควรพยายามขยายระยะเวลาการลาคลอดเป็นอย่างน้อย 18 สัปดาห์ และควรมีข้อกำหนดขยายระยะเวลาการลาคลอดในกรณีที่เป็นการคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน ตลอดจนให้สิทธิแก่แรงงานหญิงกำหนดระยะเวลาในการลาคลอดก่อนหรือหลังคลอด ในส่วนที่ไม่ใช่ระยะเวลาบังคับ และเมื่อพิจารณาสิทธิลาคลอดตามกฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 1997 ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้กำหนดระยะเวลาในการลาคลอดที่มีความสอดคล้องกับอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 183

ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 โดยได้กำหนดให้แรงงานหญิง มีสิทธิลาคลอดบุตรครั้งหนึ่งได้ 14 สัปดาห์ แบ่งเป็นการลาคลอดก่อนการคลอด 6 สัปดาห์ และมีสิทธิลาหลังคลอดบุตรได้อีก 8 สัปดาห์ ตลอดจนขยายระยะเวลาการลาคลอดในกรณีที่มีการคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน หรือมีเหตุที่จะต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูสุขภาพภายหลังการคลอดมากกว่าปกติ แม้ว่าสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับดังกล่าวก็ตาม

2. สิทธิลาตรวจครรภ์

สำหรับแรงงานหญิงในกิจการภาครัฐนั้นยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองให้มีสิทธิลาตรวจครรภ์ไว้ โดยเฉพาะ ในส่วนของแรงงานในกิจการภาคเอกชนได้รับความคุ้มครองให้มีสิทธิลาตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรเท่านั้น อีกทั้งมีลักษณะยึดโยงกับสิทธิลาคลอดและยังไม่ครอบคลุมถึงการลาตรวจครรภ์ภายหลังการคลอดบุตรแต่อย่างใด ทั้งนี้ เมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสหราชอาณาจักรต่าง ก็บัญญัติให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาตรวจครรภ์แยกออกจากสิทธิลาคลอด โดยแรงงานหญิงมีสิทธิลาเพื่อเข้ารับ การตรวจสุขภาพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตั้งครรภ์หรือตรวจครรภ์ได้ทั้งก่อนและหลังการคลอดบุตรตามที่ได้นัดหมายกับบุคลากรทางการแพทย์ โดยมีสิทธิได้รับค่าจ้างในระหว่างที่ลาสอดคล้องกับข้อแนะนำปีที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ที่กำหนดได้ให้นายจ้างจะต้องอนุญาตให้แรงงานหญิงมีสิทธิหยุดงานเพื่อเข้ารับการตรวจสุขภาพอันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์หรือตรวจครรภ์แยกต่างหากจากการลาเพื่อคลอดบุตร

3. สิทธิพักเพื่อให้นมบุตร

อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 183 ค.ศ. ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 กำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักระหว่างการทำงานได้วันละครั้งหรือมากกว่านั้น เพื่อให้นมบุตรหรือได้รับการลดชั่วโมง โดยระยะเวลาของการพักแต่ละช่วงหรือจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ลดลงในแต่ละวันเพื่อให้นมบุตรต้องกำหนดเป็นกฎหมายหรือแนวปฏิบัติภายในของประเทศ แต่ต้องนับรวมเป็นเวลาทำงานและได้รับค่าจ้างตามปกติ และเมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายของสหราชอาณาจักรมิได้กำหนดสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้นมบุตรไว้โดยเฉพาะ แต่จากการศึกษาพบว่านายจ้างอาจปรับลดชั่วโมงการทำงานให้แก่ลูกจ้างตามความเหมาะสมเพื่อให้ลูกจ้างมีโอกาสนในการให้นมบุตรภายหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาการลาคลอดเมื่อนายจ้างได้ประเมินความเสี่ยงที่อาจจะเกิดต่อสุขภาพมารดาและบุตร ตามกฎหมายว่าด้วยสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ค.ศ. 1999 ในขณะที่กฎหมายของสหพันธ์รัฐเยอรมนี ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักระหว่างวันเพื่อให้นมบุตรวันละ 2 ครั้ง ครั้งละไม่ต่ำกว่า 30 นาที หรือวันละหนึ่งไม่น้อยกว่า 30 นาทีหรือ 1 ชั่วโมง และเมื่อพิจารณากฎหมายของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์แล้วพบว่า นอกจากจะ

กำหนดระยะเวลาให้แรงงานหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรมีสิทธิพักในระหว่างทำงานได้แล้ว ยังกำหนดให้สถานประกอบการทั้งในภาครัฐและเอกชนจะต้องจัดให้มีสถานที่สำหรับให้นมบุตร ในสถานประกอบการและต้องจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกและจำเป็นต่อการ จัดเก็บน้ำนมระหว่างวันเพื่อนำกลับไปให้ลูกกินที่บ้านได้ แต่แรงงานหญิงทั้งในกิจการภาครัฐ และกิจการของเอกชนของไทยยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายให้มีสิทธิพักในระหว่าง เวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้มนบุตรแต่อย่างใด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองความเป็นมารดาในการทำงาน ข้างต้น เพื่อเป็นการพัฒนาและยกระดับการคุ้มครองความเป็นมารดาแก่แรงงานหญิง ผู้เขียน จึงขอเสนอแนะ ให้มีการปรับปรุงกฎหมายตามประเด็นปัญหา ดังนี้

1. ระยะเวลาการลาคลอด ควรแก้ไขกฎหมายให้แรงงานงานหญิงมีสิทธิลาคลอดครรภ์หนึ่ง ไม่น้อยกว่า 98 วัน (14 สัปดาห์) โดยแบ่งเป็นการบังคับลาหลังการคลอดบุตรไม่น้อยกว่า 42 วัน (6 สัปดาห์) ในส่วนที่ ไม่ใช่ระยะเวลาบังคับลาหลังคลอดควรให้แรงงานหญิงมีสิทธิกำหนดว่าจะใช้ สิทธิลา ก่อนหรือหลังการคลอดและ ควรขยายระยะเวลาการลาคลอดในกรณีที่มีการคลอดบุตร หลายคนในคราวเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ และเพื่อเป็น หลักประกันสุขภาพอนามัย ทำให้แรงงานหญิงมีเวลาในการพักผ่อนและฟื้นฟูร่างกายให้แข็งแรง ก่อนกลับเข้าไปทำงาน

2. กำหนดสิทธิลาตรวจครรภ์แยกออกจากสิทธิลาคลอดอย่างชัดเจน และควรให้ครอบคลุม ถึงการลาตรวจสุขภาพหลังการคลอดด้วย โดยการแก้ไขกฎหมายให้แรงงานหญิงมีสิทธิหยุดงาน เพื่อตรวจครรภ์หรือตรวจสุขภาพอันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์ตามที่ได้นัดหมายกับบุคลากร ทางแพทย์ทั้งก่อนและหลังคลอดบุตร และกำหนดมีสิทธิได้รับค่าจ้างในระหว่างที่ลาด้วย

3. เพิ่มสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อไปให้นมบุตรหรือ บิมน้ำนม เพื่อให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศและกฎหมาย ต่างประเทศซึ่งมีลักษณะให้ความคุ้มครองที่ดีกว่ากฎหมายไทย โดยการกำหนดให้ความ คุ้มครองแก่ลูกจ้างหญิงซึ่งอยู่ในระหว่างให้นมบุตรและบุตรมีอายุต่ำกว่า 1 ปีบริบูรณ์มีสิทธิพัก ในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้นมบุตรหรือดูแลบุตร ได้วันละ 2 ครั้ง อย่างน้อยครั้งละ 30 นาที ซึ่งรวมกันแล้วไม่เกิน 1 ชั่วโมง โดยให้ถือเอาเวลาที่ลูกจ้างมีสิทธิหยุด พักดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของชั่วโมงทำงานและให้มีสิทธิได้รับค่าจ้างตามปกติ รวมถึงควร กำหนดให้หน่วยงานหรือสถานประกอบการต้องจัดให้มีห้องหรือสถานที่สำหรับให้นมบุตรอยู่ใน พื้นที่สถานที่ทำงานและ สิ่งอำนวยความสะดวกหรือจำเป็นต่อการให้นมบุตร เช่น ตู้เย็นหรือเครื่อง ทำความเย็นสำหรับเก็บรักษาน้ำนม เครื่องบิมน้ำนม โต๊ะและเก้าอี้ เป็นต้น เนื่องจากปัจจุบัน

กฎหมายไทยยังไม่ได้มีการกำหนดให้สถานประกอบการมีมาตรการหรือสวัสดิการดังกล่าวให้แก่แม่ทำงานที่เป็นมารดา ดังนั้น การที่แม่จะมีโอกาสหรือ ไม่นั้นจึงขึ้นอยู่กับทัศนคติและนโยบายของผู้บริหารหรือเจ้าของสถานประกอบการเท่านั้น หากเจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการไม่เข้าใจถึงความสำคัญของนมแม่ที่มีต่อลูกกับการที่ลูกจ้างหญิงต้องใช้เวลาทำงานส่วนหนึ่งมาปั๊มนมเก็บอย่างสม่ำเสมอเพื่อเก็บไว้ให้บุตรที่ที่บ้าน อาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ นายจ้างหรือเพื่อนร่วมงานตำหนิและมีผลกระทบต่อความก้าวหน้าในการทำงานได้ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เอื้อต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของลูกจ้างหญิง โดยการกำหนดให้สถานประกอบการจะต้องอนุญาตให้ลูกจ้างหญิงที่อยู่ระหว่างการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่พักการทำงานเป็นครั้งคราวเพื่อไปให้นมบุตรหรือปั๊มน้ำนมเก็บไว้เลี้ยงบุตรที่บ้านนั้น ย่อมจะเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสุขภาพร่างกายของมารดาและบุตร อีกทั้งยังจะส่งผลดีต่อผู้ประกอบการและสังคมในระยะยาวอีกด้วย

การทำงานร่วมกันในระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในหน่วยงานหรือสถานประกอบกิจการ โดยปกติทั่วไป มักจะเป็นการทำงานที่จะต้องมีการควบคุมการทำงานหรือประสานงานกันอย่างใกล้ชิด เพื่อประโยชน์ของนายจ้างในการพัฒนาการบริการ การผลิต และประสิทธิภาพในการทำงาน นายจ้างควรสร้างและส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งหากนายจ้างได้ปฏิบัติต่อลูกจ้างอย่างถูกต้อง ตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างหญิงหรือชาย โดยไม่เลือกปฏิบัติ อันทำให้ลูกจ้างมีความอบอุ่นและมั่นคง ด้วยเหตุได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างดีจากนายจ้าง ส่งผลให้ลูกจ้างทุ่มเทกำลังกายกำลังใจทำงานให้แก่นายจ้างอย่างเต็มที่เพื่อผลิตผลที่มีมาตรฐาน คุณภาพดี สร้างผลกำไรและรายได้ให้แก่กิจการของนายจ้างและแก่ประเทศชาติ ประกอบกับโครงสร้างประชากรไทยในปัจจุบันพบว่า มีอัตราการเกิดของประชากรต่ำลงในขณะที่ประชากรสูงวัยเพิ่มจำนวนมากขึ้น เป็นเหตุให้จำนวนแรงงานที่เข้ามาทดแทนไม่เพียงพอกับแรงงานที่สูญเสียไป ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนไทยมีบุตรช้าลง คือการทำงาน ดังนั้น การปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิทธิแรงงานหญิงให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจสถานการณ์แรงงานและสอดคล้องกับสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ตลอดจนมีหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน เช่น การคุ้มครองความปลอดภัยในสถานที่ทำงานเพื่อสุขภาพอนามัยของมารดาและบุตร การให้สิทธิลาคลอดบุตรแก่แรงงานหญิงเพื่อให้มีเวลาเตรียมความพร้อมก่อนการคลอดและฟื้นฟูสุขภาพอนามัยภายหลังการคลอด ตลอดจนมีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรโดยได้รับค่าจ้างในระหว่างใช้สิทธิลาการกำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิหยุดพักระหว่างการทำงานเพื่อให้นมบุตรและการ ไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเพศการตั้งครรภ์หรือบทบาทในการเป็นมารดา การไม่ลดตำแหน่ง สิทธิประโยชน์ หรือความก้าวหน้าในตำแหน่งจากเหตุแห่งการตั้งครรภ์หรือลาคลอด ทำให้แรงงานหญิงสามารถรับผิดชอบหน้าที่การงานไปพร้อม ๆ กับการทำหน้าที่มารดา โดยไม่สูญเสียสถานภาพและสิทธิประโยชน์ในการทำงาน

สร้างความสมดุลระหว่างการทำงานกับภาระหน้าที่ทางครอบครัว ถือเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการสนับสนุนและส่งเสริมให้แรงงานตัดสินใจมีบุตรเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนาระบบลูกจ้าง กรมบัญชีกลาง. (2554). *คู่มือสวัสดิการและสิทธิประโยชน์แก่ลูกจ้างลูกจ้าง*. เรียกใช้เมื่อ 22 มิถุนายน 2564 จาก <https://www.cgd.go.th>
- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. (2549). *กฎหมายแรงงานในรัฐวิสาหกิจ*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- นิศาชล เศรษฐไกรกุล และคณะ. (2558). ความเป็นไปได้ในการขยายวันลาคลอดจาก 90 วัน เป็น 180 วันในกลุ่มหญิงวัยทำงานในประเทศไทย. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 24(4), 720-726.
- วิจิตร (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2557). *คำอธิบายกฎหมายแรงงานภาครัฐวิสาหกิจ*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2561). *คำอธิบายกฎหมายกฎหมายประกันสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2562). *กฎหมายแรงงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *รายงานฉบับสมบูรณ์ การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรี ใน 14 จังหวัดประเทศไทย พ.ศ.2558-2559*. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤษภาคม 2562 จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/สำรวจ/ด้านสังคม/แรงงาน/สถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย.aspx>
- สุดาศิริ วดวงศ์. (2548). *กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ.
- Government of the United Kingdom. (2019). *Maternity pay and leave*. Retrieved May 28, 2019, from <https://www.gov.uk/maternity-pay-leave/pay>
- International Labour Organization. (2012). *Maternity Protection Resource Package - From Aspiration to Reality for All Module 6: Maternity leave and related types of leave*. Geneva: International Labour Office.
- Jean-Michel Servais. (2011). *International labour law (Third revised edition)*. Netherland: Kluwer Law International.
- John Bowers & Simon Honeyball. (2000). *Textbook on Labour Law (Sixth revised edition)*. London: Blackstone Press Limited.

Maternity Action. (2019). *Continuing to breastfeed when you return to work.*

Retrieved June 21, 2019, from <https://maternityaction.org.uk/wp-content/uploads/Continuing-to-breastfeed-2.pdf>

อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าระงับการเผยแพร่โสตทัศนวัสดุที่ละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์*

THE AUTHORITY OF OFFICIALS TO SUSPEND THE PUBLISHING OF ONLINE COPYRIGHT INFRINGEMENT AUDIOVISUAL MATERIALS

ฉัตรตมาศ วิเศษสินธุ์

Chattamat Wisetsin

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Surattthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: yayachattamat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้เขียนได้นำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่โสตทัศนวัสดุที่ละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพื่อนำเสนอปัญหาที่ว่าปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายให้หน่วยงานใดมีอำนาจ ระงับ ยับยั้ง การเผยแพร่โสตทัศนวัสดุที่ละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์ได้ทันทีที่มีการร้องทุกข์ ทำให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ และผู้มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย จากการศึกษาดังกล่าวผู้เขียนพบว่า ขั้นตอนที่กฎหมายรับรองในปัจจุบันยังมีความล่าช้า เมื่อเทียบกับขั้นตอนการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ขยายไปในวงกว้างอย่างรวดเร็ว ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายลิขสิทธิ์หรือตำรวจ สามารถเข้าระงับ ยับยั้ง การเผยแพร่โสตทัศนวัสดุที่ละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์ได้ และสามารถจับกุมได้โดยไม่มีหมายจับ หากมีการกระทำความผิดซึ่งหน้าฐานละเมิดลิขสิทธิ์ โดยการเผยแพร่โสตทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นหลักการทำงานเดียวกันกับการใช้อำนาจจับกุมตัวบุคคลและการค้นที่รื้อฐานในคดีอาญาทั่วไป และการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519

คำสำคัญ: ร้องทุกข์, โสตทัศนวัสดุ, ออนไลน์, ลิขสิทธิ์

Abstract

In this academic paper, the author aims to study the law related to online copyright-infringement of audiovisual media according to Copyright Act, B.E. 2537 (1994) in order to raise the problem which Thai government agencies having no

* Received 30 July 2019; Revised 13 September 2019; Accepted 18 September 2019

applicable authorities to restrain and refrain online audio-visual media piracy promptly upon being complained. The owner of copyright and those who have lawful right may suffer damages. According to the study, the author found that the existing legal process was lengthy as compared to the piracy process which spread widely and quickly. The author suggests that relevant officials according to the copyright law or police shall have authorities to restrain and refrain the online copyright-infringing audiovisual media publicity and make an arrest even without warrant due to a flagrant offence against copyright of online audiovisual media publicity. This case should apply the same principle with the exercise of power of arrest and search at private place in general criminal cases and the exercise of power of drug prevention and suppression according to Narcotics Control Act, B.E. 2519 (1976).

Keywords: Complain, Audio-Visual Media, Online, Copyright

บทนำ

ที่มาของปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์โดยการเผยแพร่สื่อทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์เริ่มมาจากวิวัฒนาการความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและดิจิทัลในปัจจุบันที่กำลังก้าวไกลไปอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ในช่วงปลายปี พ.ศ.2559 ก็เริ่มมีเทคโนโลยีให้บุคคลทั่วไปสามารถถ่ายทอดสดผ่านโปรแกรมต่าง ๆ เช่น Facebook Live, Youtube หรือ Voov ได้ส่งผลให้ทุกวันนี้ไม่ว่าใครก็ทำหน้าที่เป็นสื่อได้ ขึ้นอยู่กับว่าช่องทางในการสื่อสารของบุคคลนั้นมีผู้ที่เข้าถึงได้มากน้อยเพียงใด และบุคคลนั้นจะตั้งค่า (Setting) ให้ทุกคนเข้าถึงได้ไม่จำกัดหรือเฉพาะกลุ่ม

บทความเรื่องนี้ ศึกษาถึงสภาพปัญหา คือ เมื่อเข้าสู่ยุคแห่งดิจิทัลทำให้เราสามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวกสบายไร้พรมแดนแต่ผู้คนที่ได้นำเทคโนโลยีเหล่านี้ไปใช้ เพื่อการละเมิดลิขสิทธิ์อย่างไร้พรมแดนเช่นกัน จนทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากต่อธุรกิจบันเทิงหนึ่งในปัญหาสำคัญที่มาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและดิจิทัล คือ การละเมิดลิขสิทธิ์โดยการเผยแพร่สื่อทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์ ทั้งเพื่อประโยชน์ในทางการค้าหรือไม่ก็ตาม ล้วนแล้วแต่ทำให้ผู้ประกอบการที่อยู่ในธุรกิจบันเทิงได้รับผลกระทบอย่างมาก ในบทความนี้จะได้นำเสนอกรณีศึกษาของบริษัทที่ลงทุนกับสื่อทัศนวัสดุ แต่ได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ซื้อสื่อทัศนวัสดุแล้วนำไปเผยแพร่ต่อด้วยวิธีถ่ายทอดสดให้ผู้อื่นอื่น ๆ ได้ดูและเป็นการเผยแพร่ในครั้งเดียวสามารถมีคนเข้าถึงได้ไม่จำกัดจำนวน จนทำให้บริษัทที่ผลิตสื่อทัศนวัสดุดังกล่าวขาดทุนเพราะยอดจำหน่ายลดลง จากกรณีศึกษาทำให้ผู้เขียนสนใจค้นคว้าว่า ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายฉบับใดให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถระงับเผยแพร่

โสตทัศนวัสดุที่ละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์ได้ทัน่วงที่ที่มีการแจ้งความหรือร้องทุกข์ แต่จะต้องไปขออำนาจจากศาลก่อนเพื่อที่จะออกหมายจับผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ หรือสั่งระงับยับยั้งการกระทำที่ละเมิดลิขสิทธิ์ จึงทำให้เกิดความล่าช้า ดังที่พระบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 บัญญัติไว้ใน มาตรา 32/3 ความว่า “ในกรณีที่มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการละเมิดลิขสิทธิ์ในระบบคอมพิวเตอร์ของผู้ให้บริการ เจ้าของลิขสิทธิ์อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้ผู้ให้บริการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์นั้น” และมาตรา 65 ความว่า “ในกรณีที่มีหลักฐานโดยชัดแจ้งว่าบุคคลใดกระทำการหรือกำลังจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง เจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงอาจขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวระงับหรือละเว้นการกระทำดังกล่าวนี้ได้” ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งไม่ได้ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการที่จะระงับสื่อออนไลน์ของผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ในทันทีที่พบเห็นการละเมิดในขณะเผยแพร่

อันที่จริงแล้ว แนวคิดที่ให้อำนาจศาลในการสั่งให้ผู้ให้บริการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์นั้น เป็นหลักการทำนองเดียวกันกับเรื่องการออกหมายจับหมายค้น กล่าวคือ แต่เดิมกฎหมายจะให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ผู้มีอำนาจออกหมายจับตัวบุคคลและหมายค้นที่เรือนได้เอง แต่ต่อมาภายหลังมีการเรียกร้องให้เป็นอำนาจดังกล่าวเป็นของศาลยุติธรรม เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ (เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, 2561) กล่าวคือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา หากมีอำนาจจับกุมตรวจค้นด้วยแล้ว ย่อมไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ทำนองว่าสืบสวนสอบสวนและจับกุมตรวจค้นได้ด้วยตัวเอง ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรอื่นด้วยเหตุนี้เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา จึงกำหนดให้การจับตัวบุคคลและการค้นที่เรือน จะกระทำได้อีกเมื่อมีหมายจับหมายค้นจากศาลยุติธรรมเท่านั้น ยกเว้นเป็นความผิดซึ่งหน้าหรือมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจจับค้นได้ โดยไม่ต้องมีหมายจากศาล และในปี พ.ศ.2547 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยหมายจับและหมายค้นให้เป็นการถาวรแล้ว (คณิต ณ นคร, 2561)

ดังนั้น หลักการสั่งระงับการกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์จึงควรมีหลักการทำนองเดียวกันนี้ กล่าวคือ ยังคงให้อำนาจศาลยุติธรรมเป็นหลัก ในการที่จะมีคำสั่งให้ระงับการกระทำนั้น ทั้งนี้ ตามที่พระบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 32/3 และมาตรา 65 แต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน สมควรที่จะต้องผ่อนปรนโดยให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่หรือตำรวจ มีอำนาจสั่งระงับไปก่อนได้

แนวคิดเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

แนวความคิดของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี ตั้งแต่เดิมคือแนวคิดสิทธิ ตามธรรมชาติ (Natural Right) โดยถือว่าผู้ที่ได้อุทิศสละสร้างผลงานขึ้นมาย่อมเป็นเจ้าของ ผลงานนั้นและมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวหรือสิทธิเด็ดขาด (Exclusive Right) (จิรประภา มากลิ่น, 2560) หรือสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Rights) ที่จะใช้หรือหา ประโยชน์จากผลงานนั้น โดยได้รับการเคารพจากบุคคลอื่น หากมีบุคคลอื่น มาหาประโยชน์ จากผลงานดังกล่าวโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลงาน เสมือนหาประโยชน์จากสิ่งที่ตนไม่มี สิทธิ ทำให้เจ้าของผลงานไม่อาจได้ผลประโยชน์นั้นย่อมเป็นการละเมิดการสร้างสรรค์ทาง ปัญญา โดยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาก็เพื่อเป็นแรงจูงใจสร้างสรรค์ผลงานหรือพัฒนา นวัตกรรมใหม่ในมนุษยชาติ (จักกฤษณ์ ควรพจน์, 2559) ต่อมาแนวคิดคัดค้านโดยมีพื้นฐาน ว่าหากสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิทธิแต่เพียงในขณะเดียวกันก็จะเป็นสิทธิผูกขาด (Monopoly Right) ด้วย จึงได้มีแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์แบ่งออกเป็นสองแนวคิด กล่าวคือ แนวคิดที่หนึ่ง สิทธิผูกขาดอาจมีความเสียหาย คือ ตลาดถูกควบคุมโดยผู้ที่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว นั้นกำหนดราคาผลิตภัณฑ์สูงกว่าราคาต้นทุนการผลิตมาก ทำให้สินค้าที่ได้รับความคุ้มครอง ทรัพย์สินทางปัญญาจะมีราคาที่สูง ผู้บริโภคไม่สามารถหาซื้อของดีที่ราคาถูกหรือพอสมควรได้ จึงหันไปซื้อของราคาต่ำที่ไม่มีคุณภาพ ทำให้การลงทุนในสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองทรัพย์สิน ทางปัญญาไม่คุ้มค่าจนกระทั่งส่งผลให้ผู้สร้างสรรค์ไม่มีแรงจูงใจในการสร้างผลงาน แนวคิดที่ สอง สิทธิผูกขาดจะทำให้เกิดการแข่งขันที่ดีขึ้นเพราะไปกระตุ้นให้เกิดการสร้างสร้างสรรค์ผลงาน ใหม่ที่พัฒนาหรือมีคุณภาพมากขึ้นเพื่อแย่งชิงการเป็นเจ้าของตลาดจึงเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค (กัญญา หิรัญยวัฒน์พงส์, 2558)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันองค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations หรือ UN) (ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และชู ชีววรรณ ตมิศานนท์, 2544) จัดให้มีการประชุมเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จนกระทั่งมีความตกลงที่เป็นแม่บทของการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ประเภทงานวรรณกรรมและ ศิลปกรรม คือ สนธิสัญญากรุงเบิร์น Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1931 (กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และกรมเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศ, 2555) นอกจากนี้ WTO ก็มีความตกลงที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครอง ทรัพย์สินทางปัญญาเช่นกัน คือ ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights TRIPS 1995 ซึ่งประเทศไทยใน ฐานะประเทศสมาชิกทั้งขององค์การสหประชาชาติ และ WTO ได้ลงนามในความตกลงทั้ง 2

ฉบับ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2561) และอนูวัติเป็นกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว (รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ และสมบุรณ์ ศิริประชัย, 2552)

รูปแบบการละเมิดลิขสิทธิ์

เมื่อ 5 - 10 ปีที่แล้วนั้น รูปแบบของการละเมิดลิขสิทธิ์ของอุตสาหกรรมวัสดุยังเป็นรูปแบบการนำแผ่นซีดีไปทำซ้ำ (Copy) และวางขายตามหน้าร้านแผงลอยซึ่งสามารถตรวจตราเข้าจับกุมได้ง่าย แต่ปัจจุบันมีวิวัฒนาการบีบอัดข้อมูล (Data Compression) ที่สามารถทำให้ข้อมูลขนาดใหญ่ เช่น ไฟล์ภาพ ไฟล์เสียง หรือไฟล์คลิปปิดิโอ ถูกบีบอัดให้มีขนาดเล็กมากจนสามารถส่งต่อกันได้อย่างง่ายดายเพียง “ปลายนิ้วสัมผัส” แม้แต่คำว่าปลายนิ้วสัมผัสที่ก่อนหน้านี้สื่อถึงการกดปุ่มบางอย่างที่จับต้องได้ แต่ปัจจุบันคือการสัมผัสผ่านหน้าจอ Touch Screen ที่เพียงแค่แตะก็สามารถส่งต่อข้อมูลส่งผ่านกันได้โดยง่ายและรวดเร็วเพียงหลักวินาทีเท่านั้นพร้อมกับความนิยมของโซเชียลเน็ตเวิร์กทั้ง Facebook, Line, หรือ โปรแกรมใน Application ต่าง ๆ ที่มีจุดประสงค์เดียวกัน คือ เชื่อมโยงผู้คนทั่วโลกให้เข้าถึงกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Facebook ซึ่งเป็นโซเชียลเน็ตเวิร์ก (Social Network) ยอดนิยมที่มีผู้ใช้ 2,006 ล้านบัญชีทั่วโลก และ 41 ล้านบัญชีในไทย (The Statistics Portal, 2017) ที่เพียงแค่กดไลค์หรือกดแชร์ครั้งเดียวก็สามารถเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นออกไปได้อย่างรวดเร็ว ทั้งแบบเผยแพร่เฉพาะรายชื่อเพื่อน (Friend List) และแบบสาธารณะ (Public) อย่างไม่จำกัด

อำนาจในการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

1. กรณีการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ให้บริการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์

มาตรา 32/3 มีสาระสำคัญว่า หากมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการละเมิดลิขสิทธิ์ในระบบคอมพิวเตอร์ของผู้ให้บริการ เจ้าของลิขสิทธิ์อาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้ผู้ให้บริการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์นั้น หรืออาจเป็นคำสั่งให้ทำงานที่อ้างว่าได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ของผู้ให้บริการได้ กรณีนี้ผู้ให้บริการไม่ต้องร่วมรับผิดชอบไม่ได้เป็นผู้ควบคุม ริเริ่มหรือสั่งการให้ละเมิดลิขสิทธิ์และได้ดำเนินการตามคำสั่งศาล

2. กรณีการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำการหยุดละเมิดลิขสิทธิ์

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 65 ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีหลักฐานโดยชัดแจ้งว่าบุคคลใดกระทำการหรือกำลังจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงอาจขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวระงับ หรือละเว้นการกระทำดังกล่าวนี้ได้”

คำว่า “ผู้ให้บริการ” หมายความว่า เป็นสองกรณีได้แก่ กรณีที่หนึ่ง ผู้ให้บริการแก่บุคคลอื่นในการเข้าสู่อินเทอร์เน็ต เช่น TRUE, AIS, TOT เป็นต้น กรณีที่สอง ผู้ให้บริการเก็บ

รักษาข้อมูลคอมพิวเตอร์เพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น เช่น Youtube, Facebook เป็นต้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2558)

3. อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจจำกัด

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 67(1) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้ (1) เข้าไปในอาคาร สถานที่ทำการ สถานที่ผลิต หรือสถานที่เก็บสินค้าของบุคคลใด

เมื่อวิเคราะห์จากมาตราดังกล่าวแล้วพบว่าวิธีการที่สามารถจะทำได้หลังจากรู้เหตุผลละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว พบว่า ทุกวิธีต้องมีกระบวนการในการขอให้ศาลมีคำสั่งระงับการเผยแพร่หรือขอยกเลิกจากศาล ซึ่งการดำเนินการทางศาลเช่นนี้จะต้องใช้เวลา ตั้งแต่การเริ่มเตรียมพยานหลักฐาน เตรียมเอกสารคำร้องเพื่อไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือกรณีที่ดำเนินการเองก็ต้องเตรียมพยานหลักฐานเพื่อยื่นคำร้องต่อศาล ค้นหาศาลที่มีเขตอำนาจ และเมื่อไปถึงศาลยังต้องรอลำดับและรอการพิจารณาซึ่งใช้เวลาเป็นหน่วยวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีวิธีที่ให้ผู้บริการเป็นผู้ระงับ เช่น Youtube หรือ Facebook นั้น ยังต้องใช้เวลาประสานงานมากขึ้นไปอีกเพราะเป็นนิติบุคคลของต่างประเทศ ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันบรรเทาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับผู้เสียหายอันเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยสมควรต้องแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่หรือตำรวจได้ทำงานอย่างรวดเร็วและคล่องตัวขึ้น หลักการดำเนินงานนี้ ยังมีอยู่ในกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน ให้อำนาจเจ้าพนักงานดำเนินการตรวจค้น จับกุม ยึดและอายัดยาเสพติดและทรัพย์สินอื่น ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้ ทั้งนี้ เพื่อการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้บรรลุผล และดูเหมือนว่าอำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จะมีมากกว่าอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2519)

สรุป

ปัจจุบันในกรณีจำเป็นเร่งด่วน พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ อาจมีอำนาจในการตรวจค้นอาคารสถานที่และยานพาหนะ หรือยึดอายัดทรัพย์สินที่จะเป็นพยานหลักฐานได้โดยไม่ต้องมีหมายค้นจากศาล ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 67 แต่พนักงานเจ้าหน้าที่ยังไม่มีอำนาจในการเข้าไประงับการเผยแพร่การละเมิดลิขสิทธิ์ จึงขอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถใช้อำนาจเข้าระงับการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ในทันที ในข้อสมมุติฐานที่ว่า ไม่มีผู้ประกอบการรายใดที่ปรารถนาจะเผยแพร่ผลงานของตนเอง โดยไม่มีค่าใช้จ่าใด ๆ เมื่อมีข้อสมมุติฐานดังกล่าว จึงให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถ

เข้าไปถึงแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่มาของการเผยแพร่ได้ และแจ้งให้ผู้ให้บริการระงับยับยั้งได้ ณ ทันที

เมื่อมาพิจารณาตามกฎหมายของไทย หากมีการละเมิดลิขสิทธิ์ ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ระงับการเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ซึ่งต้องใช้เวลาเป็นหน่วยวัน แตกต่างกับเวลาที่ผู้กระทำความผิดใช้ไปเพื่อละเมิดลิขสิทธิ์ เช่น ผู้กระทำความผิดที่เป็นต้นทางในการเอาคลิปมาเผยแพร่ใช้เวลาดาวน์โหลดคลิปวิดีโอเพียงไม่กี่นาที หรือถ้าเป็นวิธีการถ่ายทอดสดจะใช้เวลาเผยแพร่ตั้งแต่ต้นจนจบเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น และการเผยแพร่ก็จะยังอยู่ในระบบตลอดไปจนกว่าจะถูกลบ ส่วนผู้กระทำความผิดที่เป็นเพียงผู้เผยแพร่ต่อ เช่น การแชร์ หรือไลค์ ก็ใช้เวลาเพียงไม่กี่วินาที เมื่อขั้นตอนในการระงับการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมายต้องใช้เวลามากกว่าการกระทำผิดย่อมไม่ทันการณ์ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้ กฎหมายกำหนดขั้นตอนที่ใช้เวลาน้อยลงในการขอให้มีการระงับการเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ รวมถึงเสนอให้หน่วยงานของรัฐใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารมาดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น รับแจ้งความทางออนไลน์ ส่งเอกสารยืนยันตัวตนหรือหลักฐานได้ทางออนไลน์ เพราะการติดตามคดีละเมิดลิขสิทธิ์ทางออนไลน์เช่นนี้ต้องใช้ความรวดเร็วให้ทันการณกับผู้กระทำความผิด

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่มีอำนาจในการระงับการเผยแพร่สื่อทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์ซึ่งละเมิดลิขสิทธิ์

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หน่วยงานที่มีอำนาจในการระงับดังกล่าวควรมีความคล่องตัวมากกว่าศาล เพราะเรื่องนี้มีปัจจัยสำคัญ คือ ระยะเวลาระหว่างที่ผู้กระทำผิดเผยแพร่ผลงานจนถึงเวลาที่มีการเผยแพร่ที่ถูกระงับ ถ้ามีการปล่อยให้ผลงานนั้นถูกเผยแพร่ไปนานเท่าไรความเสียหายยังมีมากเท่านั้น ดังนั้น หน่วยงานที่จัดการเรื่องนี้ควรเป็นหน่วยงานที่เข้าถึงง่าย ขั้นตอนน้อยและติดต่อได้รวดเร็วกว่าศาล ผู้เขียนเห็นว่า ควรที่จะเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ (เจ้าพนักงานจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา) หรือตำรวจ เพราะมีสถานตำรวจอยู่ทุกท้องที่ ทำงานนอกเวลาราชการได้ ให้ตำรวจและเจ้าพนักงานจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา มีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า รวมทั้งให้มีอำนาจสั่งระงับยับยั้งการกระทำที่ละเมิดลิขสิทธิ์ในวงกว้างโดยใช้เวลาน้อย เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้สืบลิสิทธ์ได้ทันท่วงที

2. วิธีการในการขอให้มีการระงับการเผยแพร่สื่อทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์ซึ่งละเมิดลิขสิทธิ์

เมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้ว ควรมีคำร้องขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือตำรวจ เพื่อให้มีคำสั่งระงับการละเมิดลิขสิทธิ์ พร้อมยื่นหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลใดได้ทำการละเมิดลิขสิทธิ์ของตน อาจจะเป็นภาพหรือวิดีโอ หรือเว็บไซต์ที่สามารถเข้าถึง

หลักฐานได้ เช่น บัญชี Facebook ของนางสาวก้อย จำหน่ายครีมบำรุงผิวใน Facebook ได้นำผลงานอันมีลิขสิทธิ์ไปเผยแพร่โดยการถ่ายทอดสดเพื่อเรียกลูกค้าให้มาติดตามเพจ (Page) ก็อาจจะเก็บหลักฐานด้วยการบันทึกภาพหน้าจอคอมพิวเตอร์ขณะละเมิดลิขสิทธิ์ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากที่จะเก็บหลักฐานดังกล่าว

3. วิธีการระงับการเผยแพร่โสตทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์ซึ่งละเมิดลิขสิทธิ์

โดยปกติแล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบเห็นการกระทำความผิดอาญาทั่วไปซึ่งหน้า ไม่ว่าจะมีความผิดอันยอมความได้หรือความผิดอันยอมความไม่ได้ หรือแม้แต่เหตุไม่ชอบมาพากล เจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีอำนาจที่จะเข้าป้องกันหรือห้ามปรามเหตุร้ายได้ทันที โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายจากศาล เช่น หากตำรวจพบเห็นการบุกรุกหรือทำร้ายร่างกายก็สามารถเข้าไปห้ามปรามหรือระงับยับยั้งได้ ดังนั้น เมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้เสียหายได้ดำเนินการตามกระบวนการแล้ว ตำรวจก็สามารถเข้ายับยั้งห้ามปรามได้เช่นเดียวกัน ผู้เขียนเห็นว่า ตำรวจหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ควรเก็บหลักฐานทั้งหมด แล้วติดต่อเข้าถึงระบบบัญชีออนไลน์ของผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ แสดงบัตรประจำตัวว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายลิขสิทธิ์แล้วเข้าระงับการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นได้ โดยมีเงื่อนไขการใช้อำนาจตนเองเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์โดยการเผยแพร่โสตทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์เป็นปัญหาที่วิวัฒนาการมาจากรูปแบบปัญหาละเมิดลิขสิทธิ์ของโสตทัศนวัสดุรูปแบบแผ่นซีดีแบบดั้งเดิม โดยบุคคลผู้เจตนากระทำความผิดเพื่อแสวงหากำไร ในลักษณะที่ต้องมีการวางแผนหรือมีหน้าร้านมาก่อน ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและดิจิทัลเจริญก้าวหน้าไปมาก ผู้กระทำความผิดเดิมก็ยังคงอยู่แต่มีวิธีการที่ง่ายและรวดเร็วขึ้น คือ ละเมิดลิขสิทธิ์โดยการเผยแพร่โสตทัศนวัสดุทางสื่อออนไลน์ ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความง่ายและรวดเร็วทำให้ประชาชนทั่วไปที่ไม่รู้ว่แค่การส่งต่อโสตทัศนวัสดุเหล่านั้นก็ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว และในยุคโซเชียลเน็ตเวิร์คที่ผู้คนสามารถส่งต่อข้อมูลไปให้ใครก็ได้โดยไม่จำกัด ความเสียหายของผู้ประกอบการที่ถูกละเมิดลิขสิทธิ์ก็ยิ่งทวีความรุนแรงอันเนื่องมาจากการเผยแพร่ที่ไม่สามารถควบคุมได้ทันทีทันใด จนกระทั่งผู้ประกอบการเกิดภาวะขาดทุน จากการขายสินค้าไม่ได้เพราะเนื้อหาในโสตทัศนวัสดุได้ถูกเผยแพร่ไปหมดแล้ว อีกทั้งคงไม่มีเจ้าของธุรกิจใดปรารถนาให้ผลงานของตนเองลงทุนสร้างขึ้นมาได้นำไปสู่สายตาสาธารณชนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ปัญหาดังกล่าวหากเจ้าหน้าที่สามารถระงับการเผยแพร่ต่อหรือควบคุมให้มีการส่งต่อไปในวงกว้างได้ทันการณ์ ก็จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายดังที่กล่าวมาข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2558). *ข้อมูลกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแก้ไขใหม่*. เรียกใช้เมื่อ 20 กรกฎาคม 2561 จาก https://www.ipthailand.go.th/images/Infographic_2_3.doc
- กองนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. (2555). *ความตกลงภายใต้องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization หรือ WIPO)*. เรียกใช้เมื่อ 5 กรกฎาคม 2561 จาก [http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/252/16262-81-\(-WIPO-\).html](http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/252/16262-81-(-WIPO-).html)
- กัญญา หิรัญย์วัฒนพงศ์. (2558). *เอกสารประกอบคำบรรยาย วิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*. เชียงใหม่: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2561). *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วย การดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: พลสยามพรินต์.
- คณิต ณ นคร. (2561). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- จกกฤษณ์ ควรพจน์. (2559). *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- จิรประภา มากสิน. (2560). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และชูชีวรรณ ตมิตานนท์. (2544). *ลิขสิทธิ์ในงานผ้าไหมไทย : กรณีศึกษาโรงงานผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์*. ใน *รายงานการวิจัย คณะนิติศาสตร์ สาขานิติศาสตร์*. มหาวิทยาลัยสยาม.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2561). *ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของไทย*. เรียกใช้เมื่อ 1 กรกฎาคม 2561 จาก <http://www.research.eng.psu.ac.th/dip/48-law/73-2010-04-06-05-01-14/>
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ และสมบูรณ์ ศิริประชัย. (2552). *กฎกติกา WTO เล่มที่ 5 ทรัพย์สินทางปัญญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2519). *พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519*. มาตรา 14 และมาตรา 15 เล่มที่ 131 ตอนพิเศษ 143 ง.
- The Statistics Portal. (2017). *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 2nd quarter 2017 (in millions)*. Last modified n.d. Retrieved August 1, 2017, from <https://www.statista.com/statistics/264810>

/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/

ศึกษาวิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรม ของวัดในล้านนา*

AN ANALYTICAL STUDY ON THE BUDDHIST DOCTRINE EMBEDDED IN ARCHITECTURES OF LANNA TEMPLES

พระไพยนต์ รักษิตธมโม (ชะเอ)

PhraPhaiyont Rakkhitadhammo (Cha-A)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: Su252814@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมของวัด 9 วัด ในล้านนา และวิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ใน สถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และออกสำรวจพื้นที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการเสริมข้อมูลจริง แล้วศึกษา วิเคราะห์ในรูปแบบของการอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

สถาปัตยกรรม หมายถึง ผลงานทางศิลปะที่แสดงออกถึงสิ่งก่อสร้าง ที่อยู่อาศัยทั่วไป สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุที่เกี่ยวข้องทางศาสนา ส่วนใหญ่ อยู่ในบริเวณสงฆ์ที่เรียกว่า วัด ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลายอย่างอยู่คู่กับชาวไทยมาแต่ ครั้งโบราณกาลอย่างแยกกันไม่ออก โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนามีคติธรรม คือ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแฝงอยู่ในสถาปัตยกรรม เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน ส่วนสถาปัตยกรรมล้านนา คือ ผลงานทางศิลปะการก่อสร้างอาคารของชาว ล้านนา ผ่านยุคมีตประมาณ 200 ปี ขณะที่อยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของพม่า ล้านนา พยายามที่จะฟื้นฟูบ้านเมืองให้เจริญ สมัยพญากาวิละทำให้มีการซ่อมสร้าง และฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมให้เจริญเป็นอย่างมาก โชคดีที่ยังเหลือหลักฐานทางโบราณคดีศิลปะ สถาปัตยกรรมในยุคทองอยู่บ้าง หลักฐานยุคต้นสูญหายไป ต่อมามีการรวมล้านนาเข้าเป็นส่วน หนึ่งของสยามความเป็นมาของสถาปัตยกรรม ในแต่ละยุคสมัยจึงมีความแตกต่างกัน และคติ ธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดล้านนาที่เป็นเจดีย์และวิหาร ได้แก่

* Received 23 August 2019; Revised 15 September 2019; Accepted 16 September 2019

บูชา 2 การบูชา ได้แก่ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา ภูมิ 31 หรือไตรภูมิ เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงดินแดน 3 คือ กามภูมิ 11 รูปภูมิ 16 และอรุณภูมิ 4 ในส่วนของวิหารมีคติธรรม คือ อริยสัจ 4 วิหาร เป็นอนุบาทินกสังฆาร สังฆารที่ไม่มีใจครอง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามกาลเวลา บารมี 10 หรือทศบารมี เป็นการประพจน์ปฏิบัติคุณธรรมอย่างยั้งยวด

คำสำคัญ: คติธรรมทางพระพุทธศาสนา, สถาปัตยกรรม, วัดในล้านนา

Abstract

The objectives of this research were to study the architecture of temples from 9 Lanna temples and to analyze Buddhist ethics were kept hidden in the architecture of Lanna Temples. This is Qualitative research was collected data from the related researches, and in-depth interview to the relevant person to get more information; after that data analysis would be descriptive text.

The results indicated that

The architecture is the art of designing buildings in general. Buddhist architecture is the religious architecture which is called temples, especially Buddhist architecture that has Buddhist ethics; it is Words of the Buddha was kept hidden on it. Lanna architecture is Lanna's art-works of building construction in dark ages 200 years ago during under political power of Myanmar. Lanna had tried to a reconstruction of cities until in the period time of Lord Kawila was the renaissance of art and culture, luckily there was some of the archaeological evidence in the ages. In early ages, the evidence was lost, and later time, the Lanna kingdom was unified to Siam. Consequently, the architecture history in each age has a different story, and also Buddhist ethics was hide in the pagoda, and the sanctuary; there were 2 types of worship, the first one ār-miṣ bŭchā, and the bpà-dti-bàt bŭchā of 31 poom or dtrai poom. It is Buddhist literature that mentioned to 3 planes were Sensuous Planes 11, Form Planes 16, and Formless Planes 4. Next one was Buddhist ethics was hide in sanctuary of Lanna temples were Ariyasacca the Noble Truth; (Cattàri Ariyasaccàni) the Four Noble Truths. it is human nature in during lifetime have to endure physical suffering such as pain, sickness, injury, tiredness, old age, and eventually death, and (Dasapàramā) the ten perfections; the ten principal virtues practised by a Bodhisatta.

Keywords: The Buddhist Doctrine, Architectures, Lanna Temples

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐ มีปัญญาเลิศล้ำยิ่งกว่าสัตว์อื่นใดในโลก สามารถรู้จักทำสิ่งก่อสร้างและออกแบบดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ออกมาได้ สิ่งก่อสร้างขนาดเล็ก และพัฒนาไปจนถึงขนาดใหญ่ ซึ่งสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นเรียกว่า “สถาปัตยกรรม” สถาปัตยกรรมในประเทศไทยเป็นคำที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Architecture” ดังที่หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ผู้เชี่ยวชาญด้านงานสถาปัตยกรรมได้นิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2478 ว่า “สถาปัตยกรรม” (มจ. อิทธิเทพสรรค์ กฤดากร, 2538) “...Architecture หมายถึง ศิลปะและวิทยาการแห่งการก่อสร้างที่เฉลียวฉลาด และเป็นสิ่งประกอบที่สร้างขึ้นด้วยศิลปะลักษณะ...” (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2547) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายว่า “สถาปัตยกรรม, สถาปัตยกรรมศาสตร์ คือ คำนาม หมายถึง ศิลปะหรือวิชาว่าด้วยการก่อสร้าง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสิ่งก่อสร้างเรียกว่า “สถาปนิก” (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2547)

สถาปัตยกรรม (Architecture) หมายถึง ผลงานทางศิลปะที่แสดงออกถึงสิ่งก่อสร้าง (มัย ตะตียะ, 2555) ที่อยู่อาศัยทั่วไป เช่น ตึก อาคาร บ้าน เรือน โบสถ์ วิหาร สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จัดเป็นสถาปัตยกรรมเปิด (Open Architecture) และสิ่งก่อสร้างที่คนเข้าไปอยู่อาศัยไม่ได้ เช่น สลуп เจดีย์ อนุสาวรีย์ หอไตร จัดเป็นสถาปัตยกรรมปิด (Closing Architecture) รูปแบบของสถาปัตยกรรมสามารถรับรู้ทางสายตาและสัมผัสได้ถึงรูปทรงทางผิวกาย รูปทรงส่วนใหญ่จะเป็นประเภททรงเรขาคณิต 3 มิติ และรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกของสิ่งปลูกสร้างนั้น ซึ่งเป็นที่มาจากการออกแบบของมนุษย์ ด้วยศาสตร์และศิลป์ของการจัดวางพื้นที่ว่าง ดินและน้ำ เป็นงานทางด้านวิศวกรรมของการก่อสร้าง เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย สถาปัตยกรรมยังเป็นสื่อความคิดในคตินิยมทางศาสนาและวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมนั้นด้วย สถาปัตยกรรมมีส่วนสำคัญอยู่ 3 ประการ (สตี ทิพทัส, 2551) เช่น ความงาม ความมั่นคงแข็งแรงที่สามารถยืนตระหง่านเผชิญต่อภัยพิบัติได้ และประโยชน์ในการใช้สอย ทั้ง 3 ประการมีผลสัมพันธ์กันอย่างลงตัว สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จะประดับประดาให้เกิดความงามมากขึ้นอยู่กับความศรัทธาและเชื่อถือของผู้ใช้สอยในท้องถิ่น สถาปัตยกรรมเป็นงานทัศนศิลป์ที่คงสภาพอยู่ได้นานมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญ

สถาปัตยกรรมไทย เป็นศิลปะการก่อสร้างในประเทศไทย (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2547) โดยมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณี อันได้แก่อาคาร บ้านเรือน โบสถ์ วิหาร วัง สลуп และรวมถึงสิ่งก่อสร้างอย่างอื่นด้วย มูลเหตุที่มาของการก่อสร้าง อาคารบ้านเรือนในแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และคตินิยมของแต่ละที่ แต่สิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนามีลักษณะไม่แตกต่างกัน เพราะมีความศรัทธาและแบบแผนพิธีกรรมที่เหมือนกัน ส่วนสถาปัตยกรรมล้านนา คือ งานศิลปะการก่อสร้างอาคารของชาว (สันติ เล็ก

สุขุม, 2538) คำว่าล้านนาในที่นี้ คือ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน ทั้ง 8 จังหวัดงานด้านสถาปัตยกรรมจะมีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16–23 สันนิษฐานว่าคนไทยได้รวมตัวกันเป็นปึกแผ่นในดินแดนตอนเหนือของไทยและมีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงแสน ต่อมาได้สร้างเมืองขึ้นที่เชียงใหม่ชื่อว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์ (สุรพล ดำริห์กุล, 2547) เป็นศูนย์กลางโดยการนำของ พญามังราย มีการก่อสร้างสถูปเจดีย์และวิหาร ซึ่งเป็นผลงานด้านสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัด ซึ่งมีส่วนประกอบหลายอย่าง ได้แก่ พระสถูป-เจดีย์ กุฏิ วิหาร อุโบสถ ศาลา หอไตร หอกลอง-หอรฆัง ชุ่มประตู่โขง และบางวัดก็มีเมรุซึ่งเป็นสถานที่ฌาปนกิจศพ เป็นต้น เจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างหรือสิ่งของที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่เคารพและบูชาระลึกถึงผู้ที่ล่วงลับไป กุฏิ เป็นที่พักอยู่อาศัยของพระภิกษุ-สามเณร วิหาร ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญของวัด อุโบสถ ใช้เป็นที่กระทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ศาลามีไว้สำหรับทำกิจกรรมเอนกประสงค์ หอไตรหรือพระธรรม เป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางศาสนา หอรฆังและหอกลองเป็นที่ใช้เก็บระฆัง เมรุมีไว้สำหรับฌาปนกิจทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไป

แต่เดิมดินแดนล้านนา ที่พญามังรายได้สร้างเมืองเชียงใหม่และให้ความเจริญรุ่งเรืองในด้านพุทธศาสนา จึงก่อให้เกิดการก่อสร้างงานในด้านช่างฝีมือต่าง ๆ เช่น งานด้านพุทธศิลปกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมและสถาปัตยกรรม ให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน จากที่กล่าวมาจึงเป็นเหตุทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาในเรื่องของคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา 8 จังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งเป็นงานที่น่าศึกษา เพราะวัฒนธรรมล้านนาเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นของตนเอง มีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมถิ่นอื่น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมด้านการพูด ภาษาเขียน และด้านชีวิตความเป็นอยู่รวมถึงงานด้านสถาปัตยกรรมยังรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาไว้ได้อย่างมั่นคงและยาวนาน ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา โดยเริ่มจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา คือ สมัยหริภุญไชย ยุคประวัติศาสตร์ล้านนา นับตั้งแต่การสร้างอาณาจักรล้านนาเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมของวัดในดินแดนล้านนา มีการประยุกต์ใช้วัสดุใหม่ๆ ที่สามารถทดแทนของเดิมได้ในการก่อสร้างศาสนสถานต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นให้มีความงดงาม ความมั่นคงแข็งแรง และประโยชน์ในการใช้สอย ตามแบบศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นรากฐานแห่งภูมิปัญญาอันทรงคุณค่ารวมทั้งคติธรรมที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมทางศาสนาแล้วทำการวิเคราะห์ถึงคุณค่าคติธรรมที่อยู่

เบื้องหลังการสร้างงานสถาปัตยกรรมว่ามีความเป็นมาอย่างไรซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาแก่ผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมของวัด 9 วัด ในล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสาร โดยทำการรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงตำรา เอกสารงานวิจัย และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา และออกสำรวจพื้นที่ คือพื้นที่ทำการวิจัย ประกอบด้วยพื้นที่ล้านนา 7 จังหวัด ได้แก่ เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 มี 5 วัด 5 จังหวัด คือ 1) วัดพระแก้ว ต. เวียง อ. เมือง จ. เชียงราย 2) วัดลี ต. เวียง อ. เมือง จ. พะเยา 3) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ต. เวียงเหนือ อ. เมือง จ. ลำปาง 4) วัดศรีชุม ต. ในเวียง อ. เมือง จ. แพร่ 5) วัดพระธาตุแช่แห้ง ต. ม่วงดี อ. ภูเพียง จ. น่าน และเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 มี 2 จังหวัด 4 วัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ มี 2 วัด คือ วัดเชียงมั่น ต. ศรีภูมิ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ และวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ต. พระสิงห์ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน 2 วัด คือ วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร ต. ในเมือง อ. เมือง จ. ลำพูน และวัดธรรมนิยาราม (วัดกู่ละม็ก) ต. ต้นธง อ. เมือง จ. ลำพูน รวมทั้งสิ้น 9 วัด ภายใน 7 จังหวัด และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักมีจำนวน 12 รูป/คน จำแนกเป็นผู้แทนวัดละ 1-2 รูป/คน ได้แก่ 1 เจ้าอาวาส 9 วัด และ 2 ปราชญ์ท้องถิ่น 3 ท่าน จำแนกเป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 มี จำนวน 7 รูป/คน และเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 มี จำนวน 5 รูป/คน เมื่อทำการศึกษาและสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ในรูปแบบของการอธิบายเชิงพรรณนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างยิ่งและสร้างสรรค์ในแนวทางการศึกษาเพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้มีความถูกต้องมากที่สุด โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539

2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสสรวมถึงตำรา เอกสารงานวิจัย ตลอดจนผลงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ตำรางานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารจากตำราหนังสือต่าง ๆ รวมไปถึงเว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

3. รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น
5. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สร้างองค์ความรู้ใหม่
6. นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา

สถาปัตยกรรม หมายถึง ผลงานทางศิลปะที่แสดงออกถึงสิ่งก่อสร้างหรือที่อยู่อาศัยทั่วไป ได้แก่ ตึก อาคาร บ้าน เรือน โบสถ์ วิหาร ศาลา สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จัดเป็นสถาปัตยกรรมเปิด และสิ่งก่อสร้างที่คนเข้าไปอยู่อาศัยไม่ได้ เช่น สถูป เจดีย์ อนุสาวรีย์ หอไตร จัดเป็นสถาปัตยกรรมปิด รูปแบบของสถาปัตยกรรมสามารถรับรู้ทางสายตาและสัมผัสได้ถึงรูปทรงทางผิวกาย รูปทรงส่วนใหญ่เป็นประเภททรงเรขาคณิต 3 มิติ สถาปัตยกรรม เป็นสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีชีวิต มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการวิวัฒนาการเช่นเดียวกับศิลปะแขนงอื่น ๆ เริ่มต้นจากความล้าสมัยและมีการพัฒนาไปตามลำดับ โดยมีจุดกำเนิดที่ประเทศอียิปต์ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสถาปัตยกรรม และเป็นผู้ที่เข้าใจมาตรฐานในการก่อสร้างรวมถึงการนำวัสดุมาใช้ในการก่อสร้าง คือ สถาปนิก

สถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา มีลักษณะเด่นในด้านคตินิยมเกี่ยวกับการก่อสร้าง ได้แก่ พระสถูป/เจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มีรูปโอคว่ำ สร้างไว้สำหรับบรรจุของที่ควรบูชา เป็นอนุสรณ์เตือนใจให้เกิดกุศลกรรมอื่น ๆ เช่น พระสารีริกธาตุ หรืออัฐิแห่งพระสาวก และกระดูกแห่งบุคคลที่นับถือ สร้างเป็นขนาดใหญ่หรือเล็ก หรือจะสร้างโดยบรรจุพระอัฐิหรือทำแต่เพียงพอสำเร็จก็แล้วแต่กำลังของผู้สร้าง พระเจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนา จัดเป็นอนุสรณ์สถานที่มีความเป็นมาตั้งแต่อินเดียโบราณ โดยมีต้นเค้ามาจากสถูปสัจจีของอินเดีย ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นศาสนสถานทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง พระพุทธศาสนากำหนดพระเจดีย์มี 4 ประเภท คือ 1) ธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่ปรินิพพานและพระมหากษัตริย์ หรือพระเจ้าจักรพรรดิที่เสียชีวิตไป 2) บริโภคเจดีย์ หมายถึง สังฆคณีสถานอันเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือที่ซึ่งพระพุทธเจ้าเคยประทับ เช่น ที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน 3) ธรรมเจดีย์ หมายถึง คาลาที่แสดงพระอริยสัจ หรือคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก

4) อุเทศิกเจตีย์ หมายถึง สิ่งของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศแด่พระพุทธเจ้า ไม่กำหนดว่าจะต้องทำเป็นอย่างไร เช่น สร้างบัลลังก์ให้หมายถึงพระพุทธรองค์ และยังมียกหลายประเภท ดังนี้

พระอุโบสถ เป็นสิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนา เป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่พระสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรม แต่เดิมการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์จะใช้เพียงพื้นที่โล่งๆ กำหนดเขตพื้นที่สังฆกรรมโดยการกำหนดตำแหน่ง สี่มา “สี่มา” คือ สถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมทำสังฆกรรมร่วมกันตามพระวินัย เช่น สวดพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระวิหาร เป็นสิ่งปลูกสร้างประเภทศาสนสถาน วิหาร หมายถึง ที่อยู่ของสงฆ์ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่กับอุโบสถ คือ การพักผ่อน การเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิต ความเป็นไปในการเปลี่ยนอิริยาบถ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารอเนกประสงค์เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ในงานสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งเป็นก่อสร้างในเขตสังฆาวาสของบริเวณวัด แต่เดิมนั้นใช้เป็นสถานที่เพื่อการเรียนของพระสงฆ์เปรียญ มาจากภาษาบาลีว่า “บาเรียน” หมายถึง “พระที่ได้เรียน” หรือ “พระนักเรียน” (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) สำหรับปัจจุบันนี้ ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารสถานที่สำหรับเป็นที่พักผ่อนภัตตาหารของพระภิกษุสามเณรในแต่ละวัน และยังสามารถเป็นที่ประกอบกิจอย่างอื่นได้อย่างอันที่เหมาะสมที่ควร เช่น การแสดงธรรม สนทนาธรรม เป็นต้น

หอไตรหรือหอพระธรรม เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างไว้เพื่อเป็นที่สำหรับเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือทางธรรมของพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นทรงสูง เรียกว่าหอพระไตรหรือ หอพระธรรม หอพระไตรส่วนใหญ่จะมีการสร้างไว้ทุกวัด

หอรฆัง/หอกลอง คือ อาคารประเภทหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งมีการก่อสร้างในวัดทุกแห่ง ใช้เป็นอาคารสำหรับแขวนระฆังเพื่อใช้ตีบอกสัญญาณเวลาให้แก่พระสงฆ์ภายในวัดมาทำวัตรสวดมนต์ เข้า-เย็น และประกอบกิจของสงฆ์

กุฏิ หมายถึง สถานที่พำนักอยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ จะเป็นอาคารที่เป็นโรงเรือนหรือตึกไม่มีการกำหนดว่าจะต้องเป็นรูปทรงใดตามใด ตามที่ปฏิบัติกันมาตามพุทธบัญญัติเดิมได้กำหนดขนาดของกุฏิให้พอดีที่พระภิกษุรูปเดียวจะอาศัยอยู่ได้สะดวก

สถาปัตยกรรมล้านนา คือ ผลงานทางศิลปะการก่อสร้างอาคารของชาวล้านนา โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา จะมีคติธรรมที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรม ได้แก่ บุษบา 2 เจตีย์ 4 อริยสัจ 4 โพชฌงค์ 7 บารมี 10 และภูมิ 31 หรือไตรภูมิ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สถาปัตยกรรมของวัด 9 วัดในล้านนา

สถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา ได้ผ่านยุคมีตประมาณสองร้อยปีเมื่ออยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของพม่า ล้านนามีความพยายามฟื้นฟูบ้านเมืองให้เจริญ ในสมัยพญากาวิละทำให้

มีการซ่อมสร้าง และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของล้านนาเป็นอย่างมาก โชคดีที่ยังหลงเหลือหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปะสถาปัตยกรรมในยุคทองอยู่บ้าง หลักฐานที่กำลังสูญหายไปของยุคต้นล้านนา ต่อมีการรวมล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ก่อรูปกับการปรับเปลี่ยนไปสู่ประเทศไทยภายใต้ระบอบเสรีประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยความเป็นมาของสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกัน

สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นก่อน พ.ศ. 1839 หรือก่อนการรวมอาณาจักรล้านนาได้ปรากฏมากในพื้นที่ จ. ลำพูน (สุรพล ดำริห์กุล, 2561) อันเป็นศูนย์กลางการปกครอง มีพระนางจามเทวีมาปกครองเมืองหริภุญไชย ได้นำเอาศิลปะละโว้มาเผยแพร่และผสมกับล้านนา ได้แก่ เจดีย์กู่กุด และเจดีย์สี่เหลี่ยม ล้านนาสมัยยุคทอง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2548) ความเจริญเริ่มปรากฏอย่างเด่นชัดนับตั้งแต่สมัยพญากือนาเป็นต้นมา ด้วยการทำให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศาสนาแทนหริภุญไชยพระองค์ทรงรับพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์จากสุโขทัย และอาราธนาพระสุมนเถระมาจำพรรษาที่วัดสวนดอก ในระยะนี้มีความรุ่งเรืองมากมีชื่อเรียกว่า “นิกายรามัญ” สมัยล้านนาตอนปลาย หลังจากรัชกาลพระเมืองแก้วแล้ว (วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, 2544) ถือได้ว่าสังคมล้านนาได้ถึงจุดอิ่มตัวทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ช่วงเวลานี้สภาพสังคมในล้านนาได้เริ่มเข้าสู่ความวุ่นวายเนื่องจากผลกระทบด้านความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับพม่า ล้านนาสมัยพม่าปกครอง (เสนอ นิลเดช, 2538) ช่วงเวลานี้กษัตริย์พม่าส่งเฉพาะผู้มีอำนาจแทนมาปกครอง หากแต่ยังคงระเบียบและวิถีวัฒนธรรมแบบเดิมไว้จึงไม่ส่งผลกระทบให้กับสังคมล้านนามากนัก และไม่ส่งผลให้กับการสร้างงานสถาปัตยกรรมแต่อย่างใด ตัวอย่างสำคัญของงานสถาปัตยกรรมในช่วงนี้ เช่น มณฑปพระเจ้าล้านทอง เป็นรูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่พัฒนาขึ้นจากรูปแบบโขงปราสาทหรือที่ชาวล้านนาทั่วไปเรียกว่า “โขงพระเจ้า” สมัยเป็นเมืองประเทศราชของสยาม (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2539) ศูนย์กลางอำนาจยังคงอยู่ที่เชียงใหม่ อำนาจของเมืองต่าง ๆ คือ ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน คงมีเท่าเทียมเป็นอิสระต่อกัน ดังนั้นจึงถือได้ว่างานสถาปัตยกรรมในช่วงนี้คงความหลากหลายในด้านรูปแบบและเอกลักษณ์เป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไว้อย่างมาก หลักฐานงานสถาปัตยกรรมช่วงนี้ปรากฏงานสถาปัตยกรรมต่อเนื่องในพุทธศาสนา มีทั้งเจดีย์ วิหาร อุโบสถ และหอไตร ส่วนสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยของชนชั้นปกครอง เช่น หอคำ คุ่มเจ้านาย และบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นต้น สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน ในช่วงเวลานี้ล้านนาได้ถูกปรับเปลี่ยนจากหัวเมืองประเทศราชมณฑลต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนเป็นการปกครองในรูปแบบจังหวัดผูกพันอยู่กับการสร้างความเป็นสยาม หรือการสร้างประเทศ งานสถาปัตยกรรมจึงผสมผสานอิทธิพลทั้งจากตะวันตก ที่แสดงถึงความมั่นคงแข็งแรงจากวัสดุการก่อสร้างที่ก่ออิฐถือปูน รวมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมที่รับอิทธิพลจากงานสถาปัตยกรรมในยุคปลายรัตนโกสินทร์ (เสนอ นิลเดช, 2538)

รูปแบบของสถาปัตยกรรมทั้งหมดตั้งแต่ยุคก่อนล้านนาถึงยุคปัจจุบันได้แก่ เจดีย์ วิหาร ที่มีรูปแบบลักษณะการก่อสร้างรวมทั้งวัดอุประสงค์ในการสร้างและความสำคัญของสถาปัตยกรรม ดังที่กล่าวมานี้ มีกลุ่มวัดเป้าหมายในการศึกษารวมทั้งสิ้น 7 จังหวัด ที่ทำการศึกษารื่องสถาปัตยกรรม 9 วัด ได้แก่ วัดเชียงมั่น จ. เชียงใหม่ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จ. เชียงใหม่ วัดพระธาตุหริภุญไชย จ. ลำพูน วัดมณีอาราม (วัดกู่ละม็ก) จ. ลำพูน วัดพระแก้ว จ. เชียงราย วัดลี จ. พะเยา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จ. ลำปาง วัดศรีชุม จ.แพร่ วัดพระธาตุแช่แห้ง จ. น่าน จะเน้นการศึกษาเรื่องของเจดีย์ และวิหาร

รูปแบบของสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ ในดินแดนล้านนา โบราณสถานในยุคต้นมีหลักฐานอยู่ค่อนข้างน้อย เกือบทั้งหมดเป็นเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในเมืองเชียงใหม่ รูปแบบของเจดีย์ล้านนาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ล้านนาดำรงความเป็นอิสระและศิลปะล้านนามีอัตลักษณ์เป็นของตนเองอย่างแท้จริง เจดีย์ล้านนาค้นพบมีการก่อสร้างจำแนกรูปแบบได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) เจดีย์ทรงปราสาท 2) เจดีย์ทรงกลม 3) เจดีย์ทรงอื่น ๆ ในส่วนรูปแบบของวิหารล้านนาพบหลักฐานว่ามีการสร้างใน 2 ลักษณะ ได้แก่ วิหารโถง และวิหารปิด

วิหารโถง หมายถึง วิหารไม่มีปรางเอก คือ วิหารที่ไม่มีผนังด้านข้าง ยกเว้นผนังห้องสุดท้าย และด้านหลังของพระประธาน แต่มักนิยมทำเป็นแผงไม้เพื่อป้องกันแสงแดด และฝนสาด แผงไม้ดังกล่าว จะทำเป็นบานลูกฟักยึดลงมาจากโครงสร้างหลังคาด้านข้างเรียกว่า แผงน้ำย่อย ช่างมักเขียนภาพ หรือลวดลายทองประดับบริเวณแผงไม้ นอกจากนี้ภายในตัววิหารมักนิยมประดับด้วยลวดลายทองประดับผนังด้านหลังของพระประธาน เพื่อประดับตกแต่งก่อให้เกิดความสวยงามภายในตัวอาคาร (วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, 2544)

วิหารปิด หมายถึง หรือวิหารปรการ คือ วิหารที่มีการสร้างผนังด้านข้างทั้งสี่ด้าน มีหน้าต่าง และช่องแสงโดยรอบทุกด้าน บริเวณผนังภายในมักเขียนด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนัง วิหารรูปแบบนี้นิยมสร้างทั่วไปในล้านนา แม้วิหารทั้งสองประเภทนี้จะมีความแตกต่างกันบ้างทางด้านรูปแบบ แต่ลักษณะการจัดแผนผังของอาคาร รูปทรงและโครงสร้างของวิหารทั้งสองประเภทมีความคล้ายคลึงกันกล่าวได้ ว่าเป็นเอกลักษณ์ของวิหารล้านนาอย่างแท้จริง กล่าวคือลักษณะเด่นของวิหารล้านนาเป็นรูปแบบแม่ไก่กอกไข่ (วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, 2544)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา

คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในเจดีย์และวิหารของวัดล้านนา ได้แก่ บูชา 2 และภูมิ 31 การบูชา คือ การยกย่อง เชิดชู เลื่อมใส ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และ

จริงใจจนเกิดความเลื่อมใสกลายเป็นการบูชาอย่างแท้จริง ในทางพระพุทธศาสนาท่านได้จัดการบูชา มี 2 ประเภท ได้แก่

1. อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยสิ่งของ เช่น บุตรระลึกลึงคุณของบิดามารดา ศิษย์ระลึกถึงคุณของครูอาจารย์ จึงบูชาด้วยการนำทรัพย์สิน ของใช้ไปมอบให้ หรือการบูชาพระรัตนตรัยด้วยดอกไม้ ธูปเทียน ก็จัดเป็นอามิสบูชา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. ปฏิบัติบูชา คือ การบูชาด้วยความประพฤติปฏิบัติ ตามคำสอน ตามแบบอย่างที่ดี เช่น พยายามกำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลง ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ตามคำสอนของพระองค์ เพราะเป็นวิธีที่จะทำให้กาย วาจา ใจ ใสสะอาด พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการปฏิบัติบูชาว่าเป็นการบูชาที่ประเสริฐสุด (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภูมิ 31 (ไตรภูมิ) เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงดินแดนทั้ง 3 คือ กามภูมิ 11, รูปภูมิ 16 และอรุณภูมิ 4 ซึ่งมีเนื้อหาพรรณนาถึงที่ตั้งอยู่ และการเกิดของมนุษย์ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และเทวดา ที่ตั้งเหล่านี้มีเขาพระสุเมรุเป็นหลัก เขาพระสุเมรุนี้ตั้งอยู่ท่ามกลางจักรวาล มีทิวเขาและทะเลล้อมรอบ ทิวเขามีชื่อดังนี้ 1. ยุคนธร 2. อสินธร 3. กรวิก 4. สุทัส 5. เนมินธร 6. วินตกะ และ 7. อัศรณ ทิวเขาเหล่านี้ เรียกว่า เขาสัตตบริภัณฑ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ส่วนเนื้อหาของพระไตรปิฎกในอัครัญสูตรได้กล่าวถึงการกำเนิดของโลกและจักรวาล พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ว่า เรื่องของโลกจินตนาเป็นความคิดเรื่องของจักรวาลเป็นอจินไตย และพระองค์ยังทรงตรัสเรื่องราวของจักรวาลไว้ คือเป็นสิ่งที่ไม่ควรคิด หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ทั่วไปไม่อาจเข้าใจได้ด้วยตรรกะสามัญปัญญาธรรมดา อจินไตยมี 4 อย่าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่

1. พุทธวิสัย หมายถึง วิสัยความมหัศจรรย์ความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

2. ฌานวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งอิทธิฤทธิ์ของผู้มีฌาน ทั้งมนุษย์และเทวดา ซึ่งสามารถเข้าฌานนั่งได้เป็นวันๆ โดยที่ไม่กินข้าวไม่หลับนอน และไม่มีอาการเมื่อยขบแต่อย่างใด

3. กรรมวิสัย หมายถึง วิสัยของกฎแห่งกรรมและวิบากกรรม คือการให้ผลของกรรมที่สามารถติดตามไปได้ทุกชาติ

4. โลกวิสัย หมายถึง วิสัยแห่งโลก คือการมีอยู่ของสวรรค์ นรก และสังสารวัฏ รวมถึงเรื่องความเป็นมาของโลกว่าเกิดเมื่อไหร่ เกิดอย่างไร ในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องอจินไตย เป็นเรื่องที่เกินกว่าสามัญชนคนธรรมดาจะเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ เป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง จนบางครั้งเกินกว่าสติปัญญาของคนทั่วไปจะเข้าใจ

คติธรรมในวิหารล้านนา ได้แก่ บูชา 2 อริยสัจ 4 และบารมี 10 บูชา 2 มีอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อริยสัจ 4 คือ วิหาร เป็นอนุภาทินก

สังขาร เป็นสังขารที่ไม่มีใจครอง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป มีความเสื่อมไปตามกาลเวลาของอายุ สังขาร บารมี 10 หรือ ทศบารมี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติคุณธรรมอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูงสุด เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า และความเป็นมหาสาวก เป็นต้น ได้แก่ ทานบารมี, ศีลบารมี, เนกขัมมบารมี, ปัญญาบารมี, วิริยบารมี, ขันติบารมี, สัจจบารมี, อธิษฐานบารมี, เมตตาบารมี, อุเบกขาบารมี เป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาอย่างยิ่งยวด จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเป็น 3 ชั้น ตั้งแต่อย่างธรรมดาเรียกว่า “บารมี” อย่างกลางเรียกว่า “อุปปบารมี” จนถึงอย่างละเอียดเรียกว่า “ปรมัตถบารมี” ในระดับบารมี ทรงบำเพ็ญเพื่อพระโพธิญาณ โดยไม่คำนึงถึงทรัพย์สมบัติ ยศฐาบรรดาศักดิ์ และคนที่พระองค์รัก ทรงห่วงหาพระโพธิญาณยิ่งกว่าห่วงหาคนรักและทรัพย์สมบัติ จึงสละได้แม้กระทั่งคนรักและทรัพย์สมบัติ ในระดับอุปปบารมี ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อพระโพธิญาณ โดยไม่คำนึงถึงอวัยวะร่างกาย ทรงห่วงหาพระโพธิญาณยิ่งกว่าห่วงหาอวัยวะร่างกาย จึงสละได้แม้กระทั่งอวัยวะร่างกาย ในระดับปรมัตถบารมี ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อพระโพธิญาณ โดยไม่คำนึงถึงชีวิต ทรงห่วงหาพระโพธิญาณยิ่งกว่าห่วงหาชีวิต จึงสละได้แม้กระทั่งชีวิต

อภิปรายผล

สถาปัตยกรรม เป็นผลงานทางศิลปะที่แสดงออกถึงสิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยทั่วไป เช่น ตึก อาคาร บ้าน เรือน เป็นต้น ผลงานทางสถาปัตยกรรมสามารถรับรู้ทางสายตาและสัมผัสได้ถึงรูปทรงทางผิวกาย ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทรูปทรงเรขาคณิต 3 มิติ และรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกของสิ่งปลูกสร้าง สถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา มีลักษณะเด่นในด้านคตินิยมเกี่ยวกับการก่อสร้าง ได้แก่ พระสถูป/เจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มีรูปโอคว่ำ สร้างไว้สำหรับบรรจุของที่ควรบูชา เป็นอนุสรณ์เตือนใจให้เกิดกุศลกรรมอื่น ๆ เช่น พระสารีริกธาตุ หรืออัฐิแห่งพระสาวก พระเจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนาพระเจดีย์มี 4 ประเภท คือ 1. ธาตุเจดีย์ 2. บริโภคเจดีย์ 3. ธรรมเจดีย์ 4. อุเทศิกเจดีย์ และยังมีอีกหลายประเภท ดังนี้ พระอุโบสถ เป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรม พระวิหาร ที่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่กับอุโบสถ ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารอเนกประสงค์เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา หอไตรหรือหอพระธรรม เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างไว้เพื่อเป็นที่สำหรับเก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือทางธรรมของพระพุทธศาสนา หอระฆัง/หอกลอง คือ อาคารประเภทหนึ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งมีการก่อสร้างในวัดทุกแห่ง ใช้เป็นอาคารสำหรับแขวนระฆังเพื่อใช้ตีบอกสัญญาณเวลา กฎหมาย หมายถึง สถานที่พำนักอยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ สถาปัตยกรรมล้านนา คือ ผลงานทางศิลปะการก่อสร้างอาคารของชาวล้านนา โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา จะมีคติธรรมที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรม ได้แก่ บูชา 2 เจดีย์ 4 อริยสัจ 4 โพธิฌงค์ 7 บารมี 10 และภูมิ 31

หรือไตรภูมิ สอดรับกับ ศาสตราจารย์สันติ เล็กสุขุม ได้กล่าวถึงลักษณะของเจดีย์โดยละเอียดแล้ว ตามในหนังสือเรื่อง “ทริภุญไชย-ล้านนา ศิลปะภาคเหนือ” พระเจดีย์ทั่วไปโดยแบ่งตามรูปแบบมี 8 รูปแบบดังนี้ คือ เจดีย์สี่เหลี่ยม เจดีย์แปดเหลี่ยม เจดีย์ทรงปราสาทสี่เหลี่ยม เจดีย์ทรงกลม เจดีย์ช้างล้อม เจดีย์แบบพิเศษ เจดีย์แบบพม่า เจดีย์สมัยใหม่ (สันติ เล็กสุขุม, 2538)

สถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา รูปแบบของสถาปัตยกรรมทั้งหมดตั้งแต่ยุคก่อนล้านนาถึงยุคปัจจุบันได้แก่ เจดีย์ วิหาร ที่มีรูปแบบลักษณะการก่อสร้างรวมทั้งวัตถุประสงค์ในการสร้างและความสำคัญของสถาปัตยกรรม ดังที่กล่าวมานี้ มีกลุ่มวัดเป้าหมายในการศึกษารวมทั้งสิ้น 7 จังหวัด ที่ทำการศึกษารื่องสถาปัตยกรรม 9 วัด จะเน้นการศึกษาเรื่องของเจดีย์และวิหาร รูปแบบของสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ ในดินแดนล้านนา โบราณสถานในยุคต้นมีหลักฐานอยู่ค่อนข้างน้อย เกือบทั้งหมดเป็นเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในเมืองเชียงใหม่ รูปแบบของเจดีย์ล้านนาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ล้านนาคำรงความเป็นอิสระและศิลปะล้านนามีอัตลักษณ์เป็นของตนเองอย่างแท้จริง เจดีย์ล้านนายุคต้นมีการก่อสร้างจำแนกรูปแบบได้เป็น 3 รูปแบบ คือ (1) เจดีย์ทรงปราสาท (2) เจดีย์ทรงกลม (3) เจดีย์ทรงอื่น ๆ ในส่วนรูปแบบของวิหารล้านนาพบหลักฐานว่ามีการสร้างใน 2 ลักษณะ ได้แก่ วิหารโถง หมายถึง วิหารไม่มีปรางค์ คือ วิหารที่ไม่มีผนังด้านข้าง ยกเว้นผนังห้องสุดท้าย และด้านหลังของพระประธาน แต่มักนิยมทำเป็นแผงไม้เพื่อป้องกันแสงแดด และฝนสาด และวิหารปิด ส่วนวิหารปิด หมายถึง หรือวิหารปรการ คือ วิหารที่มีการสร้างผนังด้านข้างทั้งสี่ด้าน มีหน้าต่าง และช่องแสงโดยรอบทุกด้าน บริเวณผนังภายในมักเขียนด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนัง วิหารรูปแบบนี้นิยมสร้างทั่วไปในล้านนา สอดรับกับ วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาของสถาปัตยกรรมล้านนาว่า งานสถาปัตยกรรมล้านนาได้มีการพัฒนาความเป็นมาของรูปแบบ มีการค้นหาแนวความคิดและอิทธิพลที่ได้รับเป็นแบบร่วมสมัย ซึ่งเป็นสิ่งที่สนใจของนักประวัติศาสตร์ สถาปนิกและผู้รักในศิลปะที่จะชื่นชมและต้องการปรับปรุงประสิทธิภาพความงามในอาคารต่าง ๆ ปัจจุบันงานสถาปัตยกรรมในล้านนามีรูปแบบมากมายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยี การศึกษา สถาปนิกและผู้ออกแบบอาคารใช้ทั้งวิธีการพัฒนาและการคัดลอกรูปแบบเพื่อสร้างงานของตน ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นวิธีการลอกเลียนแบบโดยวิธีการนำเอางานสถาปัตยกรรมมาตั้งแต่อดีต หากพิจารณาแล้วถือว่าเป็นเรื่องปรกติที่สถาปัตยกรรมรูปแบบแปลกๆ ใหม่ๆ จะสร้างความประทับใจและพึงพอใจได้ในระดับหนึ่งและมีผลต่อการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ซึ่งพบว่าม้งานสถาปัตยกรรมจำนวนไม่น้อยที่มีความเหมาะสมและเกิดการประสมประสานของรูปแบบเดิมที่ดีที่น่าชื่นชมและมีคุณค่า (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2543) สอดรับกับ อำพร มาลัย ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิหารล้านนาในสมัยการปกครองของเชื้อสายตระกูลเจ้าเจ็ดตน (พ.ศ. 2317-2442) ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน” (อำพร มาลัย, 2540) พบว่า เป็นช่วงของการฟื้นฟูบ้านเมืองและตก

เป็นเมืองประเทศราชของสยาม โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างวิหารในการศึกษาด้วยอายุสมัยของการสร้างหรือเทียบเคียงจากรูปแบบศิลปกรรมเป็นเกณฑ์ จากการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งกลุ่มลักษณะวิหารล้านนาตามเขตพื้นที่ที่สำคัญได้ 3 กลุ่ม คือ 1) วิหารแบบเชียงใหม่ มีลักษณะเด่นคือ นิยมเก็จ 2) วิหารแบบลำปาง นิยมสร้างโดยอ้างอิงแบบแผนของวิหารโถงแบบลำปางแต่เดิมแผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า 3) วิหารแบบลำพูน นิยมผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขหรือระเบียงด้านหน้า ซึ่งเกิดจากความนิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชาวไทยองที่ได้อพยพเข้ามา

คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในเจดีย์และวิหารของวัดล้านนา ได้แก่ บูชา 2 และภุมิ 31 การบูชา คือ การยกย่อง เชิดชู เลื่อมใส ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และจริงใจจนเกิดความเลื่อมใสกลายเป็นการบูชาอย่างแท้จริง คติธรรมในวิหารล้านนา ได้แก่ บูชา 2 อริยสัจ 4 และบารมี 10 บูชา 2 มีอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา แยกเป็นสาระดังนี้ อริยสัจ 4 คือ วิหาร เป็นอนุปาทินกสังขาร เป็นสังขารที่ไม่มีใจครอง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป บารมี 10 หรือ ทศบารมี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติคุณธรรมอย่างยิ่งยวด คือ ความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูงสุด เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า และความเป็นมหาสาวก เป็นต้น ได้แก่ ทานบารมี, ศีลบารมี, เนกขัมมบารมี, ปัญญาบารมี, วิริยบารมี, ขันติบารมี, สัจจบารมี, อธิษฐานบารมี, เมตตาบารมี, อุเบกขาบารมี เป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาอย่างยิ่งยวด จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเป็น 3 ชั้น ตั้งแต่อย่างธรรมดา เรียกว่า “บารมี” ในระดับบารมี ทรงบำเพ็ญเพื่อพระโพธิญาณ โดยไม่คำนึงถึงทรัพย์สมบัติ อย่างกลางเรียกว่า “อุปัชฌายบารมี” ในระดับอุปัชฌายบารมี ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อพระโพธิญาณ โดยไม่คำนึงถึงอวัยวะและจนถึงอย่างละเอียดเรียกว่า “ปรมัตถบารมี” ในระดับปรมัตถบารมี ทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อพระโพธิญาณ โดยไม่คำนึงถึงชีวิต ทรงหวังแทนพระโพธิญาณยิ่งกว่าหวังแทนชีวิต จึงสละได้แม้กระทั่งชีวิต สอดรับกับ พระมหาไพบูลย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ธนะกุล) ศึกษาเรื่อง “แนวความคิดเกี่ยวกับเสนาสนะในพระพุทธศาสนา” (พระมหาไพบูลย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ธนะกุล), 2551) พบว่าเสนาสนะทางพระพุทธศาสนามี 2 ประเภท คือ เสนาสนะตามธรรมชาติ หมายถึง โคนไม้ ป่า ถ้ำ เป็นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ผู้ออกจากเรือนแล้วบวชอุทิศตนต่อพรหมจรรย์ และเสนาสนะที่สร้างขึ้น หมายถึง กุฏิ วิหาร ปราสาท ศาลาการเปรียญ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปให้มีส่วนร่วมสร้างเสนาสนะถวายแก่พระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งเกื้อกูลกันและกัน ตลอดจนถึงการเชื่อมโยงสังคมมนุษย์ด้านต่าง ๆ ไปด้วยกัน เป็นระบบการพัฒนาเสนาสนะให้กลมกลืนกับสังคมที่เปลี่ยนไปให้มีคุณค่าในหลายด้าน เช่น ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านการประพฤติศีลตามพระวินัย คุณค่าด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และคุณค่าในด้านความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรม

สรุป

ศึกษาสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา รวมถึงสถาปัตยกรรมของวัด 9 วัด ในล้านนา และวิเคราะห์คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูล คือ ศึกษาทางด้านเอกสาร โดยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือตำราหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งพระไตรปิฎกและเอกสารตำราต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา มีลักษณะเด่นในด้านคตินิยมเกี่ยวกับการก่อสร้าง ได้แก่ พระสถูป/เจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนา จัดเป็นอนุสรณ์สถานที่มีความเป็นมาตั้งแต่อินเดียบโบราณ โดยมีต้นเค้ามาจากสถูปสัจจิของอินเดีย ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นศาสนาสถานทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และยังมีสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย พระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ หอไตรหรือหอพระธรรม หอระฆัง/หอกลอง และกุฏิ ส่วนสถาปัตยกรรมล้านนา คือ ผลงานทางศิลปะการก่อสร้างอาคารของชาวล้านนา สถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ ในดินแดนล้านนา โบราณสถานในยุคต้นมีหลักฐานอยู่ค่อนข้างน้อย เกือบทั้งหมดเป็นเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในเมืองเชียงใหม่ รูปแบบของเจดีย์ล้านนาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ล้านนาดำรงความเป็นอิสระและศิลปะล้านนามีอัตลักษณ์เป็นของตนเองอย่างแท้จริง เจดีย์ล้านนายุคต้นมีการก่อสร้างจำแนกรูปแบบได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) เจดีย์ทรงปราสาท 2) เจดีย์ทรงกลม 3) เจดีย์ทรงอื่น ๆ ในส่วนรูปแบบของวิหารล้านนาพบหลักฐานว่ามีการสร้างใน 2 ลักษณะ ได้แก่ วิหารโถง และวิหารปิด และสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา จะมีคติธรรมที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรม ได้แก่ บุษบา 2 เจดีย์ 4 อริยสัจ 4 โพชฌงค์ 7 บารมี 10 และภูมิ 31 หรือไตรภูมิ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ดูแลรักษาพุทธสถาปัตยกรรมไว้ดังนี้ คือ

1.1 ที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเพื่อให้มั่นคงแข็งแรง โดยเสริมโครงสร้างให้กับอาคารของโบราณสถานและทำการบูรณะในส่วนที่จำเป็นและเหมาะสม

1.2 เลือกที่จะใช้วัสดุที่หาง่ายมีความมั่นคงแข็งแรง และมีประโยชน์ในการใช้สอย คือ ไม่ปล่อยให้โบราณสถานเก่าที่มีอยู่มีให้เสื่อมโทรมให้อยู่ต่อไปเท่ากับไม่ทำลายโบราณสถานนั้น ๆ

1.3 เมื่อทำการศึกษาค้นคว้าให้มองเห็นภาพแห่งการพัฒนาสถาปัตยกรรมที่เป็นพุทธสถานแห่งล้านนา ซึ่งปัจจุบันแนวคิดและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่เป็น

พุทธสถานผู้ศึกษาคิดว่าควรจะมีการอนุรักษ์เข้ากับยุคสมัยสร้างความเข้าใจในจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มีการรับผิดชอบร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในสถาปัตยกรรมของวัดในล้านนา ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะประวัติของสถาปัตยกรรมในล้านนาและการสถาปัตยกรรมก่อนล้านนาและในสมัยล้านนาปัจจุบัน แต่ยังมีประเด็นที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของล้านนาที่น่าสนใจต่อการศึกษาค้นคว้าอีก จึงขอเสนอแนะไว้ ดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาในปัจจุบันว่าตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงได้บัญญัติหรือไม่

2.2 มีการศึกษาพุทธสถาปัตยกรรมชนิดอื่น ๆ อีก เช่น พุทธศิลปกรรม ประติมากรรม และภูมิสถาปัตยกรรมแขนงอื่นอีกด้วยด้วยว่าสถาปัตยกรรมเหล่านั้นสามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตของพระสงฆ์ในปัจจุบันได้หรือไม่ เพียงใด

2.3 เพื่อประโยชน์แก่ผู้ศึกษาควรนำเอาศิลปวัฒนธรรมของล้านนามาประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวัน เพื่อให้เป็นแบบอย่างของอนุชนรุ่นหลัง ได้ตระหนักเห็นความเป็นล้านนาอย่างมีคุณค่า

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. วัดราชโอรสาราม. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิต.
- พระมหาไพฑูริย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ธนกุล). (2551). “การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะในพระพุทธศาสนา”. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มจ. อธิติเทพสรรค์ กฤดากร. (2538). *เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัช ตะติยะ. (2555). *สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มิตรสัมพันธ์กราฟิก.
- วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. (2544). *วิหารล้านนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง. (2543). *สถาปัตยกรรมเชียงใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2547). *ทัศนศิลป์ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก.

- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2548). *ศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: เมืองโบราณ.
- สดี ทิพทัส. (2551). *เกณฑ์ในการออกแบบสถาปัตยกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติ เล็กสุขุม. (2538). *ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญไชย-ลำปาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: เมืองโบราณ.
- _____. (2538). “*หริภุญไชย-ลำปาง ศิลปะภาคเหนือ*”. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: เมืองโบราณ.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2547). *ประวัติศาสตร์และศิลปะหริภุญไชย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: เมืองโบราณ.
- _____. (2561). *ประวัติศาสตร์และศิลปะลำปาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: เมืองโบราณ.
- สุรัสวดี อ๋องสกุล. (2539). *ประวัติศาสตร์ลำปาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- เสนอ นิลเดช. (2538). *ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อำพร มาลัย. (2540). “การศึกษาวิหารลำปางในสมัยปกครองเชื้อสายตระกูลเจ้าเจ็ดตน พ.ศ. 2317-2442 ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน”. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12*

THE PARTICIPATION OF BACIS EDUCATION BOARDS IN THE
ACADEMIC AFFAIRS OF SMALL SCHOOLS UNDER THE SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 12

ธนากร นาควรรณ

Thanakorn Nakwan

อโนทัย ประสาน

Anothai Prasan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

ธีรพงษ์ สมเขาใหญ่

Teeraphong Somkhaoya

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkonrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: thanakornnakwan43@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เปรียบเทียบและเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ที่มีวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 216 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างได้ดำเนินการทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการเชฟเฟ (Scheffe')

* Received 8 July 2019; Revised 13 September 2019; Accepted 18 September 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก
2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. แนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ คือสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมจัดทำและปรับปรุงหลักสูตรของสถานศึกษา สนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียน การผลิต พัฒนาสื่อและนวัตกรรมเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาสถานศึกษา

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, การบริหารงานวิชาการ, สถานศึกษาขนาดเล็ก

Abstract

The objectives of this research were to study, to compare and suggest the participation of basic education boards which had understanding of the differences of education and experience in the academic affairs of small schools under the Secondary Educational Service Area Office 12. They all must attend the training program of basic education boards. The sample consisted of 216 basic education boards of small schools under the Secondary Educational Service Area Office 12. The research instrument is a questionnaire. The statistics used were percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test. The data were analyzed through One-Way ANOVA and Scheffe to compare the differences.

The results of the research were as follows:

1. Participation of basic education boards in the academic affairs of small schools under the Secondary Educational Service Area Office 12, overall and each category were at a high level.
2. Comparing the results of basic education boards in academic affairs of small schools under the Secondary Educational Service Area Office as perceived

by basic education boards, when classified by their education levels, their participating experiences in the training program, and their status were significantly different at .05 level.

3. Guidelines for participation of basic education board in academic administration of small schools under the Secondary Educational Service Area Office 12. By allowing the Basic School Board to participate in drafting policies and educational quality development plan. Preparation of curriculum, improvement and development the curriculum of educational. Supporting classroom research, production media development and innovation for teacher to teaching activities. And participate in budget support for educational development.

Keywords: Participation, Academic Administration, Basic Education Boards, Small Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ ในการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วนั้นต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคนซึ่งเริ่มต้นที่คนได้รับการศึกษา เพราะเชื่อว่าการศึกษาย่อสร้างความรู้ความคิด ทักษะเจตคติให้คนได้รู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2552-2559 ยึดหลักและกรอบแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555) นำสู่ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552-2561 และนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของคนไทยให้มีโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา พร้อมกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติเป็นกรอบแนว

ทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ.2552-2561 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาและผลิตกำลังคนที่มีความรู้ ความสามารถ การพัฒนาคุณภาพระบบผลิตครูยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ที่มีคุณภาพ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพ การบริหารจัดการใหม่ กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้สถานศึกษาพัฒนา ระบบบริหารจัดการมีความโปร่งใส เป็นธรรม และมีระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพและส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การจัดการศึกษาเรียนรู้ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการบริหารงานของ ผู้บริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบซึ่งถูกกำหนดโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในมาตรา 87 และจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติสาระที่เป็นหลักการสำคัญเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกหน่วยงานทุกฝ่าย มีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน ประกอบการและสถาบันสังคมอื่น เพื่อให้การบริหารสถานศึกษามีความเป็นมาตรฐานและตรง กับความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ตามมาตรา 38 จึงกำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับ สถานศึกษา มาทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์ เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่และ ผู้ทรงคุณวุฒิ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555) และเข้ามามีส่วนร่วมในการ บริหารงานในสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นภาระงานหลักที่ต้องทำงาน ร่วมกันเป็นทีม เป็นหมู่คณะโดยธรรมชาติแล้วการทำงานคนเดียวย่อมสำเร็จได้ยากจึงต้องร่วม แรงร่วมใจกันในองค์การทำให้เกิดการมีส่วนร่วม องค์การจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพ (ธร สุนทรายุทธ, 2551) ดังนั้น การบริหารงานวิชาการจะประสบผลสำเร็จตาม เป้าหมายได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีส่วนสำคัญ อย่างยิ่งในการรองรับการกระจายอำนาจของสถานศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็งจะสามารถ บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีบทบาทในการวางแผน การประสานงาน การระดมทรัพยากร การกระตุ้นการ

ทำงานตลอดจนการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษา แต่จากผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่เต็มที่เนื่องจากคณะกรรมการส่วนหนึ่งยังขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ว่าตนเองจะทำอะไร ทำอย่างไร และทำเพื่อใคร บุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ ส่วนใหญ่ได้รับการร้องขอจากสถานศึกษา มากกว่าได้รับการคัดสรรจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการ ไม่มีเวลามาร่วมประชุมเพราะติดภารกิจในการประกอบอาชีพ และสถานศึกษายังมีความจำกัดในการเปิดโอกาสหรือนำเสนอช่องทางให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารอย่างแท้จริง (โสภิตา พลอดภัย, 2556)

ตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 12 ที่ได้กำหนดพันธกิจเกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงาน กับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้มีความเข้มแข็ง โดยมีเป้าประสงค์คือ สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความเข้มแข็งด้วยระบบคุณภาพ มีประเด็นกลยุทธ์ คือ พัฒนาการบริหารจัดการศึกษาให้มีระบบการบริหารจัดการที่มีความเป็นเลิศ มีธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของสังคมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีจุดเน้นการบริหารจัดการ คือ สถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและสร้างความรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษา จากการติดตามและรายงานผลการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็ก 56 โรงเรียนที่ผ่านมาพบว่า สถานศึกษาที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน สมศ. มีจำนวน 17 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 17.35 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ จากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2560 ของสถานศึกษาขนาดเล็ก 56 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ปรากฏว่า ผลการประเมินในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ยระดับโรงเรียนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศเกือบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผลการทดสอบปีการศึกษา 2559 กับปีการศึกษา 2560 ปรากฏว่า คะแนนเฉลี่ยในภาพรวม ปีการศึกษา 2560 มีคะแนนเฉลี่ยรวมลดลงจากคะแนนเฉลี่ยในปีการศึกษา 2559 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กที่ไม่บรรลุตามเป้าหมายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการขาดการประสานงานและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการกำหนดนโยบายในการพัฒนางานวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ และด้านงบประมาณและการระดมทรัพยากรในการสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขาดความเข้าใจไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนไม่มีเวลาเข้าไปมีส่วนร่วมแผนงาน โครงการไม่ชัดเจน ขาดแนวทางการ

ปฏิบัติการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของสถานศึกษา ไม่ทำรายงานผลการศึกษาให้คณะกรรมการทราบ ขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ให้ความสำคัญแก่คณะกรรมการสถานศึกษา และการคัดเลือกคนเป็น กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ได้คนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา มีการประชุมกรรมการเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่น้อยครั้งมาก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 12, 2561)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน วิชาการและข้อเสนอแนะแนวทางของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความแตกต่างกันในเรื่องวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพ ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 เพื่อเป็นแนวทางนำมาปรับปรุงและพัฒนาเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ การร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมรับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสนับสนุนและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายการวางแผนพัฒนาการศึกษา ด้านวิชาการให้มีประสิทธิภาพบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่โรงเรียนชุมชนและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงาน วิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12

วิธีดำเนินการวิจัย

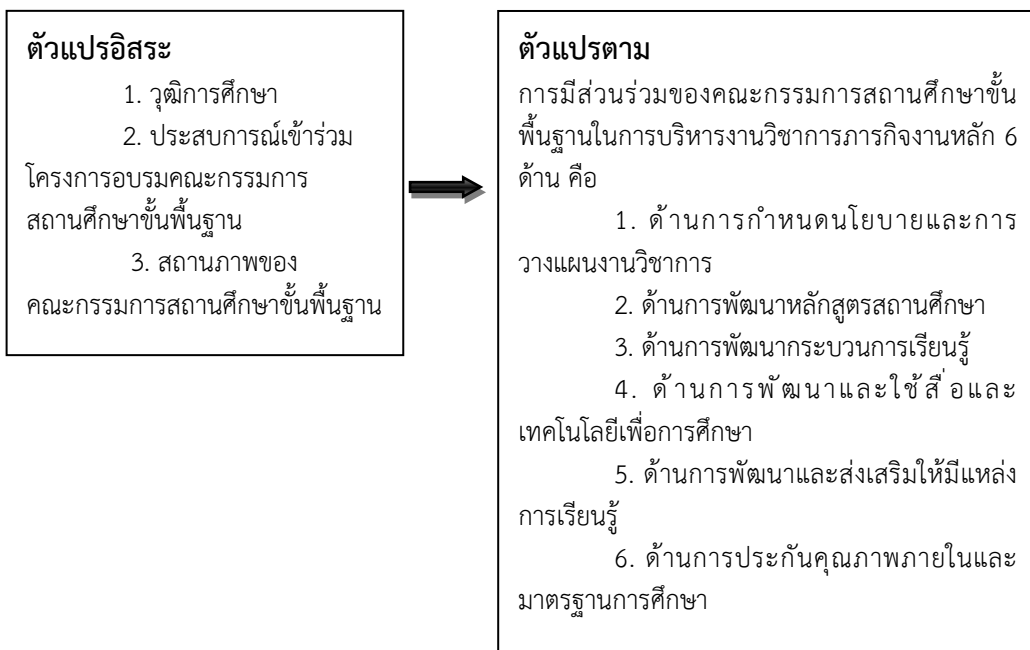
การวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขอบเขตของปัญหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ ตามกรอบบทบาทหน้าที่ในคู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2547 กระทรวงศึกษาธิการ 2547 เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ตามแผนภูมิกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ประจำปีการศึกษา 2561 จำนวน 504 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12, 2561)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ปีการศึกษา 2561 ได้มาโดยวิธีการ 1) ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 216 คน 2) สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยจับฉลากสุ่มรายชื่อสถานศึกษาขนาดเล็กขึ้นมา 24 โรงเรียน 3) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่เป็นบุคลากรภายในสถานศึกษา (ผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้แทนครู) สถานศึกษาละ 2 คน รวมจำนวน 48 คน และที่เป็นบุคลากรภายนอกสถานศึกษา (ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ) สถานศึกษาละ 7 คน รวมจำนวน 168 คน ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 216 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) ได้แก่ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) คือมากที่สุด มาก ปานกลางน้อย และน้อยที่สุด ตามวิธีการของลิเคอร์ท (Likert method) ครอบคลุมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ ตามกรอบภารกิจงานหลัก 6 ด้าน คือ ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ และด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ แล้วนำมาเขียนสรุปเป็นความเรียงโดยภาพรวม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารตำราที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2547 เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

2. สร้างข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า ชนิด 5 ระดับ

3. นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของเนื้อหา และให้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการบริหารการศึกษาและทางด้านการวัดผลประเมินผล ช่วยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruency: IOC) คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ดำเนินการปรับปรุงและส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้ง โดยทุกข้อคำถามมีค่า 0.6-1.0

5. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้เครื่องมือ (try-out) จากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 30 คน แล้วนำผลการทดลองนั้นมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาโดยวิธีของคอนบราค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 โดยทุกข้อมีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.387-0.860

6. ปรับปรุงแก้ไขตามผลการวิเคราะห์การทดลองใช้(try-out) แล้วจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ถึงสถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามคืนจากสถานศึกษาด้วยตนเอง

3. ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์

ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือประมวลหาค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. แบบสอบถามตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอเป็นความเรียง

2. แบบสอบถามตอนที่ 2 สอบถามการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 วิเคราะห์โดยรวมและรายด้าน โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมายค่าเฉลี่ยดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

4.51 – 5.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิเคราะห์โดยการหาค่าที (t-test) การหาค่าเอฟ (F-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe' Method)

4. แบบสอบถามตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 แล้วนำมาเขียนสรุปเป็นความเรียงโดยภาพรวม

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ การมีส่วนร่วม
1 ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงาน วิชาการ	3.78	0.53	มาก
2 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.08	0.39	มาก
3 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.39	0.28	มาก
4 ด้านการพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษา	4.36	0.40	มาก
5 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้	4.41	0.29	มาก
6 ด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐาน การศึกษา	4.47	0.25	มาก
รวม	4.25	0.15	ระดับมาก

จากตาราง 1 พบว่าระดับผลการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.47$) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.41$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ ($\bar{x} = 3.78$)

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12

2.1 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาแยกตามรายด้าน พบว่า ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยรวมมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ และด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ไม่มีความแตกต่างกัน

2.3 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ และด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ไม่มีความแตกต่างกัน

3. ผลการสรุปข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอแนะแนวทางดังนี้ คือ ด้านการกำหนดนโยบายและวางแผนงานวิชาการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มาร่วมเป็นคณะทำงาน ที่ทำหน้าที่กำหนดแผนการดำเนินงานทางด้านวิชาการ การรายงานผล การกำกับและติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนอย่างต่อเนื่อง ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา และร่วมพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรของสถานศึกษา โดยการเข้าร่วมประชุมเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ร่วมศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ร่วมเป็นคณะกรรมการประเมินผล การใช้หลักสูตรสถานศึกษา และการกำกับ ติดตาม การนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การจัดอบรมหรือศึกษาดูงาน การสนับสนุนรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติและเป็นขวัญกำลังใจสำหรับครูที่มีผลงานในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการสรรหาสื่อการเรียนการ

สอนให้แก่โรงเรียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผลิต พัฒนาสื่อและนวัตกรรมเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และช่วยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการผลิต จัดทำ พัฒนาและการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการสำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ร่วมระดมทุนสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ครูได้ใช้แหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และในด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วมในการจัดทำระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ร่วมวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา ร่วมกำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนางานตามแผน ติดตาม ตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลงานการวิจัย หลักการ แนวคิด เอกสารและตำราทางวิชาการมาอภิปรายสนับสนุนประกอบผลการวิจัยของผู้วิจัย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเล็งเห็นความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้บริหารให้ความเห็นชอบการพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษา และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะด้านการกำหนดนโยบายและวางแผนงานวิชาการ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ และการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา จึงทำให้การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พุมรินทร์ ไผชู ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครศรีธรรมราช

พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก (พุมรินทร์ ไผชู, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิเรก อนันต์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 1 พบว่า การมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ดิเรก อนันต์, 2556) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา ตลอดภพ ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในจังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (สุกัญญา ตลอดภพ, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพัตร์ นิมนวล ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก (สุพัตร์ นิมนวล, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิกรี แก้วนวล ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานี พบว่าการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (พิกรี แก้วนวล, 2560)

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 ผลการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่ามีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมแตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบรายคู่ พบว่าผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีมีส่วนร่วมสูงกว่าผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี ทั้งนี้เป็นเพราะว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ เช่น ทำเกษตรกรรม และมีเวลาในการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้มากกว่า ในขณะที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีอาชีพหน้าที่การงานที่เป็นประเภทงานประจำจึงไม่ค่อยมีเวลาหรือมีเวลาน้อยที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา จึงทำให้การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพุมรินทร์ ไผชู ได้

ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (พุมรินทร์ ไขชู, 2555)

2.2 ผลการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้เข้ารับการอบรมในโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ทางหน่วยงานของสถานศึกษาหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดอบรมให้ ได้รับประสบการณ์และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ตระหนักและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กมากกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่ได้เข้ารับการอบรม จึงทำให้มีความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภารดี อนันต์ นาวี และคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาแตกต่างกัน (ภารดี อนันต์ นาวี และคณะ, 2558)

2.3 ผลการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นบุคลากรภายในและบุคลากรภายนอกสถานศึกษา โดยรวมมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นบุคลากรภายในสถานศึกษาได้แก่อำนาจการสถานศึกษาและผู้แทนครูมีความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในระบบการทำงานชัดเจนโดยเฉพาะด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมถึงด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาและได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศร่างกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานมากกว่าบุคลากรภายนอกสถานศึกษา ที่ไม่ค่อยมีเวลามาร่วมคิดร่วมวางแผนหรือขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ว่าตนเองจะทำอะไร

ทำอะไรและทำเพื่ออะไร จึงทำให้มีความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพักตร์ นิ่มนวล ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (สุพักตร์ นิ่มนวล, 2558)

3. แนวทางการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 มีแนวทางนำเสนอ ดังนี้

3.1 ด้านการกำหนดนโยบายและวางแผนงานวิชาการ ได้แก่ สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มาร่วมเป็นคณะทำงาน ที่ทำหน้าที่กำหนดแผนการดำเนินงานทางด้านวิชาการ การรายงานผล การกำกับและติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภารดี อนันต์นาวิ และคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1 พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคณะกรรมการได้เสนอคณะทำงานในด้านการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาสถานศึกษา แผนปฏิบัติประจำปี การจัดทำสาระของหลักสูตร การจัดการทรัพยากร การใช้แหล่งเรียนรู้ที่อยู่ภายในท้องถิ่น รวมทั้งการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเด็กในเขตบริการ (ภารดี อนันต์นาวิ และคณะ, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา ตลอดภพ ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในจังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วมคือมีการสรรหาคณะกรรมการในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา การกำหนดแผนการดำเนินการ และการรายงานผล การกำกับและติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรายงานผลการดำเนินงานประจำปีและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษา (สุกัญญา ตลอดภพ, 2558)

3.2 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาควรส่งเสริมและเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา และร่วมพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรของสถานศึกษา โดยการเข้าร่วมประชุม

เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ร่วมศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และการกำกับ ติดตาม การนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา ตลอดภพ ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ของคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในจังหวัดนครสวรรค์ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วมคือการมีส่วนร่วมประชุมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ และร่วมกันวางแผนการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา และการกำกับ ติดตาม การนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา (สุกัญญา ตลอดภพ, 2558)

3.3 ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนในการทำวิจัยในชั้นเรียน ของครูเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การจัดอบรมหรือศึกษาดูงาน การสนับสนุนรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติและเป็นขวัญกำลังใจสำหรับครูที่มีผลงานในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา ตลอดภพ ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในจังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมคือมีส่วนร่วมในการสนับสนุนในการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูเพื่อ พัฒนาการเรียนการสอน การจัดอบรมหรือศึกษาดูงาน การสนับสนุนรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติ และเป็นขวัญกำลังใจสำหรับครูที่มีผลงานในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมในการจัดหา ผลิตสื่อเพื่อพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และการมีส่วนร่วมในการกำกับ ติดตามคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (สุกัญญา ตลอดภพ, 2558)

3.4 ด้านการพัฒนาสื่อวัสดุกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องมีส่วนร่วมในการสรรหาสื่อการเรียนการสอนให้แก่ โรงเรียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผลิต พัฒนาสื่อและนวัตกรรมเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และช่วยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการผลิต จัดหา พัฒนาและการใช้สื่อวัสดุกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการ พัฒนางานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยัน แก้วบุญมา ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วมคือ ด้านการบริหารวิชาการควรมีการส่งเสริมการจัดโครงการเพื่อหารายได้ เพื่อนำไปพัฒนาสื่อ

เทคโนโลยี ควรจัดหาผู้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านวิชาการทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน และควรจัดการสรรหาผู้สนับสนุนด้านการเงินและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา (ยัน แก้วบุญมา, 2554)

3.5 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ร่วมระดมทุนสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ครูได้ใช้แหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุสดีย์ ดอหะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาอิสลามแบบเข้ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วม คือ คณะกรรมการสถานศึกษาต้องมีความสามารถในการแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานต่าง ๆ ของสถานศึกษา ตลอดจนจัดแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่เหมาะสม สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน (รุสดีย์ ดอหะ, 2556)

3.6 ด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ร่วมวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา ร่วมกำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนางานตามแผน ติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา เอียดสุข ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วม คือด้านประกันคุณภาพผู้เรียน เสนอแนะว่าควรมีการประชาสัมพันธ์สนับสนุนให้บุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษา สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดทำคู่มือการศึกษา สารสนเทศของโรงเรียนเทอมละครั้งและประเมินผลและติดตามการทํากิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน (กาญจนา เอียดสุข, 2560)

สรุป

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยรวมและราย

ด้านอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์เข้าร่วมโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวมพบว่ามีความแตกต่างกัน เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเล็งเห็นความสำคัญและเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีระดับความรู้และความสามารถแตกต่างกันเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนางานด้านการบริหารวิชาการ ทำให้บุคคลที่เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกฝ่ายได้เรียนรู้และเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับ มาร่วมคิดร่วมทำและร่วมวางแผนงานวิชาการ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 และสถานศึกษาควรร่วมมือกันจัดให้มีการประชุม สัมมนา หรือฝึกอบรมตามโครงการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนได้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานได้ถูกต้อง รวมถึงเพื่อที่จะได้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกัน สามารถนำมาวางแผนในการจัดการศึกษาด้านวิชาการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานวิชาการ ดังนั้น สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ มาร่วมเป็นคณะทำงาน ที่ทำหน้าที่กำหนดแผนการดำเนินงานทางด้านวิชาการ การรายงานผลการกำกับและติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนอย่างต่อเนื่อง

1.2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ข้อที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ มีส่วนร่วมในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ ดังนั้น สถานศึกษาควรให้ความรู้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเรื่องแหล่งเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดความสนใจและเล็งเห็นความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งสร้างความตระหนักให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน รวมทั้งการพัฒนาเพื่อให้เกิดองค์ความรู้

1.3 จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา จากผลการวิจัยพบว่าข้อที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ มีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาตามแผน ติดตาม ตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สถานศึกษาควรให้ความรู้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเรื่องการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้เข้ามามีบทบาทในการติดตามการดำเนินการตามแผนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามากขึ้น

1.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 ควรร่วมมือกับสถานศึกษาโดยการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมในการวางแผน การประสานงาน การระดมทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน ตลอดจนการกำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ได้อย่างเต็มที่ เต็มกำลัง และเต็มศักยภาพมากยิ่งขึ้น

2. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดต่าง ๆ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12

2.2 ควรมีการศึกษาวិจัยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ให้ครอบคลุมตามขอบข่ายและภารกิจงานหลักที่ตรงกับของสถานศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อจะได้ทราบข้อมูลถึงความแตกต่างในการปฏิบัติงานและสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา เอียดสุข. (2560). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. ใน *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ดิเรก อนันต์. (2556). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1. ใน *สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย.

- ธ สุนทรายุทธ. (2551). *การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป*. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์ จำกัด.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พุมรินทร์ ไขชู. (2555). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พิกรี แก้วนวล. (2560). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานี. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภารดี อนันต์นาวิ และคณะ. (2558). สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหาร สถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 2(10), 167-178.
- ยัน แก้วบุญมา. (2554). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- รุสดีย์ ดอหะ. (2556). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหาร การ จัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาอิสลามแบบเข้ม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 -2561)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. (2561). *ข้อมูลประชากรคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12.*
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. (2561). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2561 (อัดสำเนา)*. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12.

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 –2559)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สุกัญญา ตลอดจนพ. (2558). *แนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของ คณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในจังหวัดนครสวรรค์* สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สุพักตร์ นิมมวล. (2558). *การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราช ภัฏนครศรีธรรมราช.
- โสภิตา ปลอดภัย. (2556). *การศึกษาบทบาทกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการพัฒนา โรงเรียนเครือข่าย สมุย 1*. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น*

PROBLEM - BASED LEARNING MANAGEMENT TO PROMOTE GOODCITIZENSHIP FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS

พระทรงพล ทิพย์คำ

PhraSongpol Thipkham

เชษฐภูมิ วรรณไพศาล

Chetthapoom Wannapaian

จารุณี ทิพยมณฑล

Jarunee Dibyamadala

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University, Thailand

E -mail: songpoluk@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 3) เพื่อศึกษาระดับทักษะความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 3/1 ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2562 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ 1 ห้องเรียน จำนวน 36 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งนี้การจัดผู้เรียนในแต่ละห้องใช้วิธีละกันมี เก่ง ปานกลาง อ่อนใกล้เคียงกัน สถิติที่ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า เป็นกระบวนการที่พัฒนาและส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้ 2) การศึกษาผลการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนมีคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนมากกว่าก่อนเรียน และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง

* Received 9 July 2019; Revised 13 September 2019; Accepted 18 September 2019

สถิติที่ระดับ .05 3) ระดับทักษะพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 อยู่ในเกณฑ์ระดับดีและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.18 เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย คือ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีทักษะพลเมืองอยู่ในระดับดี

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, ปัญหาเป็นฐาน, ความเป็นพลเมืองดี

Abstract

This research has three objectives: 1. To develop a learning management plan using Problem - Based Learning to Promote Good Citizenship for Secondary School Students. 2. to compare the results of learning management by Problem - Based Learning to Promote Good Citizenship for Secondary School Students. 3. to study the level of good citizenship skills For Secondary School Students. This research uses a method such as a quantitative research and quasi experimental research. The sample group was secondary school students 3rd, Room 3/1, 1st semester, academic year 2019, Dhammarajsuksa School in Chiang mai, 1 classroom, 36 students, randomly selected by the sample group. In addition, learners in each room mixed in variety of level which are excellent ,good,fair and poor score. Statistics using Percentage, mean, standard deviation qualitative research.

The results of the research were as follows:

1) Problem-Based Learning Management to Promote Good Citizenship for Secondary School Students, it was found that the process of developing and promoting good citizenship of students Can be used in real life. 2) Studying before and after learning of Secondary school students 3rd at Dhammarajsuksa School in Chiangmai found that students had more post-test scores than pre test There is a significant difference at the level of .05 3) Citizen skill level of Secondary school students 3rd, Dhammarajsuksa School in Chiangmai With a mean of 3.18 in the good level and standard deviation (SD) equal to 0.18, according to the research hypothesis, that is, students receiving learning management using the problem as a base Have good citizenship skills.

Keywords: Learning Management, Problem-Based Learning, Good Citizenship

บทนำ

การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองดี เป็นความปรารถนาของทุกประเทศ สำหรับประเทศไทยการพัฒนาคนเป็นเป้าหมายสำคัญที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่จะสร้างสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรมและมีความรอบรู้เท่าทัน มีความพร้อมทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้อย่างมั่นคง แนวทางพัฒนาคนดังกล่าวเริ่มที่การเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมรักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยีและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนถือเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างคนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีสติปัญญา รู้เท่าทันปัญหา มีความสุข และมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขัน ในโลกที่มากด้วยความเปลี่ยนแปลง สำหรับหลักสูตรการเรียนไม่ว่าหลักสูตรใดก็ตามหากนำไปใช้แล้วพบว่า มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคบางประการก็มีความจำเป็นในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทางด้านกรมวิชาการ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) ได้ระบุว่าสภาพสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สืบเนื่องมาจากความเจริญทางเทคโนโลยีมีการสื่อสารที่รวดเร็วและไร้ขีดจำกัด การแข่งขันพัฒนาด้านอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี รวมทั้งการแข่งขันทางการค้า และมีค่านิยมทางวัตถุสูงมากขึ้น เกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนมากกว่าส่วนรวม ขาดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ส่งผลทำให้สังคมไทยมีปัญหาลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มพูนหลายด้านทั้งปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม อันส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ก่อให้เกิดปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ สังคมขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ เกิดปัญหาอาชญากรรมมากขึ้น การติดยาเสพติด ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบมาถึงเยาวชนโดยลำดับ เช่น ปัญหาการใช้ยาเสพติด การพนัน การใช้สื่อและเทคโนโลยี พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม การทะเลาะวิวาท และการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ, 2544) ได้เล็งเห็นปัญหาด้านการคิดและการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการพยายามแก้ปัญหาการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 (2) ที่วางหลักไว้ว่า “การจัด

กระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” ด้วยเหตุนี้โรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษาซึ่งมีหน้าที่สำคัญต่อการเสริมสร้างทักษะพลเมืองดีในด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน จึงควรจัดการเรียนรู้เพื่อฝึกกระบวนการคิดและการแก้ปัญหา ซึ่งมีความสำคัญต่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองดี ผู้สอนควรเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิดและทักษะพลเมืองดีให้นักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสภาพสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชรินทร์ มั่งคั่ง ที่ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างพลเมืองดีว่าต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญเพื่อสร้างจิตสำนึกพลเมืองดี อันประกอบด้วย หลักสูตร การเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ แหล่งวิทยาการเรียนรู้ เครื่องมือวัดผลและประเมินผลการศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยโรงเรียนเป็นฐานในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2553) เช่นเดียวกับ สมกุล ถาวรกิจ ได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียนว่าควรมีลักษณะ ดังนี้ 1. ส่งเสริมให้นักเรียนได้ความรู้จากประสบการณ์และได้ความรู้จากการลงมือปฏิบัติ 2. คิดค้น รู้จัก และหาวิธีแก้ปัญหา 3. การทำงานเป็นหมู่คณะ 4. ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมเป็นต้น 5. แหล่งวิทยาการค้นคว้าความรู้ 6. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ เพื่อฝึกการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (สมกุล ถาวรกิจ, 2528) ส่วนอรรถพล คณิตขรากร กล่าวว่า การสอนเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนที่นำไปสู่ความเป็นพลเมืองดี คือ การเรียนเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้วยการควบคุมตนเองและการทำกิจกรรมในกระบวนการสอน โดยครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ให้กับเด็กซึ่งอาศัยหลักเกณฑ์การสร้างและฝึกอบรมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี คือสอนให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติจริงด้วยการให้ประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด สอนให้ผู้เรียนเกิดเจตคติค่านิยมที่ดี เปิดโอกาสให้ได้แสดงออก รู้จักอภิปรายแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการทำงานเป็นหมู่คณะ สอนให้เข้าใจในเนื้อหาอย่างแท้จริง โดยใช้ข่าว เหตุการณ์ หรือกรณีตัวอย่าง แล้วนำปัญหาเหล่านั้นมาให้ผู้เรียนวิเคราะห์จากทฤษฎีเป็นหลักเกณฑ์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาและเกิดประสบการณ์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งช่วยให้นักเรียนกำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติของตนได้อย่างถูกต้อง (อรรถพล คณิตขรากร, 2560) และสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมต้องการ

ทางด้าน ทิศนา ขัมมณี (ทิศนา ขัมมณี, 2551) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียนได้โดยได้ยกเอาการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem - Based Learning) ซึ่งเป็นการจัดสถานการณ์ของการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือ ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายโดยครูอาจนำนักเรียนเผชิญ

สถานการณ์ปัญหาที่เป็นจริง ผูกกระบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจน เห็นทางเลือกและวิธีการที่หลากหลาย เกิดความใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่น่าสนใจซึ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและมีความสำคัญต่อนักเรียน ตัวปัญหาจะเป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการเรียนรู้ และเป็นตัวกระตุ้นต่อไปในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และการสืบค้นข้อมูลที่ต้องการจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ที่หลากหลายเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนในด้านทักษะการเรียนรู้มากกว่าความรู้ที่นักเรียนจะได้มา ครูเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จากข้อมูลของฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนธรรมราชศึกษา พบวาระระหว่างปีการศึกษา 2558-2560 มีการรายงานปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายหลายกรณี ได้แก่ ปัญหาทางด้านยาเสพติด ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการใช้สื่อและเทคโนโลยี ปัญหาการทะเลาะวิวาท สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนยังขาดทักษะความเป็นพลเมืองด้านการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ในสิ่งที่กระทำเหมาะสมหรือไม่จะมีผลกระทบอย่างไร โรงเรียนได้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน ในฐานะที่เป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของผู้เรียน

จากข้อสรุปดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในได้ตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน จึงสนใจและได้นำรูปแบบวิธีการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem - Based Learning) มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อสอนในรายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียน และยังทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อศึกษาระดับทักษะความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยกึ่งทดลอง โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2562 จำนวน 74 คน แบ่งเป็น 2 ห้องเรียน คือ ห้อง 3/1 และ 3/2

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้อง 3/1 ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2562 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ 1 ห้องเรียน จำนวน 36 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งนี้การจัดผู้เรียนในแต่ละห้องใช้วิธีละกันมี เก่ง ปานกลาง อ่อนใกล้เคียงกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จำนวน 7 แผน รวม 20 คาบเรียน โดยสร้างจากการศึกษาสาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาตรฐานที่ ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย

2. แบบทดสอบวัดผลการเรียน แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน

3. แบบวัดระดับทักษะพลเมือง แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 25 ข้อ ซึ่งคำตอบในแต่ละตัวเลือกมีค่าระดับคะแนน คือ 1, 2, 3 และ 4 คะแนน

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จำนวน 7 แผน จำนวน 20 คาบเรียนมีขั้นตอนในการสร้างแผนการเรียนรู้ดังนี้

1.1 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มาตรฐานที่ ส 2.1 และเอกสาร ตำรา หนังสือรวมถึงข้อมูลจากเอกสารวิทยานิพนธ์และการค้นคว้าแบบอิสระ เพื่อทำความเข้าใจเลือกการสอน เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด สังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 6 ขั้น

1.2 สร้างแผนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ที่ใช้รูปแบบการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 7 แผน รวม 20 คาบ เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องและต้องเหมาะสม ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.3 นำแผนการเรียนรู้ที่ปรับแก้ไขตามอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา (IOC : Index of item objective Congruence) นำมาหาค่า IOC โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.91 - 0.94 ค่าความสอดคล้องของเนื้อหาส่วนใหญ่มีความเหมาะสม ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขและจัดทำแบบสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2. การสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียน

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนก่อนและหลังเรียนมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาตามแผนการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อทำความเข้าใจขอบข่ายเนื้อหา มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ สารสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล

2.2 ศึกษาวิธีสร้างแบบวัดผลการเรียนและระเบียบการวัดผลประเมินผลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียน แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก เป็นแบบทดสอบวัดผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 50 ข้อ

2.3 นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนก่อนและหลังเรียนที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา มาหาค่า IOC โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ค่าความสอดคล้องของเนื้อหาส่วนใหญ่มีความเหมาะสมตรวจสอบความเที่ยงตรงเนื้อหา ปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และจัดทำแบบสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

2.4 นำแบบทดสอบวัดผลการเรียน ไปหาค่าประสิทธิภาพ โดยการนำไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมตตาศึกษา ในการทดลองสอน นักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง นำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) พบว่าแบบทดสอบผลการเรียนมีความยากง่าย (p) เฉลี่ย 0.58 มีค่าอำนาจจำแนก (r) เฉลี่ย 0.39 และหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรของ ครอนบาค (Cronbach) ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลการเรียน ได้เท่ากับ 0.93 ปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดผลการเรียนอีกครั้ง และจัดทำแบบสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

3. การสร้างแบบวัดระดับทักษะพลเมือง

การสร้างแบบการวัดระดับทักษะพลเมืองของนักเรียนหลังจากการเรียนจบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้าง ดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดระดับการคิดวิเคราะห์และวิธีการสร้างแบบวัดการคิดวิเคราะห์เพื่อวางกรอบแนวคิด

3.2 สร้างแบบทดสอบวัดระดับทักษะพลเมือง แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 25 ข้อ คำตอบในแต่ละข้อมีค่าระดับคะแนน คือ 1, 2, 3 และ 4 เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง นำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3.3 นำแบบวัดระดับทักษะพลเมืองที่ปรับแก้ไขตามอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ยึดทฤษฎี (IOC : Index of item objective Congruence) นำมาหาค่า IOC โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ค่าความสอดคล้องของเนื้อหาส่วนใหญ่ มีความเหมาะสมตรวจสอบความเที่ยงตรงเนื้อหา เพื่อให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

3.4 นำแบบวัดระดับทักษะพลเมืองที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมตตาศึกษา และนำผลการตรวจมาวิเคราะห์ข้อสอบเป็นรายข้อเพื่อมาหาค่าดัชนีอำนาจจำแนกแบบ Item Total Correlation โดยแบบวัดระดับทักษะพลเมือง มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.52 ถึง 0.78 จำนวน 25 ข้อ คัดเลือกและปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดระดับทักษะพลเมือง 1 ฉบับ จำนวน 25 ข้อ

3.5 นำแบบวัดระดับทักษะพลเมืองทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมตตาศึกษา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง นำผลที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของแบบทดสอบวัดระดับทักษะพลเมือง ได้เท่ากับ 0.93 ปรับปรุงแก้ไข และจัดทำฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

การดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขออนหนังสือจากหัวหน้าภาควิชาหลักสูตร การสอนและการเรียนรู้ ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมราชศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการทดลองสอนและเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดเตรียมแผนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

2 ผู้วิจัยบอกจุดประสงค์การเรียนรู้และรูปแบบการสอนให้นักเรียนทราบ และให้ทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 50 ข้อ ที่ผ่านการทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน

3. ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จำนวน 7 แผน รวม 20 คาบเรียน หลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้ครบทุกแผนการเรียนรู้ ทำการทดสอบวัดผลการเรียนหลังเรียน (Posttest) และทดสอบวัดระดับทักษะพลเมืองของผู้เรียน

4. นำคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติต่อไป

5. นำคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดระดับทักษะพลเมืองของผู้เรียนทั้งหมด 25 ข้อมารวมกันแล้วหาค่าเฉลี่ย หลังจากนั้นนำคะแนนเฉลี่ยรายบุคคลมาจัดระดับคุณภาพแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ ระดับดีมาก ระดับดี ระดับพอใช้ และระดับควรปรับปรุง ทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติต่อไป

6. นำข้อมูลที่ได้จากบันทึกหลังการสอนของผู้สอน บันทึกการเรียนรู้ของนักเรียน คะแนนแบบทดสอบวัดผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และคะแนนแบบทดสอบวัดระดับทักษะพลเมือง ของผู้เรียนมาวิเคราะห์เป็นความเรียง

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสะท้อนผลการประเมินผลเป็นข้อมูลเชิงปริมาณได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนและคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดระดับทักษะพลเมืองดีของผู้เรียนแล้วหาค่าเฉลี่ย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จำนวน 7 แผน รวม 20 คาบเรียน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของระดับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า การเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ด้านการคิดวิเคราะห์และพัฒนาผลการเรียนของนักเรียนได้ จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการในการพัฒนาส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ เอื้อต่อการเรียนของตนเองและการทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม ส่งผลให้นักเรียนเข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่กำหนดให้ เชื่อมโยงและระบุปัญหาจากสถานการณ์ กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน รู้เท่าทันปัญหาอย่างมีเหตุผล เกิดการเรียนรู้ถึงผลกระทบ สามารถนำไปปรับใช้เพื่อหลีกเลี่ยงหรือป้องกันปัญหาในชีวิตจริงได้

2. การศึกษาผลการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า นักเรียนมีคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน E_2 มากกว่าก่อนเรียน E_1 และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถ

พัฒนาผลการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย คือ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีผลการเรียนหลังเรียน

สูงกว่าก่อนเรียน

3. การศึกษาระดับทักษะพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน เท่ากับ 3.18 อยู่ในเกณฑ์ระดับดีและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เท่ากับ 0.18 เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย คือ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีทักษะพลเมืองอยู่ในระดับดี

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แผนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมสร้างทักษะความเป็นพลเมืองดี ด้านการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน อันประกอบด้วย ปัญหาการใช้ยาเสพติด ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการใช้สื่อและเทคโนโลยี ปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการทะเลาะวิวาท และปัญหาการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร และพัฒนาผลการเรียนของนักเรียนในเนื้อหาเรื่องปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนด้านการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน ใช้กระบวนการแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผลเป็นขั้นตอน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเข้าใจสถานการณ์ปัญหา เชื่อมโยงและระบุปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน รู้เท่าทันปัญหาอย่างมีเหตุผล สามารถนำไปปรับใช้เพื่อหลีกเลี่ยงหรือบรรเทาปัญหาในชีวิตจริงได้ มีทักษะพลเมืองในด้านการวิเคราะห์ เห็นความสัมพันธ์ของปัญหา รู้จักการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ อย่างเข้าใจ แผนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน จำนวน 7 แผน รวม 20 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที จัดกิจกรรมการเรียนรู้ติดต่อกันตามแต่ละขั้นตอนของกระบวนการใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อความเหมาะสมของเวลาและเนื้อหาการเรียนรู้ อีกทั้งให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนได้อย่างเต็มที่ เป็นการดึงเอากระบวนการคิดของนักเรียนแต่ละคนออกมา เอื้อต่อการพัฒนาความคิดอันนำไปสู่การค้นหาคำตอบของตนเอง สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็น

พลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทยดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข ซึ่งการจัดการเรียนการสอนมีเป้าหมายเพื่อปรับเปลี่ยนความคิด อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้เป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนที่หยิบยกขึ้นมานั้นเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย เช่นเดียวกับ วัฒนา รัตนพรหม ที่กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นยุทธศาสตร์การสอนโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนได้เรียนจากสถานการณ์ที่เป็นจริงซึ่งอยู่ในรูปของปัญหาที่จะพบได้ในชีวิตจริงของการปฏิบัติงานตามวิชาชีพที่หลักสูตรนั้นต้องการผลิตขึ้น เพื่อศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา ฝึกฝนความสามารถในการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหาและการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยที่ไม่ได้เน้นการศึกษาเนื้อหาเป็นรายวิชา (วัฒนา รัตนพรหม, 2548)

2. ผลการศึกษาผลการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่านักเรียนมีคะแนนการทดสอบหลังเรียนมากกว่าก่อนเรียน และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สามารถช่วยพัฒนาผลการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย คือ นักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการใช้กระบวนการแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผลเป็นขั้นตอน ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเข้าใจสถานการณ์ปัญหา เชื่อมโยงและระบุปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน รู้เท่าทันปัญหาอย่างมีเหตุผล เรียนรู้ถึงผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม สามารถนำไปปรับใช้เพื่อหลีกเลี่ยงหรือบรรเทาปัญหาในชีวิตจริงได้ ทำให้หลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาผ่านกระบวนการโดยใช้ปัญหาเป็นฐานแล้ว นักเรียนสามารถทำคะแนนแบบทดสอบเรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนได้คะแนนมากกว่าก่อนเรียน

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กนกวรรณ ศรีนรจันทร์ ที่ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาสังคมศึกษา ส 22101 หน่วยการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับการผลิตสินค้าและบริการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับนักเรียน สถานการณ์ และบริบท การเรียนรู้ที่ให้ปัญหาในท้องถิ่นเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้อยากเห็น สร้างความรู้จากกระบวนการทำงานกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การศึกษาค้นคว้าข้อมูลโดยใช้สื่อที่หลากหลาย สร้างความรู้กระบวนการทำงานกลุ่มเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทำงานร่วมกัน ช่วยให้นักเรียนฝึกใช้การคิดวิเคราะห์ วิจัย สืบสาร สรุปองค์

ความรู้ได้ และผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (กนกวรรณ ศรีนรินทร์, 2555) ทำนองเดียวกันกับ ภารดี สงวนศิลป์ ที่ได้ศึกษาความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สารที่ 2 หน้าที พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม โดยการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่าความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบปัญหาเป็นฐาน มีความสามารถในการตัดสินใจสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ภารดี สงวนศิลป์, 2554)

3. ผลการศึกษาระดับทักษะพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน เท่ากับ 3.18 อยู่ในเกณฑ์ระดับดี เป็นไปตามสมมุติฐานทางการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีทักษะพลเมืองอยู่ในระดับดี มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

3.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สามารถส่งเสริมทักษะพลเมืองด้านดีการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนได้ทำให้นักเรียนมีทักษะพลเมืองอยู่ในระดับดี

3.2 ด้านการส่งเสริมสร้างทักษะพลเมืองดี ผลการวิจัยพบว่า ระดับทักษะพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนอยู่ในเกณฑ์ระดับดี การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถเสริมสร้างทักษะพลเมืองของนักเรียนได้

3.3 ด้านการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชนอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้

นอกจากนี้การเสริมสร้างทักษะพลเมืองดี ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ทำให้นักเรียนตระหนักถึงการไม่ทำผิดกฎหมาย เคารพและปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนคำนึงถึงสิทธิในร่างกาย ชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ของตนเอง และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำสถานการณ์ปัญหามาให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และสังคม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน อันประกอบด้วย ปัญหาการใช้ยาเสพติด ปัญหา

การเล่นการพนัน ปัญหาการใช้สื่อและเทคโนโลยี ปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการทะเลาะวิวาท และปัญหาการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร

สรุป

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถพัฒนาให้นักเรียนมีระดับทักษะพลเมืองดีด้านการคิดวิเคราะห์ อีกทั้งช่วยพัฒนาผลการเรียนสูงให้ขึ้น ตระหนักถึงการไม่ทำผิดกฎหมาย เคารพและปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด คำนึงถึงสิทธิในร่างกาย ชีวิต เสรีภาพทรัพย์สิน ของตนเอง และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทำให้นักเรียนสามารถเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน อันประกอบด้วย ปัญหาการใช้ยาเสพติด ปัญหาการเล่นการพนัน ปัญหาการใช้สื่อและเทคโนโลยี ปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการทะเลาะวิวาท และปัญหาการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร รู้จักคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัญหาอย่างเป็นระบบ และพยายามหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงที่จะนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผลและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจริงได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้สอนควรเลือกนำข่าวซึ่งเป็นที่น่าสนใจของสังคม มาปรับเป็นสถานการณ์ปัญหาเพื่อไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจในการทำกิจกรรม สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกและท้าทาย และมีความกระตือรือร้นที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา

1.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมืองดีด้านการคิดวิเคราะห์ ควรให้เวลาในการทำกิจกรรมแก่นักเรียนอย่างเหมาะสม มีการยืดหยุ่นเวลาให้นักเรียนได้คิดและปฏิบัติมากขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างอิสระ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างของสมาชิกในห้อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน โดยใช้สื่อวีดิทัศน์ที่เลือกสรรจากสื่อสังคมออนไลน์

2.2 ควรมีการวิจัยการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ

2.3 ควรมีการวิจัยการพัฒนาชุดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนซึ่งอยู่ในกลุ่มที่เสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ศรีนรินทร์. (2555). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชา สังคมศึกษา ส 22101 หน่วยการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับการผลิตสินค้าและบริการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *คู่มือกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 24 ใน เรื่อง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2553). *การศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดี ในสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา*. เชียงใหม่: สำนักวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิตนา แคมมณี. (2551). *ลีลาการเรียนรู้ ลีลาการสอน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภารดี สงวนศิลป์. (2554). การศึกษาความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สาระที่ 2 หน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัฒนา รัตนพรหม. (2548). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 20(1), 33-40.
- สมกุล ถาวรกิจ. (2528). การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถพล คณิตขจรการ. (2560). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะพลเมือง ของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยพะเยา. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2*
A MODEL DEVELOPING CREATIVE LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS
IN KHONKAEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

ศศิธรดา พงษ์ไทย

Sasirada Pangthai

สุบัน มุขระโกษา

Subun Muktarakosa

สมใจ มณีวงษ์

Somjai Maneewong

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

North Eastern University, Thailand

E-mail: dr.da2555@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 2) พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการและครูผู้สอน จำนวน 390 คน โดยสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมินรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis : CFA)

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มี 3 องค์ประกอบหลัก 10 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ (1) การสร้างวิสัยทัศน์ (2) การสื่อสารวิสัยทัศน์ (3) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) ด้านผู้นำของผู้นำ (1) ความตระหนักรู้วัฒนธรรมละบรรยาการ (2) ความสามารถด้านเทคโนโลยี (3) ความสามารถทางสติปัญญา 3) ด้านคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (1) สร้างสรรค์นวัตกรรม (2) ประยุกต์ใช้นวัตกรรม (3) ความท้าทาย (4) ความยืดหยุ่นและจินตนาการ

* Received 2 August 2019; Revised 11 September 2019; Accepted 18 September 2019

2. ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ ระหว่าง .579 -.951, $p=.079$, GFI=.990, AGFI =.952, RMSEA=0.040 แสดงว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์
คำสำคัญ: รูปแบบ, ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research were 1) to study creative leadership characteristic elements 2) Develop creative leadership of school administrators in Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2. Sample groups were 390 people of school administrators, academic leaders and teachers, randomly selected by multiple procedures. Research tools were interview form, questionnaire, and evaluation form. Statistics for data analysis were frequency, percentage, average, standard deviation and confirmatory component analysis.

The finding were as follow:

1.To study the elements of creative leadership characteristic of school administrators in office of Khon Kaen Primary Educational Service Area Office
 2. There are 3 main elements and 10 sub-elements: 1) Vision (1) Vision building (2) Communication vision (3) motivation 2) Leadership of leader (1) Cultural awareness and atmosphere (2) Technology ability (3) Intellectual ability 3) Creative and Innovation (1) Innovation Creativity (2) Applying innovation (3) Challenge (4) Resilience and imagination

2. The results of creative leadership model of school administrators in Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2 Based on the results of confirmed elements analysis, the elements weight value between .579 -.951, $p=.079$, GFI=.990, AGFI =.952, RMSEA=0.040 indicates that the developed model is in harmony with empirical data.

Keywords: Model, Creative Leadership, School Administrators

บทนำ

ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่จะสร้างพลังขับเคลื่อนองค์กรและสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ที่มีลักษณะเป็นพลวัต มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงที่ทุกคนต้องเผชิญ ทุกองค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีศักยภาพสูง มีคุณลักษณะที่เหมาะสมและมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี และสามารถนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ ดังนั้นการสร้างผู้นำที่มีความสามารถและมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะสังคมไทยก้าวเข้าสู่โลกดิจิทัลอย่างเต็มตัวทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ล้วนดำเนินไปอย่างรวดเร็วมีการแข่งขันสูง การเข้าสู่แหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้คุณลักษณะเด็กเปลี่ยนไป ประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศนโยบายไทยแลนด์ 4.0 มีเป้าหมายให้ประเทศไทยก้าวออกจากกับดักรายได้ปานกลางและก้าวไปสู่ประเทศรายได้สูงโดยใช้นวัตกรรม ทางเศรษฐกิจสังคมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงเพื่อการขับเคลื่อนประเทศการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเพื่อเตรียมกำลังคนให้พร้อมในการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยสู่เวทีเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ (ไกรยศ ภัทรวาท, 2560)

ในการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 สถานศึกษามีหน้าที่ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านสาระวิชาหลักและทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยทักษะการเรียนรู้และ นวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะด้านสารสนเทศ เทคโนโลยี บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นภาระที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารจะต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ยอดเยี่ยม ปรับเปลี่ยนองค์กรให้ทันสมัย พัฒนาทีมงานให้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้พัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่ให้เกิดขึ้นในองค์กร ขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์การบริหารจัดการใหม่ๆ รวมทั้งปรับบทบาทในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและ ภายนอกสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนศิษย์เก่า และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนท้องถิ่น สถานประกอบการที่จะส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (ศศิธรดา แพงไทย, 2559) ภาวะผู้นำในปัจจุบันและภาวะผู้นำในอนาคตจากการศึกษาแนวคิดจากนักวิชาการและนักวิจัย พบว่า ผู้นำในปัจจุบันต้องเป็นบุคคลที่สามารถสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ บรรยากาศการทำงานที่เปิดโอกาสให้บุคคลในองค์กรได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ผู้นำในปัจจุบันให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นความสามารถในการปรับตัว ความร่วมมือ และความเชื่อมโยงที่ไร้พรมแดน การสร้างนวัตกรรมและการมีภาวะผู้นำร่วมกันภายในองค์กรและได้เสนอแนวทางในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในอนาคต เช่น มัทนา วังถนอมศักดิ์ ได้แสดงทัศนะไว้ว่าคุณสมบัติของผู้นำใน

อนาคตควรประกอบด้วย 1) ทักษะใหม่ ผู้นำยุคใหม่ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลมีความเข้าใจผู้อื่นสามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถบริหารจัดการความเปลี่ยนแปลงได้ 2) ความร่วมมือผู้นำยุคใหม่ต้องสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งส่วนบุคคลและการทำงานเพื่อความคล่องตัว และความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกันทั้งภายในและระหว่างองค์กร 3) การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น โครงสร้างองค์กรที่มีการส่งเสริมติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการทำงานร่วมกัน 4) ยึดหลักความยืดหยุ่น ยอมรับ และแสวงหาความท้าทาย เช่น การทำงานที่ไม่ถนัด ไม่คุ้นเคย การทำงานกับบุคคลใหม่ ๆ 5) ใจกว้าง และปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ กล้ารับฟังความคิดเห็นหรือการทดลองทำสิ่งต่างที่ไม่ยึดติดกับแนวคิดหรือความรู้และความสามารถเดิม ๆ 6) แสวงหาตัวอย่างศึกษาวิธีการทำงานของบุคคล ที่ประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการแสวงหา แนวทางการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ ๆ (มัทนา วังนอมศักดิ์, 2550) และ กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัย พบว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการตั้งใจ ประสานงาน และนำบุคคลอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จินตนาการ และความยืดหยุ่น ด้วยวิธีการหรือแนวทางใหม่ๆ อย่างท้าทายและสร้างสรรค์ โดยอาศัยปัจจัยทางด้าน 1) สภาพแวดล้อมแบบเปิดด้วยการไว้วางใจ ให้อิสระในการคิด และพร้อมสนับสนุนความคิดใหม่ ๆ 2) แรงจูงใจภายใน ด้วยการมีความอยากรู้อยากเห็น ความคาดหวัง ความปรารถนา ความเพียรพยายาม มุ่งมั่น ทุ่มเทเพื่อให้เป็นคนที่ประสบความสำเร็จ 3) ความรู้เชิงลึก ด้วยการมีความรู้แนวกว้างและลึก มีทักษะ ประสบการณ์อันจะผลให้เกิดแนวทางที่ชาญฉลาด ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2555) ในเรื่องเดียวกัน วิมล จันทรแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์พบว่าองค์ประกอบสำคัญ 1) การเป็นผู้นำ 2) การเรียนรู้แบบทีม 3) การเป็นผู้นำของผู้นำ 4) ผู้นำที่สร้างความคิดสร้างสรรค์ 5) ผู้นำการบริหารความเสี่ยง และ 6) ผู้นำที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน (วิมล จันทรแก้ว, 2555)

ดังนั้น รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร มีความสำคัญต่อการพัฒนาสถานศึกษาครอบคลุมทุกภารกิจ ดังนั้นผู้บริหารในหน่วยงานทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญและนำไปประพฤติ ปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่พัฒนาเยาวชนให้เป็นคนเก่งคนดีและมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพ เพราะผู้บริหารคือหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษาของชาติ จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาในรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 2 ซึ่ง

ผลการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ
ผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. พัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยที่สำคัญ 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เป็นการวิจัยเชิง
คุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิง
สร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น
เขต 2 สรุปเป็นองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ
ผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (criterion based selection)
จำนวน 5 คนประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานเขตพื้นที่จำนวน 2 คน ผู้บริหาร
สถานศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษาโดยได้รับรางวัลระดับชาติ ที่เกี่ยวกับการ
บริหารสถานศึกษาหรือเป็นผู้บริหารต้นแบบ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบ
สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และ
ตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า (triangulation)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสอบยืนยันองค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำเชิง
สร้างสรรค์ด้วยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) ผู้วิจัยได้ยกร่างองค์ประกอบ
รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หลังจากนั้นก็เป็นขั้นตอนการตรวจสอบและยืนยัน

องค์ประกอบของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) เป็นผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจำนวน 3 ท่าน 2) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติระดับชาติ จำนวน 3 คน 3) นักวิชาการระดับอุดมศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาจำนวน 3 คน โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (purposive sampling) ผลการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำไปปรับปรุงองค์ประกอบตัวบ่งชี้และยกร่างรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เพื่อดำเนินการสร้างเครื่องมือและเก็บข้อมูลการวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นต่อรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากร ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการครูผู้สอน จำนวน 1, 801 คน เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ใช้สถิติวิเคราะห์ขั้นสูง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis : CFA) จึงต้องใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (วรณี แกมเกตุ, 2551) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 30 หน่วยต่อหนึ่งตัวแปร จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 390 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ มีค่า ดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.50-1.00 และตรวจสอบ ความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient : α) ทั้งฉบับ .966 แบบสอบถามส่งกลับคืนมาทั้งหมด 380 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 97.43

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 40 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบประเมินรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ โดยประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเหมาะสม 3) ความเป็นไปได้ และ 3) ความเป็นประโยชน์ แบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 พบว่า

1. องค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก และ 10 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) ด้านวิสัยทัศน์ (1) การสร้างวิสัยทัศน์ (2) การสื่อสารวิสัยทัศน์ (3) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) ด้านผู้นำของผู้นำ (1) ความตระหนักรู้วัฒนธรรมละบรรยาภาส (2) ความสามารถด้านเทคโนโลยี (3) ความสามารถทางสติปัญญา 3) ด้านคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (1) สร้างสรรค์นวัตกรรม (2) ประยุกต์ใช้นวัตกรรม (3) ความท้าทาย (4) ความยืดหยุ่นและจินตนาการ

2. รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ของตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร พบว่า

1) องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ (Vision) จากผลการวิเคราะห์ค่า Bartlett's Test of Sphericity เท่ากับ 716.433 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และมีค่า Kaiser-Meyer-Olkin (MSA) เท่ากับ .730 แสดงว่าองค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์เหมาะสมในระดับปานกลางสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ และผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจาก 1) ค่าไค-สแควร์ แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ค่าดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 1.000 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 1.000 3) ค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.000

2) องค์ประกอบด้านผู้นำของผู้นำ (Leader) จากผลการวิเคราะห์ค่า Bartlett's Test of Sphericity เท่ากับ 358.880 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และมีค่า Kaiser-Meyer-Olkin (MSA) เท่ากับ .712 แสดงว่าองค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์เหมาะสมในระดับปานกลางสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ และผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจาก 1) ค่าไค-สแควร์ แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ค่าดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 1.000 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 1.000 3) ค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.000

3) องค์ประกอบด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Innovation) จากผลการวิเคราะห์ค่า Bartlett's Test of Sphericity เท่ากับ 1050.114 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และมีค่า Kaiser-Meyer-Olkin (MSA) เท่ากับ .804 แสดงว่าองค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์เหมาะสมในระดับปานกลางสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ และผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจาก 1) ค่าไค-สแควร์ แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ค่าดัชนีระดับ

ความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .995 และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ .950 3) ค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.000

2.2 ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้นำเสนอในรูปแบบตาราง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางแสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบเชิงยืนยันภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

	Vision		Leader		Innovation	
	Factor	p	Factor	p	Factor	p
	Loading		Loading		Loading	
X1	.854	***				
X2	.863	***				
X3	.925	***				
X4			.769	***		
X5			.597	***		
X6			.729	***		
X7					.908	***
X8					.800	***
X9					.951	***
X10					.893	***
Chi-square (χ^2) = 19.406		df=12	P=0.079	$\chi^2/df=1.617$		
GFI=.990		AGFI=.952	RMSEA=0.040	RMR=0.006		

*** $P < 0.001$

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจาก

1. ค่าไค-สแควร์ แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและ/หรือค่าไค-สแควร์ หาด้วยองศาอิสระ (df) มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 (สุภมาส อังศุโชติ และคณะ, 2551) ซึ่งในที่นี้ค่า ไค-สแควร์เท่ากับ 19.406 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 12 และมีค่าความน่าจะเป็น (P-value) เท่ากับ 0.079 และค่าไค-สแควร์หาด้วยองศาอิสระ (df) มีค่าเท่ากับ 1.617

2. ค่าดัชนีระดับความกลมกลืน (GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.990 และ 0.952 ตามลำดับ (การวิจัยในครั้งนี้ใช้ค่า $GFI > 0.90$ และค่า $AGFI > 0.90$)

3. ค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.040 ($RMSEA < 0.05$) แสดงว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4. ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading)

4.1 ด้านวิสัยทัศน์ มีองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.854-0.925 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดคือ การสื่อสารวิสัยทัศน์ (X2) รองลงมาคือ การสร้างแรงบันดาลใจ (X3) และ การสร้างวิสัยทัศน์ (X1) ตามลำดับ

4.2 ด้านผู้นำของผู้นำ มีองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.597-0.769 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดคือ ความตระหนักรู้ด้านวัฒนธรรมและบรรยากาศ (X4) รองลงมาคือ ความสามารถด้านสติปัญญา (X6) และความสามารถด้านเทคโนโลยี (X5) ตามลำดับ

4.3 ด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.800-0.951 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ความท้าทาย (X9) รองลงมาคือ สร้างสรรค์นวัตกรรม (X7) และความยืดหยุ่นและจินตนาการ (X10) องค์ประกอบที่มีค่าน้อยที่สุดคือ การประยุกต์ใช้นวัตกรรม (X8)

3. ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ และด้านความยืดหยุ่นและจินตนาการ ส่วนด้านความเป็นไปได้ระดับมากที่สุดคือ ด้านความสามารถทางเทคโนโลยี และด้านความสามารถทางสติปัญญา และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ พบว่า ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ และด้านความท้าทายมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ดังรายละเอียดตาม ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

องค์ประกอบรูปแบบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.การสร้างวิสัยทัศน์	4.67	0.46	มากที่สุด	4.65	0.46	มากที่สุด	4.77	0.47	มากที่สุด
2.การสื่อสารวิสัยทัศน์	4.60	0.54	มากที่สุด	4.67	0.47	มากที่สุด	4.65	0.45	มากที่สุด
3.การสร้างแรงบันดาลใจ	4.87	0.33	มากที่สุด	4.57	0.54	มากที่สุด	4.57	0.49	มากที่สุด
4.ความตระหนักรู้วัฒนธรรม	4.70	0.46	มากที่สุด	4.55	0.50	มากที่สุด	4.62	0.50	มากที่สุด
5.ความสามารถด้านเทคโนโลยี	4.60	0.49	มากที่สุด	4.85	0.36	มากที่สุด	4.60	0.53	มากที่สุด
6.ความสามารถทางสติปัญญา	4.55	0.49	มากที่สุด	4.62	0.49	มากที่สุด	4.63	0.55	มากที่สุด
7.สร้างสรรค์และนวัตกรรม	4.55	0.50	มากที่สุด	4.57	0.50	มากที่สุด	4.52	0.50	มากที่สุด
8.ประยุกต์ใช้นวัตกรรม	4.57	0.50	มากที่สุด	4.54	0.43	มากที่สุด	4.55	0.47	มากที่สุด
9.ความท้าทาย	4.56	0.47	มากที่สุด	4.60	0.49	มากที่สุด	4.70	0.48	มากที่สุด
10.ความยืดหยุ่นและจินตนาการ	4.75	0.50	มากที่สุด	4.54	0.46	มากที่สุด	4.60	0.49	มากที่สุด
ภาพรวม	4.67	0.26	มากที่สุด	4.69	0.22	มากที่สุด	4.67	0.20	มากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ มี 3 องค์ประกอบหลัก และ 10 องค์ประกอบย่อย 1) ด้านวิสัยทัศน์ (1) การสร้างวิสัยทัศน์ (2) การสื่อสารวิสัยทัศน์ (3) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) ด้านผู้นำของผู้นำ (1) ความตระหนักรู้วัฒนธรรม และบรรยากาศ (2) ความสามารถด้านเทคโนโลยี (3) ความสามารถทางสติปัญญา 3) ด้านคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (1) สร้างสรรค์นวัตกรรม (2) ประยุกต์ใช้นวัตกรรม (3) ความท้าทาย (4) ความยืดหยุ่นและจินตนาการ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ ที่ได้ศึกษาโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาได้องค์ประกอบ คือ จินตนาการ ความยืดหยุ่นและวิสัยทัศน์ (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2555) และสอดคล้องกับ Delia Bosiok ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะและความสร้างสรรค์ พบว่า ลักษณะของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย มีความยืดหยุ่นในการตัดสินใจ ใช้มุมมองที่แตกต่างของสถานการณ์ มีความปรารถนาในการยอมรับความเสี่ยงด้วยนวัตกรรมและความคิดใหม่ ๆ (Delia Bosiok, 2013) และสอดคล้องกับสมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้นำสู่การสร้างแรงผลักดันเชิงสร้างสรรค์ พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้แก่ จินตนาการ (Imagination) ความยืดหยุ่น (Flexibility) วิสัยทัศน์ (Vision) และการแก้ปัญหา (Problem Solving) แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สามารถนำไป

พัฒนาต่อยอดเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่จะทำให้เกิดความสร้างสรรค์ในองค์กร สามารถพัฒนาและเสริมสร้างให้เกิดความสร้างสรรค์ทั่วทั้งองค์กรต่อไป (สมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560)

2. ผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผลการวิจัยสามารถนำเสนอผลการอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ด้านวิสัยทัศน์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การสื่อสารวิสัยทัศน์ 3) การสร้างแรงบันดาลใจ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .854 -.925 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ด้านการสื่อสารวิสัยทัศน์ (.925) แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารสามารถสื่อสารความเชื่อแนวคิดให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบเพื่อเกิดวิสัยทัศน์ร่วม กระตุ้น โน้มน้าวสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเห็นคุณค่าและความสำคัญ สร้างแรงบันดาลใจให้ทำงานเป็นทีม ปลุกฝังเจตคติที่ดีเชิงสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับสมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก ได้ให้ความเห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์นั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อองค์กรเพื่อให้ผู้นำได้มีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้นำสามารถบริหารงานและสร้างบรรยากาศในการกระตุ้นทีมงานในองค์กรให้มีความร่วมมือในความคิดสร้างสรรค์ การคิดค้นวิธีการและนวัตกรรมใหม่ ๆ แก่องค์กร เพื่อความเจริญก้าวหน้าและอยู่รอดในภาวะโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560) และยังสอดคล้องกับ จารินี สิกุลจ้อย และคณะ ได้วิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศของสถานศึกษา คือความยืดหยุ่น วิสัยทัศน์ และจินตนาการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ทางบวกกระชับสูงมาก($r_{xy} = .938$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (จารินี สิกุลจ้อย และคณะ, 2558)

2.2 ด้านผู้นำของผู้นำ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความตระหนักรู้ด้านวัฒนธรรมและบรรยากาศ 2) ความสามารถด้านเทคโนโลยี 3) ความสามารถทางสติปัญญา ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .597 -.769 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดคือ ความตระหนักรู้ด้านวัฒนธรรมและบรรยากาศ (.769) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในด้านการสร้างบรรยากาศแบบเปิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความไว้วางใจ ลดบทบาทการเป็นผู้ควบคุมและกฎระเบียบ มุ่งความสำเร็จแต่ยึดมั่นค่านิยม มีวิธีการที่เป็นผล

ทางบวก มีความรู้ ความสามารถด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ นำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการ จัดระบบการบริหารจัดการ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตัดสินใจอย่างชาญฉลาด เชื่อมั่นในความรู้ ความสามารถของบุคลากร ติดต่อสื่อสารโดยตรง จิตใจดีจริงใจ ยุติธรรมเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ที่ให้พรคนว่าผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีการเรียนรู้ตลอดเวลา มี ทศนคติเชิงบวกต่อโลก ต่อชีวิต เชื่อมั่นในคุณค่าและศักยภาพของตนเองและผู้อื่น มีความคิด สร้างสรรค์ รู้จักใช้วิกฤตที่เกิดขึ้นให้เป็นโอกาส รวมทั้งเป็นผู้ที่มีการพัฒนาตนเองเสมอทั้งด้าน ร่างกายและจิตใจ อารมณ์ จิตวิญญาณและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก (ประเวศ วะสี, 2540) และยังสอดคล้องกับ Davar, R.S. กล่าวว่า ผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีความสามารถในการชี้นำตนเอง และผู้อื่น รับฟังปัญหาและการเสนอแนะของผู้ปฏิบัติงาน มีอิทธิพลโน้มน้าวและชักจูงผู้อื่นให้ ปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งกล้าคิดและตัดสินใจอย่างสร้างสรรค์ (Davar,R.S., 1996) และสอดคล้องกับ แนวคิดของ สมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก ได้สรุปการพัฒนาภาวะ ผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า องค์กรจำเป็นต้องมีการส่งเสริมความสร้างสรรค์จากองค์กร หัวหน้า งาน และผู้ร่วมงาน มีการเปิดโอกาสให้มีการทำงานอย่างอิสระ มีการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น และเพียงพอในการทำงาน ทั้งนี้ต้องมีการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่แสดงถึงความ ไว้วางใจ และสนับสนุนกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งมีการให้ความรู้กระบวนการ ความคิดสร้างสรรค์และการเสริมสร้างให้เกิดองค์ประกอบของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้แก่ จินตนาการ ความยืดหยุ่น วิสัยทัศน์ และกล้าแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะทำให้เกิดความสร้างสรรค์ในองค์กร และพัฒนาจนเกิดความยั่งยืน (สมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560)

2.3 การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) คิดสร้างสรรค์นวัตกรรม 2) การประยุกต์ใช้นวัตกรรม 3) ความท้าทาย 4) ความ ยืดหยุ่นแลจินตนาการ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า น้ำหนักองค์ประกอบอยู่ ระหว่าง .800 -.951 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดคือ ความท้าทาย (.951) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความท้าทายผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นความสำคัญกับผู้บริหารที่ สร้างความท้าทายกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยผลการปฏิบัติงาน และมีคุณลักษณะในด้านความ มั่นใจกล้าตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะเป็นสิ่งที่สร้างความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลง ผู้นำหรือผู้บริหาร เป็นบุคคลหลักที่จะต้องรับผิดชอบต่อบรรยากาศที่เกิดขึ้น ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ ผู้บริหารจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างบรรยากาศที่ดีของโรงเรียนและให้โอกาสเปิดกว้าง เพื่อการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นผู้บริหารพัฒนาสถานศึกษาด้วยการ สร้างสรรค์นวัตกรรมการบริหารจนเกิดเป็นสถานศึกษาต้นแบบมีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2555) ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ แนวคิดของการจัด

การศึกษายุคการศึกษา 4.0 ซึ่ง ขวลิท โพธิ์นคร ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ในการสร้างเด็กยุคไทยแลนด์ 4.0 สร้างเด็กและเยาวชนไทยให้มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะในการประยุกต์ให้เข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ สร้างความคิดของเด็กและเยาวชนไปสู่ที่ยากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จของการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ การพัฒนาเด็กต้องพัฒนาทั้งด้านความรู้ และทักษะการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเรียนรู้จากปัญหาจริงที่เกิดขึ้น เรียกว่าเป็น Problem Based Learning การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21 เริ่มต้นด้วยการฝึกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเปลี่ยนจากครูสอนเป็นพี่เลี้ยง ครูฝึก (Coach) การเรียนแบบบูรณาการสหวิชาการ เชื่อมโยงความรู้กับจินตนาการ เปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบให้ผู้เรียนมีทักษะที่ต้องการ เช่น การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ และการสื่อสารที่ดี ซึ่งการจัดการศึกษาต้องสร้างความพอใจให้ผู้เรียนและทำท้ายสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอยากเรียน (ขวลิท โพธิ์นคร, 2560) และยังสอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การศึกษาไทย 4.0 เป็นการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ เป็นการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างผลงานหรือนวัตกรรมได้ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ, 2559)

สรุป

องค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ และองค์ประกอบย่อย 10 องค์ประกอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านวิสัยทัศน์ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การสื่อสารวิสัยทัศน์ 3) การสร้างแรงบันดาลใจ องค์ประกอบที่ 2 ด้านผู้นำของผู้นำ 1) ความตระหนักรู้วัฒนธรรมละบรรยาการ 2) ความสามารถด้านเทคโนโลยี 3) ความสามารถทางสติปัญญา องค์ประกอบที่ 3 ด้านคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม 1) สร้างสรรค์นวัตกรรม 2) ประยุกต์ใช้นวัตกรรม 3) ความท้าทาย 4) ความยืดหยุ่นและจินตนาการ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ได้รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ที่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีค่าอำนาจนัยขององค์ประกอบอยู่ ระหว่าง .597-.9951, $p=.079$, $GFI=.990$, $AGFI=.952$, $RMSEA=0.040$ แสดงว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และผลการประเมินรูปแบบโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า องค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ หากดำเนินการพัฒนาหรือนำรูปแบบไปพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาทั้งผู้บริหารเก่าและผู้บริหารใหม่ จะสามารถต่อยอดองค์ความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์ รูปแบบการบริหารที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม

ร่วม บรรยากาศแบบเปิด และการยอมรับความสามารถของเพื่อนร่วมงาน หรืออีกหลากหลายตัวบ่งชี้ที่เป็นข้อค้นพบในงานวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรจะเพิ่มพูนความรู้และทักษะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์แก่ผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานด้านกลุ่มบริหารงบประมาณ และกลุ่มบริหารบุคคลเพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของการบริหารงานในสถานศึกษา

2.1 ควรจะส่งเสริมการใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้แบบทีม ผู้นำของผู้นำ ส่งเสริมกระตุ้น ให้โอกาสบุคลากร พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ และนำแนวคิดนวัตกรรมมายกระดับความสำเร็จของสถานศึกษาให้ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรจะศึกษาโมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลต่อการพัฒนานวัตกรรมเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษา เพราะจะมีแนวทางที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2.2 ควรจะนำรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไปต่อยอด ทดลองนำนวัตกรรมไปปรับประยุกต์ใช้จริงในสถานศึกษาโดยกำหนดผู้ร่วมวิจัย และกลุ่มเป้าหมายการทดลองให้ชัดเจนแล้วศึกษาผลการพัฒนาของผู้ร่วมวิจัย

2.3 ในประเด็นที่ค้นพบในองค์ประกอบย่อย เรื่อง ความท้าทาย และ การสื่อสารวิสัยทัศน์ ควรนำประเด็นเหล่านี้ไปศึกษาต่อยอดให้เกิดความลุ่มลึกเพื่อหาข้อค้นพบใหม่ ๆ ในการพัฒนาสถานศึกษาและบุคลากรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์. (2555). โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไกรยส ภัทราวาท. (2560). บทเรียนสำคัญจากระดับนานาชาติ 21 ธันวาคม 2016. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2560 จาก <http://thaipublica.org/2016/12/kraiyospisa-2015>
- จารินี สิกุลจ้อย และคณะ. (2558). ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา

- เขต 2. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(1), 45-56.
- ชลิต โปธินคร. (2560). ห้องสมุดดิจิทัลกับการก้าวสู่ยุค Thailand 4.0. เรียกใช้เมื่อ 20 มิถุนายน 2561 จาก <https://km.li.mahidol.ac.th/thai-studies-in-thailand-4-0/>
- ประเวศ วะสี. (2540). ภาวะผู้นำความเป็นไปในสังคมและวิธีการแก้ไข. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- ไพฑูรย์ สีนารัตน์ และคณะ. (2559). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2550). รูปแบบแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมล จันทร์แก้ว. (2555). รูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ศศิรดา แพงไทย. (2559). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 6(1), 72-84.
- สมชาย รุ่งเรือง และธีระวัฒน์ จันทิก. (2560). รูปแบบการพัฒนาผู้นำสู่การสร้างแรงผลักดันเชิงสร้างสรรค์. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 10(1), 29-43.
- สุภมาส อังศุโชติ และคณะ. (2551). สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL. กรุงเทพมหานคร: บริษัทมีเดีย จำกัด.
- Davar,R.S. (1996). Creative Leadership: the people-oriented task approach. Indian Journal of Industrial Relations, 31(3), 421-424.
- Delia Bosio. (2013). Leadership styles and creativity. Online Journal of Applied Knowledge Management, 1(2), 64-77.

การประยุกต์ใช้วิธีวิทยาในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา*

AN APPLICATION OF Q METHODOLOGY IN DEVELOPING A 4.0 LEADERSHIP MODEL FOR SCHOOL ADMINISTRATORS

จินตนา งามเจริญมงคล

Jintana Ngamcharoenmongkhon

สมคิด สร้อยน้ำ

Somkid Sroinam

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University, Thailand

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์

Suthep Phongsriwat

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

E-mail: jin_por@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิทยาสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การดำเนินการศึกษาโดยวิธีการวิจัยแบบผสมระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยขั้นแรกดำเนินการศึกษาแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำด้วยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยต่าง ๆ (Document Analysis) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีวิทยาจากผู้เชี่ยวชาญ 16 คน และทำการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 274 คน ขั้นสุดท้ายคือทำการตรวจสอบยืนยันรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คนและการทำแบบประเมินรูปแบบที่ได้จากงานวิจัย

* Received 7 August 2019; Revised 11 September 2019; Accepted 18 September 2019

ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วยมี 3 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0 ประกอบด้วย 10 คุณลักษณะ เช่น การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและชัดเจนในการนำองค์กร การใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมในการนำองค์กร การมีความผูกพัน และมุ่งมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ การมีความสามารถบริหารจัดการและปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องต่อบริบทของยุค 4.0 ตลอดเวลา การทำให้ทุกคนในองค์กรยึดมั่นต่อเป้าหมายร่วมกัน เป็นต้น 2) องค์ประกอบด้านการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0 ประกอบด้วย 11 คุณลักษณะ เช่น มีความสามารถในการนำบุคลากรและการบริหารองค์กร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น มีความสามารถบริหารจัดการต่อปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีวิธีการคิดและมีพฤติกรรมเชิงรุกในการบริหารและการนำองค์กร เป็นต้น มีความเป็นผู้รู้เฝ้าเรียนตลอดเวลา เป็นต้น และ 3) องค์ประกอบด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0 ประกอบด้วย 15 คุณลักษณะ เช่น มีพฤติกรรมนำองค์กรด้วยความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นต่อหลักการ มีพฤติกรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา มีความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ สนับสนุนให้องค์กรเกิดความร่วมมือร่วมใจต่อการทำงานแบบทีมและแบบเครือข่าย มีความสามารถบริหารองค์กรอย่างมีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส เป็นต้น จากนั้นนำรูปแบบร่างภาวะผู้นำที่ได้มาตรวจสอบโดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นด้วยกับรูปแบบภาวะผู้นำรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ และเมื่อทำการยืนยันรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสมและด้านความถูกต้องของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: วิธีวิทยาคิว, ภาวะผู้นำยุค 4.0, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this study were to develop a leadership model of school administrators based on the wisdom of 4.0 era of Thailand. The research process consisted of four phases. In the first step, the researcher studied leadership theories through analysis of relevant documents, textbooks, articles, and researches (Document Analysis) and the researcher conducted interviews with 5 experts who had both expertise and experiences in the subject concerned. Next, the researcher constructed the 4.0 leadership model by using Q

Methodology with 16experts. The conducted a survey for the appropriateness of the model by 274 school administrators in Northeast of Thailand. Lastly, the research took the verification for the appropriateness of the model through the 9 experts' group meeting and an evaluation form.

The findings were as follows:

The 4.0 leadership model for the school administrators consists of 3 factors; In the 4.0 era, leaders with visions and commitment to their ideology have the following characteristics in common: having clear and far reaching visions in leading their organizations, leading their organizations with moral and ethics, being determined and committed to their professional's ideology, being able to continuously manage and adapt their organizations in accordance with ever-changing context of 4.0 era, encouraging members to remain committed to organization's common goal etc. Leaders of 4.0 era are found to have the following characteristics in the area of organization's administration and management: Ability to lead member individually and manage the organization as a whole, creative and initiative thinking, communication and interpersonal skills, creativity in manage and solve problems, proactive mindset and behaviors in managing and leading their organizations, being an enthusiastic learner etc. In the area of good governance, leaders of the 4.0 era are found to have the following characteristics; being committed to their principle and lead their organizations with honesty and integrity, having charismatic behaviors, being reliable and trustworthy, being supportive in creating common value in workplaces on teamwork and coordinated work, being able to manage organization with responsibility and accountability, having transparency etc. Upon being surveyed on appropriateness of the leadership model asserted by the current study, managing members of surveyed schools expressed their highest level of agreement towards every factors of the proposed model. Finally, the proposed leadership model received experts' evaluations in 4 aspects; utility, feasibility, propriety, and accuracy. It was given highest ratings in all aspects.

Keywords: Q Methodology, Leadership 4.0, School Administrators

บทนำ

จากนโยบายการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ซึ่งเป็นการปฏิรูปใหญ่ของไทย มีการขับเคลื่อนปฏิรูปอย่างจริงจังอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง หลังจากทีในอดีตประเทศไทยเองก็มีการปรับโมเดลเศรษฐกิจเริ่มจาก “โมเดลประเทศไทย 1.0” ที่เน้นภาคการเกษตรไปสู่ “โมเดลประเทศไทย 2.0” ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และก้าวสู่ “โมเดลประเทศไทย 3.0” ในปัจจุบันที่เน้นอุตสาหกรรมหนัก ภายใต้ “โมเดลประเทศไทย 3.0” นั้น ประเทศไทยต้องเผชิญกับกับดักประเทศรายได้ปานกลางกับดักความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่งและกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา กับดักเหล่านี้เป็นประเด็นที่ท้าทายรัฐบาลในการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อก้าวข้าม “ประเทศไทย 3.0” ไปสู่ “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งเป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” การขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ด้วยพลังประชารัฐ จึงเป็นหนึ่งในวาระการปฏิรูปที่สำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืนได้ในที่สุด (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2560) เมื่อแนวคิดประเทศไทย 4.0 มีผลให้ด้านการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนจากเดิม เป็นการศึกษา 4.0 ซึ่งมีนักวิชาการหลายสาขาได้ให้ความสนใจและให้ความหมายของการศึกษา 4.0 เช่น ไพฑูรย์สินลาร์ตัน กล่าวว่า การศึกษาไทย 4.0 หมายถึง การศึกษาที่สามารถสร้างหรือพัฒนาผู้เรียนให้ผู้เรียนสร้าง Product ขึ้นมาให้ได้ และเป็นผลผลิตที่สะท้อนแนวคิดใหม่ ระบบใหม่ การกระทำใหม่ปรากฏชัดเจनอย่างที่เราเรียกว่า นวัตกรรม (Innovation) นั่นเอง (ไพฑูรย์สินลาร์ตัน และคณะ, 2560) ส่วน Harhins ได้ให้ความหมายของการศึกษา 4.0 ว่าเป็น การสร้างความรู้จาก ความสนใจรายบุคคล และจากการรวมตัวของคนที่มีความผลักดันเป็นทีม (Harhins, 2008) ในการขับเคลื่อนนโยบายประเทศไทย 4.0 นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษาประสิทธิภาพของการบริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษา การบริหารจัดการควรมีลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายคือเป็นองค์กรสร้างสรรค์และผลิตภาพ โดยผู้บริหารจะต้องมีเป้าหมายเพื่อสร้างผลงานใหม่ๆ ขึ้น มีการบริหารเพื่อการแลกเปลี่ยนและการเข้าใจวัฒนธรรมและบุคคลขององค์กรเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ (Leadership) เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนในองค์กรมีทักษะที่จะส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม (Innovation) การที่ผู้นำจะเป็นผู้สร้างนวัตกรรม (Innovator) ผู้นำนั้นจะมีลักษณะหรือรูปแบบภาวะผู้นำลักษณะใดที่จะสามารถเป็นผู้สร้างนักเรียนที่เข้าใจเรื่อง “นวัตกรรม” ซึ่งเป็นหลักคิดที่สำคัญที่สุดในยุคการศึกษาไทย 4.0 (ไพฑูรย์สินลาร์ตัน และคณะ, 2560) ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการมุ่งเสนอความคิดเห็นต่อวงการการศึกษาไทย โดยการคัดสรรลักษณะหรือรูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมต่อสถานการณ์ “ประเทศไทย 4.0: การศึกษาไทย 4.0” ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ท้าทายสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมของผู้มีปัญญาในสถาบันการศึกษาทุกระดับ ดังนั้นภาวะผู้นำ 4.0

เป็นภาวะผู้นำที่ผู้นำนักวิชาการกล่าวถึงกันในวงกว้างหากแต่ไม่มีการทำวิจัยออกมาชัดเจน ซึ่ง นราวิทย์ นาควิเวก กล่าวว่า การเป็นผู้นำในยุค 4.0 เป็นภาวะผู้นำในยุคของการบริหารจัดการ คนให้ดูแลคน เป็นเรื่องของความเชื่อของคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวทุกคน (Human Being) ในยุค Digital Life และได้ให้นิยามของผู้นำยุค 4.0 ว่า “ผู้นำต้องเปลี่ยนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้หรือคอยอำนวยความสะดวกในทุก ๆ เรื่อง เพื่อให้คนทำงานสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง” (นราวิทย์ นาควิเวก, 2560) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีบทบาทตามยุคดังกล่าว โดยมีทักษะที่เน้นความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็น Soft Skill โดยทำให้บุคลากรในสถานศึกษาสามารถจัดการตัวเองได้ในยุค 4.0

วิธีวิทยาคิว เป็นวิธีที่เหมาะสมในการนำไปใช้สำหรับการวัดอัตวิสัย สำนวณมุมมอง และความเชื่อของบุคคล เป็นวิธีการผสมผสานเทคนิคทางสถิติทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม, 2550) ซึ่งประเด็นการวิจัยที่มีความเหมาะสมกับวิธีวิทยาคิว คือ การสำรวจโครงสร้างและรูปร่างของสภาวะจิตภายในตัวบุคคลของตัวแปรทางการศึกษาหรือทางพฤติกรรมศาสตร์ วิธีวิทยาคิว ถูกนำมาใช้เพื่อ 1) ทำความเข้าใจและแบ่งกลุ่มบุคคลตามทัศนคติและ ความคิดเห็น และ 2) จัดกลุ่มตามความคิดเห็น (ชัยวิชิต เขียวชนะ, 2555) ถึงแม้ว่าวิธีวิทยาคิวจะถูกพัฒนามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1935 โดย William Stephenson วิธีวิทยาคิวใช้หลักการการวิเคราะห์องค์ประกอบจากบุคคล (By-person Factor Analysis) การวิเคราะห์องค์ประกอบย้อนกลับ (Inverted Factor Analysis) หรือการวิเคราะห์องค์ประกอบแบบสลับ (Transposed Factor Analysis) ตลอดจน วิธีวิทยาคิวยังเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) (Barbara, S. M., 2017) และวิธีวิทยานี้จะเหมาะกับการวัดทางจิตพิสัยโดยที่การวัดทางจิตพิสัยจะเป็นการวัดที่ยากยิ่งก็ตาม แต่ก็เป็นความท้าทายในการวัดของนักวิจัย วิธีวิทยาคิวจึงเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจและเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการวัดทางจิตพิสัยเพื่อหาคำตอบการวิจัยของผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นเครื่องมือแนวทาง ในการค้นหาคำตอบนั้นอย่างน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา มี 71 องค์ประกอบทั้งนี้เนื่องจากว่า รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 เป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่ยังไม่มีนักวิจัยคนใดศึกษาองค์ประกอบหรือคุณลักษณะของรูปแบบภาวะผู้นำอย่างจริงจัง ผู้วิจัยได้ใช้การค้นคว้าและศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำที่มีความใกล้เคียงกันกับรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 และอ้างอิงทฤษฎีที่สอดคล้องกับยุค 4.0 รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จึงรวบรวมองค์ประกอบออกมาได้จำนวนมาก กล่าวได้ว่าคุณลักษณะของภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับยุค 4.0 จะต้องมีความสอดคล้องในด้านการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของสังคมโลกในยุคปัจจุบันสอดคล้องกับแนวคิดของ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ ที่ได้ศึกษาแนวคิด

ด้านรูปแบบภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารในยุค 4.0 โดยอ้างอิงทฤษฎีภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้อย่างกว้างขวางมากที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ 1) พฤติกรรมด้านการมีอิทธิพลเชิงอุดมการณ์ (Idealized Influence) 2) พฤติกรรมด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) 3) พฤติกรรมด้านการใช้การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) เป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่อการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน (Competitiveness) และการขับเคลื่อน (Mobilize) ขององค์กรเข้าสู่โลกยุค 4.0 และ 4) พฤติกรรมด้านการใส่ใจผู้ตามแต่ละคน (Individualized Consideration) จากแนวคิดของ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ ซึ่งกล่าวว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบพิสัยสมบูรณ์ (FRL) มีความเหมาะสมต่อการนำมาใช้เพื่อสร้างและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงองค์กรในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2560) นอกจากนี้รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ที่ได้จากการวิจัยยังสอดคล้องกับ Conger & Kanungo นักทฤษฎีภาวะผู้นำที่กล่าวถึง ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมี (Charismatic Leadership) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและข้อตกลงเบื้องต้นหลักของสมาชิกในองค์กรและสร้างความมีพันธะผูกพันให้กับวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยเฉพาะในสภาวะวิกฤต โดยอาศัยคุณลักษณะของผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ การมีทักษะในการสื่อสารที่ดี ความมั่นใจในตัวเอง ความเชื่อมั่นในหลักคุณธรรมความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อถือ กล้าเสี่ยง มีพลังตื่นตัวและมุ่งก่อให้เกิดการกระทำแสดงอำนาจเชิงสัมพันธ์มั่นคงในวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์แม้อยู่ในสภาวะเปลี่ยนแปลงอำนาจผู้อื่น เป็นต้น (Conger, J. A., & Kanungo, R. N., 1998) งานวิจัยเรื่องรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นงานวิจัยที่จะมีการนำมาใช้จริงกับบริบทของสถานการณ์ในประเทศไทยที่ก้าวเข้าสู่ยุคประเทศไทย 4.0 เพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายในประเทศควบคู่การเชื่อมโยงกับประชาคมโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ดังนั้น เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ทั้ง 3 ด้านจากผลการวิจัยจะพบว่า องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านมีความเชื่อมโยงสอดคล้องภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 7 ยุทธศาสตร์ในด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ประกอบด้วย 10 ยุทธศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ซึ่งให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ พัฒนาให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะความรู้ และความสามารถปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็วบนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งทั้งสถาบันครอบครัว

สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกันพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมสำคัญ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

ในการศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้วิธีทฤษฎีในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นการหาคำตอบประกอบด้านความคิดเห็นของบุคคล จากการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้ามา พบว่า การที่สถานศึกษาจะขับเคลื่อนไปพร้อมกับแนวคิดประเทศไทย 4.0 ที่รัฐบาลกำลังส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้าใจในนโยบายและแนวปฏิบัติ เพื่อนำให้ประเทศไทยไปสู่การปฏิรูปครั้งใหญ่นั้น จะต้องอาศัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจาก สถานศึกษา อันเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรอันมีค่าของประเทศในอนาคต และผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนนี้ จำเป็นจะต้องมีความเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับยุคประเทศไทย 4.0 ซึ่ง ณ ปัจจุบัน ยังไม่มีนักวิชาการท่านใดได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ว่ามีคุณลักษณะองค์ประกอบแบบใด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยในเรื่องนี้เพื่อหาองค์ประกอบและคุณลักษณะ ที่เหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำรูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับยุคสมัยและเหมาะสมกับแนวโน้มในการพัฒนาของประเทศไทยให้มุ่งไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนบนพื้นฐานแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศไทยแบบยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 โดยการประยุกต์ใช้วิธีทฤษฎีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้วิธีทฤษฎีในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีดำเนินการวิจัยเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำโดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยต่าง ๆ (Document Analysis) 2) ศึกษาประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย 4.0 การบริหารสถานศึกษา และด้านภาวะผู้นำ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล (In-depth interview) จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ถูกสัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านประเทศไทย 4.0 จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ 3 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์แบบใช้แบบ

สัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Non-structured Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและไม่ปิดกั้นประเด็นที่สอบถาม

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีวิทยาคิว (Q Methodology) โดย สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม, 2550) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำวิธีวิทยาคิวใช้หลักการการวิเคราะห์องค์ประกอบจากบุคคล (By-person Factor Analysis) การวิเคราะห์องค์ประกอบย้อนกลับ (Inverted Factor Analysis) มาใช้ในการศึกษาลักษณะผู้นำยุค 4.0 โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 คน ตอบลักษณะเด่นชัดของภาวะผู้นำยุค 4.0 แล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปมีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การกำหนดเนื้อหาสาระ (Concourse)
- 2) การพัฒนาชุด Q (Q sample หรือ Q set)
- 3) การคัดเลือกชุดบุคคล (P set)
- 4) การจัดแยกข้อความ (Q sorting) และ

5) การวิเคราะห์และตีความ (Analysis and Interpretation) โดยใช้โปรแกรม PQ Method 2.35 ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ถูกพัฒนาสำหรับการวิเคราะห์ตามวิธีวิทยาคิว ผลที่ได้จากการวิเคราะห์จะแสดงให้เห็นมุมมองร่วมกัน (Common Viewpoint) ของผู้เชี่ยวชาญทั้งสามกลุ่ม ที่ทำให้สามารถกำหนดกลุ่มลักษณะหรือปัจจัยภาวะผู้นำยุค 4.0 ได้อย่างเป็นระบบโดยการวิเคราะห์เพื่อหาองค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำที่เป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่เรียกว่า “คุณลักษณะของภาวะผู้นำยุค 4.0”

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เปิดการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้บริหารโรงเรียนละ 1 คน โดยมีจำนวนโรงเรียน 933 โรงเรียนซึ่งสามารถจำแนกตามขนาดสถานศึกษาตามเกณฑ์การบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานในปี พ.ศ. 2561 ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรดังกล่าวโดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (Krejcie, R.V., & Morgan, D.W., 1970) ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 274 คน และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 138 คน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางจำนวน 90 คน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 23 คน และผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษจำนวน 25 คน ซึ่งมีการแบ่งสัดส่วนเป็น 21 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบบสอบถามที่ใช้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

(SPSS) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละกลุ่มองค์ประกอบ โดยมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00	หมายถึง	มีความเห็นด้วยมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49	หมายถึง	มีความเห็นด้วยมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49	หมายถึง	มีความเห็นด้วยปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49	หมายถึง	มีความเห็นด้วยน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.49 ลงมา	หมายถึง	มีความเห็นด้วยน้อยที่สุด

ระยะที่ 4 การตรวจสอบยืนยันรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group Meeting) จำนวน 9 คน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทำการตั้งชื่อกลุ่มองค์ประกอบหลักและคุณลักษณะย่อยให้เหมาะสมกับกลุ่มองค์ประกอบแต่ละกลุ่มที่ได้จากการวิจัยทั้งสามขั้นตอน จากนั้นผู้เชี่ยวชาญทำแบบประเมินรูปแบบภาวะผู้นำตามกรอบการประเมินทางการศึกษาตามมาตรฐานด้านการประเมิน (Standard for Education Evaluation) 4 ด้านของกัสกี (Guskey) (Guskey, T. R., 2000) ได้แก่ 1) ความเป็นประโยชน์ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม และ 4) ความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบ โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยนำแบบประเมินไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) จากผู้เชี่ยวชาญอีกสามคน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเมื่อได้แบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงจนสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยนำแบบประเมินไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 คนทำการประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ทางสังคมศาสตร์ (SPSS) โดยใช้แบบสำรวจที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การประเมินเช่นเดียวกับระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำโดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยต่าง ๆ (Document Analysis) ตามทฤษฎีภูเขาน้ำแข็งของเดวิด ซี. แมคเคลแลนด์ ซึ่งอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็ง โดยมีส่วนที่เห็นได้ง่ายและพัฒนาได้ง่าย คือ ส่วนที่ลอยอยู่เหนือน้ำ นั่นคือ องค์ความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่บุคคลมีอยู่ และส่วนใหญ่มองเห็นได้ยากอยู่ใต้ผิวน้ำ ได้แก่ แรงจูงใจ อุปนิสัย ภาพลักษณ์ภายใน และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม ส่วนที่อยู่ใต้น้ำมีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลอย่างมาก และเป็นส่วนที่พัฒนาได้ยาก ซึ่ง McClelland ได้อธิบายความหมายขององค์ประกอบทั้ง

5 ส่วน ไว้ดังนี้ 1) ทักษะ (Skills) คือ สิ่งที่คุณคนกระทำได้ดีและฝึกปฏิบัติเป็นประจำจนเกิดความชำนาญ เช่น ทักษะของหมอฟันในการอุดฟันโดยไม่ทำให้คนไข้รู้สึกเสียวเส้นประสาทหรือเจ็บ 2) ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะด้านของคุณคน เช่น ความรู้ภาษาอังกฤษ ความรู้ด้านการบริหารต้นทุน เป็นต้น 3) เจตคติ ค่านิยมและความเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนหรือสิ่งที่คุณคนเชื่อว่าตนเองเป็น (Self-concept) เช่น Self-concept ของคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงจะเชื่อว่า ตนเองสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ เป็นต้น 4) บุคลิกลักษณะประจำของแต่ละบุคคล (Trait) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น เขาเป็นคนที่น่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ หรือเขามีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น 5) แรงจูงใจหรือแรงขับภายใน (Motive) เป็นพลังที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อมุ่งไปสู่สิ่งที่เป็นเป้าหมายของบุคคลนั้น เช่น บุคคลที่มุ่งผลสำเร็จ (Achievement Orientation) มักชอบตั้งเป้าหมายที่ท้าทายและพยายามทำงานให้สำเร็จตามเป้าที่ตั้งไว้ ตลอดจน พยายามปรับปรุงวิธีการทำงานของตนเองตลอดเวลา (McClelland, D, 1973) และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา มี 71 องค์ประกอบ (ภาพที่ 1) และผลการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีวิทยาคิว (Q Methodology) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำวิธีวิทยาคิวมาใช้ในการศึกษาลักษณะผู้นำประเทศไทย 4.0 มาสังเคราะห์และสรุปได้ 36 องค์ประกอบ และจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบด้วยวิธีวิทยาคิว พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

สรุปคุณลักษณะของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 จากการสังเคราะห์เอกสารและการจัดชุดข้อความ ได้ดังนี้

71 คุณลักษณะ จากการสังเคราะห์เอกสารตามกรอบตามทฤษฎีภูเขาน้ำแข็งของเดวิด ซี. แมคเคลแลนด์

ทักษะ (Skills)		ทักษะการจัดการข้อมูลและสื่อ	ทักษะการคิดฉาก	ทักษะการประดิษฐ์
ทักษะการทำงานเป็นทีม การสร้างความร่วมมือ และสร้างเครือข่าย		ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	ทักษะการกำจัดความเสี่ยง	ทักษะทางการเรียนรู้และประกอบอาชีพ
ทักษะทางวางแผนกล	ทักษะการปรับตัว	ทักษะทางการเงินและการตลาด	การขจัดความ	ทักษะอำนวยความสะดวก
ทักษะการสังเกต	ทักษะการตัดสินใจ	ทักษะการบริหารความรวดเร็ว	ทักษะการคิด	ทักษะการนำเสนอ
การคิดรวบยอด	ทักษะการ	ทักษะการสืบเสาะสืบสวน	ทักษะการเป็นผู้ฝึก	การจัดการบุคคล
ทักษะการจำแนก	การจัดการองค์การ	ทักษะการติดต่อสื่อสาร	ทักษะการ	ทักษะการประเมิน

ความรู้ (Knowledge)			บุคลิกลักษณะประจำของแต่ละบุคคล (Trait)			
การสร้างนวัตกรรม	ความเป็นผู้มีความรู้	มีความรู้ด้านการผลิต	การมุ่งเน้นด้านการผลิต / คัดผลิตภาพ		มีคุณธรรมจริยธรรม	
แรงจูงใจหรือแรงขับเคลื่อน (Motive)			ความมีวิจรรย์ญาณ	มีความ	มี	มีความอ่อนน้อมถ่อม
มีความหยิ่งรู้/เชื่อในสัญชาตญาณที่ถูกต้อง			ความคิดสร้างสรรค์	การมีใจ	สม่ำเสมอ	มีทักษะการฟังที่ลึกซึ้ง
ความมุ่งมั่น	ความมุ่งมั่นในการ	ไม่รู้ไม่เรียน	การมีเป้าหมาย	อารมณ์ดี		ความเห็นอกเห็นใจ
ความมุ่งมั่น	ความมุ่งมั่นในการ	ไม่รู้ไม่เรียน	มีความรับผิดชอบ	มีสุขภาพดี	การอุทิศตน	ทักษะความเป็นผู้นำ
การมีความคิด	ความสามารถในการสร้างแรง	มีความกระตือรือร้น	ความอดทน	การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์		มีการคิดทันโลก
การมีความคิด	ความสามารถในการสร้างแรง	มีความกระตือรือร้น	ความเข้าใจถือ	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล		ปฏิบัติตนเข้ากับท้องถิ่น

เจตคติ ค่านิยม (Self - concept)	ความมีสำนึกทาง	มีความกล้า	การปฏิบัติเชิง	การไม่มีอคติ	การมีพลังด้านบวก
ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่	ความเชื่อที่สอดคล้อง	การเป็นผู้สร้าง	มีระเบียบวินัย	มีความใส่ใจ	ความไว้วางใจในคุณค่าของ

การจัดชุดข้อความ (Q-set)

องค์ประกอบกลุ่มที่ 1 ด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0

การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์	การใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมในการนำองค์กร
การมีความผูกพัน และมุ่งมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ	การมีความสามารถบริหารจัดการและปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องต่อบริบทของยุค 4.0
การทำให้ทุกคนในองค์กรยึดมั่นต่อเป้าหมายร่วมกัน	การมีระบบคิดอย่างมีจินตนาการและอย่างมีฉลากทัศน์
การมีความเข้าใจและให้ความสำคัญด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	การมีทักษะการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงองค์กรเพื่อความยั่งยืน
การมีความสามารถบริหารจัดการข้อมูลและสื่อ	การมีความสามารถและคิดแบบผู้ประกอบการ

องค์ประกอบกลุ่มที่ 2 ด้านการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0

มีความสามารถในการนำบุคลากรและการบริหารองค์กร	ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	มีวิธีการคิดและมีพฤติกรรมเชิงรุกในการบริหารและการนำองค์กร
มีทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น	มีความสามารถบริหารจัดการต่อปัญหาอย่างสร้างสรรค์	มีความเป็นผู้ไม่ปล่อยปละละเลย
มีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ร่วมงาน	มีความสามารถบริหารจัดการงานให้เกิดการสร้างสรรค่นวัตกรรม	บริหารและนำองค์กรด้วยหลักเมตตาธรรม
มีความสามารถในการคิดแบบยังรู้ยังได้ผลดี	มีความสามารถในการคิดรวบยอดและการคิดแบบองค์รวม	

องค์ประกอบกลุ่มที่ 3 ด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0		
มีพฤติกรรมนำองค์กรด้วยความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นต่อหลักการ	พฤติกรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา มีความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ	มีความอ่อนน้อมถ่อมตนในการนำองค์กร
มีความสามารถบริหารองค์กรอย่างมีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้	สร้างความสามารถในแข่งขันและฐานะการเงินที่มั่นคงให้แก่องค์กร	ความสามารถปรับตัวและปรับองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นยุค 4.0 ได้ดี
สนับสนุนให้องค์กรเกิดความร่วมมือร่วมใจต่อการทำงานแบบทีมและแบบเครือข่าย	กล้าในการบริหารจัดการและนำองค์กร โดยเฉพาะกล้าคิด กล้าทำ กล้านำและกล้าเปลี่ยนแปลง	ให้ความสำคัญต่อความมีสุขอนามัยที่ดีของผู้ร่วมงานทุกคน รวมทั้งความมีสุขอนามัยดีขององค์กรโดยรวม
มีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างชาญฉลาด	สร้างความมั่นใจในการบริการผู้อื่น	สร้างวินัยในตนและในงานให้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับทุกคนขององค์กร
มีความโปร่งใส	มีความสำนึกที่ดีทางสังคม	บริหารจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 1 คุณลักษณะของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 จากการสังเคราะห์เอกสารและการจัดชุดข้อความ

องค์ประกอบกลุ่มที่ 1 ด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0 โดยทั้งหมด 10 คุณลักษณะได้แก่ (1) การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Visionary) ที่กว้างไกลและชัดเจนในการนำองค์กร (2) การใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมในการนำองค์กร (Moral and Ethic) (3) การมีความผูกพัน และมุ่งมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ (Commitment and Ideology) (4) การมีความสามารถบริหารจัดการและปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องต่อบริบทของยุค 4.0 ตลอดเวลา (Organizational) (5) การทำให้ทุกคนในองค์กรยึดมั่นต่อเป้าหมายร่วมกัน (Shared Aim / Purpose) (6) การมีระบบคิดอย่างมีจินตนาการและอย่างมีฉากทัศน์ (Imagination and Scenario Thinking) (7) การมีความเข้าใจและให้ความสำคัญด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ (Computer and ICT literacy) (8) การมีทักษะการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงองค์กรเพื่อความยั่งยืน (Evaluation) (9) การมีความสามารถบริหารจัดการข้อมูลและสื่อ (Information and Media Literacy) (10) การมีความสามารถและคิดแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Thinking)

องค์ประกอบกลุ่มที่ 2 ด้านการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0 โดยมีทั้งหมด 11 คุณลักษณะ ได้แก่ (1) มีความสามารถในการนำบุคลากร (Leading People) และการบริหารองค์กร (Managing Organization) (2) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative and Initiative Thinking) (3) มีทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (Communication and Interpersonal) (4) มีความสามารถบริหารจัดการต่อปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Problem Solving) (5) มีวิธีการคิดและมีพฤติกรรมเชิงรุกในการบริหารและการนำองค์กร (Proactive) (6) ความเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดเวลา (Enthusiastic to Learn) (7) มีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ร่วมงาน (Ability to Inspire) (8) มี

ความสามารถในการคิดรวบยอด (Conceptualize Thinking) และการคิดแบบองค์รวม (Holistic Thinking) (9) มีความสามารถบริหารจัดการงานให้เกิดการสร้างสรรคนวัตกรรม (Innovation) (10) บริหารและนำองค์กรด้วยหลักเมตตาธรรม (Compassion) (11) มีความสามารถในการคิดแบบหยั่งรู้อย่างได้ผลดี (Intuitive and Trust Your Instinct)

องค์ประกอบกลุ่มที่ 3 ด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0 โดยมีทั้งหมด 15 คุณลักษณะได้แก่ (1) มีพฤติกรรมนำองค์กรด้วยความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นต่อหลักการ (Honesty and Integrity) (2) มีพฤติกรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา มีความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจ (Reliability) (3) สนับสนุนให้องค์กรเกิดความร่วมมือร่วมใจต่อการทำงานแบบทีมและแบบเครือข่าย (Teamwork, Collaboration and Networking) (4) มีความสามารถบริหารองค์กรอย่างมีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ (Accountability) (5) มีความโปร่งใส (Transparency) (6) ความสามารถปรับตัวและปรับองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นยุค 4.0 ได้ดี (Adaptability) (7) สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม (Conflict Resolution) (8) กล้าในการบริหารจัดการและนำองค์กร โดยเฉพาะกล้าคิด กล้าทำ กล้านำและกล้าเปลี่ยนแปลง (Courage) (9) ให้ความสำคัญต่อความมีสุขอนามัยที่ดีของผู้ร่วมงานทุกคน รวมทั้งความมีสุขอนามัยดีขององค์กรโดยรวม (Healthy) (10) มีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างชาญฉลาด (Risk Management) (11) สร้างความมั่นใจในการบริการผู้อื่น (Service mind) ให้เกิดขึ้นทั่วทั้งองค์กร (12) สร้างวินัยในตนและในงานให้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับทุกคนขององค์กร (Disciplinary) (13) สร้างความสามารถในแข่งขันและฐานะการเงินที่มั่นคงให้แก่องค์กร (Marketing and Financial) (14) มีความสำนึกที่ดีทางสังคม (Social Consciousness Thinking หรือ Corporate Social Responsibility : CSR) (15) มีอุปนิสัยของความอ่อนน้อมถ่อมตนในการนำองค์กร (Humility)

ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โดยรวมมีความเห็นด้วยกับรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในระดับมากที่สุดทั้งสามด้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลรวมการประเมินองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์ประกอบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. องค์ประกอบหลักทางด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0	4.58	0.40	มากที่สุด
2. องค์ประกอบหลักด้านการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0	4.60	0.42	มากที่สุด
3. องค์ประกอบหลักด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0	4.66	0.47	มากที่สุด
รวม	4.61	0.43	มากที่สุด

ผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group Meeting) ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มนักวิชาการด้านภาวะผู้นำจำนวน 3 คน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 3 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านประเทศไทย 4.0 จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 9 คน และหลังการประชุมผู้เชี่ยวชาญได้ทำแบบประเมินในด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งทั้ง 4 ด้าน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง

รายการประเมินรวมแต่ละด้าน	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
1 ความเป็นประโยชน์ (Utility)	4.76	0.39	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2 ความเป็นไปได้ (Feasibility)	4.73	0.43	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3 ความเหมาะสม (Propriety)	4.78	0.43	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4 ความถูกต้อง (Accuracy)	4.76	0.43	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
รวม	4.76	0.42	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านความ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านได้สะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น ด้านความเป็นประโยชน์ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่ารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยมีประโยชน์ ครอบคลุมคุณลักษณะที่สำคัญของรูปแบบภาวะผู้นำในยุคปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะของผู้นำในยุคศตวรรษที่ 21 หรือยุคประเทศไทย 4.0 ที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะ ครู บุคลากรและผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพในด้านการวัดและประเมินผลผู้บริหารสถานศึกษา ดังคำพูดที่ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงในที่ประชุมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นประโยชน์ ดังตัวอย่างที่ยกมาดังนี้

“ในภาพรวมขององค์ประกอบภาวะผู้นำที่ได้เป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์มาก แนนอนเพราะครอบคลุมส่วนสำคัญของภาวะผู้นำ ในปัจจุบันทั้ง 4 ส่วน คือ ด้านปรัชญา ด้านจิตใจ ด้านกาย และด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี”
(ผู้เชี่ยวชาญ ก)

ในด้านความเป็นไปได้ การแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการประชุมได้ให้ความเห็นว่า รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้จากการวิจัยมีความเป็นไปได้ที่ผู้บริหารจะพัฒนาให้เกิดขึ้นกับตนเองและนำมาใช้กับบริบทของโรงเรียนตนเองให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาของโรงเรียนในยุคมีการแข่งขันด้านคุณภาพและจำนวนนักเรียน ทั้งสถานศึกษาภาครัฐและภาคเอกชน โดยคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ได้จากการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพแสดงให้เห็นถึงด้านความเป็นไปได้กับนโยบายของชาติยุคประเทศไทย 4.0 สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ดังส่วนหนึ่งความเห็นด้านล่าง

“จากองค์ประกอบของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับ ผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้มานี้ โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการสร้างนวัตกรรมและการกล้าคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ จะทำให้โรงเรียนเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่พัฒนา ผู้นำสถานศึกษาด้านการเรียนรู้จะไปพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น โรงเรียนลำปลายมาศ ที่สอนนอกกรอบยึดติดกับ ONET ซึ่งได้แสดงถึงการพัฒนาในสถานศึกษาที่แสดงถึงความเป็นไปได้ รูปแบบภาวะยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษานี้เป็นไปได้แน่นอนครับ” (ผู้เชี่ยวชาญ ข)

อภิปรายผล

1. ผลจากการศึกษาเอกสาร และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ที่ได้จากการวิจัยเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย 4.0 นั้นมีองค์ประกอบด้านทั้งสามด้านดังกล่าวในผลการวิจัยสอดคล้องกับคุณลักษณะภาวะผู้นำรูปแบบอื่น ๆ ดังทฤษฎีความเป็นผู้นำแบบสลับซับซ้อน (Complexity Leadership) ของแมรีเอิร์ลเปียน และคณะ (Mary Uhl-Bien, Russ Marion, & Bill McKelvey, 2007) ที่ได้อธิบายไว้ว่าเป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่จะเป็นกรอบให้ผู้นำสามารถเรียนรู้สร้างสรรค์และปรับตัวได้ในระบบองค์กรที่สลับซับซ้อน ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้นำได้มีการประสานงานและการควบคุมงานให้เหมาะสมอย่างเป็นทางการในองค์กร เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กรนั้นๆ ดังนั้น ในองค์กรจะต้องมีการปรับตัวเคลื่อนไหวอย่างสร้างสรรค์และยืดหยุ่นตลอดเวลา งานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับควินเกลย์ (Quingley) ที่อธิบายภาวะผู้นำแบบควันตัม หรือ Quantum Leadership ว่าการเป็นผู้นำแบบควันตัม จะต้องใส่ใจต่อสมรรถนะหลัก (Core Competencies) ที่โดดเด่นต่างๆ ขององค์การอยู่ตลอดเวลาว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไรคล่องจงและมีประสิทธิภาพจนสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ผู้นำต้องตรวจสอบจนแน่ใจว่า ระบบต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่นั้น มีทิศทาง (Direction) มีเป้าหมาย (Aim) และมีวัตถุประสงค์ (Purpose) ตลอดจนมีแผนการปฏิบัติ (Action Plan) ที่ชัดเจน การเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อเรื่อง แรงจูงใจ (Motivation) ผู้นำจะต้องยึดมั่นต่อหลักการทางคุณธรรม (Moral Principles) เป็นฐานในการปฏิบัติและการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกต่อกันของทุกคนภายในองค์การ โดยผู้นำเองจะต้องแสดงพฤติกรรมแบบอย่าง (Role Model) ด้านคุณธรรมตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือและความเป็นบุคคลที่สัตย์ซื่อถือคุณธรรม ยึดมั่นหลักการ (Integrity) ของผู้นำและขององค์การโดยรวม (Quigley, M. E., 1997)

2. ผลจากการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสามกลุ่ม องค์ประกอบ อันได้แก่ องค์ประกอบกลุ่มที่ 1 องค์ประกอบทางด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0 องค์ประกอบกลุ่มที่ 2 เป็นองค์ประกอบทางการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0 และองค์ประกอบกลุ่มที่ 3 เป็นองค์ประกอบทางด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0 ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบสอดคล้องของ นันทวรรณ อิสราวิวัฒน์ชัย ที่ได้ทำวิจัยเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ และพบว่า บทบาทผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตกต้องประกอบด้วยบทบาทพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ 1) การกำหนดทิศทาง (Pathfinding) เป็นการกำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ 2) การจัดการระบบการทำงาน

(Alignment) 3) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจ ความสำเร็จมอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสม เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) สำหรับภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม (นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, 2550) ซึ่งงานวิจัยของ ดนุช ตันเทิดทิตย์ ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำแนวพุทธ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ผลการวิจัยสรุปว่ารูปแบบภาวะผู้นำแนวพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านความมีปัญญาและวิสัยทัศน์ องค์ประกอบด้านความดีและการเป็นแบบอย่างและองค์ประกอบด้านความกล้าหาญ ความเพียรและการบริหาร (ดนุช ตันเทิดทิตย์, 2555) และการวิจัยของชาญ คำภิระแปง เรื่องรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้สรุปผลการวิจัยองค์ประกอบและสมรรถนะภาวะผู้นำสมรรถนะภาวะผู้นำ ในศตวรรษที่ 21 เรียงลำดับความต้องการ ความจำเป็นจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรกได้แก่ 1) มีทักษะด้านการสื่อสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (2-3 ภาษา) Communication, Information & Media Literacy 2) มีทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation) และ 3) มีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจคนอื่นได้จากวิสัยทัศน์ (Inspirational Motivation) (ชาญ คำภิระแปง, 2560) นอกจากงานวิจัยที่กล่าวมา ผู้วิจัยยังพบว่า ในขั้นตอนการจัดเรียงข้อความคิดของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 16 คน พบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 16 ท่าน ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบกลุ่มที่ 1 องค์ประกอบทางด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0 มากที่สุด และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของกลุ่มองค์ประกอบที่ 1 พบว่า การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและชัดเจนในการนำองค์กร (Visionary) มีผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญมากที่สุด สอดคล้องกับบาเดอร์ อ้างถึงในโบเยนส์ ที่ศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำสามารถทำให้องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องเป็นคนมีการยึดมั่นผูกพัน และค่านิยมที่ชัดเจนในตนเอง (Booyens, S. W., 1993) นอกจากนี้ จากการประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อยืนยันรูปแบบของภาวะผู้นำ ที่ได้จากการวิจัยในองค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นตรงกันว่าผู้บริหารในยุค 4.0 ควรมีการสร้างวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนต่อสถานศึกษาในด้านการก้าวเข้าสู่ยุค 4.0 ตามยุทธศาสตร์ชาติเกี่ยวกับการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 สอดคล้องกับ พสุ เดชะรินทร์ ที่กล่าวว่า ส่วนใหญ่แล้วคุณลักษณะของผู้นำที่ประสบความสำเร็จในยุค 4.0 ไม่ได้ต่างจากผู้นำในอดีต แต่ก็มีคุณลักษณะสี่ประการที่โดดเด่นออกมาสำหรับยุคปัจจุบัน ซึ่งหนึ่งในนั้นประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ หรือ Visionary คือ ความสามารถในการมองเห็นถึงทิศทางในระยะไกล แม้จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหรือความไม่แน่นอนในระยะสั้น (พสุ เดชะรินทร์, 2560) และ สอดคล้องกับแนวคิดของ จอร์จ (George Couros) (George, C., 2010) กล่าวถึง คุณลักษณะ

ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 และ สโตนเนอร์ (Stoner, James A. F., & Wankel, Charles, 1986) ที่กล่าวว่าความเป็นผู้นำที่จำเป็นสำหรับความสำเร็จในอนาคตคือการมองภาพที่ชัดเจนมากขององค์กรที่เป็นไป ต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วม นำค่านิยมและกลยุทธ์ในการทำงานอย่างชัดเจน

3. ผลการประเมินรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โดยรวมมีความเห็นด้วยกับรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในระดับมากที่สุดทั้งสามกลุ่มองค์ประกอบทั้งนี้เนื่องจากว่า ผู้วิจัยได้มีการดำเนินการวิจัยโดยการประยุกต์วิธีวิทยาศาสตร์มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จึงทำให้ได้กลุ่มคุณลักษณะของรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ที่ตรงกับผู้บริหารสถานศึกษาอยากให้มีในบุคคลที่เป็นผู้บริหารในยุค 4.0 ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศนะ เกตุมณี ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำแห่งอนาคตสำหรับอธิการบดีมหาวิทยาลัยเอกชน พบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำแห่งอนาคตมี 3 ด้านคือ ด้านการบริหารตามหลักการอุดมศึกษา การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลและการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมและด้านวิสัยทัศน์ (ทศนะ เกตุมณี, 2560) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เคิร์ท มอริสัน (Morrison) ที่ทำการวิจัยเรื่องแนวโน้มองค์กรในอนาคต (CHAORDIC) และได้สรุปแนวโน้มลักษณะขององค์กรในอนาคต (องค์กรแห่งศตวรรษที่ 21 ที่มีความเป็นเคอร์ดิก) ที่มีลักษณะคือ เป็นองค์กรแบบมีชีวิต (Organic/Humanistic) กำหนดรูปแบบเอง (Self-organized) เป็นระบบเปิด (Open System) เน้นมอบอำนาจตัดสินใจ (Empowerment) เน้นเป็นเครือข่าย (Networking) เน้นกระจายภาวะผู้นำ (Distributed Leaders) เน้นความสัมพันธ์ (Relationship-driven) เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น (Interconnected) บริหารแบบองค์รวม (Holistic) ปรับตัว/ยืดหยุ่นได้มาก (Adaptable/Flexible) เปิดกว้างการสื่อสาร (Open Communication) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เน้นเชิงรุก (Proactive) มุ่งข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) คิดสร้างสรรค์ที่ซับซ้อน (High-order Creative Thinking) สภาพแวดล้อมหลากหลาย (Rich Environment) เผยแพร่ความรู้ (Distributed Knowledge) ขับเคลื่อนด้วยค่านิยมร่วม (Shared Value) ลูกค้าสำคัญ (Consumerist) คาดการณ์ล่วงหน้าไม่ได้ (Unpredictability) เน้นเก่งรอบด้าน (Multiple Abilities/Intelligences) ใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงแบบควันตัม (Transformational Quantum Leadership) (Morrison, K., 2002)

4. ผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group Meeting) และการทำแบบประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ในด้าน ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้องครอบคลุมของ

รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งทั้ง 4 ด้าน และจากการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ในด้านความเหมาะสม และความถูกต้องครอบคลุมของงานวิจัย ผู้เชี่ยวชาญกล่าวว่า องค์ประกอบที่ได้จากงานวิจัยนี้มีความเหมาะสมและครอบคลุม สามารถเป็นรูปแบบภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ในยุคปัจจุบันและในอนาคตในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากมีองค์ประกอบแต่ละด้านครอบคลุมและเข้ากับบริบทของสถานการณ์ในปัจจุบันของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ กล่าวถึงความคิดเห็นของ ปีเตอร์ เอ็ม เซนจ์ (Peter M. Senge) ในการสร้างผู้นำและภาวะความเป็นผู้นำที่เรียกว่าเป็นผู้นำแห่งอนาคตจะต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถพื้นฐานในด้านความปรารถนาหรือความทะเยอทะยาน (Aspiration) ความสามารถในการสร้างพลังแห่งความเพียร (Capacity to Aspire) ต้องมีความมุ่งมั่นและเจตนารมณ์แน่วแน่ในการฟันฝ่าอุปสรรคไปสู่อนาคตที่ปรารถนาอย่างแรงกล้า มีความสามารถในการครุ่นคิดพินิจนึกที่ได้ข้อคิดใหม่ๆ (Reflective and Generative Conversation) การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Deep Change) ทำให้เกิดการมองเห็น (Insight) และเกิดปัญญา (Wisdom) ทักษะของการสร้างคุณภาพแห่งการปฏิสัมพันธ์ (Quality of Interaction) ผู้นำต้องสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และสร้างความรู้ที่นำไปปฏิบัติได้จริง คุณภาพแห่งการปฏิสัมพันธ์จะทำให้เกิดพลังทวีคูณ (Synergy) จากความหลากหลายของมนุษย์และวัฒนธรรมได้ การเข้าใจระบบซับซ้อนและความซับซ้อน (Understanding Complexity) ความสามารถในการเรียนรู้จากอนาคต (Learning from the Future) ที่กำลังจะเกิดขึ้น (Becoming) สรุปบทเรียนจากอดีตมาถึงปัจจุบัน แล้วพัฒนาขึ้นมาเป็นความรู้ที่เป็นเสมือนแผนที่นำทาง (Road Map) ของการปฏิบัติในอนาคต การนำความรู้จากอดีตมาปรับใช้อนาคตจึงเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ (ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2551)

สรุป

การก้าวเข้าสู่ยุคประเทศไทย 4.0 เป็นการปรับเปลี่ยนทั้งเชิงนโยบายและเชิงกลยุทธ์ การขับเคลื่อนนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติสำคัญต่างๆ ในประเทศ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สถานศึกษาถือเป็นองค์กรสำคัญ จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาผู้นำและบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะที่สามารถนำพาสถานศึกษาให้มีการขับเคลื่อนเพื่อให้ประเทศไทยมีความทันสมัย มีรายได้มากขึ้น และก้าวพ้นจากกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง มีความสามารถในการผลิตนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำตามองค์ประกอบทั้งสามด้านอันได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นมีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0

ด้านการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0 และด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0 ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าว จะเป็นแนวทางที่จะสามารถนำสถานศึกษาให้เกิดการพัฒนาบุคลากร ผู้เรียนและผู้มีส่วนร่วมให้เดินทางสู่เป้าหมายของนโยบายประเทศไทย 4.0 ดังนั้น การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อจะเป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการนำไปพัฒนาตนเองให้เกิดคุณลักษณะภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับบริบทของนโยบายประเทศไทย 4.0 เหมาะสมกับยุคสมัยและเหมาะสมกับแนวโน้มในการพัฒนาของประเทศไทยให้มุ่งไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนบนพื้นฐานแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศไทยแบบยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการศึกษารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา มีองค์ประกอบ 3 กลุ่ม ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา ควรศึกษารายละเอียดและตรวจสอบเพื่อนำคุณลักษณะเหล่านั้นมาพัฒนาตนเองและพัฒนาครู โดยจัดให้มีโครงการที่ส่งเสริมการสร้างสรค์นวัตกรรมการประกอบกร โครงการสร้างสรรค์และปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษาที่เหมาะสมกับนโยบายและยุทธศาสตร์ชาติประเทศไทย 4.0

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบ 3 กลุ่ม และวิธีการเพื่อที่จะให้มีคุณลักษณะตามสภาพที่พึงประสงค์ ด้านวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่น มีอุดมการณ์ของผู้นำยุค 4.0 ด้านการบริหารและการจัดการของผู้นำในยุค 4.0 และด้านความเป็นผู้นำที่มีความเป็นธรรมาภิบาลในยุค 4.0 เพื่อสร้างสภาพที่เหมาะสมกับปัจจุบันและอนาคต เพื่อพัฒนาตนเองนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาของตนต่อไป

1.3 รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ที่สร้างขึ้นเป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้ ซึ่งผู้บริหารระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาใหม่ ควรศึกษารูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 จากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางและนโยบายในการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาให้ มีทักษะที่เหมาะสม โดยดำเนินการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่งใหม่ เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้พร้อมสำหรับการเป็นสถานศึกษาในยุคประเทศไทย 4.0

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

2.1 การวิจัยในเรื่องรูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ควรนำไปลองใช้วิธีการวิจัยแบบอื่น ๆ เช่น การวิจัยและพัฒนา, การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัยในแต่ละองค์ประกอบหรือตัวชี้วัดเพื่อให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำยุค 4.0 ในแต่ละด้านในเชิงลึก เป็นต้น

2.2 ควรมีการวิจัยด้านภาวะผู้นำยุค 4.0 ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมุ่งเน้นการวิจัยในแต่ละองค์ประกอบหรือตัวชี้วัด

2.3 ควรมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อหารูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.4 ควรมีการทดสอบในเชิงปริมาณในรูปแบบ Antecedent and Consequence Model เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมก่อนและหลังเพื่อนำไปสู่ลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารศึกษาแต่ละด้านกับผลลัพธ์ที่เกิดตามมาในการบริหารสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. (2551). ผู้นำแห่งอนาคต ในความคิดของ PETER SENGE. เรียกใช้เมื่อ 14 กันยายน 2560 จาก <http://thaicivnet.com/?p=18>
- ชัยวิชิต เขียรชนะ. (2555). วิถีวิทยาควิ: มโนทัศน์และการประยุกต์ใช้กับการวิจัยทางการศึกษา. วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.), 18(2), 179-185.
- ชาญ คำภีระแปง. (2560). รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ของผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ดนุช ตันเทอดทิตย์. (2555). การประยุกต์ใช้วิถีวิทยาควิในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำแนวพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ทัศนะ เกตุมณี. (2560). การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำแห่งอนาคตสำหรับอธิการบดีมหาวิทยาลัยเอกชน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

- นราวิทย์ นาควิเวก. (2560). บทบาทผู้นำที่ดีในยุค 4.0 (Skill Set สำหรับผู้นำทุกระดับ). เรียกใช้เมื่อ 24 สิงหาคม 2560 จาก <https://www.smartsme.tv/content/63868>
- นันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย. (2550). ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พสุ เดชะรินทร์. (2560). ผู้นำในยุค 4.0. เรียกใช้เมื่อ 14 กันยายน 2560 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/641042>
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ และคณะ. (2560). ก่อนถึงโรงเรียน 4.0: โรงเรียนเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม. (2550). นานานวัตกรรมวิธีวิทยาคิว (Q methodology) การศึกษาสภาวะจิตวิสัยเชิงวิทยาศาสตร์: แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2560). การศึกษาภาวะผู้นำเพื่อการบริหารและการนำคณะของคณบดี คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560). ประเทศไทย 4.0 Thailand 4.0 คือ. เรียกใช้เมื่อ 24 เมษายน 2560 จาก <https://www.facebook.com/drsuvitpage/>
- Barbara, S. M. (2017). Leadership traits, divergent thinking, and innovation in Higher Education. In Doctor of Philosophy Thesis in the College of Education. Eastern Michigan University.
- Booyens, S. W. (1993). Dimensions of nurshing management. Eppindust: Juta.
- Conger,J. A., & Kanungo, R. N. (1998). Charismatic leadership in organizations. Thousand Oaks, C.A.: Sage.
- George, C. (2010). The 21st Century Principal. Retrieved September 14, 2560, from <http://connectedprincipals.com/archives/1663>
- Guskey, T. R. (2000). Evaluating professional development. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Harhins. (2 0 0 8). Leapfrog principlep and practicep: Core components of education 3.0 and 4.0. ใน เอกสารการประชุมเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ education 4.0 วไลยอลงกรณ์ โมเดล” 1 กรกฎาคม 2559 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Mary Uhl-Bien, Russ Marion, & Bill McKelvey. (2007). Complexity Leadership Theory: Shifting leadership from the industrial age to the knowledge era. *The Leadership Quarterly*, 18(4), 298-318.
- McClelland, D. (1973). Testing for competency rather than for intelligence. *American Psychologist*, 28(1), 1-14.
- Morrison, K. (2002). *School leadership and complexity theory*. London: Routledge Falmer.
- Quigley, M. E. (1997). Quantum organisations. *Executive Intelligence*, 14(5), 14-15.
- Stoner, James A. F., & Wankel, Charles. (1986). *Management*. 3rd ed. New Delhi: Prentice-Hall.

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ

ปกากะญอภาคเหนือตอนบน*

THE POLITICS OF CULTURAL RIGHTS FOR PROTECTING WAYS OF LIFE OF PGAZ K'NYAU IN THE UPPER PART OF THE NORTH

พร้อมพล สัมพันธ์โน

Promphol Samphanthano

ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ

Piyaluk Potiwan

กฤษฎา บุญชัย

Kritsada Boonchai

สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม(ป.พล)

The Pgaz K'Nyau association for Social and Environmental development (PASED), Thailand

E-mail: promphols@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความหมายของสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อการต่อสู้ ต่อรอง เจริญ การอนุรักษ์วิถีดำรงชีพ 2) เพื่อศึกษาปฏิบัติการกลไกภาครัฐในการตอบโต้การเคลื่อนไหวและสิทธิทางวัฒนธรรมของปกากะญอ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์วิถีดำรงชีพปกากะญอ จากการจัดการฐานทรัพยากรรูปแบบใหม่ร่วมกับภาครัฐ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 6 กลุ่มประกอบไปด้วย ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเดือดร้อนจากนโยบายรัฐบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกอบต, ผู้นำชุมชนธรรมชาติทางจิตวิญญาณในชุมชน, หัวหน้าองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้านฐานทรัพยากร, ผู้นำจิตวิญญาณทางศาสนาพระสงฆ์และผู้นำคริสต์ศาสนาจารย์ จำนวน 32 คน ผู้นำองค์กรภาครัฐ, และนักวิชาการศูนย์ชาติพันธุ์และการพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 8 คน รวม 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูล จึงใช้แนวทางแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล จาก 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก 2) การเข้าร่วมเวทีทางวิชาการและองค์กรเครือข่ายภาคประชาชน 3) การสังเกตการณ์ในเหตุการณ์ต่าง ๆ 4) การสนทนากลุ่ม เป็นรายบุคคล เป็นรายกลุ่ม นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปโดยอธิบายความ

* Received 16 July 2019; Revised 15 September 2019; Accepted 16 September 2019

ผลการวิจัยพบว่า

สิทธิทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการขึ้นพื้นฐานในการเข้าถึงฐานทรัพยากร การเคารพธรรมชาติ การเคารพผู้อื่นมีความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน การเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อการต่อสู้ ต่อรอง ตอบโต้กับการปฏิบัติการกลไกในภาครัฐ มีข้อเด่นแนวคิดนี้คือการประสานเชื่อมต่อกับภาครัฐได้ดี เพราะมีการประนีประนอม ด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยกันได้สูงและปราศจากความรุนแรง จึงเป็นทางเลือกการจัดการฐานทรัพยากร มิติสิทธิทางวัฒนธรรมป้องกัน ดูแล ค้ำครองสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ประโยชน์จากป่า มีกฎระเบียบหมู่บ้าน มีขอบเขตที่ทำกินที่ชัดเจน โดยการจับพิกัด ด้วย GPS มีขอบเขตป่าอนุรักษ์ป่าชุมชน ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน มีรายละเอียดของเจ้าของแปลง ป้องกันการบุกรุกป่าใหม่ ลดความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือป้องกันที่ดินถูกเปลี่ยนมือไปสู่บุคคลภายนอกได้ดีกว่า ส่วนข้อจำกัดแนวคิดนี้คือทางนโยบายของรัฐยังไม่เข้าใจและนำไปปฏิบัติในเชิงนโยบาย

คำสำคัญ: การเมือง, สิทธิทางวัฒนธรรม, การปกป้องวิถีดำรงชีพปากะเยอ

Abstract

The purposes of the research were 1) to study the process for creating meanings and understanding of cultural rights for fighting, negotiating, and preserving the ways of life of Pgaz K'Nyau tribe, 2) to investigate the operating mechanism of the government sections for the movement and cultural rights of Pgaz K'Nyau tribe and to analyze the impacts of new management model of the government sections for natural resource management on the movements for protecting the ways of life of Pgaz K'Nyau tribe. The primary data was collected by an interview form from forty key informants. The informants consisted of people who got the influence from the implementation of the government policies, village headmen, sub-district headmen, chief executives of the Sub-district Administrative Organizations, spiritual leaders and leaders of the Christian pastor, leaders of public organizations and specialists in racism development center of Chiang Mai University. The secondary data was collected from 1) in-depth interview, 2) attending the academic seminars and observing the public sector networks in the research areas, 3) observation, 4) focus group discussion. The data were analyzed, synthesized and concluded by descriptive research method.

Findings were as follows:

The research study showed that the cultural rights were a basic participatory strategy for the Pgaz K’Nyau to access the natural resources, obey the regulations and accept other equal rights. Additionally, the movements were their cultural rights for negotiating with the government sections. The study indicated that the strength of their movements was an important strategy for communicating, understanding and negotiating between the Pgaz K’Nyau and the government sections for conflict management. The movements were basic and important strategies and cultural rights for protecting and utilizing the natural resources of the Pgaz K’Nyau. They followed the regulations strictly to protect the community forest, farming areas, housing zone, and forestry plantation. Lastly, GPS was a new necessary system employed by the Pgaz K’Nyau for solving deforestation, conflict management and building the participations. However, the study revealed that the Pgaz K’Nyau have not understood the government policies and practical guidelines precisely.

Keywords: Politics, Cultural Rights, Protecting Ways of Life Pgaz K’Nyau

บทนำ

ปกากะญอในประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 448,194 คน จาก 68 อำเภอ 214 ตำบล 1,897 หมู่บ้าน นับว่ามากที่สุดของในบรรดาชนเผ่าอื่นในประเทศไทย โดยการตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ทางจิตวิญญาณ กระจายตัวอยู่ใน 15 จังหวัดคือ จังหวัดเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ กำแพงเพชร สุโขทัย กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี อุทัยธานี (ศูนย์พัฒนาสงเคราะห์และชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่, 2545) ปกากะญอในภาคเหนือตอนบน ได้เผชิญกับปัญหาวิกฤตต่อวิถีการดำรงชีพ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ ปีพ.ศ.2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพรรณพืช ปี พ.ศ. 2504 และกรมป่าไม้ ได้ประกาศพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ปีพ.ศ.2507 ทับที่อยู่อาศัยที่ดินที่ทำกิน และพื้นที่จิตวิญญาณ ต่อมาปี พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีมีมติ กำหนดเป็นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น1A ชั้น1B และลุ่มน้ำชั้น 2 3 4 ชุมชนปกากะญอในภาคเหนือกลายเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายต่อพรบ. และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องดังกล่าวทันที ในปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมากรมป่าไม้เริ่มมีแผนการอพยพย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่าและหลายบ้านและถูกดำเนินคดีจำนวนมาก ขอบหาบุกรุกป่า (คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท ภาคเหนือ

(กป.อพช.เหนือ), 2552) ปี พ.ศ. 2541 มติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 หรือชาวบ้านบ้านเรียกว่า มติวังน้ำเขียว ให้พิสูจน์สิทธิที่ดิน โดยการใช้แผนที่ภาพถ่ายออร์โธรีปี 2545 ได้กำหนดความสูงความลาดชัน กำหนดระยะปี จึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ โดยเฉพาะการทำไร่หมุนเวียน ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา มีการรัฐประหารของ คสช. มีการออกประกาศ/คำสั่งต่างๆ และการบังคับใช้กฎหมายมาอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ประกาศ/ คำสั่งหัวหน้า คสช. ฉบับที่ 64/ และ 66/2557 เรื่องการกำหนดนโยบาย ทวงคืนผืนป่า หรือกรณี คดี ปุคออี แห่งอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาง จังหวัดเพชรบุรี หรือมติคณะรัฐมนตรี 26 พฤศจิกายน 2561 มีแนวทางแก้ไขปัญหให้กับผู้ยากไร้ ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน ในเขตป่าทุกประเภท ความเป็นจริงปกาเกอะญอยังถูกกล่าวหาว่า เป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และต้นน้ำลำธาร โดยทำไร่เลื่อนลอย แต่ความจริงทำไร่หมุนเวียนไม่ได้ทำไร่เลื่อนลอย และชุมชนจำนวนหนึ่งหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือพืชพันธะสัญญาคือปลูกข้าวโพดสัตว์เลี้ยว จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคือ ดิน น้ำ ป่าถูกทำลายและเสื่อมโทรม อาทิเช่น อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้เกิดปัญหาการพังทลายของหน้าดิน ในขณะที่คนไทยพื้นราบบุกรุก แผ้วถาง จับจองทำการเกษตรเชิงเดี่ยวโดยการปลูกข้าวโพด มีการซื้อขายเปลี่ยนมือโดยไม่มีเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน อาทิเช่น สทก. สปก.คทช. มีการปรับเปลี่ยนพืชเพื่อการค้ามากขึ้น สถานการณ์ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูงมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น จึงมีผลกระทบก่อให้เกิดระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง ขาดความสมดุลในพื้นที่ลุ่มน้ำต่าง ๆ (คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558) จึงเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมโดยรวมและมีแนวโน้มของปัญหาจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เพราะว่าในภาคเหนือตอนบน มีภูมิศาสตร์ทางกายภาพทางที่ดินมีความเหมาะสมกับการเกษตร ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำมีความไม่เป็นธรรม คนรวยร้อยละ 10 มีที่ดินร้อยละ 90 ปีพ.ศ. 2547 พบว่า คนจนและเกษตรกรรายย่อย มาขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับการช่วยเหลือด้านที่ดินทั้งสิ้น 4,800,000 ราย ผ่านการคัดกรองโดยใช้เกณฑ์รายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี และยืนยันต้องการความช่วยเหลือจำนวน 2,217,546 ราย จำแนกเป็นไม่มีที่ดิน ทำกิน จำนวน 889,022 ราย มีที่ดินที่ทำกินแต่ไม่เพียงพอ จำนวน 517,263 ราย มีที่ดินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิอีก 811,279 ราย (ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน, 2549) จึงมีปัญหากับประชากรทำการเกษตรรายย่อยเป็นคนจนเกือบ 5 ล้านคนมีปัญหาดินที่ทำกินและไม่มีที่ดินที่ทำกินของตนเอง ขณะที่คนรวย นายทุน ร้อยละ 10 ถือครองทรัพยากรร้อยละ 90 มีความขัดแย้งเรื่องคนกับทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาดังกล่าวปกาเกอะญอจึงใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพในรูปแบบผสมผสานกับทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมสามารถกล่าวได้ว่าความมั่นใจที่มีต่อความมั่นคงของชีวิตของชุมชนชาวปกาเกอะญอและผืนป่า ไม่อาจจะแยกส่วน

ออกจากกันได้ เพราะ “ป่า” ปากาเกอญอถือได้ว่าเป็นทั้งชีวิตและวิญญาณ มีความผูกพันและเป็นแบบแผนที่ได้กล่าวมา จึงชี้ให้เห็นว่า การทำมาหากินในเขตพื้นที่ป่านั้น ไม่ได้หมายความว่า เป็นการแสดงอำนาจเหนือรัฐหรือบุกรุกครอบครองพื้นที่ป่า แต่เป็นเรื่องการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการอธิบายตนเอง นอกจากนี้แล้วยังมีคณกลุ่มอื่นที่พยายามแสวงหาความมั่นใจต่อความมั่นคงในการดำเนินชีวิตเช่นกัน อาทิเช่น ชาวไท - ยวน ล้านนา หากครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้านเผชิญกับความอดอยาก ความยากจน เผชิญกับอำนาจไม่เป็นธรรม ทั้งอำนาจรัฐและอำนาจผู้มีอิทธิพล หัวหน้าครอบครัวจะตัดสินใจฝากชีวิตตนเองและครอบครัวไว้กับปากคืออพยพเข้าไปอาศัยอยู่กับป่า พื้นที่ป่าในทัศนะของชาวบ้านจึงต้องปลอดอำนาจบ้านเมืองและสามารถเลี้ยงดูชีวิตและครอบครัวได้ ตัวอย่างกรณีชาวบ้านป่าเหมี้ยงซึ่งเก็บใบชาป่าหรือ”เหมี้ยง” ไปขายเพื่อยังชีพความเป็นจริงแล้วการดำรงวิถีชีวิตในเขตป่าเหมี้ยง จึงเป็นการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการแสวงหาความมั่นใจต่อความมั่นคงของชีวิตและครอบครัว (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2546)

ในภาพรวมแล้วประเทศไทยยังพบปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมในการถือครองที่ดินโดยรัฐไม่อาจจะให้ที่ดินและช่วยเหลือเกษตรกรให้มีสิทธิในที่ดินได้อย่างเท่าเทียมกันทั่วถึงและเป็นธรรมได้ ที่ดินทำกินถึงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดในการประกอบอาชีพของเกษตรกรกรมพวกเขาถือว่า”ที่ดินคือชีวิต ที่ดิน คือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน” ปัจจุบันปรากฏว่าเกษตรกรรวมทั้งหมดทั่วประเทศ จำนวน 28 ล้านคน มีที่ดินเฉลี่ยคนละไม่ถึงไร่โดยที่ดินส่วนใหญ่ได้กระจุกตัวอยู่ในมือของนายทุนและนักการเมืองเพียงไม่กี่ตระกูล จากการศึกษา สํารวจและเก็บข้อมูลการถือครองที่ดินในประเทศไทย สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมที่ดิน พบว่าตระกูลดังที่ ถือหุ้นรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทยเช่น ตระกูล สิริวัฒนภักดี มีที่ดินมากถึงจำนวน 630,000 ไร่ ที่ดินแปลงใหญ่ อยู่ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ประมาณ 12,000 ไร่ และในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกประมาณ 15,000 ไร่ ตระกูลเจริญนนท์ มีที่ดินจำนวนไม่น้อยกว่า 200,00 ไร่ ที่ดินแปลงใหญ่อยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 10,000 ไร่ บมจ.สหอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์ม ผู้ดำเนินธุรกิจด้านน้ำมันปาล์ม รายใหญ่ในภาคใต้ ถือครองที่ดินราว 44,400 ไร่ ตระกูลมาสินนท์ จำนวน 10,000 ไร่ เป็นต้น (ข่าวอสังหาริมทรัพย์, 2558) กลุ่มคนเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีที่ดินมากเกินความจำเป็นเท่านั้น แต่ยังปล่อยให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่าโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์จากที่ดิน ก่อให้เกิดไฟป่าเป็นที่มหมอกควันและเป็นการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินตกอยู่กับคนบางกลุ่มในขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะคนยากจนและเกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีที่ดินถือครองหรือไม่มีโอกาสในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในที่ดิน อีกทั้งยังพบว่าปัญหาการใช้ระบบการผลิตแบบเกษตรพันธะสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกรโดยรัฐได้เปิดโอกาสให้บริษัททางการเกษตรรายใหญ่ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพียงไม่กี่รายสามารถครอบครองปัจจัยการผลิตรวมทั้ง

ครอบครองที่ดินรายใหญ่จำนวนมากส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน กลักลับกลายเป็นผู้ใช้แรงงาน รับจ้างในที่ดินของบรรพบุรุษตนเอง ทั้งนี้ชุมชนหลายแห่งไม่สามารถต้านทานกระแสการขยายตัวเพื่อเศรษฐกิจของทุนนิยมเสรีใหม่ได้ ทำให้ป่าชุมชนหลายแห่งเปลี่ยนสภาพไปเป็นไร่เชิงพาณิชย์ มีปรากฏให้เห็นเป็นสภาพภูเขาหัวโล้นในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ หรือจังหวัดน่านมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรองของการปกป้องวิถีดำรงชีพป่าเกาะภูเขาเหือดตอนบน
2. เพื่อศึกษาปฏิบัติการกลไกภาครัฐในการตอบโต้การเคลื่อนไหวและสิทธิทางวัฒนธรรมของป่าเกาะภูเขาเหือดตอนบน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพป่าเกาะภูเขาเหือดตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) 6 กลุ่มประกอบไปด้วย ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเดือดร้อนจากนโยบายรัฐบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกอบต, ผู้นำชุมชนธรรมชาติทางจิตวิญญาณในชุมชน, หัวหน้าองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้านฐานทรัพยากร, ผู้นำ จิตวิญญาณทางศาสนาพระสงฆ์และผู้นำ คริสต์ศาสนาจารย์ จำนวน 32 คน ผู้นำองค์กรภาครัฐ, และนักวิชาการศูนย์ชาติพันธุ์และการพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 8 คนรวม 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth interview) เป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม แนวทางแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ บทความ เอกสารทางวิชาการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือวารสาร ข่าว หนังสือพิมพ์สื่อวิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ บันทึกข้อความ ข้อเขียน บทสัมภาษณ์ เอกสารเผยแพร่ ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ แดงการณณ์ ข้อบัญญัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระเบียบกฎหมาย มติ ครม. คำสั่ง ข้อสั่งการ 2) การเข้าร่วมเวทีทางวิชาการและองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนการสังเกตการณ์ในเหตุการณ์ต่าง ๆ 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) 4) การสังเกต 5) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นรายบุคคล เป็นรายกลุ่ม นำข้อมูลดังกล่าวมาจำแนกข้อมูล การจัดกลุ่มข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูลแบบแผนมีความสัมพันธ์ (Pattern) วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลที่ถูกต้อง (Credibility) และสรุปโดยอธิบายความหมายสิทธิทางวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างความหมาย และกระบวนการ

เคลื่อนไหวแนวใหม่ทางสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรองของการปกป้องวิถีดำรงชีพ ปกาเกอญอ เพื่อให้สังคมสาธารณะได้รับรู้เรียนรู้และเข้าใจร่วมในกระบวนการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอญอแนวใหม่ที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

ผู้ทำการศึกษาวิจัย ได้เลือกพื้นที่ศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล ในการประกาศอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ประกาศป่าสงวนแห่งชาติ หักที่อยู่อาศัยที่ดิน ที่ทำกินและมีการทวงคืนผืน ในพื้นที่ 6 จังหวัด ประกอบด้วย 1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดหัดเชียงใหม่ 2) บ้านปาก่อ อำเภอทุ่งหวัซัง จังหวัดลำพูน 3) บ้านห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 4) บ้านพะเต๊ะ ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก 5) บ้านหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย 6) บ้านกลางตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะะ จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ด้านเนื้อหา(Content) ศึกษาการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ การ ต่อรองของการปกป้องดำรงชีพปกาเกอญอในพื้นที่สาธารณะที่มีผลต่อการรับรู้ของสังคม และศึกษาการปฏิบัติการกลไกภาครัฐในการตอบโต้การเคลื่อนไหวและสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอญอ หรือศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ ปกาเกอญอในภาคเหนือตอนบน ตามทฤษฎีแนวคิด “วัฒนธรรม การต่อสู้ การต่อรอง”

ผลการวิจัย

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในกระบวนการสร้างความหมายในการต่อสู้ ต่อรองของการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอญอภาคเหนือตอนบน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรองของการปกป้องดำรงชีพปกาเกอญอภาคเหนือตอนบน พบว่ากระบวนการสร้างความหมายสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรอง สามารถอธิบายตนเองได้ และลดความขัดแย้งเรื่องแนวเขตที่ดินที่ไม่ชัดเจนเพิ่มความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กระบวนการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม กฎจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่บังคับจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นกลุ่มเครือข่าย โดยมีผู้นำ 2 ส่วนคือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ กับผู้นำที่มาจากกาเลือกตั้ง มีการควบคุมดูแลจัดระเบียบกันภายในกลุ่ม สามารถเรียกได้ว่าการบริหารจัดการโดยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือและพัฒนาการขึ้นมาเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมีกติกาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุผลนี้ชุมชนปกาเกอญอในภาคเหนือตอนบน สามารถเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อการต่อรอง เจริญกับรัฐเพื่อลดประเด็นปัญหาที่มีข้อขัดแย้งเรื่องแนวเขตการใช้

ประโยชน์จากที่ดิน ที่ทำกินและที่อยู่อาศัย การหาของป่าเพื่อการดำรงชีพ (กรมป่าไม้, 2560) กล่าวว่า “มติ ครม.เป็นเพียงสิ่งสมมุติเท่านั้น” การแก้ปัญหาถ้าขาดความร่วมมือกับประชาชน จะใช้กฎหมาย คุ้มครอง ใช้มติ ครม. ไม่ได้ผล ภาครัฐต้องแสวงหาความร่วมมือกันในรูปแบบกลไก ประชาธิปไตย มีพหุวัฒนธรรม ราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน NGO สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนักวิชาการ ร่วมมือกันสำรวจข้อมูลและจำแนกเป็นพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ดินที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ และเขตป่าไม้ได้ชัดเจน ตามรอยพระเบื้องยุคลบาท แนวพระราชดำริ วิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลงตัว พบว่ากรมป่าไม้เองไม่มีแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ป่าที่ไม่ชัดเจนประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 321 ล้านไร่ รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 1,221 ป่า มีเนื้อที่ทั้งหมด 144 ล้านไร่ และได้ประกาศซ้อนทับ กันเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและวนอุทยานจำนวน 61.42 ล้านไร่ และยังประกาศ ป่าซ้อน เป็นเขตป่าต้นน้ำลำธารชั้น 1 และชั้น 2 จำนวน 84.91 ล้านไร่ การประกาศพื้นที่ป่าดังกล่าวได้เกิดปัญหา ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์มาก่อน รัฐบาลได้มีการกันส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินของชาวบ้าน หัวใจพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทำให้ชาวบ้านก็กลายเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายบุกรุกทำลายป่าโดยปริยาย ทั้งที่เขายู่มาก่อนการประกาศกฎหมายป่าไม้ทุกฉบับ นักปราชญ์ปกาเกอะญอ อาวุโส นักเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนในทิศทางวัฒนธรรม กล่าวว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่ใช้อัตลักษณ์ปกาเกอะญอ เป็นฐานการสร้างพื้นที่ทางอำนาจและความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปกป้องวิถีดำรงชีพ เป็นวิธีการต่อสู้รูปแบบนี้สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจทางนโยบายได้ง่าย แต่ปัญหาไม่ถูกการแก้ไข เพราะรัฐไม่เคยมีความจริงจังต่อปัญหาและข้อเรียกร้องของคนยากคนจนโดยเฉพาะคนในพื้นที่อยู่ก่อนประกาศในเขตป่าทุกประเภท

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปฏิบัติการกลไกภาครัฐในการตอบโต้การเคลื่อนไหวและสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน พบว่า การเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน ได้เกิดกลไกคณะทำงานและการประสานงาน โดยออกประกาศจังหวัดเชียงใหม่ ลงนามโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการชุมชนปกาเกอะญอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีประชุมหารือกันทุก 3 เดือน (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (สำนักงานใหญ่), 2560)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน พบว่า การปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรม โดยการให้ความสำคัญกับชุมชน สามารถจัดการฐานทรัพยากรในการจัดการ

ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ได้ดี ไม่ว่าการทำแนวกันไฟ ทำฝายภูมิปัญญาปากเกอะญอ ฝายชะลอน้ำ ตามแนวพระราชดำริ การจัดระเบียบที่ดินชุมชน จึงสอดคล้องตามที่ชุมชนต้องการ และที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการจัดที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน ตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติหรือ (คทช.) เพราะการจัดที่ดินของรัฐดังกล่าว เป็นการทวงคืน ผืนป่าในตัว เป็นการเช่าที่ดินของตนเอง 30 ปี เป็นการอนุญาตหรือผ่อนผันให้อยู่ในที่ดินตัวเอง เป็นการชั่วคราว ซึ่งขัดกับกฎจารีต วัฒนธรรม ประเพณี ปากเกอะญอ ทางออกกรณีดังกล่าว พื้นที่อำเภอภักดีชุมพล ได้ประชุมกันทำประชาคมทุกหมู่บ้านมีมติให้ชะลอ โครงการจัดที่ดิน ที่ทำกินให้กับชุมชนผู้ยากไร้ (คทช.) โดยไม่มีกำหนดและภาครัฐได้ชะลอตามข้อเสนอของชุมชน ซึ่งหมายความว่า การต่อสู้ ต่อรอง เจริญ เคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐให้การยอมรับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นและเกิดความร่วมมือจากนายอำเภอ นายกอบต. ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 เชียงใหม่ นักวิชาการ Gistda ได้ดี แต่การแก้ไขปัญหาที่อยู่ อาศัย ที่ดินที่ทำกิน ต้องการเพียงกันเขตออกจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติและป่าสงวนแห่งชาติและหารูปแบบรับรองสิทธิหน้าหมู่ หรือสิทธิชุมชนคือที่อยู่อาศัยและที่ดินที่ทำกิน มีใบรับรองสิทธิใบเดียว เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าใหม่และการเปลี่ยนมือสู่บุคคลภายนอก และมีการร่วมมือการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชน แต่ปัจจุบันแม้ว่ารัฐจะมีนโยบายเกี่ยวกับการโครงการจัดที่ดินให้ชุมชนในรูปแบบ คทช. จึงส่งผลกระทบโดยตรงกับชุมชนปากเกอะญอ อาจกล่าวได้ว่า โครงการการจัดที่ดินที่ทำกินให้กับชุมชน จึงส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งด้านบวกชุมชนมีที่ดินที่ทำกินถูกต้องตามกฎหมาย สามารถจะปลูกป่าได้ ตัดขายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ที่ดินตกทอดถึงลูกหลานได้ ส่วนด้านลบคือโครงการจัดที่ดินที่ทำกินให้กับชุมชน แผลไปด้วยการทวงคืนผืนป่า เป็นการปล้นที่ดินของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมาเป็นของรัฐ ที่สำคัญที่ดินที่ได้จัดให้ชุมชน ความเป็นจริงพบว่าผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้รับอนุญาตแทนประชาชน จึงกลายเป็นการจัดโครงการที่ดินที่ทำกินให้กับผู้ว่าราชการจังหวัด ชุมชนที่ได้เป็นเพียงผู้ร่วมโครงการของจังหวัดเท่านั้น จึงไม่เกิดความเป็นธรรมในตัวของมันเองอีก โครงการดังกล่าวมีการพิสูจน์สิทธิในพื้นที่ที่ทำกินอย่างต่อเนื่องมีปรากฏภาพถ่ายเฉพาะมี 2545 เท่านั้น ไม่มีการพิสูจน์ สิทธิก่อน ปี 2545 และหลังปี 2545 เป็นลักษณะเช่าที่ดินของตัวเอง เป็นการผ่อนผัน อนุญาตให้อยู่ในที่ดินตัวเองได้คราวละ 5- 30 ปี ทั้งที่เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่ก่อนการประกาศกฎหมายป่าไม้ทุกฉบับ มีวัฒนธรรม กฎจารีต ประเพณีและสิทธิทางวัฒนธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วยจิตวิญญาณได้ดีกว่ากฎหมายด้วย ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีความกังวลกับการสูญเสียพื้นที่ดินทำกิน และการทวงคืนผืนป่า โดยกระบวนการที่ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย รัฐควรแสดงความจริงใจและมีความชัดเจนเกี่ยวกับ

การใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย ป่าชุมชนให้เกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินที่ทำกินเกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความเป็นธรรมในการจัดการการป้องกัน ดูแล ค้ำครอง สิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพภาคเกษตรภาคเหนือตอนบน ได้พบประเด็นสำคัญ ที่เป็นรูปแบบในการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยการใช้สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิรัฐ สิทธิปัจเจกบุคคล และสิทธิรวม แบบการมีส่วนร่วมคือ 1) การมีส่วนร่วมของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนท่ามกลางมิติวัฒนธรรมหลากหลายที่มีสมาชิกจำนวนมากและจำเป็นต้องมีระเบียบกติกากระบวนการบังคับใช้กฎระเบียบ กฎกติกาต่าง ๆ อาทิเช่น คณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน คณะกรรมการเครือข่ายลุ่มน้ำย่อย ลุ่มน้ำสาขา คณะกรรมการสนับสนุนทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สัตว์ป่าและพันธุ์พืชตำบล เป็นต้น 2) รูปแบบการบริหารจัดการร่วมระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันหลายองค์กร หลายระดับพื้นที่ และ 3) แบบการมีส่วนร่วมของปัจเจกของบุคคลจึงมีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ, 2558) แนวทางการบริหารจัดการฐานทรัพยากรในแนวใหม่โดยใช้ฐานสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ตัวเชื่อมประสานให้มีพลังความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาโดยกระบวนการและขั้นตอน สามารถอภิปรายผลดังต่อไปนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรองของการปกป้องดำรงชีพภาคเกษตรภาคเหนือตอนบน พบว่ากระบวนการสร้างความหมายสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรอง สามารถอธิบายตัวเองเป็นช่องทางลดความขัดแย้งเรื่องแนวเขตที่ดินที่ไม่ชัดเจนได้เพิ่มความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันได้ดีกว่า กระบวนการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมแบบการใช้ กฎจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่บังคับจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นกลุ่มเครือข่าย โดยมีผู้นำ 2 ส่วนคือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ กับผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง มีการควบคุมดูแลจัดระเบียบกันภายในกลุ่ม สามารถเรียกได้ว่าการบริหารจัดการโดยวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือและพัฒนาการขึ้นมาเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมีกติกาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จึงเป็นยุทธวิธีการต่อสู้กับ อำนาจรัฐ และทุนที่เข้ามาละเมิดสิทธิชุมชน หรือ ความสัมพันธ์ทางอำนาจทางความเชื่อโดยใช้ฐานชุมชนเป็นกำลังสำคัญ (นลินี ต้นธูนิตย์และคณะ, 2545) จึงมีกระบวนการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือกล่าวคือ

1. มีกระบวนการปรับความเข้าใจให้ตรงกันก่อนและร่วมกันดำเนินงานการจัดทำฐานข้อมูลทางทรัพยากรทุกมิติเพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองและพัฒนาความร่วมมือกับ

ภาครัฐ โดยมีคณะกรรมการชุมชนกับภาคส่วนต่าง ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรรมการร่วม

2. เมื่อชุมชนมีความเข้าใจร่วมกันตรงกันแล้ว จึงกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ข้อตกลงร่วมกันของการจัดทำแนวเขตการจัดการฐานทรัพยากรจากชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน

3. จัดให้อบรมการใช้เครื่องมือ GPS ให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อการสำรวจแนวเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภท

4. ให้นำข้อมูลที่ได้จาก การจัดเก็บข้อมูล การสำรวจแนวเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เข้าระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ GIS โดยเจ้าหน้าที่หรือสถาบันสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

5. จัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาฐานข้อมูลที่น่าเข้าสู่โปรแกรม GIS จากการแผนการสำรวจการตรวจสอบข้อมูลของเจ้าของที่ดินรายบุคคลและรายแปลง มีความถูกต้องหรือไม่ และแก้ไขให้ถูกต้อง

6. จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อให้เจ้าของแปลงที่ดินได้มีโอกาสทำการตรวจสอบที่ดินของตนเองที่เป็นรูปแปลง/รูปภาพถ่ายทางอากาศ 1:4,000 และชื่อที่อยู่หมายเลขบัตรประชาชน หากไม่ถูกต้อง ให้แก้ไข เปลี่ยนแปลงผู้ถือครองก่อน ซึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ร่วมสำรวจพิจารณาเป็นราย ๆ บุคคลไป

7. จัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันตรวจสอบข้อมูลอีกรอบ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยงและติดกับแนวเขตกันชนพื้นที่ป่าที่ยังไม่แน่ใจหรือ สงสัยเห็นแนวเขตว่า รูปแบบยังไม่ถูกต้อง อาจจะเพราะผลมาจากการจัดพิมพ์แผนที่ ให้นำข้อมูลทั้งหมดจากการสำรวจก่อนหน้านี้แล้วนำมาให้คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะทำงานที่ร่วมเดินสำรวจพิจารณาให้ความเห็นชอบอีกครั้ง

8. จัดประชุมประชาคมหมู่บ้านพิจารณาร่างกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ครอบคลุมทุกมิติและออกเป็นเอกสารรับรองสิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชุมชนในอนาคต จึงสอดคล้องวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศยามล ไกยูรวงศ์และคณะ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือเพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ศยามล ไกยูรวงศ์และคณะ, 2545)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2) เพื่อศึกษาปฏิบัติการกลไกภาครัฐในการตอบโต้การเคลื่อนไหวและสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอญอภาคเหนือตอนบน พบว่า การเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอญอในภาคเหนือตอนบน ได้เกิดกลไกคณะทำงานและการประสานงาน โดยมีประกาศจังหวัดเชียงใหม่ ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2561 ลงนามโดย ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการชุมชนปกาเกะญอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (สำนักงานใหญ่), 2560) มีกระบวนการนำไปปฏิบัติ กล่าวคือ

1. สร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนท้องถิ่น พัฒนากลไกความร่วมมือทุกมิติทางวัฒนธรรม พัฒนานองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ อย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน รับฟังความคิดเห็นระดมปัญหาและความต้องการของชุมชน จัดทำข้อเสนอการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำกินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าไม้และพื้นที่จิตวิญญาณ สืบทอดวัฒนธรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาท

2. มีการจัดทำแผนงานและข้อมูลประวัติหมู่บ้าน กฎระเบียบหมู่บ้าน ขอบเขตหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทางจิตวิญญาณ แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าชุมชน และป่าจิตวิญญาณในมิติทางวัฒนธรรมปกาเกะญอ โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ 1:4.000 ประกอบการดำเนินงานจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

3. มีการรายงานผลการดำเนินงาน ต่อประธานคณะกรรมการอำนวยการโครงการชุมชนปกาเกะญอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายในการกำหนดแนวทางปฏิบัติเรื่องที่ อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และพื้นที่จิตวิญญาณ สืบทอดวัฒนธรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาททุก 3 เดือน

4. มีการจัดประชุมชี้แจงแนวทางและบทบาทหน้าที่คณะกรรมการอำนวยการ เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุม 3 ชั้น 3 อาคารอำนวยการ ศาลากลาง จังหวัดเชียงใหม่ มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (หัวหน้างานภารกิจด้านความมั่นคง) เป็นประธานและมีการจัดประชุมชี้แจงแนวทางและบทบาทหน้าที่คณะทำงานโครงการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุม อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีนายอำเภอกัลยาณิวัฒนา เป็นประธานคณะทำงาน

5. ร่วมกันทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ระดับพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา มีเนื้อที่ 402,290 ไร่ ได้สำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นรายแปลง รายบุคคล และป่าธรรมชาติ พื้นที่ พบว่า อำเภอกัลยาณิวัฒนา เนื้อที่ 402,290 ไร่ มีแปลงป่อกันพื้นที่สภาพป่าธรรมชาติมากถึง 321,953ไร่/80% มีแปลงควบคุมที่เป็นพื้นที่ทำกินมีมากถึง 72,034 ไร่/ 9,192 แปลง/4,967 คน/18.0% มีแปลงพื้นที่ 5,270 ไร่ ป่าพระราชรัฐ 4,721 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 549 ไร่ และจากการขยายที่ดินทำกินช่วงปี 2545 – 2554 72,034 ไร่/9,192

แปลง 4,967 คน/18% และมีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่ขยายที่ดินทำกินหลังปี 2554 จำนวน 3,033 ไร่/436 แปลง/0.8% และสามารถแยกออกเป็นรายตำบลได้ดังนี้

ตำบลบ้านจันทร์ มีแปลงป้องกันพื้นที่คงสภาพป่าธรรมชาติ 118,467 ไร่ มีแปลงควบคุมที่ทำกินก่อนปี 2545 จำนวน 15863 ไร่/ 4,034 แปลง/2,067 คน/13.4% มีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่พื้นที่ขยายที่ดินทำกินหลังปี 2554 จำนวน 512 ไร่/100 แปลง/0.4%

ตำบลแจ่มหลวง มีเนื้อที่ป่า 160,216 ไร่ พบว่า มีแปลงป้องกันสภาพป่าธรรมชาติ 135,389 ไร่/84.5% มีแปลงต้องควบคุมที่ดินทำกินก่อน ปี 2545 จำนวน 19,362 ไร่/ 2,169 แปลง/11,992 คน/ 12.1% มีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่เป็นการขยายพื้นที่ทำกินภายหลัง ปี 2554 จำนวน 1,909 ไร่/ 217 แปลง/1.2%

ตำบลแม่แดด มีเนื้อที่ 123,607 ไร่ พบว่า มีแปลงป้องกันสภาพป่าธรรมชาติ 36,809 ไร่ 2989 แปลง 978 คน/84.8% มีแปลงต้องฟื้นฟูป่าสาธารณะ 1,299 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 8 ไร่ ขยายที่ดินทำกินก่อน ปี 2545 2554 จำนวน 1,307 ไร่ / 165 แปลง / 992 คน/ 1.0% มีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่เป็นการขยายพื้นที่ทำกินภายหลัง ปี 2554 จำนวน 612 ไร่/ 119 แปลง/0.5% สรุปรายงานโครงการชุมชนป่าเกะเถอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้อำเภอภักดีวนา จังหวัดเชียงใหม่ จึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (สำนักงานใหญ่), 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พร้อมพล สัมพันธ์โน ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาป่าเกะเถอกับการจัดการป่าชุมชน (พร้อมพล สัมพันธ์โน, 2555)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพป่าเกะเถอภาคเหนือตอนบน พบว่า การปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับชุมชน สามารถจัดการฐานทรัพยากรในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าไหม ทำฝายภูมิปัญญาป่าเกะเถอ ฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ การจัดระเบียบที่ดินชุมชน จึงเป็นไปตามที่ชุมชนต้องการ และขัดกับนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติหรือ (คทช.) เพราะการจัดที่ดินของรัฐดังกล่าว แฝงด้วยการทวงคืนผืนป่าในตัวเอง เป็นเข้าที่ดินของตัวเอง 30 ปี เป็นการอนุญาตหรือผ่อนผันให้อยู่ในที่ดินตัวเองเป็นการชั่วคราว ซึ่งขัดกับกฎจารีต วัฒนธรรม ประเพณี ป่าเกะเถอ ทางออกกรณีดังกล่าวพื้นที่อำเภอภักดีวนา ได้ประชุมกันทำประชาคมทุกหมู่บ้านมีมติให้ชะลอ โครงการจัดที่ดินทำกินให้กับชุมชน (คทช.) โดยไม่มีกำหนดและภาครัฐได้ชะลอตามข้อเสนอของชุมชน ซึ่งหมายความว่า การต่อสู้ต่อรอง เจริญ เคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐให้การยอมรับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นและเกิดความร่วมมือจากนายอำเภอ นายกอบต. ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานจัดการ

ทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 เชียงใหม่ นักวิชาการ Gistda จึงไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 3 และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นลินี ต้นฐานันท์ และคณะ กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล และเขื่อนราศีไศลวิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย (นลินี ต้นฐานันท์และคณะ, 2545)

สรุป

สิทธิทางวัฒนธรรม (cultural rights) หมายถึง การสร้างความหมายอธิบายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเดือดร้อนของตนเอง ถึงในการต่อสู้ต่อรอง สร้างความเข้าใจต่อสาธารณะลด ความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรร่วมกันซึ่งเป็นทางออกที่สังคม ต้องการในปัจจุบัน ได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมให้ประเพณีทางวัฒนธรรม เป็นช่องทางสร้างการ รับรู้ ดำรงคงอยู่ สานต่อและพัฒนา และสิทธิทางวัฒนธรรม หมายถึงรวมถึงสิทธิของคนทุกคน หรือกลุ่มที่ควรได้รับการรับรองและยืนยันว่าทุกคนหรือทุกกลุ่มชนจะได้เข้าร่วม มีส่วนร่วม ได้รับความสุขจากการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมและสามารถดำเนินชีวิตทางวัฒนธรรมได้อย่างมี ความสุขหรือการเรียกร้องความเป็นธรรมในการแสวงหาความมั่นคงต่อความมั่นคงของชีวิตและ ครอบครัวและเป็น “สิทธิทางวัฒนธรรม” (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546)

กระบวนการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม ในมิติกฎจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่บังคับจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นเป็นชุมชน เป็นกลุ่ม เครือข่าย โดยมีผู้นำ 2 ส่วน คือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ กับผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง มีการ ควบคุมดูแลจัดระเบียบกันภายในกลุ่ม สามารถเรียกได้ว่าการบริหารจัดการโดยใช้วัฒนธรรม เป็นเครื่องมือและพัฒนารับรู้ขึ้นมาเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมี กติกาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุผลนี้ชุมชนปากเอะญอในภาคเหนือตอนบน จึง เคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อการต่อรอง เจรจากกับรัฐเพื่อลดประเด็นปัญหาที่มีข้อขัดแย้ง เรื่องแนวเขตการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ที่ทำกินและที่อยู่อาศัย การหาของป่าเพื่อการดำรงชีพ (กรมป่าไม้, 2560) กล่าวว่า “มติ ครม. เป็นเพียงสิ่งสมมุติเท่านั้น” การแก้ปัญหาถ้าขาดความ ร่วมมือกับประชาชน จะใช้กฎหมาย ใช้ มติ ครม. ไม่ได้ผล ภาครัฐต้องแสวงหาความร่วมมือกัน ในรูปแบบกลไกประชารัฐ มีพหุวัฒนธรรม ราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน NGO สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนักวิชาการ ร่วมมือกัน สำรวจข้อมูลและจำแนกเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่ดินที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ และเขตป่า ไม้ทุกประเภทให้ชัดเจน ตามรอยพระเบื้องยุคลบาท แนวพระราชดำริ วิชาการ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นอย่างลงตัว และกรมป่าไม้เองไม่มีแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ป่าที่ไม่ชัดเจนประเทศ ไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 321 ล้านไร่ รัฐได้ประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 1,221 ป่า มี เนื้อที่ทั้งหมด 144 ล้านไร่ และได้ประกาศซ้อนทับกันเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ เขต อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและวนอุทยานจำนวน 61.42 ล้านไร่ และยังประกาศ ซ้อนทับ เป็นเขตป่า

ต้นน้ำลำธารชั้น 1 และชั้น 2 จำนวน 84.91 ล้านไร่ การประกาศพื้นที่ป่าดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหา ส่งผลกระทบกับชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยมิได้มีการกันออกส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่อยู่ก่อน ทำให้ชาวบ้านกลายเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายบุกรุกทำลายป่าโดยปริยาย ทั้งที่เขาอยู่มาก่อนการประกาศกฎหมายป่าทุกฉบับ นักปราชญ์ ปกาเกอญอ อาวโส นักเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรม ให้ความเห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่ใช้อัตลักษณ์ปกาเกอญอ เป็นฐานเพื่อการสร้างพื้นที่เคลื่อนไหวทางอำนาจของประชาชนและความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปกป้องวิถีดำรงชีพกับวิถีชีวิต วิธีการต่อสู้รูปแบบนี้สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจทางนโยบายได้ง่าย แต่ปัญหาไม่ถูกการแก้ไข เพราะรัฐไม่เคยมีความจริงใจต่อปัญหาและข้อเรียกร้องของคนยากคนจนโดยเฉพาะคนอยู่ก่อนประกาศในเขตป่าทุกประเภท

สิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรมต่อการมีส่วนร่วมการจัดการฐานทรัพยากร เป็นปัญหาจากที่รัฐได้มีการทวงคืนผืนป่าภายใต้กฎหมายและคำสั่ง คสช. เพื่อให้ได้ป่าคืนทั้งประเทศ 25% ปกาเกอญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มี 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน ประชากรเพียง 10,900 คน มีพื้นที่มากถึง 402,290 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งทั้งผืน จึงใช้สิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรม ต่อสู้ ต่อรอง เจรจา ให้มีการสำรวจพื้นที่ป่า ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกินจึงเสนอให้มีประกาศจังหวัดเชียงใหม่ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการ คณะกรรมการอำนวยการซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่เป็นประธานกรรมการอำนวยการ มีผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรรมการและเลขาธิการอำนวยการ ระดับอำเภอมีนายอำเภอก็เป็นประธานคณะทำงาน และมีสมาคมปกาเกอญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ มีการสำรวจที่ดินที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ป่าโดยใช้เครื่องมือ GPS และลงในระบบข้อมูล GIS ผลที่ตามมาคือข้อมูลการถือที่ดิน จำนวนแปลง จำนวนไร่ มีพิกัดทุกแปลง สามารถป้องกันรุกป่าใหม่ การเปลี่ยนมือสู่บุคคลภายนอก และสามารถควบคุมไฟ หมอกควันไปป่าได้ ทุกคนต้องที่ดินแปลงของตนเอง ไม่ให้ไฟไหม้ หากมีไฟไหม้แปลงใด เจ้าของแปลงต้องรับผิดชอบและเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นต้นทางในการสร้างความเป็นธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อมรา พงศาพิชญ์, 2547)

การปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรม จึงความสำคัญยิ่งกับชุมชนท้องถิ่นปกาเกอญอมีผลต่อในการมีส่วนร่วมการจัดการฐานทรัพยากรในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ไม่ว่าการทำแนวกันไฟ ทำฝายภูมิปัญญาปกาเกอญอ ฝายชะลอน้ำ ตามแนวพระราชดำริ การจัดระเบียบที่ดินชุมชน จึงสอดคล้องตามที่ชุมชนต้องการ และที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการจัดที่ดินที่ทำกินให้ชุมชน ตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติหรือ (คทช.) เพราะการจัดที่ดินของรัฐดังกล่าว เป็นการทวงคืนผืนป่าในตัว เป็นเช่าที่ดินของบรรพบุรุษ

ตัวเอง 5 - 30 ปี เป็นการอนุญาตหรือผ่อนผันให้อยู่ในที่ดินตัวเองเป็นการชั่วคราว ซึ่งขัดกับกฎจารีต วัฒนธรรม ประเพณี ปากเถรธนู ทางออกกรณีดังกล่าวพื้นที่อำเภอกลายาณวัฒนาได้ประชุมกันทำประชาคมทุกหมู่บ้านมีมติให้ชะลอ คทช.โดยไม่มีกำหนดและภาครัฐได้ชะลอตามข้อเสนอของชุมชน ซึ่งหมายความว่า การต่อสู้ ต่อรอง เจริญ เคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐให้การยอมรับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นและมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐในมิติต่างๆที่ซ้อนทับกันไม่ว่าจะเป็นการเมือง การเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นพื้นที่การต่อสู้ที่งดงามเป็นที่ยอมรับของสากลเพราะมีกระบวนการปฎิบัติประนีประนอมสูง (ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2558)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรสำรวจการถือครองที่ดินที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย พื้นที่จิตวิญญาณ กันแผนที่ชุมชนให้ออกจาปาทุกประเภท โดยใช้แผนที่ภาพทางอากาศ 1:4000 ประกอบข้อมูลทุกมิติและเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ทุกขั้นตอน ให้มีความเข้าใจและร่วมมือกันจริง ๆ และรับรองสิทธิรูปแบบโฉนดที่ดินชุมชนตามศาสตร์พระราชและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากฐานล่างสู่บนโยบายให้เป็นที่ยอมรับโดยใช้แผนที่ภาพทางอากาศ 1:4000 ประกอบข้อมูลทุกมิติ
2. ต้องให้คุณและให้โทษแก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทุกลำดับชั้นอย่างตรงไปตรงมา
3. ต้องแก้ไขกฎหมายที่เป็นปัญหา ล้าสมัย เช่น พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พรบ.อุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช พ.ศ. 2504 และ พรบ. ป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 ให้เป็นจริงและนำไปปฏิบัติได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ข่าวอสังหาริมทรัพย์. (2558). 10 ตระกูล-องค์กรถือครองที่ดินรายใหญ่ของประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 19 เมษายน 2560 จาก <https://news.mthai.com/general-news/429869.html>
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท ภาคเหนือ (กป.อพช.เหนือ). (2552). ขบวนการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน การนำที่สาธารณะประโยชน์ที่ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์ร่วมกันไปออกเอกสารสิทธิ. เรียกใช้เมื่อ 16 เมษายน 2560 จาก <https://ncodcm.wordpress.com>
- คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2558). วาระปฏิรูปที่ 11: ปฏิรูปที่ดินและการจัดการที่ดิน. กรุงเทพมหานคร: สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ.

- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2546). สิทธิชุมชนท้องถิ่น จากจารีตประเพณีสู่สถานการณ์ปัจจุบัน: การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางนโยบายสิทธิชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชูศักดิ์ วิทยาภัก. (2558). วัฒนธรรมคืออำนาจ : ปฏิบัติการแห่งอำนาจ ตัวตน และชนชั้นใหม่ในพื้นที่วัฒนธรรม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นลินี ตันธวนิตย์และคณะ. (2545). ประสบการณ์ต่อสู้ของชาวลุ่มน้ำมูล กรณีศึกษาเขื่อนปากมูลและเขื่อนราษีไศล. วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย , 4(1), 182-240 .
- พร้อมพล สัมพันธ์โน. (2555). ภูมิปัญญาปกากะญอกับการจัดการป่าชุมชน,สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม(ป.พล). เชียงใหม่: บริษัท สันติภาพแพ็คพรีนซ์ จำกัด.
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ. (2558). การจัดการป่าโดยองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำโดยองค์กรชุมชน. ใน (อัคราเสนา).
- ศยามล ไกยูรวงศ์และคณะ. (2545). ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือเพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ตรีสุนิ (ซิลค์เวอร์บ์คส์).
- ศูนย์พัฒนาสงเคราะห์และชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่. (2545). ทำเนียบชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย.
- ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน. (2549). ขบวนการภาคประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไข ปัญหาความยากจนด้านที่ดิน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (สำนักงานใหญ่). (2560). การเข้าร่วมประชุม ชุมชนปกากะญอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้. เรียกใช้เมื่อ 16 เมษายน 2560 จาก <https://gfms.gistda.or.th/node/48>
- อธิบดี กรมป่าไม้. (19 เมษายน 2560). การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกากะญอภาคเหนือตอนบน. (พร้อมพล สัมพันธ์โน, ผู้สัมภาษณ์)
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผลของความแตกต่างระหว่างเพศของนักเรียนระดับประถมศึกษา
ที่มีต่อการเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ด้วยโปรแกรมการฝึก
กระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง (VR-CTP)*

THE EFFECT OF GENDER AMONG PRIMARY SCHOOL STUDENTS
ENHANCING SPATIAL INTELLIGENCE USING VIRTUAL REALITY
COGNITIVE TRAINING PROGRAM

สดใส ดุลยา

Sodsai Dulya

ปริญญา เรืองทิพย์

Parinya Ruangtip

ปิยะทิพย์ ประดุงพรหม

Piyathip Pradujprom

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand

E-mail: sodsai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศที่มีต่อการเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาหลังการฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลจันทบุรี ปีการศึกษา 2561 จำนวน 68 คน จำแนกเป็นเพศชาย 34 คน และเพศหญิง 34 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่ Maze Walker และ Construction Worker ใน 6 ระดับ จำนวน 12 ครั้ง ๆ ละ 10 นาที เก็บรวบรวมข้อมูลผลทำกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ มิติสัมพันธ์เชิงการมองเห็น มิติสัมพันธ์เชิงทิศทาง และมิติสัมพันธ์เชิงสัมพันธ์ ด้วยแบบทดสอบ Paper Folding Test (PFT), Card Rotation Test (CRT) และ Mental Rotation Test (MRT) ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ MANOVA

ผลของการใช้โปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง ปรากฏว่า หลังการฝึกนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยตอบถูกสูงกว่า และใช้เวลาปฏิกริยาน้อยกว่า เมื่อเทียบกับก่อนการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยนักเรียนเพศชายมีคะแนนเฉลี่ยตอบถูกขณะทำ

* Received 1 September 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 20 September 2019

กิจกรรมการทดสอบเชาว์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ในแบบทดสอบ MRT สูงกว่าเพศหญิง ส่วนเวลาปฏิภานีไม่มีแตกต่างกันระหว่างเพศในทุกแบบทดสอบ

คำสำคัญ: โปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญา, เสมือนจริง, การศึกษาค้นไฟฟ้าสมอง, นักเรียนระดับประถมศึกษา

Abstract

The purpose of this research was to study the differences between gender with enhancing spatial Intelligence of primary school students after training with a virtual reality cognitive training program (VR-CTP). The participants were 68 Grade 5 students (male 34, female 34) in the academic year 2018 study at Anuban Chanthaburi school. The participants were trained with VR-CTP consists of 2 activities (Maze Walker, Construction Worker), 6 training levels in 10 minutes each 12 times and collecting data while conducting spatial intelligence task on a computer screen in 3 components, including spatial visualization, spatial orientation and spatial relation. The data were analyzed by using MANOVA.

The result of the implementation of the Virtual Reality Cognitive Training Program (VR-CTP). The results demonstrated that the response accuracy scores on spatial ability test of the experimental group were significantly ($p < .05$) increased after training. The response time on spatial ability test of the experimental group were significantly decreased after training. Male students had the response accuracy scores of being correct while doing the MRT test higher than females and there are no different in response time all paper test.

Keywords: Cognitive Training Program, Virtual Reality, EEG Study, Primary School Students

บทนำ

ทฤษฎีพหุปัญญา นำไปใช้ในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งระดับปฐมวัยจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ด้วยฐานความคิดศาสตร์ทางการรู้คิด (Cognitive Science) และประสาทวิทยาศาสตร์ (Armstrong, T, 2009.) ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ เป็นหนึ่งในพัฒนาการทางพหุปัญญาของมนุษย์ (Anderson, L, 2014) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสติปัญญามนุษย์ (Gardner, H, 2011) ที่มีพัฒนาการตั้งแต่แรกเกิด มีความแตกต่างกันระหว่างบุคคล (Hoffler, T. N, 2010) แต่สามารถพัฒนาให้ทัดเทียมกันได้โดยการฝึกฝน (Sorby, S. A, 1999) มี

ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ประจำวันของแต่ละบุคคล และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในด้านการศึกษานักเรียน และอาชีพที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญขั้นสูงด้วย

Gardner นักจิตวิทยาการศึกษาด้านพัฒนาการทางพุทธิปัญญาของมนุษย์ ให้นิยามความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ไว้ว่า เป็นความสามารถในการรับรู้ การมองเห็น จินตนาการ หรือการนึกภาพของวัตถุต่าง ๆ และเป็นกระบวนการทำงานของสมองที่รับรู้ผ่านกระบวนการมองเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัตถุกับพื้นที่ที่วัตถุนั้นครองอยู่ สามารถรับรู้ภาพ มองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทาง และตำแหน่งอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แล้วถ่ายทอด แสดงออกอย่างกลมกลืน มีความไวต่อการรับรู้ในเรื่องทิศทาง มีลักษณะความคิดเป็นภาพ สามารถวาดภาพของวัตถุหรือความเชื่อมโยงให้เกิดขึ้นในสมองได้ สามารถคงความทรงจำในสาระข้อมูลของภาพนั้นไว้ และสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของวัตถุนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง (Gardner, 2011, pp. 182-185) ลักษณะเชาว์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Characteristics of Spatial Intelligence) เป็นลักษณะสำคัญของบุคคล รวมทั้งยังสัมพันธ์กับความแตกต่างระหว่างเพศของบุคคลร่วมด้วย (Reilly, D., Neumann, D., & Andrews, G, 2017) ในขณะที่รายงานวิจัยความแตกต่างระหว่างเพศได้ชี้ให้เห็นว่า เพศชายจะมีประสิทธิภาพในงานเชิงมิติสัมพันธ์ดีกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นความสามารถของสมองที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่แรกเกิด (Jausovec, N., & Jausovec, K, 2012)

โปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือกิจกรรมผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์จำนวนมากได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ทางสมองที่เกี่ยวข้องกับความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ ทำให้เข้าใจถึงรูปของวัตถุในรูปแบบสามมิติซึ่งมีความซับซ้อนได้ ขณะที่การใช้เทคโนโลยีเสมือนจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ในลักษณะการใช้ภาพเสมือนจริง (Virtual Reality) หรือ VR เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ส่งเสริมและช่วยขยายขอบเขตของการเรียนรู้ยิ่งขึ้น (Hunt, E, 2011) โดย VR จะนำเสนอได้ด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสร้างข้อมูลที่ซับซ้อนลงในส่วนที่สามารถจัดการได้ มีลักษณะเป็นแบบจำลองที่ถูกต้องและสมจริง ผู้เล่นสามารถโต้ตอบกับผู้อื่นในขณะดำเนินการชุดของงาน (Task) ในสถานการณ์เสมือนที่มีลักษณะความจริงเสมือนจริง แบบวิดีโอ 360 องศา ซึ่งเป็นเทคนิคที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Active Learning สามารถนำเสนอประสบการณ์สำหรับสถานการณ์เสมือนจริงและช่วยกระตุ้นความสนใจต่อการเรียนรู้ (Virtual-reality Learning Environment: VLE) (Shin, D. H, 2017)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นประกอบกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกี่ยวกับการเพิ่มเชาว์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยอาศัยหลักการทำงานของสมองซึ่งมีความแตกต่างระหว่างเพศ การวิจัยนี้จะได้วิธีการเพิ่มเชาว์ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ด้วยตัวกระตุ้นที่มีลักษณะเสมือนจริง สามารถนำไปใช้พัฒนากระบวนการทางปัญญาของนักเรียนระดับประถมศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนตอบถูก และเวลาปฏิกิริยาขณะทำกิจกรรมทดสอบเขาวงกตปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ระหว่างก่อนกับหลังการฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนตอบถูกและเวลาปฏิกิริยา ขณะทำกิจกรรมทดสอบเขาวงกตปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ระหว่างเพศ หลังการฝึกด้วยโปรแกรม การฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment Research) ใช้แผนการทดลองแบบ 2 Factor Pretest and Posttest Desing (Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D, 2017)

ประชากร

ประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อายุระหว่าง 10-11 ปี เรียนที่โรงเรียนอนุบาลจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2561 จำนวน 205 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2561 ซึ่งเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัยที่ได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครอง และมีคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนด

เกณฑ์การคัดเลือกเข้า (Inclusion Criteria) ประกอบด้วย 1) มีอายุระหว่าง 10-11 ปี 2) มีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคประจำตัว 3) มีการได้ยินเป็นปกติ โดยไม่ติดตั้งเครื่องช่วยในการได้ยิน 4) มีการมองเห็นที่ระยะใกล้ (Near Vision) 5) ถนัดมือขวา 6) ไม่มีความบกพร่องในการรับรู้ และ 7) มีความเต็มใจเข้าร่วมการทดลอง และได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง

เกณฑ์การคัดออก (Exclusions Criteria) ได้แก่ 1. มีข้อห้ามในการใช้สายตา ระหว่างการเข้าร่วมการวิจัย 2. มีปัญหาสุขภาพ หรืออาการเจ็บป่วยที่ต้องรับการรักษา ระหว่างเข้าร่วมการทดลอง และ 3. ไม่สามารถเข้าร่วมการทดลองได้อย่างต่อเนื่อง

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ตามกฎทั่วไป (Rule of Thumb) ในการประมาณขนาดตัวอย่าง ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอสำหรับการวิจัยเชิงทดลองควรมีจำนวนอย่างน้อย 15 คน ต่อกลุ่มที่ศึกษา แต่เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือและมีความแม่นยำมากขึ้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างจึงควรมีจำนวน 20 คนต่อการศึกษ (McMillan, J. H., & Schumacher, S, 2014) สอดคล้องตามเกณฑ์การพิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักทางสถิติสำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสองกลุ่ม โดยกำหนดค่าขนาดอิทธิพล (Effect Size: ES) เท่ากับ .80 ค่าความน่าจะเป็นของความ

คลาดเคลื่อนในการทดสอบแบบทางเดียวประเภทที่หนึ่ง (Type I Error หรือค่านัยสำคัญทางสถิติ) $\alpha = .05$ และค่าอำนาจการทดสอบ (Power of Test) เท่ากับ .80 จากตารางขนาดอิทธิพล (Power Tables for T-test) ของ Cohen ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวนอย่างน้อย 20 คนต่อกลุ่มศึกษา (Cohen, J, 1992) โดยให้อาสาสมัครจำนวน 205 คน ตอบแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล และพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเข้า (Inclusions Criteria) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ผ่านเกณฑ์การคัดเข้าและได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมการทดลอง จำนวน 68 คน จำแนกเป็นเพศชาย 34 คน และเพศหญิง 34 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองผู้เข้าร่วมวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรตาม และแบบประเมินความพึงพอใจ ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองผู้เข้าร่วมวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล 2) แบบสำรวจความถนัดในการใช้มือ 3) แผ่นวัดระดับการมองเห็นในระยะใกล้ (Near Vision) และ 4) แผ่นทดสอบตาบอดสี (Test of Color-Deficiency)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริงสำหรับเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาพัฒนาขึ้นตามแนวคิดวิธีการสอนสำหรับเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ของ Armstrong (2009) ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยการประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว มีลักษณะเป็นโปรแกรมซอฟต์แวร์บนระบบคอมพิวเตอร์แบบเสมือนจริง (Virtual Reality) ใช้งานร่วมกับแว่นเสมือนจริง และอุปกรณ์มือจับสำหรับจับการเคลื่อนไหวสำหรับการฝึกเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรตาม เป็นเครื่องมือวัดด้านพฤติกรรมกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ ได้แก่ 1) แบบทดสอบ Paper Folding Test (PFT) พัฒนาจากแบบทดสอบ Paper Folding Test พัฒนาโดย Ekstrom et al. (Ekstrom, R. B., French, J. W., Harman, H. H., & Derman, D, 1976) มีลักษณะซึ่งผู้ตอบแบบทดสอบจะต้องจินตนาการภาพการจัดกระทำกับกระดาษโดยการพับกระดาษตามโจทย์กำหนด ต่อด้วยการเจาะรูและคลี่กระดาษออก แล้วทำการเปรียบเทียบผลจากจินตนาการภาพกับภาพคำตอบตัวเลือก และผู้ตอบจะต้องเลือกคำตอบที่มี 5 ตัวเลือก นิยมใช้ในการทดสอบมิติสัมพันธ์เชิงการมองเห็น 2) แบบทดสอบ Card Rotations Test (CRT) พัฒนาจากแบบทดสอบ Card Rotation Test พัฒนาโดย Ekstrom et al. ร่วมกับแบบทดสอบ Cube Comparisons Test พัฒนาโดย Ekstrom et al. (Ekstrom, R. B., French, J. W., Harman, H. H., & Derman, D, 1976) มีลักษณะให้ผู้ตอบแบบทดสอบ

เลือกตอบว่าภาพหรือลูกบาศก์คู่นั้นเหมือนกันหรือต่างกับภาพโจทย์ปัญหา จำนวน 4 ตัวเลือก นิยมใช้ในการทดสอบมิติสัมพันธ์เชิงทิศทาง และ 3) แบบทดสอบ Mental Rotations Test (MRT) พัฒนาจากแบบทดสอบ Mental Rotation Animals (Neuburger, S., Jansen, P., Heil, M., & Quaiser-Pohl, C, 2011) นิยมใช้ในการทดสอบมิติสัมพันธ์เชิงสัมพันธ์และเชิงการมองเห็น มีลักษณะเป็นกิจกรรมการหมุนวัตถุหรือสิ่งเร้า ซึ่งผู้ทำการทดสอบต้องกำหนดว่าภาพใดของวัตถุหรือสิ่งเร้าที่แสดงลักษณะเหมือนกับภาพที่ให้เมื่อมีการหมุนหรือเปลี่ยนทิศทาง และมีภาพที่เป็นคำตอบทางเลือก 4 ภาพ ทำการตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยาการปัญญา จำนวน 3 คน ด้านความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 1.00 และนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (Cronbach's alpha) ของกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้าน จากแบบทดสอบ PFT, CRT และ MRT โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (Cronbach's alpha) เท่ากับ .89, .74 และ .72 ตามลำดับ

4. แบบประเมินความพึงพอใจ สำหรับการศึกษาנำร่อง โดยผู้ทดลองใช้โปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง จำนวน 10 ข้อ เป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale)

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยนี้แบ่งวิธีการทดลองเป็น 2 ระยะ ดังนี้

1. ระยะก่อนการทดลอง

ชี้แจงให้นักเรียนทราบเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัย รวมทั้งการปฏิบัติตัวขณะทดลอง ระยะเวลาในการทดลอง และตลอดช่วงระยะระหว่างทดลอง พร้อมทั้งนัดวันเวลา ในการดำเนินการทดลอง

2. ระยะการทดลอง

การวัดผลของตัวแปรตาม กับกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการตรวจวัดคะแนนการตอบถูก และเวลาปฏิบัติ จากการบินด้วยโปรแกรม Open Sesame ขณะทำกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ก่อนและหลังการฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง จาก 2 กิจกรรมการฝึก ได้แก่ กิจกรรม Maze Walker ซึ่งทำการฝึกการมองเห็นเชิงมิติ และการฝึกด้านทิศทาง โดยการย้ายและการเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง อ้างอิงกับตำแหน่งของวัตถุอื่นหรือตำแหน่งของตน และกิจกรรม Construction Worker มีลักษณะการฝึกการมองเห็น และการสร้างมโนภาพการเปลี่ยนตำแหน่งหรือทิศทางของวัตถุสิ่งเร้า ทำการฝึกใน 6 ระดับการเล่น (Level) ซึ่งจะมีสิ่งของที่ต้องประกอบไม่เหมือนกัน จากระดับง่ายไป

จนถึงระดับที่ยากขึ้น แสดงดังภาพที่ 2 ผู้ฝึกจะต้องสวมใส่แว่นตาเสมือนจริง สามารถโต้ตอบด้วยอุปกรณ์ควบคุม โดยทำการจำนวน 12 ครั้ง ครั้งละ 10 นาที

ภาพที่ 2 โปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลคะแนนตอบถูก และเวลาปฏิกิริยา ขณะทำกิจกรรมการทดสอบเขาวงกตปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ผ่านหน้าจอคอมพิวเตอร์ ที่สร้างขึ้นด้วยโปรแกรม Open Sesame Version 3.1 สร้างขึ้นโดยอัตโนมัติก่อนเริ่มการทำกิจกรรมในลักษณะของ Text File และจัดเก็บใน Folder ตำแหน่งเดียวกันแต่ละกิจกรรม ตามรหัสของผู้รับการทดสอบที่กรอกในส่วนเริ่มต้น และจัดเก็บรวบรวมคะแนนตอบถูกและเวลาปฏิกิริยาด้วยโปรแกรม Microsoft Office Excel เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

ผลการวิจัย

1. โปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริงสำหรับเพิ่มเขาวงกตปัญญา ด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ได้รับการประเมินความเหมาะสม โดยนำโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริงสำหรับเพิ่มเขาวงกตปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้น และคู่มือการใช้โปรแกรมฉบับร่าง นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ จำนวน 3 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมด้วยแบบประเมินในด้านลักษณะทั่วไป ด้านลักษณะของรูปแบบภาพเสมือนจริง ด้านลักษณะและเวลาการแสดงรูปทรงเสมือนจริง

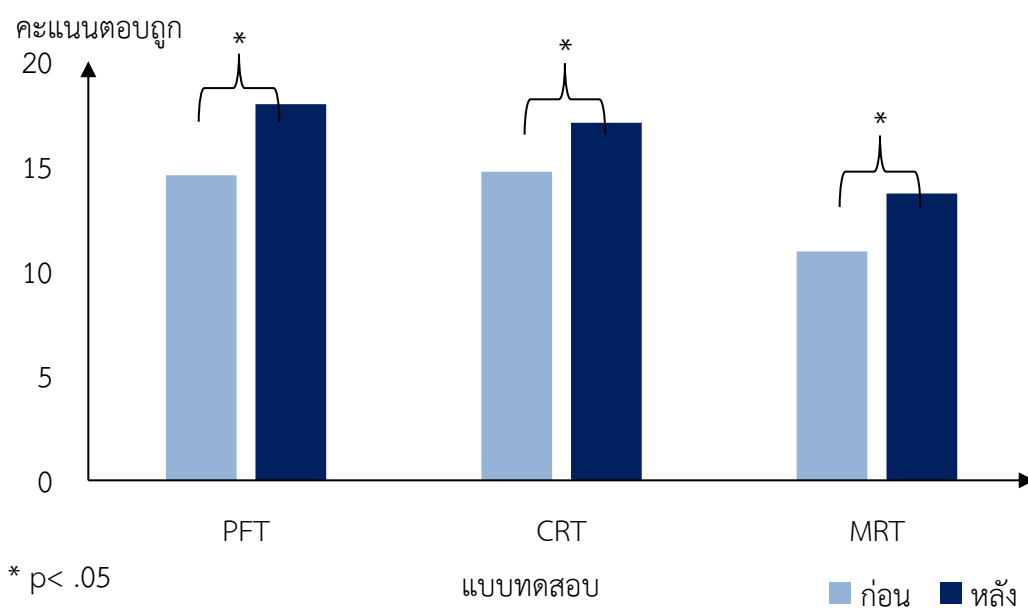
และด้านความชัดเจนของคู่มือการใช้งาน ปรากฏว่า ผลการประเมินมีความเหมาะสม ระดับมากที่สุด ($M=4.64$) และมีผลการประเมินความพึงพอใจโดยผู้ทดลองใช้ จากการศึกษาจำแนกตามระดับมากที่สุด ($M=4.74$)

2. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยตอบถูก ขณะทำแบบกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนตอบถูกจากแบบทดสอบ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงดังตารางที่ 1 และภาพที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยตอบถูก ระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง

Statistical Test	Value	F _{Wilks' Lambda}	p	η^2	Observed Power
Wilks' Lambda	0.61	126.55*	.00	.38	1.00

* $p < .05$

ภาพที่ 2 ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยตอบถูก ระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง จำแนกตามแบบทดสอบ

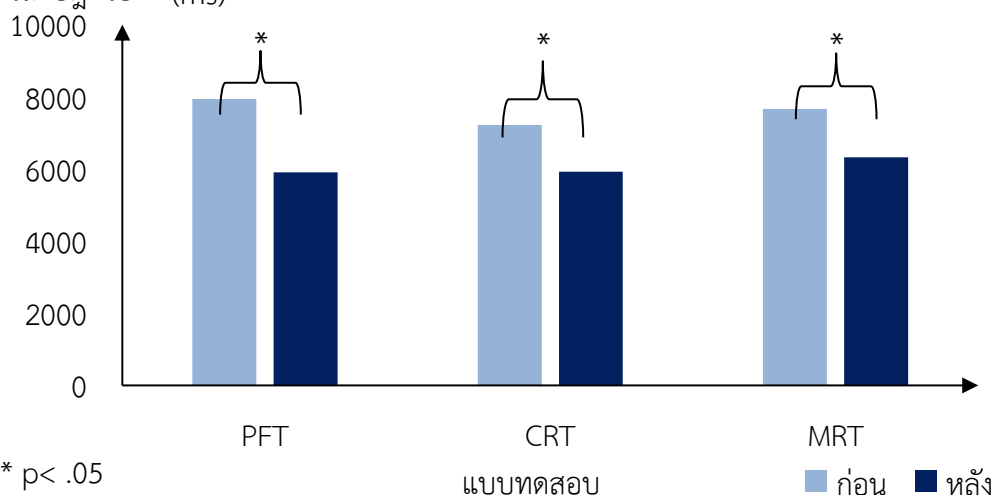
3. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของเวลาปฏิกิริยา ขณะทำแบบกิจกรรมการทดสอบเขาวงกตปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง พบว่ากลุ่มทดลองใช้เวลาปฏิกิริยาของแต่ละแบบทดสอบ หลังการทดลองน้อยกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงดังตารางที่ 2 และภาพที่ 3

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของเวลาปฏิกิริยาเฉลี่ย ระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง

Statistical Test	Value	F _{Wilks' Lambda}	p	η^2	Observed Power
Wilks' Lambda	0.58	143.90*	.00	.42	1.00

* $p < .05$

เวลาปฏิกิริยา (ms)

ภาพที่ 3 ความแตกต่างของเวลาปฏิกิริยา ระหว่างก่อนกับหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง จำแนกตามแบบทดสอบ

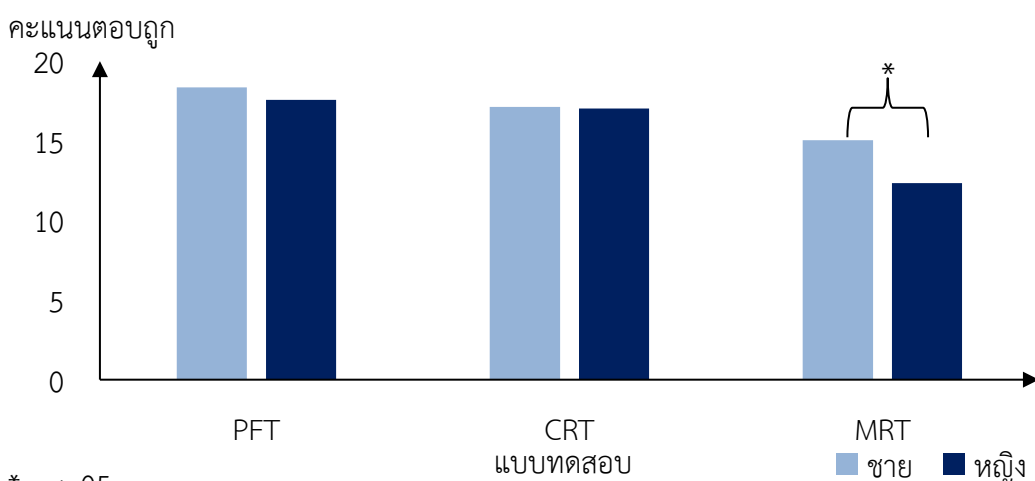

4. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนตอบถูกเฉลี่ย ขณะทำแบบทดสอบเขาวนัปัญหาด้านมิติสัมพันธ์ ระหว่างเพศ หลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองเพศชายมีคะแนนตอบถูกจากการทำแบบทดสอบเขาวนัปัญหาด้านมิติสัมพันธ์ สูงกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากแบบทดสอบ MRT แสดงดังตารางที่ 3 และภาพที่ 4

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนตอบถูก หลังการทดลองระหว่างเพศ

Statistical Test	Value	$F_{Wilks' \text{ Lambda}}$	p	η^2	Observed Power
Wilks' Lambda	0.84	3.86*	.01	0.16	0.80

* $p < .05$

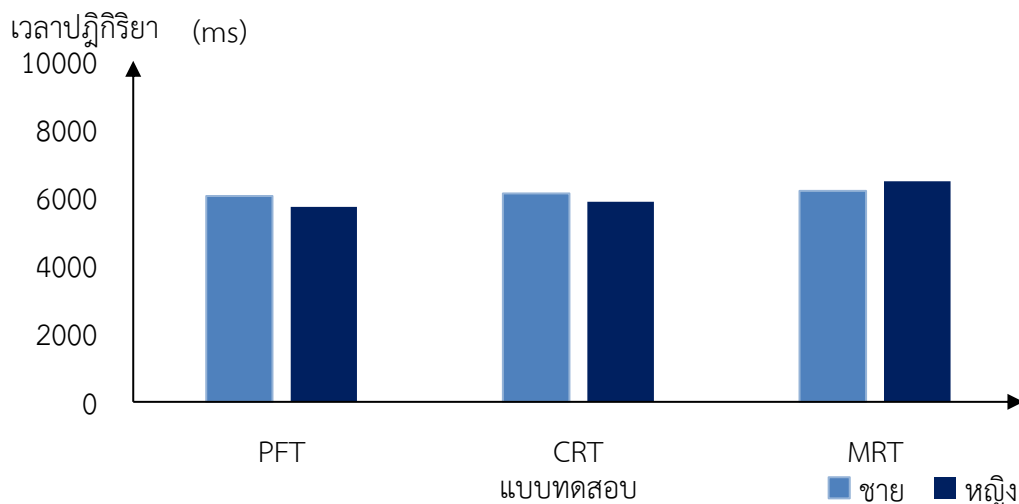
ภาพที่ 4 ความแตกต่างของคะแนนตอบถูก ระหว่างเพศหลังการทดลอง จำแนกตามแบบทดสอบ

5. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของเวลาปฏิกิริยาเฉลี่ย ขณะทำแบบทดสอบ เขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ระหว่างเพศ หลังการทดลอง ในกลุ่มทดลอง พบว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศ ต่อเวลาปฏิกิริยา แสดงดังตารางที่ 4 และภาพที่ 5

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของเวลาปฏิกิริยา หลังการทดลอง ในกลุ่ม ทดลอง ระหว่างเพศ

Statistical Test	Value	$F_{Wilks' \text{ Lambda}}$	p	η^2	Observed Power
Wilks' Lambda	0.92	0.58	.63	0.03	0.16

ภาพที่ 5 ความแตกต่างของเวลาปฏิกิริยา ระหว่างเพศ หลังการทดลอง จำแนกตามแบบทดสอบ

อภิปรายผล

กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นในโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง จำนวน 2 กิจกรรมหลัก ใน 6 ระดับการฝึก ซึ่งใช้เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความสนใจ (Sara et al., 2014) ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก ช่วยขยายขอบเขตของการเรียนรู้ยิ่งขึ้น และช่วยกระตุ้นโครงสร้างการทำงานของสมอง (Fan, Z., Mingyuan, H., Weitao, C., Hui, L., Chaoyang, F, 2018) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนากิจกรรมหรือโปรแกรมการพัฒนาความสามารถทางสมอง (Wright, K. R., Thompson, W. L., Ganis, G., Newcombe, N. S., & Kosslyn, S. M, 2008) ผลการวิเคราะห์คะแนนตอบถูกและเวลาปฏิกิริยาระหว่างเพศ ทั้ง

ก่อนและหลังการฝึกขณะทำกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ จากแบบทดสอบ PFT, CRT และ MRT พบความแตกต่างระหว่างเพศของคะแนนตอบถูก หลังการฝึกขณะทำกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ จากแบบทดสอบ MRT ซึ่งเป็นกิจกรรมการทดสอบการหมุนภาพในสมอง (Mental Rotation) เพศชายมีคะแนนตอบถูกสูงกว่าเพศหญิง สอดคล้องกับรายงานวิจัยที่ระบุว่า เพศชายจะมีประสิทธิภาพในงานเชิงมิติสัมพันธ์ดีกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นความสามารถของสมองตั้งแต่แรกเกิด (Jausovec, N., & Jausovec, K, 2012) โดยมีพื้นฐานบนความแตกต่างระหว่างความสามารถในการมองเห็นวัตถุ กับความสามารถในการจินตนาการเพื่อแสดงข้อมูลเชิงมิติสัมพันธ์ในสมอง ทำให้เกิดการส่งผ่านข้อมูลไปยังความจำขณะทำงาน (Working Memory) เพศชายจึงมีประสิทธิภาพในงานเชิงมิติสัมพันธ์ดีกว่าเพศหญิง (Kimura, D, 2000) ในขณะที่ผลการใช้เวลาปฏิบัติระหว่างเพศ ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศ สอดคล้องกับแนวคิดของ Dweck ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ผ่านโปรแกรมที่สามารถพัฒนาสมองซึ่งมุ่งเน้นกระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้ ก็จะสามารถเพิ่มความสามารถทางปัญญาได้ดีขึ้น (Dweck, C. S, 2012) และสามารถพัฒนาให้ทัดเทียมกันได้ โดยการฝึกฝน (Uttal, D. H., Meadow, N. G., et al., 2013)

สรุป

หลังการฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง จำนวน 12 ครั้ง นักเรียนมีคะแนนตอบถูกสูงขึ้น และใช้เวลาปฏิบัติน้อยลง ขณะทำกิจกรรม การทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ได้แก่ แบบทดสอบ PFT, CRT และ MRT อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มทดลองเพศชายหลังฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง มีคะแนนตอบถูกขณะทำกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์สูงกว่ากลุ่มทดลองเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาจำแนก ตามแบบทดสอบปรากฏว่า กลุ่มทดลองเพศชายที่ฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง หลังการทดลอง มีคะแนนตอบถูกขณะทำกิจกรรมการทดสอบเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ MRT สูงกว่ากลุ่มทดลองเพศหญิงที่ฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่หลังการฝึก ไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศต่อเวลาปฏิบัติขณะทำกิจกรรมการทดสอบ

สรุปได้ว่า มีความแตกต่างระหว่างเพศต่อการเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา หลังการฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง โดยเฉพาะมิติสัมพันธ์เชิงสัมพันธ์ และหากฝึกด้วยโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญา

เสมือนจริง อย่างต่อเนื่อง สามารถช่วยเพิ่มเขาวนปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาผลของโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง ในประชากรกลุ่มอื่น ๆ เช่น ระดับชั้นการเรียนรู้หรืออายุที่แตกต่าง หรือกลุ่มที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ เพื่อเป็นการตรวจสอบประสิทธิภาพของโปรแกรมการฝึกกระบวนการทางปัญญาเสมือนจริง

2. ควรเพิ่มความถี่และระยะเวลาในการฝึกก่อนการวัดตัวแปรที่ศึกษาซ้ำ เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของโปรแกรมการฝึกและความคงอยู่ของประสิทธิภาพการทำงาน ของสมองด้านมิติสัมพันธ์ จนนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, L. (2014). Visual-Spatial Ability: Important in STEM, Ignored in Gifted Education. *Roeper Review*, 36(2), 114-121.
- Armstrong, T. (2009.). *Multiple intelligences in the classroom (3rd ed.)*. Virginia: Alexandria.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159.
- Dweck, C. S. (2012). *Mindset: How you can fulfill your potential*. London: Robinson Publishing.
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2017). *An Applied Guide to Research Designs: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods*. California: Sage Publications.
- Ekstrom, R. B., French, J. W., Harman, H. H., & Derman, D. (1976). *Kit of factor-referenced cognitive Tests*. New Jersey: Education Testing service.
- Fan, Z., Mingyuan, H., Weitao, C., Hui, L., Chaoyang, F. (2018). Framework for virtual cognitive Experiment in virtual Geographic Environments. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 7(1), 36-54.
- Gardner, H. (2011). *Frame of mind: The theory of multiple intelligences (3rd Ed.)*. New York: BasicBooks.
- Hoffler, T. N. (2010). Spatial ability: Its influence on learning with visualization -a meta – analytic review. *Education Psychology Review*, 22(3), 245-269.

- Hunt, E. (2011). *Where are we? Where are we going? Reflections on the Current and Future State of Research on Intelligence*. New York: U. Press.
- Jausovec, N., & Jausovec, K. (2012). Working memory training: Improving intelligence—changing brain activity. *Brain and Cognition*, 79(2), 96–106.
- Kimura, D. (2000). *Sex and cognition*. Cambridge: MA: MIT Press.
- McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2014). *Research in education: Evidence-based inquiry (7th, Pearson new international ed.)*. Harlow: Pearson Education.
- Neuburger, S., Jansen, P., Heil, M., & Quaiser-Pohl, C. (2011). Gender differences in pre-adolescent's mental rotation performance: Do they depend on grade and stimulus type? *Personality and Individual Differences*, 50, 1238–1242.
- Reilly, D., Neumann, D., & Andrews, G. (2017). Gender Differences in Spatial Ability: Implications for STEM Education and Approaches to Reducing the Gender Gap for Parents and Educators. *Visual-spatial Ability in STEM Education*, 195-224.
- Shin, D. H. (2017). The role of affordance in the experience of virtual reality learning: Technological and affective affordances in virtual reality. *Telematics and Informatics*, 34(8), 1826-1836.
- Sorby, S. A. (1999). Developing 3-d spatial visualization skills. *Engineering Design Graphics Journal*, 63(2), 21-32.
- Uttal, D. H., Meadow, N. G., et al. (2013). The malleability of spatial skills: A meta analysis of training studies. *Psychological Bulletin*, 139(2), 352-402.
- Wright, K. R., Thompson, W. L., Ganis, G., Newcombe, N. S., & Kosslyn, S. M. (2008). Training generalized spatial skills. *Psychonomic Bulletin & Review*, 15(4), 763-771.

มุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพ เพื่อการพัฒนาสังคมไทย*

THE PERPECTIVE OF THE SOLDIERS TOWARD THE MILITARY REFORM POLICYFOR THE DEVELOPMENT OF THAI SOCIETY

หัสพงษ์ พิมวัน

Hassapong Phimwan

ศิวัช ศรีโกคางกุล

Siwach Sripokangkul

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand

E-mail: hengnoi218@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของทหาร ต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพ ได้แก่ 1) มุมมองทหารต่อนโยบายการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร 2) มุมมองทหารต่อนโยบายการลดงบประมาณกองทัพ และ 3) มุมมองทหารต่อนโยบายการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสำรวจตัวอย่างและสร้างคำถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นทหารในค่ายทหารแห่งหนึ่งจำนวน 50 คน จำแนกเป็นนายทหารสัญญาบัตร นายทหารชั้นประทวน และพลทหาร วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกรวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมและการสนทนาเฉพาะกลุ่ม และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

ประเด็นการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร ทหารส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรยกเลิกและใช้การสมัครใจแทน แต่กองทัพต้องเพิ่มค่าตอบแทนและสวัสดิการเพื่อดึงดูดคนมาเป็นทหาร ประเด็นการลดงบประมาณกองทัพ ทหารส่วนใหญ่เห็นว่างบประมาณกองทัพไม่ควรลดลง และการจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์ใหม่ ๆ ยังมีความจำเป็น แต่ควรทำด้วยความโปร่งใส และประเด็นการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล ทหารส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรลดตำแหน่งนายพลให้เหลือเท่าที่มีความจำเป็น

อย่างไรก็ตามมุมมองของทหารต่อการปฏิรูปกองทัพทั้ง 3 ประเด็น ไม่ได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด กล่าวคือแม้มุมมองส่วนใหญ่จะเห็นไปในทางใดก็ตาม ก็ยังมีทหารบางส่วนที่เห็นต่างพร้อมทั้งมีเหตุผลที่ตรงรับทุกเรื่องไป แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทาง

* Received 1 September 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 20 September 2019

ความคิดของคนในกองทัพ ผลการศึกษานี้เป็นเพียงข้อมูลส่วนหนึ่งเท่านั้น การที่จะปฏิรูปกองทัพให้สำเร็จประโยชน์สูงสุดยังต้องอาศัยข้อมูลด้านอื่นให้ครบถ้วน

คำสำคัญ: นโยบาย, การปฏิรูปกองทัพ, การพัฒนาสังคมไทย

Abstract

This research purposed to study the perspective of the soldiers towards the military reform policy including 1) the perspective of the soldiers towards the abolish conscription 2) the perspective of the soldiers towards the reduction of the military budget and 3) the perspective of the soldiers towards the reduction of general levels. This qualitative study surveyed the samples and created the questions to ask their opinions and suggestions of soldiers towards the military reform policy. The target group was 50 soldiers in an army camp. The samples could be categorized into commissioned officers, non-commissioned officers, and private soldiers. The study applied the in-depth interview, observation, and focus group to collect data for content analysis.

According to the study

Most soldiers have a mutual agreement in the abolish conscription and the registration with willingness but the army must increase the remuneration and welfare to attract the soldiers. For the reduction of the army budget, most agree that the budget should not be reduced and new weapons and munitions because they are needed but the progress must be transparent. For the reduction of the general level, most of them agree that it should be.

On the other hand, in compliance with the perspective of soldiers towards the military reform in the 3 topics, all of their opinions are not in the same direction. In other words, even though most are in the mutual agreement, some soldiers will regard differently with good reason supported. It demonstrates the various views of people in the army. This study result is one of the information. The achievement of the military reform and the highest benefits still depend on more and other data.

Keywords: Policy, Military Reform, Thai Social Development

บทนำ

ทหาร หรือกองทัพ เป็นกลุ่มคนหรือองค์กร ที่มีบทบาทอยู่คู่กับรัฐหรือประเทศต่าง ๆ มาทุกยุคสมัย เรื่องราวทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองจึงมีเรื่องของทหารเข้ามาเกี่ยวข้องเสมือนเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มีนักวิชาการให้ความเห็นว่า กองทัพมีอำนาจและมีศักยภาพมากเกินไป อีกทั้งกองทัพใช้อำนาจนั้นในทางที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ในทางตรงกันข้ามรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งต้องเกรงใจกองทัพและไม่กล้ากระทำในสิ่งที่จะกระทบกระเทือนต่อกองทัพซึ่งอาจส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล รัฐบาลต้องรักษาความสัมพันธ์กับกองทัพไว้และให้การสนับสนุนกองทัพในด้านต่าง ๆ ตามที่กองทัพต้องการ เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะไม่มีการรัฐประหารเกิดขึ้น

งบประมาณของกองทัพถูกตั้งข้อสังเกตว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีซึ่งขัดแย้งกับความรู้สึกละแวกสังคมที่ว่าสงครามสมัยใหม่ไม่ใช่สงครามที่จะต้องต่อสู้ด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์หรืออำนาจทางการทหารเหมือนแต่ก่อน หากแต่เป็นการต่อสู้ในมิติของเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การเพิ่มงบประมาณของกองทัพจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็น โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนถึงปี พ.ศ. 2561 งบประมาณของกระทรวงกลาโหมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ในปี 2561 กระทรวงกลาโหมได้รับงบประมาณทั้งสิ้น 222,437 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.7 ของงบประมาณทั้งหมดและเพิ่มขึ้น 8,892 ล้านบาทจากปี 2560 มากเป็นอันดับ 5 ของกระทรวงทั้งหมด (Thaipublica, 2561)

ในช่วงปี พ.ศ.2556 – 2561 จำนวนทหารเกณฑ์ที่กองทัพต้องการ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีโดยปี 2561 กองทัพต้องการทหารเกณฑ์จำนวน 104,734 คน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อนถึง 1,637 คน (ประชาไท, 2561) จำนวนทหารเกณฑ์ที่เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งที่สังคมตั้งคำถามต่อกองทัพว่าเป็นเพราะเหตุผลใด เนื่องจากการบริหารประเทศในปัจจุบันต้องขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี แต่กองทัพกลับเพิ่มจำนวนทหารเกณฑ์ทั้งที่สถานการณ์ไม่มีการรบหรือการสงครามที่ต้องใช้กำลังทหารเป็นจำนวนมาก จำนวนทหารเกณฑ์ที่เพิ่มมากขึ้นย่อมส่งผลถึงงบประมาณแผ่นดินที่ต้องจัดสรรให้กองทัพมากขึ้นเช่นกัน (สุรชาติ บำรุงสุข, 2562)

นอกเหนือจากการเพิ่มจำนวนทหารเกณฑ์แล้วการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพในห้วงที่ผ่านมา เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ถูกตั้งคำถามและถูกโจมตีอย่างมากจากสังคม ในปี พ.ศ. 2558 กองทัพได้จัดซื้อรถถังและเรือตรวจการณ์จากประเทศจีนรวมมูลค่ากว่า 8,300 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2559 กองทัพจัดซื้อเฮลิคอปเตอร์จากประเทศรัสเซียและเรือตรวจการณ์ใกล้ฝั่งรวมมูลค่ากว่า 5,700 ล้านบาท และปี พ.ศ.2560 กองทัพเรือได้ลงนามสัญญาซื้อเรือดำน้ำจากประเทศจีนจำนวน 3 ลำ รวมมูลค่ากว่า 36,000 ล้านบาท และกองทัพอากาศได้จัดซื้อเครื่องบินขับไล่จากประเทศเกาหลีใต้มูลค่ากว่า 9,000 ล้านบาท (BBC, 2560) การจัดซื้ออาวุธ

ยุทธโธปกรณ์เป็นจำนวนมากของกองทัพถูกตั้งคำถามว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในสภาวะฝืดเคือง มีประชาชนเดือดร้อนในเรื่องค่าครองชีพและความเป็นอยู่เป็นจำนวนมาก รัฐบาลควรใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาหรือกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชนรากหญ้า แต่กลับถูกนำไปใช้จัดซื้ออาวุธยุทธโธปกรณ์ของกองทัพซึ่งประชาชนไม่สามารถจับต้องได้ว่ามีประโยชน์อย่างไร ประกอบกับสถานการณ์ภัยคุกคามสมัยใหม่เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม การจัดหาอาวุธยุทธโธปกรณ์ต่าง ๆ ของกองทัพที่ใช้งบประมาณมหาศาลจึงมักถูกตั้งคำถามจากสังคมมาโดยตลอด

ความโปร่งใสในการจัดซื้ออาวุธเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่กองทัพถูกตั้งคำถามเนื่องจากโครงการจัดซื้อต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องชั้นความลับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุลยภาค ปรีชารัชช อาจารย์คณะศิลปศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ความเห็นว่า กองทัพบกขาดการนำหลักธรรมาภิบาลมาเชื่อมโยงกับการบริหารความมั่นคง กล่าวคือทำอะไรที่จะทำให้การจัดซื้ออาวุธของกองทัพมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ และมีความชอบธรรมในสายตาประชาชน และทำอย่างไรที่จะทำให้เรื่องการจัดซื้ออาวุธที่ถูกมองว่าเป็นความลับของชาติจะมีการเปิดเผยข้อมูลในบางประเด็นเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น (มติชนออนไลน์, 2561) ทั้งนี้การจัดซื้ออาวุธแต่ละครั้งมักถูกมองว่าเป็นช่องทางของการทุจริตคอร์รัปชันหรือเป็นวิธีการแสวงหาผลประโยชน์ของผู้นำกองทัพ การตั้งคำถามเกี่ยวกับการทุจริตในการจัดซื้ออาวุธจึงถูกสะสมเรื่อยมา

ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562 พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้เสนอนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปกองทัพ สรุปรประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการเกณฑ์ทหาร การลดงบประมาณกองทัพ และการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพลของกองทัพ (ไทยรัฐออนไลน์, 2562)

ประเด็นแรก การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการเกณฑ์ทหารโดยการยกเลิกการเกณฑ์ทหารและใช้การรับสมัครแทน เป็นประเด็นที่มีการกล่าวถึงอย่างแพร่หลาย พรรคการเมืองหลายพรรคใช้ประเด็นนี้ในการหาเสียงเลือกตั้ง เหตุผลที่ใช้สนับสนุนนโยบายคือจำนวนทหารเกณฑ์มีมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ประกอบกับจำนวนผู้สมัครเป็นทหารในแต่ละปีมีความใกล้เคียงกับยอดที่กองทัพต้องการดังนั้นการจับสลากหรือการกะเกณฑ์เพื่อเป็นทหารจึงไม่มีความจำเป็น การที่กองทัพรับคนที่มีความเต็มใจและความพร้อมที่จะเป็นทหารอย่างแท้จริงย่อมส่งผลดีต่อกองทัพเพราะในการฝึกอบรมต่าง ๆ ผู้ที่สมัครใจมาเป็นทหารย่อมมีการเตรียมพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจซึ่งแตกต่างจากผู้ที่ถูกบังคับมาอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นกองทัพควรรับสมัครผู้ที่มีความสมัครใจเป็นทหารเกณฑ์แทนวิธีการคัดเลือกโดยจับสลากใบดำใบแดงเหมือนที่ปฏิบัติอยู่

ประเด็นที่สอง การลดงบประมาณกองทัพ นโยบายพรรคอนาคตใหม่กล่าวว่าการลดกำลังพลของกองทัพลงและการจัดซื้ออาวุธอย่างเปิดเผยจะสามารถลดงบประมาณกองทัพลงได้

กว่า 50,000 ล้านบาทต่อปี ซึ่งงบประมาณกองทัพที่ลดลงนี้สามารถนำไปใช้เป็นรัฐสวัสดิการสำหรับประชาชนส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ พรรคเพื่อไทยมีนโยบายลดงบประมาณกองทัพร้อยละ 10 ต่อปีซึ่งจะได้งบประมาณ 20,000 ล้านบาท และสามารถนำไปตั้งกองทุนสำหรับนักธุรกิจรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ พรรคประชาธิปัตย์เห็นว่าควรตัดลดงบประมาณกองทัพโดยพิจารณาตามความจำเป็นของกองทัพเป็นหลัก พรรคเสรีรวมไทยกล่าวถึงการยุบหน่วยงานของกองทัพที่ไม่มีความจำเป็น เช่น กองบัญชาการกองทัพไทย กองทัพน้อย และ ศาลทหาร ซึ่งจะส่งผลให้งบประมาณของกองทัพลดลงได้

ประเด็นที่สาม การลดจำนวนนายทหารชั้นนายพลของกองทัพ เป็นอีกประเด็นที่ถูกกล่าวถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ได้ให้ความเห็นว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีกองทัพขนาดใหญ่แต่มีจำนวนนายทหารชั้นนายพลไม่ถึง 1,000 นาย ซึ่งตรงข้ามกับกองทัพไทยที่มีชั้นนายพลเป็นจำนวนมากกว่า 1,500 นายและเกินกว่าครึ่งของนายพลเหล่านั้นไม่ได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน แต่เป็นเพียงตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิหรือที่ปรึกษาของกองทัพเท่านั้น (กานดา นาคน้อย, 2557)

นโยบายการปฏิรูปกองทัพนั้น มีผู้ได้แสดงทัศนะไว้หลากหลายทั้งที่เห็นสอดคล้องและที่เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ เช่น ศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความเห็นว่า “ผู้นำทหารมีจินตนาการเหมือนยุคเก่า คืออยากมีกองทัพขนาดใหญ่ ทั้งที่คำตอบในโลกปัจจุบัน โจทย์ไม่ใช่ว่ามีหรือไม่มีสงครามโดยตรง เพราะถึงจะมีสงคราม มันก็ไม่อยู่ในรูปลักษณะแบบเดิม มองจากมุมของวิชาทหาร ขนาดกองทัพที่ใหญ่ต่างหากที่อ่อนแอ เพราะกำลังพลเยอะ คุณภาพอาจด้อยลง ” (Khanchai Damrongwan, 2560) ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ได้ให้ความเห็นว่า “ทหารกองประจำการนั้นหากมองในทางเศรษฐกิจแล้วสิ้นเปลืองอย่างมากเพราะไม่ได้ผลิตอะไรเลย การมีทหารประจำการจำนวนมากจึงเป็นการบั่นทอนเศรษฐกิจของประเทศ ยิ่งในประเทศที่เกิดลดลงอย่างมากเช่นประเทศไทย ถ้ามีทหารกองประจำการมากก็ยิ่งบั่นทอนเศรษฐกิจขึ้นไปอีกเพราะแย่งชิงเอากำลังแรงงานที่ขาดแคลนจากตลาดไป ” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562) ในขณะที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันวิชาติ บุญโปรง อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต และ รองศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพร อีสระชัย อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ให้ความเห็นไปในทางเดียวกันว่า นโยบายการปฏิรูปกองทัพที่พรรคการเมืองต่าง ๆ นำเสนอนั้นเป็นเพียงวาทกรรมก่อนการเลือกตั้งเท่านั้น ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงเนื่องจากโครงสร้างภายในกองทัพเป็นเรื่องสลับซับซ้อน และรัฐบาลที่ผ่านมาไม่เคยปฏิรูปกองทัพได้ (ThaiPBS, 2562)

นโยบายการปฏิรูปกองทัพ เป็นเรื่องที่มีการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายซึ่งมีทั้งคนที่มีความเห็นพ้องกันและมีคนที่เห็นด้วยเพียงบางประเด็น ในขณะเดียวกันก็มีบางคนที่เห็นว่าเป็นเรื่องเพื่อฝัน ทั้งนี้มุมมองจากบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ถือว่าสำคัญมากเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายนี้โดยตรง นั่นคือ บุคลากรในกองทัพ หรือทหาร ดังสุภาจิตไทยที่ว่า ปลุกเร้าตามใจผู้ อยู่ ปลุกอยู่ตามใจผู้นอน ซึ่งหมายความว่า จะทำอะไรให้ผู้อื่นนั้น ต้องถามความต้องการหรือความเห็นชอบจากผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงเสียก่อน ไม่ควรใช้ความคิดของตนเป็นหลัก ทั้งนี้ มิได้หมายความว่า การถามความเห็นคนในกองทัพเพื่อที่จะได้ทำตามหรือไม่ทำตามอย่างใด อย่างหนึ่ง แต่ควรต้องมีการถามความเห็นเพื่อเป็นการศึกษาให้รอบด้านให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริงมากที่สุดและเกิดผลดีต่อส่วนรวมมากที่สุด ตัวอย่างหนึ่งคือการปฏิรูปตำรวจที่รัฐบาล คสช.ได้ดำเนินการนั้น ได้ตั้งคณะกรรมการหลายชุดเป็นคณะทำงาน นอกจากการปฏิรูปจะไม่ สำเร็จเป็นรูปธรรมแล้ว ยังถูกโจมตีจากข้าราชการตำรวจว่า ตำรวจไม่ได้มีส่วนร่วมในการปฏิรูป ดังกล่าว ทั้งที่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง อนึ่งเมื่อคนที่ปฏิรูปตำรวจไม่ใช่ตำรวจจะเข้าใจบริบท ของตำรวจได้อย่างไร ทั้งนี้จึงเป็นที่มาของผู้ศึกษาที่ต้องการทราบข้อมูลมุมมองของข้าราชการ ทหารว่ามีความเห็นอย่างไรบ้างในนโยบายการปฏิรูปกองทัพ ซึ่งอาจมีมุมมองหรือประเด็นที่ แตกต่างจากที่สื่อได้นำเสนอ ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวอาจเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหรือปรับปรุง กองทัพในอนาคต รวมทั้งข้อมูลดังกล่าวอาจจะมีส่วนช่วยเติมเต็มนโยบายการปฏิรูปกองทัพให้ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองของทหารที่มีต่อนโยบายการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร
2. เพื่อศึกษามุมมองของทหารที่มีต่อนโยบายการลดงบประมาณกองทัพ
3. เพื่อศึกษามุมมองของทหารที่มีต่อนโยบายการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion) สอบถามมุมมองความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพซึ่งมีสาระสำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่ การยกเลิก การเกณฑ์ทหาร การลดงบประมาณกองทัพ และการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาคือทหารในค่ายทหารแห่งหนึ่ง จำนวน 50 นาย ใช้การคัดเลือกแบบสุ่มตามชั้นยศ แบ่งเป็น นายทหารชั้นสัญญาบัตรชั้นยศ ร้อยตรี ถึง พันเอก

จำนวน 10 นาย นายทหารชั้นประทวนชั้นยศ สิบตรี ถึง จ่าสิบเอก จำนวน 15 นาย และ พลทหาร จำนวน 20 นาย และใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 5 นายในการสนทนากลุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดการปฏิรูปกองทัพ แนวคิดการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร แนวคิดการลดงบประมาณกองทัพ และแนวคิดการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ 3) การสนทนากลุ่ม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ก่อนการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้อธิบายข้อมูลโดยละเอียดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจครบถ้วนและสามารถตอบคำถามการสัมภาษณ์ให้ตรงกับความจริงมากที่สุด นอกจากนั้นมีการบันทึกเทปและถ่ายภาพระหว่างการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามชนิดและเทคนิคการวิจัย ได้แก่ **ขั้นตอนที่ 1** การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ วิเคราะห์ลักษณะปัญหาจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตีความหมายในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งจะกระทำไปพร้อม ๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ว่าครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผลและอภิปรายผลจนสมบูรณ์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา มุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพ สามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. มุมมองของทหารต่อการยกเลิกการเกณฑ์ทหาร

ผลการศึกษาพบว่า ทหารส่วนใหญ่ที่ถูกสัมภาษณ์มีความเห็นด้วยกับวิธีการยกเลิกการเกณฑ์ทหารและเสนอแนะให้เปลี่ยนเป็นใช้วิธีการสมัครใจ โดยมีเงื่อนไขว่ากองทัพต้องเพิ่มสวัสดิการหรือค่าตอบแทนต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมเพื่อเป็นการดึงดูดคนมาเป็นทหาร รวมทั้งเป็นการตอบแทนคนที่เสียสละเวลา 2 ปีเพื่อเป็นทหาร เหตุผลที่เสนอแนะให้ยกเลิกการเกณฑ์

ทหารและให้ใช้วิธีการสมัครใจแทน เนื่องจาก ที่ผ่านมามีทหารเกณฑ์ส่วนหนึ่งไม่มีความพร้อม แต่จำใจต้องเข้ามาเป็นทหารเพราะถูกคัดเลือกโดยการจับสลากได้ใบแดง เช่น มีภาระต้องดูแล บุพการีที่ชราภาพ มีภาระต้องดูแลภรรยาและบุตร มีภาระต้องทำงานและเป็นเสาหลักของ ครอบครัว มีภาระทางการศึกษาที่ยังไม่สำเร็จการศึกษา เป็นต้น เมื่อทหารเกณฑ์ไม่มีความ พร้อมตั้งแต่แรก ย่อมต้องมีความวิตกกังวลกับปัญหาต่าง ๆ อันส่งผลถึงประสิทธิภาพในการฝึก ศึกษาของทหาร ในขณะที่เดียวกันอาจส่งผลถึงปัญหาครอบครัวหรือปัญหาสังคมตามมาด้วย เนื่องจากภาระหน้าที่ที่ทหารเหล่านั้นเคยปฏิบัติถูกทิ้งช่วงไป

สำหรับประเด็นที่ว่า ถ้ามีคนสมัครใจเป็นทหารจำนวนน้อยมาก จนกองทัพไม่สามารถ ปฏิบัติภารกิจได้จะแก้ไขอย่างไร ? ทหารส่วนมากให้ข้อเสนอแนะไปในทางเดียวกันว่า กองทัพ จะต้องจัดสวัสดิการหรือค่าตอบแทนต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและเพียงพอที่จะสามารถดึงดูดใจคนให้สมัครเป็นทหาร เช่น เงินเดือนต้องมากเพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้เพื่อ ชดเชยในหัวงที่ต้องเป็นทหาร รวมทั้งกองทัพต้องจัดสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลที่ครอบคลุมถึง บุคคลในครอบครัวของพลทหารให้เสมือนสิทธิของข้าราชการทั่วไป ในข้อเท็จจริงปัจจุบัน ค่าตอบแทนของพลทหารรวมเงินเดือนเบี้ยเลี้ยง ประมาณ 10,000 บาทต่อเดือนนั้นถือว่าน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพ และเงินค่าตอบแทนนั้นส่วนหนึ่งอยู่ในรูปของค่าอาหาร 3 มื้อที่ พลทหารรับประทาน เมื่อรวมรายการหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้ว จึงเหลือเงินไม่มากในแต่ละเดือน ซึ่งไม่เพียงพอที่จะจุนเจือครอบครัวของทหารได้ ดังนั้นการสร้างสวัสดิการหรือค่าตอบแทนให้ เหมาะสมมากพอ จะเป็นวิธีที่จะดึงดูดใจคนให้เข้ามาเป็นทหาร และยังเป็นวิธีการที่กองทัพจะ สามารถคัดเลือกทหารที่มีคุณภาพได้จากคนทั้งหมดที่เข้ามาสมัคร แตกต่างจากปัจจุบันที่ใช้การ บังคับจับใบดำใบแดงซึ่งแม้จะได้จำนวนคนมากเพียงพอแต่ไม่สามารถคัดคุณภาพได้

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีทหารบางส่วนที่เห็นว่าวิธีการเกณฑ์ทหารในปัจจุบันมีความ เหมาะสมแล้ว โดยมีเหตุผลสนับสนุนจากการที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีประสบการณ์ในการฝึกทหาร เกณฑ์มาหลายปีแล้วพบว่า ทหารที่สมัครใจเข้ามามีคุณภาพต่ำกว่าทหารที่เข้ามาโดยวิธีการจับ ใบดำใบแดง โดยมีตัวชี้วัดจากการฝึกและผลการตรวจสอบการฝึก นอกจากนั้นยังมีทหารที่ให้ เหตุผลอื่นสนับสนุน เช่น การเกณฑ์ทหารแบบเดิมเป็นวิธีการจัดระเบียบสังคมได้ในระดับหนึ่ง เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า หลายคนเคยมีพฤติกรรมไม่ดีมาก่อน แล้วสามารถ เปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่ดีได้โดยการเข้ามาฝึกทหาร เป็นต้น

2. มุมมองของทหารต่อการลดงบประมาณกองทัพ

ผลการศึกษาพบว่า ทหารส่วนใหญ่มีความเห็นว่างบประมาณกองทัพยังคงมีความ จำเป็นที่จะคงไว้ และการเตรียมความพร้อมทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และกำลังพลเป็นสิ่งที่มีความ จำเป็น เพราะความมั่นคงทางทหารมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าด้านอื่น อนึ่งแม้ว่า สถานการณ์ภัยคุกคามจะเปลี่ยนรูปแบบไป แต่ไม่มีสิ่งใดยืนยันได้ว่าภัยคุกคามทางการทหารจะ

ไม่เกิดขึ้น โดยให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าการลดงบประมาณของกองทัพไม่ใช่วิธีการที่ดีที่สุด แต่สิ่งสำคัญคือกองทัพต้องใช้จ่ายงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งที่มีการเรียกร้องให้ลดงบประมาณกองทัพคือการที่กองทัพถูกมองว่ามีผลประโยชน์แอบแฝงในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบกับการใช้งบประมาณของกองทัพถูกมองว่าไม่มีความโปร่งใส ดังนั้นกองทัพควรแก้ปัญหาให้ตรงจุด โดยการบริหารงบประมาณให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ รวมทั้งชี้แจงเหตุผลให้สังคมเข้าใจและยอมรับในการตัดสินใจใช้งบประมาณจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ แต่ละครึ่ง เพราะที่ผ่านมากองทัพจะดำเนินการในลักษณะที่เป็นความลับทำให้เกิดข้อกังขาและสังคมตั้งคำถามมาโดยตลอด อนึ่ง การเพิ่มขึ้นของงบประมาณกองทัพก็สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของ GDP ของประเทศ ส่งผลให้ทุกกระทรวงได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น ผู้กำหนดนโยบายไม่ควรเพ่งเล็งที่กองทัพแต่ฝ่ายเดียว ดังคำสัมภาษณ์ของทหารชั้นประทวนนายหนึ่งความว่า “คนที่ตั้งประเด็นนี้ขึ้นมาเขาน่าจะไม่เข้าใจบทบาทของกองทัพนะครับ เพราะใครจะบอกได้ว่าสงครามจะเกิดขึ้นตอนไหน ถ้าไม่เตรียมการไว้ก่อนเราก็ป้องกันประเทศไม่ได้แน่ ๆ ดูตัวอย่างปืนใหญ่ที่หน่วยเราใช้อยู่ตอนนี้ก็ใช้มา เกือบ 70 ปีแล้วตอนนี้ก็ยังใช้ของเดิมอยู่ ถ้าลดงบลงอีกเราก็ยิ่งจะแย่ไปใหญ่” และคำสัมภาษณ์ของนายทหารสัญญาบัตรคนหนึ่งว่า “ผมว่าไม่ต้องลดบหรือครับเพราะทุกวันนี้ก็แทบจะไม่พออยู่แล้ว สำคัญคือเราต้องใช้งบให้โปร่งใสต่างหากที่สังคมต้องการ” นอกจากนั้นยังมีเหตุผลอื่นที่สนับสนุนการไม่ลดงบประมาณกองทัพ เช่น อาจส่งผลกระทบต่อสวัสดิการของทหารชั้นผู้น้อย อาจทำให้กองทัพเกิดความผิดเคืองงบประมาณในการปฏิบัติการโดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือประชาชน เป็นต้น

ทหารบางนายให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า กองทัพควรนำงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาพัฒนาระบบการศึกษาวิจัยและสร้างนวัตกรรมของกองทัพเอง เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการที่จะจัดซื้ออาวุธและยุทโธปกรณ์จากต่างประเทศ แม้ว่าในปัจจุบันกองทัพพยายามสร้างนวัตกรรมขึ้นเอง เช่น การต่อเรือรบ การพัฒนาโรงงานผลิตอาวุธต่าง ๆ แต่ถือว่ามีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับของที่จัดซื้อจากต่างประเทศ

อย่างไรก็ตามมีทหารส่วนหนึ่งที่ให้ข้อเสนอแนะว่า ถ้าหากจำเป็นที่จะต้องลดงบประมาณกองทัพ ควรลดในส่วนที่ไม่กระทบกับรายจ่ายประจำ เช่น เงินเดือน หรือค่าตอบแทน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน ควรลดงบประมาณในส่วนอื่นแทน

3. มุมมองของทหารต่อการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล

ผลการศึกษาพบว่า ทหารส่วนใหญ่มีความเห็นว่านายทหารชั้นนายพลของกองทัพไทยมีมากเกินไปจนจำเป็น สมควรควรลดจำนวนลงให้สอดคล้องกับภารกิจของกองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งที่ไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบหลักควรยกเลิก เช่น ตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ และ

ตำแหน่งที่ปรึกษา ส่วนตำแหน่งที่สำคัญที่มีหน้าที่รับผิดชอบควรคงไว้ เช่น ผู้บัญชาการเหล่าทัพ เจ้ากรมต่าง ๆ แม่ทัพภาค ผู้บัญชาการหน่วยกำลังรบ และผู้บัญชาการหน่วยสนับสนุนการรบ เป็นต้น ทั้งนี้การลดตำแหน่งที่ไม่จำเป็นลงเป็นการช่วยลดงบประมาณในส่วนของค่าตอบแทนและสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดการลดงบประมาณกองทัพด้วย อีกทั้งยังเป็นการเสริมภาพลักษณ์กองทัพให้ดีขึ้นในแง่ของการบริหารจัดการบุคลากร ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของทหาร 3 คนดังนี้

คนที่ 1 กล่าวว่า

“สมควรลดลงครับ เพราะกองทัพเราไม่ได้ใหญ่มาก จะมีนายพลอะไรมากมาย บางคนก็มีแต่ยศไม่ได้รับผิดชอบงานอะไรเลย”

คนที่ 2 กล่าวว่า

“ควรลดลงครับภาพลักษณ์ของกองทัพจะได้ดีขึ้น เพราะมีนายพลมากเกินไป มันดูไม่ขลังไม่ศักดิ์สิทธิ์ ดูในศึก บก.ทบ.เดินสวนกันไปมามีแต่นายพลทั้งนั้น”

คนที่ 3 กล่าวว่า

“ควรลดครับ นายพลมากก็ต้องจ่ายเงินเดือนมาก ลดลงบ้างก็ดี ไม่จำเป็นต้องเป็นนายพลกันทุกคน พอไม่มีตำแหน่งก็เกษียณศพนอก ไม่เห็นจะเสียหายตรงไหน แต่ตอนนี้เขาให้กันก่อนเกษียณเป็นนายพลกันหมดเพื่อมาก”

อย่างไรก็ตาม มีคนที่เห็นต่างอยู่บ้าง คือเห็นว่าไม่ควรลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล โดยให้เหตุผลว่าเพื่อเป็นการตอบแทนผู้ที่รับราชการทหารมาทั้งชีวิต สมควรที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นนายพลเพื่อเป็นเกียรติ อนึ่ง ตำแหน่งนายพลไม่ได้อยู่ถาวร กล่าวคือเมื่อเกษียณอายุราชการตำแหน่งนั้นก็หมดไป อีกทั้งกระทรวงกลาโหมก็ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและได้วางแผนการปรับลดตำแหน่งที่ไม่มีความจำเป็นลงและในอนาคตคาดว่าจะตำแหน่งนายพลจะลดลงร้อยละ 50 ซึ่งเป็นไปตามที่ พลโทคงชีพ ตันตระวาณิชย์ โฆษกกระทรวงกลาโหม ได้กล่าวถึงมติของสภากลาโหมเพื่อรองรับยุทธศาสตร์ 20 ปี เพื่อลดปัญหาความคับคั่งของกำลังพลที่มีชั้นยศสูงในตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ และนายทหารปฏิบัติการ โดยจะเริ่มดำเนินการปรับลดตำแหน่งดังกล่าวลงร้อยละ 2.5 ต่อปี จะส่งผลให้ในปี 2571 กำลังพลชั้นยศดังกล่าวจะเหลือเพียงร้อยละ 50 โครงการดังกล่าวกระทรวงกลาโหมได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2551 (MGR Online, 2559)จากเรื่องดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากองทัพมีความตระหนักต่อปัญหาการมีนายพลมากเกินไป และได้วางแผนระยะยาวเพื่อแก้ปัญหาปัญหาดังกล่าวไว้แล้ว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษามุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพต่อ 3 ประเด็นดังกล่าวไปแล้วนั้นประเด็นการยกเลิกการเกณฑ์ทหารซึ่งทหารส่วนใหญ่เห็นด้วย แสดงให้เห็นว่า

ทหารมีความตระหนักถึงวิธีการเกณฑ์ทหารในปัจจุบันว่าเป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุง และแสดงให้เห็นว่าทหารตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิ่งที่กระแสโลกในปัจจุบันให้ความสำคัญ การคัดเลือกทหารแบบที่ใช้อยู่ปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ซึ่งกองทัพยึดถือปฏิบัติตาม พ.ร.บ.นี้มาโดยตลอด อาจมีบางประเด็นที่ขัดกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติซึ่งแม้ว่าปฏิญญาฉบับดังกล่าวจะไม่ใช่สนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ก็จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ซึ่งประเทศต่างๆ จำต้องเคารพต่อหลักการ การที่บริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจจะมีวิธีที่ดีและเหมาะสมกว่านี้ในการคัดเลือกทหาร รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโศคนกุล อาจารย์วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ เทอดศักดิ์ ไปจันทิก อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ได้เขียนบทความเรื่อง “การเกณฑ์ทหารกับการทรมานและการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อทหารเกณฑ์ในประเทศไทย : บทวิเคราะห์จากมุมมองหนังสือรัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” ได้กล่าวถึงปัญหาด้านต่าง ๆ ของการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย เช่น การทุจริตเพื่อจะไม่ต้องมาเป็นทหาร การละเมิดสิทธิในการนำเสนอข่าวดูสาวประเภทสองที่ไปเกณฑ์ทหาร การสูญเสียงบประมาณจำนวนมากในการตั้งคณะกรรมการคัดเลือกทหาร การสูญเสียงบประมาณจำนวนมากเพื่อเป็นค่าตอบแทนแก่ทหารเกณฑ์ในแต่ละปี การที่ทหารเกณฑ์ถูกกระทำความรุนแรงจนถึงแก่ชีวิต การละเมิดสิทธิของทหารเกณฑ์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงคุณูปการของการยกเลิกการเกณฑ์ทหารจำนวน 7 ประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นการแสดงออกถึงความตระหนักต่อเรื่องสิทธิมนุษยชนเนื่องจากการเกณฑ์ทหารเป็นการใช้อำนาจรัฐบังคับให้คนมาเป็นทหาร ประการที่สอง เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยและลดบทบาทของกองทัพประการที่สาม เป็นการลดการสูญเสียทางเศรษฐกิจเนื่องจากรัฐต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเป็นค่าตอบแทนและค่าบริหารจัดการทหารเกณฑ์ในแต่ละปี ประการที่สี่ เป็นการส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพเพราะเมื่อไม่ต้องมาเป็นทหารเกณฑ์บุคคลเหล่านั้นสามารถศึกษาหาความรู้ให้เชี่ยวชาญหรือสามารถประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามแนวทางที่ตนถนัดโดยไม่ต้องหยุดชะงักกัน ประการที่ห้า คนที่ต้องมาเกณฑ์ทหารไม่ต้องประสบสภาวะความเครียดหรือความกดดันทางจิตใจ และประการสุดท้าย กองทัพไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงที่จะได้กำลังพลทหารที่ไม่มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจเนื่องจากการเกณฑ์คนเข้ามาโดยไม่สมัครใจ ย่อมขาดแรงจูงใจในการฝึกศึกษาต่าง ๆ และส่งผลต่อการปฏิบัติงานของกองทัพ (ศิวัช ศรีโศคนกุล และ เทอดศักดิ์ ไปจันทิก, 2560)

สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญมากคือการดึงดูดคนมาเป็นทหารโดยความสมัครใจซึ่งวิธีการที่ถูกเสนอมากที่สุดคือการเพิ่มสวัสดิการและค่าตอบแทน ข้อเสนอแนะดังกล่าวสอดคล้องกับรูปแบบการปฏิบัติของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา ที่คัดเลือกทหารโดยความสมัครใจโดยผู้ที่สมัครเป็นทหารจะได้รับสวัสดิการและค่าตอบแทนอย่างดี รวมทั้งได้รับยกย่องว่าเป็น

ผู้มีเกียรติส่งผลให้มีคนสมัครเข้ากองทัพสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมากจนต้องมีการคัดออกเป็นผลให้เกิดกองทัพที่เข้มแข็ง

ประเด็นการลดงบประมาณกองทัพ ทหารส่วนใหญ่มีความเห็นว่าจะไม่ควรลด โดยเหตุผลหลักคือว่าด้วยความมั่นคง ซึ่งจะต้องมีการเตรียมกองทัพให้พร้อมต่อสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ในอนาคต การที่ทหารส่วนใหญ่เห็นเช่นนี้ ถือว่าไม่ใช่สิ่งที่เกินความคาดหมาย เพราะทหารทุกคนล้วนผ่านกระบวนการปลูกฝังขัดเกลาให้มีความตระหนักถึงเรื่องความมั่นคงของชาติด้านการทหารมาเป็นอันดับแรก การลดงบประมาณย่อมส่งผลถึงความรู้สึกของคนในกองทัพว่าตนจะได้รับผลกระทบไปด้วย ทั้งในมิติของงานในหน้าที่ และมีมิติของค่าตอบแทนและสวัสดิการ ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นของ คุณหญิงสุรารัตน์ เกยุราพันธุ์ อดีตสส. และ อดีตรัฐมนตรี ให้ความเห็นเกี่ยวกับการลดงบประมาณกองทัพว่า การลดงบประมาณกองทัพสามารถทำได้โดยไม่กระทบต่อสวัสดิการของทหาร เพราะงบประมาณส่วนที่ลดลงนั้นอยู่ในส่วนของงบจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ ซึ่งในยุคปัจจุบันไม่มีความจำเป็นที่ต้องซื้ออาวุธจำนวนมาก เพราะภัยคุกคามได้เปลี่ยนไป อีกทั้งงบที่ลดลงนั้นสามารถนำไปพัฒนาเศรษฐกิจได้ (สุรารัตน์ ยืนยง, 2562) ในขณะเดียวกันการที่ทหารส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะว่ากองทัพควรมีการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีความโปร่งใส แสดงให้เห็นว่าคนในกองทัพตระหนักถึงหลักธรรมาภิบาล และตระหนักถึงความรู้สึกที่สังคมมีต่อกองทัพในเรื่องของความไม่โปร่งใส อันเป็นที่มาของนโยบายการลดงบประมาณกองทัพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศาสตราจารย์ สุรชาติ บำรุงสุข ที่กล่าวว่า การจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่ไม่โปร่งใสคือภาพสะท้อนปัญหา “ธรรมาภิบาลความมั่นคง” (สุรชาติ บำรุงสุข, 2562)

ประเด็นการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพล ซึ่งทหารส่วนใหญ่เห็นว่าควรลด แสดงให้เห็นว่าทหารในกองทัพต่างตระหนักถึงปัญหาที่กองทัพมีจำนวนนายพลมากเกินไป ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือทั้งจากบุคคลนอกกองทัพและส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของทัพต่างประเทศด้วย ซึ่งแนวคิดการลดจำนวนนายพลสอดคล้องกับความเห็นของ กานดา นาคน้อย นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยคอนเนตทิคัต ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่กล่าวว่าจำนวนนายพลไทยมีมากกว่าจำนวนศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งนายพลจำนวนมากนั้นได้รับสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ค่าตอบแทน ค่าเดินทาง เบี้ยเลี้ยง ซึ่งงบประมาณเหล่านี้อาจจะสูงกว่างบวิจัยของประเทศไทยก็ได้ ดังนั้นในการปฏิรูปกองทัพสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการลดจำนวนนายพลของไทยลง ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับปริมาณงาน ในส่วนนายพลที่ไม่ได้มีงานรับผิดชอบควรได้รับการปลดออกจากกองทัพ (กานดา นาคน้อย, 2557)

สรุป

จากการศึกษาเรื่อง มุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพทั้งสามประเด็น ทหารส่วนใหญ่เห็นด้วยกับนโยบาย 2 ประเด็น คือ การยกเลิกการเกณฑ์ทหารและใช้การสมัครใจแทน และการลดจำนวนนายทหารชั้นนายพลให้สอดคล้องกับภารกิจของกองทัพ ส่วนประเด็นที่ทหารส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยคือการลดงบประมาณกองทัพ อย่างไรก็ตาม มุมมองของทหารต่อทั้ง 3 ประเด็นนั้น ไม่ได้เป็นเอกฉันท์ถึงร้อยละ 100 กล่าวคือ ในแต่ละประเด็นแม้จะมีคนส่วนใหญ่เห็นอย่างไร ก็ยังมีคนที่เห็นต่างพร้อมเหตุผลที่ฟังได้เสมอ แสดงให้เห็นถึงการมีความหลากหลายทางความคิดของคนในกองทัพ และการแสดงมุมมองผ่านการสัมภาษณ์จะมีการให้เหตุผลรองรับประกอบความเห็นและมีข้อเสนอแนะในแต่ละประเด็น เช่น กรณีการเสนอให้คัดเลือกทหารด้วยความสมัครใจ แต่ก็มีเงื่อนไขว่ากองทัพต้องจัดสวัสดิการที่เพียงพอ เพื่อให้คนสามารถเป็นทหารโดยที่ตนเองและครอบครัวไม่เดือดร้อน การเสนอให้คงงบประมาณกองทัพไว้แต่ถ้าจำเป็นต้องลดควรลดในส่วนอื่นที่ไม่เกี่ยวกับสวัสดิการเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงาน และการเสนอให้ลดจำนวนนายพลลงเฉพาะในส่วนที่ไม่มีหน้าที่สำคัญ แต่ตำแหน่งที่สำคัญก็ให้คงไว้ เป็นต้น

ผลการศึกษามุมมองของทหารต่อนโยบายการปฏิรูปกองทัพนี้ เป็นเพียงข้อมูลชุดหนึ่งเท่านั้น การที่จะปฏิรูปกองทัพให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ยังคงต้องอาศัยข้อมูลด้านอื่น ๆ ประกอบกันให้ครบถ้วน แต่อย่างไรก็ดีผู้ศึกษาเชื่อว่าผลการศึกษานี้ สามารถสะท้อนมุมมองของทหารต่อการปฏิรูปกองทัพได้ในระดับหนึ่งซึ่งสามารถเติมเต็มส่วนที่ขาดให้แก่ผู้กำหนดนโยบายได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อผู้มีอำนาจ นโยบายการปฏิรูปกองทัพเป็นเรื่องใหญ่ที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบในวงกว้าง และรัฐบาลที่ผ่านมาไม่เคยทำได้สำเร็จ ผู้ศึกษาเห็นว่าถ้ารัฐบาลจะทำการจริงจังควรมีการเปิดเวทีให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ต่างจากปัจจุบันที่แต่ละฝ่ายให้ข้อมูลผ่านสื่อทั้งสื่อมวลชน และสังคมออนไลน์ ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อันใด และเป็นการสร้างความขัดแย้งมากขึ้น อนึ่ง พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 เป็นกฎหมายที่ควรได้รับการปรับปรุงเพื่อให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดความขัดแย้งในเรื่องการเกณฑ์ทหารได้

2. ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง กองทัพควรเปิดใจกว้างที่จะรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบของกองทัพในทางที่ดีขึ้น

เพราะบริบทโลกได้เปลี่ยนไป ถ้ากองทัพยังมองทุกอย่างด้วยมุมมองแบบเดิม ๆ อาจส่งผลให้กองทัพจะไม่เกิดการพัฒนาศักยภาพที่จะส่งผลเสียต่อกองทัพในระยะยาว

สำหรับผู้ที่จะทำการศึกษาในเรื่องนี้ต่อไป ขอเสนอให้ศึกษาการปฏิรูปกองทัพในประเทศไทยเพิ่มเติม เนื่องจากการปฏิรูปกองทัพสามารถทำได้หลายมิติ รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาสามารถกำหนดเป็นประชาชนทั่วไป หรือนักเรียนนักศึกษา ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกองทัพโดยตรง เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายทั้งนี้ที่ผ่านมามีผู้ที่ให้มุมมองเรื่องการปฏิรูปกองทัพ ส่วนมากจะเป็นฝ่ายการเมืองและนักวิชาการเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- กานดา นาคน้อย. (2557). *นายพล ว้างงาน*. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2562 จาก ประชาไท: <https://prachatai.com/journal/2014/10/56086>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). *เปิดนโยบาย 4 พรรคการเมืองปฏิรูปกองทัพตัดงบกลาโหม ลดไขมันส่วนเกิน*. เรียกใช้เมื่อ 8 มีนาคม 2562 จาก www.thairath.co.th/content/1500955
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2562). *ควรลดขนาดกองทัพลง*. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก www.matichon.co.th/article/news_1142579
- ประชาไท. (2561). *เกณฑ์ทหาร 61 ต้องการกำลังพล 104,734 คน มากกว่าปีก่อน 1,637 คน*. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2562 จาก <https://prachatai.com/journal/2018/03/76013>
- มติชนออนไลน์. (2561). *งบซื้ออาวุธปี 60 ตอบโจทย์ “กองทัพ-ประชาชน”?* เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2562 จาก www.matichon.co.th/politics/news_789359
- ศิวัช ศรีโศกคางกุล และ เทิดศักดิ์ ไปจันทิก. (2560). *การเกณฑ์ทหารกับการทรมานและการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อทหารเกณฑ์ในประเทศไทย: บทวิเคราะห์จากมุมมองหนังสือรัฐศาสตร์ไม่ฆ่า*. *วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 10(2), 47-80.
- สุदारัตน์ ยืนยัน. (2562). *ลดงบกองทัพไม่กระทบชีวิต-สวัสดิการ ทหารชั้นผู้น้อย*. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2562 จาก มติชนออนไลน์: www.matichon.co.th/politics/news_1369790
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2562). *การเกณฑ์ทหารยามสันติ*. *มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 5-11 เมษายน 2562*, หน้า 52.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2562). *ปฏิรูปการซื้ออาวุธ การเมืองกับยุทธโศปกรณ์*. *มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 26 เมษายน- 2 พฤษภาคม 2562*, หน้า 53.

- BBC. (2560). เปิดโครงการซื้ออาวุธยุค คสช.ที่หลายคนอาจไม่รู้. เรียกใช้เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2562 จาก www.bbc.com/thai/thailand-39716273
- Khanchai Damrongwan. (2560). กองทัพขนาดใหญ่ไม่ใช่คำตอบของความมั่นคงในอนาคต. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก <https://thematter.co/pulse/big-army-interview/22354#>
- MGR Online. (2559). ลดนายพล ปฏิรูปกลาโหม เคลียร์ตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2562 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9590000075116>
- ThaiPBS. (2562). ปฏิรูปกองทัพ วาทกรรมหาเสียงพรรคการเมือง. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก <http://news.thaipbs.or.th/content/277953>
- Thaipublica. (2561). งบประมาณปี 61 หั่นงบกลาง-ศึกษา โปะมหาดไทย-คลัง- กลาโหม. เรียกใช้เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://thaipublica.org/2017/06/budgeting-prayuth-government-2561/>

การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย กรณีศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น*

SUCCESSION PLANNING FOR THE UNIVERSITY ADMINISTRATORS: A CASE STUDY OF A UNIVERSITY IN KHON KAEN

อุไร ศรีชมภู

Urai Srichoompoo

วิษณุ สุมิตสวรค์

Vissanu Zumitzavan

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand

E-Mail: rurai@kku.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน 3) เพื่อเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารระดับสูงของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 คน การวิเคราะห์เนื้อหาตามข้อเท็จจริงทั้งในเชิงเหตุและผล โดยจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. วิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนเตรียมความพร้อม การกำหนดคุณสมบัติและสมรรถนะที่จำเป็นทางการบริหาร การประเมินและคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถและศักยภาพสูง การพัฒนาผู้ที่จะก้าวมาเป็นผู้บริหารองค์การในอนาคต และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหาการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ไม่ได้มีปัญหาที่ชัดเจน เพียงแต่ผู้ที่มีศักยภาพสูงเลือกที่จะมีความก้าวหน้าทางด้านวิชาการมากกว่าเข้ามาทำงานในบทบาทของผู้บริหาร แต่ทั้งนี้การสร้างผู้บริหารเป็นการ

---

* Received 1 September 2019; Revised 16 September 2019; Accepted 18 September 2019

ดำเนินการเป็นกลุ่มบุคคลไม่ใช่รายบุคคล ดังนั้น จึงอาจจะมีบุคคลที่มีศักยภาพที่มีความสนใจ และพร้อมที่จะเข้ามาทำงานด้านการบริหารด้วยเช่นกัน

3. แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหาร ในปัจจุบัน ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นสู่วิสัยทัศน์ มีการสื่อสารที่ชัดเจน และเปิดกว้างในการ ส่งเสริมความก้าวหน้าและติดตามการพัฒนาของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงจัดทำแผนการบริหารทรัพยากรบุคคลให้มีความเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ขององค์การ

คำสำคัญ: ผู้บริหารมหาวิทยาลัย, ภาวะผู้นำ, การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร

Abstract

The purpose of this research are 1) to study the process of preparation of the succession planning of the administrators, 2) to analyze problems in the process of preparation of the succession planning for administrators, and 3) to provide recommendations for the succession planning of the administrators. This study applied a qualitative approach to collect and analyze data. In-depth interview was applied to interview nine key informants, the top management levels, or the deans of different departments of a university in Khon Kaen. The data collected were categorized into different nodes and themes dependent upon contents derived from the circumstances which are rationales in term of causes and effects in order to answer the research question.

The research findings show that:

1. Findings illustrated that in order to prepare for the succession planning there are five different steps; planning, determining the qualifications, recruiting, developing, and evaluating performance for the administrators.

2. Findings also established that there are problems related to the organizational members possess proficiencies but they may not be interested in management responsibilities. Hence, organization may need to consider developing overall competencies of the organizational members.

3. In addition, the administrators are intended to be focusing on vision, communication, and open-mindedness. To maintain the progression, and follow up the development of organizational members to be relevant to visions, goals, and strategies of the organization.

Keywords: Administrators Of The University, Leadership, Succession Planning For The Administrators

บทนำ

ผู้นำองค์กรจะต้องเป็นผู้ที่กำหนดทิศทางขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นกำหนดค่านิยม วิสัยทัศน์ เพื่อให้องค์กรมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นในการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง สิ่งที้องค์การต้องให้ความสำคัญคือการเตรียมบุคลากรทางการบริหารให้มีความรู้ความสามารถมีศักยภาพ จึงจำเป็นต้องมีการประเมินวางแผนและดำเนินการในการสร้างและพัฒนาบุคลากรเพื่อทดแทนในตำแหน่งงานที่มีการเกษียณอายุหรือลาออก เรียกว่า การวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร (Succession Planning) ดังนั้นการเตรียมความพร้อมหรือพัฒนาบุคลากรเพื่อก้าวมาสู่ตำแหน่งผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร ถือได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการแข่งขันและการเจริญเติบโตขององค์กร ซึ่งต้องการผู้นำที่มีความสามารถในการตระหนักถึงข้อมูลที่สำคัญ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความแตกต่างและซับซ้อน มีมุมมองและวิสัยทัศน์ในระดับของสังคมโลกที่เชื่อมต่อและโยงใยกันด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศมากยิ่งขึ้น ต้องมีความพร้อมที่จะใช้กระบวนการทำงานแบบใหม่ สามารถสร้างแรงจูงใจให้ทีมงานและประสานการบริหาร สามารถใช้กระบวนการทำงานแบบส่งเสริมความร่วมมือของบุคลากรภายในและเครือข่ายการทำงานภายนอกให้มากยิ่งขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำสำหรับอนาคต การเตรียมผู้บริหารในภาครัฐที่มีศักยภาพสูงจึงเป็นสิ่งสำคัญหลักขององค์กร จึงต้องพัฒนาและสร้างนักบริหารเพื่อเป็นผู้นำที่มีสมรรถนะสูงในการนำพาองค์กรและประเทศให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต (สำนักงาน ก.พ., 2559)

ปัจจุบัน Succession Planning เป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) ในองค์กร เพราะเป็นการวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารเป็นการวางแผนอนาคตเพื่อช่วยลดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในตำแหน่งที่สำคัญ โดยองค์กรจะต้องประเมินสถานการณ์ไว้ล่วงหน้าและดำเนินการสรรหา พัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการทดแทนตำแหน่งต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา การวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารทำให้องค์กรสามารถประเมินสถานการณ์ความเสี่ยงทั้งหลายได้ถูกต้อง สามารถวางแผนการพัฒนา ฝึกอบรม การประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาบุคลากรที่จะมาดำรงตำแหน่งได้ล่วงหน้า นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างขวัญและกำลังใจบุคลากรในองค์กรได้อีกด้วย (วรฐนีส สวนพุด, 2558) และยังธำรงรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ให้มีความรักและผูกพันต่อองค์กร ยอมอุทิศตนเพื่อองค์กรและคงอยู่กับองค์กรได้นานที่สุด ในส่วนของบุคลากรใน

องค์การ การมี Succession Planning ช่วยสร้างความมั่นคงในอาชีพให้แก่สมาชิกองค์การในทุก ๆ ด้าน เพื่อดำรงศักยภาพของตนซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ช่วยพัฒนาผู้บริหารในอนาคตให้รับรู้และเข้าใจว่า การเป็นผู้บริหารในอนาคตนั้นผู้บริหารระดับสูงขึ้นไปคาดหวังอะไรบ้างจากสมาชิกองค์การเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้องค์การสามารถระบุผู้บริหารที่มีพรสวรรค์และมีศักยภาพสูงสุด (Identifying the Talented People) ในระดับต่าง ๆ ออกมาได้ และจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลขององค์การ (Talent Pool) และนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนพัฒนา Talented People เป็นรายบุคคล (Individual Development Planning) เพื่อพัฒนาสมรรถนะความสามารถ และการเรียนรู้ ผ่านการทำงานจริงในโครงการที่ท้าทายและมีความรับผิดชอบที่นอกเหนือจากหน้าที่การงานในตำแหน่งปัจจุบัน ซึ่งอาจมีความรับผิดชอบที่สูงกว่าเดิมแทนที่จะเป็นการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการในห้องอบรมหรือการศึกษาต่อเท่านั้น เช่น การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) การมอบหมายงานพิเศษให้ทำ (Project Assignment) การพาไปด้วยเพื่อเรียนรู้งาน (Job Shadowing) เพื่อส่งเสริมให้เขาเหล่านั้นหมั่นวางแผนพัฒนาตนเองและนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้แน่ใจว่าพวกเขาได้รับการพัฒนา การฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพพร้อมที่จะรับผิดชอบงานเพิ่มขึ้นได้ ทั้งงานในหน่วยงานและในส่วนอื่น ๆ ขององค์การ ทั้งงานในปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับงานในอนาคต โดย Succession Planning ที่ดี องค์การอาจจะต้องมีการทบทวนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง (คณินิจ อนุโรจน์, 2555)

มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยในปัจจุบัน โดยมีพันธกิจหลักที่สำคัญ คือ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนากำลังคนในระดับสูงให้กับสังคมประเทศชาติ การวิจัยเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ การบริการทางวิชาการแก่สังคม เพื่อสร้างสรรค์จรรโลงให้สังคมเจริญก้าวหน้าและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยใช้วิชาการขั้นสูงเป็นพื้นฐาน และการทำงานบำารุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์แห่งชาติไทย ในการดำเนินพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย ดังกล่าวข้างต้น ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของพันธกิจได้ก็คือ “ผู้บริหารระดับสูง” ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงต้องการผู้นำที่ดีมีวิสัยทัศน์ที่จะขับเคลื่อนการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง อนึ่ง คณบดี คือ ผู้บริหารระดับสูงสุดของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ถือได้ว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนคณะไปสู่ผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน คณบดีมีภาระหน้าที่หลากหลายทั้งการบริการวิชาการ งานวิจัย การพัฒนานิสิตให้จบเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ การบริหารบุคลากร และการบริหารงานในส่วนงาน เป็นต้น นอกจากนี้ คณบดียังมีบทบาทเป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยด้านวิชาการในศาสตร์ที่คณะกำกับดูแล และควรมีบทบาทในกิจกรรมทางวิชาการให้เหมาะสมต่อสังคมวิชาการในศาสตร์ที่กำกับดูแล ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ได้กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งคณบดีไว้ว่า ให้หัวหน้าส่วนงาน (คณบดี) มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่อีกได้แต่จะดำรง

ตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกันมิได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงทุก ๆ 4 ปี ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และผู้ที่ขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทนต้องใช้เวลาในการเรียนรู้งานเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญ เชี่ยวชาญ ซึ่งต้องใช้เวลา 1-2 ปี ทำให้ระยะเวลา 2 ปี ที่เหลือในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง ไม่เพียงพอในการบริหารจัดการเพื่อให้มุ่งสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำตามวิสัยทัศน์ที่แต่ละมหาวิทยาลัยกำหนดไว้ได้ อาจส่งผลให้เกิดการหยุดชะงักในการบริหารจัดการช่วงรอยต่อของการสรรหาผู้มาดำรงตำแหน่งคนบติ ซึ่งอาจจะเกิดผลเสียหายนต่อคณะได้ องค์การจึงจำเป็นต้องดำเนินการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรใหม่เข้าสู่ตำแหน่งทดแทนโดยส่วนใหญ่มักจะพิจารณาจากบุคคลภายในเป็นอันดับแรกเพื่อเปิดให้มีโอกาสความก้าวหน้าและเป็นขวัญกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ภายในองค์การ ซึ่งการดำเนินการต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 1-2 เดือน บางตำแหน่งประสบกับปัญหาที่ไม่สามารถสรรหาและคัดเลือกบุคลากรใหม่เข้าสู่ตำแหน่งได้ทันเวลา การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนหรือปฏิบัติหน้าที่แทนบางครั้งทำให้ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือลงนามได้ทุกกรณี เป็นผลให้นโยบายต่าง ๆ ไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้หากสรรหาและคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมเข้าสู่ตำแหน่งจะส่งผลให้องค์การต้องสูญเสียบุคคลที่ทำงานดีในระดับปฏิบัติการไปเนื่องจากไม่มีความสามารถในการปฏิบัติงานด้านบริหาร ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่มีความศรัทธา การทำงานไม่ราบรื่น งานไม่บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้ ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากไม่มีการวางแผนเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้บริหารที่เหมาะสม (สุภารัตน์ คำสุวรรณ และวันชัย รวีไพบุลย์, 2556)

การเตรียมความพร้อมพัฒนาบุคลากรเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีสมรรถนะที่ครอบคลุมทั้งสมรรถนะที่จำเป็นต่อวิชาชีพ สมรรถนะหลักของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการปฏิบัติงานร่วมกันและมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ของสถาบันอุดมศึกษา ที่จะส่งผลให้บุคลากรมีความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้ผลดี มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล และสมรรถนะด้านการบริหาร ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของสถาบันและส่งผลต่อการบริหารงานของสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (เพชรพลาย ธีระวัฒน์พงศ์ และปัญญภัทธร บุษย์พร้อม, 2558) นอกจากนี้แล้ว ความก้าวหน้าในสายอาชีพของบุคลากรทุกคนเป็นสิ่งที่หน่วยงานต้องคำนึงถึงเพื่อรักษาคนดี คนเก่งไว้ในองค์การ กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญในสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความจงรักภักดีต่อองค์การและแสดงศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถ รวมทั้งการรักษาคนดีและคนเก่งไว้กับองค์การ หรือลดอัตราการเข้าออกของบุคลากร ซึ่งแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทำงานนั้นไม่ใช่เฉพาะการจูงใจด้วยเงิน โดยวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ได้ผลก็คือการจัดทำเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของบุคลากรแต่ละตำแหน่งงาน เพราะเส้นทางสายอาชีพ (Career Path) คือ เส้นทางความก้าวหน้าในการทำงาน โดยเส้นทางสายอาชีพเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างเป้าหมายและแรงจูงใจในด้านความก้าวหน้าให้กับบุคลากรจนไปถึงการ

เตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร เส้นทางสายอาชีพจะแสดงให้เห็นถึงแนวทางการเลื่อนตำแหน่งจากระดับล่างสุดไปจนถึงสูงสุด เช่น การเลื่อนตำแหน่งจากนักวิชาการหรืออาจารย์ไปจนถึงระดับบริหารหรือคณบดี (ประสิทธิ์ชัย เดชขำ, 2557)

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานของทุกองค์การ เนื่องจากคนเป็นปัจจัยที่มีชีวิตจิตใจ และเป็นผู้ที่จะทำให้การดำเนินงานขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาปัจจัยคนให้มีความพร้อมทั้งในด้านความรู้ความสามารถตลอดจนวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล จะส่งผลให้องค์การก้าวไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จที่ตั้งไว้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรในระดับบริหาร ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำพาองค์การไปสู่ทิศทางแห่งความสำเร็จ หรือความล้มเหลวได้ (อุมาพร โรซาร์พิทักษ์, 2552) ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพบุคลากรให้พร้อมที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บริหารได้อย่างเหมาะสมและสามารถบริหารงานทดแทนการสูญเสียอัตรากำลังของผู้บริหารด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น การลาออก การเกษียณ ครบวาระการดำรงตำแหน่ง การตาย เป็นต้น ซึ่งสามารถเรียกขั้นตอนการเตรียมความพร้อมให้ผู้บริหารก่อนเข้ารับตำแหน่งทางการบริหารนี้ว่า “การวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร” หรือ Succession Planning ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำระบบนี้มาใช้ในการบริหารงานบุคคลในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา (Descriptive Exploratory Qualitative Research) เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงถึงแนวทางการสร้างผู้นำของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งว่ามี วิธีการ ปัญหา และแนวทางในการดำเนินการอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลมาพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อเตรียมความพร้อมคนดีและเก่งให้ก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำองค์กร เพื่อไม่ให้องค์กรหยุดชะงักในช่วงรอยต่อที่ผู้นำเดิมเกษียณ/ครบวาระการดำรงตำแหน่ง/ลาออก ให้องค์การขับเคลื่อนไปข้างหน้าตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน
3. เพื่อเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นกรณีศึกษา (Case Study) เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยกำหนดให้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion-Based Selection) จำนวน 10 คน โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ คือ ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น ตำแหน่ง คณบดี ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนคณะและวิทยาลัยไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการรวบรวมข้อมูล โดยคำถามแบบกึ่งโครงสร้างได้ถูกออกแบบเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ (Semi-Structured Interview)

ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แสดงและอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการนำผลการศึกษาไปใช้ในการศึกษาเท่านั้น โดยมีหนังสือและเอกสารรับรองจากทางวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการขอความร่วมมือจากคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น

การวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาจากการบันทึกภาคสนามทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาจัดระบบแตกข้อมูลออกเป็นส่วนย่อยตามความหมายเพื่อความสะดวกในการคัดแยกข้อมูล (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2555) สรุปและนำเสนอประกอบประเด็นสำคัญ ในการอภิปรายผลและนำเสนอข้อเสนอแนะจากข้อค้นพบของงานวิจัย

การตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับ ได้ประยุกต์รูปแบบการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อเป็นการยืนยันระดับความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของข้อมูล เช่น คำถามแต่ละคำถามในการสัมภาษณ์ ได้ถูกนำไปใช้ในการทดลองสัมภาษณ์แล้ว (Pilot Test) ผู้ตอบคำถามมีความเข้าใจในเนื้อหาของคำถาม โดยสัมภาษณ์ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารองค์การแสวงหากำไร จำนวน 2 คน นอกจากนั้น ข้อมูลที่ได้จะทำการจัดกลุ่มโดยแยกประเภทตามเนื้อหา เพื่อให้ได้ข้อมูลจริงโดยพิจารณาตามหลักเหตุและผล หลังจากนั้น ข้อมูลที่ได้จะถูกวิเคราะห์และจำแนกโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นคณะผู้วิจัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อยืนยันระดับความเข้าใจในเนื้อหาของเนื้อหาที่ตรงกันระหว่างคณะผู้วิจัย ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ข้อมูลที่ค้นพบและถูกวิเคราะห์โดยการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ได้ผ่านกระบวนการยืนยันระดับความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรง (Reliability and Validity) แบบสามเส้าแล้ว (Zumitzavan, V., 2011)

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ดำรงตำแหน่งคณบดีในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งตำแหน่ง “คณบดี” ถือได้ว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยให้ไปสู่ผลสัมฤทธิ์ ตามพันธกิจและวิสัยทัศน์ที่ได้ร่วมกันกำหนด มีภาระหน้าที่หลากหลายทั้งการบริการวิชาการ งานวิจัย การพัฒนานิสิตให้จบเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ การบริหารบุคลากร และการบริหารงานในส่วนงาน เป็นต้น เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและความไม่สะดวกในการให้ข้อมูล จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ จำนวน 10 คน จึงขออธิบายข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน มีวิธีการ ปัญหา และแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. วิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น พบว่า วิธีการเตรียมความพร้อม มี 5 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบในการกำหนด ประเมิน และพัฒนาศักยภาพ ที่จำเป็นต่อการบรรลุกลยุทธ์ และเป้าหมายในอนาคตของผู้บริหาร และเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบที่จะสนับสนุนให้ศักยภาพของบุคคลเติบโตพร้อมกับการเติบโตขององค์การ ได้แก่

1.1 การวางแผนเตรียมความพร้อม เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารให้เชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ขององค์การ การเตรียมความพร้อมบุคคลจะต้องเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์การอย่างชัดเจน โดยมีการตั้งเป้าหมายขององค์การและให้บุคลากรมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายของตนเองที่สอดคล้องกับองค์การ เป้าหมายจะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคลากรแต่ละคนเกิดความกระตือรือร้น พากเพียร ทຸ່ມเท เสียสละ และใช้ความสามารถของตนเองให้มากที่สุด เพื่อให้เป้าหมายขององค์การสำเร็จ และโอกาสที่แต่ละคนจะมีความเจริญเติบโตในการทำงานจะเป็นตามผลงาน จากนั้นต้องวางระบบการสรรหา คัดเลือก การประเมินศักยภาพ การพัฒนาศักยภาพ และการประเมินผล

1.2 การกำหนดคุณสมบัติและสมรรถนะที่จำเป็น การกำหนดรูปแบบความสามารถที่ต้องการหรือกรอบสมรรถนะ (Competency Model) ทางการบริหารให้ชัดเจน ได้แก่ สมรรถนะสถานะผู้นำ วิสัยทัศน์ การวางกลยุทธ์ภาครัฐ ศักยภาพเพื่อนำการปรับเปลี่ยน การควบคุมตนเอง การสอนงานและการมอบหมายงาน และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเชื่อมโยงกับทิศทาง เป้าหมายตลอดจนแผนในอนาคตขององค์การ

1.3 การประเมิน คัดเลือกผู้ที่มีความสามารถและศักยภาพสูง เลือกคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม เสียสละ อุทิศตนให้แก่ส่วนรวม มีมนุษยสัมพันธ์ และต้องคำนึงถึงผู้ที่มีความพร้อมและมีความสนใจที่จะเข้ามาทำงานด้านบริหารด้วย เนื่องจากหากมีความพร้อมและสนใจด้านนี้แล้วก็จะมีความอดทน มีความพยายามมุ่งมั่นนำพาองค์การไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

1.4 การพัฒนาศักยภาพผู้ที่มีความสามารถและศักยภาพสูง

1.4.1 การพัฒนาบุคลากรที่จะต้องก้าวไปเป็นผู้บริหารแทนด้วยวิธีการสอน อบรม อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้บริหารที่ต้องการให้บุคลากรเข้าไปเป็นผู้บริหารแทนตนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการสอน การอบรม และฝึกฝนคนในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเตรียมความพร้อมบุคคลแบบเป็นทางการกระทำได้โดยการจัดสัมมนา ฝึกอบรมบุคลากรโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ มาให้ความรู้แก่บุคลากรในเรื่องการบริหารที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ การออกไปศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับสายงานของตน หรือการสนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาศักยภาพในระดับที่สูงขึ้นเพื่อนำความรู้ความสามารถมาใช้พัฒนาองค์การในอนาคต ส่วนการเตรียมความพร้อมบุคคลแบบไม่เป็นทางการนั้น อาจใช้การสอนระหว่างการทำงาน (on the job training) การตกเตี๊ยน การให้คำปรึกษาในงาน การให้คำชี้แนะในสิ่งที่ทีมงานต้องปรับปรุงแก้ไข สอนในสิ่งที่ควรทำเพื่อพัฒนาการทำงานของแต่ละคนให้ดียิ่งขึ้น

1.4.2 การพัฒนาบุคลากรที่จะต้องก้าวไปเป็นผู้บริหารแทนด้วยวิธีการเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างให้แก่บุคลากร ไม่เพียงแต่ชี้แจง สั่งสอน ทำทนาย ให้กำลังใจ โดยปราศจากการกระทำที่รองรับคำพูดนั้น เพราะบุคลากรจะเห็นความขัดแย้งระหว่างคำพูดกับการกระทำของผู้บริหาร ซึ่งย่อมส่งผลทำลายความศรัทธาและความภักดีของบุคลากรที่มีต่อผู้บริหารและต่อองค์การได้ โดยเหตุนี้ทุกสิ่งทีผู้บริหารสอนหรือเรียกร้องให้บุคลากรทำจึงต้องเริ่มด้วยแบบอย่างการกระทำของผู้บริหารก่อนเสมอ ส่งผลให้บุคลากรเชื่อว่าสิ่งที่ถูกสอนและถูกแนะนำมาสามารถทำได้จริง ไม่เป็นเพียงเนื้อหาที่สอนในตำราเท่านั้น

1.4.3 การพัฒนาบุคลากรที่จะต้องก้าวไปเป็นผู้บริหารแทนด้วยวิธีการทำทนาย การทีผู้บริหารองค์การจะทำให้บุคลากรกล้าทำงานที่เป็นสิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองและองค์การ ผู้บริหารจำเป็นต้องทำทนายบุคลากรแต่ละคนในองค์การให้เกิดวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาตนเอง กล้าที่จะทำงานใหม่ ๆ กล้าที่จะเปลี่ยนตนเองและเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่ทำได้

1.5 การประเมินผลการทำงานของบุคคลทีจะมาเป็นผู้บริหารองค์การในอนาคต โดยการประเมินจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถติดตามบุคลากรได้อย่างใกล้ชิด สามารถดูผลงานของบุคลากรได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาได้อย่างทันท่วงที ได้แก่

1.5.1 การประเมินผลการทำงานของบุคลากรทีจะต้องก้าวไปเป็นผู้บริหารแทนด้วยวิธีการตรวจสอบงาน การตรวจสอบงานจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถติดตาม

บุคลากรได้อย่างใกล้ชิด สามารถดูผลงานของบุคลากรได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาได้อย่างทันที่

1.5.2 การประเมินผลการทำงานของบุคลากรที่จะต้องก้าวไปเป็นผู้บริหารแทนด้วยวิธีการตกเตือนแก้ไข เมื่อบุคลากรมีผลงานในการทำงานที่ดีต้องมีการให้กำลังใจ อาจจะเป็นรูปของการขึ้นเงินเดือน โบนัส ประกาศเกียรติคุณยกย่อง และความก้าวหน้าในวิชาชีพ แต่ขณะเดียวกัน หากมีบุคลากรกระทำผิดจะต้องมีการว่ากล่าวตักเตือนด้วย เพราะการตักเตือนคือการหวังดีต่อกัน การแกล้งทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นเมื่อบุคลากรทำผิดพลาดจะกลับเป็นการทำร้ายเขามากกว่า การตักเตือนแก้ไขนั้นเพื่อจะพัฒนาให้ดีขึ้น โดยให้เรียนรู้ว่าความผิดพลาดนั้นเป็นครู เป็นบทเรียนที่สอนให้เขาระมัดระวังและปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น การตักเตือนนี้ต้องตักเตือนเป็นการส่วนตัวให้ผู้อื่นรับรู้่น้อยที่สุด เพราะเมื่อใดก็ตามที่เขาถูกทำให้อับอายต่อหน้าคนอื่น เขาจะมีแนวโน้มไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน นอกจากนั้น การตักเตือนควรจะมีจุดมุ่งหมายไปยังเนื้อหาความผิดอย่างตรงประเด็นในจุดที่เขาต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โดยพูดให้เขาเข้าใจอย่างชัดเจนว่าสิ่งที่เขาทำผิดพลาดไปนั้นคืออะไร ควรได้รับการแก้ไขอย่างไร

1.5.3 การประเมินผลการทำงานของบุคลากรที่จะต้องก้าวไปเป็นผู้บริหารแทนด้วยวิธีการส่งต่อองค์ความรู้และทักษะทางการบริหาร เพื่อให้เขาไปสร้างคนอื่นต่อ และไม่หยุดนิ่งที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ พัฒนาศักยภาพให้ก้าวหน้าขึ้นครบถ้วนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติของความรู้ความสามารถ มิติของประสบการณ์ในการทำงาน และมิติของจริยธรรมคุณธรรม รวมถึงส่งเสริมให้เขาต้องไปสอนคนอื่น ๆ ต่อไปได้ด้วย เมื่อทำเช่นนี้องค์การจะประกอบไปด้วยคนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะคนใหม่จะถูกสอนและเรียนรู้กันต่อไปจากคนเก่าที่เราสอนไว้ หากวันหนึ่ง เราอาจจะไม่ได้ทำงานที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่เรายังสามารถสบายใจได้ว่า จะมีตัวตายตัวแทนรับผิดชอบงานต่อไปได้

ส่วนการส่งเสริมบุคคลภายในองค์กรหรือบุคคลนอกองค์กรมาเป็นผู้บริหารนั้น การนำบุคคลจากภายนอกที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรและไม่มีความเข้าใจในธรรมชาติการดำเนินงานขององค์กรหรือวัฒนธรรมองค์กร อาจจะทำให้องค์การขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา แต่ข้อดีของการนำบุคคลภายนอกองค์กรมาเป็นผู้บริหารก็คือทำให้มีความคิดใหม่ ๆ เครือข่ายใหม่ ๆ หรือวิธีการบริหารจัดการใหม่ ๆ เข้ามาบริหารจัดการองค์กร ดังนั้น การจะพิจารณาว่า ควรจะส่งเสริมบุคคลภายในให้เป็นผู้บริหารหรือนำบุคคลภายนอกเข้ามาทำงานนั้น อาจจะพิจารณาจากประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กรเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในขณะนั้นหรือไม่ หากองค์กรมีการเติบโตที่ดีอย่างต่อเนื่อง ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำบุคคลภายนอกองค์กรมาเป็นผู้บริหาร แต่หากองค์กรในขณะนั้นการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ก็อาจจะพิจารณานำบุคคลภายนอกมาเป็นผู้บริหารได้

2. ปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ไม่ได้มีปัญหาที่ชัดเจน เพียงแต่มีกรณีผู้ที่มีศักยภาพสูงเลือกที่จะมีความก้าวหน้าทางด้านวิชาการมากกว่าเข้ามาทำงานในบทบาทของผู้บริหาร แต่ทั้งนี้ การสร้างผู้บริหารเป็นการดำเนินการเป็นกลุ่มบุคคลไม่ใช่รายบุคคล ดังนั้น จึงมีบุคคลที่มีศักยภาพที่มีความสนใจและพร้อมที่จะเข้ามาทำงานด้านการบริหารด้วยเช่นกัน

3. แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น พบว่า แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย

3.1 ความมุ่งมั่นของผู้บริหารที่มุ่งสู่วิสัยทัศน์ในอนาคต

3.2 ผู้บริหารต้องสื่อสารทำความเข้าใจกับบุคลากรถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายในอนาคตร่วมกัน

3.3 ต้องเปิดกว้างให้บุคลากรทุกคนมีโอกาสที่จะก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพของบุคลากรอย่างทั่วถึง

3.4 จัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล โดยการกำหนดสมรรถนะที่ต้องการหรือจำเป็นให้ชัดเจน ต้องเชื่อมโยงกับทิศทาง เป้าหมายขององค์การในอนาคต ซึ่งการคัดเลือกผู้ที่มีศักยภาพที่จะเข้าสู่แผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารต้องมีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และยุติธรรม ตรวจสอบได้

3.5 การประเมินผลแผนบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล และปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทขององค์การ

3.6 องค์การต้องจัดเตรียมงบประมาณเพื่อการดำเนินการจัดทำแผนและพัฒนาผู้มีความศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้กล่าวไว้ ดังนี้

“ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ และสื่อสารวิสัยทัศน์ในอนาคตให้บุคลากรได้รับทราบและเข้าใจในจุดหมายเดียวกัน เพื่อให้คณะเติบโตไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน”

“ผู้บริหารต้องสร้างคนรุ่นใหม่ รุ่นที่จะต้องอยู่ต่อต้องสร้างผู้สืบทอดในแง่ของความรู้ความสามารถไม่ใช่สืบทอดเจตนา สืบทอดเก้าอี้”

“ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้คนรุ่นกลางหรือรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้งานในเชิงการบริหาร เพื่อให้เขาได้แสดงศักยภาพของเขาเอง”

“การเตรียมความพร้อมสำหรับผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญ บางคณะกำลังจะไป
โลดเปลี่ยนผู้นำสะดุด”

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา เรื่อง การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น พบประเด็นสำคัญสามารถนำมาอภิปราย
ผล ดังต่อไปนี้

1. วิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารใน
ปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็น
ผู้บริหาร (2) การกำหนดคุณสมบัติและสมรรถนะที่จำเป็น (3) การประเมินและคัดเลือกผู้ที่มี
ความสามารถและศักยภาพสูง (4) การพัฒนาผู้ที่จะก้าวมาเป็นผู้บริหารองค์การในอนาคต และ
(5) การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละขั้นตอนเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบในการ
กำหนด ประเมิน และพัฒนาศักยภาพ ที่จำเป็นต่อการบรรลุกลยุทธ์ และเป้าหมายในอนาคต
ของผู้บริหาร และเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบที่จะสนับสนุนให้ศักยภาพของบุคคล
เติบโตพร้อมกับการเติบโตขององค์การ สอดคล้องกับแนวคิดของศิริยุพา รุ่งเรืองสุข ที่ว่า การ
ดำเนินการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้บริหารมี 6 ขั้นตอนหลัก ประกอบด้วย (1) การกำหนด
วิธีการวางแผนทดแทนตำแหน่ง (2) การกำหนดตำแหน่งหลัก (3) การกำหนดคุณสมบัติและ
สมรรถนะที่จำเป็นต่อตำแหน่งงานในอนาคต (4) การประเมิน/คัดเลือกผู้ที่มีความสามารถและ
ศักยภาพสูง หรือประสบการณ์สูง (5) การพัฒนาผู้ทดแทน และ (6) การคัดเลือกเข้าสู่ตำแหน่ง
และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (ศิริยุพา รุ่งเรืองสุข, 2550) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่อง
การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาผู้สืบทอดตำแหน่งของสถานประกอบการ ที่
พบว่า กระบวนการพัฒนาผู้สืบทอดตำแหน่ง ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนด
เป้าประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา 2) การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
3) การจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล 4) ดำเนินการตามแผนการพัฒนา 5) การประเมินผลการ
พัฒนาและผลลัพธ์ ซึ่งประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
ของการบริหารจัดการการพัฒนาผู้สืบทอดตำแหน่ง 2) รูปแบบการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จาก
การปฏิบัติ 4) สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการถ่ายโอนความรู้ 5) ตัวชี้วัดการพัฒนาผู้สืบทอด
ตำแหน่ง ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง
ครอบคลุม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ พบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบ
การเรียนรู้ในสถานประกอบการเพื่อพัฒนาผู้สืบทอดตำแหน่งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ
มากถึงมากที่สุด (สราวุธ หลิมไชยกุล, มิ่งขวัญ คงเจริญ และกัมปนาท บริบูรณ์, 2561)

2. ปัญหาการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ไม่ได้มีปัญหาที่ชัดเจน เพียงแต่มีกรณีผู้ที่มีศักยภาพสูงเลือกที่จะมีความก้าวหน้าทางด้านวิชาการมากกว่าเข้ามาทำงานในบทบาทของผู้บริหาร แต่ทั้งนี้ การสร้างผู้บริหารเป็นการดำเนินการเป็นกลุ่มบุคคลไม่ใช่รายบุคคล ดังนั้น จึงอาจจะมีบุคคลที่มีศักยภาพที่มีความสนใจและพร้อมที่จะเข้ามาทำงานด้านการบริหารด้วยเช่นกัน ซึ่งสำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงาน ก.พ. (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงาน ก.พ., 2556) ได้ระบุถึงปัจจัยที่ทำให้ส่วนราชการไม่ประสบผลสำเร็จในการจัดทำแผนสร้างความสำเร็จเนื่องในการปฏิบัติราชการ (Succession Plan) สรุปได้ว่า 1) ผู้บริหารของส่วนราชการไม่เห็นความสำคัญ และไม่สนับสนุนการจัดทำแผนทดแทนตำแหน่งหรือแผนสร้างความสำเร็จเนื่องในการปฏิบัติราชการอย่างจริงจัง 2) มีการเปลี่ยนแปลงผังโครงสร้างการจัดส่วนราชการและตำแหน่งอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งทำให้ยากต่อการกำหนดผู้ที่มีศักยภาพที่จะทดแทนตำแหน่ง 3) การพิจารณาเลื่อนตำแหน่งของผู้บริหารไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยด้านความสามารถตามหลักคุณธรรม 4) มีการประชุมบ่อยครั้งและใช้เวลานานในการวางแผนและพัฒนาผู้ที่มีศักยภาพที่จะทดแทนตำแหน่ง 5) มีค่าใช้จ่ายในการจัดทำแผนทดแทนตำแหน่งหรือแผนสร้างความสำเร็จเนื่องในการปฏิบัติราชการ ซึ่งส่วนราชการอาจพิจารณาแล้วว่าไม่คุ้มค่ากับเงินที่ได้ลงทุนไป อาทิ ค่าใช้จ่ายในการใช้แบบทดสอบต่าง ๆ เพื่อคัดเลือกผู้ที่มีศักยภาพ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการพัฒนาข้าราชการรายบุคคลสำหรับผู้มีศักยภาพ

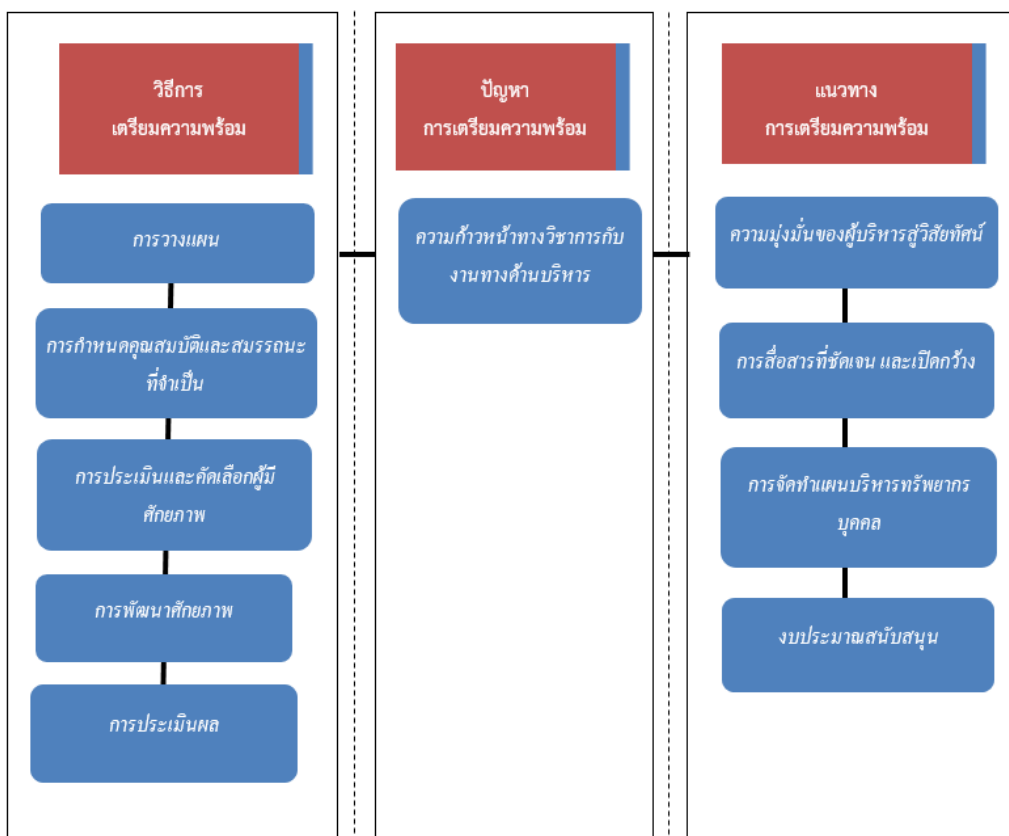
3. แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ในอนาคต มีการสื่อสารถึงวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าหมายให้บุคลากรได้รับทราบและเข้าใจเป้าหมายในอนาคตร่วมกัน ต้องเปิดกว้างให้บุคลากรทุกคนมีโอกาสที่จะก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพของบุคลากรอย่างทั่วถึง การจัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล โดยการกำหนดสมรรถนะที่ต้องการหรือจำเป็นให้ชัดเจน ต้องเชื่อมโยงกับทิศทาง เป้าหมายขององค์กรในอนาคต ซึ่งผู้บริหารต้องสื่อสารและทำความเข้าใจกับบุคลากรถึงแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร มิใช่พันธะสัญญาว่าจะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง เป็นเพียงกระบวนการเตรียมความพร้อมเท่านั้น และกระบวนการคัดเลือกผู้ที่มีศักยภาพที่จะเข้าสู่แผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารต้องมีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และยุติธรรม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารถือเป็นการลงทุนระยะยาว ดังนั้น องค์กรต้องเตรียมงบประมาณเพื่อการดำเนินการจัดทำแผนและพัฒนาผู้ที่มีศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศิริยุพา รุ่งเรืองสุข ที่ว่า แนวทางการเตรียมความพร้อมในการสร้างผู้บริหาร ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารของส่วนราชการ ผู้บริหารต้องสื่อสารและทำความเข้าใจให้ข้าราชการทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นในการจัดทำแผนสืบทอดตำแหน่งหรือแผนสร้าง

ความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการ และผู้บริหารในระดับผู้อำนวยการสำนัก/กองต้องให้การสนับสนุนการจัดทำแผนสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการ รวมทั้งการจัดทำแผนสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการต้องเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ และพันธกิจของส่วนราชการ นอกจากนี้ คณะทำงานต้องสร้างความเข้าใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบว่า แผนทดแทนตำแหน่งหรือแผนสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการเป็นแผนเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้มีศักยภาพที่จะเข้าสู่ตำแหน่ง แต่มีข้อพึงระวังว่า จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง และกระบวนการคัดเลือกผู้มีศักยภาพที่จะเข้าสู่แผนสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการต้องมีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และยุติธรรม รวมถึงผู้สอนแนะนำงานต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ และต้องอุทิศตนทุ่มเทให้การสอนแนะนำ และการจัดทำ แผนสร้างความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการถือเป็นการลงทุนระยะยาว ดังนั้นส่วนราชการต้องเตรียมงบประมาณเพื่อการดำเนินการจัดทำแผนและพัฒนาผู้มีศักยภาพอย่างต่อเนื่อง (ศิริยุพา รุ่งเรืองสุข, 2550)

การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย

สรุป

การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการสะดุดหรือขัดข้องในกระบวนการทำงาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเพื่อหาวิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน มีผลการศึกษาดังนี้ วิธีการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหาร 2) การกำหนดคุณสมบัติและสมรรถนะที่จำเป็น 3) การประเมินและ คัดเลือกผู้ที่มีความสามารถและศักยภาพสูง 4) การพัฒนาผู้ที่จะก้าวมาเป็นผู้บริหารองค์การในอนาคต และ 5) การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละขั้นตอนเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบในการกำหนด ประเมิน และพัฒนาศักยภาพ ที่จำเป็นต่อการบรรลุกลยุทธ์ และเป้าหมายในอนาคตของผู้บริหาร และเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบที่จะสนับสนุนให้ศักยภาพของ

บุคคลเติบโตพร้อมกับการเติบโตขององค์กร เมื่อวิเคราะห์ปัญหาในการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์กรแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ไม่ได้มีปัญหาคัดเจน เพียงแต่มีกรณีผู้ที่มีศักยภาพสูงเลือกที่จะมีความก้าวหน้าทางด้านวิชาการมากกว่าเข้ามาทำงานในบทบาทของผู้บริหาร แต่ทั้งนี้ การสร้างผู้บริหารเป็นการดำเนินการเป็นกลุ่มบุคคลไม่ใช่รายบุคคล ดังนั้น จึงอาจจะมีบุคคลที่มีศักยภาพที่มีความสนใจและพร้อมที่จะเข้ามาทำงานด้านการบริหารด้วยเช่นกัน ส่วนแนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์กรแทนผู้บริหารในปัจจุบัน นั้น ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นสู่วิสัยทัศน์ มีการสื่อสารที่ชัดเจน และเปิดกว้างในการส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพของบุคลากร ซึ่งการคัดเลือกผู้ที่มีศักยภาพที่จะเข้าสู่แผนเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้บริหารต้องมีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และยุติธรรม ตรวจสอบได้ โดยการกำหนดสมรรถนะที่ต้องการหรือจำเป็นให้ชัดเจน และจัดทำแผนการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้เชื่อมโยงกับทิศทาง เป้าหมายขององค์กรในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้บริหารระดับสูงมีส่วนสำคัญในการสนับสนุน มุ่งมั่น ในการวางแผนเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์กรแทนผู้บริหารในปัจจุบัน จึงต้องสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจกับบุคลากรให้เข้าใจชัดเจนถึงทิศทางเป้าหมายขององค์กรในอนาคต

1.2 ในการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์กรแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ทั้ง 5 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีความสำคัญเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบในการกำหนด ประเมิน และพัฒนาศักยภาพ ที่จำเป็นต่อการบรรลุกลยุทธ์ และเป้าหมายในอนาคตของผู้บริหาร และเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีระบบที่จะสนับสนุนให้ศักยภาพของบุคคลเติบโตพร้อมกับการเติบโตขององค์กร ดังนั้น จึงต้องวางแผนการทำงานเป็นระยะ ๆ และติดตามผลการดำเนินการเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 การเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์กรแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ถือเป็นเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพของบุคลากร ดังนั้น ต้องสื่อสารให้ทั่วถึงเพื่อให้บุคลากรทุกคนก้าวเข้ามาในเส้นทางนี้ได้

2.2 การเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารองค์กรแทนผู้บริหารในปัจจุบัน ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชาในทุกระดับชั้น และฝ่ายทรัพยากรบุคคล ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการ

พัฒนาเป็นรายบุคคล โดยวิเคราะห์ว่า สมรรถนะบุคคลนั้นอยู่ในระดับใด และทักษะเฉพาะที่จำเป็นด้านใดที่จำเป็นต้องพัฒนา และควรใช้วิธีใดในการพัฒนา เช่น การมอบหมายให้จัดกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ให้กับบุคลากร หรือหน่วยงานต่าง ๆ มอบหมายให้คิดแผนงานที่จะสามารถให้ความสนับสนุนหรือความช่วยเหลือผู้มารับบริการหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้งานที่ตั้งเป้าหมายร่วมกันประสบความสำเร็จ มอบหมายให้วิเคราะห์จุดอ่อนเพื่อเสนอแนวทางพัฒนา วิเคราะห์จุดแข็งเพื่อเสนอแนวทางที่จะผลักดันหรือสร้างสรรค์ให้เกิดผลสำเร็จเป็นประโยชน์ต่อองค์กร และควรเปิดโอกาสให้ทดลองปฏิบัติงานจริง (On-the-job Training) โดยกำหนดเป็นโครงการใหม่ ๆ ที่ท้าทาย (Challenges) หรืองานที่กำลังประสบกับปัญหาซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทีมงาน หรือให้มีระบบพี่เลี้ยง (Coaching) เช่น การดูแลและแนะนำให้คำปรึกษา รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทบาทการบริหารจัดการและการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำหรือส่งเสริมให้เพิ่มเติมความรู้โดยการศึกษาต่อ หรือจัดหลักสูตรฝึกอบรม เช่น Strategic Partnership Management นอกจากนี้ จะต้องมีการบวกรวบรวมวิธีการในการติดตามผลหลังการพัฒนาด้วย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการ การเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างผู้ที่จะเป็นผู้บริหารองค์การแทนผู้บริหารในปัจจุบัน มีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดที่ต้องดำเนินการอย่างไร

3.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบแนวทางการสร้างผู้บริหารระหว่าง มหาวิทยาลัยภาครัฐและ มหาวิทยาลัยภาคเอกชน มีการดำเนินการเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- คณินิจ อนุโรจน์. (2555). ความสำคัญของระบบ Succession Planning. *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์*, 6(4), 91-102.
- ประสิทธิ์ชัย เดชขำ. (2557). เส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 28(85), 186-203.
- เพชรวัลย์ ธีระวณัฐพงศ์ และปัญญ์พัชรกร บุญพร้อม. (2558). การพัฒนาศักยภาพอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 8(1), 33-40.
- วรัญนี สวนพุมิ. (2558). *Succession Planning management: เตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคต*. เรียกใช้เมื่อ 8 ธันวาคม 2559 จาก <https://www.ftpi.or.th/2015/3565>

- ศิริยุพา รุ่งเรืองสุข. (2550). *Succession planning* วางแผนหาผู้สืบทอดตำแหน่งเชิงรุก (ตอนที่ 1). เรียกใช้เมื่อ 26 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.siamhrm.com/?name=article&file=read&max=373>
- สรารัฐ หลิมไชยกุล, มิ่งขวัญ คงเจริญ และกัมปนาท บริบูรณ์. (2561). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาผู้สืบทอดตำแหน่งของสถานประกอบการ. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 10(1), 196-208.
- สำนักงาน ก.พ. (2559). *โครงการศึกษาเพื่อทบทวนสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของกลุ่มกำลังคนคุณภาพ*. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/article/prachumechingptibatikaar.pdf>
- สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงาน ก.พ. (2556). *การวางแผนทางก้าวหน้าในสายอาชีพ*. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/career-path-planning-rev25561209.pdf>.
- สุภารัตน์ คำสุวรรณ และวันชัย ธีรโพธิ์. (2556). *การพัฒนาระบบค้นหาผู้สืบทอดตำแหน่งโดยใช้ฟังก์ชันจัดเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- อุมาพร โรชาร์พัทซ์. (2552). การศึกษากระบวนการถ่ายโอนกิจการธุรกิจครอบครัวในกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่. ใน *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสำหรับการเป็นผู้ประกอบการ*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2555). *เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ*. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17(1), 17-29.
- Zumitzavan, V. (2011). The impact of managers' learning styles and leadership styles and the effectiveness of their organisations: a case study from small retail tyre companies in Thailand. In *the degree of Doctor of Philosophy*. United Kingdom: University of Birmingham.

การพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการ ในจังหวัดขอนแก่น*

DEVELOPMENT OF GUIDELINES FOR SUSTAINABLE FINANCIAL TRANSACTIONS ACCORDING TO THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY: A CASE STUDY OF ENTREPRENEURS IN KHON KAEN

ธันวารัตน์ บุญจวง

Thanwarat Boonchuang

วิษณุ สุमितสุวรรณค์

Vissanu Zumitzavan

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand

E-Mail: Thanwarat.b@kkumail.com

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชน ซึ่งปรัชญานี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์การธุรกิจได้ด้วย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความสอดคล้องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดทางการดำเนินธุรกรรมทางการเงิน โดยเน้นอธิบายด้วยเรื่องงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทัศนคติการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อการประกอบธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อเทคโนโลยีผ่านระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์ 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อการส่งเสริมระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์ งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่น

* Received 1 September 2019; Revised 16 September 2019; Accepted 18 September 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ประกอบการการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในการประกอบธุรกรรมทางการเงินโดยช่องทางออนไลน์ช่วยสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริโภค
2. ผู้ประกอบการได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีเหตุผลมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจพัฒนากิจการให้มีประสิทธิภาพและการบริการที่สร้างความพึงพอใจสูงสุด
3. ผู้ประกอบการได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินธุรกิจมาประยุกต์โดยการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตามกระแสเทคโนโลยีช่วยสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ใช้งานยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง, ระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์, การพัฒนาเทคโนโลยี

Abstract

Sufficiency economy is a philosophy pointing to the way of life and self-practice of people. this philosophy can also be applied to business organizations. this article aims to present the consistency of sufficiency economy philosophy and the concept of financial transactions: (1) to study the attitude of developing practical financial practices in accordance with the sufficiency economy philosophy towards financial transactions through the online financial transaction system; (2) to analyze problems and obstacles in the development of practical guidelines for conduct transactions; and (3) To propose guidelines for the development of practical guidelines for conducting sustainable financial transactions in accordance with the philosophy of sufficiency economy towards promoting online payment systems. This research applied the qualitative research method for collecting and analyzing data. 25 interviewees who are entrepreneurs in Khon Kaen Province.

The research found that

- 1..Entrepreneurs adopting the sufficiency economy philosophy for participation in financial transactions, online channels help create satisfaction for consumers.
2. Entrepreneurs have adopted the sufficiency economy philosophy for reasoning to apply for decision making to develop the business to be efficient and service that creates maximum satisfaction.

3. Entrepreneurs have adopted the sufficiency economy philosophy in creating business immunity by adjusting and developing according to technology trends, helping to create more benefits for users.

Keywords: Sufficiency Economy, Online Financial Transaction System, Technology Development

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางโดยมีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท และคำนึงถึงความพอประมาณ ในขณะเดียวกันก็ต้องมีเหตุผลในการกระทำและมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวคือ มีการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบกับปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจทั่วโลกเกิดการชะลอตัวหรือบางประเทศอาจจะกำลังอยู่ในช่วงเศรษฐกิจถดถอย ซึ่งทุกประเทศจึงให้ความสำคัญกับภาคธุรกิจ เพราะเป็นการขับเคลื่อนที่สำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจ (ฐิติรัตน์ มีมาก และคณะ, 2552) เนื่องจากรูปแบบในการพัฒนาธุรกิจจะมีส่วนช่วยในการสนับสนุนการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการพัฒนาดำเนินธุรกิจจึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมและสนับสนุน เพราะจะทำให้ธุรกิจของผู้ประกอบการมีโอกาสในการเจริญเติบโตสูง ควรมีการนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารธุรกิจและโดยเฉพาะการบริหารการตลาด เพราะสามารถให้ความเชื่อมั่นว่าจะเป็นหนทางเพื่อให้ธุรกิจฝ่าวิกฤตทำให้องค์กรอยู่รอดและยั่งยืนได้

เศรษฐกิจที่ตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2540 ทำให้คนไทยเริ่มเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวภายใต้การเติบโตของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงและการถูกรอบงำ จากเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม กระแสพระราชดำริเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเสมือนเป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อการปรับใช้ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโดยสามารถปรับใช้ได้กับคนในสังคมไทยทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศ การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรมเพื่อประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำโดยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาที่สำคัญภายใต้กรอบแนวคิดในการชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่การปฏิบัติตนในทางที่ควรอีกทั้งยังมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ทั้งยังเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมุ่งเน้น

การรอดพ้น จากภัยและวิกฤตจากภายนอกเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนในการพัฒนาที่ดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

พระราชดำรัสเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางเพื่อใช้ในการแก้ไขและปรับใช้ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโดยสามารถปรับใช้ได้กับคนในสังคมไทยทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับมหภาคในการพัฒนาและบริหารประเทศ การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) โดยแนวคิดนี้เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรมเพื่อประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำโดยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาที่สำคัญภายใต้กรอบแนวคิดในการชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่การปฏิบัติตนในทางที่ควรอีกทั้งยังมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ทั้งยังเป็นมุมมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมุ่งเน้นการรอดพ้น จากภัยและวิกฤตจากภายนอกเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนในการพัฒนาที่ดี แต่ในปัจจุบันกระแสของเทคโนโลยีได้เข้ามาเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก รวมไปถึงองค์การที่ประกอบธุรกรรมทางการเงิน เช่น ธนาคารด้วยเช่นกัน ในปัจจุบัน มีรูปแบบการประกอบธุรกรรมทางการเงินในรูปแบบใหม่ ซึ่งรู้จักในนาม “ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์” หรือ Internet Banking และ Mobile Application ซึ่งเป็นการให้บริการธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ หรือผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อย่างโทรศัพท์มือถือ หรือ แท็บเล็ต (Tablet) เช่น บริการฝากเงิน ถอนเงิน โอนเงิน หรือสอบถามยอดเงิน เป็นต้น บริการลักษณะนี้เป็นการพัฒนาเพื่อรองรับความต้องการในการใช้บริการของผู้ใช้งานที่สามารถทำได้ด้วยตัวเองอีกทั้งยังสะดวกสบาย รวดเร็ว และช่วยลดระยะเวลาในการเดินทางอีกด้วย ดังนั้น การบริการในรูปแบบนี้จึงได้รับความนิยมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2559)

ในปัจจุบันกระแสตื่นตัวในการใช้ระบบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการซื้อขายผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถเพิ่มระดับความสะดวกสบาย และประกอบธุรกรรมได้ทุกที่ทุกเวลา รวมทั้งธนาคารต่าง ๆ ได้สร้างบริการที่เรียกว่า Electronic Banking (การธนาคารแบบอิเล็กทรอนิกส์) ซึ่งมุ่งยกระดับการให้บริการเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริโภค (Schaffa W., 2018) แต่อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่ผู้ประกอบการนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งถือหลักการดำรงชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบการใช้จ่ายให้เหมาะสมตามฐานะของแต่ละบุคคล (House, R. J., Hanges, P. J., et al., 2004) กล่าวได้ว่า เป็นหลักการที่จะนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของชาวไทย ดังนั้นการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาใช้

ในชีวิตประจำวัน อาจช่วยให้เกิดประโยชน์ด้านความสะดวกสบาย แต่ทั้งนี้ การตระหนักถึงแนวทางการใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุดยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่ง (Zumitzavan, V, 2011)

จากสถิติของธนาคารแห่งประเทศไทย ธุรกิจการชำระเงินผ่านระบบออนไลน์ พบว่าจำนวนบัญชีลูกค้าที่ใช้บริการ มีปริมาณรายการที่ทำธุรกรรมจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถิติการทำธุรกรรมผ่านทาง e-Banking ของธนาคารแห่งประเทศไทย ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2561 คือ มีบัญชีผู้ใช้บริการมากถึงเกือบ 8.7 ล้านบัญชี มีการทำรายการมากถึง 14.9 ล้านครั้ง มูลค่าการทำรายการสูงถึง 1.6 ล้านล้านบาท และมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี นอกจากนี้ธนาคารยังเพิ่มช่องทางให้บริการผ่านมือถือ Mobile Banking ซึ่งพัฒนาขึ้นสอดคล้องกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Devices) ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลา โดยกระแสนิยมของการประกอบธุรกรรมออนไลน์ที่เรียกว่า “ธนาคารบนมือถือ” จึงได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง โดยมีสถิติการทำธุรกรรมผ่าน Mobile Banking มีบัญชีผู้ใช้บริการเกือบ 3.18 ล้านบัญชี ทำรายการ 8.64 ล้านครั้ง มูลค่าการทำรายการ 1.07 แสนล้านบาท เมื่อดูสถิติย้อนหลังก็พบว่าแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี สามารถตรวจสอบได้จากการเติบโตของพร้อมเพย์ ตั้งแต่เปิดให้บริการในเดือนมกราคม 2560 ยอดลง ทะเบียนผูกบัญชีพร้อมเพย์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ณ 31 มีนาคม 2561 ยอดลงทะเบียนบริการพร้อมเพย์ ของประชาชนมีทั้งสิ้น 40.4 ล้านหมายเลข แบ่งเป็นการ ลงทะเบียนด้วยหมายเลขประจำตัวประชาชน 27.1 ล้าน หมายเลข และหมายเลขโทรศัพท์มือถือ 13.3 ล้านหมายเลข กล่าวคือ คนไทย 1 ใน 3 ลงทะเบียนพร้อมเพย์แล้ว ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการใช้งานพร้อมเพย์ แม้ว่าจำนวนผู้ลงทะเบียนด้วยหมายเลขประจำตัวประชาชนจะมีมากกว่า แต่ธุรกรรมการโอนเงินส่วนใหญ่เป็นการโอน ไปยังหมายเลขโทรศัพท์ เนื่องจากผู้สมัครลงทะเบียนด้วยหมายเลขประจำตัวประชาชนส่วนใหญ่จะสมัครเพื่อรับสวัสดิการ เงินโอนจากภาครัฐและรับเงินคืนภาษี ซึ่งมีการรับโอนเงินไม่บ่อยนัก ส่วนผู้ที่ลงทะเบียนด้วยหมายเลขโทรศัพท์มือถือ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับ Mobile Banking และ Internet Banking อยู่แล้วทั้งนี้ ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา พร้อมเพย์มีปริมาณธุรกรรมสะสมทั้งสิ้น 136 ล้านรายการ คิดเป็นมูลค่า 4.9 แสนล้านบาท ปริมาณธุรกรรมมีอัตราเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 28.8 ต่อเดือน ซึ่งถือว่าเป็นอัตราเติบโตที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับบริการโอนเงินรายย่อยในลักษณะเดียวกันของประเทศอื่น ๆ จากข้อมูลในปี 2560 ภาครัฐ สถาบันทางการเงินระดับประเทศได้ผลักดันให้เกิดพัฒนาการที่สำคัญของโครงสร้างพื้นฐานบริการการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ระบบพร้อมเพย์ (Prompt-Pay) และการขยายการติดตั้งเครื่อง EDC (Electronic Data Capture) ซึ่งการผลักดันดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการของ ธนาคารพาณิชย์ และพฤติกรรมกรรมการชำระเงินของประชาชน โดยธนาคารพาณิชย์มีการกระจายเครื่อง EDC ตามร้านค้า ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง และประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ลูกค้าหันไป ใช้บริการ e-Payment ผ่านช่องทาง Mobile Banking และ Internet

Banking มากขึ้น ซึ่งประชาชนก็มีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เห็นได้จากการโอนเงินผ่าน Mobile Banking ที่มีอัตราเติบโตสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงความนิยมในการใช้บัตรเดบิตชำระสินค้าและบริการ ณ จุดขาย และทางออนไลน์ที่เติบโตเด่นชัด ขณะที่การถอนเงินสดที่สาขาธนาคารมีแนวโน้มลดลง (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561)

การดำเนินธุรกิจทางการเงินผ่านโทรศัพท์มือถือ Mobile Banking เป็นการให้บริการที่ไม่จำเป็นต้องมีพนักงานของธนาคารเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้ใช้บริการสามารถทำธุรกรรมทางการเงินด้วยตนเอง และไม่มีเงื่อนไขทั้งในเรื่องของเวลาและสถานที่ เป็นธุรกรรมทางการเงินที่เอื้อประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้ให้บริการหรือผู้บริโภคและต่อผู้ให้บริการ เพราะสิ่งที่ผู้บริโภคจะได้รับจากการบริการคือ สามารถใช้บริการได้ทันทีแบบ Real-time ซึ่งช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายของการเดินทาง ตลอดจนช่วยประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่ายในด้าน ค่าธรรมเนียม และยกระดับความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภคเนื่องจากไม่จำเป็นต้องประกอบธุรกรรมทางการเงิน ณ สถานที่ตั้งของสถาบันการเงิน (ฉลองศักดิ์ สุขใจธรรม, 2556)

การสร้าง ความมั่นใจในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินของผู้ประกอบการ ต้องเริ่มต้นที่ผู้ประกอบการมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน การมีเหตุผล และการมีส่วนร่วม พร้อมทั้งขยายแนวคิดไปสู่การพัฒนาการดำเนินกิจการ โดยสื่อสารให้ผู้ประกอบการทุกระดับเข้าใจว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้อุรกิจอยู่รอดท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และเติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและผู้ให้บริการโดยสิ่งสำคัญที่จะนำพาธุรกิจ ไปสู่ทิศทางที่ต้องการ คือ การใช้เหตุผลเพื่อให้ผู้ประกอบการตัดสินใจในการใช้ระบบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์แบบใหม่ โดยการปรับเปลี่ยนและพัฒนารูปแบบการดำเนินการของกิจการในอนาคตได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการ ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่น เนื่องจากจังหวัดขอนแก่นมีศักยภาพที่ดีสำหรับการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง ASEAN Economic Community: AEC ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เนื่องจากเป็นจังหวัดที่เป็นเมืองเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่และตั้งอยู่ศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะช่วยให้ได้รับ ข้อมูลความคิดเห็นพื้นฐานจากผู้ประกอบการที่มีต่อการใช้ระบบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์แล้ว ยังถือเป็นอีกหนึ่งแนวทางใน การนำเสนอข้อควรปรับปรุง หรือพัฒนาต่อไปในอนาคต ในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับระบบธุรกรรมทางการเงินเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจ มีวิธีการปฏิบัติตามหลักการที่

ถูกต้องซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างถาวรและเพื่อเป็นการเผยแพร่การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจให้ประสบความสำเร็จต่อไป ดังนั้นข้อค้นพบของงานวิจัยนี้อาจนำไปสู่การคิดค้นบริการใหม่ ๆ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ นำมาใช้ร่วมกับการบริการธุรกรรมทางการเงินของธนาคารในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อการประกอบธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อเทคโนโลยีผ่านระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์
3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อการส่งเสริมระบบธุรกรรมการเงินออนไลน์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่น ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากในการเก็บข้อมูลนั้นต้องอาศัยข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ประกอบการที่ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากที่สุดโดยสามารถนำมา วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน

1. การเลือกพื้นที่วิจัย คือ ผู้ประกอบการที่มีร้านค้าอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมือง ตำบลในเมือง จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากร้านค้าที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เมืองขอนแก่น มีการใช้ระบบธุรกรรมทางการเงินที่หลากหลาย จึงส่งผลให้การเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและมีความหลากหลายทางด้านข้อมูล

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญจากลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน ธุรกิจโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญออกเป็น 3 กลุ่มประกอบด้วยดังนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก จำนวน 10 คน ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลาง จำนวน 10 คน และผู้ประกอบการธุรกิจขนาดใหญ่ จำนวน 5 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับระบบธุรกรรมทางการเงิน วิธีการในการดำเนินการที่จะนำไปสู่เป้าหมายโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลัก

ในการปฏิบัติจะเป็นเนื้อหาที่สำคัญที่ผู้วิจัยจะได้ทราบถึงกระบวนการต่างๆที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในธุรกิจ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดสร้างเครื่องมือวิจัยการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่นในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะใช้เครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้สัมภาษณ์จะมีโอกาสตอบคำถามอย่างไม่มีข้อจำกัด ซึ่งจะมีความสมบูรณ์ของข้อมูลในระดับสูง โดยมีการซักถามเชิงบูรณาการคือมีความกลมกลืนในการไปสัมภาษณ์กับผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่นในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกที่ครบถ้วนและตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

3.2. การบันทึกข้อมูล (Recording) ก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้งจะมีการแจ้งแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ถึงจุดมุ่งหมายการนำข้อมูลไปใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น และข้อมูลจะถูกรักษาอย่างเป็นความลับ และจะมีการขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์สำหรับนำมาทบทวนข้อมูลในภายหลังและป้องกันความผิดพลาดจากการจดบันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบจากนั้นนำข้อมูลมาตีความหมาย กล่าวคือในแต่ละวันหลังจากเก็บข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะกลับมามบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด โดยการถอดเทปบันทึกเสียงและเนื้อหาที่ได้ทำการจดบันทึกไว้ และนำผลการวิจัยที่ได้มา เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกรรมทางการเงินอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาผู้ประกอบการในจังหวัดขอนแก่น สรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า ผู้ประกอบการการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในการประกอบธุรกรรมทางการเงินโดยช่องทางออนไลน์ช่วยสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้บริโภค เนื่องจากแนวคิดนี้เป็นการมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการในการใช้ระบบธุรกรรมออนไลน์ถือเป็นการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้ประกอบการกล่าวว่า ธนาคารที่ให้บริการประกอบธุรกรรมการเงินออนไลน์ควรพัฒนาระบบให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ถูกต้อง เป็นข้อมูลที่เข้าใจง่าย และทันต่อเวลา ในการรับชำระเงินของผู้ประกอบการ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง และมีบริการ

เสริมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง เช่น สรุยอดบัญชีคงเหลือ แสดงรายการเดินบัญชีปัจจุบัน/ประวัติการทำรายการย้อนหลัง ใบแจ้งยอดชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีการให้ข้อมูลกับผู้ประกอบการร้านค้าถึงวิธีการใช้งานตั้งแต่การลงทะเบียนสมัครเข้าใช้บริการจนถึงการทำธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ โดยผู้ประกอบการมีความพร้อมที่จะพัฒนากิจการอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าเพราะเมื่อลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อรูปแบบของการประกอบธุรกรรมทางการเงินของกิจการแล้ว โอกาสที่จะกลับมาซื้อสินค้าก็ย่อมมี

และผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ประกอบการได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีเหตุผลมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจพัฒนากิจการให้มีประสิทธิภาพและการบริการที่สร้างความพึงพอใจสูงสุด พบว่าระบบธนาคารที่รับบริการชำระธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาระบบให้มีเสถียรภาพ ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ใช้บริการ เช่นการใช้การประมวลผลข้อมูลที่เป็น Big Data จะมีทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็น Business Intelligence: BI เพื่อที่จะดึงข้อมูลมานำเสนอ หรือการทำ Predictive Analytics โดยใช้หลักการของ Data Science โดยประมวลผลคือต้องการความเร็วในการประมวลผลและควรพัฒนาในด้านรูปแบบการให้บริการรูปแบบใหม่ ๆ ให้หลากหลายยิ่งขึ้น ผู้ประกอบการกล่าวว่าการมีเหตุผลในการตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีมาประกอบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากในการช่วยเพิ่มช่องทางในการดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพประกอบในการตัดสินใจเพื่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุดและเป็นไปตามที่กิจการได้วางเป้าหมายเอาไว้

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ประกอบการได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินธุรกิจมาประยุกต์โดยการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตามกระแสเทคโนโลยีช่วยสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ใช้งานยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ซึ่งตรงกับความต้องการปรับตัวของผู้ประกอบการคือสถาบันการเงินต้องนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการให้บริการ เพื่อให้การบริการมีประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า เช่น การนำระบบธุรกรรมการเงินทางออนไลน์มาเป็นสื่อกลางในชำระค่าบริการโดยใส่ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการชำระค่าบริการซื้อสินค้า และนำมาใช้ควบคู่กับแอปพลิเคชันในมือถือที่เชื่อมต่อกับบัญชีธนาคารของผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นการชำระในรูปแบบใหม่ที่ได้รับการยอมรับมาก และการใช้รหัสพร้อมเพย์ถือเป็นบริการทางเลือกใหม่ให้ประชาชน ธุรกิจ และหน่วยงานต่าง ๆ ใช้ในการโอนเงินและรับเงิน เป็นบริการเพิ่มช่องทางจากการโอนเงินแบบเดิมที่ให้ประชาชนเลือกใช้ได้และทำให้ผู้ใช้มีความสะดวกมากขึ้น เพราะระบบพร้อมเพย์จะใช้เลขประจำตัวประชาชน หรือ หมายเลขโทรศัพท์มือถือของผู้รับเงินแทนได้ ทำให้สะดวกและง่ายต่อการจดจำ และระบบการตัดบัญชีเงินฝากผ่านบริการ Internet Banking ของธนาคาร ซึ่งมี

การเชื่อมโยงไว้กับเว็บไซต์ของร้านค้า โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการสร้างภูมิคุ้มกันมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจ เป็นการปรับตัวต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ของผู้ประกอบการตามความจำเป็นและการพัฒนาต่อกิจการ เพื่อให้ผู้ประกอบการได้รับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจการโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

อภิปรายผล

1. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการในด้านของการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งาน ผู้ประกอบการได้นำมาเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการและผู้ให้บริการในการใช้ระบบธุรกรรมออนไลน์ถือเป็นการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการและผู้ให้บริการเกิดจากความสมัครใจและความกระตือรือร้น ที่จะให้บริการระบบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ โดยผู้ประกอบการต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนก่อนว่ามี เป้าหมายและวัตถุประสงค์อะไรที่ให้อสอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริการธุรกรรมการเงิน จากการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับ (ยุบลวรรณ ต้นเขียวรัตน์, 2551) ได้ให้ ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวของทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้การกระทำบรรลุจุดมุ่งหมาย ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือต่อบุคคลความเกรงใจที่มีต่อตัว ทำให้การมีส่วนร่วมเป็นไปด้วยความเต็มใจ

2. กิจการได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ในด้านของการมีเหตุมีผลในการดำเนินธุรกิจ โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจพัฒนากิจการให้มีประสิทธิภาพและการบริการที่สร้างความพึงพอใจสูงสุดให้แก่ผู้ใช้บริการในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการประกอบธุรกรรมการเงิน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยทางด้านทัศนคติของผู้ใช้งานเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดการยอมรับใช้งาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทัศนคติของผู้ใช้งานถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้ใช้งานว่าจะยอมรับการใช้งาน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของรูปแบบการให้บริการธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น ด้านคุณภาพของข้อมูล คุณภาพระบบ คุณภาพการให้บริการ และการรับรู้ความเสี่ยงจะนำมาซึ่งประสบการณ์เชิงบวกและในการใช้งานเทคโนโลยีทางการเงิน โดยสอดคล้องกับงานวิจัยที่พูดถึงเป็นแกนหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านของการมีเหตุมีผล (สุขสรรค์ กันตะบุตร, 2550) คือการตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม ดังนั้น การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการ ทางด้านของการมีเหตุผลจะเห็นได้ว่าสามารถนำมาประยุกต์

ใช้ในการตัดสินใจพัฒนากิจการให้มีประสิทธิภาพและการบริการเพื่อให้กิจการได้นำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางจนทำให้ผ่านพ้นวิกฤติไปได้

3. นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินธุรกิจมาประยุกต์โดยการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตามกระแสเทคโนโลยี โดยผู้ประกอบการมุ่งเน้นการเป็นการปรับตัวต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ของผู้ประกอบการตามความจำเป็นและการพัฒนาต่อกิจการเพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้ใช้บริการในระดับมาก เพื่อสร้างความพึงพอใจและคาดหวังในการกลับมาซื้อสินค้าซ้ำอีกโดยได้มีการพัฒนากิจการอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการรองรับและเตรียมความพร้อมสำหรับกิจการในอนาคต การนำหลักการสร้างภูมิคุ้มกันมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ ประสาร บุญเสริม ที่มุ่งหมายการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือความต้องการให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เจริญก้าวหน้าและยั่งยืน ดังนั้น ระดับการ พัฒนาตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงจึงมี 2 แบบ คือ มีทั้งเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานและแบบก้าวหน้า เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความ พอมีพอกิน สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่โลภมาก และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ การแลกเปลี่ยนร่วมมือ และ ช่วยเหลือกันเพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญ อย่างยั่งยืน (ประสาร บุญเสริม, 2550)

สรุป

การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินธุรกิจกิจการสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจโดยการนำหลักการ มีเหตุมีผล มีส่วนร่วม มีภูมิคุ้มกัน มาเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อสร้างจุดแข็งในการดำเนินธุรกิจ คือ

1. ผู้ให้บริการการประกอบธุรกรรมทางการเงิน หรือธนาคารควรจะมุ่งเน้นการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการรักษาสมดุลในการนำเสนอธุรกรรมทางการเงินโดยเฉพาะธุรกรรมทางการเงินออนไลน์เพื่อช่วยให้สามารถเกิดประโยชน์แก่สถาบันทุกระดับตั้งแต่ระดับจุลภาคจนถึงระดับมหภาคโดยเฉพาะการนำเสนอการให้บริการธุรกรรมการเงินโดยอาศัยหลักสายกลางและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ธนาคารควรจะมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของประโยชน์ในการประกอบธุรกรรมทางการเงิน เพื่อเพิ่มจำนวนผู้ใช้งานให้มากยิ่งขึ้นและเมื่อมีผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น จะได้มองเห็นประโยชน์ต่าง ๆ ของการประกอบธุรกรรมทางการเงินรูปแบบนี้ และธนาคารควรเพิ่มสิทธิประโยชน์ให้แก่ผู้ใช้งานซึ่งประกอบธุรกรรมทางการเงิน เช่น การให้ส่วนลดจากร้านค้าที่ร่วมรายการ เป็นต้น

2. ผลการวิจัยยัง พบว่า ธนาคารควรปรับปรุงการให้บริการรับชำระค่าบริการออนไลน์ของผู้ประกอบการ ให้มีขั้นตอนการใช้งานที่ซับซ้อนลดลง โดยมุ่งเน้นให้การใช้งานมีความง่าย

ในการใช้งาน มีข้อมูลที่หลากหลาย ง่ายต่อการเข้าถึง รวดเร็วมากขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้ตามความต้องการอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ และจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มากขึ้น ดังนั้นการพัฒนาการให้บริการในการประกอบธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สามารถช่วยให้ผู้บริโภคได้รับความสะดวกรวดเร็วในการใช้บริการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรมีการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับอื่น หรืออาจเป็นระดับธุรกิจในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยอาจนำมาซึ่งผลค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยนี้ ดังนั้นอาจเกิดประโยชน์ด้านข้อค้นพบ ถ้ามีการศึกษาในพื้นที่อื่นนอกเหนือจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างของพฤติกรรมผู้บริโภคที่มีรูปแบบการดำรงชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ที่แตกต่างกันออกไปแต่ละพื้นที่ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

การบูรณาการความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเทคนิคในการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ งานวิจัยในอนาคตควรเพิ่ม ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษา เช่น พฤติกรรมการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างระดับความพึงพอใจต่อการใช้บริการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย งานวิจัยในอนาคตอาจรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์หรือกลุ่มตัวอย่างที่มาจากองค์กรที่แตกต่างไปจากงานวิจัยนี้ เช่น ผู้ประกอบการ อุตสาหกรรมผู้ผลิต หรือผู้ประกอบการอุตสาหกรรมบริการ และนำผลที่ค้นพบมาเปรียบเทียบกับผลวิจัยของงานวิจัยนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรจัดให้มีโครงการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ประกอบการทั้งทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนากิจการ โดยมีการเชิญวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนผู้ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมาบรรยายให้แก่ผู้ประกอบการได้นำไปใช้ในการดำเนินกิจการจนประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- ฉลองศักดิ์ สุขใจธรรม. (2556). *FEATURE:LIFESTYLE BANKING*. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2561 จาก <http://marketeer.co.th/2014/09/feature-lifestyle-banking/>.
- จิตติรัตน์ มีมาก และคณะ. (2552). *การจัดการธุรกิจขนาดย่อม*. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2561). *รายงานระบบการชำระเงินประจำปี*. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.bot.or.th/Thai/PaymentSystems/Publication>

- ประสาร บุญเสริม. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงกับพลังการพัฒนา. *จุลสารเศรษฐศาสตร์*, 5(4), 12-22.
- ยุบลวรรณ ตันเถียรรัตน์. (2551). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแนวคิดและการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา. *วารสารนักบริหาร*, 28(3), 62-66.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *การพัฒนาเศรษฐกิจ*. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2561 จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_w3c/ewt_news.php?nid=5747&filename=index
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2559). *มุมมองคิดเศรษฐกิจกระแสใหม่*. เรียกใช้เมื่อ 1 ธันวาคม 2561 จาก <https://hr.tcdc.or.th/th/Articles/Detail/มุมมองคิดเศรษฐกิจกระแสใหม่>
- สุขสรรค์ กันตะบุตร. (2550). *การศึกษากการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ*. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- House, R. J., Hanges, P. J., et al. (2004). *Culture, leadership, and organizations: The GLOBE study of 62 societies*. United States: Sage publications.
- Schaffa W. (2018). *Alternative development concepts and their political embedding: The case of sufficiency economy in Thailand*. United Kingdom: Routledge publishing.
- Zumitzavan, V. (2011). *The impact of managers' learning styles and leadership styles and the effectiveness of their organisations: a case study from small retail tyre companies in Thailand*. University of Birmingham.

การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา*

A DEVELOPMENT OF HOLISTIC WELL-BEING FOR THE ELDERLY BASED ON BUDDHIST PSYCHOLOGY

พระครูภาวนาสังวรกิจ วิ.(สุวิทย์ คำมูล)

Phrakru Bhavanasangvorakit Vi.(Suwit Khammoon)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Ning4811@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักธรรมและหลักจิตวิทยาการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา 2) เพื่อสร้างโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา 3) เพื่อนำเสนอโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา การวิจัยนี้เป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา และด้านผู้สูงอายุและชุมชน จำนวน 17 รูป/คน และใช้แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างจากชมรมผู้สูงอายุกลุ่มเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร จำนวน 322 คน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน และใช้กลุ่มตัวอย่างเข้าทดลองโปรแกรม จำนวน 30 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ T-Test เพื่อวิเคราะห์กลุ่มทดลอง 1 กลุ่มประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของสุขภาวะองค์รวมที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงวัย มี 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิตและด้านปัญญา ซึ่งการพัฒนาสุขภาวะทางจิตของ Ryff & Keyes มี 6 มิติ คือ ความเป็นตัวเอง จัดสภาพแวดล้อมได้ มีความงอกงามในตน มีสัมพันธภาพต่อผู้อื่น มีเป้าหมายชีวิต และยอมรับตนเองได้ ส่วนหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะ คือ สัมปายะ 7 และใช้หลักไตรสิกขา 3 เพื่อพัฒนาสุขภาวะองค์รวม โดยมีค่าเฉลี่ยการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมทั้ง 5 ด้าน หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การพัฒนา, สุขภาวะองค์รวม, ผู้สูงวัย, พุทธจิตวิทยา

* Received 8 August 2019; Revised 6 September 2019; Accepted 9 September 2019

Abstract

The study aims 1) to study Buddhadhamma and Psychological principles for developing the holistic well-being for the elderly based on Buddhist Psychology; 2) to construct the development program of the holistic well-being for the elderly based on Buddhist Psychology; and 3) to propose the development program of the holistic well-being for the elderly based on Buddhist Psychology. The study is a mixed methods research between a qualitative method and survey research. Qualitative data were collected using In-depth interview from 17 key informants. Quantitative data were collected using questionnaire from 322 respondents who are the elderly from Chao Phaya group of Bangkok selected by a Random Sampling Method. Data were analyzed using frequency, percentage, mean and standard deviation and content analysis, results of which found that there were 5 elements of the holistic well-being suitable for the elderly including a physical well-being, social well-being, emotional well-being, mental well-being and intellectual well-being, 6 dimensions of Ryff and Keyes's mental well-being development including self-being, environmental management, self-growth, good relationship, life target and recognition, while the Buddhadhamma promoting the mental well-being comprised 7 Suitable things and Threefold Training favorable to holistic well-being and the result after the training was significantly higher than before training at .05.

Keywords: Development, Holistic Well-Being, Elderly, Psychology

บทนำ

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลก มีแนวโน้มมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี เนื่องจากมีวิวัฒนาการทางการแพทย์และวิธีการรักษาโรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญหลายประเทศได้มีการรณรงค์ส่งเสริมเรื่องรักษาสุขภาพมากขึ้น ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเมืองหลวงและมีประชากรมากที่สุดในประเทศ เป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม คมนาคม การสื่อสาร วัฒนธรรม และความเจริญของประเทศ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันวิจัยประชากรและสังคมสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ.2552 พบว่าสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย ในปี 2563 จะมีจำนวนประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) 1.5 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 5.4

ของประชากรทั้งหมด และจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.7 ล้านคนในปี 2565 และจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในปี 2568 เป็น 14 ล้านคน สถานการณ์นี้ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหมายความว่าประเทศไทยมีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และขณะนี้ประเทศไทยมีผู้สูงอายุผู้สูงอายุทั่วประเทศประมาณ 8.5 ล้านคน ดังที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) ได้กำหนดแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2552 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ มาตรการที่ 2 ส่งเสริมการรวบรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ มาตรการที่ 6 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ด้านสาธารณสุข พุทธศักราช 2561 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน และคุ้มครองผู้บริโภคเป็นเลิศ มาตรการที่ 1 พัฒนาส่งเสริมสุขภาพโดยการพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกกลุ่มวัย ด้านสุขภาพ มาตรการที่ 5 เสริมสร้างความเข้มแข็งของป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพ มาตรการที่ 8 บริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี และมาตรการที่ 9 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของเครือข่าย (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน , 2561) สร้างสังคมด้วยความรักเคารพ ความเมตตา ความเอื้ออารี ความผูกพันในสถาบันครอบครัวที่อบอุ่นที่เริ่มจางหายไปอันก่อให้เกิดช่องว่างหรือระยะห่างระหว่างบุตร-ธิดา หลาน เหลนกับผู้สูงวัยมากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ ทางกายภาพคือการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายก็สามารถเห็นได้ชัดเจน ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆอย่าง เช่น สุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ การดำเนินชีวิต ครอบครัว และสังคม

ฉะนั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงวัยจะขึ้นอยู่กับ การได้รับวิธีการทางสุขภาพศึกษา โดย หน่วยงานราชการพยายามให้คำแนะนำว่าเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ จะมีการเสื่อมของร่างกายความเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ถ้าขาดความรู้ ความเข้าใจ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ต่อการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์อย่างมากมาย อันเป็นสาเหตุก่อให้เกิดความทุกข์ทางกายและทางใจแก่ผู้สูงวัยในกรุงเทพมหานครสอดคล้องกับทิพวรรณ สุธานนท์ กล่าวว่า สาเหตุของการเกิดปัญหาสุขภาพที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตการเปลี่ยนแปลงของร่างกายซึ่งเป็นไปตามวัยและสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดปัญหาสุขภาพ คือ การขาดความรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง อีกทั้ง สภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้สูงวัยมีอารมณ์ที่เหงาเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ซึ่งส่งผลก่อให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายและจิตใจได้ ทำให้ผู้สูงวัยต้องปรับตัวมาก และ Ryff&Keys ได้มีการพัฒนาสุขภาวะทางจิตที่จะนำมาสร้างความสุขด้านจิตใจของแต่ละบุคคลนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการมีสุขภาพจิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความพึงพอใจในชีวิตอย่างเหมาะสมโดยแบ่งเป็น 6 ด้านได้แก่ 1) การยอมรับในตนเอง 2) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคล

อื่น 3) ความเป็นตัวของตัวเอง 4) ความสามารถในการจัดการสภาพแวดล้อม 5) การมีเป้าหมายในชีวิต 6) การมีความงอกงามในตน (ทิพวรรณ สุธานนท์, 2556)

จากสาเหตุเบื้องต้นผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การเตรียมตัวเตรียมใจในการเสริมสร้างอายุเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ซึ่งถ้าหากเรามีการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ร่างกาย ให้มีความสมบูรณ์แบบแล้ว ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นภาระต่อครอบครัว น้อยที่สุด ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติให้มีการเสริมสร้างความสมดุลของจิตใจ ในการดำเนินชีวิต ให้มีความสุข โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สปปายะ 7 มาพัฒนามาเป็นแนวทางการเรียนรู้ตามแนวหลักไตรสิกขามาผสมผสานกับแนวคิดทางตะวันตก คือแนวคิดด้านสุขภาวะทางจิต ของ Ryff และ Keyes เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้สูงวัย เป็นการพัฒนากาย พัฒนาสังคม พัฒนามารมณ พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมและหลักจิตวิทยาพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา
2. เพื่อสร้างโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา
3. เพื่อนำเสนอผลโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการในการวิจัยไว้ดังนี้

1. ศึกษาหลักธรรมและหลักจิตวิทยาการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา ประกอบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มต้นจากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้นั้นมาสร้างเป็นแนวการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา และด้านผู้สูงอายุและชุมชนโดยคัดเลือกจากประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสามเส้าและตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการวิเคราะห์ 6's C และสร้างโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัย สร้างแบบสอบถาม ตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้โดยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจากชมรมผู้สูงอายุกลุ่มเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร จำนวน 322คน โดยใช้การ

โปรแกรมสำเร็จรูปของเครื่องและมอร์แกนในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. สร้างโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา หลังจากการสัมภาษณ์ การแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จากการศึกษาหลักจิตวิทยา พฤติกรรมผู้สูงวัยที่ได้ศึกษาจากสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ยังมียังมีองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาหลักธรรม แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ นำมาสร้างเป็นโปรแกรมการฝึกอบรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัย โดยการนำโปรแกรมฝึกอบรมที่สร้างขึ้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยใช้แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้นได้พัฒนาโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัย โดยการรับสมัครผู้ที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมในครั้งโดยมีกลุ่มตัวอย่างเข้าทดลองโปรแกรม จำนวน 30 คน ซึ่งได้จากกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 322 คน นำมาวิเคราะห์ด้วย สถิติ T-Test เพื่อวิเคราะห์กลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม ก่อน และ หลัง การทดลอง

3. การนำเสนอโปรแกรมและการสนทนากลุ่มเพื่อรับรองโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา โดยการนำโปรแกรมที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยการรับสมัครผู้ที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมในโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยครั้งนี้ พร้อมทั้งนำเสนอผลจากการทดลองโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัย หลังจากนั้นได้จัดสนทนากลุ่ม (Connoisseurship) โดยมีผู้เชี่ยวชาญจาก 5 ด้าน ประกอบด้วยด้านพระพุทธศาสนา ด้านวิจัย ด้านหลักจิตวิทยา ด้านชุมชนและด้านผู้สูงอายุ เพื่อรับรองผลการทดลอง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ T-Test ดังกล่าวข้างต้น

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของสุขภาวะองค์กรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัยประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิตและด้านปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาวะทางจิตตามทฤษฎีของ Ryff & Keyes มี 6 มิติ คือ ความเป็นตัวเอง จัดสภาพแวดล้อมได้ มีความองกามในตน มีสัมพันธภาพต่อผู้อื่น มีเป้าหมายชีวิต และยอมรับตนเองได้ ส่วนหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะ คือ สัปปายะ 7 และใช้หลักไตรสิกขา 3 เพื่อพัฒนาสุขภาวะองค์กร

2. การสร้างโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา ใช้วิธีการฝึกใน 7 กิจกรรม ซึ่งสร้างขึ้นจากการบูรณาการ หลักพัฒนาสุขภาวะทางจิต 6 มิติ กับหลักสัปปายะ 7 ตามกระบวนการเรียนรู้จากหลักไตรสิกขา สร้างโปรแกรมการ

กระบวนการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา ได้แก่ 1) กิจกรรมรู้จักคุณค่าของตนเอง 2) กิจกรรมสุขภาพสบาย 3) กิจกรรมสุขชีวี 4) กิจกรรมคุณธรรมนำชีวิต 5) กิจกรรมชุมชนร่วมใจ 6) กิจกรรมกินดีมีสุขภาพดี 7) กิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

3. ผลการทดลองใช้โปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา ฝึกอบรมผู้สูงวัย จำนวน 30 คน พบว่า ค่าเฉลี่ยการพัฒนาสุขภาวะองค์กรทั้ง 5 ด้าน หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยได้อภิปรายผลในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. หลักธรรมและหลักจิตวิทยากับการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัย ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลได้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ คือสัปปายะ 7 และหลักจิตวิทยา ได้ทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาวะทางจิต ของ Ryff & Keys ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง (ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง, 2550) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมหลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยองค์ธรรม 29 ประการ (ปริยัติ) การปฏิบัติ 12 ประการ (ปฏิบัติ) และผลจากการปฏิบัติ (ปฏิเวธ) อันเป็นคุณค่าภายนอก 2 ด้าน คือ ด้านร่างกายและสังคม และคุณค่าภายใน 4 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ ด้านปัญญา และด้านสติสัมปชัญญะ

2. การสร้างโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่าคะแนนก่อนและหลังจากการฝึกอบรมโปรแกรมทั้งภาพรวมและรายข้อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทำให้โปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิศสลั อารังศ์วรกุล ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการให้การศึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองหลังเข้าร่วมโปรแกรมการให้การศึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการ มีสุขภาพจิตดีกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมให้การศึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองหลังเข้าร่วมโปรแกรมการให้การศึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการ 1 เดือน มีสุขภาพจิตดีกว่าหลังเข้าร่วมโปรแกรมการให้การศึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองหลังเข้าร่วมโปรแกรมการให้การศึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการ มีสุขภาพจิตดีกว่าผู้สูงอายุกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ผู้สูงอายุกลุ่มทดลองในระยะติดตามผลของโปรแกรมการให้การศึกษา

ปรึกษาครอบครัวเชิงบูรณาการ 1 เดือน มีสุขภาพจิตดีกว่าผู้สูงอายุกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (พีสสัลล อารังศวรกุล, 2559)

3. การนำเสนอผลการทดลองโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมสำหรับผู้สูงวัย 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านสุขภาวะทางกาย ตระหนักถึงการดูแลสุขภาพมากขึ้น 2) สุขภาวะทางสังคม ตระหนักถึงจิตสาธารณะช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมและชุมชน 3) สุขภาวะทางอารมณ์ ตระหนักถึงความสงบสุขในชีวิต 4) สุขภาวะทางจิต ตระหนักถึงการมีสติและพึงพอใจในการดำรงชีวิต และ 5) สุขภาวะทางปัญญา เรียนรู้เกิดความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิจักขณ์ ภาณุสรณ์ฐากร ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการพัฒนาจิตเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมตามแนวพุทธจิตวิทยาและการปฏิบัติตามกฎแห่งแรงดึงดูด ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาจิตเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมตามพุทธจิตวิทยาและการปฏิบัติตามกฎแห่งแรงดึงดูด สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ ด้วยโปรแกรมการฝึกอบรมที่สำคัญได้แก่ ความตั้งใจมั่นที่อยู่บนพื้นฐานที่คิดบวก การมองด้วยบวกอย่างมีสติ การย่นกรานต่อความคิด การจินตนาการในเชิงบวก การใช้สมาธิ และความเชื่อมั่นในกฎและการปล่อยวาง ซึ่งทำให้เกิดภาวะของความสุขในแบบองค์รวมได้ทั้งยังมีความต่อเนื่องกับความสุขแบบองค์รวมนั้นด้วย ซึ่งผลการทดลองโปรแกรมการฝึกอบรมพุทธจิตวิทยากับกฎแห่งแรงดึงดูด พบว่า กระบวนการพัฒนาสุขภาวะทางกายของกลุ่มตัวอย่าง มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการเปลี่ยนความคิดและมุมมองที่มีต่อการดูแลสุขภาพโรคร้ายไข้เจ็บ ได้รับรู้กฎของธรรมชาติตามความเป็นจริง เมื่อประสบกับความเจ็บป่วยอยู่ก็จะพยายามเข้าใจใช้ทักษะในการดูแลอาการของโรคให้ดีขึ้น ด้านสุขภาวะทางจิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งจึงมีความเชื่อว่ากายกับจิตนั้นมีความสัมพันธ์กัน ถ้าจิตป่วยกายก็จะป่วย ควรปลูกฝังแนวคิดที่เป็นกุศลจิตเพื่อการพัฒนาทางจิตที่งดงามมากยิ่งขึ้นและสิ่งที่ควรพัฒนาเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธให้กลุ่มตัวอย่างได้เข้าใจ เข้าถึง องค์ธรรมอย่างเหมาะสม ในส่วนด้วยสุขภาวะทางสังคม พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ได้พัฒนาการความศรัทธาเชื่อกฎแห่งกรรม และมีความเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติปฏิบัติชอบ ซึ่งทำให้พร้อมจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้คนในสังคมเกิดการตระหนักรู้จิตให้การบริการ เคารพในศักดิ์ศรีขอความเป็นมนุษย์ พัฒนาให้เกิดความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิอันชอบแล้วด้วยธรรม และด้วยสุขภาวะทางปัญญา พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้เกิดการตระหนักรู้แจ้งเท่าทันความจริงของชีวิต (สุวิจักขณ์ ภาณุสรณ์ฐากร, 2559)

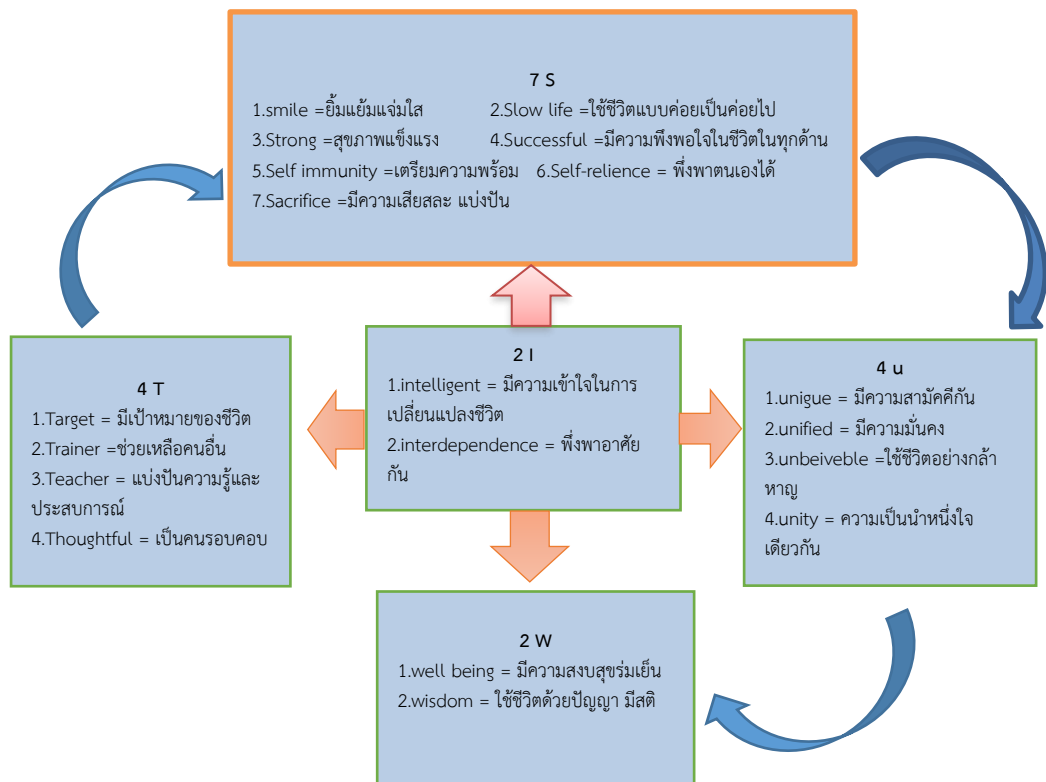

สรุป

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะองค์กรสำหรับผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิต

Suwit Model 7 S + 4 U + 2 W + 2 I + 4 T

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาวิจัย เรียกว่า แบบจำลอง สุวิท 7S + 4U + 2W + 2I + 4T (SUWIT 7S + 4U + 2W + 2I + 4T MODEL) ในการพัฒนาสุขภาวะองค์กรของผู้สูงวัยตามแนวพุทธจิตวิทยา มีคำอธิบาย ดังนี้

สุขภาวะทางกาย มีความสุขกับการใช้ชีวิตให้มีคุณค่า ด้วยหลัก 7S คือ smile = ยิ้มแย้มแจ่มใส หน้าตาเบิกบาน Slow life = ใช้ชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำอะไรก็ช้าลงกว่าเดิมหนึ่ง Strong = สุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ Successful = มีความพึงพอใจในชีวิตในทุก ๆ ด้าน Self immunity = เตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น Self-reliance = พึ่งพาตนเองได้ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ Sacrifice = มีความเสียสละ รู้จักแบ่งปัน

สุขภาวะทางสังคม รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อสังคม ด้วยหลัก 4u คือ unique = มีความสามัคคีกัน ปองดองกัน สมานฉันท์ unified = มีความมั่นคงในชีวิต, อยู่ในสังคมอย่างมีสติ

unbelievable = ใช้ชีวิตอย่างกล้าหาญ ใช้ชีวิตแรงแกล้า และ unity = ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

สุขภาวะทางจิต มีความสงบสุข เย็นใจ ด้วยหลัก 2W คือ well being = มีความสงบ สุขร่มเย็น อบอุ่น เบิกบาน ค้นพบจากการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ สังเคราะห์โปรแกรมการเรียนรู้ และการสนทนากลุ่มทำให้ได้พบกับโมเดลตัวที่สามกับการพัฒนาสุขภาวะองค์กรรวมสำหรับผู้วัย และ wisdom = ใช้ชีวิตด้วยปัญญา มีสติ ไม่ประมาท

สุขภาวะทางปัญญา มีความเข้าใจในชีวิต ด้วยหลัก 2I คือ intelligent = มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงชีวิต interdependence = พึ่งพาอาศัยกัน

สุขภาวะทางอารมณ์ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความสุขอารมณ์ดี ชีวิตดี ด้วยหลัก 4T คือ Target = มีเป้าหมายของชีวิต Trainer = ช่วยเหลือคนอื่น แนะนำคนอื่นในทางที่ดี Teacher = แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ และ Thoughtful = เป็นคนรอบคอบ ระมัดระวัง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรนำกิจกรรมบรรจุในแผนงานของสาธารณสุข หรือชมรมผู้สูงอายุ สำนักงานเขต และหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1.2 ควรให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในการพัฒนาสุขภาวะองค์กรรวมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาโปรแกรมในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ เพื่อระดมสมองหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนแต่ละพื้นที่

1.3 ควรจัดโครงการที่ส่งเสริมเกี่ยวสุขภาวะองค์กรรวมสำหรับผู้สูงอายุให้ได้รับความรู้แนวทางในการพัฒนาตน ช่วยเหลือสังคม และนำความรู้ไปแนะนำต่อ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 หลักสูตรโปรแกรมการพัฒนาสุขภาวะองค์กรรวมสำหรับผู้สูงอายุนั้นสามารถที่จะนำไปใช้ในการอบรมผู้สูงอายุให้มีความสมบูรณ์ จะต้องแบ่งแยกความพร้อมของผู้สูงอายุระดับอายุของผู้สูงอายุและควรคำนึงถึงเรื่องของเวลาในการฝึกอบรมเพื่อที่จะได้ผลต่อการพัฒนาสุขภาวะองค์กรรวมผู้สูงอายุ

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปรับหลักสูตรโปรแกรมให้เหมาะสมกับสถานที่ เวลา และผู้สูงอายุในการเข้ารับการฝึกอบรม และให้มีความสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย

3. ให้ข้อเสนอแนะว่า

3.1 ควรมีการศึกษาสภาวะองค์รวมของผู้สูงวัยโดยเลือกที่จะศึกษาในตัวแปรอื่น ๆ ทั้งตัวแปรด้านจิตวิทยา และตัวแปรทางจิตวิทยาร่วมสมัย

3.2 ควรมีการสำรวจเพื่อศึกษาปัญหาที่แท้จริงของผู้สูงวัยตามความต้องการของผู้สูงวัยให้ได้รับการแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องและถูกวิธี

เอกสารอ้างอิง

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน . (2561). *แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ด้านสาธารณสุข* .

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553).

แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: เทพเพ็ญวนิสัย.

ทิพย์วดี เหลืองกระจ่าง. (2550). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนการสอน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิพวรรณ สุชานนท์. (2556). การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ. ใน *วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พีสสัลล อารังศัวรกุล. (2559). การพัฒนาโปรแกรมการให้การปรึกษาครบวงจรเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ. ใน *ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุวิจักขณ์ ภาณุสรณ์ฐากูร. (2559). กระบวนการพัฒนาจิตเพื่อเสริมสร้างสภาวะองค์รวมตามแนวพุทธจิตวิทยาและการปฏิบัติตามกฎแห่งแรงดึงดูด. ใน *ดุษฎีบัณฑิต พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของกรมประมงในการพัฒนา บึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557-2560*

THE SUCCESS OF BUDGET SPENDING OF THE DEPARTMENT OF FISHERIES TO DEVELOPMENT BUNGBORAPET IN B.E 2557-2560

ไตรภพ ประสาทแก้ว

Tripop Prasatkaew

กฤษณา ไวสารวัตร

Krisans Vaisamruat

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: ca-tea@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560 2) เพื่อศึกษาระบบการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด และ 3) เพื่อนำเสนอความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยมีข้อค้นพบโดยสรุปกล่าวดังนี้

1. รัฐบาลได้มีนโยบายในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่และได้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ประกอบด้วยงบประมาณในการขุดลอกพื้นที่ตื้นเขินและกำจัดวัชพืชและงบประมาณในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. ระบบการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประกอบด้วย การจัดทำแผน จัดทำโครงการ/กิจกรรม และพิจารณางบประมาณที่ได้รับเพื่อดำเนินตามโครงการ/กิจกรรม ให้แก่หน่วยงานในต่าง ๆ ในพื้นที่ ดำเนินการใช้จ่ายงบประมาณให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการและนโยบายที่วางไว้

3. ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดในการบริหารจัดการได้มีการประชาสัมพันธ์และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบอย่าง

* Received 1 August 2019; Revised 11 September 2019; Accepted 18 September 2019

ทั่วถึง มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และมีการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณตามยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณโดยคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การพัฒนา, บึงบอระเพ็ด, กรมประมง, งบประมาณ, แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Abstract

This research to study 1) The state budget for the development of Bung Boraphet. 2) The government budget system for the development of Bung Borapet; and 3) To present the success of the government budget for the development of Bung Boraphet. This is a qualitative research. Analysis of documents In-depth interviews and group discussions from key informants were conducted using a selective approach. Using content analysis The findings are summarized as follows.

1. The government has a policy to develop large water resources and allocate budget appropriately and continuously. The budget for dredging and weeding and the budget for the development of Bung Boraphet as a tourist attraction.

2. The system of public budgets for the development of Bung Boraphet consists of the preparation of a project / activity plan. And considering the budget received to carry out the project / activity. To the various agencies in the area, spend the budget to accomplish the objectives of the project and the policy laid down.

3. The successful implementation of the government budget for the development of Bung Boraphet in the management has been promoted and disclosed information. To the public thoroughly. Integration of inter-agency collaboration. The fiscal budget is budgeted according to the budget allocation strategy, taking into account the problems and needs of the area.

Keywords: Development, Bung Borapet, Department Of Fisheries, Ecotourism

บทนำ

การบริหารงานภาครัฐมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ มีนโยบาย ทั้งนี้ในแต่ละหน่วยงานจะมีการกำหนดนโยบาย กำหนดการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในทุกระดับ แต่สิ่งสำคัญก็คือ

นโยบายหลักที่ครอบคลุมนโยบายอื่น ๆ ทุกประเภทที่หน่วยงานจะต้องยึดถือปฏิบัติให้สอดคล้องกัน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ส่วน ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการ พ.ศ. 2556 – 2561 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารงบประมาณจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2549 นั้น ล้วนเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นอย่างมีพลวัตรตลอดมา เพื่อให้สอดคล้องและทันสมัยทันเหตุการณ์ในการบริหารจัดการในแต่ละยุคสมัยเพื่อจัดทุกซ์บำรุงสุขให้กับประชาชน ซึ่งงบประมาณรายจ่ายภาครัฐ (Public expenditure) เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ มีบทบาทในหลายด้าน อาทิ เป็นเครื่องมือสะท้อนให้เห็นรูปแบบของการใช้จ่ายเพื่อจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะ การดำเนินนโยบายการบริหารจัดการประเทศ การดำเนินนโยบายกระตุ้นและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญเป็นกลไกในการดำเนินนโยบายการคลัง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ โดยรัฐจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงบประมาณสู่หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ให้ปฏิบัติหน้าที่แทน จากความสำคัญของงบประมาณในภาพรวมเมื่อลดระดับลงสู่หน่วยงาน งบประมาณเป็นปัจจัยหลักของทุกหน่วยงานราชการในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่รัฐต้องการ รวมทั้งใช้ดำเนินการตามภารกิจหลักและภารกิจสนับสนุนที่หน่วยงานต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานมีทั้งประสบความสำเร็จในการใช้งบประมาณได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ได้ผลงานตรงตามเป้าหมายและไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากงบประมาณถูกปรับลดลงจนไม่เพียงพอ (อรสา จุลสุคนธ์ และคณะ, 2559)

จากสาระข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทยนั้นมีการพัฒนาปรับปรุงระบบการต่าง ๆ ทั้งระบบการบริหารและการงบประมาณให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยเรื่อยมาและมีข้อดีข้อเสียเพื่อการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาข้อมูลของการบริหารหน่วยงานภาครัฐทั้งในระบบส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค, ระดับจังหวัด, กลุ่มจังหวัดและส่วนท้องถิ่นอย่างดีและเข้าใจพอสมควรแล้ว แต่ก็ยังมีข้อที่สงสัยว่าเมื่อภาครัฐมีระบบการบริหารจัดการ และมีระบบการบริหารงบประมาณแผ่นดินที่ดีแล้ว แต่เมื่อครั้งเกิดปรากฏการณ์มหาอุทกภัยน้ำท่วม เมื่อ พ.ศ. 2554 และเกิดภาวะน้ำแล้งในเวลาต่อมา เหตุใดจังหวัดนครสวรรค์ไม่สามารถช่วยเหลือหรือบรรเทาสาธารณภัยอันเกิดจากมหาอุทกภัยนั้นได้ ทั้งที่มีทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือ “บึงบอระเพ็ด” ที่มีเนื้อที่ถึง 132,737 ไร่ หรือ 212.38 ตารางกิโลเมตร (ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมบึงบอระเพ็ด, 2559) “บึงบอระเพ็ด” เป็นบึงน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพทั้งด้านพืชและสิ่งมีชีวิตที่ปรุงแต่งให้บึงบอระเพ็ดมีชีวิตชีวา มีสัตว์น้ำ หลากหลายชนิด นกอพยพที่ต้องแวะมาในฤดูหนาว พืชน้ำหลากหลายชนิดโดยเฉพาะบัวแดงที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมเยือนบึงบอระเพ็ดเป็นประจำ นอกจากนี้บึง

บอระเพ็ดยังเป็นซูปเปอร์มาร์เก็ตของชาวบ้านที่ได้พึ่งพิงอาศัยหล่อเลี้ยงมาหลายสิบปี บึงบอระเพ็ดเริ่มมีบทบาทในด้านอื่น ๆ มากขึ้นโดยเฉพาะการเก็บกักน้ำ เป็นแก้มลิงเพื่อช่วยเมืองใหญ่ในตอนล่างของกลุ่มน้ำ รวมถึงความต้องการน้ำไปใช้ในภาคเกษตรกรรมโดยรอบ บึงบอระเพ็ดที่มีมากขึ้น การเข้ามาใช้ประโยชน์เปลี่ยนพื้นที่บัวให้เป็นพื้นที่นาในเขตของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงบอระเพ็ดมากขึ้น การทำการประมงที่ผิดกฎหมาย การทำงานของภาครัฐที่ไม่มีการบอกกล่าวให้ประชาชนทราบ การเข้าใจข้อมูลที่บิดเบือนไปของประชาชนจากการบอกเล่าปากต่อปาก การเข้ามาทำวิจัยของนักวิชาการหลายกลุ่มที่ไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ฯลฯ จนกลายเป็นปัญหาขัดแย้งที่เรื้อรังนานนับสิบปี จนบึงบอระเพ็ดกลายเป็นของร้อนที่ไม่มีใครต้องการมาพัฒนาในที่สุด

สมเกียรติ ประจักษ์ รองอธิบดีกรมชลประทาน กล่าวว่า ปัญหาของบึงบอระเพ็ดมีหลากหลายปัจจัยที่มีมานาน เช่น การบุกรุก การครอบครองพื้นที่ การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การตื้นเขินของน้ำถูกทับถมของตะกอน การลักลอบจับสัตว์น้ำและนกน้ำ การตัดไม้ทำลายป่า ตลอดจนปัญหาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำบึงบอระเพ็ด ฉะนั้นแนวทางการฟื้นฟูจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะผู้นำชุมชนและชาวบ้านผู้บุกรุกพื้นที่ (สำนักข่าว MOREMOVE, 2559) และจากการศึกษาข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ทราบว่ามีการอนุมัติงบประมาณเพื่อการพัฒนาบึงบอระเพ็ดอย่างต่อเนื่องและเป็นจำนวนมหาศาล แล้วเหตุใดบึงบอระเพ็ดจึงมีสภาพเหมือนไร้การพัฒนาอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม สัมผัสและใช้ประโยชน์ได้จริงตามวัตถุประสงค์ จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557-2560
2. เพื่อศึกษาระบบการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด
3. เพื่อนำเสนอความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Sources) เอกสารวิชาการ งานวิจัย คุชณินพนธ์ และบทความเกี่ยวกับกฎหมาย พระราชบัญญัติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รายงานการประชุม ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการ พ.ศ.2556 – พ.ศ. 2561 เอกสารงบประมาณอิเล็กทรอนิกส์ ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีการบริหารการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ

ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการจากหน่วยงานประมงจังหวัดนครสวรรค์ รวมถึงการเข้าร่วมสนทนากับผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนบริเวณบึงบอระเพ็ด จากนั้นนำข้อมูลสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น กำหนดขอบเขตการศึกษาเป็นด้าน ๆ คือ

ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก แหล่งข้อมูลด้านบุคคล (Key Informants) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารงบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560 โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินเพื่อการพัฒนาบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย 1) หน่วยงานประมงจังหวัดนครสวรรค์ 2) ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมบึงบอระเพ็ด มหาวิทยาลัยมหิดล 3) องค์การบริหารส่วนตำบลพนมเศษ

กลุ่มที่ 2 เป็นหน่วยงานระดับท้องถิ่นและผู้ที่มีผลกระทบในอุทกภัย ได้แก่ 1) อธิบดีประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพระนอน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 2) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 ตำบลเกรียงไกร อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 3) ผู้จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัท แฟรี่แลนด์สรรพสินค้า จำกัด จังหวัดนครสวรรค์ 4) องค์การภาคประชาชนในพื้นที่บึงบอระเพ็ด

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีวิธีการดังนี้ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยเก็บข้อมูลจาก กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินเพื่อการพัฒนาบึงบอระเพ็ด จำนวน 3 คน ประกอบด้วยจาก หน่วยงานประมงจังหวัดนครสวรรค์ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมบึงบอระเพ็ด มหาวิทยาลัยมหิดล และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลพนมเศษ 2) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีผู้เข้าร่วมในการสนทนา ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มที่ 2 กลุ่มหน่วยงานระดับท้องถิ่นและผู้ที่มีผลกระทบในอุทกภัย จำนวน 4 คน 3) เก็บข้อมูลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล พร้อมทั้งสังเกตการณ์ด้วยตนเอง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากภาคสนาม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนและความตรงประเด็น จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้คำตอบตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) แล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และสรุปเป็นผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560 งบประมาณที่ได้รับสำหรับการพัฒนาบึงบอระเพ็ดที่ได้รับจัดสรรจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องและเป็นปริมาณจำนวนมาก ตามนโยบายพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประมง ได้แก่

1.1 งบประมาณในการขุดลอกพื้นที่ต้นเขินและกำจัดวัชพืช โดยใช้เรือดูดขุดและเครื่องจักรกล ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการเป็นจำนวนมาก เนื่องจากบึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ อยู่ในความดูแลรักษาของกรมประมงเป็นแหล่งรวมและแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำหลากหลายชนิด และมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งพืชและสัตว์

1.2 งบประมาณการพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โครงการพัฒนาบึงบอระเพ็ดในทุกโครงการโดยเฉพาะแนวทางที่จะพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดนครสวรรค์นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรายได้ให้กับคนในจังหวัดให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีรายได้สูงขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น รวมตลอดถึงต้องการให้บึงบอระเพ็ดมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งถือเป็นแนวคิดของการพัฒนาในลักษณะโดยใช้รูปแบบเดียวกันทั่วประเทศแต่การพัฒนาไม่เกิดความต่อเนื่องอันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เมื่อเปลี่ยนแปลงผู้บริหารนโยบายในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดและการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ปัจจุบันนี้ถึงแม้จะมีการวางโครงสร้างในรูปแบบอาคารสถานที่และระบบสาธารณูปโภคไว้พร้อมแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์และขาดการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องประกอบกับในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาบึงบอระเพ็ดประสบปัญหาภัยแล้ง

2. ระบบการใช้งบประมาณของกรมประมงในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดนั้น พบว่าหลังจากภาครัฐหรือรัฐบาลได้มีนโยบายในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ และได้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการรับนโยบายดังกล่าวไปขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย ดังกล่าว โดยระบบการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ซึ่งประกอบด้วย การจัดทำแผน จัดทำโครงการ/กิจกรรม และพิจารณางบประมาณที่ได้รับเพื่อดำเนินตามโครงการ/กิจกรรม ให้แก่หน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ดำเนินการใช้จ่ายงบประมาณให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการและนโยบาย

3. ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด พบว่ารัฐบาลได้มีการติดตามแผนการพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพราะถือว่าเป็นพื้นที่เก็บน้ำขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ ซึ่งมีพื้นที่กว่า 1 แสน

ไร่ ทั้งนี้จะมีการอนุรักษ์สัตว์น้ำ โดยจะห้ามไม่ให้จับสัตว์น้ำ เพื่อสร้างความสมดุลในบึงบอระเพ็ด ขณะเดียวกันก็จะดูแลในเรื่องคุณภาพน้ำที่จะนำไปใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร และด้านการท่องเที่ยว ซึ่งรัฐบาลได้มีการตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดเข้ามาดูแลเรื่องดังกล่าวนี้เพิ่มเติม เพื่อให้แผนการพัฒนาพื้นที่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และเป็นการแก้ปัญหาในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและเป็นไปตามแผนงาน โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์ A (นามสมมุติ) เปิดเผยว่า กรมชลประทานได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการขุดลอกตะกอนดินในบึงบอระเพ็ด โดยเริ่มขุดลอกเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2559 จนถึงวันที่ 10 สิงหาคม 2559 มีปริมาณดินขุดลอกและขนย้ายออกไปแล้วประมาณ 80% ของเป้าหมาย 2,000,000 ลูกบาศก์เมตร โดยเป็นผลงานการขุดลอกโดยสำนักเครื่องจักรกล กรมชลประทาน กรมการทหารช่าง และหน่วยทหารพัฒนา A (นามสมมุติ) กล่าวอีกว่า ตามแผนการฟื้นฟูบึงบอระเพ็ดระยะที่ 2 จะขุดลอกดินอีก 18 ล้านลูกบาศก์เมตร ในพื้นที่ 1,600 ไร่ คาดว่าต้องใช้ใช้เวลาประมาณ 5 ปี เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำในบึงบอระเพ็ด ซึ่งในช่วงฤดูแล้งที่ผ่านมาบึงบอระเพ็ดมีปริมาณน้ำไม่ถึง 10 ล้านลูกบาศก์เมตรจากความจุประมาณ 100 ล้านลูกบาศก์เมตร

ซึ่งการดำเนินในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้ประสบความสำเร็จตามนโยบาย แผนงาน โครงการ นั้นจะต้องดำเนินการดังนี้

1. การบริหารจัดการจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน ยังใช้ระบบเดิม ๆ ไม่ได้มีการพัฒนาระบบราชการแต่อย่างใด ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ คือ เห็นได้ชัดเจนว่ามีการบังคับใช้กฎหมาย และหลักการปฏิบัติ ไม่สอดคล้องกัน หรือมีความขัดแย้งกันระหว่างหน่วยงาน อันมีวัตถุประสงค์ หรือจุดยืนที่แตกต่างกัน ในบทสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า ภาครัฐมุ่งหวังหรือพยายามจะใช้ทฤษฎี Win-Win คือรัฐได้ประโยชน์จากการกำหนดเขตพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเช่า และได้รับค่าเช่า ส่วนประชาชนก็มีที่อยู่อาศัยและมีที่ทำกิน แต่นโยบายของทาง โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนครสวรรค์ ก็มีการกำหนดเป็นพระราชบัญญัติ เขตผังเมืองรวมจังหวัดนครสวรรค์ ให้พื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่สีน้ำเงิน เพื่อสงวนไว้ใช้เฉพาะส่วนราชการเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ก่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัย ได้ ซึ่งในบางพื้นที่กลับมีการอนุญาตให้องค์กรเอกชนเช่า เพื่อใช้ประโยชน์ เชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายควรจะมีการประชาสัมพันธ์และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่างให้ ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

2. นำแนวทางการบริหารเชิงบูรณาการมาใช้ในการดำเนินการพัฒนาบึงบอระเพ็ดตามความหมายของบูรณาการคือให้มาใช้ร่วมกันเป็นเอกภาพให้เป็นหนึ่งแล้วพัฒนาบึงบอระเพ็ด คือเอาหน่วยงานแต่ละหน่วยงานมารวมเพื่อเป็นหนึ่งหน่วยงานเพื่อพัฒนาบึง

บอระเพ็ดมีการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน และภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบ ตั้งแต่ คิด วางแผน ปฏิบัติ ตลอดจนตรวจสอบ

3. การนำนโยบายภาพรวมของ การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณไปปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณ ตามยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้การจัดการงบประมาณในมิติพื้นที่ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ โดยคำนึงถึง ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ซึ่งต้องทำการสำรวจความต้องการของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

1. สภาพการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปี งบประมาณ 2557 - 2560 เมื่อภาครัฐหรือรัฐบาลได้มีนโยบายในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประมง และได้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการแต่การ ดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เช่น การแก้ปัญหาการตื้นเขิน ของบึง การส่งเสริมให้บึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก การนำ นโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นส่วนประกอบหนึ่งของกระบวนการนโยบายตามทฤษฎีของ จุมพล หนีมพานิช กล่าวคือ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนภายหลังที่มีการ กำหนดนโยบายแล้ว ซึ่งภารกิจในขั้นตอนนี้จะเป็นส่วนที่จะทำให้กระบวนการนโยบายดำเนินไป อย่างสมบูรณ์ครบวงจร ไม่หยุดชะงัก ในแง่นี้การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจึงมีความ สำคัญในขณะเดียวกัน การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึง จะสามารถทำให้นโยบายนั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จ เพราะถ้าหากดำเนินบรรลุผลสำเร็จแล้ว ผลประโยชน์ทั้งปวงย่อมตกอยู่แก่ประชาชนและประเทศชาติ ดังนั้นทุกประเทศจึงพยายาม พัฒนาปรับปรุงระบบและวิธีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดอยู่เสมอ (จุมพล หนีมพานิช, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชดาภรณ์ เมธาวรรักษ์ ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงบประมาณ ถือเป็นกระบวนการงบประมาณที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการ ใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนระบบงบประมาณแบบแสดงแผนงานมาสู่ระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้น ผลงานตามยุทธศาสตร์ที่มีเจตนารมณ์ให้การบริหารงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งผลสัมฤทธิ์ มีวินัยทางการคลัง (รัชดาภรณ์ เมธาวรรักษ์, 2550)

2. ระบบการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด หลังจากภาครัฐหรือ รัฐบาลได้มีนโยบายในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่และได้จัดสรรงบประมาณในการ ดำเนินการให้แล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการรับนโยบายดังกล่าวไปขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุ

ตามนโยบายดังกล่าว โดยระบบการใช้งบประมาณ ซึ่งประกอบด้วย การจัดทำแผน จัดทำโครงการ/กิจกรรม และพิจารณางบประมาณที่ได้รับเพื่อดำเนินตามโครงการ/กิจกรรม ให้แก่หน่วยงานในพื้นที่ดำเนินการใช้จ่ายงบประมาณให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการและนโยบาย ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการของการนำนโยบายไปปฏิบัติมีอยู่มากมาย จากศึกษาพบว่า ปัญหาด้านสมรรถนะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับสมรรถนะของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ว่ามีความสามารถในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใด รวมทั้งการควบคุมความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุม ซึ่งหมายถึงความสามารถในการวัดความก้าวหน้าหรือผลการปฏิบัติของนโยบาย แผนงานหรือโครงการ และหัวหน้าหน่วยปฏิบัติ ไม่ได้ให้การสนับสนุนนโยบายเท่าที่ควร สอดคล้องกับแนวคิดของ วรเดช จันทรศร พบว่า นโยบายพัฒนาเป็นจำนวนมากต้องประสบความล้มเหลวเพราะหัวหน้าหน่วยปฏิบัตินั้นไม่ให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติงานไม่เต็มความสามารถ ทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (วรเดช จันทรศร, 2551) และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุพาดา สิริกฤตดา และคณะ พบว่า การงบประมาณเป็นการควบคุมการใช้จ่ายในแต่ละโครงการ ซึ่งจะทำให้การใช้จ่ายเงินแต่ละรายการในโครงการเป็นไปตามรายจ่ายจริง ทั้งยังสามารถควบคุมให้การใช้จ่ายเงินเป็นไปตามกำหนดเวลา หากปล่อยให้รายจ่ายทุกรายการเกินจำนวนเงินที่กำหนดไว้ ในที่สุดโครงการจะไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ (สุพาดา สิริกฤตดา และคณะ, 2553)

3. ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560 รัฐบาลได้มีการติดตามแผนการพัฒนาบึงบอระเพ็ดอย่างต่อเนื่อง เช่น แผนการขุดพื้นที่ที่ดินขึ้นและแผนการกำจัดวัชพืช แผนการพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แผนการอนุรักษ์สัตว์น้ำ แผนการดูแลคุณภาพน้ำที่จะนำไปใช้ด้านการเกษตร และแผนการการท่องเที่ยว การใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557 - 2560 ให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นนั้นควรดำเนินการ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการประชาสัมพันธ์และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่างให้ ประชาชนทราบอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาบึงบอระเพ็ด เช่น การบุกรุก ครอบครองพื้นที่รอบ ๆ บึงบอระเพ็ด และการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำบึงบอระเพ็ด การจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำบึงบอระเพ็ด ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากประเทศไทย อันถือได้ว่ามีระบบราชการที่ซับซ้อนมากที่สุดที่หนึ่งในโลก ซึ่งมาจากหลายปัจจัย อาทิ การจัดโครงสร้างการบริหารงานส่วนต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงถึงการทับซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ แต่ละหน่วยงานภายใต้พื้นที่เดียวกัน และฐานคติหรือประเพณีแบบไทย ๆ ประกอบกับภายใต้สภาพการณ์ที่บริบทและเงื่อนไขทางการบริหารปกครอง ได้มีการปรับเปลี่ยนไปสู่สภาพการณ์ที่

มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากประเด็นปัญหาในเชิงโครงสร้าง อันสะท้อนบริบทรอบตัวทางการเมืองและการบริหารของไทยอันมีตัวแสดงหน้าใหม่ นอกเหนือจากภาครัฐมาปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่หรือกระบวนการนโยบายหนึ่ง ๆ อีกเป็นจำนวนมากได้ก่อให้เกิดสภาพของการกระจัดกระจายทางการบริหารหรือที่เรียกว่า “การรวมศูนย์อำนาจแบบกระจัดกระจาย” (fragmented centralization) 2) ด้านการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ การดำเนินการแสวงหายุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ จะต้องมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนภาคประชาชน และภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคมที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างประสานสอดคล้องกลมกลืนกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังในการบรรเทาและขจัดปัญหาเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียเป็นกระบวนการซึ่งสร้างบริบทของการปฏิสัมพันธ์แบบเป็นพลวัตร การเคารพซึ่งกันและกัน การสนทนา และการเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างความไว้วางใจบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ Manetti ได้ให้ความหมายว่าการบูรณาการเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันจัดการธุรกิจแบ่งปันข้อมูล มีการสนทนาและสร้างรูปแบบของความรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการตัดสินใจและเข้าร่วมในการจัดการธุรกิจเพื่อสร้างความไว้วางใจ การเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนสร้างรูปแบบของความรับผิดชอบร่วมกันจึงเป็นการทำงานแบบบูรณาการที่สมบูรณ์แบบที่สุด (Manetti,G, 2011)

สรุป

ความสำเร็จในการใช้งบประมาณของภาครัฐในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ประจำปีงบประมาณ 2557-2560 รัฐบาลได้มีการติดตามแผนงานโครงการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และได้มีการปรับเปลี่ยนการบริหารเป็นแบบบูรณาการ ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจหรือการปฏิบัติงานในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดความผูกพันและความรับผิดชอบต่อองค์การมากยิ่งขึ้น และได้มีการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณตามยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้การจัดการงบประมาณในมิติพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ โดยคำนึงถึง ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด และคุ้มค่ากับงบประมาณที่เสียไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ โดยนำแนวทางการบริหารเชิงบูรณาการมาใช้ในการดำเนินการพัฒนาบึงบอระเพ็ด

1.2 การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ควรคำนึงถึง ปัญหาและความต้องการของพื้นที่

1.3 ควรมีการประชาสัมพันธ์และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่างให้ ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง เกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาบึงบอระเพ็ด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ทั้งหมดที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่

เอกสารอ้างอิง

- จุมพล หนีพานิข. (2554). การนํานโยบายไปสู่การปฏิบัติ : มุมมองในทัศนะทางรัฐศาสตร์ การเมืองและรัฐประศาสตร์ การบริหารและกรณีศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชดาภรณ์ เมธาวารักษ์. (2550). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณแผ่นดินในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วรเดช จันทรศร. (2551). ทฤษฎีการนํานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ศุภย์วิทย์และฝักอบรมบึงบอระเพ็ด. (ม.ป.ป.). ฐานข้อมูลบึงบอระเพ็ด. เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2560 จาก <https://na.mahidol.ac.th/bungresearch/index.php/database>
- สำนักข่าว MOREMOVE. (2559). ทวงคืนสมบัติชาติ นายทุน-ชาวบ้านรุกล้ำ "บึงบอระเพ็ด" กว่า 5 หมื่นไร่. เรียกใช้เมื่อ 13 มิถุนายน 2560 จาก <http://moremove.com/mmV5/>
- สุพาดา สิริกุตตา และคณะ. (2553). การวางแผนและการบริหารโครงการ. กรุงเทพมหานคร: ไทมอนด์ อินบิซิเนสเวิลด์.
- อรสา จุลลสุคนธ์ และคณะ. (2559). ปัจจัยความสำเร็จของการใช้งบประมาณในการวิจัยของ

นักวิจัยในการวิชาการเกษตร. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
Manatti,G. (2011). The quality of stakeholder engagement in sustainability reporting: empirical evidence and critical points. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 18(2), 110-122.

**ประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี***
**THE EFFECTIVENESS OF BUDDHISM PROPAGATION POLICY
IMPLEMENTED BY BUDDHIST MONKS IN NONTHABURI PROVINCE**

พระวรวัฒน์ วงษ์ขันธ

Phraworawat Wongkhan

ปิยากร หวังมหาพร

Piyakorn Whangmahaporn

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University, Thailand

E-mail: watdelivery22@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและเสนอแนวทางแก้ไขในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ใช้การวิจัยเชิงผสม (Mixed methods research) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ ผู้เผยแผ่ จำนวน 248 รูป โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการถดถอยพหุคูณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$).

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ตัวแปรระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน บุคลากร การทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ โครงสร้างองค์กร และ วัตถุประสงค์เชิงนโยบายที่ชัดเจน สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ได้ร้อยละ 84.50 โดยสามารถเขียนในรูปของสมการ ได้ดังนี้ $\hat{y} = .396 + .133$ (ระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน) $+ .115$ (บุคลากร) $+ .160$

* Received 2 August 2019; Revised 11 September 2019; Accepted 18 September 2019

(การทำงานเป็นทีม) + .150 (สภาพแวดล้อม) + .098 (ภาวะผู้นำของผู้บริหาร) + .083 (งบประมาณ) + .081 (โครงสร้างองค์กร) + .083 (วัตถุประสงค์เชิงนโยบายที่ชัดเจน)

3. ปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ระบบการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงานที่ไม่มีระบบ ไม่มีมาตรการในการควบคุม และงบประมาณที่มีน้อยมาก โดยมีข้อเสนอแนะทางแก้ไข ได้แก่ ควรมีกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้เพิ่มมากขึ้น พัฒนาระบบการการทำงานเป็นทีมมากขึ้น พัฒนาระบบการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ส่งผลต่อการถวายสมณศักดิ์ และมีแผนการจัดหาแหล่งงบประมาณกองกลางเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัด

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระสงฆ์

Abstract

This study aimed to the effectiveness of the Buddhism propagation policy of monks in Nonthaburi Province, to the analyze factors affecting effectiveness of Buddhism propagation policy implemented by Buddhist monks in Nonthaburi province, and to examine obstacles and provide solutions for implementation of Buddhism propagation policy of Buddhist monks in Nonthaburi province. This mixed methods research applied both quantitative approach Data were collected from a sample of 248 missionary monks using questionnaires. Data were analyzed using multiple regression statistics and qualitative approach by using interview and focus group to collect data were analyzed by content analysis.

1. The effectiveness level of the Buddhism propagation policy of monks in Nonthaburi Province was at a high level ($\bar{X} = 3.78$).

2. The results revealed that According to the analysis of factors affecting the effectiveness of Buddhism propagation policy implemented by the Buddhist monk in Nonthaburi province, the findings showed that performance appraisal system, personnel, teamwork, environment, leadership of administrators, budget, organizational structure, and clear objectives of the policy could be utilized to predict the effectiveness of the implementation of Buddhism propagation policy of Buddhist monks in Nonthaburi province at 84.50 percent as shown in an equation below. $\hat{y} = .396 + .133$ (performance

appraisal system) + .115 (personnel) + .160 (teamwork) + .150 (environment) + .098 (leadership of administrators) + .083 (budget) + .081 (organizational structure) + .083 (clear objectives of the policy)

3. Moreover, this paper indicated some obstacles to the implementation of Buddhism propagation policy of Buddhist monks in Nonthaburi province. These obstacles were insufficient personnel, unsystematic performance appraisal system, lack of control measure, and inadequate budget. Therefore, several solutions were provided as follows – additional personnel training should be arranged; teamwork system and performance appraisal system should be developed; propagation performance appraisal related to grant of priest's title should be improved, and plan to raise common fund should be defined for the Buddhism propagation of the province

Keywords: Effectiveness, Buddhism Propagation, Monks

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงมีพุทธวิธีในการสอนที่ยิ่งใหญ่ และทรงมีพระปรีชาสามารถในการถ่ายทอด พระองค์ทรงมีหลักสอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย ลีลาการสอน เทคนิคการสอน และกุศโลบายประกอบการสอนต่าง ๆ ได้อย่างยอดเยี่ยมจนได้รับการยกย่องว่าเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนได้รับการขนานพระนามว่าเป็นพระบรมครู โดยมีพุทธวิธีในหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักการและเทคนิคในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการแสดงธรรม ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผลสัมพันธ์ ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธองค์ทรงได้พระสาวกเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่ จึงนับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร และยึดมั่นในคุณธรรมของนักเผยแผ่ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส จึงสามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลายไปได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ จนสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง มั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน (พระครูวิเวกวรารักษ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร), 2555)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพปัจจุบัน มีความแปลกแยกหลากหลายในแนวความคิด และวิถีชีวิตอันเกิดจากการได้รับประสบการณ์การศึกษาและข้อมูลข่าวสารตามกระแสโลกทุนนิยมและสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ที่เน้นแข่งขันทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้วยเทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารอันล้ำยุคเป็นสำคัญ วิถีชีวิตของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนให้หลงใหลมัวเมาเสพบริโภควัตถุโดยตกเป็นทาสของอารยธรรมที่ไหลบ่าเข้ามาจากต่างประเทศอย่างรวดเร็ว จนหลงลืมวิถีพุทธคือวิถีไทยที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไม่รู้ตัว โดยขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่จะศึกษาปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อความมั่นคงของชาติซึ่งองค์พระบรมมหากษัตริย์และบรรพชนคนไทยเสียสละเลือดเนื้อกู่แผ่นดินผากไว้ให้อยู่คู่สถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ แม้พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่ด้วยการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถสร้างกระแสให้สังคมไทยกลับมาเป็นสังคมพุทธที่อุดมบริสุทธิ์ด้วยหลักศีลธรรมเฉกเช่นในอดีตได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2554 - 2559 ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้นมีลักษณะต่างรูปต่างการเผยแผ่ไปตามความถนัดในรูปแบบและวิธีการสืบทอดต่อเนื่องและคืบคลานของแต่ละรูปแต่ละสำนัก เช่น บางรูปบางสำนักใช้วิธีการเผยแผ่แบบดั้งเดิมด้วยการพูดเทศน์ บอกเล่ากล่าวสอนธรรมเฉพาะแก่ประชาชนที่เข้าไปทำบุญตักบาตรที่วัดเท่านั้น บางรูปบางสำนักก็เพียงปฏิบัติศาสนกิจบำเพ็ญสมณธรรมเป็นแบบอย่างเพื่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสแก่ประชาชนที่พบเห็น เป็นต้น โดยขาดการนำนโยบายและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ที่หลากหลายมาบูรณาการปฏิบัติอย่างเป็นเอกภาพ จึงไม่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทำให้ประชาชนเข้าใจหลักพระพุทธศาสนาที่จะสามารถเลือกสรรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

2. พระภิกษุที่มีศิลปะในการถ่ายทอดประกาศเผยแผ่พระพุทธธรรมได้เป็นอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงเป็นที่ดึงดูดประทับใจของประชาชนปัจจุบันนั้นอยู่ในวงจำกัด ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน ที่ถูกโรครุมิคุ้มกันบกพร่องทางด้านจิตใจคุกคามอย่างหนักอันเนื่องมาจากปัญหาต่างๆในยุคโลกาภิวัตน์ แต่การที่พระภิกษุจะมีคุณสมบัติเพียงพร้อมในด้านทักษะและวิธีการเผยแผ่นั้น จะต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาเพิ่มพูนศักยภาพและประสิทธิภาพเป็นอย่างดีจากหน่วยงานหรือสถาบันพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

3. ขาดการสนับสนุนส่งเสริมในด้านนโยบายและแผนแม่บทที่ชัดเจนในอันที่จะขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพทั้งจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้กระจายตัวออกไปมากเป็นพิเศษ เพราะยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระได้กระจายออกไปในรูปแบบต่างๆ ทั้งมีการเทศน์ประจำภายในวัด นอกสถานที่ ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ แม้การเที่ยวจาริกในการสั่งสอนประชาชนเรียกว่า ธรรมทูตบ้าง ธรรมจาริกบ้าง พระพุทธศาสนาของเรานี้ ดำรงอยู่ได้ส่วนหนึ่งก็ต้องอาศัยพระสงฆ์ ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แผ่ไป พระสงฆ์ที่จะนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาไปเผยแผ่ให้แพร่หลาย ก็นับได้ว่าได้ทำหน้าที่ของพระสงฆ์คือ ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระองค์พระศาสดา และนำคำสั่งสอนนั้นไปประกาศให้ประชาชนให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบเพื่อดำรงทรงพระพุทธศาสนาไว้ให้มั่นคงถาวรสืบไป (พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, 2547)

สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์จังหวัดนนทบุรีได้ให้การดูแลสนับสนุนด้านการเผยแผ่ ในลักษณะเฉพาะการแก้ไขปัญหตามสถานการณ์ จุดอ่อนไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ควรจะต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขเพื่อพลิกให้เป็นจุดแข็ง สิ่งคุกคาม เช่น คนบวชน้อยลง รุ่นลูกไม่ยอมเข้าวัด พระนักเผยแผ่ต้องปรับท่าทีการทำงานให้เหมาะสม ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดนั้นมีอยู่หลายกรณีถึงแม้ว่าศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดจะมีวัดอุปถัมภ์อย่างไรก็ตาม แต่การทำงานจริงก็ยังมีปัญหาอุปสรรคตามมาอย่างแน่นอน ตามปกติแล้วศูนย์ประสานงานประจำจังหวัดมีหน้าที่อำนวยความสะดวก คอยเป็นที่ปรึกษาแก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คอยให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบายเป็นต้น แนวทางพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีหน้าที่ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วิเคราะห์การเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร โดยคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ควรจะต้องศึกษาความเป็นมาและพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างรอบคอบ เมื่อศึกษาแล้วก็จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดภูมิความรู้ของบุคคลแล้วถ้าหากว่า บุคคลใดมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็สอนแบบง่ายๆ ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็สอนแบบเชิงลึกเมื่อพระสงฆ์นำมาประยุกต์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็จะก่อให้เกิดผลดีแก่คณะบุคคลผู้รับผิดชอบการเผยแผ่ ควรสนับสนุนให้เกิดการบริหารการเผยแผ่ และดำเนินการให้เป็นไปตามรูปแบบอย่างเหมาะสมและมีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์ (พระครูสุสุทธิกิจโกศล (สมภาพ สุวโจ), 2558)

ประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ เป็นการวัดระดับความสามารถความสำเร็จในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ใน 2 มิติ ได้แก่ ด้านผลผลิต คือ สิ่งที่ได้รับจากการนำนโยบายการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถรับรู้ได้ ได้แก่ การมีช่องทางในการเผยแผ่ที่เพิ่มมากขึ้น พระนักเผยแผ่ ได้รับการพัฒนา มีความร่วมมือของภาคีเครือข่าย มีหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย มีศาสนสถาน และงบประมาณที่เพียงพอต่อการเผยแผ่และด้านผลลัพธ์ ได้แก่ การที่พระนักเผยแผ่ และพุทธศาสนิกชนมีความพึงพอใจต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประชาชนทั่วไปเกิดความศรัทธาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา มีความสนใจเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ได้รับการเผยแผ่ธรรมะจากพระสงฆ์เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมได้ถูกต้องและสามารถนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ในชีวิตให้เกิดสุขต่อตนเองและสังคมได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาระดับประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ศึกษาปัจจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศึกษาปัจจัยการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ อีกทั้งเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและเสนอแนะแนวทางแก้ไขในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและเสนอแนะแนวทางแก้ไขในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นใช้การวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research) โดยนำการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาผสมกัน ในกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 675 รูป ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ ครูสอนพระปริยัติธรรม และครูพระสอนศีลธรรม (ข้อมูลคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie และ Morgan ที่ระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 รูป โดยใช้เทคนิควิธีที่ใช้ในการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยการแบ่งหน่วยต่าง ๆ ในประชากรออกเป็นกลุ่ม ๆ ทั้ง 6 กลุ่มอำเภอ ตามลักษณะบางอย่าง แล้วทำการเลือกหน่วย

ตัวอย่างจากประชากร แต่ละกลุ่มมาให้ครบทุกกลุ่ม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยเทียบสัดส่วน ตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ตามสัดส่วนของประชากร ได้กลุ่มจำนวน 248 ตัวอย่าง

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ที่มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.6 – 1.0 ทุกข้อ และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพระสงฆ์ จังหวัดปทุมธานี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 รูป เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถาม ได้ค่าความเชื่อมั่นโดยรวม .924 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีข้อคำถามจำนวน 35 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .974 ด้านสมรรถนะองค์กร มีข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .939 ด้านการสนับสนุน มีข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .914 และ ประสิทธิภาพ ของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ มีข้อคำถามจำนวน 16 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .937

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ค่าสถิติได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการวิเคราะห์ สถิติการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดย การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 3 รูป และพระสังฆาธิการ ที่เป็นบุคลากรที่สำคัญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี 2 รูป

2.2 ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 10 ท่าน ได้แก่ พระสังฆาธิการ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 4 รูป และ พระสังฆาธิการ ที่เป็นบุคลากรที่สำคัญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี 4 รูป และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี 1 ท่าน

ผลการวิจัย

1. ระดับประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทั้ง 2 ด้านอยู่ในระดับมาก ดังนี้

ด้านผลผลิต มีค่าเฉลี่ย 3.75 โดยเฉพาะประเด็นช่องทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความหลากหลายสามารถเผยแผ่ในเชิงรุกมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ประเด็นนวัตกรรมกรรมกรทางวิชาการ สารที่ใช้ในการเผยแผ่ มีความทันสมัย มากขึ้น ส่วนประเด็นได้รับงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างเพียงพอต่อการดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านผลลัพธ์ มีค่าเฉลี่ย 3.82 โดยเฉพาะประเด็นพุทธศาสนิกชนมีความพึงพอใจต่อผลที่เกิดจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ประเด็นประชาชนสามารถนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ในชีวิตให้เกิดสุขต่อตนเองและสังคมได้ ส่วนประเด็นประชาชนทั่วไปที่ได้รับการเผยแผ่ธรรมะจากพระสงฆ์เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมได้ถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ตัวแปรระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน บุคลากร การทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ โครงสร้างองค์กร และ วัตถุประสงค์เชิงนโยบายที่ชัดเจน สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ได้ร้อยละ 84.50 โดยสามารถเขียนในรูปของสมการ ได้ดังนี้

$$\hat{y} = .396 + .133 (\text{ระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน}) + .115 (\text{บุคลากร}) + .160 (\text{การทำงานเป็นทีม}) + .150 (\text{สภาพแวดล้อม}) + .098 (\text{ภาวะผู้นำของผู้บริหาร}) + .083 (\text{งบประมาณ}) + .081 (\text{โครงสร้างองค์กร}) + .083 (\text{วัตถุประสงค์เชิงนโยบายที่ชัดเจน})$$

ส่วนตัวแปรที่เหลือ คือ การกำหนดภารกิจ มาตรฐานในการปฏิบัติงาน มาตรการในการควบคุม และสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ไม่สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติได้

3. ปัญหาอุปสรรคและเสนอแนวทางแก้ไขในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี พบว่า มี 3 ประเด็น ได้แก่

3.1 ด้านบุคลากร ซึ่งมีปัญหาอุปสรรค ที่มีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดศิลปะในการเผยแผ่ แนวทางพัฒนา ได้แก่ การสร้างศรัทธาในงานด้านการเผยแผ่ การให้การศึกษา ให้ความรู้เพื่อความแตกฉาน ความเชี่ยวชาญ การพัฒนาด้านศิลปะการเผยแผ่ การอบรมด้านการใช้สื่ออุปกรณ์ และเทคโนโลยี การอบรมด้านสมณสาธิต

3.2 ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งมีปัญหาด้านแนวนโยบายที่ไม่ชัดเจน ไม่มีกระบวนการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ ไม่มีมาตรการในการควบคุม แนวทางพัฒนา ได้แก่ การกำหนดแนวนโยบายที่ชัดเจน มีกองงานด้านการเผยแผ่ระดับจังหวัด มีการพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพ มีการนิเทศติดตามการทำงาน มีระบบการวัดและประเมินผล มีการส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน และเน้นกระบวนการทำงานเป็นทีมแบบมีส่วนร่วม

3.3 ด้านงบประมาณ มีปัญหา คือ ไม่มีงบประมาณในการบริหารจัดการ และไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ แนวทางพัฒนา ได้แก่ การจัดหางบประมาณ เป็นกองกลางด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์จังหวัด และสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

อภิปรายผล

1. ประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์ โดยเฉพาะประเด็นช่องทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายสามารถเผยแผ่ในเชิงรุกมากขึ้น และประเด็นนวัตกรรมกรรมทางวิชาการ สารที่ใช้ในการเผยแผ่ มีความทันสมัยมากขึ้น ทำให้ประชาชนทั่วไปที่ได้รับการเผยแผ่ธรรมะจากพระสงฆ์เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของพระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์ ที่ได้ทำการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป มีศูนย์รวมบุคลากรด้านปฏิบัติการที่มีคุณภาพด้านการเผยแผ่ธรรมะอย่างถูกต้อง และปฏิบัติการเชิงรุกในการเผยแผ่ธรรมะสู่ประชาชน และศูนย์วิทยากรด้านสื่อ เป็นศูนย์พัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรม โดย จัดตั้งเป็นศูนย์ประจำจังหวัดและอำเภอ รวมทั้งเป็นศูนย์ผลิตสื่อ ธรรมะทุกชนิดออกเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวัด พระสงฆ์ ได้นำสื่อ ไปประยุกต์ใช้ได้เพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมตามความเหมาะสมต่อไป (พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์, 2559)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน บุคลากร การทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ โครงสร้างองค์กร และ วัตถุประสงค์เชิงนโยบาย สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ได้ร้อยละ 84.50

โดยปัจจัยด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเฉพาะระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน กับวัตถุประสงค์เชิงนโยบาย มีความสำคัญมากที่สุด ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องให้ความสำคัญ โดยมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน สามารถวัดผลได้ประเมินผลได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวรเดช จันทรศร เกี่ยวกับตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล ถู้อานคติ (Assumptions) ที่ว่านโยบายที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจที่ชัดเจน มีการมอบหมายงาน และกำหนดมาตรฐานการทำงานให้แก่หน่วยย่อยต่าง ๆ ของ องค์กร มีระบบวัดผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนระบบการให้คุณให้โทษ (วรเดช จันทรศร, 2554)

ด้านสมรรถนะองค์กร ตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ได้แก่ ตัวแปรด้านบุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างองค์กร ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องมีการพัฒนาตัวแปรดังกล่าวเหล่านี้ โดยเฉพาะด้านบุคลากร ซึ่งมีความสำคัญ

เป็นอย่างมากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยคณะสงฆ์จะต้องมีแนวทางในการพัฒนาบุคลากรที่เป็นระบบเพื่อให้ได้บุคลากรที่มีคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความศรัทธาในงานด้านการเผยแผ่ มีอิทธิบาทธรรมในการที่จะทำงานเผยแผ่ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีศิลปะการเผยแผ่ มีวิธีการในการนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจ เหมาะกับยุคสมัย โดยการใช้สื่ออุปกรณ์ และเทคโนโลยี ที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวทฤษฎีตัวแบบทางการจัดการของ วรเดช จันทรศร ที่กล่าวว่า ความสำเร็จของการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับองค์การที่รับผิดชอบ ว่ามีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความคาดหวังเพียงใด นโยบายที่จะประสบความสำเร็จได้จึงต้องอาศัยโครงสร้างขององค์การที่เหมาะสม บุคลากรที่อยู่ในองค์การจะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านการบริหารและด้านเทคนิคอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ องค์การยังต้องมีการวางแผนเตรียมการ หรือมีความพร้อมทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ และงบประมาณ (วรเดช จันทรศร, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาปริชา สาเล้ง และคณะ ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ทรัพยากรการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ สื่อเพื่อการเผยแผ่ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเน้นการเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่น (พระมหาปริชา สาเล้ง และคณะ, 2560) และผลการศึกษาของ ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง และคณะ ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย อินโดนีเซีย มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบายส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีปัจจัยส่งเสริมการศึกษา ส่งเสริมบุคลากรการเผยแผ่และส่งเสริมพุทธศาสนิกชน ยังต้องได้รับการส่งเสริม 2) ด้านการบริหารจัดการ มีปัจจัยการบริหารจัดการองค์การ 7 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกลยุทธ์การจัดองค์การ (2) ด้านโครงสร้างองค์การ (3) ด้านระบบการปฏิบัติการองค์การ (4) ด้านการจัดการบุคลากร (5) ด้านทักษะความรู้ความสามารถองค์การ (6) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และ (7) ด้านค่านิยมร่วม ยังต้องได้รับการจัดการให้มีประสิทธิภาพ และ 3) ด้านบริบทประเทศ อินโดนีเซีย มีปัจจัยวิถีชีวิต วัฒนธรรมและเทคโนโลยี สอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง และคณะ, 2560)

นอกจากนี้ ด้านปัจจัยสนับสนุน ซึ่งมีความสำคัญมาก ต่อประสิทธิผลในการนโยบายนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม และภาวะผู้นำของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาปริชา สาเล้ง ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำของพระธรรมทูตในการเป็นแบบอย่างและให้ประชาชนไว้วางใจ โดยการทำความเข้าใจ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ (2) การบริหารทั่วไป ยึดหลักความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา เพื่อลดความขัดแย้งสร้างความปรองดอง จัดกิจกรรมและทำงาน

ร่วมกับคนในพื้นที่ ออกตรวจเยี่ยมสร้างกำลังใจ (พระมหาปรีชา สาเล้ง และคณะ, 2560) และผลงานวิจัยของ พระณพวร โทวาท ที่นำเสนอต้นแบบ (Prototype) การบริหารจัดการองค์กรของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย ได้ดังนี้ (1) มีผู้นำองค์กรดี (2) การมีส่วนร่วมของบุคลากร และ (3) มีการบริหารจัดการองค์กรครบถ้วนสมบูรณ์ (พระณพวร โทวาท, 2560)

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ คุณสมบัติผู้เผยแผ่ ซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญที่นักเผยแผ่จะต้องมี ปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นความเฉลียวฉลาด ความแตกฉานของบุคลากรด้านการเผยแผ่ มีอิทธิบาทธรรม องค์แห่งธรรมกถึก 5 ประการ มีหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ มีความเสียสละ และลงตามด้วยสมณสาธูป ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับนักเผยแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎก และผลการศึกษาของ พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2549) และไพฑูรย์ ตรงเที่ยง และคณะ (ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง และคณะ, 2560) ที่พบว่า หลักการการเผยแผ่ ยึดหลักประโยชน์ 3 และหลักโอวาทปาฏิโมกข์ 3 และวิธีการเผยแผ่ ประกอบด้วย การเผยแผ่ตามพุทธวิธี 6 ประการ และเทศนาวิธี 4 ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎก และผลการศึกษาของ พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์ ที่พบว่า กิจกรรมการเผยแผ่ตามวัฒนธรรมวิถีพุทธ เช่น กิจกรรมการบวช การปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย เป็นไปตามความต้องการของประชาชนทั่วไป และการใช้สื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่ ที่ทันสมัย เหมาะสมกับผู้รับการเผยแผ่ เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเช่น สื่อออนไลน์ ใช้เกม การ์ตูน นักเผยแผ่ที่ดีต้องใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อและใช้ธรรมะประกอบ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้รับการเผยแผ่ในการเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายขึ้น (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์ (ประเวศ ฐานาน), 2560)

3. ปัญหาอุปสรรคและเสนอแนวทางแก้ไขในการนํานโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี พบว่า มีปัญหาด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม กรณีศึกษาวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สรุปผลที่พบปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีอุดมการณ์ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย และ ขาดผู้มีความชำนาญ และความต่อเนื่องในการเผยแผ่ โดยได้เสนอแนวทางแก้ปัญหา คือ ควรเน้นให้มุ่งมั่นต่ออุดมการณ์และการเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย มีการจัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่ให้เพียงพอต่อพื้นที่ที่อยู่ในข่ายการขยายงาน มีการพัฒนาบุคลากร คือ พระธรรมจาริกในท้องถิ่นให้มีความรู้ทันสมัย สามารถพัฒนาเทคนิคการเผยแผ่ที่น่าสนใจ ควรมีสื่อที่หลากหลายเพื่อเผยแผ่อบรม สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และควรมีระบบการอบรมสัมมนา สร้างความเข้าใจและเกิดอุดมการณ์ร่วมกันเป็น ระยะ ๆ และงบประมาณที่มี

น้อยมาก โดยมีข้อเสนอแนวทางแก้ไข ได้แก่ ควรมีกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้เพิ่มมากขึ้น พัฒนาระบบการทำงานเป็นทีมมากขึ้น พัฒนาระบบการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้านการเผยแผ่ที่ส่งผลต่อการถวายสมณศักดิ์ และมีแผนการจัดหาแหล่งงบประมาณกองกลางเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัด ทั้งนี้ ในปัจจุบันคณะสงฆ์จะต้องมีการจัดหา งบประมาณเพื่อการเผยแผ่กันเอง ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ หรือภาคส่วนอื่น ๆ (พิสิฐ วัชรสุโพธิ์ และคณะ, 2546) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ของวรเดช จันทรศร ที่พบว่า เงินทุน ปัญหาและอุปสรรคจะมีมากขึ้นหากหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไป ปฏิบัติถูกจำกัดโดยเงื่อนไขของการใช้เงินทุน ข้อจำกัดในด้านเงินทุนจะมีมาก หากมีระเบียบ ข้อบังคับ กำหนดไว้มากจนขาดความยืดหยุ่นก็ยิ่งเป็นการบั่นทอนสมรรถนะของหน่วยปฏิบัติ มากขึ้นหากหน่วยปฏิบัติมีความต้องการที่จะใช้เงินเพิ่มมากขึ้นกว่าที่กำหนดไว้ จะสามารถให้ การตอบสนองได้ทันต่อกำหนดเวลา หากไม่สามารถตอบสนองได้ ความล่าช้าในการปฏิบัติก็ อาจจะเกิดขึ้นและอาจส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยส่วนรวม (วรเดช จันทรศร, 2554)

สรุป

1. ประสิทธิภาพในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ใน จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก ทั้งด้านผลิตผล และผลลัพธ์
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน บุคลากร การ ทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ โครงสร้างองค์กร และ วัตถุประสงค์เชิงนโยบายที่ชัดเจน ฉะนั้นในการพัฒนาประสิทธิภาพในการนำนโยบายการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาไปใช้ จะต้องพัฒนาปัจจัยดังกล่าว โดยเฉพาะระบบการวัดผลการปฏิบัติการ พัฒนาบุคลากร ระบบการทำงานเป็นทีม และสภาพแวดล้อมในการทำงาน
3. ปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ ในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ระบบการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงาน ที่ไม่มีระบบ ไม่มีมาตรการในการควบคุม และงบประมาณที่มีน้อยมาก โดยมีข้อเสนอแนว ทางแก้ไข ได้แก่ ควรมีกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้เพิ่มมากขึ้น พัฒนาระบบการทำงาน เป็นทีมมากขึ้น พัฒนาระบบการวัดผล ประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ที่ส่งผลต่อการ ถวายสมณศักดิ์ และมีแผนการจัดหาแหล่งงบประมาณกองกลางเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของจังหวัด

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอเกี่ยวกับประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี เป็นข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบจากผลการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผล จึงนำเสนอเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมทั้ง 12 ปัจจัย อยู่ในระดับมาก แต่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี มี 8 ปัจจัย ได้แก่ ระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน บุคลากร การทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ โครงสร้างองค์กร และ วัตถุประสงค์เชิงนโยบาย ดังนั้นคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ควรให้ความสำคัญในการบริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าว ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.2 ปัจจัยด้านระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีมากที่สุด ดังนั้นคณะสงฆ์จะต้องมีการปรับปรุงพัฒนาในด้านระบบการวัดผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน มีการออกแบบการเก็บข้อมูลในการวัดความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ เกิดประสิทธิผลสูงสุด

1.3 ปัจจัยด้านบุคลากร มีความสำคัญมากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จำเป็น และมีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยคณะสงฆ์จะต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ทั้งความแตกฉานในหลักธรรม ทั้งกระบวนการวิธีการในการเผยแผ่ธรรม ทั้งธรรมจรรยา ให้มีสมณสาธูปที่เหมาะสมเพื่อสร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนให้มากขึ้น พัฒนาระบบการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่ที่มีความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ ยังจะต้องมีการสรรหาและพัฒนาบุคลากรให้มีความเพียงพอต่อการภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1.4 ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีม ซึ่งมีความสำคัญมากเป็นลำดับที่สาม ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี นอกเหนือจากความสามารถเฉพาะตัวของบุคลากร เป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงประสิทธิผลที่สำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องมีการบริหารจัดการ คณะทำงานด้านการเผยแผ่ ในระบบการเผยแผ่เป็นทีม มากกว่าการเผยแผ่ที่เป็นเฉพาะตัวบุคคลตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของทีม

ธรรมเดลิเวอร์รี่ ทีมธรรมสบายดี เป็นต้น ทั้งสามารถทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

1.5 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมในการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากภาครัฐ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม มีความเกื้อกูลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันที่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยที่ค่อนข้างต่ำ ทำให้เห็นได้ชัดว่า สภาพแวดล้อมในบางมิติ สังคมให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่ำลง แต่ในขณะที่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นปัจจัยที่เป็นประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญให้คณะสงฆ์ได้คิดทบทวน และปรับตัว ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง และนำไปปรับปรุงนโยบาย และการกำหนดทิศทาง กลุ่มเป้าหมาย และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น มีประสิทธิภาพได้มากขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

1.6 ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ ทั้งในขั้นการขับเคลื่อนนโยบาย การจูงใจ และการแก้ปัญหา คณะสงฆ์จะต้องมีการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร และทีมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีภาวะผู้นำ เพื่อให้การนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.7 ปัจจัยด้านงบประมาณ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ มีประสิทธิผลมากขึ้น ซึ่งมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการเผยแผ่ค่อนข้างน้อย คณะสงฆ์ควรมีการจัดหางบประมาณ เป็นกองกลางด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์จังหวัด และตั้งภาครัฐโดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

1.8 ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร ซึ่งคณะสงฆ์มีโครงสร้างองค์กรที่ยังมีความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้เป็นเพราะจำนวนบุคลากรที่มีความจำกัด ทำให้ยากต่อการบริหารจัดการ การมอบหมายงานที่รับผิดชอบ ดังนั้น คณะสงฆ์จะต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีภาวะผู้นำ ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน

1.9 ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์เชิงนโยบาย ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญของความสำเร็จในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดยุทธศาสตร์ กรอบระยะเวลาในการปฏิบัติ เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จ ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความชัดเจน สามารถจะบรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงการบริหาร

2.1 ปัจจัยด้านการกำหนดภารกิจ ด้านมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ด้านมาตรการในการควบคุม และด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี แม้ไม่สามารถพยากรณ์ ประสิทธิภาพของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติได้ แต่เป็นปัจจัยที่สำคัญในเชิงการบริหารจัดการให้การนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ เกิด ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในเชิงการบริหารจัดการ คณะสงฆ์จะต้องมีการบริหารจัดการ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เหมาะสม

2.2 ปัจจัยด้านการกำหนดภารกิจ ในการบริหารจัดการ ภารกิจสำคัญ ประการหนึ่งในการบริหารจัดการ คณะสงฆ์จะต้องมีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการ ขับเคลื่อนนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกำหนดภารกิจในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ เพื่อสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนา โดย การปลูกฝังศรัทธา ผ่านกิจกรรมการเผยแผ่ที่เป็นเชิงรุกมากขึ้น

2.3 ปัจจัยด้านมาตรฐานในการปฏิบัติงาน พบว่า การกำหนดมาตรฐาน สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่หน่วยงานย่อย ๆ นั้นมีน้อย ไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คณะสงฆ์ จะต้องมีการกำหนดมาตรฐานสำหรับสถานปฏิบัติธรรม ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีการกำหนด และจัดทำหลักสูตรสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความหลากหลาย ที่สามารถเข้าถึง กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีคู่มือการปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถนำไปปรับใช้ได้ทันที

2.4 ปัจจัยด้านมาตรการในการควบคุม เนื่องจากงานด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เป็นงานอาสา จึงทำให้ประสิทธิภาพด้านการควบคุมมีน้อย คณะสงฆ์จะต้อง สร้างกระบวนการในการสร้างมาตรการในการควบคุมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อ ประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติ มีตัวชี้วัดในการ ประเมิน มีกระบวนการตรวจสอบประเมินที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม มีมาตรการในการให้ คุณให้โทษ ที่ชัดเจน

2.5 ปัจจัยด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า การ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบเดิม ได้แก่ การแสดงธรรม ในรูปแบบเดิมๆ ในขณะที่ สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว มีการเข้าถึงสื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น ในกระบวนการบริหารจัดการ คณะสงฆ์จะต้องพัฒนาบุคลากร และทีมงาน ให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านพื้นที่ใหม่ คือ โลกออนไลน์ มากยิ่งขึ้น โดยใช้ สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ของโลกสมัยใหม่ ให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก้าวข้ามข้อจำกัดใน เรื่องของเวลา และสถานที่ ผ่านโลกออนไลน์ มากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรม โดยการนำผลที่ได้จากปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการเผยแผ่ มาบริหารจัดการให้เป็นรูปธรรม ในรูปแบบของการวิจัยเชิงพัฒนา

3.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาสร้างตัวชี้วัดประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ เพื่อเป็นเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ และสามารถนำมาใช้ในการกำหนดมาตรการในการถวายสมณศักดิ์ หรือการยกย่องส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

3.3 ควรมีการศึกษาเชิงลึกในปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ ได้แก่ ระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน บุคลากร การทำงานเป็นทีม สภาพแวดล้อม ภาวะผู้นำของผู้บริหาร งบประมาณ โครงสร้างองค์กร และ วัตถุประสงค์เชิงนโยบาย ในแต่ละปัจจัย ซึ่งจะทำให้การกำหนดนโยบายมีประสิทธิภาพ และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.4 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของพระสงฆ์ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์ (ประเวท ถาวราน). (2560). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 17(3), 211 – 223.
- พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ. (2547). นักวิชาการเทศนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร). (2555). บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุทธกิจโกศล (สมภพ สุวโจ). (2558). รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระณปวร โทวาท. (2560). ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดในประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). พุทธวิธีในการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาปรีชา สาเส็ง และคณะ. (2560). ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสา ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 12(3), 23-34.
- พระมหาสมชาย กลิ่นจันทร์. (2559). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบและวิธีการเชิงรุกของคณะสงฆ์ไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 12(3), 15-31.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2549). ลมหายใจเข้าออกของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พีวีพี ซัพพลายส์ จำกัด.
- พิสิฐภัฏ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2546). รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดศรีโสธรา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ไพฑูรย์ ตรงเที่ยง และคณะ. (2560). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย : รูปแบบที่ควรจะเป็น. ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ (Proceedings) การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17 (21 กรกฎาคม 2560). มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรเดช จันทรศร. (2554). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟริก.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2554-2559. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

การประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที
เพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21*
THE ASSESSING INFORMATION LITERACY THROUGH ICT TEACHING
INNOVATION TO PROMOTE SKILLS OF CHILDREN
IN THE 21ST CENTURY

กรวรรณ สืบสม

Korawan Suebsom

นพรัตน์ หมิมพลัด

Nopparat Meeplat

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: korawan_seu@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที 2) เพื่อประเมินทักษะการรู้สารสนเทศของนักเรียนหลังการใช้นวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที โดยในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เนื้อหาของรายวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 63 คน จาก 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาเคียน โรงเรียนวัดพรหมโลก โรงเรียนบ้านคลองแคว โรงเรียนวัดวนาราม และโรงเรียนบ้านชะเอียน ร้อยละของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สำหรับเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยนวัตกรรมการเรียนการสอน คือ บทเรียนออนไลน์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) แบบประเมินความรู้หลังจากการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที จำนวน 10 ข้อ และแบบประเมินการรู้สารสนเทศ จำนวน 10 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ ด้านการเข้าถึงสารสนเทศ ด้านการประเมินเนื้อหาสารสนเทศ ด้านการวิเคราะห์สารสนเทศ และด้านความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการใช้นวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีพบว่า นักเรียนจำนวน 63 คน จาก 5 โรงเรียนมีความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับค่าปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 ($\bar{X} = 3.11$) และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.30

* Received 18 August 2019; Revised 13 September 2019; Accepted 15 September 2019

(SD.=5.30) และเมื่อมีการทดสอบสมมติฐานพบว่า ความรู้หลังจากการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรม การสอนด้วยไอซีทีที่ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ความรู้ที่นักเรียนได้รับจากการเรียนผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียน ซึ่งสามารถอธิบายได้ถึง 64.2 % และ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงกล่าวได้ว่า การออกแบบการเรียนการสอนแบบใหม่ๆ จึงส่งผลต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียน หรือทำให้ผลการเรียน หรือการรู้สารสนเทศของนักเรียนเพิ่มขึ้นตามลำดับ

คำสำคัญ: นวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที, การรู้สารสนเทศ, บทเรียนออนไลน์

Abstract

This research aimed to develop the innovation in learning and teaching for primary school students at level 4 and to evaluate the information literacy of primary students from five schools. This research was used the content of computing science and technology for primary school at level 4. Data were collected from 63 samples using through stratified random sampling. The sample population from five schools as Ban Nakien school, KlongKaew school, Promlok school, Watwanaram school and Ban Chaen school. The instrument used for data collection was questionnaire and test. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation and linear regression. The main results revealed that most of students in small size school were male. The students had overall information literacy of the 5 level (knowledge, ability to access, evaluate, analyze, create) as Moderate level ($\bar{X}$ =3.11). In addition, the research result showed that the students gained knowledge after learning with innovation. The knowledge was affected the information literacy of students and significant at p value of .05 level. The knowledge can explained the information literacy of students as 64.2 percentage. Therefore, the research results suggested that how the teacher design teaching and learning activity to encourage students to gain and thought of information literacy to improve their learning skills of students.

Keywords: Innovation Learning Using Ict, Online Lesson, Information Literacy

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information Technology and Communication: ICT) หรือ ไอซีที ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ไอซีทีที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา สังคม และประเทศชาติ โดยเฉพาะการเป็นพลเมืองอาเซียนและประชาคมโลก ทำให้การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนด้วยไอซีทีเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งส่งผลให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น โรงเรียนต่าง ๆ มีการปรับปรุงระบบการเรียนการสอนให้ทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะการนำไอซีทีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน การใช้อินเทอร์เน็ตในโรงเรียน การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการเรียนการสอน การรู้สารสนเทศมีความสำคัญและถือเป็นสมรรถนะหลักของบุคคลในศตวรรษที่ 21 (นุริดา จะปะกียา ชุตินา คำแก้ว และซูลฟีกอร์ มาโซ, 2557) การรู้สารสนเทศของนักเรียนที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีหลากหลายรูปแบบ โดยมีหลักคิดการเรียนรู้ด้วยการกำหนดผลลัพธ์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผสมผสานความรู้ ทักษะ ความชำนาญและความสามารถพื้นฐานในประเด็นของทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี รวมถึงการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ผู้คิด ส่วนครูเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือแก่นักเรียน ดังนั้น การเรียนรู้ผ่านนวัตกรรมและการรู้สารสนเทศจึงเป็นสมรรถนะที่พึงประสงค์สำหรับเด็กในศตวรรษที่ 21 ที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนรู้เท่าทันสารสนเทศและมีผลการเรียนดีขึ้น

การรู้สารสนเทศ คือ การเรียนรู้ การเลือกรับ และใช้ประโยชน์จากสื่อในทางสร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยผู้รู้เท่าทันสื่อสารสนเทศจะไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของสื่อได้โดยง่าย ซึ่งการรู้เท่าทันสารสนเทศของเด็กนั้น ครูและครอบครัวจะต้องเป็นผู้ที่ให้ความรู้ ความเข้าใจเพื่อมิให้เด็กนักเรียน หรือเด็กนำไปใช้ในทางที่ผิดพลาดได้ และสำหรับงานวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้การประเมินทักษะการรู้สารสนเทศ 5 ด้าน คือ ด้านการตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ (Informational awareness) ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศ (Access skill) ทักษะการวิเคราะห์ (Analyze skill) ทักษะการประเมินเนื้อหา (Evaluate skill) ทักษะการสร้างสรรค์ (Create skill) นิธิดา วิวัฒนาพานิชย์ (นิธิดา วิวัฒนพานิชย์, 2558) และ Center for Media Literacy (Center for Media Literacy, 2011) อย่างไรก็ตาม การรู้สารสนเทศ อาจครอบคลุมต่อการจัดการศึกษาในส่วนกลาง หรือ ในเมืองใหญ่ แต่สำหรับการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนในต่างจังหวัดนั้น ยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากขาดแคลนนวัตกรรมการเรียนการสอน ขาดแคลนโครงสร้างด้านไอซีทีที่นำมาพัฒนาการเรียนการสอน มีเครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอน ทำให้

นักเรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้ที่ทันสมัย รวมถึงสื่อต่าง ๆ ที่ครูและนักเรียนในโรงเรียนเหล่านั้นก็มีความต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม สื่อการสอน รวมถึงการรู้เท่าทันสารสนเทศเหมือนกับนักเรียนทั่วไปในเมืองใหญ่ หรือ โรงเรียนขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินการรู้สารสนเทศของโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราช นั้น มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทจำนวนมาก แต่มีจำนวนนักเรียนลดลง เนื่องจากผู้ปกครองที่มีรายได้ระดับดี หรือระดับปานกลางส่วนใหญ่ต้องการให้ลูกหลานของตนเองได้เข้ามาเรียนในเมือง หรือ ในโรงเรียนประจำจังหวัด จึงทำให้นักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในแต่ละพื้นที่ มีจำนวนนักเรียนน้อยลง และขาดแคลนสื่อการสอน

การรู้สารสนเทศ จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงสารสนเทศจากทั่วทุกมุมโลก และนำสารสนเทศออกเป็นความรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นการส่งเสริมเสรีภาพในการเรียนรู้ของทุกคนอย่างแท้จริง การรู้สารสนเทศ (Information Literacy:IL) คือ ความสามารถของบุคคลในการระบุความต้องการสารสนเทศของตนเอง รู้จักใช้เครื่องมือและกระบวนการสืบค้นเพื่อระบุแหล่งสารสนเทศ สามารถประเมิน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ภคพร อำมาตย์ณี ชุ่มอินทรจักร, 2558)

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจความพร้อมในการใช้ไอซีทีและความต้องการในการใช้นวัตกรรม หรือ สื่อการสอนในโรงเรียนขนาดเล็กนั้น พบว่า โรงเรียนระดับประถมศึกษา นั้น ขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการเรียนการสอน เช่น บางโรงเรียนมีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่ถึง 10 เครื่อง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้งานของนักเรียน และครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนขนาดเล็กนั้น ส่วนใหญ่จบไม่ตรงสาขาวิชาเอก ครูไม่มีทักษะในการพัฒนานวัตกรรมด้วยตนเอง ขาดแคลนสื่อการสอน หรือสื่อการสอนที่มีอยู่นั้นล้าสมัย รวมทั้งปัญหาจากการใช้รายวิชาใหม่ คือ รายวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ที่โรงเรียนมีสื่อการสอนไม่เพียงพอ รวมถึงเนื้อหาในแต่ละบทมีความยากและซับซ้อนมากขึ้น สื่ออนวัตกรรมการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบของบทเรียนออนไลน์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำไปใช้เป็นสื่อเสริมให้กับโรงเรียน สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียน และประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียน

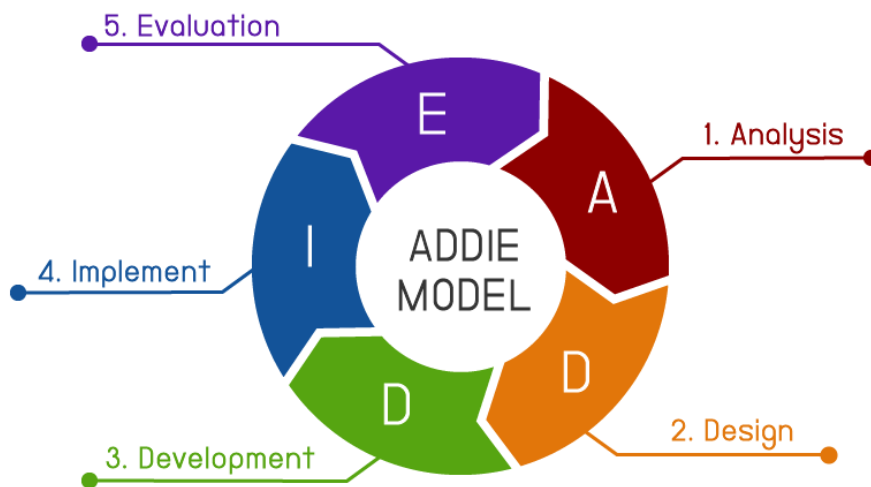
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยไอซีทีสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อประเมินทักษะการรู้สารสนเทศของนักเรียนหลังการใช้นวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการผสมผสาน (Mixed Method Research) (วัลนิกา ฉลากบาง, 2560) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยให้แบบประเมินการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมมาจากการสะท้อนความคิดของนักเรียนและสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่ใช้สอนนวัตกรรมการเรียนการสอนเป็นสื่อเสริมในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับกระบวนการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ประยุกต์หลักการสร้างสื่อการสอนแบบ Addie Model ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นแรก คือขั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยและคณะ ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ของครูในโรงเรียนขนาดเล็กผ่านการสัมภาษณ์ พูดคุย รวมถึงสอบถามความต้องการเกี่ยวกับสื่อการสอนในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) เพื่อนำมาวิเคราะห์และดำเนินการในขั้นที่ 2 คือขั้นการออกแบบนวัตกรรมการเรียนการสอน โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขั้นที่ 3 คือขั้นการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 บทเรียน คือ ขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหา การเขียนโปรแกรมอย่างง่าย การใช้งานอินเทอร์เน็ต การนำเสนอข้อมูลด้วยซอฟต์แวร์ และการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย โดยอ้างอิงเนื้อหาของหนังสือรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ขั้นต่อมาคือขั้นนำนวัตกรรมไปใช้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียน โดยครูผู้สอนได้เปิดบทเรียนออนไลน์ผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ของครูและฉายผ่านเครื่องฉาย (Projector) ให้นักเรียนได้เรียนพร้อมกันทั้งห้องเรียน และขั้นสุดท้ายคือขั้นการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยและคณะได้แจกแบบสอบถามเพื่อประเมินความพึงพอใจของครูและนักเรียน ภาพที่ 1 รูปแบบของ Addie Model ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย

ภาพที่ 1 หลักการพัฒนาวัตรกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบ Addie Model
ที่มา: (ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, 2555)

บทเรียนออนไลน์ บทที่1 เรื่อง เทียบบ้านคุณย่า ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดเรื่องการแก้ปัญหา

ภาพที่ 2 บทที่ 1 เทียบบ้านคุณย่า

ภาพที่ 3 แนะนำตัวละคร โป้ง ก้อย และอิม

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เป็นหน่วยของการแก้ปัญหาของบทที่ 1
ดังตัวอย่างในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 บทเรียนที่ 1 เรื่อง การแก้ปัญหา

ภาพที่ 5 อธิบายเนื้อหา

ภาพที่ 6 ทบทวนความรู้ก่อนเรียน

การสร้างแบบประเมินความรู้จากการเรียนผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีที

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบประเมินความรู้จากเนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนผ่านบทเรียนออนไลน์ โดยผู้วิจัยได้เลือกเนื้อหาจากตัวชี้วัดที่ 3 คือ ใช้อินเทอร์เน็ตค้นหาความรู้ และประเมินค่าน่าเชื่อถือของข้อมูล และตัวชี้วัดที่ 5 คือ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัย เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตน เคารพในสิทธิของผู้อื่น แจ้งผู้เกี่ยวข้องเมื่อพบข้อมูลหรือบุคคลที่ไม่เหมาะสม เป็นจำนวน 10 ข้อ เป็นแบบปรนัย โดยผ่านการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินและนำกลับมาหาค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ระดับ 0.71

การสร้างแบบประเมินการรู้สารสนเทศ

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบประเมินการรู้สารสนเทศ เป็นจำนวน 10 ข้อ โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อย คือ ด้านการตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ (Informational awareness) ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศ (Access skill) ทักษะการวิเคราะห์ (Analyze skill) ทักษะการประเมินเนื้อหา (Evaluate skill) ทักษะการสร้างสรรค์ โดยเนื้อหาของแบบประเมินได้นำมาจากเนื้อหาในหนังสือของกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และได้ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยแบบประเมินการรู้สารสนเทศมีความเชื่อมั่นอยู่ที่ระดับ 0.8

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยนี้คือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวนมากทำให้ไม่สามารถทราบจำนวนนักเรียนทั้งหมดได้ ผู้วิจัยจึงใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอพรมหิรี จำนวน 5 โรงเรียน โดยเลือกนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 63 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง ตามเงื่อนไข คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของแต่ละโรงเรียนมีจำนวนนักเรียนไม่ถึง 20 คน จากรายชื่อโรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาเคียน โรงเรียนวัดพรหมโลก โรงเรียนบ้านคลองแคว โรงเรียนวัดวนาราม และโรงเรียนบ้านชะเอียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับกรอบแนวคิดในการวิจัยมี ดังนี้

1. นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยประยุกต์เนื้อหาจากทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อของ Alton Grizzle and Carolyn Wilson (Carolyn Wilson , 2011) และ เนื้อหาในหนังสือเรียนรายวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560)

2. การประยุกต์ทฤษฎีการเชื่อมโยงความรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา และการสร้างบทเรียนออนไลน์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ รวมถึงครูและนักเรียนในศตวรรษที่ 21

3. ทักษะการรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือด้านการตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ (Informational awareness) ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศ (Access skill) ทักษะการวิเคราะห์ (Analyze skill) ทักษะการประเมินเนื้อหา (Evaluate skill) ทักษะการสร้างสรรค์ (Create skill)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยเรื่อง การประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน จำนวน 63 คน จาก 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาเคียน โรงเรียนวัดพรหมโลก โรงเรียนบ้านคลองแคว โรงเรียนวัดวนาราม และโรงเรียนบ้านชะเอียน ซึ่ง ทั้ง 5 โรงเรียนนี้ผู้วิจัยเลือกมาจากโรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอพรหมคีรี ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีนักเรียนแต่ละชั้นปี ไม่ถึง 20 คน พบว่า ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 เพศชายจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 58.73 และเพศหญิงจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 41.27 รวมจำนวนทั้งหมด 63 คน คิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับช่วงอายุของนักเรียนแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงอายุ 7-9 ปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 อายุ 10-12 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 63.49 และนักเรียนที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.94

2. ผลของการรู้สารสนเทศของนักเรียนในแต่ละโรงเรียน

ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาเคียน พบว่า ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาเคียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.50$, $SD. = 1.05$) ซึ่งสามารถอธิบายเป็นรายประเด็นได้ดังนี้ นักเรียนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับดี ($\bar{X} = 3.78$, $SD. = 1.18$) นักเรียนมีทักษะการเข้าถึงสารสนเทศในระดับดี ($\bar{X} = 3.85$, $SD. = 1.40$) นักเรียนมีทักษะการประเมินค่าสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$, $SD. = 1.02$) และนักเรียนมีทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศในระดับดี ($\bar{X} = 3.78$, $SD. = .801$) แต่อย่างไรก็ตาม นักเรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.57$, $SD. = .851$)

ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนวัดพรหมโลก พบว่า ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนวัดพรหมโลก ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

($\bar{X}$ = 2.79, SD.= 1.30) และสามารถอธิบายเป็นรายประเด็นได้ดังนี้ นักเรียนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.16, SD.= .985) และมีทักษะการเข้าถึงสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.88, SD.= 1.67) นักเรียนมีทักษะการประเมินสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.61, SD.= 1.28) สำหรับทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศนักเรียนสามารถทำได้ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.61, SD.= 1.09) และมีทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.72, SD.= 1.52)

ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนบ้านคลองแคว พบว่า ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนบ้านคลองแคว ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.29, SD.= 1.29) และสามารถอธิบายเป็นรายประเด็นได้ดังนี้ นักเรียนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.00, SD.= .953) และมีทักษะการเข้าถึงสารสนเทศอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 3.91, SD.= .900) แต่นักเรียนมีทักษะการประเมินสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.66, SD.= 1.61) สำหรับทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศนักเรียนสามารถทำได้ดี ($\bar{X}$ = 3.66, SD.= 1.72) และทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศปานกลาง ($\bar{X}$ = -3.25, SD.= 1.28)

ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนวัดวนาราม พบว่า ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนวัดวนาราม ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.56, SD.= .815) และสามารถอธิบายเป็นรายประเด็นได้ดังนี้ นักเรียนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14, SD.= .662) และมีทักษะการเข้าถึงสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.50, SD.= 1.16) แต่นักเรียนมีทักษะการประเมินสารสนเทศในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 1.21, SD.= 1.05) สำหรับทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศนักเรียนสามารถทำได้ดี ($\bar{X}$ = 3.92, SD.= .474) แต่ยังมีทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศน้อย ($\bar{X}$ = 2.07, SD.= .730)

ผลการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนบ้านชะเอียน พบว่า รายการประเมินทักษะการรู้สารสนเทศของนักเรียนโรงเรียนบ้านชะเอียน โดยภาพรวมมีผลการประเมินการรู้สารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.44, SD.= .847) โดยสามารถอธิบายเป็นประเด็นได้ดังนี้ นักเรียนมีความตระหนักรู้เกี่ยวกับการสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.40, SD.= .966) แต่นักเรียนมีทักษะการเข้าถึงสารสนเทศอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X}$ = 4.80, SD.= 1.03) แต่นักเรียนมีทักษะการประเมินสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.70, SD.= .674) และนักศึกษามีทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.60, SD.= .515) แต่อย่างไรก็ตาม นักเรียนมีทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลางที่ครูต้องคอยให้คำแนะนำ

สรุปผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนทุกโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนบ้านนาเคียน โรงเรียนวัดพรหม โรงเรียนบ้านคลองแคว โรงเรียนวัดวนาราม และ โรงเรียนบ้านชะเอียน ซึ่งผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนทุกโรงเรียนอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ =3.11) และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.30 (SD.=5.30)

3. ผลการวิเคราะห์สมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ 1 ความรู้จากการเรียนรู้ผ่านบทเรียนนวัตกรรมในรายวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ผลการวิเคราะห์ความรู้ผ่านบทเรียนนวัตกรรมในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ความรู้ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพสัมพัทธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .642 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R Square) เท่ากับ .413 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ .403 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Standard Error) เท่ากับ 3.235 แสดงว่า ความรู้ที่นักเรียนได้รับจากการเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียน หลังจากการเรียนรู้ผ่านบทเรียนออนไลน์ และ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 5 บทเรียน คือ ขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหา การเขียนโปรแกรมอย่างง่าย การใช้งานอินเทอร์เน็ต การนำเสนอข้อมูลด้วยซอฟต์แวร์ และการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย ทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลต่อการประเมินการรู้สารสนเทศ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศ ทักษะการประเมินสารสนเทศ ทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศ และทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชุมจิตต์ แซ่ฉั่น และวรสิริ สิริวิพจน์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เปรียบเทียบปัญหาด้านการรู้สารสนเทศของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเอกชน ตามตัวแปรเพศ ผลการเรียนรู้ และแผนการเรียนรู้ ระดับ ผลการเรียนรู้ ซึ่ง ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน และเครื่องมือเป็นแบบทดสอบและแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการรู้สารสนเทศของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับผ่าน (ชุมจิตต์ แซ่ฉั่น และ วรสิริ สิริวิพันธ์, 2560)

ความรู้จากการเรียนรู้ผ่านบทเรียนออนไลน์และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความรู้ที่ได้จากการเรียนผ่านบทเรียนออนไลน์ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และสามารถอธิบายการรู้สารสนเทศของนักเรียนใน 5 ด้าน คือ ด้านความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ ด้านการเข้าถึงสารสนเทศ ด้านการวิเคราะห์สารสนเทศ ด้านการประเมินสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ได้ เท่ากับ 64.2 % ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิระพร ราชสิงโห ประยูร บุญใช้ และจำนง วงษ์ชาชม ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมแบบอิงมาตรฐานเพื่อเสริมสร้างการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยประกอบด้วย 4 มาตรฐาน คือ ตระหนักถึงความจำเป็นของสารสนเทศและกำหนดสารสนเทศที่ต้องการ การเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การประเมินสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ และการใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ โดยเป็นวิจัยเชิงทดลอง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม และผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการรู้สารสนเทศก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตรเสริมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (จิระพร ราชสิงโห ประยูร บุญใช้ และจำนง วงษ์ชาชม, 2557)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความรู้ หรือการเรียนรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการรู้สารสนเทศ ซึ่งการเรียนผ่านบทเรียนออนไลน์ นอกจากจะมีความน่าสนใจแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนได้นำความรู้ไปปรับใช้ในการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนได้อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งนวัตกรรมการเรียนการสอนด้วยไอซีทีจึงเป็นสื่อการสอนที่จำเป็นมากในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนสื่อการสอน หรือ ขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ สามารถแก้ปัญหาการสอนของครูที่ไม่ได้จบสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ แต่ต้องรับผิดชอบสอนคอมพิวเตอร์ได้อีกด้วย

สรุป

1. ผลการพัฒนานวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะการรู้สารสนเทศของเด็กในศตวรรษที่ 21 ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมการสอนโดยมีบทเรียนออนไลน์ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) จำนวน 5 บท ดังนี้ คือ

- บทที่ 1 ขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหา
- บทที่ 2 การเขียนโปรแกรมอย่างง่าย

- บทที่ 3 การใช้งานอินเทอร์เน็ต
- บทที่ 4 การนำเสนอข้อมูลด้วยซอฟต์แวร์
- บทที่ 5 การใช้อินเทอร์เน็ตอย่างปลอดภัย

2. ผลการประเมินการรู้สารสนเทศผ่านนวัตกรรมการสอนด้วยไอซีทีเพื่อส่งเสริมทักษะของเด็กในศตวรรษที่ 21 สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 63 คน โดยมีเพศชายมากกว่าเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.73 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 41.27

2. ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนจำนวน 63 คน ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความตระหนักรู้เกี่ยวกับสารสนเทศ ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศ ทักษะการประเมินสารสนเทศ ทักษะการวิเคราะห์สารสนเทศ และ ทักษะความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับสารสนเทศ อยู่ในระดับปานกลาง

3. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ ที่มีตัวแปรตามคือ ผลการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียน และตัวแปรอิสระ คือ ความรู้ที่ได้จากการใช้อินเทอร์เน็ตค้นหาความรู้ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างปลอดภัย และผลจากการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศของนักเรียน ซึ่งสามารถอธิบายตัวแปรตามได้ 64.2 %

4. ผลจากการสะท้อนคิดของครูและนักเรียนที่เรียนด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ และ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พบว่า ครูมีความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ เนื่องจากสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ในห้องเรียนได้จริง รวมถึงใช้เป็นสื่อเสริมให้กับนักเรียนที่ต้องการเรียนรู้เพิ่ม เนื่องจากสื่อมีทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ ช่วยทำให้ครูมีเวลาในการเตรียมสอนเพิ่มขึ้น และจากการสะท้อนคิดของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความสุขในการเรียนมากขึ้นเนื่องจากบทเรียนมีทั้งเสียงและภาพเคลื่อนไหว เปรียบเหมือนกำลังดูนิทานหรือ ดูการ์ตูนมากกว่าการเรียน อย่างไรก็ตาม นักเรียนส่วนใหญ่รู้สารสนเทศในระดับปานกลาง ดังนั้น ครูและผู้ปกครองต้องคอยให้คำแนะนำและให้ความรู้เกี่ยวกับสื่อสารสนเทศให้กับนักเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อให้เด็กมีความรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ ไม่ใช่สารสนเทศไปในทางที่ผิด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ในครั้งนี้ พบว่า ครูและนักเรียนมีความสนใจในการใช้สื่อนวัตกรรมการสอนแบบบทเรียนออนไลน์และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เป็นอย่างมาก นักเรียนมีความสนใจเรียนเพิ่มขึ้น แต่ควรเพิ่มเนื้อหาบทเรียนให้ครบทุกบท เนื่องจากในหนังสือมีทั้งหมด 9 บท แต่ผู้วิจัยเลือกเนื้อหาเพียง 5 บท ทำให้ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาทุกบท นอกจากนี้ผู้วิจัยควรเพิ่มเนื้อหาในส่วนของการเฉลยแบบทดสอบ และเพิ่มเนื้อหาในด้านการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศและการใช้สื่อสังคมออนไลน์ไปพร้อมกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการเรียนรู้แบบออนไลน์ให้กับโรงเรียนขนาดเล็กที่ยังขาดแคลนสื่อการสอน ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี(วิทยาการคำนวณ) ให้ครบทุกชั้นปีตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้กับโรงเรียนที่ยังขาดแคลนสื่อการสอน เพื่อส่งเสริมนักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศได้อย่างเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- จิระพร ราชสิงโห ประยูร บุญใช้ และจำนง วงษ์ชาชม. (2557). การพัฒนาหลักสูตรเสริมแบบอิงมาตรฐานเพื่อเสริมสร้างการรู้สารสนเทศ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น* , 37(3), 57-65.
- ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล. (2555). *การออกแบบระบบการสอน ADDIS MODEL*. เรียกใช้เมื่อ 9 กันยายน 2562 จาก <http://codexarticle.blogspot.com/2012/04/addie-model.html>
- ชุมจิตต์ แซ่ฉั่น และ วรสิริ สิริวิพัทธ์. (2560). การรู้สารสนเทศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 10(2), 33-48.
- นิธิดา วิวัฒน์พาณิชย์. (2558). การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 9(3), 209-219.
- นุรีดา จะปะกียา ชุตินา คำแก้ว และซุลฟีกอร์ มาโซ. (2557). *การพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. เรียกใช้เมื่อ 9

- กันยายน 2562 จาก <http://wb.yru.ac.th/bitstream/yr/131/1/บุรีตา%20จะปะกียา%20การพัฒนา.pdf>
- ภคพร อำนวยมณี ชุ่มอินทรจักร. (2558). พฤติกรรมการรู้สารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. เรียกใช้เมื่อ 9 กันยายน 2562 จาก <http://libdoc.dpu.ac.th/research/160935.pdf>
- วัลนิกา ฉลากบาง. (2560). การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research). วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 7(2), 124-132.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- Carolyn Wilson . (2011). *Media and Information Literacy Curriculum for teacher*. France: the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Center for Media Literacy. (2011). *Five Key Questions That Can Change the World*. Retrieved October 19, 2014, from www.medialit.org

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธี ในจังหวัดอุดรธานี*

THE PROBLEMS AND SOLUTION OF OTOP PRODUCTS BASED ON THE METHODS OF BUDDHISM IN UDON THANI PROVINCE

กศิพัญ์ ทองแกม

Kasiphat Thongkaem

โสมิต แพงสร้อย

Kosit Phaengsoi

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakm university, Thailand

E-mail pamon2527@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธี ในจังหวัดอุดรธานี วัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และความเป็นมาของสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาปัจจุบันของสินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานี 3) แนวทางการพัฒนาสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดอุดรธานี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม โดยใช้แบบสังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และแนวทางประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มผู้รู้ 25 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 50 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 25 คน รวม 100 คน โดยในงานวิจัยนี้เลือกศึกษาชุมชนบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นชุมชนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาแห่งหนึ่งที่น่าประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มาประยุกต์และพัฒนาสร้างสรรค์สินค้าและบริการในชุมชนสืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่น

ผลการวิจัยพบว่า

การผลิตสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชาวบ้านและวิถีชุมชน เป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต การผลิตสินค้าโอท็อปมักใช้เวลาว่าง หลังจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรของประชาชนในชุมชน เป็นการผลิตสินค้าในครัวเรือน เพื่อการใช้สอย มี

* Received 5 September 2019; Revised 17 September 2019; Accepted 18 September 2019

การนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภทอื่น ๆ และจำหน่ายในสถานที่ผลิต ชุมชน และสถานที่ส่วนราชการจัดขึ้น

สภาพปัจจุบันและปัญหาของสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานีพบว่า ยอดจำหน่ายสินค้าโอท็อป ส่วนใหญ่ยังกระจุกตัว อยู่ในกิจการบางกลุ่มหรือบางชุมชน เช่น ร้านวิทีแพนหมเนือง ร้านผ้านาชาและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดบางแห่ง ไม่ได้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ทั้งจังหวัดอย่างแท้จริง ทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถยืนหยัดทำธุรกิจได้ด้วยตนเองตามหลักการของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จากการเก็บข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาและสังเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาในงานวิจัยนี้พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดอุดรธานีควรมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ 1) สร้างมาตรฐานในกระบวนการและขั้นตอนการผลิตสินค้าและการควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานเดียวกันหรือสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสินค้าเช่น ผ้า ควรมีความกว้างและยาวเท่ากัน หรือการผลิตไวน์ ควรมีรสชาติเหมือนกัน ในการผลิตแต่ละครั้ง 2) การสร้างและพัฒนาส่งเสริมผู้ประกอบการโอท็อป รุ่นใหม่ เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับผู้ประกอบการโอท็อป 3) การบริหารจัดการด้านวัตถุดิบโดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การปลูก การบำรุงรักษา เพื่อลดการพึ่งพาวัตถุดิบภายนอกชุมชน ลดการขึ้นราคาของพ่อค้าคนกลาง เพื่อทำให้กลุ่มมีวัตถุดิบในการผลิตอย่างต่อเนื่อง และมีคุณภาพ

คำสำคัญ: สินค้าโอท็อป, หลักพุทธวิธี, จังหวัดอุดรธานี

Abstract

This research entitled “The problems and solution of OTOP products based on the methods of Buddhism in Udon Thani Province”. The objectives of this research were 1) to study the product knowledge, and OTOP story in Udon Thani province 2) to study problems of OTOP at present time in Udon Thani province 3) to guide the development of OTOP products based on methods of Buddhism and to promote the local economy in Udon Thani province. This is Qualitative Research, collecting data from documents, and information outreach such as observation, interview, group conversation, and workshop. The sample selected from a specific person (Purposive Sampling); the knowledge group 25 people, next group OTOP manufacturer 50 people, and the last group was general information providers 25 people; total 100 people. The research located in Ban Chiang, Ban Chiang sub-district, Nong Han district, Udon Thani province.

This location was folk wisdom learning that brought history, and culture to adapt and develop products from generation to generation.

The results of the research:

provided that manufacturing of OTOP in Udon Thani province has been relating to folkways, and community lifestyles that create from folk wisdom. The manufacturing of OTOP would be started in their free time which was the end of the agricultural season. The manufacturing was household products to sell in communities and government events. Currently, the problems of OTOP products in Udon Thani province were few stores to sell products such as VT Namnueng shops, Pha Na Kha shop, and the tourist locations in the province. This was not distributing the income to other communities that effect to manufacturer OTOP could not stand on one's own as the concept of One Tambon, One Product.

The problem analysis from data collection and data synthesis of solution have provided that solving problems, and product development of OTOP based on the methods of Buddhism to promote and develop the community's economy in Udon Thani province should follow the guidelines 1) standardization to production process and quality control with creating a brand identity such as size of fabric, taste of wine 2) to create a brand with developing and promote manufacturer OTOP 3) to manage the material by planted in own land to reduce cost with lack of material and quality control, therefore having material to produce and able to control quality.

Keywords: OTOP Product, Methods Of Buddhism, Udon Thani Province

บทนำ

ในโลกปัจจุบันพฤติกรรม การดำรงชีวิต และการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องจากสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจเข้มข้นมากขึ้น สังคมโลกมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้กระทบชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะสังคมเมืองเกิดความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามความสับสนอลหม่าน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย หนี้สินเพิ่มขึ้น และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลง มีลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) จาก

วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ส่งผลให้ไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจดังจะเห็นได้จากดัชนีของผลกระทบที่มีต่อภาคชุมชนและครัวเรือน อาทิเช่น ในช่วง 3 ปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540–2542) อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของ ไทยติดลบเท่ากับร้อยละ 2.6 ประเทศไทย มีจำนวนคนยากจน 6.8 ล้านคนในปี 2539 และเพิ่ม เป็นร้อยละ 15.9 หรือคิดเป็นจำนวนคนยากจน 9.9 ล้านคนในปี 2542 หรือเพิ่มขึ้นเท่ากับ 3.1 ล้านคนและมีจำนวนคนว่างงานมากกว่าช่วงก่อนการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจถึง 1.4 ล้านคน ซึ่ง การที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นจำเป็นต้องใช้หลักธรรม คำสอนขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น และหลักธรรมนั้นคือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถะ (เนื่องจาก อุดม แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจ เรียกเต็ม ๆ ว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชีวิตนี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่น ประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา โภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์ เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ 3) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา 4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ สรุ่ยสร้อยฟุ้งฟายนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนื่อรายจ่าย และ รายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

รัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ได้ริเริ่มโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP (One Tambon One Product) ขึ้นในช่วงปี 2544 ด้วยการนำเอาภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมาปรับใช้เพื่อการผลิตและสร้าง ผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ตลอดจนเป็นการสร้างงานและรายได้ให้แก่ชุมชน อันเป็นการส่งเสริม ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้รัฐบาลให้ การช่วยเหลือและสนับสนุนความรู้ทางด้าน เทคโนโลยี การบริหาร จัดการ การตลาด โฆษณาและประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมการนำ ผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งสอดคล้องในการพัฒนาประเทศตาม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 – 2509) จนถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 – 2539) ได้มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงในบริบทด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศผลของการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาถือว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลและยั่งยืนเนื่องจากแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยมที่มุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความมั่งคั่งและรายได้มาสู่ประเทศเป็นหลักและใช้การเติบโตของรายได้ต่อหัวเป็นเครื่องมือวัดผลสำเร็จด้วยความคาดหวังว่าการเพิ่มปริมาณสินค้าและบริการ จะส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วจะสามารถกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทำให้ปัญหาความยากจนหมดไปได้ในที่สุด แต่การพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสหลักก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของประชาชนและปัญหาสังคมตามมามากมาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เกิดการตื่นตัว และย้อนกลับมาพิจารณาสิ่งใกล้ตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชนบทควบคู่กับการทำเกษตรกรรมจากเดิมที่ทำการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือนโดยใช้วัตถุดิบและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ การส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพของอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด ทั้งในและต่างประเทศเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยพยุงเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (สุชาติา โพธิ์เจริญ, 2542)

จากนโยบายของรัฐบาลที่ได้สนับสนุนโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ภาครัฐได้จัดสรรงบประมาณปีละ 1,000 ล้านบาท ในการดำเนินโครงการโดยจะนำไปใช้ในโครงการดำเนินการคัดสรร สุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับประเทศ การอบรมพัฒนาเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด อาทิเช่น การจัดงาน OTOF City ซึ่งจัดในทุกเดือนธันวาคมเป็นประจำทุกปี ทำให้มีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ทั้งในและต่างประเทศมากกว่า 5,000 ล้านบาทต่อปี จึงนับเป็นโครงการที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่น มีรายได้เพิ่ม มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดี อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนให้มีสภาพคล่องมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากยอดขายในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในปี 2558 มียอดขายโอท็อปทั่วประเทศ 109,000 ล้านบาท ในปี 2559 มียอดขาย 120,000 ล้านบาท และในปี 2561 มียอดขายสูงถึง 190,320 ล้านบาท โดยในปี 2561 มีผู้ผลิตผู้ประกอบการที่มาลงทะเบียนจำนวน 80,141 กลุ่ม/ราย มีผลิตภัณฑ์จำนวน 167,403 ผลิตภัณฑ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มผู้ประกอบการ คือ กลุ่มผู้ผลิตชุมชน กลุ่มผู้ผลิตชุมชนที่เป็นเจ้าของรายเดียว และกลุ่มผู้ผลิตวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยแบ่งประเภทผลิตภัณฑ์ออกเป็นประเภท อาหาร จำนวน 63,753 ผลิตภัณฑ์ ประเภทเครื่องดื่ม จำนวน 7,778 ผลิตภัณฑ์ ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย จำนวน 30,096 ผลิตภัณฑ์ ประเภทของใช้

ของตกแต่ง ของที่ระลึก จำนวน 44,790 ผลิตภัณฑ์ และประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร จำนวน 20,985 ผลิตภัณฑ์ (คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์, 2546)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และความเป็นมาของสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาปัจจุบันของสินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participatory Observation) สัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non Structured Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)) โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ประชากรที่ศึกษาเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวนรวมทั้งหมด 100 คน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มจำนวนรวม 25 คน ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มผู้รู้ภาครัฐ (Government Sector) ได้แก่

1.1.1 พัฒนาการจังหวัดอุดรธานี 1 คน

1.1.2 ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 4 สภาอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี หอการค้าจังหวัดอุดรธานี สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุดรธานี สำนักงานจังหวัดอุดรธานี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีหน่วยงานละ 1 คน รวมเป็น 10 คน

1.1.3 พัฒนาการอำเภอ วัฒนธรรมอำเภอ นายกเทศมนตรีตำบล รวมเป็น 3 คน

1.2 กลุ่มผู้รู้ภาคเอกชน (Private Sector) ได้แก่ เจ้าของร้านจำหน่ายสินค้าโอท็อป ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายของชำร่วย ร้านค้าพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อสินค้าโอท็อปจากกลุ่มผู้ผลิตมาขายอีกทอดหนึ่งอาจจะเป็นการค้าปลีกหรือค้าส่งในอำเภอเมืองอุดรธานี 3 คน อำเภอหนองหาน 3 คน รวมเป็น 6 คน

1.3 กลุ่มผู้รู้ที่เป็นบุคคลทั่วไป (General Sector) ได้แก่ ชาวบ้านหรือผู้อาวุโสในชุมชนหรือหมู่บ้านที่ศึกษา จำนวน 5 คน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Information) ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิต (Casual Information) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม รวมจำนวน 50 คน ประกอบด้วย

2.1 ประธานกลุ่ม 6 กลุ่มละ 1 คน รวม 6 คน

2.2 กรรมการประจำกลุ่มได้แก่ รองประธาน กรรมการฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายบริการ ฝ่ายผลิต ฝ่ายการตลาด หรือที่เรียกชื่ออย่างอื่น กรรมการและเลขา โดยศึกษากลุ่มละ 4 คน รวมเป็น 24 คน

2.3 สมาชิกในกลุ่มละ 3-4 คน จำนวน 6 กลุ่ม รวมเป็น 20 คน

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) จำนวน 25 คน ได้แก่ บุคคลที่ซื้อสินค้าโอท็อป 15 คน ชุมชนใกล้เคียง 5 คน และกลุ่มคนทั่วไป 5 คน เพื่อศึกษาลักษณะความต้องการเชิงพาณิชย์

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 องค์ความรู้และความเป็นมาของสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี องค์ความรู้เกี่ยวกับสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี สินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี เกิดจากการที่รัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจโดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี 2544 ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับประเทศ คือ คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.) เป็นผู้ขับเคลื่อน และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมการดำเนินงาน OTOP จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 17 ปี โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ สนับสนุนส่งเสริม และพบว่าการดำเนินโครงการดังกล่าว ของจังหวัดอุดรธานียอดจำหน่ายสินค้าโอท็อปส่วนใหญ่อยู่ในกิจการบางกิจการ ซึ่งไม่ได้เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริง ถึงแม้ภาครัฐจะเข้าให้การสนับสนุนส่งเสริมในทุกปีภายใต้งบประมาณยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ผู้ประกอบการผลิตสินค้าโอท็อป

ออกจำหน่ายเป็นจำนวนมากแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ตามจำนวนที่กำหนดไว้ จึงทำให้เกิดภาวะขาดทุน และเลิกกิจการไปในที่สุด เกิดความสูญเสียงบประมาณที่ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการ และพึงพาภาครัฐไม่สามารถพึ่งพาตนเองตามหลักการของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปี 2547 เป็นปีแห่งการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (Quality & Standard) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สินค้า OTOP ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) มอก. อย. ฮาลาล ฯลฯ

การผลิตสินค้าโอท็อปในจังหวัดอุดรธานี เกี่ยวข้องกับวิถีชาวบ้านและชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์มาจากภูมิปัญญาชาวบ้านอันเกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตการผลิตสินค้าโอท็อปจะใช้เวลาวางจากการทำการเกษตรของชาวบ้านในชุมชนเป็นการผลิตสินค้าในครัวเรือน เพื่อใช้สอย มีการนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภทอื่น ๆ และจำหน่ายในสถานที่ผลิตและสถานที่ส่วนราชการจัดขึ้น กระบวนการผลิตและวิธีการผลิตจะใช้ครัวเรือนเป็นศูนย์กลาง และใช้แรงงานในครัวเรือนและชุมชนเป็นหลัก ขั้นตอนการผลิตและเทคนิคต่าง ๆ ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะด้านความรู้ความสามารถหรือภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์สินค้าโอท็อปสืบเนื่องต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน 1. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเทศบาลตำบลบ้านเชียง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 1) กลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองบ้านเชียง เริ่มเมื่อปี 2514 มีคุณยายทองลั่น สิทธิพรหม เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งมีการทอผ้าแบบพื้นเมืองและย้อมสีธรรมชาติ ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและในปี 2516 ได้พัฒนารูปแบบเป็นกึ่งกระตุกซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านวิชาและงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้จัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพผ้าทอพื้นเมือง และสีย้อมให้มีคุณภาพดีมาตลอด (ทองลั่น สิทธิพรหม, 2561) 2) กลุ่มจักสานบ้านดงเย็น ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 93 หมู่ 4 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี กลุ่มจักสานบ้านดงเย็นมีสมาชิกทั้งหมด 24 คน ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุมีนางไพจิตร จันดาตาล อายุ 62 ปี เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มตั้งขึ้นเมื่อปี 2542 โดยเงินทุนแรกเริ่มของกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากสถาบันมิสสการัวร์ ประเทศญี่ปุ่น เป็นเงินจำนวน 90,000 บาท โดยให้สมาชิกนำไปซื้อวัตถุดิบและอุปกรณ์ต่าง ๆ จากการสนทนากลุ่ม พบว่า การออกแบบลวดลายส่วนใหญ่แล้วประธานกลุ่มเป็นผู้ออกแบบและพัฒนาลวดลาย โดยมีลายกันหอยเป็นลายที่ขายดีที่สุดของกลุ่มซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ มรดกโลกบ้านเชียง แนวคิดในการออกแบบโดยยึดหลักความต้องการในการดำเนินชีวิต เครื่องจักสาน ในระยะแรกจึงมีรูปแบบและวิธีการง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อนลักษณะของเครื่องจักสานแต่ละประเภท ผู้ผลิตจะทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชนแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ ฉะนั้นจึงมีความต้องการด้านประโยชน์ใช้

สอย รูปร่าง ลวดลาย และวัสดุที่แตกต่างกันออกไปซึ่งทำให้เครื่องจักสานพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผลิตภัณฑ์ที่เป็นจุดเด่นของกลุ่ม คือ กระติบข้าวลายบ้านเชียง ซึ่งผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมในการจำหน่าย คือ กระติบข้าวลายกันหอย ตระกร้าลายกันหอย เป็นต้น (ไพจิตร จันดาตล, 2561) 3) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปั้นหม้อเขียนสี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 207 หมู่ 13 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปั้นหม้อเขียนสี เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในพื้นที่เป็นหลักโดยใช้ ภูมิปัญญาในการปั้นหม้อ เขียนสีลวดลาย บ้านเชียงที่ประณีต (ลายกันหอย) ที่เป็นอารยธรรม มรดกโลก บ้านที่ตั้งอยู่ในอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2547 โดยมีนายชาติรี ตะโจประรัง เป็นประธานกลุ่มในการปั้นหม้อเขียนสี และมีสมาชิกกลุ่มอีก 20 คน การพัฒนาสินค้าให้มีหลากหลายรูปแบบและทันสมัยกับยุคปัจจุบันนั้นจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนสูงเนื่องจากเครื่องเผาหรือเตาเผามีราคาสูง การปั้นอาศัยความรู้ที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ซึ่งใช้เครื่องปั้นดินเผาที่ขุดค้นพบเป็นแบบในการปั้นหม้อเขียนสี โดยการลองผิดลองถูกของบรรพบุรุษสืบสานถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เด็กสมัยใหม่มองว่าเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำให้ตัวเองเปื้อนโคลน ไม่สะอาด และรายได้น้อย จึงไม่ค่อยสนใจในอาชีพนี้ จึงไปประกอบอาชีพตามที่ตนได้ศึกษาเล่าเรียนมา จึงเป็นสาเหตุให้ขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนของตนเองในปัจจุบันหน่วยงานให้เข้าไปช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านและได้มีการพัฒนาความสามารถที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อสนองความต้องการของตลาดได้ (ชาติรี ตะโจประรัง, 2561) 4) วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร ได้ทำการผลิตไส้กรอก หมูแดดเดียว เนื้อแดดเดียว เป็นต้น ซึ่งจัดอยู่ในหมวดสินค้าโอท็อปประเภทอาหาร อาหารแปรรูปทั้งสำเร็จรูป/สำเร็จรูป โดยการรวมกลุ่มกันของแม่บ้านและพ่อบ้านในหมู่บ้านเชียง หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เริ่มก่อตั้งกลุ่มในปี 2530 โดยการทำไส้กรอกเป็นสินค้าตัวแรกที่วางจำหน่ายและเป็นที่สนใจของลูกค้าเป็นอย่างมาก ภายใต้ชื่อ “ไส้กรอก 5 พันปี” โดยใช้เรื่องเล่าที่อิงอารยธรรมบ้านเชียงหรือที่เรียกว่ามรดกโลกบ้านเชียง 5,000 ปี ซึ่งได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร อย่างเป็นทางการขึ้นเมื่อปี 2548 มีนางรำไพ นิระจันทร์ เป็นประธานกลุ่มบริหารจัดการการดำเนินกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะเป็นธุรกิจครอบครัว คือ สมาชิกจะได้ค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างรายวัน และสมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพ (รำไพ นิระจันทร์, 2561) 5) ห้างหุ้นส่วนจำกัดบ้านเชียงไวน์เนอร์รี่ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จากการสัมภาษณ์ พบว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดบ้านเชียงไวน์เนอร์รี่ได้ทำการผลิตไวน์ หมากเม่า ไวน์มังคุด เป็นต้น ซึ่งจัดอยู่ในหมวดสินค้าโอท็อปประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จัดอยู่ในกลุ่ม สุราแช่ สุรากลั่น สาโท ไวน์ เป็นต้น โดยการริเริ่มของนายไตรรัตน์ ทันทาหะ เจ้าของกิจการ เป็นผู้ที่มีการประกอบอาชีพทำไวน์ จากต่างประเทศมาเล็งเห็นโอกาสในธุรกิจดังกล่าว

เนื่องจากเทศบาลบ้านเชียงที่ได้ชื่อว่าเป็นถิ่นฐานของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งและเป็นแหล่งที่ท่องเที่ยวให้แก่แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นประจำ จึงได้ผลิตภัณฑเพื่อจำหน่ายสินค้าให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวและพักค้างคืนในชุมชนบ้านเชียง จึงได้ผลิตไวน์บ้านเชียงภายใต้ตราสินค้า “ไวน์เนอร์บ้านเชียง” (ไตรรัตน์ ทันตาหะ, 2561)

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สภาพปัจจุบัน และปัญหาสินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานี

กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเทศบาลตำบลบ้านเชียง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จากการสนทนากลุ่มพบว่าวัตถุดิบหลักคือ เส้นด้ายกลุ่มซื้อจากร้านจุลไหมไทยที่กรุงเทพ โดยสั่งซื้อเมื่อเส้นด้ายใกล้หมดและสั่งซื้อ 3-5 หมืนบาทต่อครั้ง ซึ่งในบางครั้งกลุ่มได้ส่งวัตถุดิบในปริมาณมากจนเกินไปทำให้เก็บวัตถุดิบไว้นาน และยากต่อการเก็บรักษาและสูญเสียจากการที่กลุ่มเก็บรักษาไม่ดี จากการสนทนาพบว่าสมาชิกกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองเทศบาลตำบลบ้านเชียงส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันหรือเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ทำให้การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือญาติ ช่วยเหลือกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้สามารถตัดสินใจได้ง่ายทำให้กลุ่ม มีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในการสั่งงานด้วยวาจา การมอบหมายงานและการกำหนดตัวชี้วัดในการทำงานยังไม่ชัดเจน

กลุ่มจักสานบ้านดงเย็นตั้งอยู่บ้านเลขที่ 93 หมู่ 4 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จากการสนทนาพบว่า กลุ่มจักสานในหมู่บ้านดงเย็นลดลงจำนวนมากเนื่องจากรุ่นลูกรุ่นหลานไม่สืบสานภูมิปัญญาด้านนี้ ส่วนใหญ่ไปทำงานที่ตนเรียนมา อีกทั้งกลุ่มไม่มีวัตถุดิบในพื้นที่ต้องสั่งซื้อไม้ไผ่ที่อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู และ ส.ป.ป.ลาว ซึ่งส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่มีความผันผวนและคุณภาพไม่ได้ตามที่ต้องการมากนัก โดยประธานกลุ่มนางไพจิตร จันดาตาล เป็นคนสั่งซื้อโดยดูจากสินค้าของกลุ่มที่เหลืออยู่และสั่งซื้อในปริมาณสูงในแต่ละครั้ง ซึ่ง 1 ปี จะสั่งซื้อ 3-4 ครั้ง ซึ่งกลุ่มเองไม่ได้วางแผนการจัดการด้านวัตถุดิบที่เป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการส่งเสริมให้สมาชิกปลูกในพื้นที่เองเพื่อป้องกันการขาดแคลนวัตถุดิบหรือผู้ขายวัตถุดิบขึ้นราคาในกรณีที่วัตถุดิบหายาก รวมทั้งการเก็บข้อมูลยอดขายเพื่อทำการวิเคราะห์ปริมาณการสั่งซื้อวัตถุดิบแต่รอบการผลิต จากการสนทนาพบว่าการรวมกลุ่มของกลุ่มจักสานเกิดจากการที่หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จึงได้รวมกลุ่มจักสานเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ซึ่งในอดีตเป็นเพียงการทำขึ้นมาเพื่อใช้ครัวเรือนมากกว่ามีไว้เพื่อขาย โดยทำเป็นเฉพาะครัวเรือนของแต่ละครัวเรือน ซึ่งการที่รัฐมีนโยบายให้รวมกลุ่มนั้นยังให้การสนับสนุนด้านการเงินและอุปกรณ์

การรวมกลุ่มในช่วงแรกยังไม่มีการเปรียบเทียบหรือข้อกำหนดที่ชัดเจนไม่ได้กำหนดอายุ ช่วงวัย การศึกษา และชำนาญหรือทักษะด้านอาชีพ จึงพิจารณาสมาชิกจากคนในชุมชน และความสมัครใจของคนในชุมชนเป็นอันดับแรกส่งผลทำให้ขาดแรงงานที่มีความหลากหลาย

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปั้นหม้อเขียนสี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 207 หมู่ 13 ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จากการสนทนาพบว่า ในปัจจุบันยังเป็นผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม การประกอบอาชีพปั้นหม้อของบ้านเชียงในปัจจุบันชาวบ้านได้หันไปประกอบอาชีพอื่นเพราะในบางครอบครัวพ่อแม่สนับสนุนให้ลูกหลานเรียนหนังสือเพื่อหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นซึ่งอาจมีสาเหตุจากผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในหมู่บ้านไม่ค่อยได้รับความนิยมต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นแต่ราคาไม่ค่อยสูง ทำให้ชาวบ้านโดยเฉพาะเยาวชนรุ่นหลังๆไม่ให้ความสำคัญกับอาชีพการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเนื่องจากต้องใช้ความอดทน และมีมือและยังเป็นงานที่ต้องอยู่กับดินและน้ำทำให้รู้สึกเป็นงานสกปรก การผลิตศิลปหัตถกรรมทำขึ้นมาเพื่อจุนเจือครอบครัวจากการสนทนาพบว่า กลุ่มได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 ธุรกิจที่ดำเนินการในปัจจุบัน ไหล่บ้านเชียง จาน ถ้วย แก้วน้ำ แก้วกาแฟ ซึ่งระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจประมาณ 14 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ของการตั้งธุรกิจเพื่อรวมกลุ่มที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก ไหล่บ้านเชียง จาน ถ้วย และชุดกาแฟ โดยการลอกเลียนแบบจากไหบ้านเชียงที่ถูกขุดค้นพบและปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑ์บ้านเชียง ซึ่งเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน การนวดดิน การปั้นรูปหรือขึ้นรูปการเผาและการเขียนลายสถานที่ผลิตตั้งอยู่บ้านเลขที่ 207 หมู่ 13 ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานีซึ่งปัจจุบันเป็นศูนย์เรียนรู้และสาธิตการปั้นไห เขียนลายปัจจุบันถึงแม้จะมีการรวมกลุ่มกัน โดยมีสมาชิก 24 คน ซึ่งแบ่งหน้าที่กันชัดเจน

วิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จากการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิมที่อาศัยความเคยชินในการผลิตจากอดีตที่ทำและถ่ายทอดสืบต่อกันมาและช่วยพ่อแม่มาตั้งแต่สมัยเป็นเด็กถึงปัจจุบัน กระบวนการผลิตและบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย การประกอบอาชีพอาหารแปรรูปของบ้านเชียงส่วนใหญ่ทำขึ้นเพื่อบริโภคในครัวเรือนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนบ้านเชียง ซึ่งปัจจุบันทำกันไม่กว้างโดยมีผลิตภัณฑ์ เช่น ไส้กรอก หมูแดดเดียว เนื้อแดดเดียว เป็นต้น ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของแม่บ้านและพ่อบ้านในหมู่บ้านเชียง หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยเริ่มก่อตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2530 โดยการทำไส้กรอก ซึ่งใช้ชื่อว่าไส้กรอก 5 พันปีที่อิงอารยธรรมบ้านเชียงที่ครอบคลุมแหล่งโบราณคดีมากกว่า 5,000 ปี โดยมีส่วนผสมประกอบด้วยหมูสับส่วนสะโพก หรือต้นคอ ข้าวเหนียวสุก เกลือ พริกไทย กระเทียม ตะไคร้ ซึ่ง

เป็นวิธีทำอาหารหมักดองที่มีรสเปรี้ยวทำได้โดยการนำวัตถุดิบมาเติมเกลือและสารคาร์โบไฮเดรต

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบ้านเชียงไวน์เนอร์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 213 หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จากการสัมภาษณ์ พบว่า กิจการในสภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ ในปัจจุบันยังเป็นผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม และยังไม่มีกระบวนการผลิตที่ทันสมัยและบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย คือการต้มผลไม้ และหมักด้วยยีส การทำไวน์ของกิจการทำขึ้นเพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายเพื่อเป็นของฝากในชุมชน นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนบ้านเชียง ซึ่งปัจจุบันเป็นรายเดียวในชุมชน โดยมีผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ไวน์มังคุด ไวน์หมากเม่า วัตถุดิบโดยเฉพาะยีส หรือหัวเชื้อไวน์ ไม่มีขายในพื้นที่ต้องสั่งจากจังหวัดขอนแก่น และกรุงเทพฯ โดยการสั่งซื้อเป็นครั้งคราวไป เฉพาะที่ทำการผลิต ในส่วนของผลไม้ในพื้นที่ปลูกมีจำกัด จำเป็นต้องใช้ผลไม้ในท้องตลาดที่มีตามฤดูกาล ทำให้กิจการขาดการวางแผนการจัดหาวัตถุดิบ หรือการผลิตได้ และในส่วนของกระบวนการควบคุมพบว่ากิจการได้ให้ความสำคัญของคุณภาพของสินค้าเป็นอย่างมาก โดยเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกผลไม้ กระบวนการผลิต และการหมัก ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจสำคัญของการทำไวน์นั้น เพราะมีกระบวนการหมักที่เปลี่ยนน้ำตาลให้เป็นแอลกอฮอล์ในสภาวะไร้ออกซิเจน ดังนั้นการเลือกถังหมักจึงเป็นความสำคัญในลำดับต้น ๆ ซึ่งในทางกลับกันกิจการใช้ถังพลาสติกในการหมักทำให้เกิดกลิ่นและคุณภาพอาจจะไม่สู้ถังจากไม้โอ๊คที่เป็นจุดสำคัญในขั้นตอนการทำไวน์ รวมทั้งกิจการไม่มีการนำตัวอย่างผลผลิตและการสูญเสียมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิต และต้นทุนการผลิตมาใช้ในการวางแผนการผลิตและการบริหารวัตถุดิบได้ถูกต้อง (ไตรรัตน์ ทันทาหะ, 2561) จากการสัมภาษณ์ พบว่า กิจการได้ดำเนินธุรกิจ ประมาณ 30 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ของการตั้งธุรกิจ เพื่อเป็นอาชีพหลัก เพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงให้กับครอบครัว ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐให้จดทะเบียนโอท็อป เพื่อผลประโยชน์ในการดำเนินงานของกิจการที่จะได้รับการส่งเสริมด้านต่าง ๆ อาทิเช่น การตลาด การออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า การบริหารจัดการ การเงินและบัญชี จึงได้จดทะเบียนโอท็อป เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ลงทุนน้อยแต่ได้กำไรสูง เป็นการบริหารในรูปแบบธุรกิจครอบครัว เน้นการบริหารงานและการสั่งงานด้วยวาจาเป็นหลักการมอบหมายงานและการกำหนดตัวชี้วัดในการทำงานยังไม่ชัดเจน เป็นเพียงการสั่งการด้วยวาจากิจการไม่พบปัญหาด้านแรงงานใช้คนในพื้นที่เป็นหลัก โดยใช้แรงงานในเฉพาะช่วงการผลิต 1-2 คน โดยเน้นการสั่งงาน ด้วยวาจาเป็นหลักโดยคุณไตรรัตน์จะเป็นผู้ควบคุมการผลิตเองทั้งสิ้น (ไตรรัตน์ ทันทาหะ, 2561)

ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการพัฒนาสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีเพื่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดอุดรธานี

1. ให้การอบรมพื้นฐานแก่กลุ่มผู้ประกอบการสินค้าโอท็อป โดยนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ ได้แก่ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ 3) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว 4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง เพื่อนำมาเป็นหลักธรรมประยุกต์ยึดหลักเป็นแนวทางในด้านการผลิต การตลาด และมาตรฐานผลิตภัณฑ์โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้เรื่องหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์จากภาครัฐและภาคเอกชนมาให้ความรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่ผู้เข้าร่วมอบรมสัมมนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การตลาด การแปรรูป และการยกระดับมาตรฐานการผลิตตามแนวทางดังต่อไปนี้

1.1 อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น การอบรมพื้นฐานด้านการผลิต การตลาด และมาตรฐานผลิตภัณฑ์แก่ผู้ประกอบการชุมชน ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบกิจการด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ การเพิ่มช่องทางการตลาดสินค้า การยกระดับมาตรฐานการผลิต โดยเริ่มจากการรับสมัครและคัดเลือกผู้ประกอบการสินค้าโอท็อปเข้าสู่กระบวนการอบรมและพัฒนาเพื่อให้ผู้ประกอบการสินค้าโอท็อปได้เข้าใจแนวทางการพัฒนาสินค้าโอท็อป ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และการยกระดับมาตรฐานการผลิต

1.2 อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ หลังจากให้ความรู้ภาครัฐควรจัดให้มีการคัดเลือกผู้ประกอบการสินค้าโอท็อปที่มีความพร้อม ที่จะพัฒนาโดยพิจารณาจากความตั้งใจของประธานกลุ่ม และความสามัคคีของสมาชิกที่จะเข้าร่วมพัฒนาไป กับภาครัฐ หลังจากนั้นภาครัฐหรือหน่วยงานภาครัฐควรส่งผู้เชี่ยวชาญหรือที่ปรึกษาด้านการบริหารธุรกิจเข้าไปช่วยเหลือกลุ่มเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนาผู้ประกอบการโอท็อป เพื่อทำให้กลุ่มวิสาหกิจเกิดความมั่นใจและสามารถดำเนินธุรกิจให้เข้มแข็งต่อไปได้ ยกตัวอย่าง เช่น โครงการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพ/บรรจุภัณฑ์โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม กิจกรรม พัฒนาแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้กับผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี

1.3 กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว ให้การอบรมและพัฒนาส่งเสริมผู้ประกอบการโอท็อปรุ่นใหม่เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับผู้ประกอบการโอท็อปและผู้ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากผู้ประกอบการโอท็อปในปัจจุบันส่วนใหญ่สูงวัยในอนาคตหากไม่มีผู้สืบทอดกิจการจะส่งผลทำให้กิจการนั้นต้องปิดกิจการไป จำเป็นอย่างยิ่งชุมชนจะต้องสร้างหรือส่งเสริมเยาวชน นักเรียน นักศึกษาในชุมชน ให้สืบสานสืบทอดภูมิปัญญาในการผลิตสินค้าโอท็อป ซึ่งจะส่งผล

ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เกิดการจ้างในชุมชน เกิดรายได้ในชุมชน ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ส่วนกลาง ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดอุดรธานีต่อไป โดยการเชิญชวนทายาทโอท็อป นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจเข้าอบรมหลักสูตรระยะสั้น โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ผ่านสื่อสังคม (Social Media) การพัฒนาผู้ประกอบการสินค้าโอท็อป ในรูปแบบของการบูรณาการระหว่างคนร่วมสมัยโดยเน้นการนำคน 2 วัย ให้มาทำงานร่วมกันเพื่อเสริมพลังซึ่งกันและกัน กลุ่มแรกเป็นผู้ผลิตสินค้าโอท็อป ซึ่งมีความชำนาญเชี่ยวชาญในด้านการผลิต แต่ยังขาดความรู้ความสามารถด้านดิจิทัล ถึงแม้จะได้รับการอบรมจากภาครัฐมาบ้าง แต่ยังพบว่าผู้ประกอบการไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในด้านการตลาดออนไลน์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในยุคปัจจุบันอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนแรก สินค้าโอท็อปจะต้องเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจะเห็นสินค้าและเลือกซื้อสินค้าเพื่อเป็นของฝาก ของที่ระลึก และส่วนที่สอง คือ การขายสินค้าออนไลน์ หากสินค้าโอท็อปไม่สามารถอยู่ในส่วนของท่องเที่ยวหรือตลาดออนไลน์ได้นั้น จะส่งผลทำให้การดำเนินกิจการในลักษณะผลิตแล้วขายไม่ได้ ซึ่งสามารถดูได้จากการที่จำนวนผู้ประกอบการที่ลดลงทุกปี

1.4 สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง ความรู้ด้านคุณภาพและการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการสินค้าโอท็อป สร้างมาตรฐานในกระบวนการและขั้นตอนในการผลิตสินค้า โอท็อป อาทิ เช่น การแปรรูปจักสานไม้ไผ่ กระติบข้าวไม้ไผ่ การทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าที่ต้องอาศัยความประณีตความคงทนและความสม่ำเสมอสวยงามและได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการสินค้าโอท็อปจำเป็นต้องมีคู่มือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนไว้เป็นแบบในการผลิตสินค้าโอท็อป ก็จะทำให้ลูกค้าหรือผู้บริโภคจะมีความเชื่อมั่นในคุณภาพและมาตรฐานสินค้าของกลุ่ม เช่น ผู้ประกอบการสินค้า โอท็อปจัดทำคู่มือการผลิตสินค้าให้ยึดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน อันจะทำให้การผลิตสินค้าตรงตามมาตรฐานกำหนดและยึดหลักพอเพียงในกระบวนการผลิตสินค้า

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธี ในจังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการผลิต ผลการดำเนินการศึกษาวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์จากข้อมูลเอกสารและจากภาคสนามในเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานีพบว่า การผลิตสินค้าโอท็อปเกี่ยวข้องกับวิถีชาวบ้านและชุมชนในหมู่บ้านและชุมชนด้วยเพราะในสังคมมีการยังชีพด้วยการเกษตร สินค้าโอท็อปสร้างสรรมาจาก

ภูมิปัญญาชาวบ้านอันเกิดจากวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีการดำรงชีวิตการผลิตสินค้าโอท็อปจะใช้เวลาว่างจากการทำการเกษตรของชาวบ้านในชุมชน เพื่อใช้สอยแลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภทอื่น ๆ และจำหน่ายเป็นสินค้าบ้างตามโอกาสอันควรกระบวนการผลิตและวิธีการผลิตจะใช้ครัวเรือนเป็นศูนย์กลางและใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิสิฐ บุษยไชย ที่พบว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านทุกประเภทเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนานอยู่ชุมชนอีสานมาหลายร้อยปีมาแล้ว และเมื่อชาวบ้านอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ติดตามไปด้วย หมู่บ้านหนึ่ง ๆ ต้องมีช่างหัตถกรรมแตกต่างกันไปจนเป็นหัตถกรรมประจำตระกูล แล้วได้ถ่ายทอดวิธีการทำต่อไปยังลูกหลานและกลาย เป็นหัตถกรรมประจำหมู่บ้าน การทำหัตถกรรมพื้นบ้านดั้งเดิมจะผลิตเพื่อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อการยังชีพ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อขายสร้างฐานะทางเศรษฐกิจความร่ำรวยแก่ครอบครัวโดยได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการผลิต (พิสิฐ บุษยไชย, 2541)

สภาพปัจจุบัน ปัญหาสินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานี ผลการดำเนินการศึกษาวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์จากข้อมูลเอกสารและ จากภาคสนามในเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้า โอท็อปจังหวัดอุดรธานี พบว่า สภาพการผลิตสินค้าโอท็อปในด้านเทคโนโลยีที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปเนื่องจากสินค้าโอท็อปอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดกันมาและทำการผลิตในครัวเรือนเป็นหลักแต่จากนโยบายของรัฐบาลในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตเป็นธุรกิจชุมชนในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ทำให้สินค้าโอท็อปได้รับการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีมากขึ้นในบางประเภทผลิตภัณฑ์แม้แต่นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในระยะแรกที่ผ่านมาเน้นในการผลักดันผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีอยู่แล้ว โดยเปรียบเทียบเข้าสู่ระบบการส่งเสริมการตลาดแต่มาตรการการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เพิ่งได้รับความสนใจในปี 2546 ส่วนความสามารถในการพัฒนาธุรกิจชุมชนของกลุ่มผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ยังเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจเพียง ผิดเหินเท่านั้น วัดถุดิบ การขาดแคลนวัตถุดิบในพื้นที่ทำให้ต้องซื้อจากแหล่งอื่นทำให้มีราคาแพงเนื่องจากวัตถุดิบในท้องถิ่นเริ่มขาดแคลนและต้องนำเข้าจากท้องถิ่นอื่นหรือจากต่างประเทศทำให้ต้นทุนสูงขึ้นโดยเฉพาะเส้นด้าย ไม้ไผ่ ทำให้ชุมชนที่มีวัตถุดิบในท้องถิ่นสามารถแข่งขันได้ดีกว่าสินค้าในผลิตภัณฑ์เดียวกันเนื่องจากมีราคาถูก และค่าจ้างแรงงานในหมู่บ้านมีราคาสูงตามสภาพเศรษฐกิจ ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของดำรงศักดิ์ ชัยสินิท ที่กล่าวถึงปัจจัยแห่งความล้มเหลวของธุรกิจว่า บุคลากรโดยเฉพาะผู้บริหารมีคุณสมบัติส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม เช่น ขาดความรู้ในการดำเนินการ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น นำเงินทุนของกิจการไปใช้จ่ายในกิจกรรมส่วนตัว ไม่มีความรู้ในด้านการจัดการมีเงินทุนที่เพียงพอหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณเพิ่มรายได้ แรงงาน กลุ่มประสบปัญหา

ขาดผู้สืบทอดหรือผู้สืบสานภูมิปัญญาในการผลิตรุ่นต่อ ๆ ไป เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความปราณีต ความละเอียดอ่อน ทำให้ชาวบ้านและเด็กรุ่นใหม่ไม่ได้รับความสนใจ เห็นว่าการปั่นหม้อ การทอผ้า การจักสาน เป็นงานที่ต้องทนและเป็นงานที่หนักต้องใช้แรงงานในการผลิตทุกขั้นตอนรวมทั้งต้นทุนสูง ขณะเดียวกันราคายังไม่สูงมากเมื่อเทียบกับต้นทุนและแรงงานเนื่องจากระบบตลาดยังขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางที่เป็นผู้กำหนดซื้อ ราคาขาย ทำให้ลูกหลานหรือสมาชิก ไปประกอบอาชีพอื่น ทำให้แต่ละกลุ่มประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานและช่างฝีมือที่มีความชำนาญในการผลิตชิ้นงานคุณภาพสูง เนื่องจากค่าตอบแทนต่อหน่วยค่อนข้างต่ำ จึงต้องอาศัยความรักของคนรุ่นใหม่ ความอดทนและระยะเวลาเพื่อฝึกฝนความชำนาญ และการที่อัตราค่าจ้างแรงงานของไทยสูงขึ้นนั้น มีผลให้สินค้าโอท็อปกลับกลายเป็นอาชีพของผู้ที่มีทางเลือกน้อย ประกอบกับผู้บริโภคให้ความสนใจกับความแปลกใหม่ ความประณีตของผลิตภัณฑ์ในขณะที่ยังคงให้ความสำคัญต่อการมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยเหตุนี้ผู้สร้างสรรค์ชิ้นงานที่ไม่สามารถปรับตัวได้เร็วย่อมพบอุปสรรคในด้านการแข่งขันสูง ซึ่งมีผลทำให้ขาดความหลากหลายของผลิตภัณฑ์เนื่องจากไม่มีการพัฒนาให้มีหลากหลายรูปแบบและทันสมัยกับยุคปัจจุบันทำให้สินค้าล้นตลาด เนื่องจากแต่ละหน่วยประกอบการสร้างงานที่คล้ายคลึงกัน ถูกผลิตในลักษณะ Mass Production จึงมีการแข่งขันกันสูงในการดำเนินธุรกิจ กลุ่มผู้ประกอบการสินค้าโอท็อปขาดความรู้ในเชิงธุรกิจ โดยเฉพาะในการตั้งราคา ออกแบบผลิตภัณฑ์ และการบริหารการเงิน และการบริหารความเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดำรงศักดิ์ ชัยสนธิ กล่าวถึงปัจจัยแห่งความล้มเหลวของธุรกิจไว้ ดังนี้ บุคลากรโดยเฉพาะผู้บริหารมีคุณสมบัติส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม เช่น ขาดความรู้ในการดำเนินการ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ชอบทำงานหนักหรือไม่ทำงานล่วงเวลา ไม่มีการยืดหยุ่นมักจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง นำเงินทุนของกิจการไปใช้จ่ายในกิจกรรมส่วนตัว มีความสามารถเฉพาะทางด้านเทคนิควิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ไม่มีความรู้ในด้านการจัดการ เป็นต้น จากปัญหาข้างต้นที่กล่าวมามีหลายประเด็นที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ คุราโตะ และฮอตเกตส์ ได้ศึกษาถึงปัญหาและความล้มเหลวของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่าขาดการบริหารจัดการที่ดี การจัดการถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินธุรกิจขนาดย่อมถ้ามีปัญหาในด้านการจัดการจะมีผลอย่างมากในการดำเนินต่อไป (Kuratko D.F. and R.M. Hodgetts, 1996) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของใจมานัส พลอยดี พบว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและปัจจัยที่เกี่ยวกับกฎข้อบังคับ (ใจมานัส พลอยดี, 2540)

สรุป

การวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธี ในจังหวัดอุดรธาณึ้น สรุปการวิจัยได้ดังนี้ สินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานี เกิดจากการที่รัฐบาล มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐ โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2544 ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ซึ่งประกอบด้วยสินค้าโอท็อป 5 ประเภท คือ อาหาร เครื่องดื่ม ผ้าและเครื่องแต่งกาย ของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก และสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับประเทศ คือ คณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ (กอ.นตผ.) เป็นผู้ขับเคลื่อน และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการส่งเสริมการดำเนินงานโอท็อปจนถึงปัจจุบันโดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยการสนับสนุนส่งเสริมผู้ประกอบการสินค้าโอท็อป ซึ่งโครงการดังกล่าวในจังหวัดอุดรธานีพบว่ายอดจำหน่ายสินค้าโอท็อปส่วนใหญ่อยู่ในกิจการบางกิจการโดยเฉพาะร้านวิทีเหนมเนื่อง ร้านผ้า นาค่า และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด ซึ่งไม่ได้เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริงตามหลักการของโครงการ ถึงแม้ภาครัฐจะให้การสนับสนุนส่งเสริมในทุกปีภายใต้งบประมาณยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด และไม่สามารถยืนได้ด้วยตัวเองตามหลักการของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) สินค้าโอท็อปจังหวัดอุดรธานี จะเกี่ยวข้องกับวิถีชาวบ้านและชุมชนเป็นหลักและเกิดจากการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน การผลิตสินค้าโอท็อปจะใช้เวลาว่างจากการทำการเกษตรของชาวบ้านในชุมชน เพื่อใช้สอยในครัวเรือน แลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภทอื่น ๆ และจำหน่ายในสถานที่ต่าง ๆ กระบวนการผลิตและวิธีการผลิตจะใช้ครัวเรือนเป็นศูนย์กลางและใช้แรงงานในครัวเรือนและชุมชนเป็นหลัก ขั้นตอนการผลิตและเทคนิคต่าง ๆ ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์สินค้าโอท็อปสืบเนื่องต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แนวทางการพัฒนาสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีเพื่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดอุดรธานี คือการให้การอบรมพื้นฐานแก่กลุ่มผู้ประกอบการสินค้าโอท็อป โดยนำหลัก ธิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์ เพื่อนำมาเป็นหลักธรรมประยุกต์ยึดหลักเป็นแนวทางในด้านการผลิต การตลาด และมาตรฐานผลิตภัณฑ์โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้เรื่องหลักธิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์จากภาครัฐและภาคเอกชนมาให้ความรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่ผู้เข้าร่วมอบรมสัมมนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การตลาด การแปรรูป และการยกระดับมาตรฐานการผลิต

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อป จังหวัดอุดรธานี ซึ่งทั้งนี้ผู้เขียนบทความขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมิต แพงสร้อย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ ประธานกรรมการสอบ รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรณะ อาจารย์ ดร. สมคิด สุขเอิบ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องที่ท่านได้สละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งในการให้คำแนะนำ คำสั่งสอน คำปรึกษา เพื่อการปรับปรุงพัฒนาในการทำวิจัย และ เขียนบทความ จนทำให้การทำวิจัย และ เขียนบทความนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าโอท็อปโดยหน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 4 โรงเรียน วิทยาลัย ตลอดจนมหาวิทยาลัย

1.2 สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการสร้างเครือข่ายโดยหน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์ คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการบริหารจัดการ การสั่งการ การจัดคนเข้าทำงาน และการควบคุมในกระบวนการผลิต วัตถุดิบ แรงงาน เงินทุน เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์อันจะนำภูมิปัญญาที่ผ่านการลองผิดลองถูกมาแล้วเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโอท็อป

1.3 สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างแหล่งผลิตให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อฝึกอาชีพ เช่น แหล่งเรียนรู้การทอผ้า การย้อมคราม เครื่องปั้นดินเผา การแปรรูปผลไม้ แปรรูปไม้ไผ่ และการถนอมอาหาร โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติเพื่อสนับสนุนให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญารุ่นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตสินค้าโอท็อปในภาคอีสาน เพื่อเป็นประโยชน์ในเรื่องของการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารองค์ความรู้ในด้านกระบวนการผลิต การบริหารจัดการ การตลาด การบัญชีและการเงิน แรงงาน วัตถุดิบ เทคโนโลยี เป็นต้น

2.2 ควรศึกษาวิจัย เรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและพัฒนาสินค้าโอท็อปในประเทศไทย ซึ่งจะทำให้ได้คำตอบองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าโอท็อปในแต่ละภาค รวมทั้งแนวทางการการพัฒนาสินค้าโอท็อปในประเทศไทยได้

2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาสินค้าโอท็อปในภาคอีสาน เพื่อเปรียบเทียบปัญหาอุปสรรคในแต่ละพื้นที่ซึ่งจะได้ทราบปัญหา และแนวทางแก้ไขสินค้าโอท็อป ในแต่ละท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. (2546). *ผลการดำเนินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ปี 2546 – 2547*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- ใจมานัส พลอยดี. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน : เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช). ใน *วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติรี ตะโจประรัง. (21 กรกฎาคม 2561). ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัดอุดรธานี. (กศิพัญญ์ ทองแกม, ผู้สัมภาษณ์)
- ไตรรัตน์ ทันตาหะ. (25 กรกฎาคม 2561). ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัดอุดรธานี. (กศิพัญญ์ ทองแกม, ผู้สัมภาษณ์)
- ทองล้วน สิทธิพรหม. (18 กรกฎาคม 2561). ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัดอุดรธานี. (กศิพัญญ์ ทองแกม, ผู้สัมภาษณ์)
- พิสิษฐ์ บุญไชย. (2541). การพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน. ใน *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ไพจิตร จันดาตาล. (19 กรกฎาคม 2561). ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัดอุดรธานี. (กศิพัญญ์ ทองแกม, ผู้สัมภาษณ์)
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รำไพ นิระจันทร์. (24 กรกฎาคม 2561). ปัญหาและแนวทางการแก้ไขสินค้าโอท็อปตามหลักพุทธวิธีในจังหวัดอุดรธานี. (กศิพัญญ์ ทองแกม, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุชาติา โพธิ์เจริญ. (2542). *แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ ชุมชน กรณีศึกษาหัตถกรรมในจังหวัดภาคเหนือ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงอุตสาหกรรม.

Kuratko D.F. and R.M. Hodgetts. (1996). *Entrepreneurship : A contemporary approach. 4nd ed.* New York: The Dryden Press.

ผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

ECONOMIC IMPACT OF BORDER TRADE IN THE NORTHEAST REGION
AFTER DEBUT THE VIENTIANE NEW WORLD (VNW) PROJECT
IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC

กุลภัทร กมล

Kunlapat Kamol

บรรพต วิรุณราช

Banpot Wiroonrat

สุชนนี เมธิโยธิน

Suchonnee Methiyothin

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand

E-mail: kunlapat.kamol@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ และเพื่อหาแนวทางป้องกันผลกระทบเชิงลบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยใช้รูปแบบการแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลผู้ประกอบการโรงแรม นำเข้าส่งออก บริษัททัวร์บริเวณจุดผ่านแดนไทย-สปป.ลาว และผู้ประกอบการธุรกิจรถเช่าในจังหวัดอุดรธานีและหนองคาย สภาหอการค้าจังหวัดหนองคายและอุดรธานี 21 คน และทำการยืนยันผลด้วยวิจัยเชิงปริมาณโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ระดับสูงสุดที่สามารถผลักดันนโยบาย ดูแล ควบคุม กฎ ระเบียบทางการค้า และการอำนวยความสะดวกทางการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดน จำนวน 3 คน เพื่อสรุปแนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือสำหรับเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นประชาชน สปป. ลาว ที่เดินทางเข้ามาจับจ่ายใช้สอยในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัด

* Received 9 August 2019; Revised 13 September 2019; Accepted 18 September 2019

หนองคายในวันเสาร์-อาทิตย์และวันต้นเดือน จำนวน 400 คน เพื่อสอบถามความเห็นของประชาชน สปป. ลาว และแนวโน้มการจับจ่ายฝั่งไทยในอนาคตหลังจากมีเมืองใหม่ในนครเวียงจันทน์ สปป. ลาว ซึ่งใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย Independent sample t-test, One-Way ANOVA F-test และ Multiple Regression Analysis (MRA)

ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยต้นที่สามารถส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ได้แก่ ปัจจัยการประหยัฒภาชีนำเข้า โดยมีค่า $F = 4.100$ Sig. = 0.003 และค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R Square) เท่ากับ 0.360 ในขณะที่ ปัจจัยด้านการลดต้นทุนด้านภาชี ปัจจัยด้านการประหยัฒค่าขนส่ง และปัจจัยด้านการประหยัฒเวลาในการจับจ่าย ไม่ส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นได้ แนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการสร้างเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว มีดังนี้ 1) ยกระดับการค้าและบริการให้ได้มาตรฐาน ท้นต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสตลาด เน้นการพัฒนาบุคลากร จัดกิจกรรมสร้างความร่วมมือธุรกิจท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ 2) พัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและเมืองชายแดน เพื่อรองรับการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ 3) พัฒนาคมนและสังคมให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากการลงทุนของจีนใน สปป. ลาว ให้ไทยมีความมั่นคงและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และ 4) ปรับตัวมาตรการภาชีจากผลกระทบรัฐบาลลาวขึ้นภาชีนำเข้าสินค้าจากไทย

คำสำคัญ: ผลกระทบ, เศรษฐกิจ, การค้าชายแดน, นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว

Abstract

This research aims to study to study factors that affecting the northeast border trade economy after debut the Vientiane New World (VNW) and find ways to prevent the negative effects of the northeast border trade economy after debut the Vientiane New World (VNW) in the Lao People's Democratic Republic. The researcher used the mixed methodology that consisting of qualitative research by in-depth interviews 21 of hotel operators, importers, exporters, tour agencies, car rental operators in Udon Thani and Nong Khai and Council of Nong Khai and Udon Thani Chamber of Commerce. A result confirmation consisted in-depth interviews 3 of top-level officials that can push policies to control trade regulations and facilitation of border trade and border trade to summarize ways to prevent the negative effects of the northeast border trade economy for

Vientiane New World (VNW). A quantitative research used 400 questionnaires on the opinions of the people of Laos PDR traveling to spend in Udon Thani and Nong Khai Province on Saturday - Sunday and the beginning of the month to inquire about the opinion of the people of Laos PDR and the trend of Thai shoppers in the future after the Vientiane New World (VNW) which uses statistics to analyze the data such as percentage, mean, Independent sample t-test, One-Way ANOVA F-test and Multiple Regression Analysis (MRA).

The results showed that:

the main factors affect the future shopping trend after the Vientiane New World (VNW) occurred at the significant level of 0.05 is the import tax saving factors with the value of $F = 4.100$ Sig. = 0.003 and the decision coefficient (R Square) equal to 0.360. While the factor of tax cost reduction freight saving factor and the factors of saving time in shopping does not affect the future shopping trend after the Vientiane New World (VNW) is debate. Guidelines to prevent the negative impact of the northeast trade economy that corresponds to the context of the change cause from the new city in Vientiane, Lao PDR are as follows: 1) Raise the level of trade and service to meet standards keep up with the changing market trends focusing on personnel development, organizing activities for cooperation in tourism businesses and facilities. 2) Develop the city center of prosperity and border cities to support international links. 3) Developing people and society to be ready to changes from Chinese investment in Lao PDR for Thailand to be stable and live happily together and 4) adjust tax measures from the impact of the Lao government on importing goods from Thailand.

Keywords: Impact, Economy, Border Trade, Vientiane Capital Lao PDR

บทนำ

ในปัจจุบัน การส่งออกจัดได้ว่าเป็นแหล่งรายได้หลักของหลายประเทศในโลก เนื่องจากพรมแดนการค้าของโลกไม่เคยหยุดนิ่งการค้าและเส้นทางการค้าที่สำคัญไม่เพียงปรากฏขึ้นจากเวทีการค้ากับประเทศมหาอำนาจในระดับโลกเท่านั้นสถานการณ์ปัจจุบันที่เศรษฐกิจประเทศพัฒนาแล้วทั้งสหรัฐฯ สหภาพยุโรป ยังไม่ส่งสัญญาณการฟื้นตัวที่ชัดเจน แต่ประเทศไทยยังสามารถแสวงหาโอกาสทางการค้าได้จากการค้าที่ปรากฏขึ้นตามขอบพรมแดนของประเทศและพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวของสินค้าและบริการข้ามพรมแดนนั่นเองที่ถูกเรียกว่า

“ตลาดการค้าชายแดน” การค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านในรูปการค้าชายแดนและการค้าข้ามแดนเป็นความหวังสำคัญในการขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย (Nopparat Wongwittayaphanich Chitra Rojprasertkul and Sermsit Chomedsri, 2011) ปัจจุบันมูลค่าการค้าชายแดนและการค้าข้ามแดนมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 6 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศทั้งหมดของไทย โดยพิจารณาในพื้นที่ด่านศุลกากรจังหวัดหนองคายที่มีปริมาณการค้าชายแดนกับ สปป. ลาว สูงที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2012) ด่านศุลกากรจังหวัดหนองคายเชื่อมติดกับนครหลวงเวียงจันทน์ เนื่องจากมีด่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาวเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่สำคัญระหว่างประเทศซึ่งจะนำสินค้าจากไทยเพื่อส่งต่อไปยังแขวงต่าง ๆ รวมทั้งส่งผ่านไปยังประเทศเวียดนามและจีนและ สปป. ลาว เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทางทะเลแต่มีเส้นทางการคมนาคมระหว่างประเทศที่สามารถเชื่อมต่อ (Land Link) จากไทยไปประเทศที่สามในอนุภูมิภาคได้

ในปัจจุบันภาวะการค้าชายแดนไทย-ลาวทางด้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทิศทางการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ไทยค้าขายกับลาวมากขึ้น (Office of Industrial Economics, 2011) ในปี พ.ศ. 2553 สปป. ลาว ได้ก้าวข้ามจากการเป็นประเทศรายได้ต่ำโดยศูนย์วิจัยกสิกรไทย คาดว่า ในปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมารายได้ต่อหัวของ สปป. ลาว อยู่ที่ประมาณ 1,450 ดอลลาร์ฯ และประเมินว่าจะมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าของระดับดังกล่าวได้ประมาณปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) โดยหากเปรียบเทียบกับจังหวัดของไทย อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบัน สปป. ลาว มีรายได้ต่อหัวใกล้เคียงกับจังหวัดมหาสารคาม หนองคาย และชัยภูมิ แต่ในอีกไม่ถึง 10 ปีข้างหน้า อาจมีกำลังซื้อสูงขึ้นมาทัดเทียมกับจังหวัดขอนแก่นในปัจจุบันได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า อำนาจซื้อของชาวลาวที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นการเพิ่มทางเลือกในการใช้จ่ายบริโภคสินค้าได้หลากหลาย จากข้อมูล รายได้ที่เกิดจากนักท่องเที่ยว สปป. ลาวปี พ.ศ. 2553 พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่ชาว สปป. ลาว ข้ามฝั่งมาใช้จ่ายในไทยเฉลี่ยวันละ 3,087 บาท รวมกว่า 12,397 ล้านบาทต่อปี มีอัตราการเติบโตร้อยละ 16.07 เทียบกับปี พ.ศ. 2552 โดยพฤติกรรมนักท่องเที่ยว สปป. ลาว ที่นิยมเดินทางผ่านพรมแดนจากข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า การเดินทางผ่านสะพานมิตรภาพไทย - ลาว จังหวัดหนองคายมากที่สุด ส่วนใหญ่จะเดินทางข้ามฝั่งมาเองแบบอิสระสำหรับผู้ที่ไม่มียอดนำขั้วแดนมาและนิยมเช่ารถตู้ฝั่ง จังหวัดหนองคายเพื่อซื้อสินค้า เดินทางห้างสรรพสินค้าในฝั่งไทยและทานอาหารรวมทั้ง เยี่ยมญาติ ด้านการเดินทางเข้ามารักษาตัว, พบแพทย์มีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวลาวที่มีรายได้ค่อนข้างดี (Ministry of Tourism and Sports, 2011) ส่วนประเภทสินค้าและบริการที่นิยมมาใช้จ่ายและใช้บริการจากงานวิจัยเรื่อง ทศนคติผู้บริโภคชาวลาวต่อสินค้าและบริการที่มีศักยภาพส่งออกของ SMEs ไทย พบว่า สินค้าจากไทยที่ผู้บริโภค

ลาวซื้อบ่อยที่สุด คือ เสื้อผ้า คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือ อุปกรณ์ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 26 อะไหล่รถยนต์ (รวมถึงยางรถยนต์) ร้อยละ 14 อื่น ๆ ร้อยละ 10 อัญมณี และเครื่องประดับร้อยละ 5 และชิ้นส่วนเครื่องจักรการเกษตรร้อยละ 5 ส่วนบริการจากไทยที่ผู้บริโภคคนลาวใช้บ่อยที่สุดคือ ร้านอาหารโดยเฉพาะสไตน์ Modern มากถึงร้อยละ 61 รองลงมาคือ ร้านกาแฟร้อยละ 18 คลินิกเสริมความงามร้อยละ 9 ประดับยนต์ และบริการติดเครื่องเสียงร้อยละ 5 อื่น ๆ ร้อยละ 4 สปา และนวดแผนโบราณร้อยละ 3 ร้านอาหาร (Prasert Wichitnopparat, 2014)

จากข้อมูลข้างต้นอาจจะกล่าวได้ว่าสปป. ลาว มีปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ไทย และ สปป. ลาว ค้าขายกันมากขึ้น และ สปป. ลาว เอง ก็ได้เข้าเป็นสมาชิกลำดับล่าสุดขององค์การการค้าโลก (World trade organization: WTO) และการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN economic community: AEC) (Exim Bank of Thailand, 2013) สปป. ลาว จึงมีแรงที่จะพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักลงทุนและนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยเฉพาะนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศและเป็นเขตการปกครองพิเศษอยู่ตรงข้าม จังหวัดหนองคาย (Department of Trade Negotiations, 2012) ซึ่งถือเป็นใจกลางความเจริญและศูนย์กลางการเจรจาติดต่อธุรกิจที่สำคัญของ สปป. ลาวส่งผลให้รัฐบาล สปป. ลาว อนุมัติให้มีการดำเนิน โครงการ “โลกใหม่แห่งเวียงจันทน์ หรือ Vientiane New World” ซึ่งเป็นโครงการลงทุนของประเทศจีนร่วมกับ สปป. ลาว ในนามบริษัท CAMCE Investment (Lao) Co Ltd. ซึ่งจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์จีน โดยโครงการโลกใหม่แห่งเวียงจันทน์ (Vientiane New World) ใช้เงินลงทุนกว่า 600 ล้านดอลลาร์ บนเนื้อที่สัมปทานริมฝั่งแม่น้ำโขงรวม 42 เฮกตาร์ (เกือบ 263 ไร่) ซึ่งในนั้นจะมีพื้นที่สำหรับก่อสร้างราว 700,000 ตารางเมตร ประกอบด้วยที่อยู่อาศัยระดับหรู ห้างสรรพสินค้า โรงแรมระดับ 5 ดาว 1 หลัง อพาร์ทเมนต์ และอาคารศูนย์ธุรกิจทันสมัยกลายเป็นเขตเมืองใหม่ทันสมัยงามตา และเป็น “แลนด์มาร์ก” อีกแห่งหนึ่งของเมืองหลวง จะใช้เวลาดำเนินการ 6-8 ปี โดยรวมเอาสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งมีความทันสมัยและเอื้อต่อการทำธุรกิจรวมทั้งที่อยู่อาศัยระดับบนไว้ (Exim Bank of Thailand, 2013) จะเห็นได้ว่าโครงการโลกใหม่แห่งเวียงจันทน์ (Vientiane New World) เป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ทันสมัยและสำคัญมากที่สุดโครงการหนึ่งในนครหลวงเวียงจันทน์โครงการดังกล่าวจะสามารถดึงดูดนักลงทุนและนักท่องเที่ยวต่างชาติให้หันมาสนใจลาวมากขึ้นส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศโดยได้ (Banphot Wirunrat, 2015)

มีการคาดการณ์ว่าจะช่วยสร้างงานมากกว่า 5,000 ตำแหน่งในลาว อีกทั้งโครงการดังกล่าวยังอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว มีการวางแผนพัฒนาความเจริญความทันสมัยให้สามารถอยู่ได้อย่างกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ของเวียงจันทน์ (Senate Secretariat Foreign

Language Office, 2015) นอกจากโครงการโลกใหม่แห่งเวียงจันทน์ (Vientiane New World) แล้วนครหลวงเวียงจันทน์ยังมีโครงการขนาดใหญ่อื่น ๆ ที่กำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้าง อาทิโครงการ Mega Mall (โครงการก่อสร้างแหล่ง ช้อปปิ้งขนาดใหญ่) และโครงการก่อสร้าง โรงแรม 5 ดาวและศูนย์การค้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สปป. ลาว กำลังมุ่งหน้าสู่ ความเป็นสากลอย่างไม่หยุดยั้งเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางการค้าและการลงทุนของ ประเทศประกอบกับมีระบบสาธารณูปโภคครบครันซึ่งรัฐบาล สปป. ลาว ตั้งเป้าหมายเพิ่มเป็น 25 แห่งภายในปี พ.ศ. 2563 ส่งผลให้ สปป. ลาว มีศักยภาพสูงในการรองรับกิจกรรมทาง การค้าและการลงทุนที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นอีกมากในอนาคตอีกทั้งยังเป็นปัจจัยกระตุ้นเศรษฐกิจ ให้ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปีสอดคล้องกับเป้าหมายที่รัฐบาลตั้งไว้ (Exim Bank of Thailand, 2013) ประเด็นเรื่องโครงการโลกใหม่แห่งเวียงจันทน์ (Vientiane New World) จากการประชุมวิชาการระดมความคิดเห็นเรื่องการค้าการลงทุนชายแดนที่ผู้วิจัยเข้าร่วม เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2558 ร่วมกันระหว่าง 4 หน่วยงาน 1) วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ 2) กรม กิจการชายแดนทหาร 3) นักธุรกิจไทยที่ไปลงทุนกับ สปป. ลาว และ 4) ผู้บริหารจากสมาคม นักธุรกิจหนุ่มแห่งชาติลาว ประเด็นจากบทสัมภาษณ์ถึงปัญหาการค้าชายแดนต่าง ๆ ในเบื้องต้นเชื่อว่าจากเดิมที่ประชาชน สปป. ลาว ข้ามแดนมา จังหวัดหนองคายและจังหวัด อุดรธานีเพื่อจับจ่ายสินค้าอุปโภคบริโภค รักษาพยาบาล เรียนหนังสือ แต่ในอนาคตเมื่อหันไป มองโครงการ โครงการโลกใหม่แห่งเวียงจันทน์ (Vientiane New World) สร้างเสร็จ อาจส่งผล กระทบทำให้ประชาชนสปป. ลาว เดินทางข้ามแดนมาไทยลดลง ส่งผลให้การค้าชายแดนไทย และ สปป. ลาว ลดลงด้วย หลายฝ่ายลงความเห็นว่า ประชาชนชาวอุดรธานีและหนองคายเอง ยังเพิกเฉยต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ย่อมไม่มีผลดีกับประเทศไทย ซึ่งการยกระดับ การค้าและบริการให้ได้มาตรฐาน ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสตลาด เน้นการพัฒนา บุคลากร จัดกิจกรรม สร้างความร่วมมือธุรกิจท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ ในขณะที่การพัฒนาเมือง ศูนย์กลางความเจริญและเมืองชายแดน เพื่อรองรับการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติเป็นสิ่ง สำคัญที่ภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก ในขณะเดียวกันก็ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคนและ สังคมให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากการลงทุนของนักลงทุนชาวจีนใน สปป. ลาว ให้ไทยมี ความมั่นคง และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน รวมถึงการปรับตัวมาตรการภาษีจากผลกระทบบริษัท ลาวขึ้นภาษีนำเข้าสินค้าจากไทย ซึ่งจะส่งผลต่อการนำเข้าและส่งออกของผู้ประกอบการตาม แนวชายแดนได้

ดังนั้นรัฐและองค์การภาคเอกชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรริบหามาตรการคุ้มครองธุรกิจ และอุตสาหกรรมของไทยตั้งแต่นี้ (Chutha Thienthai, 2012) ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่มาของ การศึกษาแนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่เป็นผลจากการสร้างเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มรูปแบบและโอกาสของการค้าจากมุมมองของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางและกลยุทธ์ป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้า เพื่อให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนและภาคส่วนอื่น ๆ ของไทยได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น ถึงแม้จะมีการเปิด Vientiane New World แล้วก็ตาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อหาแนวทางป้องกันผลกระทบทางลบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลผู้ประกอบการโรงแรม นำเข้าส่งออก บริษัททัวร์บริเวณจุดผ่านแดนไทย-สปป.ลาว และผู้ประกอบการธุรกิจรถเช่าในจังหวัดอุดรธานีและหนองคาย สภาหอการค้าจังหวัดหนองคายและอุดรธานี ถึงการจับจ่ายของประชาชน สปป.ลาว และแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังจากมีเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว 21 คน และทำการยืนยันผลด้วยวิจัยคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ระดับสูงสุดที่สามารถผลักดันนโยบาย ดูแล ควบคุม กฎ ระเบียบทางการค้าและการอำนวยความสะดวกทางการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดน จำนวน 3 คน เพื่อสรุปแนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือสำหรับเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นประชาชน สปป. ลาว ที่เดินทางเข้ามาจับจ่ายใช้สอยในจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดหนองคายในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันต้นเดือน จำนวน 400 คน เพื่อสอบถามความเห็นของประชาชน สปป. ลาว และแนวโน้มการจับจ่ายฝั่งไทยในอนาคตหลังจากมีเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว ซึ่งใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย Independent sample t-test, One-Way ANOVA F-test และ Multiple Regression Analysis (MRA) โดยมีขั้นตอนการวิจัย เริ่มจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกพร้อมตรวจสอบคุณภาพโดยการทดสอบค่า IOC โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งผลการทดสอบมีค่า IOC มากกว่า 0.60 ทุกข้อคำถาม แล้วจึงนำไปลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแนวชายแดนจังหวัดอุดรธานีและหนองคาย สรุปผลการ

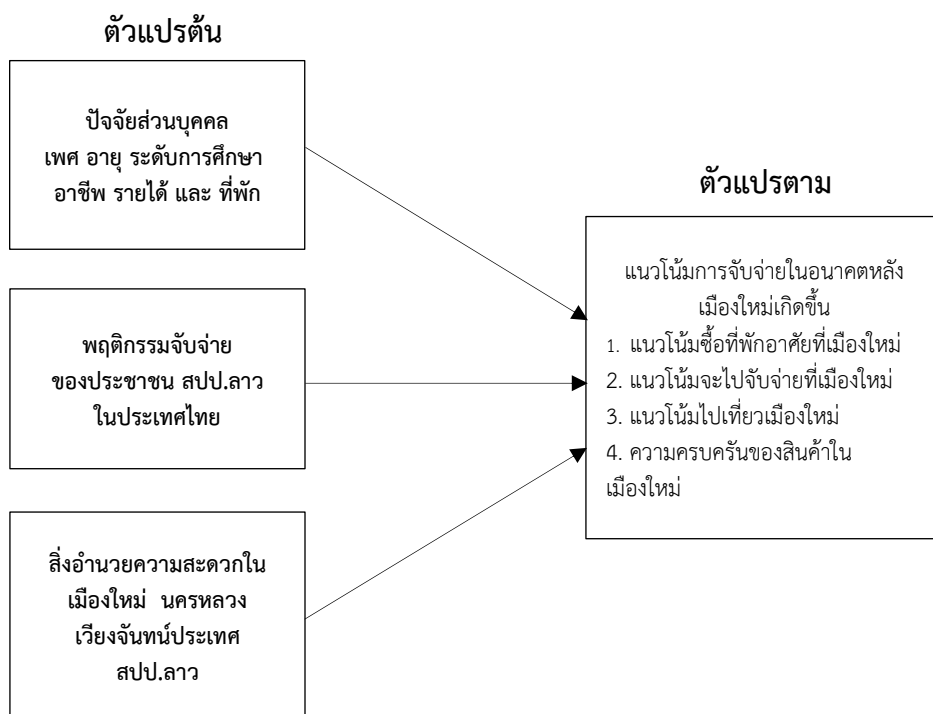

สัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้ไปจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน สปป. ลาว และแนวโน้มการใช้จ่ายฝั่งไทยในอนาคตหลังจากมีเมืองใหม่ในนครเวียงจันทร์ สปป. ลาว 400 ชุด พร้อมตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามโดยการทดสอบค่า IOC และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จากการ Try out 30 ชุด ซึ่งข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.70 แล้วจึงนำแบบสอบถามที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณพื้นที่ตามแนวชายแดนจังหวัดอุดรธานีและหนองคาย แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์เพื่อแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก ทำการลงรหัสข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการวิจัย รวมถึงการจัดทำข้อเสนอแนะ และจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ในขั้นตอนสุดท้าย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดการค้าชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กับ สปป.ลาว แนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคชาวสปป.ลาว แนวทางการเตรียมความพร้อมป้องกันผลกระทบทางลบและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ ตัวแปรปัจจัยหรือตัวแปรต้น ที่เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และที่พัก ปัจจัยด้านพฤติกรรมใช้จ่ายของประชาชน สปป.ลาว ในประเทศไทย ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรย่อย 11 ปัจจัย ได้แก่ 1) เหตุผลในการเดินทางข้ามฝั่งมา 2) ประเภทสินค้าที่ต้องการใช้จ่าย 3) ประเภทบริการที่ต้องการใช้จ่าย 4) สิ่งดึงดูดใจในจังหวัดอุดรธานี 5) สิ่งดึงดูดใจในจังหวัดหนองคาย 6) ผู้ร่วมเดินทาง 7) วันที่เดินทาง 8) การประชาสัมพันธ์ 9) จำนวนวันที่มาใช้จ่าย 10) ค่าใช้จ่ายโดยประมาณ 11) กิจกรรมในการท่องเที่ยว และปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองใหม่ นครหลวงเวียงจันทน์ประเทศ สปป.ลาว ในขณะเดียวกันก็ได้ตัวแปรตามด้านแนวโน้มการใช้จ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรย่อย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) แนวโน้มซื้อที่พอกอาศัยที่เมืองใหม่ 2) แนวโน้มจะไปใช้จ่ายที่เมืองใหม่ 3) แนวโน้มไปเที่ยวเมืองใหม่ และ 4) ความครบครันของสินค้าในเมืองใหม่ โดยผู้วิจัยสามารถเขียนรูปแบบความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เดินทางข้ามมาจับจ่ายฝั่งไทยส่วนใหญ่ มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นผู้มียรายได้ระหว่าง 5,001 บาท ถึง 10,000 บาท ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านปัจจัยส่วนบุคคลกับค่าเฉลี่ยความต่างของแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น

ปัจจัยส่วนบุคคล	Sum of Squares	df	F	Sig.
เพศ	-	448	0.008	0.149
อายุ	129.555	448	0.535	0.750
ระดับการศึกษา	128.746	448	4.653*	0.010
อาชีพ	129.557	449	1.746	0.123
รายได้	129.557	449	1.069	0.381
ที่พัก	-	448	27.364*	0.000

จากตารางที่ 1 พบว่า ความแตกต่างของระดับการศึกษาและที่พักของประชาชน สปป.ลาว ในไทย มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มการใช้จ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ในขณะที่ความแตกต่างของเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ของประชาชน สปป.ลาว ในไทย จะมีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มการใช้จ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านพฤติกรรมใช้จ่ายของประชาชน สปป.ลาว กับค่าเฉลี่ยความต่างของแนวโน้มการใช้จ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น

พฤติกรรมใช้จ่าย	Sum of Squares	df	F	Sig.
เหตุผลในการเดินทางข้ามฝั่งมา	129.557	449	1.092	0.364
ประเภทสินค้าที่ต้องการใช้จ่าย	129.557	449	1.389	0.227
ประเภทบริการที่ต้องการใช้จ่าย	129.557	449	1.728	0.127
สิ่งดึงดูดใจในจังหวัดอุดรธานี	129.028	447	2.580	0.260
สิ่งดึงดูด ในจังหวัดหนองคาย	125.878	445	0.707	0.587
ผู้ร่วมเดินทาง	129.407	448	3.669*	0.006
วันที่เดินทาง	128.149	448	3.513*	0.008
การประชาสัมพันธ์	129.104	448	1.037	0.388
จำนวนวันที่มาใช้จ่าย	125.830	436	5.142*	0.002
ค่าใช้จ่ายโดยประมาณ	128.601	442	5.329*	0.000
กิจกรรมในการท่องเที่ยว	129.086	448	0.679	0.639

จากตารางที่ 2 พบว่า ความแตกต่างของผู้ร่วมเดินทาง วันที่เดินทาง จำนวนวันที่มาใช้จ่าย และค่าใช้จ่ายโดยประมาณของประชาชน สปป.ลาว ในไทย มีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มการใช้จ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ในขณะที่ความแตกต่างของเหตุผลในการเดินทาง ประเภทสินค้าที่ต้องการ ประเภทบริการที่ต้องการ สิ่งดึงดูด รูปแบบการเดินทาง การประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมในการท่องเที่ยวของประชาชน สปป.ลาว ในไทย จะมีค่าเฉลี่ยของแนวโน้มการใช้จ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น ไม่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณเชิงเส้นอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error				Tolerance	VIF
(ค่าคงที่)	2.329	0.132		17.602	0.000		
การประหยัดภาษีนำเข้า	0.097	0.045	0.150	2.148*	0.032	0.445	2.247
การลดต้นทุนด้านภาษี	0.006	0.054	0.009	0.117	0.907	0.381	2.623
การประหยัดค่าขนส่ง	0.039	0.044	0.065	0.888	0.375	0.399	2.504
การประหยัดเวลาในการจับจ่าย	-0.009	0.035	-0.017	-0.248	0.804	0.482	2.075
R	0.189						
R Square	0.360						
Adjusted R Square	0.270						
F-ratio	4.100*	(0.003)					

Dependent Variable: แนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น

*P-value < 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรปัจจัยทั้ง 4 ด้าน มีค่า VIF ไม่เกิน 10 จึงไม่เกิดปัญหาการสหสัมพันธ์กัน (Multicollinearity) ระหว่างตัวแปร ทดสอบค่าสถิติทดสอบ F ได้เท่ากับ 4.100 หมายความว่า ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่มมีค่าเป็น 4.100 เท่าของค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม ค่า Sig. = 0.003 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ 0.05 แสดงว่าสามารถปฏิเสธสมมติฐาน H_0 หมายความว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองใหม่ สปป.ลาว นครหลวงเวียงจันทน์อย่างน้อย 1 ปัจจัย ที่สามารถพยากรณ์แนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) ระหว่างตัวแปรต้น/ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม มีค่าเท่ากับ 0.189 หมายความว่า ตัวแปรทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์ต่อกันร้อยละ 18.90 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R Square) เท่ากับ 0.360 หมายความว่า ตัวแปรด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองใหม่ สปป.ลาว นครหลวงเวียงจันทน์ สามารถขจัดความผิดพลาดที่เกิดจากการพยากรณ์แนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นได้ร้อยละ 36.00 ส่วนค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เมื่อปรับแล้ว (Adjusted R Squarer) เท่ากับ 0.270

ตัวแปรปัจจัยต้นที่สามารถส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ได้แก่ ปัจจัยการประหยัดภาษีนำเข้า ในขณะที่ ปัจจัยด้านการลดต้นทุนด้านภาษี ปัจจัยด้านการประหยัดค่าขนส่ง และปัจจัยด้านการประหยัดเวลาในการจับจ่าย ไม่ส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงสามารถแสดงสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{Unstandardized } \hat{Y}_{\text{แนวโน้ม}} &= 2.329 + 0.097X_1^* + e \\ \text{Standardized } Z\hat{Y}_{\text{แนวโน้ม}} &= 0.150Z_{X1} \end{aligned}$$

จากสมการพยากรณ์ Unstandardized ในข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยด้านการประหยัดภาษีนำเข้าส่งผลกระทบต่อเชิงบวกต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีค่า $t = 2.148$ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า หากไม่มีปัจจัยด้านการประหยัดภาษีนำเข้า จะทำให้แนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นอยู่ที่ระดับ 2.329 หน่วย แต่พอมีปัจจัยด้านการประหยัดภาษีนำเข้ามาสนับสนุน ก็จะทำให้แนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นมีค่ามากขึ้น ในขณะที่ตัวแปรต้น/ ตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ ไม่ได้ส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้นเลย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อหาแนวทางป้องกันผลกระทบเชิงลบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

แนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการสร้างเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว มีดังนี้

1. ยกระดับการค้าและบริการให้ได้มาตรฐาน หันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสตลาด เน้นการพัฒนาบุคลากร จัดกิจกรรม สร้างความร่วมมือธุรกิจท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งจากความเห็นของสภาหอการค้าจังหวัดหนองคายและอุดรธานีระบุว่า ปัจจุบันการแข่งขันในตลาดสินค้าและบริการมีความรุนแรงมากกว่าในอดีต ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพทั้งสินค้าและบริการ รวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับตามสากล ก็จะช่วยให้ขีดความสามารถทางการแข่งขันของผู้ค้าเพิ่มขึ้นได้

2. พัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและเมืองชายแดน เพื่อบริการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ ซึ่งจากความเห็นของผู้ประกอบการนำเข้าส่งออกและบริษัททัวร์บริเวณจุดผ่านแดนไทย-สปป.ลาว ที่ระบุว่า โลกไร้พรมแดนในปัจจุบันจะเป็นตัวกำหนดการ

พัฒนาระดับประเทศและระดับโลก การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการค้าขายระหว่างประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นได้จะต้องมาจากการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองชายแดน เพื่อให้เกิดการความเข้มแข็งเชิงโครงสร้าง แล้วจึงพัฒนาไปสู่โครงข่ายระดับนานาชาติต่อไป

3. พัฒนาคมนาคมและสังคมให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากการลงทุนของจีนใน สปป. ลาว ให้ไทยมีความมั่นคง และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ซึ่งจากความเห็นของสภาหอการค้า จังหวัดหนองคายและอุดรธานี ที่ระบุว่า การเตรียมความพร้อมรับมือจากการลงทุนจากนักลงทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในเมืองไทยและประเทศเพื่อนบ้าน จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถที่จะรับมือกับผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจที่มีนายทุนต่างชาติเป็นเจ้าของได้

4. ปรับตัวมาตรการภาษีจากผลกระทบรัฐบาล สปป. ลาวขึ้นภาษีนำเข้าสินค้าจากไทย ซึ่งจากความเห็นของผู้ประกอบการนำเข้าส่งออกและสภาหอการค้าจังหวัดหนองคายและอุดรธานี ที่ระบุว่า สปป. ลาว ได้มีมาตรการด้านภาษีนำเข้าสินค้าจากประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การส่งออกและนำเข้าสินค้าของประเทศไทยโดยตรง การปรับตัวตามมาตรการด้านภาษีของผู้ประกอบการนำเข้า ส่งออก จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถรับมือและเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ได้โดยไม่เดือดร้อนจนเกินไป

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาในข้างต้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยต้นที่ สามารถที่ ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดน ตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 ได้แก่ ปัจจัยการประหยัดภาษีนำเข้า สอดคล้องกับ Thanyathip Sripana (Thanyathip Sripana, 2010) ที่กล่าวว่า ส่วนใหญ่ชาวลาวจะข้ามมายังฝั่งไทยเพื่อซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อไปใช้ในครัวเรือนหรือขายในท้องถิ่น โดยสินค้าเหล่านั้นไม่ได้มีการคิดภาษีเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ในขณะที่ Lovelock and Wright (Lovelock, C. H., & Wright, L., 1999) กล่าวว่า การรับรู้ของผู้บริโภคที่ได้จากปัจจัยต่าง ๆ นั้น มีผลต่อการประเมินการเลือกสินค้าและบริการ เนื่องจากผู้บริโภคจะนำข้อมูลได้ร้อมมาใช้ในการประเมิน 3 วิธี คือ 1) การพิจารณาจากเอกสารหรือข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากการโฆษณา แผ่นพับ เว็บไซต์ ซึ่งรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาประเมินผลเลือกธุรกิจบริการ 2) การปรึกษากับบุคคลอื่น ทั้งที่เป็นเพื่อน บุคคลในครอบครัวหรือแม้แต่ผู้ที่เคยใช้บริการมาแล้ว และ 3) การไปที่ธุรกิจบริการด้วยตนเอง เพื่อต้องการประเมินในการเลือกธุรกิจบริการ จากลักษณะการให้บริการ บรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของธุรกิจ ซึ่งผู้บริโภคไม่สามารถทราบได้ว่าธุรกิจบริการมีการบริการที่ดีหรือไม่ ผู้บริโภคสามารถประเมินธุรกิจบริการได้จาก

ลักษณะทางกายภาพที่จับต้องได้ (Bitner, M. J., 1990) สอดคล้องกับ Department of International Trade Promotion (Department of International Trade Promotion, 2014) ที่กล่าวว่า เมืองใหม่จะมีสินค้าแบรนด์เนมที่ถูกกว่าท้องตลาดเพราะภานาเข้าจะไม่มาก เช่นเมืองอื่น ๆ ในประเทศ เพื่อนบ้าน ซึ่งจะทำให้แนวโน้มการซื้อสินค้าและบริการในเมืองใหม่จะมากขึ้น เพราะประชาชนมีความตั้งใจที่จะเดินทางไปจับจ่ายใช้สอยตั้งแต่แรก สอดคล้องกับ Exim Bank of Thailand (Exim Bank of Thailand, 2013) ที่กล่าวว่า ในภาพรวมจากแผนกค้นคว้าเศรษฐกิจมหภาคของ สปบ.ลาว พบว่า ในปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมา การบริโภคของครัวเรือนชาวลาวยังคงขยายตัว โดยมีอัตราแนวโน้มการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคระยะยาว และระยะสั้นเพิ่มขึ้น ซึ่งร้อยละ 22 ยังคงทานอาหารนอกบ้านทุกวันหรือเกือบทุกวัน โดยเฉพาะอาหารกลางวันที่คนวัยทำงานมักไปรับประทานอาหารในร้านใกล้ ๆ ที่ทำงาน ชาวลาวยังคงนิยมบริโภคของไทยมากกว่าสินค้าจากประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ซึ่งคุ้นเคยและนิยมสินค้าอุปโภคบริโภคของไทยเป็นอย่างดี และทั่วไปแล้วร้อยละ 45 นิยมซื้อเป็นห่อเล็ก ๆ คราวละ 1-2 ชิ้น ในร้านค้าปลีก ในขณะที่เดียวกันสิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองใหม่จะมีการพัฒนาในระดับมากเพื่อรองรับประชาชนที่จะเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Chan (Chan, K., 1999) ที่กล่าวว่า ประเทศเพื่อนบ้านอย่าง สปบ.ลาว มีการเชื่อมโยงเศรษฐกิจไปยังเขตจีนตอนใต้ ทำให้เกิดการเข้ามาลงทุน และเข้ามาแสวงหาช่องทางทางการตลาดใหม่ ๆ ใน สปบ.ลาว มากขึ้น จากการมุ่งเน้นการตลาดในเมืองใหญ่ของจีนขยายไปยังทางตอนใต้ของประเทศจีน ในขณะที่ Angeles (Angeles, V. M., 2015) พบว่า นโยบายในดึงดูดการลงทุน และการเชื่อมโยงของระบบการขนส่งที่ดีส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองที่มีศักยภาพได้ นัยยะต่อประเทศไทยจากการที่ประเทศจีนเข้ามาสร้างเมืองใหม่ใน สปบ.ลาว เป็นสิ่งท้าทายให้ผู้ประกอบการไทยต้องปรับกลยุทธ์ด้านการตลาด เพื่อเตรียมพร้อมรับการแข่งขันจากสินค้าราคาถูกของจีนที่คาดว่าจะเป็คู่แข่งในอนาคตได้

2. แนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจการค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการสร้างเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สปบ. ลาว ผลการศึกษาพบว่า

2.1 ยกระดับการค้าและบริการให้ได้มาตรฐาน ท้นต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสตลาด เน้นการพัฒนาบุคลากร จัดกิจกรรม สร้างความร่วมมือทางธุรกิจท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สอดคล้องกับ Exim Bank of Thailand (Exim Bank of Thailand, 2013) ที่กล่าวว่า โครงการ Vientiane new world จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างชาติระดับบนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในนครหลวงเวียงจันทน์เพิ่มขึ้น ด้วยที่พักอาศัยที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันและได้มาตรฐานระดับสากล ประกอบกับศูนย์รวมแหล่งช้อปปิ้ง และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อาทิ วัดศรีสะเกษ และพระธาตุหลวง ซึ่งเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวสำคัญของนครหลวงเวียงจันทน์ จึงเป็นโอกาสสำหรับนักลงทุนไทยในการเข้าไปลงทุน ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้อง อาทิ โรงแรม ร้านอาหาร สปา ธุรกิจนำเที่ยว และรถเช่า

2.2 พัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและเมืองชายแดน เพื่อรองรับการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ สอดคล้องกับ Farkhod (Farkhod, T., 2006) ที่กล่าวว่า การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมากขึ้น (Complex interdependence) เป็นการการสร้างความมั่นคงของประเทศ อาจทำได้โดยการแสวงหาพันธมิตรในรูปแบบของการเข้าร่วมกลุ่มกันเพื่อถ่วงดุลกับประเทศที่มีอำนาจเพิ่มขึ้น และให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกที่มากระทบต่อความมั่นคงโดยเฉพาะเรื่องของผลกระทบด้านลบ โดยครอบคลุมไปถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย ในขณะเดียวกัน Pierre & Penner (Pierre, O., & Penner, G., 2009) ยกตัวอย่างว่า กวนซี หรือกงสี เป็นเหมือนประเพณีของจีนที่มักสร้างความสัมพันธ์และขยายเครือข่ายเหล่านี้ไปในหลาย ๆ ทิศทางและมุ่งหวังให้ความสัมพันธ์เหล่านี้ดำรงยาวนานารงรักษาเครือข่ายไว้ ด้วยการให้ความช่วยเหลือในเชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน โดยเฉพาะที่ว่า หากขอให้ใครช่วยมากเท่าไร หมายถึง ยิ่งติดหนี้คนเหล่านี้มากเท่านั้นและอาจกลายเป็นเหมือนวงจรที่ไม่รู้จักจบ

2.3 พัฒนาคณะและสังคมให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากการลงทุนของจีนใน สปป. ลาว ให้ไทยมีความมั่นคง และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน สอดคล้องกับ Songrit Phonngern (Songrit Phonngern, 2009) ที่กล่าวว่า จีนได้นำเงินลงทุนเข้าไปใน สปป.ลาว มากขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นการลงทุนที่ครอบคลุมไปทั่วทุกภาคใน สปป.ลาว โดยจากบริษัทของต่างชาติได้รับสัมปทานจากรัฐบาล สปป.ลาว กว่า 80 บริษัทใน 100 กว่าโครงการนั้น ปรากฏว่าเป็นเงินถึง 40 กว่าบริษัทที่ดำเนินการในกว่า 60 โครงการ โดยที่ถือว่าการลงทุนขนาดใหญ่ที่สุดของจีนในเวลานี้ก็คือการขุดค้นแร่บ็อกไซต์ และก่อสร้างโรงงานผลิตอลูมิเนียมในภาคใต้ของ สปป.ลาว ด้วยเงินทุนมากถึง 4,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และหากมีการลงทุนขุดค้นแร่ธาตุในทุกโครงการที่กล่าวมานี้จริง ก็จะทำให้มีมูลค่ารวมมากกว่าหนึ่งหมื่นล้านเหรียญสหรัฐอย่างแน่นอน

2.4.การปรับตัวด้านมาตรการภาษีจากผลกระทบรัฐบาลลาวขึ้นภาษีนำเข้าสินค้าจากไทย สอดคล้องกับ International Institute for Trade and Development (International Institute for Trade and Development (ITD), 2015) ที่กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมด้านสินค้าจากผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากเมืองใหม่ จะต้องทำให้การค้าชายแดนตะวันออกเฉียงเหนือ มีการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อลดขั้นตอนและอุปสรรคในการเดินทางและการส่งสินค้าข้ามแดน เพื่อพัฒนาการค้าการลงทุนและความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน รวมทั้งการลดอุปสรรคและขั้นตอนการปฏิบัติงานในระดับ

เจ้าหน้าที่ที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อการค้า การลงทุน อาทิ การเร่งรัดขั้นตอนการดำเนินการ ผ่านด่านชายแดน การตรวจสอบหรือให้บริการเบ็ดเสร็จ ณ ที่เดียว

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจการค้าชายแดน ตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเกิดเมืองใหม่ในนครหลวงเวียงจันทน์ รวมถึงค้นหาแนวทาง ป้องกันผลกระทบเชิงลบทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นได้ หลังจากที่ถูกวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิง ลึกเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักกว่า 21 คน และทำการยืนยันผลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เจ้าหน้าที่ระดับสูงสุด 3 คน ในขณะเดียวกันก็ใช้แบบสอบถาม 400 ชุด เพื่อศึกษาแนวโน้มการ จับจ่ายฝั่งไทยในอนาคตหลังจากมีเมืองใหม่ในนครเวียงจันทน์ สปป. ลาว แล้วจึงวิเคราะห์ผล ทางสถิติพบว่า ปัจจัยต้นที่สามารถส่งผลต่อแนวโน้มการจับจ่ายในอนาคตหลังเมืองใหม่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัจจัยการประหยัดภาษีนำเข้า ในขณะที่แนวทางป้องกันผลกระทบทางลบของเศรษฐกิจ คือ จะต้องยกระดับการค้าและบริการให้ได้มาตรฐาน พัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและ เมืองชายแดน พัฒนาคนและปรับตัวตามมาตรการภาษีนำเข้าสินค้าของรัฐบาลลาว ซึ่งจะช่วย ให้การค้าชายแดนของไทย มีความพร้อมและสามารถรับมือกับการเกิดเมืองใหม่ในนคร หลวงเวียงจันทน์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ได้ ส่งผลให้เศรษฐกิจตามแนวชายแดนของไทยยังคงสามารถ ดำเนินต่อไปได้และไม่ได้รับผลกระทบทางลบจนเกินไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐบาล

1.1 รัฐบาลไทยควรให้ความสำคัญกับการรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ ประเทศไทยมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ทำเลที่ตั้งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศ เวียดนามและประเทศจีน เนื่องจาก สปป.ลาว มีพรมแดนติดกับไทย แต่สายสัมพันธ์ที่ดีระดับ รัฐบาลระหว่าง สปป.ลาว กับจีนยังคงมีความได้เปรียบในการขยายบทบาททางการค้าและการ ลงทุนมากกว่า เพื่อมิให้ไทยตกอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบประเทศคู่แข่ง

1.2 การสร้างเวทีเจรจาเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าในด้านต่าง ๆ การค้า ระหว่างประเทศกับ สปป.ลาว ส่วนใหญ่เป็นการค้าชายแดน แต่อุปสรรคที่สำคัญคือ ปัญหาการ ขนส่งสินค้าข้ามพรมแดน รวมถึงพิธีการทางศุลกากรของทั้งสองประเทศ ที่มีได้อำนวยความ สะดวกให้เกิดการค้ามากนัก หน่วยงานระดับภาครัฐที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องควรมี แนวทางที่ชัดเจนในการเจรจาเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าของทั้งสองประเทศ

2. ข้อเสนอแนะต่อภาคเอกชน

2.1 ผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถของบุคลากรให้มีความสามารถในการสื่อสารภาษาลาว ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน โดยเฉพาะทักษะการเขียนภาษาลาวต่อการปฏิบัติงานในเขตชายแดนไทย-ลาว เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการกำหนดนโยบายส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาว และเป็นการแสดงถึงการให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์กับประเทศลาวด้วย

2.2 ผู้บริหารควรส่งเสริมการฝึกอบรมบุคลากรในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการปฏิบัติงานในเขตชายแดนไทย-ลาวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรมีความสามารถในการปฏิบัติงานต่อการกำหนดนโยบายส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาวอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยนอกจากจะทำการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ และการวิจัยเชิงปริมาณโดยการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยควรนำผลการวิจัยทั้งสองส่วน มาทำการสังเคราะห์หาประเด็นที่สำคัญและสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการค้าชายตามชายแดน

เอกสารอ้างอิง

- Angeles, V. M. (2015). *U.S. - Mexico economic relations: Trends, issues and implications*. Retrieved August 25, 2019, from <https://fas.org/sgp/crs/row/RL32934.pdf>
- Banphot Wirunrat. (2015, August 10). Dean of the Faculty of Commerce Sciences Burapha University. (interview, Interviewer)
- Bitner, M. J. (1990). Evaluating service encounters; the effects of physical surroundings and employee responses. *Journal of Marketing*, 54(2), 69-82.
- Chan, K. (1999). Hukou and non-Hukou migrations in China: Comparisons and contrasts. *International Journal of Population Geography*, 5(6), 425-448.
- Chutha Thienthai. (2012). *The impact of the ASEAN community on Thai business and strategies for setting up*. Retrieved August 26, 2019, from <http://www.thai-aec.com/311#ixzz3ZuP1qCbh>
- Department of International Trade Promotion. (2014). *Bureau of Market Development Economic Community ASEAN and Asia*. Bangkok: Department of International Trade Promotion.

- Department of Trade Negotiations. (2012). *Lao People's Democratic Republic*. Bangkok: Ministry of Commerce.
- Exim Bank of Thailand. (2013). *AEC in focus*. Bangkok: Business Research Department Export Import Bank of Thailand.
- Farkhod, T. (2006). Uzbekistan and Russia: Alliance against a mythic threat. *Central Asia- Caucasus Analyst*, 7(1), 3-4.
- International Institute for Trade and Development (ITD). (2015). *Development of special economic zones in the border area suitable for Thailand*. Retrieved August 25, 2019, from <http://cpdhost.cpd.go.th/cpd/thaiaseancoop/download/Thai/Articlesรูปแบบการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนที่เหมาะสมกับประเทศไทย.pdf>
- Lovelock, C. H., & Wright, L. (1999). *Principles of service marketing and management*. New Jersey: Pearson Education.
- Ministry of Tourism and Sports. (2011). *National Tourism Development Plan 2012-2016*. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.
- Nopparat Wongwittayaphanich Chitra Rojprasertkul and Sermsit Chomedsri. (2011). *Thai Border Trade Market Development: A Case Study of Rong Kluea Market Sa Kaew Province*. Chiang Mai: Institute for Public Policy Studies, Chiang Mai University.
- Office of Industrial Economics. (2011). *Regional Industrial Development Plan for Action Plan 4*. Border Industry Development Plan n.d.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2012). *Border Trade Report in the past 6 months (October 2011-2012)*. Bangkok: Bureau of Strategic Planning and Area Development Planning.
- Pierre, O., & Penner, G. (2009). *It's all Chinese to me: An overview of culture & etiquette in China*. North Clarendon: Tuttle.
- Prasert Wichitnopparat. (2014). *Attitudes of Lao consumers towards potential products and services for export of Thai SMEs*. Bangkok: Office of Small and Medium Enterprises Promotion.
- Senate Secretariat Foreign Language Office. (2015). *Knowing ASEAN*. n.d.

- Songrit Phonngern. (2009). *Expanding the role of China and investment in the Mekong River*. Ubon Ratchathani: Mekong Sub-regional Social Research Center, Faculty of Liberal Arts Ubon Ratchathani University.
- Thanyathip Sripana. (2010). *Mekong Sub-region: Tourism trade route*. Bangkok: Asian Studies Institute Chulalongkorn University.

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบตามหลัก
ไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา*
A MODEL OF TEACHING AND LEARNING DEVELOPMENT FOR MODEL
TEACHER ACCORDING TO THREEFOLD TRAINING MAIN FOR
SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE

ประนอม กรีอารีย์

Pranom Kreearee

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

Suthiphong Sriwichai

ระวิง เรืองสังข์

Rawing Ruangsanka

พงศธร มหาวิจิตร

Phongsathron Mahavijit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-Mail: Wilawankaew2534@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา และ 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสารด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ทางสถิติ คือ หาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

---

* Received 29 July 2019; Revised 20 August 2019; Accepted 20 September 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ คือ 1) ด้านผู้สอน ครูผู้สอนไม่เห็นความสำคัญ ขาดประสบการณ์หรือความชำนาญปฏิเสธการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ครูผู้สอนขาดการสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อจัดการเรียนการสอน 2) ด้านเนื้อหา เนื้อหาการเรียนยาก ซับซ้อน ไม่ทันเหตุการณ์ และจำนวนเนื้อหาไม่เหมาะสมกับระดับพื้นฐานของนักเรียนในแต่ละชั้นและเวลา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนไม่กระตุ้นความสนใจและไม่หลากหลาย 4) ด้านสื่อและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และอยู่ในสภาพที่ไม่น่าสนใจ 5) ด้านการประเมินผลการเรียน มีสาเหตุมาจาก 2 ประการ คือ ปัญหาการวัดและประเมินผลด้านครูผู้สอน และปัญหาการวัดและประเมินผลด้านเครื่องมือวัดผล และ 6) ด้านผู้เรียน ผู้เรียนมุ่งเน้นการเข้าหาสิ่งบันเทิง เกม หรือการเข้าสังคมการพูดคุยมากกว่าจะเข้าสู่ด้านการเรียนรู้ ผู้เรียนขาดความตั้งใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลไม่ถูกต้อง และไม่เหมาะสม ผู้เรียน เน้นความสนุกสนาน ขาดการใฝ่รู้ และขาดการปลูกฝังการเป็นสังคมแห่งนักอ่าน

2. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามี 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี แนวคิด แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ 2) การพัฒนารูปแบบ และ 3) การตรวจสอบรูปแบบ ดำเนินการตรวจสอบรูปแบบทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง และในระดับมาก ได้แก่ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้ ตามลำดับ

3. รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน 4) การนำรูปแบบไปใช้ และ 5) เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, หลักไตรสิกขา, ครูต้นแบบ

Abstract

This research. 1) to study the problems of teaching and learning management of master teachers According to the threefold training main principle Educational institutions under the Office of Secondary Education Area

2) Develop the model of teaching and learning development of the master teacher According to the threefold training main principle Educational institutions under the Office of Secondary Education Area and 3) Present the model of teaching and learning development of the master teacher According to the threefold training main principle Educational institutions under the Office of Secondary Educational Service Area This research is a Mixed Methodology Research. The research instrument was a questionnaire. Analyze data with content analysis papers. And the statistical analysis is percentage frequency distribution mean standard deviation.

The research found that:

1. The problem of teaching and learning of the master teacher is 1) As for teachers, teachers do not see the importance. Lack of experience or expertise and refuse to use innovative media and information technology Teachers lack the creation of various elements to manage teaching and learning 2) In terms of content, content, learning difficulties are difficult to keep up with events. And the amount of content is not suitable for the basic level of students in the class and time 3) Teaching and learning activities Teaching activities do not stimulate interest and not variety 4) Media and support for teaching and learning Media used in teaching and learning management is not enough. And in an unattractive condition 5) Evaluation of academic performance Caused by 2 reasons: problems in measuring and evaluating teachers And problems in measurement and evaluation of measurement instruments And 7) the learners focus on approaching entertainment, games or socializing, talking, rather than entering the learning field Students lack the intention to learn. Students use the tools to search for information that is incorrect and inappropriate. Students focus on fun, lack of knowledge and lack of cultivating a society of readers.

2. The development of the model of teaching and learning management of master teachers According to the threefold training main principle Educational institutions under the Office of Secondary Education Area . There are 3 steps in the Office of the Secondary Education Office. 1) study the theory, then analyze the data, 2) develop the model, and 3) Pattern validation The four aspects of the study were examined at a high level. When considering each side with the

highest average. At most levels The benefits. Accuracy And at the high level, the appropriate. And the feasibility of the order.

3. The development of the problems of teaching and learning management of master teachers According to the threefold training main principle Educational institutions under the Office of Secondary Education Area consists of 5 sections. 1) the principles 2) the objectives 3) Learning and Teaching development, 4) application of the model, and 5) conditions of success.

Keywords: Learning, The Threefold Training Main, Master Teacher

บทนำ

ทักษะแห่งอนาคตใหม่ในศตวรรษที่ 21 (21ST Century Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทย ในฐานะการเป็นพลเมืองของโลก ที่มีการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางโลกแห่งเทคโนโลยี โลกของเศรษฐกิจและการค้า โลกาภิวัตน์กับเครือข่าย ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ความเป็นสังคมเมือง ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ และความเป็นโลกส่วนตัวอยู่กับตัวเอง เกิดเป็นสังคมก้มหน้า สิ่งเหล่านี้เป็นโจทย์ที่จะจัดการศึกษารองรับความเป็นศตวรรษที่ 21 กันอย่างไร (บุญชม ศรีสะอาด, 2559) เพื่อให้คนไทยมีคุณลักษณะด้านการเรียนรู้ที่สามารถปรับตัวได้อย่างชาญฉลาดเท่าทัน มีภาวะความเป็นผู้นำด้านการทำงาน ที่สามารถชี้นำตนเองในการพัฒนาการสร้างงานและอาชีพ และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีสติ และด้านศีลธรรม ที่ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์ และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

Prensky กล่าวว่า นักเรียนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งตัว รูปแบบของการแสดงออก นักเรียนในปัจจุบันตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมหาวิทยาลัยแสดงให้เห็นถึงการเป็นคนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ และมีการใช้เวลาส่วนมากอยู่กับคอมพิวเตอร์ เกม อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ รวมทั้งของเล่นต่าง ๆ ในยุคดิจิทัล นอกจากนั้นยังเห็นได้ว่า เด็กในยุคปัจจุบันมีระบบคิดและกระบวนการทางสารสนเทศที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อนหน้าอย่างสิ้นเชิง คนรุ่นก่อนหน้านี้นี้ เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต หรือเทคโนโลยีที่เป็นดิจิทัล (สมหมาย อ่ำดอนกลอย, 2556)

ครูต้นแบบ (Master Teacher) เป็นบุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทั้งทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนโดยมีองค์ประกอบ คุณลักษณะที่เพียบพร้อมในด้านความรู้ในวิทยาการในฐานะครูและพลเมืองที่มีคุณภาพมีความสามารถ และทักษะในด้านการเรียนการสอนที่

สร้างสรรค์การเรียนรู้ร่วมกับเป็นบุคลากรในวิชาชีพชั้นสูงมีคุณธรรมจริยธรรมและบุคลิกภาพสมกับความเป็นครูและมีความรู้ (บุญยืน หูปั่น, 2558) อย่างลึกซึ้งกว้างขวางในศาสตร์สาขาที่สอน (Subject Matter) โดยครูต้นแบบจะมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย พร้อมทั้งจะพัฒนาผู้เรียนในหลากหลายแนวทาง ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านใด ครูต้นแบบจะมีเทคนิควิธีในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม

จากสาเหตุและปัญหาของเด็กในศตวรรษที่ 21 ดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจทำงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา” เพื่อต้องการทราบว่าครูต้นแบบหลังจากที่ได้รับรางวัลครูต้นแบบไปแล้วนั้น หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้เรียน เปลี่ยนแปลงสถานที่และกาลเวลา มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ และได้ใช้หลักธรรมใดในการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่อยู่ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและโลก เมื่อผู้วิจัยได้ทราบปัญหาแล้วจึงได้นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแล้ว เพื่อจะได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบอีกประเภทหนึ่งสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครูและสังคม ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูต้นแบบในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 42 เขต จำนวน 2,358 โรงเรียน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นประชากร จำนวน 2,358 คน และจำนวนครูต้นแบบที่เป็นประชากร จำนวน 135,081 คน ใช้ข้อมูลในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ออกเป็น 1 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตรวจสอบรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครูต้นแบบ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 42 เขต กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง และนำมาสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2544)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบคำถามสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Open-ended Questions) ที่ผู้วิจัยสร้างเอง เพื่อสัมภาษณ์ครูต้นแบบ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย น้ำหนักคำตอบ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยใช้แนวความคิดของเบสท์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535)

2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน ที่มีความเชี่ยวชาญ และเป็นที่ยอมรับในเรื่องเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) ได้แก่ การนำผลของการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เสา่ ตามกรอบแนวคิดของ (สุรางค์ จันทวานิช, 2540)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis)

สำหรับครูต้นแบบและผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ได้นำข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามเกี่ยวกับการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ตามมาตรฐานการตรวจสอบ 4 ด้าน คือ 1) ความเป็นประโยชน์

2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม 4) ความถูกต้อง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1. ผลสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

1.1 ผลการวิจัยจากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนักวิชาการต่าง ๆ พบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ

1.1.1 ด้านผู้สอน ครูผู้สอนไม่เห็นความสำคัญ ขาดประสบการณ์ ขาดความรู้ในการสร้างสื่อ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่มีเวลาเพียงพอที่จะ

1.1.2 ด้านเนื้อหา เนื้อหาที่เรียนยาก ซับซ้อนเกินระดับพื้นฐานของนักเรียน จำนวนเนื้อหาที่เรียนที่เรียนไม่เหมาะสมกับเวลาที่ผู้เรียนได้เรียน เนื้อหาที่เรียนบางรายวิชาไม่เป็นปัจจุบัน ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์

1.1.3 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนไม่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนไม่หลากหลาย เพราะผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน และรวมกันอยู่ในห้องเดียวกัน

1.1.4 ด้านสื่อและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน 1) สื่อและอุปกรณ์ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้เรียน 2) การทำงานของระบบเครือข่ายและเครื่องคอมพิวเตอร์ในห้องเรียนที่ค่อนข้างช้าไม่สมบูรณ์ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปสืบค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ 3) เวลาในการใช้งานและเรียนรู้ในสถานศึกษามีน้อยเกินไป 4) สื่อที่ทำโดยครูมักมีสภาพไม่น่าสนใจ

1.1.5 ด้านการประเมินผลการเรียน ปัญหาในการวัดและประเมินผล มีสาเหตุมาจาก 2 ประการ คือ 1) ปัญหาการวัดและประเมินผลด้านครูผู้สอน และ 2) ปัญหาการวัดและประเมินผลด้านเครื่องมือวัดผล

1.1.6 ด้านผู้เรียน คือ 1) ผู้เรียนมุ่งเน้นการเข้าหาสิ่งบันเทิง เกม หรือการเข้าสังคมการพูดคุยมากกว่าจะเข้าสู่ด้านการเรียนรู้ 2) ผู้เรียนขาดความตั้งใจในการเรียนรู้ 3) ผู้เรียนใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม 4) ผู้เรียน เน้นความสนุกสนาน ขาดการใฝ่รู้ และ 5) ขาดการปลูกฝังการเป็นสังคมแห่งนักอ่าน

1.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

1.2.1 ด้านผู้สอน ครูควรทำความเข้าใจเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับจุดประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้เข้าใจก่อนดำเนินการจัดการเรียนการสอน ครูควรจัดทำหรือจัดหาสื่อ และนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ มาใช้กับนักเรียนหรือนำนักเรียนศึกษานอกสถานที่ ครูควรจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญครบทุกวิชา และสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้

1.2.2 ด้านเนื้อหา พบว่า ควรมีการพัฒนาการศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างละเอียดเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ควรมีการจัดทำคู่มือเอกสารประกอบการใช้หลักสูตรควรมีการนำสาระและมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับผู้เรียน

1.2.3 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า 1) จัดกิจกรรมที่หลากหลาย Active Learning 2) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3) เชิญวิทยากรภายนอกเจ้าของภาษามาจัดและเสริมการจัดกิจกรรม และ 4) ครูควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปบทเรียนด้วยตนเองให้มากยิ่งขึ้น ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม โดยให้นักเรียนได้ฝึกวางแผนการทำงานการปฏิบัติตามแผนหรือขั้นตอนการทำงาน รวมถึงส่งเสริมกระตุ้นให้นักเรียนได้ประเมินผลสำเร็จของผลงานด้วยตนเอง

1.2.4 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูควรดำเนินการสอนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูควรจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหาสาระสำคัญของวิชาที่สอนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคม สถานการณ์ในสังคมที่นักเรียนอยู่และสภาพการณ์ปัจจุบัน และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

1.2.5 ด้านสื่อและสนับสนุนการเรียนการสอน พบว่า การใช้สื่อของจริง สัมผัสได้ สืบค้นและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน ครูผลิตสื่อนวัตกรรมให้ตรงจุด ใช้แล้วเกิดผล นวัตกรรมทุกห้องต้องมีเทคโนโลยีที่ใช้ได้ให้ครูสอนเต็มที่ไม่มีงานนอก มีการแก้ปัญหาคือไม่เพียงพอของสื่อ ครูควรหาสื่อที่มีความหลากหลายเพื่อให้พอเพียงต่อความต้องการของผู้ใช้ ควรมีการจัดทำสื่อให้มาตรฐานและคุณภาพเหมาะสมสำหรับผู้เรียน ควรมีการประยุกต์ใช้สื่อจากธรรมชาติ

1.2.6 ด้านการประเมินผล คือ 1) ครูผู้สอนต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนและการสอบให้ชัดเจน โดยจัดทำแผนการสอนและวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ในสมุดประจำชั้นกับจุดประสงค์ในคู่มือครู ทั้งนี้เพื่อให้การสอบวัดมีเป้าหมายชัดเจน และสอดคล้องกับเป้าหมายในการเรียนการสอน 2) ต้องมีการวางแผนโดย

กำหนดจุดมุ่งหมายในการวัด กำหนดคุณลักษณะที่สอบวัด เลือกรูปแบบเครื่องมือ การสร้างข้อคำถามในเวลาที่เหมาะสม กำหนดแบบแผนการตรวจให้คะแนน การแปลผล ตลอดจนใช้ผลการสอบให้คุ้มค่า 3) ครูผู้สอนจะต้องใช้ผลการสอบแต่ละครั้งให้เกิดประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อม ทั้งต่อตัวเด็กและตัวครูใน 4 ประการ คือ เด็กเก่ง-อ่อนวิชาใด เด็กคนนี้ เก่ง-อ่อน อะไรตรงไหน เด็กงอแงหรือไม่ปานใจ และเครื่องมือที่ใช้มีคุณภาพเพียงใด 4) ครูผู้สอนจะต้องเสียสละเวลาในบางส่วนเพื่อการวัดผลและประเมินผล จะคุ้มค่ามากขึ้นถ้าหากครูผู้สอนสามารถจัดทำคลังข้อสอบ (Item Bank) ไว้ได้จะเป็นการดี เพราะจะช่วยให้ทวนเวลาและแรงงานในการสร้างหรือออกข้อสอบ 5) ควรศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตร ลักษณะธรรมชาติของกลุ่มประสบการณ์ และคุณลักษณะที่พึงเน้น ตลอดจนสมรรถภาพที่ต้องการ และจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องใช้ในการวัดและประเมินผลนั้น ทั้งก่อนการเรียนการสอนและการสอบ ทั้งนี้เพื่อให้การสอนและการสอบ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 6) ควรศึกษาลักษณะรูปแบบของเครื่องมือ ตลอดจนข้อดีและข้อจำกัดของเครื่องมือแต่ละชนิดแล้วฝึกสร้างเครื่องมือเพื่อให้เกิดความชำนาญและเข้าใจในลักษณะของเครื่องมือ ซึ่งจะช่วยให้เลือกใช้เครื่องมือได้ถูกต้องตามคุณลักษณะที่ต้องการ 7) ควรจะต้องวางแผนในการสอบวัด โดยการทำการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดสัดส่วนความสำคัญของเนื้อหา หรือคุณลักษณะพฤติกรรมออกมาเป็นตัวเลขเพื่อประโยชน์ในการกำหนดจำนวนข้อสอบ และ 8) ครูควรจัดการวัดประเมินผลอยู่ตลอดเวลา ทั้งในและนอกสถานศึกษา และทั้งครู นักเรียน อย่างต่อเนื่องตามสภาพจริง ครูควรมีการตรวจสอบหาข้อบกพร่อง และปัญหาของนักเรียน ทั้งก่อนและหลังเรียน มีการวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียน มีการวัดผลและประเมินปลายภาคเรียนสุดท้ายนำผลการประเมินไปปรับปรุงให้ดีขึ้น

1.2.7 ด้านผู้เรียน คือ 1) ครูและผู้ปกครองมีการปฏิสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะนักเรียนที่ขาดเรียนบ่อย ให้คำแนะนำให้เห็นความสำคัญของการเรียน 2) เน้นการสอนเป็นรายบุคคล และ 3) ปลุกฝังค่านิยมใฝ่เรียนรู้ และให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียน

2. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธบริหารการศึกษาของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มี 3 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีของทักษะการดำเนินชีวิต
2. การพัฒนารูปแบบ

3 การตรวจสอบรูปแบบ ได้ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธบริหารการศึกษาของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ

3.1 หลักการ

3.2 วัตถุประสงค์

3.3 กระบวนการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธบริหาร การศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบของทักษะการดำเนินชีวิต ขั้นตอนการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต หลักธรรมในการดำเนินชีวิต โครงการในการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

3.4 การนำรูปแบบไปใช้

3.5 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลัก ไตรสิกขา สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เป็นรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (SEMANTIC MODEL) มีหลักไตรสิกขา 3 อยู่ตรงกลาง มีขั้นตอนการพัฒนาการจัดการเรียน การสอน 9 ขั้นตอน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบตามองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ ซึ่งการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบแต่ละองค์ประกอบใช้ โครงการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยมีกิจกรรมในการพัฒนา

ผู้วิจัยได้เสนอองค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษา มัธยมศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลัก ไตรสิกขา ดังนี้

1. การกำหนดองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตาม หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน 4) ด้านสื่อและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน 5) ด้านการวัดและประเมินผล และ 6) ด้าน ผู้เรียน

2. ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา คือ 1) การวิเคราะห์ความสามารถของผู้เรียน 2) การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ 3) การวิเคราะห์ผู้เรียน 4) การกำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ 5) การสร้างแผนการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ 6) การกำหนดสื่อและแหล่งการเรียนรู้ 7) กำหนดวิธีการวัดผลและประเมินผล 8) การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน และ 9) การนำไปใช้และประเมินเพื่อปรับปรุง

3. หลักไตรสิกขา คือ 1) การบูรณาการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาด้านศีล 2) การบูรณาการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาด้านสมาธิ และ 3) การบูรณาการ การจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาด้านปัญญา

4. คุณลักษณะของครูต้นแบบตามหลักไตรสิกขา มีลักษณะ ดังนี้

4.1 พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการพัฒนาดตนเองในด้านศีล ได้แก่

1) พฤติกรรมที่เกื้อกูลช่วยเหลือกัน 2) ฝึกฝนทางวินัย เพื่อความดีงามยิ่งขึ้นไป 3) รักษา

ระเบียบวินัย ข้อบังคับของสังคมที่ตนอยู่ 4) ปฏิบัติหน้าที่และรับผิดชอบทางสังคมได้ถูกต้อง 5) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ 6) มีความประพฤติทางกาย วาจาไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง 7) มีความสัมพันธ์ที่ดีงาม เช่น ลูกศิษย์กับครู ผู้ใหญ่กับผู้น้อย

4.2 พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการพัฒนาตนเองในด้านสมาธิ ได้แก่

1) มีจิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ 2) สามารถควบคุมตนเองได้ดี 3) มีจิตใจเข้มแข็ง หนักแน่น และมั่นคง 4) มีความตั้งใจ พากเพียรจนสำเร็จ 5) มีอุดมคติหรืออุดมการณ์ในการดำเนินชีวิต 6) มีจิตเป็นสมาธิสามารถทำงานให้สำเร็จไปด้วยดี และ 7) ไม่มีสิ่งใดสามารถรบกวนจิตใจให้เศร้าหมองได้

4.3 พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการพัฒนาตนเองในด้านปัญญา ได้แก่

1) มีการวางแผนในการดำเนินชีวิต 2) รู้จักมองโลกหรือชีวิตอย่างรู้เท่าทัน 3) มีกระบวนการคิดเป็นขั้นตอนและรอบคอบ 4) คิดแก้ปัญหา และทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ 5) สามารถทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ด้วยจิตที่มีความสุข 6) คิดอะไรได้อย่างจริงจัง พิจารณาเรื่องราวได้ชัดเจนและถูกต้อง และ 7) มีการวางใจ วางท่าที ในความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง

5. โครงการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ได้ดำเนินโครงการ จำนวน 3 โครงการ ดังนี้

5.1 โครงการ คิดใหม่ ใจใหม่ คนใหม่ มีกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ (SPIRIT : ศิล) 6 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ความเหมือนในความต่าง (ด้านผู้สอน)

กิจกรรมที่ 2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติ (ด้านผู้สอน)

กิจกรรมที่ 3 แพนใหม่ เกิดใหม่ (ด้านเนื้อหา)

กิจกรรมที่ 4 “ห้องเรียนสนุก” (ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน)

กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมของเก่า เล่าใหม่

กิจกรรมที่ 6 “วัดอย่างไร ให้เกิดผล”

5.2 โครงการ การสร้างความสุขในองค์กร มีกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ (PEACEFUL : สมาธิ) 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สติกับการพัฒนาตน

กิจกรรมที่ 2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สติในการทำงานร่วมกัน

กิจกรรมที่ 3 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สติกับการพัฒนาองค์กร

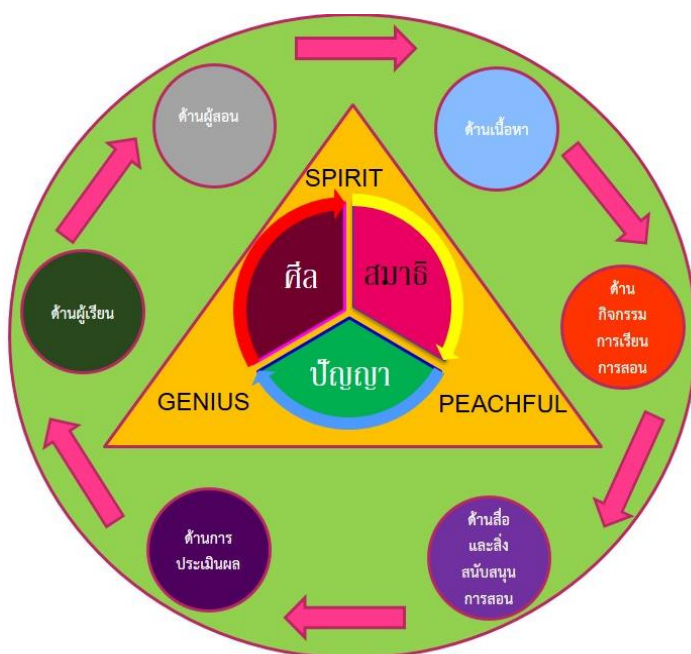
5.3 โครงการ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีวิสัยทัศน์ (GENIUS: ปัญญา) มีกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 4 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การสอนแบบโครงงาน

กิจกรรมที่ 2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning : PBL)

กิจกรรมที่ 3 การจัดการเรียนรู้การพัฒนาสมองเป็นฐาน (Brain Base Learning : BBL)

กิจกรรมที่ 4 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping)

แผนภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ

อภิปรายผล

สภาพทั่วไปของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า จำนวนครูที่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41 - 50 ปี และมีวุฒิ การศึกษาระดับปริญญาโท มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในภาพรวม ว่าสภาพปัญหาการจัดการ เรียนการสอนของครูต้นแบบ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน คือ ด้านครูผู้สอน เพราะครูผู้สอน ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน และเป็นความต้องการจำเป็นในลำดับ ที่สำคัญที่สุดที่ควรจะได้รับพัฒนา จากการค้นคว้า งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ไม่พบงานวิจัยที่สามารถเปรียบเทียบกันได้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ งานวิจัยของ พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสนานุตโร (ดิสนา) (พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสนานุตโร (ดิสนา), 2559) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยโยนิโสมนสิการตามหลักกัลยาณมิตร ของครูต้นแบบในสังคมไทย พบว่า 1) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระ อริยบุคคลทั้งหลาย เป็นตัวอย่างของกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐ เพราะเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อ มวลเทวดาและเหล่ามนุษย์อย่างมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งนับเป็นกัลยาณมิตรที่เลิศกว่ากัลยาณมิตรทั้งปวงเพราะเป็นผู้ชี้ทางพ้นทุกข์ให้แก่สรรพสัตว์ ทั้งปวง หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ และโยนิโสมนสิการ เป็น หลักการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีสร้างกระบวนการพัฒนาปัญญา ประกอบด้วย 10 วิธีคิด 2) กระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วยโยนิโสมนสิการตามหลักกัลยาณมิตรของครูต้นแบบใน สังคมไทย โดยมีกระบวนการสอนคือ เริ่มเข้าสู่บทเรียน ดึงดูดให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะ เรียนรู้ด้วยการเสนอเนื้อหาให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ มีวิธีการนำเสนอบทเรียนที่น่าสนใจด้วย การจัดกิจกรรมทั้งเดี่ยวและกลุ่ม โดยเป็นการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดสมาธิที่แน่วแน่ในการเรียนรู้ ให้มากและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อเป็นการประเมินผลการเรียนรู้และนำผลการ เรียนรู้มาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องด้วยความมีเมตตาจิต และ 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยโยนิโสมนสิการตามหลักกัลยาณมิตรของครูต้นแบบใน สังคมไทย มี 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจ (Motivation) บอกจุดมุ่งหมายของการเรียน ทบทวนความรู้พื้นฐานและสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่ จะเรียน โดยใช้คำถามภาพหรือเสียง การสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ สำหรับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนอันดับแรกในการพัฒนาความคิดและกระบวนการ เรียนรู้ตลอดจนเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียน ขั้นที่ 2 เสนอหลักการและ

สถานการณ์ตัวอย่าง (Example) นำเสนอสถานการณ์ตัวอย่างพร้อมกับกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการและวิธีคิดที่สัมพันธ์กับกระบวนการแต่ละขั้น ขั้นที่ 3 ฝึกความสามารถในการคิด (Coach) โดยจัดกิจกรรมการฝึกเป็น 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมฝึกคิดเป็นรายบุคคล 2) กิจกรรมฝึกคิดเป็นกลุ่ม 3) กิจกรรมอภิปรายผลการคิด 4) กิจกรรมทบทวนผลการคิด และข้อสรุปของความคิด ขั้นที่ 4 ประเมินการคิด (Assessment) ประเมินการคิดของผู้รับการฝึกว่าเป็นไปตามลักษณะของวิธีคิดหรือไม่ โดยผู้รับการฝึกจะประเมินตนเองเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้รับการฝึกได้ทบทวนและปรับปรุงการคิดของตนด้วยความเป็นกัลยาณมิตรของครู

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ 1) หลักการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 2) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 3) กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 4) การนำรูปแบบไปใช้ 5) เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องในบางประเด็นกับ พิเชษฐ์ โพธิ์ภักดี ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบมี 3 ส่วน คือ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) โครงสร้างและสาระสำคัญ 3) การนำไปสู่การปฏิบัติและเงื่อนไขความสำเร็จ (พิเชษฐ์ โพธิ์ภักดี, 2553)

การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบรูปแบบด้วยการแจกแบบสอบถาม นำมาปรับปรุง แก้ไข และนำเสนอรูปแบบ จากการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่ารูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า รูปแบบพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน มีความเหมาะสม ปฏิบัติตามได้ โดยพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ หรือครูอื่น ๆ ผ่านโครงการ กิจกรรม ที่นำหลักไตรสิกขา มาบูรณาการกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

ผลจากการตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบทั้ง 5 ส่วน คือ 1) หลักการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน 2) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน 3) กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน 4) การนำรูปแบบไปใช้ 5) เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ พบว่า

หลักการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก แสดงว่าหลักการมีความสอดคล้องต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนากิจการเรียนการสอน มีความเหมาะสม ปฏิบัติตามได้ ทำให้เกิดการยอมรับได้ของผู้บริหารสถานศึกษาและครู

วัตถุประสงค์ของการพัฒนากิจการเรียนการสอน ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก แสดงว่าวัตถุประสงค์ มีความสอดคล้องต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนากิจการเรียนการสอน มีความเหมาะสม ปฏิบัติตามได้ สามารถนำไปพัฒนา ปรับปรุง และส่งเสริมการดำเนินโครงการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูผู้สอน ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กระบวนการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 2) ขั้นตอนการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 3) หลักไตรสิกขาที่นำมาใช้ในการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ 4) โครงการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ

1. องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ทั้ง 6 องค์ประกอบ นั้น มีความสอดคล้องต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนากิจการเรียนการสอน มีความเหมาะสม มีการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา ที่ยอมรับได้และปฏิบัติได้ของรูปแบบการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สอดคล้องกับสนธิ ศรีสำแดง ในหนังสือพุทธปรัชญา ที่กล่าวว่า ศาสนาพุทธมุ่งเน้นพัฒนากาย วาจา และใจ ให้สุจริต ไม่คิด พุด ทำ ในสิ่งที่ชั่ว สร้างความดีและทำใจให้ผ่องใส เป็นไปตามหลักของศีล สมาธิ และปัญญา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท หรือเป็นหลักที่ใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การพัฒนากิจการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาจะเริ่มจากองค์ประกอบใดก่อนก็ได้ (สนธิ ศรีสำแดง, 2535)

2. ขั้นตอนการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าขั้นตอนการพัฒนากิจการเรียนการสอน ทั้ง 6 ขั้นตอน คือ การเตรียมแผนบริหารโครงการการพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา การดำเนินงานด้านองค์ประกอบหลัก การพัฒนากิจการเรียน

การสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา การดูแลติดตาม และพัฒนาครู การปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดกิจกรรม และการประเมินผลและเผยแพร่แผนการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบตามหลักไตรสิกขา มีความสอดคล้องกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษา มีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ

3. หลักไตรสิกขาที่นำมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า หลักสุจริต 3 เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู สามารถนำไปปฏิบัติได้ในโครงการ กิจกรรมของกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สอดคล้องกับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่ทรงพระนิพนธ์ เรื่องความสุขหาได้ไม่ยาก กล่าวถึง การทำอย่างหนึ่ง ทางธรรมเรียกว่าดี เป็นวิถีทางของคนฉลาด และทางโลกยกย่องนับถือว่าดี การทำอย่างนี้ เรียกว่า สุจริต แปลว่า ประพฤติดี ประพฤติดีทางกาย เรียกกายสุจริต ประพฤติดีทางวาจา เรียกว่าวจีสุจริต ประพฤติดีทางใจ เรียกว่า มโนสุจริต ถือเป็นหัวใจของศาสนา โดยเกิด ศีล สมาธิ และปัญญา (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556)

4. โครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา พบว่า ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า โครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา ที่ประกอบด้วยกิจกรรมในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้ครูได้ฝึกฝนทักษะและสามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากโครงการ กิจกรรม ไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนในชีวิตประจำวัน มีความสอดคล้อง และตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษาที่จะนำไปพัฒนา ปรับปรุง และนำไปดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมและมีความคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับ Schneider Barry H. ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการสอนทักษะชีวิต การเชื่อมต่อกับโลกแห่งความเป็นจริง Schneider เป็นครูที่สอนในโปรแกรมทักษะชีวิตในโรงเรียนมัธยม Smithers Secondary School มาแล้ว 12 ปี หลักการที่ใช้คือ ทักษะชีวิตต้องเป็นส่วนที่เป็นชีวิตจริง การฝึกทักษะในบริบทของโรงเรียนต้องเป็นการกระทำที่รับรู้คุณค่าอย่างชัดเจนทักษะที่เรียนต้องมีศักยภาพในการนำไปใช้ได้ทันที และในระยะยาวในชีวิตของนักเรียนทั้งที่บ้านและโรงเรียน พบว่า การก้าวออกไปนอกโรงเรียนทำให้เด็กเกิดความตั้งใจที่ดี นักเรียนได้รับประสบการณ์การทำงาน เมื่อเขา

ออกจากโรงเรียนเขาสามารถใช้ประสบการณ์ที่ได้จากโรงเรียนไปใช้ในการทำงานจริง (Schneider. Barry H., 1979)

การนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า การนำรูปแบบไปใช้มีความสอดคล้อง ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริหารสถานศึกษา ยอมรับ มีความเหมาะสม คุ่มค่าที่จะนำรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สอดคล้องกับเนตรชนก วิภาตะศิลปิน ได้ทำการศึกษา เรื่อง รูปแบบการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการสามเณรปลูกปัญญาธรรม เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดล โครงสร้างตัวบ่งชี้การพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขา กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการทดสอบพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (เนตรชนก วิภาตะศิลปิน, 2558)

เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ พบว่า ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่า เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ ตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษาที่จะนำรูปแบบไปใช้ด้วยความร่วมมือของ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน มีการประเมินผลโครงการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อประสิทธิผลของการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สอดคล้องกับ Bender ได้สร้างโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านส่วนตัว และด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสำหรับผู้เรียน (เกรด 7 อายุ 12 - 16 ปี) โดยใช้รูปแบบของโปรแกรมการวิจัยแบบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวที่มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group pre-test post-test experiment design) ซึ่งโปรแกรมทักษะชีวิตมีจำนวนครั้งในการทดลองทั้งหมด 12 ครั้ง และใช้เวลาครั้งละ 1.30 ชั่วโมง ผลจากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทักษะชีวิตเพิ่มขึ้นหลังเข้าร่วมการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 (Bender. Cornelia Johanna Getruida, 2002)

สรุป

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบ ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เป็นรูปแบบสำหรับพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ตามหลักไตรสิกขา โดยเป็นการบูรณาการระหว่างเนื้อหา สาระวิชา (Content Knowledge) กับหลักไตรสิกขาและหลักวิชาชีพครู (Pedagogical) ที่จะต้อง

มุ่งพัฒนาสมรรถนะให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ตามสาระวิชาเฉพาะที่บูรณาการกับเนื้อหาสาระกับศาสตร์วิชาชีพครู (Pedagogical Content knowledge : PCK) โดยการนำกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่เหมาะสมกับหลักการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บูรณาการร่วมกับชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอน อีกทั้งยังมีการหลอมรวมเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการจัดการเรียนการสอน โดยมีหลักการ ดังนี้

1. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
2. ในการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบต้องเน้นคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดกับผู้เรียน โดยสามารถวัดและประเมินผลได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม
3. ในการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สอดคล้องกับการพัฒนาทางสมอง
4. มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีการบูรณาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ สร้างการคิดอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการทางสังคม มีการเผชิญสถานการณ์และรู้จักการแก้ปัญหา รู้จักและสัมผัสประสบการณ์จริง กระบวนการจัดการและลงมือปฏิบัติ มีกระบวนการวิจัย มีการพัฒนาสื่อ และการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการวัดผลประเมินผลอย่างหลากหลายเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง
5. มีการพัฒนาตนเองของครูต้นแบบอย่างสม่ำเสมอ และนำเสนอผลงานทางวิชาการสู่เวทีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาวิทยฐานะของตน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา คือ ด้านครูผู้สอน เป็นความต้องการจำเป็นในลำดับที่สำคัญที่สุดที่ควรจะได้รับการพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาควรนำไปกำหนดเป็นนโยบาย

2. ข้อเสนอแนะด้านการนำไปปฏิบัติ

สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ให้ผู้บริหาร ครูผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ในสถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการกำหนดรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน

ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูต้นแบบหรือครูทั่วไป ตามหลักไตรสิกขา สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา แล้วนำไป ดำเนินการจัดทำโครงการ กิจกรรม เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู จนครูเกิด ความรู้ความเข้าใจและมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีทัศนคติที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ เปลี่ยนแปลงไป ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และเหตุการณ์ในปัจจุบัน และสนองต่อความ ต้องการของผู้เรียน ซึ่งโครงการ กิจกรรมที่ได้เสนอไว้ในงานวิจัยครั้งนี้มีหลายโครงการ หลาย กิจกรรม ซึ่งได้บูรณาการหลักไตรสิกขา กับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรเลือกใช้โครงการ กิจกรรมที่เหมาะสมกับครูในสถานศึกษา

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ในบริบทของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ทัวประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามบริบท จึงควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการนำ รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในอีกหลายรูปแบบไปใช้ เพื่อความเหมาะสมแต่ละ บริบท หรือเพื่อนำมาบูรณาการจนเกิดประโยชน์สูงสุด ต่อนักเรียน ครูผู้สอน องค์กร ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

3.2 ควรทำการศึกษาวิจัยต่อไปโดยการพัฒนาองค์ประกอบจัดการเรียน การสอน โดยเน้นเป็นรายด้าน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้อง ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เนตรชนก วิภาตะศิลปิน. (2558). รูปแบบการพัฒนาเยาวชนตามหลักไตรสิกขาในโครงการ สามเณรปลูกปัญญาธรรม. ใน *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร.
- _____. (2559). ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(1), 139-144.
- บุญยืน ทูบแป้น. (2558). *ครูต้นแบบในอุดมคติ*. เรียกใช้เมื่อ 8 เมษายน 2558 จาก <http://203.172.131.10/pr/boony>

- พระสมุห์สัมฤทธิ์ ดิสสานุตโร (ดิสสา). (2559). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยโยนิโสมนสิการตามหลักกัลยาณมิตรของครูต้นแบบในสังคมไทย. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิเชษฐ์ โพธิ์ภักดี. (2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนนิติบุคคล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *ดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนิท ศรีสำแดง. (2535). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: นีลนารการพิมพ์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2556). *ความสุขหาได้ไม่ยาก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวิวัฒน์.
- สมหมาย อ่าดอนกลอย. (2556). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 7(1), 1.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2544). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้าพรินติ้ง.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bender. Cornelia Johanna Getruida. (2002). *A Life Skills Programme for Learners in the Senior Phase: A Social Work Perspective*. เรียกใช้เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2019 จาก <http://www.upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-11222002-110633/>
- Schneider. Barry H. (1979). An Elaboration of the Relationship Between Parental Behavioral and Children's Moral Development. *Dissertation Abstracts International*, 39(78), 41-52.

การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อ การดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1*

THE MODEL OF MANAGEMENT ACCORDING TO THE EDUCATION CRITERIA FOR PERFORMANCE EXCELLENCE IN SMALL SIZE SCHOOLS UNDER THE NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL OFFICE SERVICE AREA 1

รัตนาภรณ์ นะขาว

Rattanaorn Nakhao

วีระยุทธ ชาทะกาญจน์

Werayut Chatakan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajaphat University, Thailand

วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์

Werawat Uthairat

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

Eastern Asia University, Thailand

E-mail: rattanaorn3004@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก และ 3) ตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก ระยะที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก และระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็น

* Received 5 July 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 20 September 2019

เลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง แบบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 และความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57

2. รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ประกอบด้วย 7 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ชื่อรูปแบบ ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 4 หลักการพื้นฐานการบริหาร ค่านิยมหลักและแนวคิด ส่วนที่ 5 โครงร่างโรงเรียน ส่วนที่ 6 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ 7 ด้าน ประกอบด้วย การนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นครูและบุคลากร การมุ่งเน้นกระบวนการ และผลลัพธ์ และส่วนที่ 7 กลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ

3. การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ทุกส่วน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา, การดำเนินการที่เป็นเลิศ

Abstract

The objectives of the research were 1) To study the current conditions and management developing requirements along to the education criteria for performance excellence in small size schools 2) To analyze and synthesize the model of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools and 3) To examine the model of management according to the education criteria for performance excellence in small size

schools. This research used the mixed research methodology and was divided to 3 phases. The 1st phase, was to current conditions and requirements of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools. The 2nd phase was to analyze and synthesize the model of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools and the 3rd phase was to examination the model of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools. The research instruments were documentary Analysis, questionnaire, non – structured Interviews, connoisseurship and focus group discussion. The statistics utilized in the data analysis were documentary Analysis, frequency, mean, percentage and standard deviation.

Research findings revealed that:

1. The current conditions and requirements of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools under the nakhon si thammarat primary educational office service area 1 were showed in high level the mean score was 4.13 and the requirements of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools under the nakhon si thammarat primary educational office service area 1 were showed in most level the mean score was 4.57.

2. The model of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools under the nakhon si thammarat primary educational office service area 1 consisted of seven aspects -- model title, principles and reason ,the objectives, management principles and core value and concepts, school profile, actuation approach to excellence. The criterias for performance excellence in small size school consisted of seven aspects were 1) leadership 2) strategic planning 3) student and stakeholder focus 4) measurement analysis and knowledge management 5) teacher and workforce focus 6) process focus and results and 7) the key to success.

3. The result from the examination the model of management according to the education criteria for performance excellence in small size schools under the nakhon si thammarat primary educational office service area 1 found that

this model was accuracy, propriety, feasibility and utility to the develop in every part to quality of education.

Keywords: Educational Quality Management, Excellence

บทนำ

ในปัจจุบันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและเจริญก้าวหน้าในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อเตรียมคนให้รองรับการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับบริบทในอนาคต เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมที่เกิดจากประสบการณ์ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การ สั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม กระบวนการคิดและสร้างสรรค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการอย่างรอบด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา

การพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมนานาชาติจำเป็นต้องพัฒนาระบบการจัดการศึกษาของประเทศให้ทันสมัย มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของสังคมและเป็นสากล สถานศึกษาจำเป็นต้องสร้างความเชื่อมั่นแก่สังคมว่า สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามที่สังคมคาดหวังไว้ คุณภาพการศึกษาเป็นมุมมองที่สำคัญยิ่งที่ต้องสร้างให้เกิดแก่ผู้เรียนเป็นความรับผิดชอบของสถานศึกษา การนำการบริหารจัดการคุณภาพมาใช้ในการปรับปรุงการบริหารภาครัฐและเอกชนทั้งเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา เพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศในทุก ๆ ด้าน แนวคิดในการบริหารจัดการคุณภาพ จึงควรนำมาใช้เพื่อสร้างคุณภาพการศึกษาขององค์กรทางการศึกษาในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับยุทธศาสตร์การบริหารงานให้มีความโดดเด่นเหนือคู่แข่งโดยสิ้นเชิง (ธนิช คุณเมธิกุล, 2552)

ความเป็นเลิศ (Excellence) หรือ ผลการดำเนินการที่เป็นเลิศ เป็นแนวทางการจัดการผลการดำเนินการของสถาบันการศึกษาแบบบูรณาการ ที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ในด้านการเพิ่มคุณค่าให้กับผู้เรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ของผู้เรียนตลอดจนความสำเร็จอย่างต่อเนื่องของสถาบัน การปรับปรุงประสิทธิผลและขีดความสามารถโดยรวมของสถาบัน และการเรียนรู้ของสถาบันและของแต่ละผู้คนในองค์กร (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558) ความเป็นเลิศ เกิดจากการวางแนวทางที่ดี การนำสู่การปฏิบัติอย่างทั่วถึง และมีประสิทธิผล การเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นเลิศ ความเป็นเลิศเกิดจากการบูรณาการของกระบวนการและตัววัดสู่เป้าหมายรวมของโรงเรียน และความเป็นเลิศเกิดจากความพยายามพัฒนาและปรับปรุง

อย่างต่อเนื่อง จนเป็นวัฒนธรรมองค์กร เพื่อมุ่งสร้างคุณค่าสูงสุด แก่ผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2559) ดังนั้นการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศ จึงเป็นกระบวนการในการดำเนินการที่มีการวางแผนที่ดี ปรับปรุงผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีคุณภาพสูงสุด ยอดเยี่ยม ควรค่าแก่การยกย่อง และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นได้ ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กต้องปรับระบบภายในให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาโดยอาศัยกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่ผลผลิตคือ นักเรียนมีคุณภาพ คุณสมบัตินี้พึงประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งทุกกระบวนการของการดำเนินงาน ผู้บริหารจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้นผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียน จึงสามารถพัฒนาสู่ความเป็นเลิศได้ สามารถสร้างศักยภาพในการแข่งขัน ความอยู่รอด เติบโตได้อย่างมีคุณภาพ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก นอกจากนั้นก็ยังสามารถเป็นแบบอย่างและการแลกเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้วย

ประเทศที่พัฒนาแล้วในหลายประเทศได้มีการนำระบบคุณภาพการบริหารจัดการมาใช้ ทั้งในภาครัฐและเอกชน เพื่อให้มีการปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่องและเป็นเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะรางวัลคุณภาพแห่งชาติ ที่ได้รับการพัฒนาจากรางวัลของ Malcolm Baldrige National Quality Award (MBNQA) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มใช้ในปี ค.ศ. 1987 ในองค์กรอุตสาหกรรมที่ต้องการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขัน ต่อมาประเทศพัฒนาแล้วทั่วโลกได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเกิดผลสำเร็จตามลำดับ สำหรับประเทศไทยได้นำมาใช้ เรียกว่า รางวัลคุณภาพแห่งชาติประเทศไทย (Thailand Quality Award : TQA) โดยสำนักงานรางวัลคุณภาพแห่งชาติ ภายใต้การบริหารจัดการของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการประสานความร่วมมือ เผยแพร่ สนับสนุน และผลักดันให้องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาคผลผลิต การบริการและทางด้านการศึกษานำเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติประเทศไทย (TQA) ไปพัฒนาศักยภาพระบบการบริหารจัดการให้สู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน (จิรวัดน์ นิจนตร, 2557)

ต่อมาวงการศึกษานำเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (Education Criteria for Performance Excellence : EdPEX) ซึ่งเป็นลูกข่ายของเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายใน (จิรวัดน์ นิจนตร, 2557) ซึ่งเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศช่วยในการสร้างพลังให้บรรลุเป้าหมาย ปรับปรุงผลการดำเนินการ เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นผลลัพธ์ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยตระหนักถึงความแตกต่างในด้าน

พันธกิจ บทบาท และหลักสูตรต่าง ๆ สนับสนุนมุมมองเชิงระบบเพื่อให้เป้าประสงค์สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ประกอบด้วย โครงร่างองค์กร แนวทางสำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ การนำองค์การ กลยุทธ์ ลูกค้ำ การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ บุคลากร ระบบปฏิบัติการ และผลลัพธ์ โดยอาศัยค่านิยมหลักและแนวคิด 11 ข้อ ประกอบด้วย มุมมองเชิงระบบ การนำองค์การอย่างมีวิสัยทัศน์ ความเป็นเลิศที่มุ่งเน้นผู้เรียน การให้ความสำคัญกับคน การเรียนรู้ระดับสถาบันและความคล่องตัว การมุ่งเน้นความสำเร็จ การจัดการเพื่อนวัตกรรม การจัดการโดยใช้ข้อมูลจริง ความรับผิดชอบต่อสังคม จริยธรรมและความโปร่งใส และการส่งมอบคุณค่าและผลลัพธ์ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558)

เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา พ.ศ. 2559 จำนวน 4 มาตรฐาน ประกอบด้วย มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมาตรฐานที่ 4 ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2559)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ให้แก่ประชากรวัยเรียนในพื้นที่รับผิดชอบ 4 อำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอพระพรหม อำเภอลานสกา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปีการศึกษา 2559 มีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 112 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 65 โรงเรียน (ร้อยละ 58.04) และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จากการสรุปผลจากการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามระหว่างปี 2554 - 2558 โดยภาพรวมผ่านการรับรองจำนวน 77 โรงเรียน (ร้อยละ 60.63) ไม่ผ่านการรับรอง จำนวน 50 โรงเรียน (ร้อยละ 39.37) ถ้าพิจารณาตามขนาดโรงเรียน ปรากฏว่าโรงเรียนขนาดเล็กไม่ผ่านการรับรองจำนวน 36 โรงเรียน (ร้อยละ 72.00) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1, 2558) และผลจากการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา โดยเปรียบเทียบผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O - NET) ปีการศึกษา 2557 - 2558 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 2.95 ในขณะที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลดลง ร้อยละ 0.17 แสดงให้เห็นว่าผลการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ยังไม่บรรลุตามจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากปัญหาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่องและสู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน สอนองเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ดังนั้นผู้วิจัยจึงพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่สามารถยุบรวม ยุบเลิก หรือล้มเลิกได้ ใช้เป็นรูปแบบในการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้การปรับใช้ในการบริหารคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานเทียบเท่าสากลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1
2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1
3. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Methods) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย (Documentary Analysis) การศึกษากรณีศึกษา (Case Study) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ดำเนินการโดยการศึกษาดูงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อนำสร้างแบบสอบถาม และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากกรณีศึกษาโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 3 แห่ง

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษา เพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการนำข้อมูลที่ได้จากระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นของรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการ ที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ และ 2) การสนทนากลุ่มผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็ก

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การดำเนินการวิจัยนี้ใช้แนวคิดตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ เป็นรูปแบบเชิงพรรณนาภาษา (Semantic Model) มีขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) ค่านิยมและแนวคิดหลักขององค์กร 2) โครงสร้างองค์กร 3) การนำองค์กร 4) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ 5) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 6) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 7) การมุ่งเน้นครูและบุคลากร 8) การมุ่งเน้นกระบวนการ และ 9) ผลลัพธ์ (จิรวัดน์ นิเจนตร, 2557)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 130 คน จาก 65 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 112 คน จาก 56 โรงเรียน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามของเครซี และมอร์แกน (Krejcie, R.V. and Morgan, D.W.) (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2554) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วยการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) ตามสัดส่วนจำนวนผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการในโรงเรียน ขนาดเล็กในแต่ละอำเภอ และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากโรงเรียน ขนาดเล็กทั้งหมดในแต่ละอำเภอ โดยเลือกจากโรงเรียนที่ผ่านการประเมินภายนอกรอบสามก่อน ถ้าหากยังไม่เพียงพอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างก็จะใช้โรงเรียนทั่วไปที่ไม่ผ่านการประเมินภายนอกสามด้วย ประกอบด้วย อำเภอเมือง ประชากร 74 คน กลุ่มตัวอย่าง 64 คน (32 โรงเรียน) อำเภอลานสกา ประชากร 18 คน กลุ่มตัวอย่าง 16 คน (8 โรงเรียน) อำเภอพระพรหม

ประชากร 16 คน กลุ่มตัวอย่าง 14 คน (7 โรงเรียน) และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประชากร 22 คน กลุ่มตัวอย่าง 18 คน (9 โรงเรียน)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แบบสรุปประเด็นสำคัญและนำเสนอแบบพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและนำไปทดลองใช้กับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4 จำนวน 30 คน นำมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.86 แล้วนำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษากรณีศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นคำถามที่ใช้ ผู้วิจัยศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน

ข้อมูลพื้นฐานอื่น ๆ นำมาสังเคราะห์เป็นข้อคำถาม จำนวน 19 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา เป็นแบบสรุปข้อมูล ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษากรณีศึกษา และนำเสนอแบบพรรณนา/บรรยาย

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษา เพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดการวิจัย และข้อมูลในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นของรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นรูปแบบเชิงพรรณนาภาษา (Semantic Model) ซึ่งเป็นการนำเสนอรูปแบบที่ใช้วิธีการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่พัฒนาขึ้น ด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด

องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์ และรูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน ตามแนวคิดของ คีฟส์ (Keeves, John P., 2008) มีองค์ประกอบ 7 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ชื่อรูปแบบ ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 4 หลักการพื้นฐานการบริหารจัดการ และค่านิยมหลักและแนวคิด ส่วนที่ 5 โครงร่างโรงเรียน และ ส่วนที่ 5 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ และ ส่วนที่ 7 กลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการ ที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ตัวบุคคลของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เป็นเครื่องมือตรวจสอบ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับ ความถูกต้อง และความเหมาะสม ของรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การสนทนากลุ่มจากผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 13 คน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยใช้แบบการสนทนากลุ่มให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อนำไปพัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพต่อไป วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$, S.D = 0.48) โดยด้านการมุ่งเน้นครูและบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.29$) รองลงมาคือ การนำองค์กร ($\bar{X} = 4.23$) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.07$) การวางแผนกลยุทธ์ ($\bar{X} = 4.03$) ผลลัพธ์ ($\bar{X} = 3.77$) การมุ่งเน้นกระบวนการ ($\bar{X} = 3.76$) และการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ($\bar{X} = 3.74$) ส่วนความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยภาพรวมมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D = 0.45) โดยความต้องการทั้ง 7 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด

ตามลำดับดังนี้ การวางแผนกลยุทธ์ ($\bar{X} = 4.63$) ผลลัพธ์ ($\bar{X} = 4.58$) การนำองค์กร ($\bar{X} = 4.57$) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.57$) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ($\bar{X} = 4.56$) การมุ่งเน้นครูและบุคลากร ($\bar{X} = 4.55$) และการมุ่งเน้นกระบวนการ ($\bar{X} = 4.55$)

2. ผลการศึกษาระดับปริญญา โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 3 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ รวม 6 คน มีผลจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

2.1 องค์ประกอบของการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการ ที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย การนำองค์กร การวางแผน การให้บริการ การจัดการความรู้ การพัฒนาบุคลากร การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และผลลัพธ์การดำเนินงาน

2.2 หลักการของการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย มีวัฒนธรรมขององค์กรที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม บุคลากรในโรงเรียนมีเป้าหมายร่วมกันชัดเจน จัดการศึกษาด้วยหลักคุณธรรมนำคุณภาพ หลักการบูรณาการ หลักการประเมินตนเอง และพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.3 แนวคิดและค่านิยมหลักของการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ การบริหารเชิงระบบ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ สร้างเสริมแรงจูงใจให้กับบุคลากร การศึกษาเทียบเคียง (Benchmark) และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.4 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านคุณภาพการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาครูสู่มืออาชีพ และด้านการประกันคุณภาพภายใน

2.5 โครงสร้างองค์กรในการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย โครงสร้างการบริหารงาน 4 ฝ่ายงาน ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป

2.6 แผนงานหรือโครงการที่ดำเนินการสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วยโครงการพัฒนาข้อมูลสารสนเทศและระบบการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากร โครงการประกันคุณภาพภายใน โครงการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โครงการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โครงการส่งเสริมการคิดบ้านักวิทยาศาสตร์ โครงการรักการอ่านโครงการคุณธรรมโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และโครงการส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน

3. รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ประกอบด้วย 7 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ชื่อรูปแบบ : รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก (The Model of Management According to the Education Criteria for Performance Excellence In Small Size Schools : EdPEX_SS Model)

ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ประกอบด้วย 1) เป้าหมายของการจัดการศึกษา 2) บริบทและสภาพปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก 3) บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 4) ความสำคัญและแนวทางการดำเนินการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก

ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการ ขีดความสามารถ และบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ 2) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรทั้งในระดับโรงเรียนและบุคคล และพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และ 3) เพื่อให้การจัดการศึกษามีการปรับปรุงอยู่เสมอ เป็นประโยชน์กับผู้เรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่งผลต่อคุณภาพและความสำเร็จในปัจจุบันและอนาคต

ส่วนที่ 4 หลักการพื้นฐานการบริหาร ค่านิยมหลักและแนวคิด

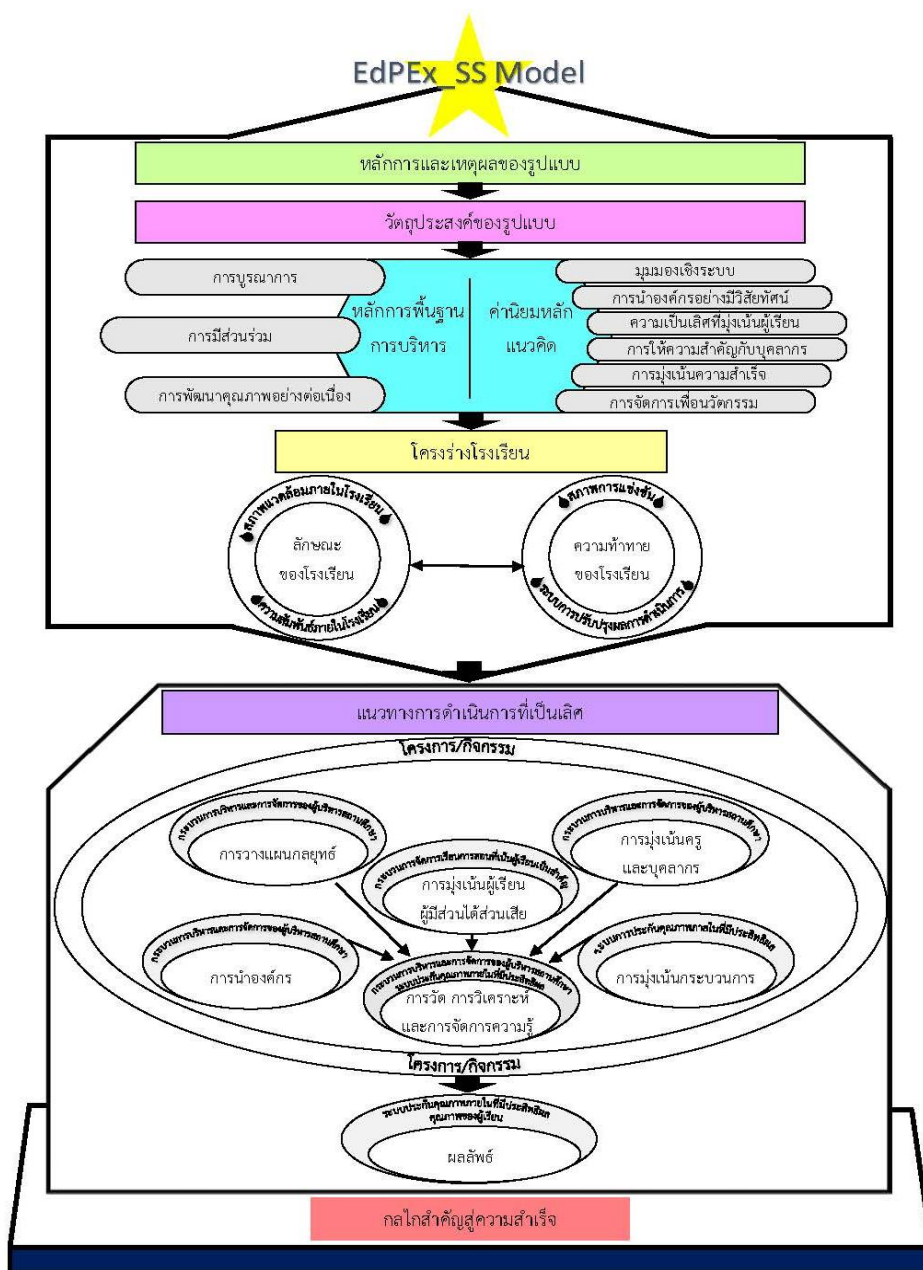
1. หลักการพื้นฐานการบริหาร ประกอบด้วย การบูรณาการ การมีส่วนร่วม และการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

2. ค่านิยมหลักและแนวคิด ประกอบด้วย มุมมองเชิงระบบ การนำองค์กรอย่างมีวิสัยทัศน์ ความเป็นเลิศที่มุ่งเน้นผู้เรียน การให้ความสำคัญกับบุคลากร การมุ่งเน้นความสำเร็จ และการจัดการเพื่อนวัตกรรม

ส่วนที่ 5 โครงร่างโรงเรียน ประกอบด้วย ลักษณะของโรงเรียน และความท้าทายของโรงเรียน

ส่วนที่ 6 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ ตามองค์ประกอบ 7 ด้าน คือ การนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นครูและบุคลากร การมุ่งเน้นกระบวนการ และผลลัพธ์

ส่วนที่ 7 กลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ โดยใช้กลยุทธ์ Success ประกอบด้วย S : Study to EdPEX, U : Unity to EdPEX, C : Concept to EdPEX, C : Connect to Quality Assurance, E : Excellence, S : School Structure และ S : Senior Leaders

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

จากภาพ 1 รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ประกอบด้วย 7 ส่วน ซึ่งในส่วนที่ 6 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ ตามองค์ประกอบ 7 ด้าน อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. การนำองค์กร (Leadership) มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับ มาตรฐานการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา โครงการหรือกิจกรรมที่สอดคล้อง ส่งเสริม สนับสนุนด้านการนำองค์กร เช่น โครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โครงการธรรมาภิบาลในโรงเรียน เป็นต้น

2. การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา โครงการหรือ กิจกรรมที่สอดคล้อง ส่งเสริม สนับสนุนด้านการวางแผนกลยุทธ์ เช่น โครงการแผนพัฒนา คุณภาพการศึกษานำพาสู่ความเป็นเลิศ โครงการ Best Practice เป็นต้น

3. การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Student and Stakeholder Focus) มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการ ประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ โครงการหรือกิจกรรมที่สอดคล้อง ส่งเสริม สนับสนุนด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น โครงการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศ โครงการความรู้ดีพอหลัง โครงการเด็กยุคใหม่ หัวใจ 4.0 โครงการเยาวชนคนดีศรีโรงเรียน โครงการเดินตามรอยพ่อ อย่างพอเพียง และ โครงการเครือข่ายการเรียนรู้พัฒนา เป็นต้น

4. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ (Measurement Analysis and Knowledge Management) มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหาร และการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา โครงการหรือกิจกรรมที่สอดคล้อง ส่งเสริม สนับสนุน ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ เช่น โครงการระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการ บริหารจัดการ โครงการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน เป็นต้น

5. การมุ่งเน้นครูและบุคลากร (Teacher and Staff Focus) มี ความสัมพันธ์ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษา มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา

โครงการหรือกิจกรรมที่สอดคล้อง ส่งเสริม สนับสนุนด้านการมุ่งเน้นครูและบุคลากร เช่น โครงการพัฒนาศักยภาพครูสู่ศตวรรษที่ 21 โครงการต้นแบบครูดี เป็นต้น

6. การมุ่งเน้นกระบวนการ (Process Management) มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 4 ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล โครงการหรือกิจกรรมที่สอดคล้อง ส่งเสริม สนับสนุนด้านการจัดการกระบวนการ เช่น โครงการพัฒนาภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการสถานศึกษาปลอดภัย สุขภาพอนามัย โครงการแหล่งเรียนรู้ ครูนอกห้องเรียน เป็นต้น

7. ผลลัพธ์ (Results) มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน และ มาตรฐานที่ 4 ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล

3. การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า

3.1 ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Accuracy Standard) และความเหมาะสม (Propriety Standard) ของร่างรูปแบบ พบว่าผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ร้อยละ 100 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 มีความถูกต้อง และเหมาะสมทุกรายการ แต่ทั้งนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ ทางวิชาการมากยิ่งขึ้น ดังนี้

3.1.1 การตั้งชื่อรูปแบบควรให้สอดคล้องกับงานวิจัย โดยควรเพิ่มคำว่า “การบริหารจัดการตามเกณฑ์” จึงควรเป็นชื่อ “รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก”

3.1.2 องค์ประกอบของร่างรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ควรเพิ่มองค์ประกอบด้านหลักการและเหตุผล เพื่อจะได้รู้ความเป็นมาของรูปแบบ และควรแยกองค์ประกอบที่ 5 แนวทางการดำเนินการ กับเงื่อนไขความสำเร็จการนำรูปแบบไปใช้ โดยควรเพิ่มเป็นองค์ประกอบสุดท้าย และเปลี่ยนเป็น “กลไกสำคัญ สู่ความสำเร็จ” ดังนั้นร่างรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ควรมีองค์ประกอบ 7 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ชื่อรูปแบบ ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 4

หลักการพื้นฐานการบริหาร และค่านิยมหลักและแนวคิด ส่วนที่ 5 โครงร่างโรงเรียน ส่วนที่ 6 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ และ ส่วนที่ 7 กลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ

3.1.3 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กว้างเกินไป ควรปรับเปลี่ยนให้แคบลง เฉพาะเจาะจงมากขึ้น และสามารถปฏิบัติได้บรรลุวัตถุประสงค์ จึงให้ผู้วิจัยไปปรับใหม่ให้สามารถบรรลุได้

3.1.4 ควรตรวจสอบการใช้คำภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง/สอดคล้องการศัพท์วิชาการ

3.2 ผลจากการสนทนากลุ่มผู้อำนวยโรงเรียนขนาดเล็ก (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบและยืนยันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) และความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) ของร่างรูปแบบ พบว่า ผู้อำนวยโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 13 คน (ร้อยละ 100) มีความคิดเห็นว่า ร่างรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1 มีความเป็นไปได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน แต่ทั้งนี้ก็มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อการพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ทางวิชาการมากยิ่งขึ้น ดังนี้

3.2.1 ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ควรมีการสรุปให้สั้น กระชับ และมีความสอดคล้องต่อเนื่องกัน

3.2.2 หลักการบูรณาการ เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนั้นโรงเรียนหรือผู้บริหารจะต้องบูรณาการทุกเรื่องให้เป็นเรื่องเดียวกัน สามารถที่จะต่อยอด ขยายผลไปสู่เรื่องอื่น ๆ ได้

3.2.3 ด้านการมุ่งเน้นครูและบุคลากรเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งเป็นปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีจำนวนครูน้อย แต่หน้าที่ความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานต้นสังกัด หรือชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม โรงเรียนต้องบริหารแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนเป็นของชุมชน จึงจะส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

3.2.4 ผู้บริหารโรงเรียนต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนในการคุณภาพ โดยขับเคลื่อนระบบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ จัดโครงสร้างที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินการทั้ง 7 ด้าน

3.2.5 การนำรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ไปใช้ในโรงเรียนขนาดเล็กท่ามกลางความขาดแคลน ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำเป็นอย่างสูงในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ และผู้บริหารต้องใช้

หลักบูรณาการการประกันคุณภาพภายในเข้ากับเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ส่งผลให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และความต้องการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้การบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 สอดคล้องกับความคาดหวังในการพัฒนาคุณภาพคนไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่มุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา พ.ศ. 2559 ทั้ง 4 มาตรฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดัททแมน (Dattmann, P.E., 2004) ได้วิจัยเรื่องการรับรู้ของผู้บริหารการศึกษา คณาจารย์และเจ้าหน้าที่สนับสนุนที่มีต่อการนำเครื่องมือ MBNQA ไปใช้ในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้บริหารการศึกษามีมุมมองเชิงบวกต่อการนำเครื่องมือ MBNQA ไปใช้คือ เป็นศูนย์กลางของความเป็นเลิศ เป็นความภาคภูมิใจของสมาชิกที่ร่วมดำเนินการ เป็นภาพลักษณ์เชิงบวก เป็นเส้นทางไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการสื่อสารกันมากขึ้น

2. รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ประกอบด้วย 7 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ชื่อรูปแบบ ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 4 หลักการพื้นฐานการบริหาร ค่านิยมหลักและแนวคิด ส่วนที่ 5 โครงร่างโรงเรียน ส่วนที่ 6 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ ตามองค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ คือ การนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นครูและบุคลากร การมุ่งเน้นกระบวนการ และผลลัพธ์ และ

ส่วนที่ 7 กลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ ซึ่งเป็นรูปแบบเชิงพรรณนาภาษา (Semantic Model) ประกอบด้วยการนำเสนอด้วยแผนภูมิ รูปภาพ และอธิบายรายละเอียดเพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คีฟส์ (Keeves, John P., 2008) ที่อธิบายไว้ว่า รูปแบบเชิงพรรณนาภาษา (Semantic Model) เป็นการนำเสนอรูปแบบที่ใช้วิธีการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่พัฒนาขึ้น ด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์ และรูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น รูปแบบการสอนของ Joyce and Well

ในส่วนองค์ประกอบของรูปแบบทั้ง 7 ส่วนนั้น มาจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบของนักวิจัยหลายท่าน แล้วจึงสรุปมาเป็นองค์ประกอบของงานวิจัยเรื่องนี้ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสมาน อัสวภูมิ ที่ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการบูรณาการระบบการประกันคุณภาพภายในกับการบริหารสถานศึกษา สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดกลาง ประกอบด้วย 7 ส่วนคือ 1) ชื่อรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) หลักการของรูปแบบ 4) องค์ประกอบหลักของรูปแบบ 5) แนวการประเมินผลรูปแบบ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ และ 7) เอกสารประกอบการนำรูปแบบไปใช้ (สมาน อัสวภูมิ, 2557) และงานวิจัยของ ปรีดา พ่วงกิม ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 (Triple I TQM Model) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) แนวคิดและหลักการ เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ (Interpret : I) 2) โครงสร้างการบริหารจัดการ เป็นการจัดโครงสร้างภายในสถานศึกษา (Internal structures : I) และ 3) ระบบการบริหารจัดการ เป็นการนำไปสู่การปฏิบัติ (Implementation : I) (ปรีดา พ่วงกิม, 2557) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เสนอแนะไว้ว่า องค์ประกอบของร่างรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ควรเพิ่มองค์ประกอบที่ 2 ด้านหลักการและเหตุผลด้วย เพื่ออธิบายให้ทราบถึงที่มา เหตุผลของการพัฒนารูปแบบในครั้งนี้ และควรแยกองค์ประกอบที่ 5 แนวทางการดำเนินการ กับเงื่อนไขความสำเร็จการนำรูปแบบไปใช้ โดยควรเพิ่มเป็นองค์ประกอบที่ 7 และเปลี่ยนชื่อเป็น “กลไกสำคัญ สู่ความสำเร็จ” ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ทางวิชาการมากขึ้น

ด้านองค์ประกอบและแนวทางการดำเนินการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย การนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นครูและบุคลากร การมุ่งเน้นกระบวนการ และผลลัพธ์ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์

คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยต่าง ๆ เช่น บุญยกุล หัตถถิติ ทำงานวิจัย เรื่อง การบริหารคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก มี 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการจัดการกระบวนการ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ด้านการสร้างทีมงาน ด้านการประเมินตนเอง ด้านการมุ่งเน้นนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน และด้านสารสนเทศและเทคโนโลยี (บุญยกุล หัตถถิติ, 2556) งานวิจัยของ กษมา ศรีสุวรรณ วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ พบว่า องค์ประกอบการบริหารคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หมวด คือ 1) การขับเคลื่อนสถานศึกษา 2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นบุคลากร 6) การมุ่งเน้นการปฏิบัติการ 7) การมุ่งเน้นความเป็นเลิศแนววิถีพุทธ และ 8) ผลลัพธ์ (กษมา ศรีสุวรรณ, 2559) และงานวิจัยของ ชิเพนโรเวอร์ (Shipengrover, J.G., 1994) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมุ่งเน้น คุณภาพทั้งองค์การกับการปรับปรุงโรงเรียนที่ได้รับรางวัล New York State Excelsior Award ผลการวิจัยพบว่า การปรับปรุงคุณภาพแบบบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การ ประกอบด้วย การวางแผนยุทธศาสตร์ ภาวะผู้นำ การเสริมแรงบุคลากร และการให้ความสนใจกับผู้รับบริการ

3. การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ทุกส่วน ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย การศึกษากรณีศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ การสนทนากลุ่ม และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สอดคล้องกับขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบของงานวิจัยต่าง ๆ เช่น สมาน อัสวภูมิ ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการบูรณาการระบบการประกันคุณภาพภายในกับการบริหารสถานศึกษา สำหรับสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานขนาดกลาง ดำเนินการพัฒนารูปแบบ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ และ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบ (สมาน อัสวภูมิ, 2557) งานวิจัยของ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับ

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 มีวิธีดำเนินการวิจัย 2 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 และระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 (สุธรรม ธรรมทัศน์านนท์, 2560) และงานวิจัยของ ธวัชชัย อู่ยานิช วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบที่มีประสิทธิภาพของการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการวิจัย 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ขั้นที่ 2 การสร้างแบบที่มีประสิทธิภาพ และขั้นที่ 3 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของแบบที่มีประสิทธิภาพในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ธวัชชัย อู่ยานิช, 2559)

การตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบรูปแบบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับแนวคิดของ มาดัส เซอร์เว็น และสต๊ฟเฟิลบีม (Madaus, G. F., Scriven, M. S., & Stufflebeam, D. L. , 1983) กล่าวว่า วิธีการตรวจสอบรูปแบบด้วยวิธีการประเมินที่นิยมใช้กันมากได้แก่ การตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมินซึ่ง Joint Committee on Standards of Educational Evaluation ได้นำเสนอหลักการเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมิน ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง 2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองตอบต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา และ 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

สรุป

รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ประกอบด้วย 7 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ชื่อรูปแบบ : รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก (The Model of Management

According to the Education Criteria for Performance Excellence In Small Size Schools : EdPEx_SS Model) ส่วนที่ 2 หลักการและเหตุผล ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 4 หลักการพื้นฐานการบริหาร ค่านิยมหลักและแนวคิด ส่วนที่ 5 โครงร่างโรงเรียน ส่วนที่ 6 แนวทางการดำเนินการที่เป็นเลิศ ตามองค์ประกอบ 7 ด้าน คือ การนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นครูและบุคลากร การมุ่งเน้นกระบวนการ และผลลัพธ์ และ ส่วนที่ 7 กลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ควรนำผลจากการวิจัยเป็นข้อมูลสารสนเทศในการ

กำหนดนโยบายที่สำคัญ วางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพได้มาตรฐาน

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ควรนำผลจากการวิจัยเป็นข้อมูลสารสนเทศในการส่งเสริม พัฒนา การบริหารจัดการในโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ ช่วยให้คุณภาพการจัดการศึกษาในภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสูงขึ้น ตลอดจนเป็นต้นแบบให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่นที่จัดการศึกษา เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานเอกชน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

การนำรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผล ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการทุกฝ่าย ควรมีแนวทางในการถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้วยวงจรคุณภาพ PDCA ดังนี้

2.1 การวางแผน (Plan : P) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรมีการประชุม ปรึกษาหารือ ร่วมคิดวางแผนการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ตั้งแต่การกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการของโรงเรียน ขอบข่ายความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ การกำหนดค่านิยมหลัก เป้าหมายของโรงเรียนที่ชัดเจน

2.2 การปฏิบัติตามแผน (Do : D) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ตามองค์ประกอบแต่ละด้านอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ทุกฝ่ายควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ความสัมพันธ์

สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และผู้นำระดับสูง ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน และหัวหน้าฝ่ายบริหารงานทุกฝ่าย จะต้องเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ

2.3 การติดตาม ตรวจสอบ (Check : C) ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องมีการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ ผลการดำเนินงานและนำมาวางแผนพัฒนา ปรับปรุง

2.4 การปรับปรุงพัฒนา (Act : A) ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องนำผลการนิเทศ ติดตาม ประเมิน มาเรียนรู้ วางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ และมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งความเป็นเลิศต้องเกิดจากการวางแผนทางที่ดี การนำสู่การปฏิบัติ อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิผล การเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็น เลิศ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

3.1 ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการ ดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนจริง ๆ และศึกษาวิจัย ด้วย วิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) หรือวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ประสิทธิผลของการนำรูปแบบการ บริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศใน โรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น และข้อเสนอแนะสำหรับการ พัฒนาต่อไป

3.2 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษา เพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในโรงเรียนทุกขนาด ทุกสังกัด และเปรียบเทียบรูปแบบการ บริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศในสังกัดต่าง ๆ ที่มี บริบทและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดเอกชน เป็นต้น

3.3 ควรวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการบริหารจัดการตามเกณฑ์ คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) หรือรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA)

เอกสารอ้างอิง

กษมา ศรีสุวรรณ. (2559). การพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของ วัดในพระพุทธศาสนาตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ. ใน *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช.

- จิรวัดน์ นิจนตร. (2557). *การอบรมเชิงปฏิบัติการเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ 11 – 12 พฤศจิกายน 2557 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: ส่วนมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ธนิก คุณเมธิกุล. (2552). *การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน*. ใน *ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัชชัย อู่พานิช. (2559). *การพัฒนารูปแบบที่มีประสิทธิภาพของการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 27(1), 156-168.
- บุญยกุล หัตถกิจ. (2556). *รูปแบบการบริหารคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนขนาดเล็ก*. ใน *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปรีดา พ่วงกิม. (2557). *การพัฒนาแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1*. ใน *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พิชิต ฤทธิ์จัญญ. (2554). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: แฮร์ส ออฟเคอร์มิสท์.
- สมาน อัสวภูมิ. (2557). *รูปแบบการบูรณาการระบบประกันคุณภาพภายในกับการบริหารสถานศึกษาสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดกลาง*. ใน *รายงานการวิจัย คณะครุศาสตร์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2559). *คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). *เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ฉบับปี 2558 - 2561 สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุธรรม ธรรมทัศน์านนท์. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 28(1), 144 – 145.

Dattmann, P.E. (2004). *Administrators, Faculty, and Staff Suooort Perception of MBNQA Educational Criteria for Implementation at University of Wisconsin Stout*. Wisconsin: University of Wisconsin Stout.

Keeves, John P. (2008). *Educational Research, and Methodology and Measurement*. Oxford : Pergamon Press.

Madaus, G. F., Scriven, M. S., & Stufflebeam, D. L. . (1983). *Evaluation Models Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. 8 th ed. Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing.

Shipengrover, J.G. (1994). *Total Quality Management to the implementations of the school improvement process in a New State award wining school district*. New York: State University of New York at Buffalo.

**การพัฒนาแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ***
**DEVELOPMENT OF MANAGEMENT MODEL FOR PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES ACCORDING TO PUBLIC
SECTOR MANAGEMENT QUALITY AWARD (PMQA)**

สันติ แสงระวี

Santi Sangrawee

วีระยุทธ ชาทะกาญจน์

Werayut Chatakan

จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ

Chumrurn Chuchosuwarn

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: santi_sangrawee@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการฯ และ 3) ตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารจัดการฯ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 125 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบริหารภาครัฐ จำนวน 9 คน ประกอบด้วยนักวิชาการที่มีความรู้ความเข้าใจหรือมีผลงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐในระหว่างปี พ.ศ. 2556-2558 จำนวน 3 คน นักบริหารการศึกษาระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 3 คน และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่ประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการ จำนวน 3 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{modified})

* Received 5 July 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 20 September 2019

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวด พบว่า หมวดที่ 1 การนำองค์การ และหมวดที่ 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.05 เท่ากัน) รองลงมาคือ หมวดที่ 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย 4.00) และหมวดที่ 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 3.89) ส่วนความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวด พบว่า หมวดที่ 1 การนำองค์การ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.63) รองลงมาคือ หมวดที่ 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และหมวดที่ 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.61 เท่ากัน) และหมวดที่ 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 4.57) ผลสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ค่าเฉลี่ยความต้องการการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีค่าเฉลี่ย สูงกว่าค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ทั้ง 7 หมวด และผลการทดสอบค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: $PNI_{modified}$) พบว่า หมวดที่ 6 หมวดการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการได้ค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด (เท่ากับ 0.26) รองลงมาคือ หมวดที่ 4 หมวดการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ได้ค่า $PNI_{modified}$ เท่ากับ 0.17 และหมวดที่ 2 หมวดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ได้ค่า $PNI_{modified}$ ต่ำสุด เท่ากับ 0.13

2. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ประกอบด้วยขั้นตอนในการบริหารจัดการตามแนวคิดทฤษฎีระบบเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. ปัจจัยนำเข้า (Input) 2. กระบวนการ (Process) 3. ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) พร้อมกับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ของรูปแบบ ซึ่งปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยบุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นตัวจูงสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ กระบวนการ (Process) ประกอบด้วยการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ได้แก่ 1) การนำองค์การ 2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ 3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล 6) การจัดการกระบวนการ 7) ผลการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติ ผลผลิต (Output) คือ ประสิทธิภาพ และผลลัพธ์ (Outcome) คือ คุณภาพของการ

บริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยมีข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลและสารสนเทศสำหรับการพัฒนาคุณภาพของหน่วยงานในรอบปีต่อ ๆ ไป

3. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติ

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารจัดการ, เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

Abstract

The purposes of this research were 1) to analyze the present condition and needs for management of Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award; 2) to develop a management model accordingly; and 3) to test and evaluate the management model. The subjects of the study were 125 directors of Primary Educational Service Area Offices, 3 experts in educational management, and 9 experts in public sector management consisting of 3 academicians with expertise or work concerning public sector management during 2013 – 2015, 3 high-level education administrators of the Ministry of Education, and 3 directors of Primary Educational Service Area Offices who were successful in administration. Data were analyzed using mean, standard deviation, content analysis, and modified priority needs index (PNI_{modified}).

The study results revealed as follows:

1. The present overall condition of the management of Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award in all 7 categories was at a high level. When considered by category, it was found that Category 1 Leadership, and Category 2 Strategic Planning had the same highest means (mean = 4.05.), followed by Category 7 Results of Implementation (mean = 4.00), and Category 6 Process Management with the lowest mean (mean = 3.89). Regarding the overall need for management of Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award in all the seven categories, it was at the highest level. When considered by category, it was found that Category 1 Leadership had at the highest mean (mean = 4.63), followed by Category 2 Strategic Planning, and Category 4 Measurement, Analysis, and Knowledge Management with the same mean (mean = 4.61), and Category 6 Process Management with the lowest mean

(mean = 4.57). For the study results concerning the present condition and the needs for management of Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award, it was found that the means for the needs for management of Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award were higher than those for the present condition of the management of Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award in all the seven categories. The results of the test of the modified priority needs (PNI_{modified}) revealed that Category 6 Process Management had the highest PNI_{modified} value (0.26), followed by Category 4 Measurement, Analysis, and Knowledge Management ($PNI_{\text{modified}} = 0.17$), and Category 2 Strategic Planning with the lowest PNI_{modified} value (0.13).

2. The management model for Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award consisted of three stages according to the systems theory: 1. Input, 2. Process, and 3. Output, outcome and feedback. Input consisted of man, money, materials, management, and motivations which were the starting point and important mechanisms of the organization. Process consisted of public sector management quality award which comprised 1) leadership, 2) strategic planning, 3) stakeholders, 4) measurement, analysis, and knowledge management, 5) human resources management, 6) process management, and 7) results of implementing Ministry of Education policies and strategies. Output consisted of effectiveness and outcome which were quality of management of Primary Educational Service Area Offices with feedback as data and information for organizational quality development in the following years

3. The management model for Primary Educational Service Area Offices according to public sector management quality award was found to be suitable and feasible for implementation.

Keywords: Model, Management, Public Sector Management Quality Award

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับประเทศและสังคมโลกนำไปสู่การปรับตัวขององค์กรต่าง ๆ การตอบรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น การบริหารจัดการภาครัฐก็เช่นเดียวกันได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การปฏิรูประบบราชการ การสร้างยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการบริหารจัดการทั้งด้านระบบโครงสร้างองค์กรและบุคลากรภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มาจากความจำเป็นในการสร้างนวัตกรรมทางการบริหารจัดการภาครัฐ โดยมุ่งให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้ภาครัฐสามารถบริการประชาชนอย่างมีความรับผิดชอบต่อ โปร่งใส ตรวจสอบได้และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงและทั่วถึง (ชไมพร เทือกสุบรรณ, 2553)

ในหลายประเทศได้มีการนำระบบคุณภาพการบริหารจัดการมาใช้ ทั้งในองค์กรภาครัฐและเอกชน ประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบโดยให้นำการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award : PMQA) มาใช้ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ เพื่อเป็นเครื่องมือผลักดันให้การพัฒนากระบวนการมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทำให้การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐกลายมาเป็นเป้าหมายสำคัญของระบบราชการไทยที่ต้องการให้หน่วยงานในภาครัฐมีการยกระดับคุณภาพมาตรฐานการทำงานไปสู่ระดับมาตรฐานสากล (อรวลัญช์ ณรงค์เดชา, 2554)

การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award : PMQA) ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546-2550) ได้กำหนดให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการทำงานเพื่อยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานของหน่วยงานราชการให้อยู่ในระดับสูงเทียบเท่ามาตรฐานสากลโดยกำหนดเป้าหมายให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ รวมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาถือเป็นส่วนราชการที่สำคัญตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศึกษาดิจิทัล พ.ศ. 2546 ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เด็กเยาวชนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง เป็นหน่วยงานภาครัฐซึ่งต้องสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและสาธารณชนว่าการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบจะบรรลุวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความน่าเชื่อถือ ศรัทธา คุ้มค่าต่อต้นทุนผลผลิตและผลลัพธ์และมีการปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ จากนโยบายที่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กระจายอำนาจการบริหารจัดการ ด้านบริหารงานวิชาการการบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารงานทั่วไปสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ด้วยเจตนารมณ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ากระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาจะทำให้การบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีทรัพยากรเพียงพอแก่การจัดการศึกษาทั่วถึงและมีคุณภาพ ได้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

อย่างไรก็ตามจากการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ดำเนินการจัดการศึกษา ในช่วงเวลาที่ผ่านมา พบว่า ผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละแห่งยังไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระดับผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกันและมีแนวโน้มที่จะแตกต่างกันมากขึ้นในอนาคต ขณะเดียวกันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในปัจจุบัน ต้องพัฒนาเป็นองค์กรทางสังคม เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่ต้องพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งคุณภาพ การบริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวทางโดยมุ่งความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้มากขึ้น ภายใต้หลักการพื้นฐานของแนวทางกระจายอำนาจ โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้นำทางการศึกษา ต้องใช้ศักยภาพความเป็นผู้นำ ทักษะทางการบริหาร บทบาทเชิงการบริหารปฏิบัติงานในหน้าที่บริหาร นำองค์กรไปสู่ความก้าวหน้า ได้คุณภาพและมาตรฐานตามความคาดหวังของการปฏิรูปการศึกษา โดยต้องมีรูปแบบหรือนวัตกรรมทางการบริหารที่มีประสิทธิผลเพื่อนำไปใช้ในการบริหารการจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สมหมาย เทียนสมใจ, 2556)

ในปีการศึกษา 2553 ได้มีการกำหนดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา รับผิดชอบการศึกษาในระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาส และสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา รับผิดชอบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย สภาพปัญหาด้านผลการปฏิบัติงานยังไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยซึ่งอดีตเป็นผู้ำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นไปตามมาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด และเป็นนวัตกรรมทางการบริหารนำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับบริบทการจัดการศึกษาของพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพ การบริหารจัดการภาครัฐ
3. เพื่อตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Approach) มีขั้นตอนในการดำเนินวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานมีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยแบ่งขอบเขตด้านประชากรตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 125 คน จากประชากรทั้งหมด 183 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน โดยนำประชากรมาแบ่งเป็นกลุ่มรายภาค ได้แก่ ภาคเหนือ กลาง ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออก ตะวันตกและใต้ แล้วเลือกตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย โดยการจับฉลากจากแต่ละกลุ่มตามสัดส่วนประชากร

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

1.2.1 ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษาและมีวิทยฐานะเชี่ยวชาญขึ้นไป จำนวน 3 คน โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ตามหลักการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ดีของ Patton ที่กล่าวว่าผู้ให้ข้อมูลต้องมีคุณสมบัติที่ประกอบไปด้วย เป็นคนที่รู้เรื่องนั้นจริง ๆ เป็นคนที่ยังอยู่ในวงการ สามารถให้เวลากับการสัมภาษณ์ได้อย่างเพียงพอ

1.2.2 ผู้ร่วมสัมมนาอิงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบริหารภาครัฐ จำนวน 9 คน ประกอบไปด้วย นักวิชาการที่มีความรู้ความเข้าใจหรือมีผลงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐในระหว่างปี พ.ศ. 2556-2558 จำนวน 3 คน นักบริหารการศึกษาระดับสูงในกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่ประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการ จำนวน 3 คน โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ตามหลักการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ดีของ Patton ที่กล่าวว่าผู้ให้ข้อมูลต้องมีคุณสมบัติที่ประกอบไปด้วย เป็นคนที่รู้เรื่องนั้นจริง ๆ เป็นคนที่ยังอยู่ในวงการ สามารถให้เวลากับการสนทนาได้อย่างเพียงพอ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

สภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ 7 หมวด ได้แก่ หมวด 1 การนำองค์กร หมวด 2 การวางแผนยุทธศาสตร์ หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ หมวด 5 การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล หมวด 6 การจัดกระบวนการ และหมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นนี้ประกอบด้วย

1. แบบสอบถาม
2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Protocol)
3. แบบบันทึกสัมมนาอิงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ
- 1.2 สร้างแบบสอบถามโดยการเขียนข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐทั้ง 7 หมวด

1.3 หาคุณภาพของเครื่องมือโดยการนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งผลปรากฏว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .67 ขึ้นไป (ประสพชัย พสุนนท์, 2558)

1.4 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับไปทดลองใช้ (Try out) กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 30 เขตพื้นที่การศึกษา แล้วหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .991

2. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Protocol) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณมาพิจารณาเป็นข้อคำถามปลายเปิดตามโครงสร้างของเกณฑ์ทั้ง 7 หมวดเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์และนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

2.2 แบบบันทึกสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามและผลการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์และสร้างแบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) และนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

1. ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามพร้อมด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์รวมทั้งดำเนินการเก็บรวบรวมด้วยตนเอง จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษาและมีวิทยฐานะเชี่ยวชาญขึ้นไป จำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์ดำเนินการยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบริหารภาครัฐ จำนวน 9 คน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติ ให้ความเห็นในแต่ละประเด็นรวมถึงนำเสนอแนวคิด พร้อมทั้งหาข้อสรุปจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยการนำผลการวิเคราะห์สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่ควรจะเป็นที่ได้จากข้อมูลการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยเทคนิค Priority Needs Index แบบปรับปรุง สถิติที่ใช้ คือ PNI Modified ตามสูตรการหาค่า $PNI\ Modified = (I-D)/D$ (สุวิมล ว่องวานิช, 2550)

จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยนำเทปบันทึกเสียงมาถอดความโดยละเอียด ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยสรุปเป็นประเด็นสำคัญและข้อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การร่างรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (เบญจา ยอดดำเนิน แอ้ตติง และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552)

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์ดำเนินการยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมและ

ความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติ และสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมมนาอิงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐจากประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมมนาอิงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐในครั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพ การบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวด พบว่า หมวดที่ 1 การนำองค์การ และหมวดที่ 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.05 เท่ากัน) รองลงมาคือ หมวดที่ 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย 4.00) และหมวดที่ 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 3.89) ส่วนความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา เป็นรายหมวด พบว่า หมวดที่ 1 การนำองค์การ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.63) รองลงมาคือ หมวดที่ 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และหมวดที่ 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.61) และหมวดที่ 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 4.57) ผลสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ค่าเฉลี่ยความต้องการการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีค่าเฉลี่ย สูงกว่าค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ทั้ง 7 หมวด และผลการทดสอบค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{modified}) พบว่า หมวดที่ 6 หมวดการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ ได้ค่า PNI_{modified} สูงสุด (เท่ากับ 0.26) รองลงมาคือ หมวดที่ 4 หมวดการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ได้ค่า PNI_{modified} เท่ากับ 0.17 และหมวดที่ 2 หมวดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ได้ค่า PNI_{modified} ต่ำสุด เท่ากับ 0.13

2. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ประกอบด้วยขั้นตอนในการบริหารจัดการตามแนวคิดทฤษฎีระบบ 3 ขั้นตอน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) 3) ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) พร้อมกับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ของรูปแบบ ซึ่งปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย

บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ได้แก่ 1) การนำองค์การ 2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ 3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล 6) การจัดการกระบวนการ 7) ผลการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติผลผลิต (Output) คือ ประสิทธิภาพ และผลลัพธ์ (Outcome) คือ คุณภาพของการบริหารจัดการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยมีข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลและสารสนเทศสำหรับการพัฒนาคุณภาพของหน่วยงานในรอบปีต่อ ๆ ไป

3. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติ

อภิปรายผล

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปและอภิปรายผล เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพ การบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมาก ผลวิจัยที่ได้ ผู้วิจัยมองว่าในสภาพปัจจุบันผู้บริหารองค์การให้ความสำคัญกับการปฏิบัติราชการที่มุ่งเน้นให้การนำส่วนราชการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ มะยม โพธิ์สุวรรณ ที่พบว่า ความพึงพอใจต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหาร สำนักงาน ก.ค.ศ. ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (มะยม โพธิ์สุวรรณ, 2556) และยังสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ ธนชนู รอดรักษ์ ที่พบว่า คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษา เทศบาลสมุทรสาคร ทุกด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายหมวด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกหมวด หมวดที่ 1 การนำองค์การ และหมวดที่ 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลวิจัยที่ได้ผู้วิจัยมองว่า ผู้บริหารองค์การมุ่งเน้นให้ความสำคัญในการนำองค์การควบคู่กับการมุ่งเน้นที่การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ในการนำการกำหนดทิศทาง (ธนชนู รอดรักษ์, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรณศรี แวงงาม ศึกษา เรื่อง เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการ (PMQA) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรตามทัศนะของบุคลากร (วรณศรี แวงงาม, 2555) ที่พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำองค์การ อยู่ในระดับมากและมากที่สุดหัวข้อผู้บริหารมีการมอบอำนาจเพื่อให้เกิดการทำงานของทีมงาน และบุคลากรส่วนใหญ่มีความเห็นเกี่ยวกับการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด หัวข้อวิทยาลัยมีการจัดการแผนปฏิบัติการที่มุ่งเน้นให้บรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจ

รองลงมาคือ หมวดที่ 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ ที่พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์การดำเนินการ อยู่ในระดับมากและมากที่สุด หัวข้อ วิทยาลัยได้มีการสรุปผลการปฏิบัติงานด้านประสิทธิผลตามแผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญ และหมวดที่ 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ที่พบว่า บุคลากรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการอยู่ในระดับมากและมากที่สุด หัวข้อ วิทยาลัยมีการกำหนดกระบวนการสร้างคุณค่าที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ข้อค้นพบตลอดจนถึงผลงานวิจัยมองเห็นถึงความสามารถที่ผู้บริหารของหน่วยงานจะได้พัฒนาการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศต่อไป เมื่อพิจารณาถึงความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมากที่สุด ผลวิจัยที่ได้ผู้วิจัยมองว่า ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการจัดการภาครัฐที่จะนำมาใช้ นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นไปตามความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรณศรี แวงงาม ศึกษา เรื่อง เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการ (PMQA) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรตามทัศนะของบุคลากรที่พบว่า ทัศนะของบุคลากรส่วนใหญ่ที่มีต่อเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและมากที่สุดทั้ง 7 หมวด (วรณศรี แวงงาม, 2555) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จำเริญ รัตนบุรี พบว่า สภาพการบริหารจัดการระบบคุณภาพตามเกณฑ์ PMQA โรงเรียนมาตรฐานสากล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายหมวด พบว่า ทุกหมวดอยู่ในระดับมาก จากข้อค้นพบและผลงานวิจัยที่สอดคล้องกัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ตลอดถึงสามารถประยุกต์ใช้กับบริบทของหน่วยราชการไทย เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรภาครัฐที่เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงต่อไปและเมื่อเมื่อพิจารณาเป็น รายหมวด พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกหมวด หมวดที่ 1 การนำองค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ หมวดที่ 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ หมวดที่ 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ และหมวดที่ 6 การมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผลวิจัยที่ได้ผู้วิจัยมองว่าเมื่อถึงยุคแห่งการปฏิรูประบบการศึกษาไทย จึงเป็นความต้องการจำเป็นที่หน่วยงานทางการศึกษาต้องมีการพัฒนา ต้องมีการเทียบเคียงการบริหารจัดการและมุ่งหวังที่จะพัฒนาสมรรถนะการดำเนินงานให้สูงขึ้น (จำเริญ รัตนบุรี, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ สударัตน์ เลสงาม ที่พบว่า ระดับความรู้ของบุคลากร (ศึกษาเฉพาะกรณี) จังหวัดสมุทรสงคราม เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) ในภาพรวมเห็นด้วยในระดับมาก (สударัตน์ เลสงาม, 2553) และสอดคล้องกับ ชัยยุทธ์ เหลืองบุศราคัม ที่พบว่า การประเมินความพึงพอใจของข้าราชการ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ปี 2552 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งความต้องการของ

ข้าราชการในการปฏิบัติงานจะส่งผลให้ผู้บริหารหน่วยงานนำพองค์กรไปในทิศทางที่เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงอย่างแน่นอน ซึ่งผลสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ค่าเฉลี่ยความต้องการการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีค่าเฉลี่ย สูงกว่าค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ทั้ง 7 หมวด และผลการทดสอบค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{modified}) พบว่า หมวดที่ 6 หมวดการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ ได้ค่า PNI_{modified} สูงสุด รองลงมาคือ หมวดที่ 4 หมวดการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ และหมวดที่ 2 หมวดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ได้ค่า PNI_{modified} ต่ำสุด ผลวิจัยที่ได้ผู้วิจัยมองว่า ผู้บริหาร ตลอดจนถึงบุคลากรผู้ปฏิบัติงานมีผลการดำเนินงานในสภาพปัจจุบันทุกหมวด อยู่ในระดับมาก ขณะที่ความต้องการ ทุกหมวดอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อดูผลการทดสอบค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI_{modified}) พบว่า หมวดที่ 6 หมวดการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ ได้ค่า PNI_{modified} สูงสุด รองลงมาคือ หมวดที่ 4 หมวดการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้ และหมวดที่ 2 หมวดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ได้ค่า PNI_{modified} ต่ำสุด (ชัยยุทธ์ เหลืองบุศราคม, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรณศรี แวงงาม ศึกษา เรื่อง เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการ (PMQA) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรตามทัศนะของบุคลากร ที่พบว่า ทัศนะของบุคลากรส่วนใหญ่ที่มีต่อเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและมากที่สุดทั้ง 7 หมวด ซึ่งจากข้อค้นพบดังกล่าว จะเป็นประโยชน์ที่หน่วยงานราชการไทย ใช้เป็นแนวทางพัฒนารูปแบบ ประยุกต์ใช้ดำเนินงานต่อไป (วรรณศรี แวงงาม, 2555)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ประกอบด้วยขั้นตอนในการบริหารจัดการตามแนวคิดทฤษฎีระบบ 3 ขั้นตอน คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) พร้อมกับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ของรูปแบบ โดยปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ได้แก่ 1) การนำองค์กร 2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ 3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล

6) การจัดการกระบวนการ 7) ผลการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติ ผลผลิต (Output) คือ ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ การศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และผลลัพธ์ (Outcome) คือ คุณภาพของการบริหารจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลและสารสนเทศสำหรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพของหน่วยงานในรอบปีต่อ ๆ ไป ซึ่งผลการวิจัยที่ได้ผู้วิจัยมองว่ารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีฐานคิดจากทฤษฎีระบบและความต้องการจำเป็นของหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานอย่างแท้จริง การพัฒนาการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐย่อมน่าจะมีความถูกต้องและแม่นยำครอบคลุมในทุกองค์ประกอบขององค์กร นำไปสู่การกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการที่เอื้อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่จำเป็นต้องบริหารจัดการภายใต้เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lunenburg และ Ornstein (2008) ที่มีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า แนวคิดหนึ่งที่เป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจองค์กร คือ แนวคิดที่มององค์กรเป็นกระบวนการเชิงระบบ โดยเฉพาะระบบเปิดเนื่องจากมิติการดำเนินงานของโรงเรียนสามารถจัดได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตและผลลัพธ์ ซึ่งการใช้กรอบแนวคิดระบบเปิด (Open-Systems Framework) ในการวิเคราะห์การดำเนินงานขององค์กรจะช่วยให้สามารถวินิจฉัยปัญหาได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น (Lunenburg Fred C. and Ornstein Allan C., 2008) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของธงชัย สันติวงษ์ ที่ว่าผู้บริหารที่ใช้วิธีการเชิงระบบในการวัดประสิทธิผลขององค์กรมักจะช่วยให้เกิดผลดีคือจะช่วยให้ผู้บริหารไม่มองแคบ ๆ และสั้น ๆ โดยดูเฉพาะทางที่ปรากฏออกมาเฉพาะหน้าในช่วงสั้นเท่านั้นแต่จะช่วยให้ผู้บริหารมองกว้างและคิดยาวออกไปและตัดสินใจ เพื่อความมั่นคงและความอยู่รอดขององค์กรในระยะยาวมากกว่าหวังผลในระยะสั้นเท่านั้น นอกจากนี้วิธีการเชิงระบบยังมีส่วนช่วยขยายขอบเขตการวิเคราะห์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ให้กับผู้บริหารที่จะสามารถเห็นถึงกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ท้ายที่สุด วิธีการเชิงระบบยังเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับงานบริหารด้านต่าง ๆ ที่ซึ่งผลงานวัดได้ยาก การวัดส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบจึงนับว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการวัดผลโดยทางอ้อมได้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2541) นอกจากนี้รูปแบบที่เป็นผลการวิจัยในครั้งนี้ยังสอดคล้องกับกับรูปแบบการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กรจากการศึกษาของของสิทธิชัย เจริญพิพัฒพงษ์ ที่พบว่า ระบบการประกันคุณภาพภายใน ตามแนวการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร สำหรับโรงเรียนอนุบาล เอกชน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ มีรายละเอียดดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นโยบาย งบประมาณ ระบบการคัดเลือกนักเรียน และ

สภาพแวดล้อมภายใน 2) องค์ประกอบด้านกระบวนการ ได้แก่ การบริหารและจัดการศึกษา การจัดองค์การ การพัฒนา หลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล การจัดกิจกรรม ส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน การสนับสนุนจากชุมชน และการร่วมมือกันระหว่างบ้านกับสถานศึกษา 3) องค์ประกอบด้านปัจจัยส่งออก ได้แก่ คุณภาพผู้เรียน และความพึงพอใจของผู้รับบริการ 4) องค์ประกอบด้านข้อมูลป้อนกลับ ได้แก่ การประเมินองค์การ และข้อมูลจากการควบคุมดูแล และการประเมินผล 5) องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมของระบบ ได้แก่ นโยบายของชาติ และสภาพของชุมชน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี (สิทธิชัย เจริญพิพัฒพงษ์, 2552) และยังพบว่าสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กจากการศึกษาของนครชัย ชาญอุไร ที่พบว่า รูปแบบการใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีลักษณะเป็นเชิงระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและ ผลลัพธ์ โดยด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. และ 2) บริบทเบื้องต้น (1) สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของชุมชน (2) กฎ ระเบียบ นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล กระทรวง สพฐ. สพท. และ โรงเรียน และ (3) ศึกษารายงานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 1) การประชุมวินิจฉัยสภาพการณ์เบื้องต้นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโรงเรียน 2) ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานและข้อเสนอแนะของ สมศ. 3) ดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการปฏิบัติการจากแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและรายงานผลการดำเนินโครงการ 4) ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสถานศึกษา 5) นำผลที่ได้ จากการประเมินไปพัฒนาต่อไปและ 6) โรงเรียนจัดทำ SAR เพื่อรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนต่อไปผู้ปกครองและชุมชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ สมศ. ด้านผลลัพธ์ ได้แก่ โรงเรียนได้รับการรับรองคุณภาพจาก สมศ. และมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (นครชัย ชาญอุไร, 2554)

3. จากผลการวิจัยที่พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าการพัฒนารูปแบบในครั้งนี้มีกระบวนการและวิธีการในการพัฒนาตามหลักการของการพัฒนารูปแบบที่ดีและใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐไปใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเป็นฐานในการยกร่างรูปแบบ ดังนั้นข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการยกร่างรูปแบบจึงค่อนข้างสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพราะผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์

คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐโดยตรงซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญเชิด ชำนิศาสตร์ กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปการพัฒนาารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน (บุญเชิด ชำนิศาสตร์, 2556) และสอดคล้องกับแนวคิดของเรชา ศรีวิชัย ที่กล่าวไว้ว่า การสร้างรูปแบบ (Model) ไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าควรทำอย่างไรแต่โดยทั่วไปจะต้องเริ่มต้นจากการหาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) ที่เกี่ยวกับรูปแบบที่ต้องการสร้าง (เรชา ศรีวิชัย, 2554) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Steiner ที่กล่าวว่า สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบนำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบ และปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริงและมีการประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง (Steiner, L., 1988) และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Keeves ที่กล่าวไว้ว่า การสร้างรูปแบบจะต้องศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ การศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน การระบุปัญหาความต้องการและความจำเป็น การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดหลักการองค์ประกอบและการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา และตามด้วยการสร้างแบบร่างหรือรูปแบบเบื้องต้นหรือการนำเสนอทางเลือก รวมถึงการตรวจสอบหรือการประเมินผล ได้แก่ การหาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ จากผู้ทรงคุณวุฒิ การประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลและการทดลองใช้ และในท้ายที่สุดควรมีการปรับปรุง การพัฒนาและนำเสนอรูปแบบที่สมบูรณ์ (Keeves, J. P., 1988)

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน พัฒนารูปแบบ และตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Approach) โดยการใช้กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 125 คน และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษาและมีวิทยฐานะเชี่ยวชาญขึ้นไป จำนวน 3 คน สรุปผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพ การบริหารจัดการภาครัฐ โดยรวมทั้ง 7 หมวด อยู่ในระดับมาก ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ประกอบด้วยขั้นตอนในการบริหารจัดการตามแนวคิด

ทฤษฎีระบบ 3 ขั้นตอน คือ 1. ปัจจัยนำเข้า 2. กระบวนการ 3. ผลผลิต และผลลัพธ์ พร้อมกับข้อมูลย้อนกลับของรูปแบบ ส่วนการตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารจัดการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติ และนำไปพัฒนารูปแบบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ จะให้สำเร็จได้ต้องให้ความสำคัญการมุ่งเน้นระบบปฏิบัติการ และการวัด วิเคราะห์ และการจัดการความรู้

1.2 ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐจากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นรูปแบบทางเลือกในการบริหารจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

1.3 ควรนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพบริหารจัดการภาครัฐของหน่วยงานด้านการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4 ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพบริหารจัดการภาครัฐจากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างทางเลือกให้ผู้ปฏิบัติในหน่วยงานการศึกษาสังกัดอื่นที่มีสภาพและบริบทใกล้เคียงกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ควรกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐโดยตรง

2.2 ควรจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

2.3 ควรให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์คุณภาพบริหารจัดการภาครัฐให้มากขึ้น โดยกำหนดตัวชี้วัดหรือรูปแบบการรายงานที่สามารถระบุถึงผลลัพธ์จากการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1. ควรมีการวิจัยติดตามและประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพบริหารจัดการภาครัฐเพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป

3.2 ควรทำการวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามรูปแบบ การบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

3.3 ควรทำการวิจัยวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของความสำเร็จในการบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามรูปแบบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพบริหารจัดการภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

- จำเริญ รัตนบุรี. (2557). การบริหารจัดการระบบคุณภาพตามเกณฑ์ PMQA โรงเรียนมาตรฐานสากล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 . ใน รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรพัฒนานักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 4 สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ชไมพร เทือกสุบรรณ. (2553). ประสิทธิภาพของการนำนโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีไปปฏิบัติในกรมที่ดิน : กรณีการนำตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) มาปฏิบัติ. ใน รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาบริหารจัดการสาธารณะ . มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยยุทธ์ เหลืองบุศราคัม. (2552). ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐของบุคลากร สำนักงานกรมปศุสัตว์ จังหวัดนครนายก. นครนายก: สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนครนายก.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2541). ทฤษฎีองค์การและการออกแบบองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนัญ รอดรักษา. (2553). คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลนครสมุทรสาคร. วารสารวิทยบริการ, 21(3), 92-106.
- นครชัย ขาญอุไร. (2554). การพัฒนารูปแบบการใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญเชิด ชำนิศาสตร์. (2556). การพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการในการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี. ใน ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต สาขาการศึกษา. มหาวิทยาลัยสยาม.
- เบญญา ยอดดำเนิน แอ็ดติกิจ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : การจัดการข้อมูล การตีความและการหาความหมาย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มะยม โพธิ์สุวรรณ. (2556). การพัฒนาคุณภาพการบริหารสำนักงาน ก.ค.ศ. ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) การศึกษาส่วนบุคคล การพัฒนาหลักสูตร

- พัฒนานักบริหารระดับสูง กระทรวงศึกษาธิการ (นบส.ศส.) รุ่นที่ 3. สำนักงาน ปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ.
- เรขา ศรีวิชัย. (2554). รูปแบบการบริหารงานสถานศึกษาเอกชนระดับปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ ในจังหวัดนนทบุรี. ใน *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัย ศรีปทุม.
- วรรณศรี แวงงาม. (2555). เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการ (PMQA) วิทยาลัยการสาธารณสุข สิรินครตามทัศนะของบุคลากร. ใน *สาธารณสุขศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุข*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมหมาย เทียนสมใจ. (2556). รูปแบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา. ใน *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิทธิชัย เจริญพิพัฒพงษ์. (2552). การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในตามแนวทางการ บริหารงานแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กรสำหรับโรงเรียนอนุบาลเอกชน. ใน *ครุศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดาร์ตน์ เลสงาม. (2553). ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ ภาครัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดสมุทรสงคราม. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถวิชัย ณรงค์เดชา. (2554). ความพร้อมของบุคลากรของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการเพื่อ เข้าสู่เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐระดับก้าวหน้า. ใน *สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing. (5th edition)*. New York: Harper Collins.
- Keeves, J. P. (1988). *Model and Model Building Educational Research Methodology and Measurement : An international Handbook*. Oxford: Pergamon Press.
- Lunenburg Fred C. and Orinstein Allan C. (2008). *Education administration: concept and practices 5th ed*. Wardsworth: Cengage Learning.
- Steiner, L. (1988). *Organizational Dilemmas as Barriers to Learning*. The Learning.

กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน*

THE PROCESS OF THE BUDDHIST HARMONY CREATION IN BAN CHETAWAN (NONGMOO), MUAENG DISTRICT, LAMPHUN PROVINCE

จินดาวรรณ กาญจนพานพันธ์

Jindawan Kanjanapanun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chingmai Campus, Thailand

E-Mail: dawan3912@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดความสามัคคีของหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) 3) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาที่ก่อให้เกิดความไม่สามัคคีของหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) คือ การขาดผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ ขาดหลักการและการกำหนดเป้าหมายของหมู่บ้าน ขาดแผนงานและโครงการ ขาดทีมงาน และขาดการประเมินผล การปฏิบัติงานที่เป็นระบบ และมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่สามัคคี เช่น ชาวบ้านไม่มีการเสียสละการทำงานของส่วนรวม, ไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และไม่มีความเกรงใจผู้อื่น เป็นต้น

2. กระบวนการสร้างความสามัคคี พบว่า ผู้ใหญ่บ้านได้รับการเลือกจากชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้านได้ผู้นำที่ดี มีความรู้ มีคุณธรรม และมีความสามารถ ผู้ใหญ่บ้านได้กำหนดหลักการและเป้าหมายของหมู่บ้าน มีการจัดทำแผนงานและโครงการของหมู่บ้าน มีการจัดสร้างทีมงาน เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่ต่าง ๆ และ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน ช่วยกันทำงานเป็นหมู่เป็นคณะ แม้ว่าจะงานจะยาก ก็ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหาาร่วมกัน และยังสามารถนำหลักธรรมมาเสริมสร้างความ

* Received 1 August 2019; Revised 13 September 2019; Accepted 18 September 2019

สามัคคีให้เกิดแก่ชุมชน เช่น หลักสาราณียธรรม หลักสังคหวัตถุ และหลักอภิธานิยธรรม เป็นต้น

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) พบว่า 1) ต้องมีผู้นำที่ดี 2) มีหลักการที่ 3) มีแผนงานที่ 4) มีทีมงานที่ดี และ 5) มีการประเมินผลที่ดี

คำสำคัญ: กระบวนการ, ความสามัคคี, เชิงพุทธ, หมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู)

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the problems and factors of the lack of unity at Ban Chetawan (Nong Moo), 2) to study the process of creating harmony of Ban Chetawan (Nong Moo) and, 3) to analyze and synthesize the process of harmonious creation in Buddhism of Ban Chetawan (Nong Moo). This is documentary research and qualitative research.

The results of the research provided that:

1. The problems of the lack of unity at Ban Chetawan (Nong Moo) were a lack of visionary leadership, the lack of principles and no aims for the village, the lack of planning and no projects, no teamwork and evaluation of systematic reviews. The main factors that cause non-harmony in the village were nobody dedicates oneself to social activities, no humility to each other and no consideration for others.

2. The process of creating harmony was the village leader should be elected by the members of the village, therefore have a good leadership skill with knowledge, virtue, and ability as a set plan. Moreover, be on the plan of the village such as having projects, set up teamwork, and having the systematic evaluation. Consequently, the members of the village would have harmony and support each other in a team as the Buddhist Principle of Harmonious living; for example, Saraniyadhamma, Sangahavatthudhamm, and Aparihaniya dhamma.

3. The analysis and synthesis of the process of harmonious creation in Buddhism of Ban Chetawan (Nong Moo) should have 1) a good leader 2) ideology 3) objective plan 4) good teamwork 5) evaluation of systematic reviews

Keywords: Process, Harmony, Buddhist Ways, Ban Chetawan (Nongmoo)

บทนำ

อดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการดำรงอยู่ ด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน มีอะไรช่วยเหลือกัน มีความเอื้ออาทร รักกันเหมือนพี่น้อง มีการไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียน ปกปักรักษาหรือกัน มนุษย์เราไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่คนเดียวได้ จึงต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติแล้วนั้น ถือได้ว่าเป็นสัตว์สังคม (Social animal) คือ จะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่น ๆ ติดต่อกันสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังแต่ผู้เดียวได้ (ธรรมบุญ เฟื่องทอง, 2549) คนสมัยก่อนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่มีเรื่องให้ทะเลาะเบาะแว้ง มีแต่เมตตารักใคร่สงสารกัน ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่สังคมไทยปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จะเห็นได้จากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย มีความสนิทสนมกลมเกลียวกันทำอะไรก็รวมกลุ่มกันทำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นพวกเดียวกัน มีความปรองดองกัน มีความสามัคคีกัน หรือ “สังขสามัคคี” อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะเชื่อในศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ว่า (สาราณียธรรม 6) คือข้อ ที่หนึ่ง คือ การตั้งอยู่ในเมตตาภาวกรรม ข้อที่สอง คือ ตั้งอยู่ในเมตตาวัจกรรม ข้อที่สามคือ ตั้งอยู่ในเมตตาเมทตามโนกรรม ข้อที่สี่ คือ ตั้งอยู่สุธาธารณโภค เมื่อได้ของสิ่งใดมาโดยชอบธรรมก็รู้จักแบ่งปัน ข้อที่ห้า คือ ตั้งอยู่ในศีลสามัญญตา คือ ความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย และข้อที่หก คือ ตั้งอยู่ในทักขิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการที่สำคัญ ที่จะนำไปสู่การจัดปัญหาทั้งหลายทั้งปวง หลักธรรมทั้งหลายนี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ ทำให้เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเพื่อความปรองดองอันหนึ่งอันเดียวกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมกระบวนการสร้างความสามัคคี และให้ชุมชนหรือหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง โดยมอบหมายให้เทศบาลดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ด้วยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนในระดับรากหญ้า เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) เทศบาลตำบลอุโมงค์โดยการนำของนายกเทศมนตรี จึงได้ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเผยแพร่ให้กับหมู่บ้านทั้ง 11 หมู่บ้าน ของตำบลอุโมงค์ ได้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง ในหมู่บ้านทั้ง 11 หมู่บ้านนั้น ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่สังเกต พบว่า หมู่ที่ 7 บ้านเขตวัน มีจำนวนประชากร 659 คนครัวเรือน มีชาย 741 คน มีผู้หญิง 904 คน รวมทั้งหมด 1,645 คน (เทศบาลตำบลอุโมงค์ จังหวัดลำพูน, 2561) ภายในหมู่บ้าน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้าน มีวิถีชีวิตตามแบบวิถีชีวิตแบบพอเพียงที่เป็นรูปธรรม เป็นหมู่บ้านที่

สามารถเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ในด้านการบริหารจัดการชุมชน โดยคนในชุมชน เป็นหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ทุกครัวเรือน เป็นชุมชนที่มีความสามัคคีกัน มีความรักกันมีการทำงานร่วมกัน เช่น ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันวางแผนจนมีพลังขับเคลื่อนหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรมทำให้มีเศรษฐกิจดีขึ้น ชาวบ้านอยู่ดีมีความสุขและได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการทำเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลอุโมงค์ ทำทุกครัวเรือน และสม่ำเสมอ พอมี พอกิน พอใช้ สมควรตามอัตภาพ และฐานะของการประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพะ) ด้วยการขยันหมั่นเพียร อดทนใช้ชีวิตเรียบง่าย โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย รู้จักการใช้จ่ายของตนเอง และครอบครัวอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็น ประหยัดรู้จักเก็บออมเงิน และแบ่งปันผู้อื่น คนในชุมชนหมู่บ้านนี้ รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด และรอบคอบ สามารถเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ให้กระทบสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ นอกจากนี้คนในชุมชนนี้ มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักสามัคคี รู้จักผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงและแข็งแรง คนในชุมชนนี้มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดีนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน และมีความเพียร ชุมชนหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) ใช้วิธีบริหารเศรษฐกิจพอเพียงในรูปคณะกรรมการ โดยมี นายอุทิศ กันทะอุโมงค์ เป็นประธาน และเป็นแบบอย่างที่ดี ในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตแบบพอเพียง เป็นทั้งวิทยากรให้ความรู้ แก่ทุกหมู่บ้านในตำบลอุโมงค์และจังหวัดลำพูน เป็นผู้นำที่เข้มแข็งของชาวบ้านในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) โดยนายอุทิศ กันทะอุโมงค์ เคยกล่าวเสนอไว้ว่า ชุมชนใดมีความประสงค์ที่จะดำเนินตามวิถีชีวิตแบบพอเพียง แบบเศรษฐกิจพอเพียง สามารถมาปรึกษาตนได้ตลอดเวลา และยังบอกอีกว่าทางชุมชนมีกองทุนช่วยสนับสนุน ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ขอเพียงว่าชุมชนนั้นมีความสนใจ และลงมือทำอย่างจริงจัง นายอุทิศ กันทะอุโมงค์ เป็นผู้นำที่อุทิศตนเพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ชุมชนหมู่บ้านเซตวัน จึงกลายเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ของตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพราะมีผู้นำที่เป็นต้นแบบ และชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีความรักสามัคคีกันเป็นอย่างดี

จากความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการสร้างความสามัคคีในชุมชน ให้แก่ชุมชนทั่วไปได้ใช้เป็นแบบอย่าง ในการสร้างและพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มั่นคง และเป็นชุมชนที่อุดมไปด้วย

ความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดความสามัคคีในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
- 3 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยแบ่งการศึกษาในประเด็นสำคัญเป็น 3 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดความสามัคคีในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต

ประเด็นที่ 2 ศึกษากระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสารวิชาการ บทความ เว็บไซต์ (Web-site) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ 3 วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน โดยใช้วิธีการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสารวิชาการ บทความ เว็บไซต์ (Web-site) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ มาจัดหมวดหมู่ข้อมูล พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลแบบองค์รวมตามกรอบแนวคิดทฤษฎี แล้วนำมาเรียบเรียงสรุปเป็นผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ บุคคลสำคัญซึ่งเป็นผู้นำและผู้ร่วมงานในการส่งเสริมและสร้างความสามัคคีใน หมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน โดยได้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ 1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

2. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ 1) กรรมการหมู่บ้าน 2) ประธานแม่บ้าน
ประธานชุมชนและประธาน อสม. 3) ประธานกลุ่มอาชีพ / กรรมการกลุ่มอาชีพ 4) ประธาน
กลุ่มทางสังคม / สมาชิกกลุ่มทางสังคม 5) ประธานกลุ่มกองทุนการเงินชุมชน / กรรมการกลุ่ม
/ สมาชิกกลุ่ม 6) ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน / อาสาพัฒนาชุมชน 7) ประธานคุ้มบ้าน และ 8) ผู้นำ
ทางศาสนาฝ่ายฆราวาส

3. ประชาชนทั่วไปของ หมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) หมู่ที่ 7 ตำบลอุโมงค์
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเพื่อการตรวจสอบข้อมูล

4. เจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นตัวแทนหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ และ
เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหมู่บ้านเข้มแข็ง เนื่องจากเป็นบุคคลสำคัญในการให้
ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) นักพัฒนาชุมชนผู้ประสานงานตำบล 2) นักวิชาการพัฒนาชุมชน
จังหวัดลำพูน รับผิดชอบงานเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำ
ตำบล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา จากวิทยานิพนธ์
หนังสือ เอกสาร บทความ เว็บไซต์ (Web-site) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม เพื่อให้การเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพ และได้ข้อมูล ที่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้ ข้อมูลด้านประชากรได้จาก
การศึกษาเอกสารที่ทางราชการ จากเทศบาลตำบลอุโมงค์ และจากการสอบถามผู้นำชุมชน
ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบบเป็นทางการและไม่
เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการผู้วิจัยได้เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า เป็นคำถาม
ลักษณะปลายเปิด คือ เปิดโอกาสให้ผู้ถูกวิจัย แสดงความคิดเห็นเต็มที่ สามารถเพิ่ม หรือลดใน
บางประเด็นได้ และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต

การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

ใช้วิธีการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก
อรรถกถา วิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสารวิชาการ บทความ เว็บไซต์ (Web-site) และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์หาจัดหมวดหมู่ข้อมูล พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียด เพื่อให้ได้
ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลแบบองค์
รวมตามกรอบแนวคิดทฤษฎี แล้วนำมาเรียบเรียงสรุปเป็นผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดความสามัคคีในหมู่บ้านเซตวัน
(หนองหมู) พบว่า ในอดีตชาวบ้านยังไม่มีความรู้ในเรื่องการทำเศรษฐกิจพอเพียง ยังพึ่งตนเอง

ไม่ได้ ต้องพึ่งพาจากภายนอก มาทำการเกษตร เช่น ไปซื้อปุ๋ยเคมีมาใส่พืชผัก, ไปซื้อยาฆ่าแมลงมาใส่พืชผัก และไปซื้อยาฆ่าหญ้ามาทำลายวัชพืช และมีการแข่งขัน, มีการเปรียบเทียบกัน จิตใจมีแต่ความโลภ ต่างคนต่างอยู่ไม่มีความสามัคคีกันและมีปัญหาที่ก่อให้เกิดการขาดความสามัคคี เช่น ขาดผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ ในสมัยก่อน ๆ ชาวบ้านเขตวัน (หนองหมู) จะเลือกใครเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะมีชนบางกลุ่มที่เลือกกันขึ้นมาเอง ไม่ได้เกิดจากการเลือกจากคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วเวลาเลือกจะเลือกคนที่ฐานะ คือ ต้องมีฐานะดีเข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้านเลือกเอาพรรคพวกของตนเอง จึงทำให้มีปัญหา ผู้ใหญ่บ้านบางคนไม่เสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม มุ่งแต่ทำงานของตนเอง ไม่คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ไม่คิดถึงผลกระทบระยะยาว ไม่มีหูตากว้างไกล คือมองไม่เห็นภาพในอนาคต จึงทำให้ ชาวบ้านเขตวัน (หนองหมู) สมัยก่อนขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ไม่มีการกำหนดหลักการและเป้าหมายของหมู่บ้าน ในเมื่อผู้นำไม่มีวิสัยทัศน์ในการทำงาน คือมองไม่เห็นภาพในอนาคต สมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ การศึกษาก็ไม่เจริญทางชนบท ก็มีแต่โรงเรียนประถมศึกษา ไม่มีผู้นิยมไปเรียนหนังสือต่อ ขณะนั้นเทศบาลตำบลอุโมงค์ก็ยังมี ไม่มีฟี่เลี้ยง ไม่มีวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ ในการกำหนดหลักการและเป้าหมายของหมู่บ้านในการดำเนินชีวิต ชาวบ้านแต่ละคนก็ดิ้นรนทำมาหากินมีชีวิตธรรมดาแบบเรียบง่าย ไม่มีหลักการอะไรมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ต่างคนต่างอยู่ ทั้งชาวบ้านและผู้นำก็ไม่มีหลักการและเป้าหมายของหมู่บ้าน ขาดแผนงานและโครงการ ทั้งชาวบ้านและผู้นำชุมชนไม่สนใจในการทำแผนแม่บทชุมชนไว้ประจำหมู่บ้าน เพราะสมัยก่อน ๆ ไม่มีฟี่เลี้ยงและวิทยากรมาแนะนำ ประกอบกับเทศบาลตำบลอุโมงค์ ยังไม่มี ชาวบ้านทั้งหลายก็ไม่มีความรู้ในการเขียนแผนงานและโครงการ จึงไม่มีแผนงานและโครงการไว้เป็นหลักฐาน ประจำหมู่บ้าน ขาดทีมงานกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง ผู้ใหญ่บ้านสมัยก่อน ๆ ไม่มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะให้ใครมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็ไม่มีใครเป็น เพราะค่าตอบแทนไม่มี ผู้ใหญ่บ้านสมัยก่อน มักเอาใจของตัวเองเป็นใหญ่ เข้มงวดเกินไป ไม่เสียสละเวลามาช่วยงานส่วนรวมของหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ไม่ศรัทธาในตัวผู้ใหญ่บ้าน พอมีงานส่วนรวม ผู้ใหญ่บ้านขอแรงช่วยงานของหมู่บ้าน เช่น ขอให้ชาวบ้านมาประชุม ชาวบ้านก็ไม่มาประชุม เพราะไม่ชอบ, ไม่ศรัทธาในตัวผู้นำ จึงทำให้ขาดทีมงานไป ขาดการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ สมัยก่อน ๆ ชาวบ้านและผู้นำหมู่บ้านไม่มีการทำแผนแม่บทชุมชน, เทศบาลตำบลอุโมงค์ก็ยังมี, ชาวบ้านและผู้นำมีความรู้ น้อย มีประสบการณ์น้อย ทำงานอะไรผ่านไปแล้วก็ผ่านไป ไม่มีการตรวจสอบ ว่าผลงานที่ผ่าน มาดีหรือไม่ดีอย่างไร ผู้ใหญ่บ้านไม่มีลูกทีมเข้ามาช่วย ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านต่างคนต่างอยู่ ดิ้นรนต่อสู้ทำมาหากินกันไป ไม่สามัคคีกัน ไม่รวมตัวกัน จึงไม่มีการประเมินผล การปฏิบัติงานที่เป็นระบบ และไม่มีทีมงานประเมินผล นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความไม่สามัคคีในหมู่บ้าน ในอดีตของหมู่บ้านเขตวัน (หนองหมู) ตำบลอุโมงค์ จังหวัดลำพูน เช่น มูลเหตุที่ทำให้เกิด ความไม่สามัคคีขึ้นนั้น โดยตรงที่สุดก็คือ ตัณหา ความทะยานอยาก ในจิตใจของคนหรือ

กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้แก่ “โลภะ โทสะ โมหะ” และมีอคติ 4 ประการด้วย คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และ ภัยาคติ นอกจากนี้ยังมีเรื่องผลประโยชน์ เรื่องวินัย เรื่องความเคารพ เรื่องการแบ่งพรรคแบ่งพวก เรื่องชาวบ้านขาดการมีส่วนร่วม เรื่องแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรง และชาวบ้านบางคนไม่มีคุณธรรม เช่น ไม่มีความอดทน ไม่มีความเสียสละ ไม่มีความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคนไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นคนไม่รับฟังความคิดเห็นคนอื่นเอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ และเป็นคนไม่อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น

2. กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) พบว่า ชาวบ้านเซตวัน (หนองหมู) โดยเปลี่ยนวิธีคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านแบบเดิม คือ เลือกคนจากฐานะ มาเป็นเลือกคนจากความสามารถ เลือกคนที่มีวิสัยทัศน์ มีผู้นำที่ดีมีคุณธรรม มีผู้นำที่เป็นต้นแบบ หมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) ก็เริ่มเข้มแข็งมาโดยลำดับ โดยผู้นำหมู่บ้านได้กำหนดหลักการและเป้าหมายของหมู่บ้าน จัดทำแผนงานและโครงการของหมู่บ้าน จัดสร้างทีมงานเป็นกลุ่ม ผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่ต่าง ๆ และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้มีผลที่เกิดจากการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน เช่น ผลที่เกิดในระดับบุคคล ผลที่เกิดในระดับครอบครัว ผลที่เกิดในระดับชุมชนและสังคม ผลที่เกิดในด้านเศรษฐกิจและผลที่เกิดในด้านประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน มีความพร้อมเพรียงกันทำงาน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แม้ว่าจะงานจะยาก แต่ทุกคนช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหาาร่วมกัน ทำให้งานประสบความสำเร็จ ทำให้ผู้ร่วมงานมีความสุข และอยากอยู่ในสังคม เพราะแต่ละคนคิดดี พูดดีต่อกัน หลังจากการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดคุณธรรมในจิตใจ โดยจากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในชุมชนหมู่บ้านเซตวัน ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 คือ หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้น มีหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักในการสร้างมิตร ได้แก่ การรู้จักแบ่งปัน การพูดแต่วาจาที่สุภาพและเป็นประโยชน์ การประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่อื่น การประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ หลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมสำหรับฆราวาสทุกหมู่เหล่าในสังคมที่พึงยึดถือปฏิบัติให้ได้ด้วยความเอาใจใส่หากหวังความสมัคสมานสามัคคี เช่น หมั่นประชุมกันเสมอ หมายถึง หมั่นพูดคุยประชุมปรึกษาหารือกันในเรื่องต่างๆ แม้ไม่ใช่ปัญหาที่ควรนำมาประชุมเพื่อเล่าสู่กันฟัง พร้อมเพรียงกันประชุมเล็กประชุมพร้อมเพรียงกัน ทำกิจการ หมายถึง เมื่อมีการประชุมก็ควรมีความพร้อมเพรียงกันประชุมเมื่อถึงเวลาเลิกประชุมก็ควรจะเลิกประชุมพร้อมกันนอกจากนั้นเมื่อมีกิจกรรมก็ควรต้องร่วมกันทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกันไม่เกียจงานกันทำ เป็นต้น

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู)

3.1 วิเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธ พบว่า แนวคิดที่ร่วมสนับสนุนกิจกรรมการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน เช่น สาราณีธรรม 6 ประการ หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ประการ และหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความสามัคคีขึ้น มีแนวคิดการสร้างความสามัคคีแบบประเพณี วัฒนธรรมเช่นมีประเพณีสงกรานต์หรือปีใหม่เมือง มีประเพณีการทานเจดี๋ยทราย มีประเพณีการดำหัว มีประเพณีการสืบทอด มีประเพณีการทานข้าวสลากหรือกินกล้วยสลาก มีประเพณีการเข่นสรวง มีประเพณีการลอยกระทง มีประเพณีปอยหลวงและมีประเพณีสืบสานตำนานตุงที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน และมีแนวคิดการสร้างความสามัคคีแบบเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 สังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธใน หมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) สามารถสรุปได้ การจะสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นนั้น ประการแรก ต้องมีผู้นำที่ดีเป็นแบบอย่าง มีความอดทน มีความขยันหมั่นเพียร มีเมตตากรุณา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถ ประการที่ 2 มีหลักการที่ดี คือ ยกตัวอย่างชาวบ้านเซตวัน (หนองหมู) ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิต คือ หลักการพึ่งตนเอง มี 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ส่วนเงื่อนไข คือ 1) ความรู้ 2) คุณธรรม ประการที่ 3 มีแผนงานที่ดี คือ ช่วยกันทำ ช่วยกันคิด ช่วยกันวางแผนและช่วยกันทำ ประการที่ 4 มีทีมงานที่ดี คือ มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง มีผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง และประการที่ 5 มีการประเมินผลที่ดี คือ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันตรวจสอบ การประเมินผลที่ดีจะต้องทำเป็นทีมจะประเมินคนเดียวไม่ได้ ต้องใช้หมู่คณะในการช่วยกันสังเกต ใช้การสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูล ให้เห็นถึงข้อดีข้อเสียของโครงการต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้น และประที่สำคัญของการประเมิน คือ ได้ทราบข้อบกพร่องของงาน หรือโครงการต่าง ๆ ที่ทำ เพื่อที่จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นต่อไป

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดความสามัคคีในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) พบปัญหา ได้แก่ การขาดผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ เกิดจากสาเหตุที่แต่ก่อนคนในหมู่บ้านมีความขัดแย้งกันในด้านของผู้นำ โดยมีนำหมู่บ้านไม่ได้เกิดจากการเลือกของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน แต่ผู้นำหมู่บ้านเกิดจากการเลือกของกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น และมักเลือกคนจากฐานะ คือ ต้องมีฐานะร่ำรวยเท่านั้น จึงทำให้ได้ผู้นำที่ขาดความสามารถ ไม่มีคุณธรรม ไม่มีจิตอาสา ไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม นึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน เมื่อได้ผู้นำที่ขาดความสามารถส่งผลให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการกำหนดหลักการและเป้าหมายของการทำงาน

ทำงานไม่รู้จักวางแผน ขาดทีมงานที่จะช่วยเหลือ และขาดการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นระบบ ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาวรธรรม ถวิลการ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ” แบบภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ เพราะผู้นำมีส่วนผลักดันและมีอิทธิพลต่อบรรยากาศในการทำงาน และเป็นแรงจูงใจให้บุคลากรสามารถที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (ดาวรธรรม ถวิลการ, 2558)

2. กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) ผู้นำของหมู่บ้านเซตวัน เป็นผู้นำที่ดี เป็นผู้นำที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม นำหลักธรรมมาใช้สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยหลักธรรมที่ผู้วิจัยพบจากศึกษาค้นคว้า การสัมภาษณ์ และการสังเกต ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักอภิธานียธรรม 7 หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศุทธิ์ ขวัญพุกข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงานบุคคลในองค์กรธุรกิจ” ผลการค้นคว้าพบว่า คุณประโยชน์ของหลักสาราณียธรรม ว่ามีประโยชน์ดังนี้ 1) สาราณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง คิดถึงกัน 2) ปิยาภรณ์ะ ทำให้เป็นที่รัก รักใคร่ 3) ครุภรณ์ะ ทำให้กลมกลืนเข้าหากัน เคารพนับถือกัน 4) สังคหะ ทำให้กลมกลืนเข้าหากัน สงเคราะห์เจือจุนกัน 5) อวิวาทะ ทำให้ไม่ทะเลาะวิวาทขัดแย้งกัน 6) สามัคคี ทำให้กลมเกลียวกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ 7) เอกภาพ ทำให้หมู่คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (วิศุทธิ์ ขวัญพุกข์, 2539) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวพร ปัญญากรสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างสามัคคีในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า หลักการสร้างสามัคคี ประกอบด้วยหลักการสร้างสามัคคีเชิงพุทธ ใช้หลักธรรมในการสร้างความสามัคคี ได้แก่ หลักสาราณียธรรม หลักการสร้างสามัคคี หลักการสร้างสามัคคีตามแนวทางการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง ใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในครอบครัวและชุมชน และหลักการสร้างสามัคคีในสังคม ยึดกฎกติกาและความยุติธรรมในสังคม (นวพร ปัญญากรสกุล, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติคุณาภรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ พบว่า หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้สำหรับสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในสังคมได้ โดยครอบคลุมทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อปรารถนาดีและเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันในสังคม เน้นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญมากกว่าประโยชน์ตน เป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในชุมชน (พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนิกรสุนทรกิจ

(สมพงษ์ นุ่มสกุล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาท พบว่า หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ หลักสาราณียธรรม เป็นหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติทั้งด้านส่วนตัวและสังคมส่วนรวม เป็นสื่อสัมพันธ์ให้เข้าถึงจิตใจของกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน ต่างฝ่ายต่างเคารพซึ่งกันและกัน ถือความสามัคคีเป็นใหญ่ เป็นนำหนึ่งใจเดียวกัน (พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล), 2553)

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) วิเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธ พบว่า หลักธรรมที่สนับสนุนกิจกรรมการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 และหลักปธานียธรรม 7 โดยสร้างความสามัคคีผ่านการจัดกิจกรรมและประเพณีต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมวันสงกรานต์ ประเพณีการทานเจตียทราย ประเพณีการรดน้ำดำหัว ประเพณีการสืบทอด ประเพณีการทานข้าวสากหรือกินกล้วยสาก เป็นต้น สังเคราะห์กระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตวัน พบว่า 1) ต้องมีผู้นำที่ดี คือ องค์กรจะไปสู่ความเจริญหรือความเสื่อม ล้วนขึ้นอยู่กับผู้นำ องค์กรใดได้ผู้นำที่ดีมีทั้งความรู้และคุณธรรม องค์กรนั้นก็จะมีแต่ความเจริญ ตรงกันข้ามองค์กรใดที่ได้ผู้นำที่ไม่ดีไม่ทั้งความรู้และคุณธรรม องค์กรนั้นก็ย่อมจะประสบกับความฉิบหายเป็นป็องหน้า เปรียบเหมือนการเดินตามคนตาดี กับคนตาบอด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า นักปกครองที่ดี ต้องปกครองโดยธรรม คือ ยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นหลักการ ถือธรรมเป็นธงชัย เป็นผู้มีความรู้ ความฉลาด มีความขยันหมั่นเพียร มีความสุจริต และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งจะทำให้ให้นักปกครองปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ จะสามารถวางแผนจัดองค์กร แต่งตั้งบุคลากร อำนวยการ และควบคุมได้ดี ต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมีมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งนักปกครองมีคุณธรรมเข้ามาเพิ่มอีกมากเท่าใดก็ยิ่งทำหน้าที่ของผู้นำที่ดี เป็นผู้ปกครองที่ได้มีประสิทธิผลมากขึ้นเท่านั้น (พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย), 2549) 2) มีหลักการที่ดี คือ การมีหลักการที่ดี มีเป้าหมายที่ชัดเจนยอมเดินไปถึงที่หมายได้อย่างรวดเร็ว ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง มีแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน 3) มีแผนงานที่ดี คือ การประชุมและวางแผนงาน ทำให้ทราบถึงขอบเขตงานว่ามากน้อยเพียงใด และจะสามารถบริหารจัดการงานได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ 4) มีทีมงานที่ดี คือ มีกัลยาณมิตร กัลยาณมิตร คือ คนที่มีจิตใจดี ทำงานไม่หวังตำแหน่ง ไม่หวังชื่อเสียง ไม่ทำงานเอาหน้า ทำงานด้วยความเต็มใจ หวังเพียงอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น และ 5) มีการประเมินผลที่ดี คือ มีการตรวจสอบ มีการประเมิน โดยการทำงานเป็นทีม เพื่อหาข้อผิดพลาดและนำมาช่วยกันปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

สรุป

กระบวนการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านเซตวัน (หนองหมู) ไม่ได้ใช้รูปแบบการสร้าง ความสามัคคีแนวทางใดแนวทางหนึ่งโดยเฉพาะ แต่หมู่บ้านได้เลือกใช้การสร้างสามัคคี แบบบูรณาการผสมผสานกัน ทั้งการสร้างสามัคคีเชิงพุทธ คือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะอยู่ ด้วยกันอย่างเอื้ออาทร มีเมตตาต่อกัน หากมองในเชิงพุทธแล้ว การที่ชาวบ้านอยู่ด้วยกันได้ อย่างมีความสุข ไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น หรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแต่น้อย และทุกอย่างก็ สามารถแก้ไขได้ด้วยกระบวนการของชาวบ้านเอง เนื่องจากชาวบ้านได้ยึดหลักธรรมในการอยู่ ร่วมกัน โดยเฉพาะหลักธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา ที่สำคัญ คือ หลักสาราณียธรรม หลักสังคหวัตถุ และหลักอปปริหานิยธรรม เป็นต้น การสร้างความสามัคคีในประเพณีวัฒนธรรม จะเห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านได้เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ชาวบ้านไม่ได้ทิ้ง ไม่ได้ละเลย ยังคงมีการ ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาเช่นเดิม จึงทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนเกิดความสามัคคี เข้มแข็ง ก่อเกิด กิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างความสามัคคี เช่น กิจกรรมในประเพณีปอยหลวง ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า ฯลฯ และกิจกรรมกลุ่มทางสังคม ได้แก่ กลุ่มหัววัด กลุ่ม เหมืองฝาย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงกลุ่มอาชีพ และ การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน เป็นต้น การสร้างความสามัคคีตาม แนวทางการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสร้างความสามัคคีที่เน้นให้ชาวบ้านในชุมชน ยึดหลักความพอประมาณในการใช้ชีวิต ยึดหลักความมีเหตุผลในการอยู่ร่วมกัน คือการพูดจา ตกลงกัน อยู่ด้วยกันโดยใช้เหตุและผล และการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน รูปแบบการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย โดยเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มี การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลาและทุกบริบท โดยมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติต่าง ๆ เพื่อความมั่นคงและ ความยั่งยืนในการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการปฏิบัติตนในทุก ระดับ โดยเฉพาะเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยความ พอเพียงจะต้องประกอบด้วยสามคุณลักษณะร่วมกัน คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไขในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้อง ประกอบด้วยเงื่อนไข ความรู้ควบคู่กับคุณธรรม เป็นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาทางด้านวิกฤติเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก การแก้ไขปัญหาสังคมจึงเป็นเรื่องคนในชาติต้องมีส่วนร่วมกันทั้งทางภาครัฐ และทางศาสนา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ให้ผู้คนในสังคมเกิดความรู้รักสามัคคีกันได้ ดังนั้น การที่จะช่วยสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความสามัคคีปรองดอง ปรับเปลี่ยนแนวความคิดของคนให้เกิดสติปัญญาพร้อมที่จะมีส่วนร่วมแก้ไขวิกฤติสังคมในชาติให้กลับคืนสู่ปกติสุขโดยเร็ว โดยรัฐบาลควรดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ในแง่ของการศึกษา ควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมในด้านความสามัคคีในโรงเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นอนุบาลเป็นต้นไป ทั้งนี้โดยรวมเป้าหมายที่ชัดเจนให้เรียนรู้เกี่ยวกับความสามัคคีให้มากขึ้น อีกทั้งการบูรณาการให้รู้ถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และให้มีประสบการณ์ในเรื่องความสมานฉันท์และเอื้ออาทร

1.2 ควรปลูกฝังให้เยาวชนทุกเพศวัยเกิดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน

1.3 ควรเน้นให้ประชาชนชาวไทยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยส่งเสริมกิจกรรมต่างๆร่วมกันระหว่างคนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาและผู้นับถือศาสนาอื่น มีศาสนาอิสลาม เป็นต้น เช่น กิจกรรมเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมเชิงท่องเที่ยว อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

1.4 ควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณและวิทยาการความรู้ต่างๆ อันเป็นสาระที่สามารถนำความสมานฉันท์และเอื้ออาทรไปใช้ในชีวิตได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อสังคม และต่อโลก

1.5 ความประสานกับผู้นำท้องถิ่นในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทยมีความสมานฉันท์และเอื้ออาทร ซึ่งแนวทางนี้จะต้องยึดถือว่าการพัฒนาความเป็นอยู่ในชนบทเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ รัฐบาลจะต้องสร้างอุดมคติ อุดมการณ์และค่านิยมขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับปรุงวัฒนธรรมด้านปทัสถานและควรควบคุมบังคับใช้ให้เป็นไปอย่างได้ผลและจริงจัง โดยกระทำร่วมกันในทุกฝ่าย เริ่มจากรัฐบาลและสถาบันต่างๆนั่นเอง นอกจากนี้จะต้องเสริมสร้างเอกลักษณ์และจริยธรรมที่อยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่นๆ ซึ่งเน้นด้านจิตใญ่มากกว่าด้านวัตถุ

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 ควรตระหนักว่า ทุกสังคม ชุมชน มีประเพณี วัฒนธรรมตั้งแต่ดั้งเดิมมา การจะจัดการสร้างความสามัคคีให้กับสังคมชุมชนใด ควรพยายามนำคุณค่า ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่สืบทอดถ่ายทอด ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม และนำมาปรับใช้กับ สังคม ชุมชน และเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เพื่อความอยู่รอด เพื่อการพึ่งตนเองได้ใน สถานการณ์ปัจจุบันของสังคมให้มากที่สุด และเพื่อไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งในสังคม/ชุมชน นั้น ๆ

2.2 การสร้างความสามัคคีควรนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ ยกตัวอย่าง หลัก สาราณียธรรม หลักสังคหวัตถุ หลักอภิธานียธรรม มาปรับใช้กับ สถานการณ์ปัจจุบัน ในสังคมชุมชน เพื่อความอยู่รอดของสังคมและชุมชน และหลักพรหม วิหาร สำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม/ชุมชน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความสามัคคีเชิงพุทธในหมู่บ้านเซตะวัน (หนองหมู) ยังมีเรื่องที่ควรศึกษาวิเคราะห์และวิจัยอยู่อีกมากมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะหัวข้อของการทำวิจัย ดังนี้

3.1 ควรทำการศึกษาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาการแตกความสามัคคี ในสังคม

3.2 ควรทำการศึกษาเรื่อง “อคติ 4 ประการ” ส่งผลร้ายต่อองค์กรและสังคม อย่างไร

3.3 การศึกษาเชิงวิเคราะห์ “ขันติธรรม” ในพระพุทธศาสนา กับ การสร้างความสามัคคีในแวดวงการเมืองและการบริหารราชการ

3.4 รูปแบบวิถีพุทธกับความสมานฉันท์เพื่อลดความขัดแย้งในสังคมไทย

3.5 ควรศึกษากระบวนการจัดการความขัดแย้งของสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน

3.6 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความสามัคคีของสังคมไทยในสมัย ปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ดาวรรุณณ ถวิลการ. (2558). "ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ" แบบภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21.

วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 11(2), 23-35.

เทศบาลตำบลอุโมงค์ จังหวัดลำพูน. (2561). ข้อมูลชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์. ลำพูน: สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ จังหวัดลำพูน.

- ธรรมณูญ เฟื่องทอง. (2549). วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม. เรียกใช้เมื่อ 24 กรกฎาคม 2561 จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=9511&Key=news_research
- นวพร ปัญญาการสกุล. (2555). การสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงใหม่. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). (2553). ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .
- พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์. (2560). การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, 8(1), 66-78.
- พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย). (2549). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .
- วิศุทธิ์ ขวัญพฤษ. (2539). การศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงานบุคคลในองค์กรธุรกิจ”,.. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560- 2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ .

กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิผล
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร*
AN APPLICATION PROCESS OF BUDDHIST PSYCHOLOGICAL
PRINCIPLES FOR ENHANCING WORK EFFECTIVENESS
OF BANGKOK OFFICERS

พระครูปลัดสิทธิศักดิ์ ฐิตสกุโข

Phrakruparat Sitthisak Titasakkho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: Ning4811@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อสร้างกระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยา 3) เพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้เป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 ท่าน และใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 254 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครเกิดจากการบูรณาการสังคหวัตถุ 4 กับทฤษฎีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ 5 ประการของเฮิร์ชเบิร์ก โดยใช้ตัวแปรสังคหวัตถุ 4 แต่ละข้อเป็นฐานในการบูรณาการหลัก เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครมีคุณลักษณะทางพุทธจิตวิทยาที่เอื้อต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน การสร้างแรงความพึงพอใจในการทำงาน และการสร้างความผูกพันในองค์กร ด้วยความเสียสละเพื่อองค์กร มีศิลปะใน

* Received 8 August 2019; Revised 6 September 2019; Accepted 11 September 2019

สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะงานที่ตนเองรับผิดชอบ รู้จักวิธีสร้างมิตรภาพในที่ทำงาน ทำงานด้วยความสุข มีวิธีผ่อนคลาย ทำใจให้มีพลังด้วยการเติมอาหารให้สมองและร่างกาย แสวงหาความรู้สม่ำเสมอ มีความกระตือรือร้น รู้จักใช้เวลาหลังเลิกงานและวันหยุดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รู้จักสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและประชาชน มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการแก้ปัญหาเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนเสมอต้นเสมอปลาย

คำสำคัญ: กระบวนการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยา, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, พุทธจิตวิทยา

Abstract

The research aims 1) to study analytically on general conditions, problems and hindrances of Bangkok metropolitan officers' performance; 2) to synthesize the constructing methods of an application process of Buddhist Psychological Principles for enhancing Bangkok officers' work effectiveness; and 3) to propose an application process of Buddhist Psychological Principles for enhancing Bangkok officers' work effectiveness. The study is a mixed methods research between a qualitative method and quantitative one in nature. For collecting qualitative data an In-depth interview is used to collect data from 17 key informants and Focus Group Discussion is also used for collecting qualitative data from 12 specialists. A questionnaire is used to collect quantitative data from 254 respondents selected by a Random Sampling Method. For analyzing qualitative data a content analysis is employed and statistics including Frequency, Percentage, Mean and Standard Deviation is used for analyzing quantitative data.

Results of which found that an:

Application process of Buddhist psychological principles for enhancing Bangkok officers' work effectiveness was the integration of 4 principles of service with the support of Herzberg's 5 satisfactory factors the support of Herzberg's 5 satisfactory factors applying each of 4 principles including generosity, convincing speech, rendering services, and equality consisting in impartiality as the core to enhance and develop Bangkok officers' Buddhist Psychological qualities of achievement, recognition, work itself, responsibility and advancement to contribution to the organization, how to effectively communicate, the

understanding of their work and responsibility, the ways of friendship building in the office, how to work happily, how to get relaxing by adding the food for brain and good health, seeking for new knowledge, enthusiasm, how to spend effective free time, how make good relations with office authorities, colleague and people, and how to contribute to the regularly getting rid of problems and grieves for people.

Keywords: Application Process Of Buddhist Psychological Principles, Work Effectiveness, Buddhist Psychological

บทนำ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 มาตรา 89 บัญญัติ ให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการในเขตกรุงเทพมหานคร (คณะรัฐมนตรี, 2528) และให้สำนักงานเขตเป็นองค์การบริหารของเขต มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานการปกครองท้องที่การพัฒนาชุมชน การส่งเสริมอาชีพ การทะเบียน การโยธา การรักษาที่สาธารณะ การพัฒนาผังเมืองเขต การระบายน้ำ การสาธารณสุข การจัดเก็บรายได้ การรักษาความสะอาด การดูแลบำรุงรักษาต้นไม้ การดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา การควบคุมดูแลโรงเรียนประถมศึกษา การดูแลและรักษาการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครหรือ ที่กฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยแบ่งส่วนราชการ ประกอบด้วย ฝ่ายปกครอง ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายโยธา ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ฝ่ายรายได้ ฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายการคลัง ฝ่ายเทศกิจ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม (ศิริ บรรณพิทักษ์, 2550)

การส่งเสริมและพัฒนาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครนอกจากต้องปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนแล้ว ยังต้องทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา รวมทั้งต้องทำงานร่วมกับประชาชนทั้งงานบริการ งานพัฒนาชุมชนโดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องมือให้งานบรรลุเป้าหมาย หากเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครมีขีดความสามารถในการให้บริการ การบริหาร การสื่อสารที่ดี การมีศิลปะในการจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเสียสละในการทำงาน รู้วิธีการสร้างแรงจูงใจ สร้างบรรยากาศ สร้างความพึงพอใจ และสร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นต่อตนเอง ผู้บังคับบัญชา และประชาชน ย่อมส่งผลให้งานของสำนักงานกรุงเทพมหานครทั้งปริมาณและคุณภาพมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตามที่กรุงเทพมหานครกำหนดไว้ (สมใจ ลักษณะ, 2549)

เมื่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครต้องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากทั้งภายในสำนักงานและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และประชาชน การพัฒนาเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครให้มีคุณลักษณะตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ การเป็นผู้ที่เสียสละ รู้จักการสื่อสารด้วยถ้อยคำที่ไพเราะเหมาะสมกาลเทศะ มีจิตอาสาเอื้อเฟื้อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีจิตวิญญาณที่มุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยและเสมอต้นเสมอปลาย ด้วยการวางตนที่เหมาะสมต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมแห่งการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคีมีความสุข เพราะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีในกลุ่มคน สังคม และองค์กร เป็นหลักที่ทำให้บุคลากรในองค์กรและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในทุกหมู่คณะ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ซึ่งองค์ธรรมนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ภิคุขุทั้งหลายสังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกันเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แก่นของสังคหวัตถุ 4 คือ ความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน จึงสามารถประยุกต์ให้เป็นแนวทางสร้างสัมพันธ์ไมตรีภายในหน่วยงานได้เป็นอย่างดี ได้แก่ ทาน คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน การแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกายต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนร่วมงาน และต่อประชาชน ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน พูดจาจับใจ มีการกระทำทางวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนร่วมงาน และต่อประชาชน เช่น ไม่กล่าวติเตียนให้ร้าย ถ้ามีปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้น ก็หาทางยุติด้วยการเจรจาด้วยถ้อยคำที่ดี คือ ช่วยเหลือกัน มีจิตใจปรารถนาดีต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนร่วมงาน และต่อประชาชน โดยปราศจากอกุศลจิตไม่หาวาระแวง และสมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกันเป็นกันเอง มุ่งหาทางบำบัดทุกข์บำรุงสุขบุคลากรในหน่วยงาน และประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทั้งนี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย ของสังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2556)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครที่ผ่านมา นั้น ได้นำเอาหลักพุทธธรรมและหลักจิตวิทยา คือ หลักสังคหวัตถุ 4 และทฤษฎีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ 5 ประการของเฮิร์ซเบิร์กมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของงานด้านแรงจูงใจ ด้านบรรยากาศ ด้านความพึง

พอใจ ด้านความผูกพันต่อองค์กรในระบบงานบริหาร งานบริการ งานสวัสดิการ และงานสนับสนุนของเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตประเทศ กรุงเทพมหานครมากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงานที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อสร้างกระบวนการประยุกต์โดยใช้หลักพุทธจิตวิทยา
3. เพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา ผู้นำท้องถิ่น ข้าราชการที่เป็นตัวแทนหน่วยงาน และนักการเมือง จำนวน 17 รูป/คน เลือกโดยวิธีเจาะจง
3. ประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ได้แก่ หัวหน้าหน่วยงานระดับผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 15 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร รวม 750 คนรวมประชากรของงานวิจัยนี้ จำนวน 765 คน
4. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่กลุ่มตัวอย่าง ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากร และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 % ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% โดยวิธีการเก็บแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling Method) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณมีทั้งสิ้น 254 คน
5. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน และใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 254 คน
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งหนังสืออย่างเป็นทางการที่ได้คำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตร ฯ เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าและกำหนดวัน เวลา และสถานที่ สำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้

เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ แจกแบบสอบถาม 254 ชุด โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้รวบรวมคำสัมภาษณ์จากทุกคนของข้อคำถามทุกข้อมาถอดความ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการยืนยัน 3 เสา (Data Triangulation) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความสอดคล้องของข้อมูลทั้ง 3 มิติ และวิเคราะห์มูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานครมีการนำเอาหลักสังคหวัตถุมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีคุณลักษณะของการเสียสละ มีการสื่อสารที่ดีมีประสิทธิภาพ ร่วมกันทำงานด้วยความสามัคคี และมีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ คือขาดแคลนงบประมาณในการจัดฝึกอบรม การจัดสัมมนา การจัดประชุม และการไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อพัฒนาให้เจ้าหน้าที่มีความรู้และประสบการณ์ในงานบริหารตามหลักธรรมาภิบาล และการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ จึงเกิดผลกระทบต่อการส่งเสริมและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิผลตามที่วางเป้าหมายไว้

2. แนวทางในการสร้างกระบวนการประยุกต์โดยใช้หลักพุทธจิตวิทยา เกิดจากการบูรณาการสังคหวัตถุ 4 กับทฤษฎีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ 5 ประการของเฮอรัซเบิร์ก โดยใช้ตัวแปรสังคหวัตถุ 4 แต่ละข้อเป็นฐานในการบูรณาการหลัก เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครมีคุณลักษณะทางพุทธจิตวิทยาที่เอื้อต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การสร้างแรงบรรดาลใจในการทำงาน การสร้างแรงความพึงพอใจในการทำงาน และการสร้างความผูกพันในองค์กร ด้วยความเสียสละเพื่อองค์กร มีศิลปะในสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะงานที่ตนเองรับผิดชอบ รู้จักวิธีสร้างมิตรภาพในที่ทำงาน ทำงานด้วยความสุข มีวิธีผ่อนคลายจิตใจให้มีพลังด้วยการเติมอาหารให้สมองและร่างกาย แสวงหาความรู้สม่ำเสมอ มีความกระตือรือร้น รู้จักใช้เวลาหลังเลิกงานและวันหยุดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รู้จักสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและประชาชน มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการแก้ปัญหาเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนเสมอต้นเสมอปลาย

3. ผลการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยา ต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานครในระบบงาน 4 ด้านโดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า งานที่มีประสิทธิผลมากที่สุด คือ ประสิทธิภาพในงานบริการ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 รองลงมา คือ ประสิทธิภาพในงานสนับสนุน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 น้อยสุด คือ ประสิทธิภาพในงานสวัสดิการ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.09 และผลการประยุกต์ใช้ทฤษฎีทฤษฎีจิตวิทยาองค์ประกอบที่ทำให้มีความพึงพอใจในงานที่ทำงานของเฮอริชเบิร์ก (Herzberg) ต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานครโดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ด้านที่มีประสิทธิผลมากที่สุด คือ ด้านความผูกพันในองค์กร ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 รองลงมาคือด้านบรรยากาศในการทำงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 น้อยสุด คือ ด้านแรงจูงใจในการทำงาน และด้านความพึงพอใจในการทำงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ เท่ากับ 4.25

อภิปรายผล

กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครเกิดจากการบูรณาการสังคหวัตถุ 4 กับทฤษฎีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ 5 ประการของเฮอริชเบิร์ก โดยใช้ตัวแปรสังคหวัตถุ 4 แต่ละข้อเป็นฐานในการบูรณาการหลัก เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครมีคุณลักษณะทางพุทธจิตวิทยาที่เอื้อต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การสร้างบรรยากาศในการทำงาน การสร้างแรงความพึงพอใจในการทำงาน และการสร้างความผูกพันในองค์กร ด้วยความเสียสละเพื่อองค์กร มีศิลปะในสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะงานที่ตนเองรับผิดชอบ รู้จักวิธีสร้างมิตรภาพในที่ทำงาน ทำงานด้วยความสุข มีวิธีผ่อนคลาย ทำใจให้มีพลังด้วยการเติมอาหารให้สมองและร่างกาย แสวงหาความรู้สม่ำเสมอ มีความกระตือรือร้น รู้จักใช้เวลาหลังเลิกงานและวันหยุดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด รู้จักสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและประชาชน มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการแก้ปัญหาเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนเสมอต้นเสมอปลาย ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับงานวิจัยของ Jamrog and Overholt นำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจ คือ ตัวแบบของประสิทธิผลขององค์การที่พัฒนาโดยทีมงานของ HRI-Human Resource Institute ซึ่งทำการพัฒนาเครื่องมือการวัดประสิทธิผลขององค์การที่เรียกว่า Organizational Capabilities Index -OCI ทำให้องค์การรู้ว่าควรจัดวางองค์การอย่างไร โดยมี องค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบหลัก ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการจัดวางองค์การเพื่อบรรลุประสิทธิผลสูงสุด ได้แก่ (1) การจัดวางกลยุทธ์ (Strategic alignment) หมายถึง การที่องค์กรให้ความสำคัญ กับส่งผ่านข้อมูลด้านกลยุทธ์ขององค์การ และมีการแลกเปลี่ยน

ข้อมูลอย่างต่อเนื่องให้ สอดคล้องกับพฤติกรรมและค่านิยมของคนในองค์กร (2) การเน้นที่ลูกค้าเป็นหลัก (customer focus alignment) หมายถึง กลยุทธ์ วิธีการทำงานของคนในองค์กรจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลูกค้าเป็นหลัก (3) ภาวะผู้นำและการจัดการบุคคลที่มีศักยภาพสูง หมายถึง การที่รูปแบบภาวะความเป็นผู้นำสามารถสื่อสาร จูงใจ สร้างความมีพันธสัญญา ต่อองค์กร ตลอดจนสร้างพฤติกรรมหรือบรรยากาศในการทำงานที่ส่งเสริมการเพิ่มผลิตผล ขององค์กร (4) การจัดวางด้านผลการปฏิบัติงาน (performance alignment) หมายถึง การ ที่พฤติกรรม กระบวนการและกิจกรรมในแต่ละวันสอดคล้องและสนับสนุนกลยุทธ์ของ องค์กร และ (5) การจัดวางด้านวัฒนธรรม (cultural alignment) หมายถึง ค่านิยมและ ความเชื่อของพนักงานและกระบวนการสามารถเชื่อมโยงกันจนเกิดพฤติกรรมที่ส่งเสริม กลยุทธ์ขององค์กร (J. J. Jamrog & M. H. Overholt, 2005)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

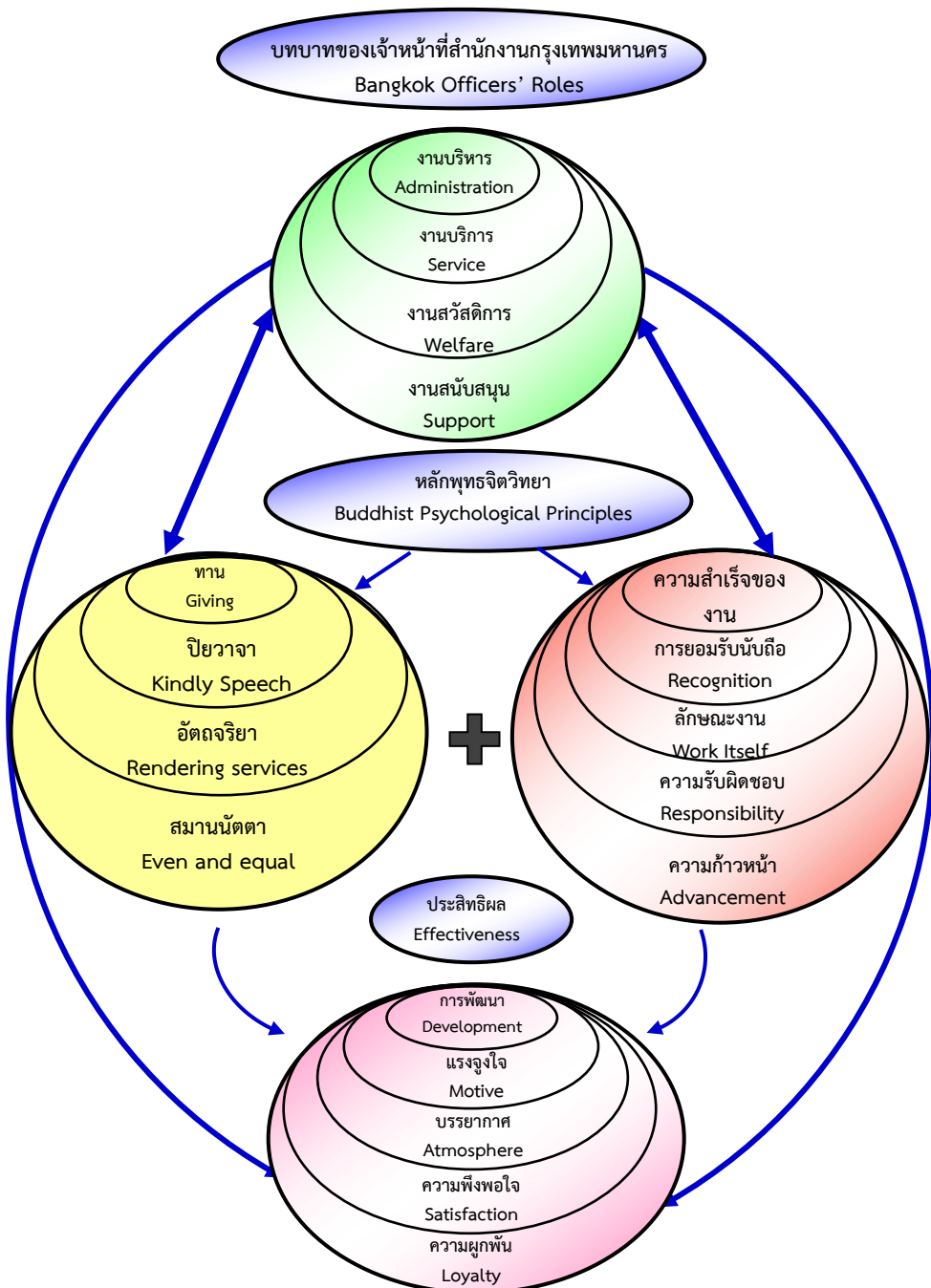
กระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร หรือ แบบจำลองกระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยา สิทธิศักดิ์ 4Rs+4Ss+5Fs+5Es (SITTHISAK 4Rs+4Ss+5Fs+5Es MODEL) ซึ่งประกอบด้วย 4Rs หมายถึง 4 Roles of Bangkok Metropolitan Officers ได้แก่ การแสดงบทบาทเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครในภาระงานหลักที่ปฏิบัติการในสำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร 4 ด้าน คือ บทบาทในงานบริหารภายใน บทบาทในงานบริการ บทบาทในงานสวัสดิการ และบทบาทในงานสนับสนุน 4Ss หมายถึง 4 Principles of Services ได้แก่ หลักการให้บริการอย่างกัลยาณมิตร ที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการแสดงพฤติกรรม ทางด้านกาย วาจา ใจ และการคิดวิเคราะห์ ของการเป็นสมาชิกที่ดีในกลุ่มคน สังคม องค์กร เป็นหลักที่ทำให้บุคลากรในองค์กรและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เป็นหลักธรรมะที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในหมู่คณะไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่มีขนาดเล็กหรือองค์กรขนาดใหญ่ คือ ทาน การเสียสละ ปิยวาจา การสื่อสารที่ดีต่อกัน อตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน สมนัตตตา การบำบัดทุกข์บำรุงสุขเสมอต้นเสมอปลาย 5Fs หมายถึง 5 Factors of Satisfaction with Work ได้แก่ หลักการปฏิบัติงานให้เกิดความพึงพอใจแก่ตนเอง ผู้บังคับบัญชา และประชาชน ด้วยจุดประสงค์แห่งความสำเร็จของงาน ได้รับการยอมรับนับถือจากทุกฝ่าย ตามขอบเขตลักษณะงานที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อเจริญความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน 5Es หมายถึง 5 kinds of Effectiveness of Work ได้แก่ หลักการส่งเสริมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพด้านการพัฒนา การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การสร้างบรรยากาศในการทำงาน การสร้างความพึงพอใจในการทำงาน และการสร้างความผูกพันในองค์กร เมื่อนำแบบจำลองดังกล่าวมาส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของเจ้าหน้าที่

กรุงเทพมหานครในงานหลัก 4 ด้าน คือ งานบริหารภายใน งานบริการ งานสวัสดิการ และงานสนับสนุน ต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพด้วยกระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยา คือ สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา บุรณาการกับทฤษฎีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ 5 ประการของ Herzberg คือ การทำงานให้สำเร็จ จนได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และประชาชน ตามลักษณะงานที่ตนเองรับผิดชอบ และมีความหวังที่จะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ทำให้เจ้าหน้าที่มีคุณลักษณะพุทธจิตวิทยาที่พึงประสงค์ คือ มีความเสียสละเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีศักยภาพในการสื่อสารด้วยถ้อยคำไพเราะเหมาะสมถูกกาลเทศะ รู้จักทำงานเป็นทีมด้วยความร่วมมือและสามัคคีอย่างมีไมตรีจิต และมีศิลปะในการทำงานและการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสามารถแก้ปัญหาให้แก่ตนเอง เพื่อนร่วมงาน และทำงานตามที่ผู้บังคับบัญชาสั่งการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพร้อมที่จะทำงานเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงให้แก่ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เป็นเหตุให้เกิดประสิทธิผลการปฏิบัติงานด้านการพัฒนา การสร้างแรงจูงใจ การสร้างบรรยากาศ การสร้างความพึงพอใจ และความผูกพันในองค์กรอย่างดียิ่งซึ่งผลการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานครในระบบงาน 4 ด้านโดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.25

แบบจำลองกระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร
(SITTHISAK 4544 MODEL)

สรุป

การวิจัยกระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครนี้เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เพื่อนำมาสร้างรูปแบบกระบวนการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาในการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กรุงเทพมหานคร ควรประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครอย่างจริงจัง

1.2 สำนักงานเขตประเวศกรุงเทพมหานครควรจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้นโดยการนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตประเวศเพื่อให้มีทำงานสัมฤทธิ์ตามหลักพุทธจิตวิทยาอย่างแท้จริง

1.3 หน่วยงานของรัฐควรจะนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่รับในทุกหน่วยงาน จะทำให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานตามหลักพุทธจิตวิทยา ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารงานของรัฐบาลในภาพรวม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สำนักงานกรุงเทพมหานครทำงานตามหลักพุทธจิตวิทยา คือการนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็นตัวกำกับให้งานเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงและยั่งยืน

2.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตประเวศและเขตอื่น ๆ ของกรุงเทพมหานครทำงานตามหลักพุทธจิตวิทยา คือการนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็นตัวกำกับให้งานเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงและยั่งยืน

2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานตามหลักพุทธจิตวิทยา คือการนำเอาหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็นตัวกำกับให้งานเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงและยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานคร

3.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยาลดเพื่อพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานคร

3.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางพุทธจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ

เอกสารอ้างอิง

- คณะรัฐมนตรี. (2528). *พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 102*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2556). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริ บรรณพิทักษ์. (2550). *นักวิชาการชี้ปัญหาการศึกษาไทยถึงขั้นโคม่าสิงหาคม*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพธุรกิจออนไลน์.
- สมใจ ลักษณะ. (2549). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- J. J. Jamrog & M. H. Overholt. (2005). *Measuring Organizational Effectiveness*. New York : Canadian Management Centre Special Report.

พุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจสำหรับผู้ ประกอบธุรกิจร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*

THE BUDDHIST ENTREPRENEURIAL ORIENTATION FOR BUSINESS SUCCESSFUL OWNERS OF STAND-ALONE DRUGSTORES IN BANGKOK AND PERIMETER

รักษ์ วงษ์สาคร

Ruk Vongsakorn

บริษัท เค้ก แอนด์ เบเกอรี่ จำกัด

Cake and Bakery Co.Ltd., Thailand

E-mail: spylion@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและคุณลักษณะ
ที่ภูธธัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรมของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและ
ปริมณฑล 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและระดับการมี
คุณลักษณะที่ภูธธัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรมกับความสำเร็จของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวใน
เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3) เพื่อสร้างสมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการ
ของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 4) เพื่อพัฒนา
แบบจำลองพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการเพื่อความสำเร็จในการประกอบการซึ่งมีศีลธรรม
การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามประเมินค่าด้วยตัวเอง
ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบเจาะจงจากเกสซกรชุมชนผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 120 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีบุคลิกการ
เป็นผู้ประกอบการในระดับปานกลาง และมีคุณลักษณะที่ภูธธัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรมในระดับ
ค่อนข้างสูง 2) บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการประกอบการใน
ระดับปานกลางถึงสูง ส่วนคุณลักษณะที่ภูธธัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรมของผู้ประกอบการไม่มี
ความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการประกอบการ 3) สามารถสร้างสมการทำนายความสำเร็จใน

* Received 29 July 2019; Revised 16 August 2019; Accepted 20 September 2019

การประกอบการ 4) สามารถพัฒนาแบบจำลองพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการซึ่งมีศีลธรรม เพื่อความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการธุรกิจร้านขายยาเดี่ยวในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

คำสำคัญ: พุทธบุคลิก, ทัศนคติต่องานธุรกิจ, ผู้ประกอบการ, ความสำเร็จทางธุรกิจ

Abstract

The objectives of this study aim 1) to explore the level of entrepreneurial orientation and Ditthadhammikaththa-samvattanika-dhamma of stand-alone drugstore owners in Bangkok metropolitan and perimeter; 2) to investigate the relationship of entrepreneurial orientation and Ditthadhammikaththa-samvattanika-dhamma of stand-alone drugstore owners in Bangkok metropolitan and perimeter to business success; 3) to synthesize the mathematics equation to predict the business success of stand-alone drugstore owners in Bangkok metropolitan and perimeter; and 4) to develop the Buddhist entrepreneurial orientation for business successful owners of stand-alone drugstores in Bangkok metropolitan and perimeter. The study is a quantitative research in nature collecting data of a valid and reliable questionnaire from 120 samples of community pharmacists who are members of Community Pharmacy Association (Thailand).

Results of the study were as follows:

1) The Entrepreneurial orientation of stand-alone drugstore owners was in the medium level and the characteristic of Thithadhamikhatthasangwattanikadhama was at quite high level. 2) The Entrepreneurial orientation had positive correlation with business success at medium to high level while the characteristic of Ditthadhammikaththa-samvattanika-dhamma had no correlation with business success. 3) The result of the mathematic equation for predicting business success was developed. 4) The Buddhist entrepreneurial orientation of stand-alone drugstore owners in Bangkok metropolitan and perimeter for business success was found.

Keywords: Buddhist Entrepreneurial Orientation, Ditthadhammikaththa-Samvattanika-Dhamma, Entrepreneur, Business Success

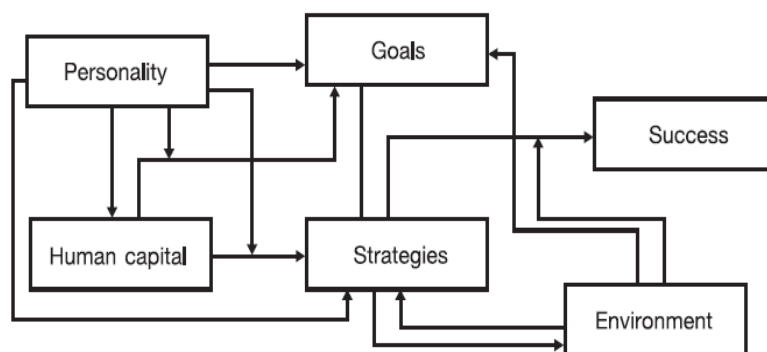

บทนำ

ร้านขายยาแผนปัจจุบันเป็นธุรกิจบริการสุขภาพที่สำคัญสำหรับประชาชนไทยสามารถแยกร้านขายยาแผนปัจจุบันได้เป็น 2 ประเภท คือร้านขายยาเดี่ยว (Stand-alone drugstore) และร้านขายยาลูกโซ่ (Chain drugstore) โดยร้อยละ 90 เป็นร้านขายยาเดี่ยวที่แนวโน้มมีเภสัชกรชุมชนเป็นผู้ประกอบการเพราะการประกอบธุรกิจร้านขายยาในปัจจุบันมีกฎหมายควบคุมเรื่องใบอนุญาตและต้องมีเภสัชกรประจำร้านตลอดเวลาทำการ ส่วนอีกร้อยละ 10 เป็นร้านขายยาลูกโซ่ เมื่อพิจารณาจำนวนร้านขายยาตามพื้นที่พบว่าร้านขายยาในเขตกรุงเทพมหานครถึงร้อยละ 31 หรือประมาณ 4,794 ร้าน ดังนั้นร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีเภสัชกรชุมชนเป็นผู้ประกอบการจึงมีบทบาทสำคัญในธุรกิจร้านขายยา

ปัจจุบันร้านขายยามีจำนวนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละร้อยละ 27 ในขณะที่มูลค่าธุรกิจร้านขายยาขยายตัวเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 10-12 ต่อปี นอกจากนี้ บริษัทหลายรายเข้ามาลงทุนลงทุนขยายจำนวนร้านขายยาลูกโซ่มากขึ้น อีกทั้งนโยบายสุขภาพของรัฐบาลทำให้คนหันไปใช้บริการของโรงพยาบาลเพิ่มขึ้นมากแทนการซื้อยาจากร้านยา เช่นการใช้สิทธิประกันสังคมหรือประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) สาเหตุดังกล่าว ทำให้เภสัชกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวต้องเผชิญกับภาวะยอดขายและกำไรลดลง อย่างไรก็ตาม มีเภสัชกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวหลายรายที่ประสบความสำเร็จในทางธุรกิจดีกว่าร้านขายยาอื่นๆ น่าจะเนื่องจากมีบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Orientation) สูง เพราะธุรกิจร้านขายยาเดี่ยวที่เป็นธุรกิจขนาดเล็กที่บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการประกอบการสูง เพราะผู้ประกอบการมีอำนาจสูงในการตัดสินใจในการดำเนินกิจการ

แบบจำลองความสำเร็จของผู้ประกอบการของทีนิยมใช้กัน คือแบบจำลองเกิสเซน-อัมสเตอร์ดัม (Geissen-Amsterdam Model of Entrepreneurial Success) (Geissen-Amsterdam, 1998) ที่แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ของ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกิจการ คือปัจจัยด้านบุคลิกภาพ (Personality) ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป้าหมาย (Goals) กลยุทธ์การดำเนินงาน (Strategies) และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (Environment)

ภาพที่ 1 รูปแบบความสัมพันธ์ของ 5 ปัจจัย

ศ.ดร.ไมเคิล เฟรเซอ (Frese, Michael, Krauss, Strfanie I., and Friedrich, Christian, 2000) ได้ทำการวิจัยปัจจัยที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จในประเทศกำลังพัฒนา โดยยึดแบบจำลองของ กีเซน-อัมสเตอร์ดัม เป็นหลัก โดยแบ่งบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบการไว้ 6 บุคลิก คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ความมีนวัตกรรม ความกล้าเสี่ยง ความก้าวร้าวในการแข่งขัน ความสม่ำเสมอและความใส่ใจในการเรียนรู้ และความใส่ใจในความสำเร็จ และพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและความสำเร็จในการประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เคราส์ (Krauss), เฟรเซอ, แบร์ต เจส และ ฮอร์น, สไวเออร์เชคและฮา (Krauss, S.I., Frese and Friedrich., 2005) นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกแต่ละด้านกับความสำเร็จในการประกอบการ เช่น ซาสชา เคราส์และคณะ (Sascha Kraus, J. P. , 2012) พบว่า บุคลิกของผู้ประกอบการที่มีพฤติกรรมเชิงรุก (Proactive) มีผลทางบวกต่อผลประกอบการและยังพบว่า ในสภาวะแวดล้อมที่มีความแปรปรวน SMEs ที่มีนวัตกรรมจะมีผลประกอบการดีกว่า SMEs ทั่วไป ในขณะที่ไมเนอร์ แบรคเกอร์และสมิธ พบว่าบุคลิกของผู้ประกอบการด้านการมีนวัตกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเจริญเติบโตขององค์กร ในขณะที่งานวิจัยของ จิริยา ตันติพงศ์อนันต์ (จิริยา ตันติพงศ์อนันต์, 2559) ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกความเป็นตัวของตัวเองกับความสำเร็จในการประกอบกิจการ หรืองานวิจัยของ ผศ.ดร.อุบลวรรณ ภวากานันท์ ที่ทำการศึกษาปัจจัยบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและความสำเร็จในผู้ประกอบการ SMEs ประเภทโรงแรมอิสระ พบว่า ความสำเร็จในการประกอบการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการเกือบทุกปัจจัย ยกเว้นปัจจัยความก้าวร้าวในการแข่งขันที่มีความสัมพันธ์เชิงลบ (อุบลวรรณ ภวากานันท์, 2555)

บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จตามหลักจิตวิทยาตะวันตกนั้น ไม่ได้กำหนดถึงปัจจัยด้านจริยธรรมและศีลธรรม แต่สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดถือพุทธศาสนาเป็น

แนวทางในการดำเนินชีวิต และในพุทธศาสนาก็มีทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรม ที่เกี่ยวกับการจัดการและพัฒนาพฤติกรรม ค่านิยม ของฆราวาสให้มีชีวิตที่รุ่งเรืองมั่นคงทางเศรษฐกิจและการประกอบกิจการที่ถูกทั้งกฎหมายและศีลธรรม เป็นผลประโยชน์ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ประกอบไปด้วยหลักธรรม 4 ประการคือ 1) อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น) 2) อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา) 3) กัลยาณมิตตา (ความมีเพื่อนเป็นคนดี) 4) สมชีวิตา (ความเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ทำได้) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและระดับคุณลักษณะทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรมของเถ้าแก่ร้านขายยาเดี่ยว มาเป็นแนวทางในการพัฒนาพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นการบูรณาการบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการกับหลักทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรม เพื่อความสำเร็จในการประกอบการ ที่เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับผู้ประกอบการของไทย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

เพื่อศึกษาบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและคุณลักษณะทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรมของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและคุณลักษณะทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรมกับความสำเร็จของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3) เพื่อสร้างสมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 4) เพื่อพัฒนาพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการเพื่อความสำเร็จในการประกอบการซึ่งมีศีลธรรม

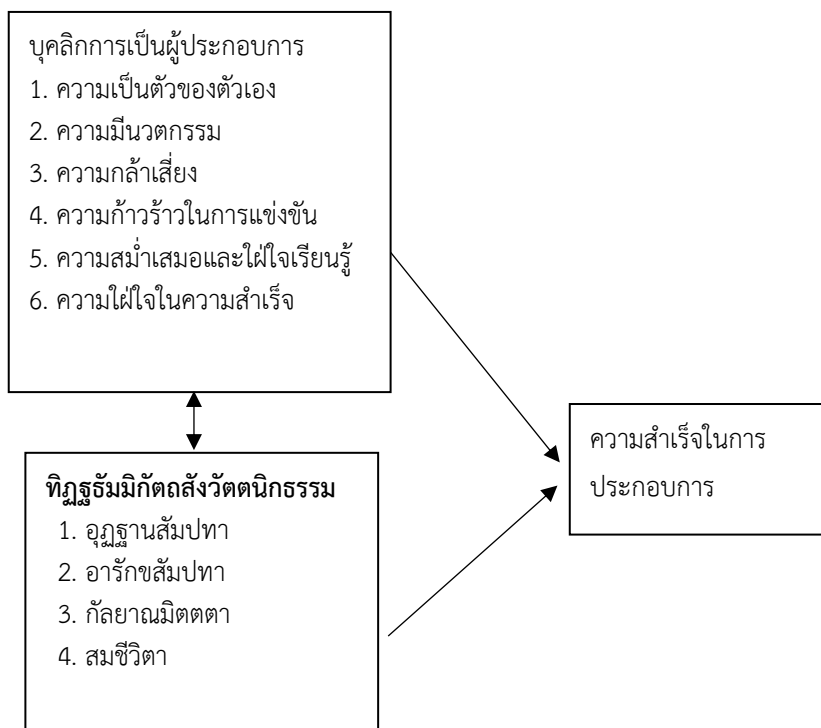
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและคุณลักษณะทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรมของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและระดับการมีคุณลักษณะทฤษฎีธรรมิกัตถสังวัตตนิกรรมกับความสำเร็จของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เพื่อสร้างสมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
4. เพื่อพัฒนาแบบจำลองพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการซึ่งมีศีลธรรมเพื่อความสำเร็จในการประกอบการ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดงานวิจัยดังภาพ

ภาพที่ 2 : แบบจำลองกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. แหล่งข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเภสัชกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ดำเนินกิจการมาต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นสมาชิกสมาคมเภสัชกรรมชุมชน (ประเทศไทย) จำนวน 120 ราย

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์และการถดถอยด้วยสถิติอนุมาน เพื่อศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้อง แล้วนำผลจากวิธีการวิจัยไปสร้างพุทบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการเพื่อความสำเร็จในการประกอบการ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการศึกษาออกดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในการประกอบการตามทฤษฎีของ ศ.ดร.ไมเคิล

เฟรเซอ และท่านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตินิกธรรมตามเนื้อหาที่กำหนดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

2. ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ 1) บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งประกอบด้วย ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy Orientation) ความมีนวัตกรรม (Innovativeness Orientation) ความกล้าเสี่ยง (Risk Taking Orientation) ความก้าวร้าวในการแข่งขัน (Competitive Aggressiveness Orientation) ความสม่ำเสมอและใส่ใจเรียนรู้ (Stability and Learning Orientation), ความใส่ใจใจความสำเร็จ (Achievement Orientation) 2) คุณลักษณะทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตินิกธรรม ซึ่งประกอบด้วย อนุฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร) อารักขสัมปทา (การรู้จักเก็บรักษาโภคทรัพย์) กัลยาณมิตรตทา (คบคนดีเป็นมิตร) สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม) ส่วนตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือความสำเร็จในการประกอบการตามทฤษฎีของ ศ.ดร.ไมเคิลเฟรเซอ มี 9 ประการ คือ แนวโน้มของกำไร แนวโน้มของจำนวนลูกค้า แนวโน้มของยอดขาย แนวโน้มของธุรกิจโดยรวม การประเมินความสำเร็จในมุมมองของผู้อื่น ความพึงพอใจในความสำเร็จเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง ความพึงพอใจในฐานะเจ้าของกิจการ ความพึงพอใจในรายได้ แนวโน้มของจำนวนพนักงาน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ประกอบด้วย จังหวัดนครปฐม นนทบุรี สมุทรปราการ ปทุมธานี และสมุทรสาคร

4. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ เกสัชกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ดำเนินกิจการมาต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี อายุของผู้ประกอบการ 28-60 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต

3. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้แบบสอบถาม โดยสร้างแบบสอบถามให้ผู้ประกอบการประเมินค่าด้วยตนเองในด้านบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการและความสำเร็จในการประกอบการ ตามทฤษฎีของ ศ.ดร.ไมเคิลเฟรเซอ (Michael Frese) และระดับคุณลักษณะทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตินิกธรรม

4. การเก็บข้อมูล

แจกแบบสอบถามให้กับเกสัชกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ดำเนินกิจการต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี ที่มาเข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปีหรือมาประชุมวิชาการที่จัดโดยสมาคมเกสัชกรชุมชน(ประเทศไทย) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยโปรแกรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อวิเคราะห์นำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ประกอบการ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ ระดับคุณลักษณะที่ภูมิจำกัดต่งวัตตนิกรรรมและความสำเร็จในการประกอบการ

5.2 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานในงานวิจัยโดยใช้สถิติการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Coefficient of Correlation)

5.3 วิเคราะห์สหสัมพันธ์และการถดถอยเพื่อสร้างสมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการ

ผลการวิจัย

1. บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการในด้านต่างๆ พบว่า ความเป็นตัวของตัวเองและความสม่ำเสมอและใส่ใจในการเรียนรู้อยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่ความก้าวร้าวในการแข่งขันค่อนข้างต่ำ ในขณะที่เดียวกันพบว่า มีระดับคุณลักษณะที่ภูมิจำกัดต่งวัตตนิกรรรมค่อนข้างสูงทั้งโดยรวมและในแต่ละด้าน

2. บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกรชุมชนผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญในระดับปานกลางถึงสูง โดยแต่ละบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการประกอบการหมดยกเว้นความใส่ใจในความสำเร็จที่ไม่พบความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการประกอบการ ส่วนคุณลักษณะที่ภูมิจำกัดต่งวัตตนิกรรรมของผู้ประกอบการไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการประกอบการ

3. สมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

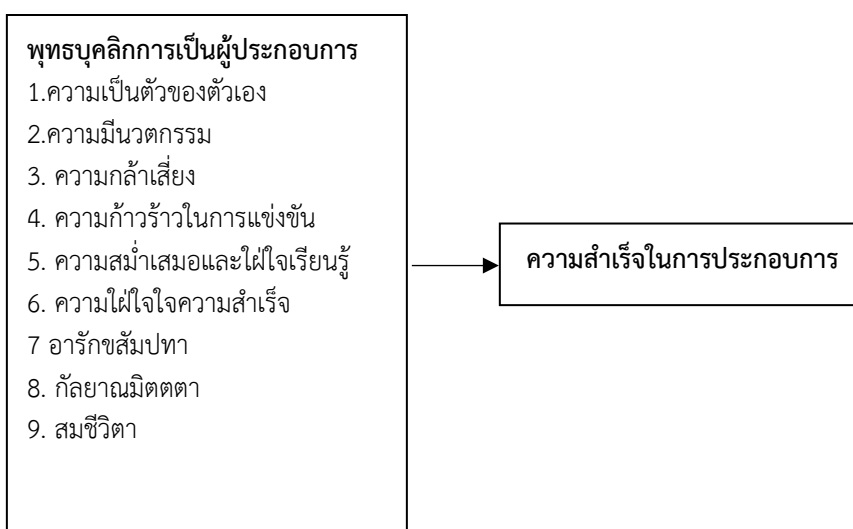
ตัวแปรอิสระ (ตัวพยากรณ์)	B	SEB	Beta	t- value	p-value
ค่าคงที่	0.230	0.372		0.620	0.536
1.ความกล้าเสี่ยง	0.416	0.093	0.379	4.478	0.000*
2ความก้าวร้าวในการแข่งขัน	0.253	0.091	0.236	2.786	0.000*
R = 0.420 R ² = 0.177 F = 12.55 p-value 0.000					

พบว่า สามารถใช้ตัวแปรด้านความกล้าเสี่ยงและความก้าวร้าวในการแข่งขันมาสร้างสมการเชิงเส้นเพื่อทำนายความสำเร็จในการประกอบการได้ร้อยละ 17.7 และเมื่อพิจารณาค่าคงที่ (Constant) และค่าสัมประสิทธิ์ที่ใช้ในการสร้างสมการ พบว่าค่าคงที่ (Constant, C) = 0.230, ความกล้าเสี่ยง (X1) = 0.416, ความก้าวร้าวในการแข่งขัน (X2) = 0.253, โดย Y คือความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ดังนั้น สมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คือ $Y = 0.230 + 0.416X1 + 0.253X2$

4. แบบจำลองพุทธุบถุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่มีโดยศีลธรรมเพื่อความสำเร็จในการประกอบการ โดยเป็นการบูรณาการของบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการกับคุณลักษณะทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 แบบจำลองพุทธุบถุคลิกการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจร้านขายยาเดี่ยว

อภิปรายผล

1. ในการประเมินความสำเร็จในการประกอบการในแต่ละด้าน พบว่าระดับความสำเร็จของกิจการในมุมมองผู้อื่น ความพึงพอใจในความสำเร็จของกิจการเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งและแนวโน้มธุรกิจโดยรวมอยู่ระดับปานกลาง ซึ่งมากกว่าระดับความพึงพอใจในความสำเร็จในฐานะเจ้าของกิจการและความพึงพอใจในรายได้ของกิจการ ทั้งนี้เพราะแบบสอบถามนี้เป็นการประเมินค่าด้วยตนเอง ดังนั้นเมื่อเทียบกับธุรกิจอื่นแล้ว ธุรกิจร้านยา

เดี๋ยวนับว่ายังมีแนวโน้มในการทำกำไร แนวโน้มการสร้างยอดขายและแนวโน้มจำนวนลูกค้าดีกว่าธุรกิจอื่น ๆ อยู่ เพียงแต่ผู้ประกอบการรู้สึกว่าจะไม่สามารถสร้างยอดขาย กำไร และการเพิ่มจำนวนลูกค้าได้เหมือนที่ผ่านมาหรือมากเท่ากับความคาดหวังของตัวเอง

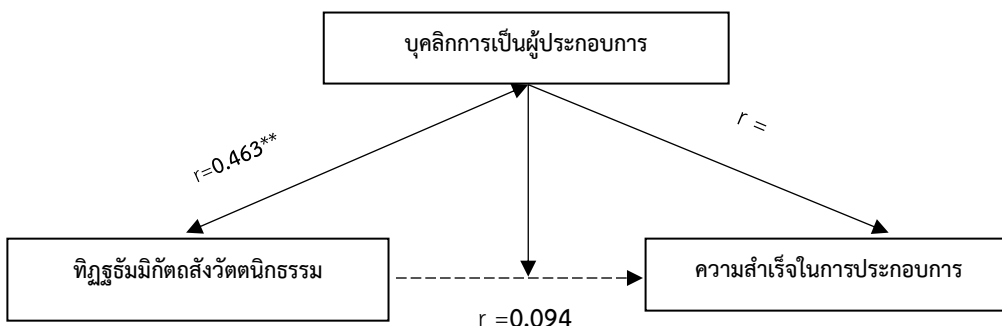
2. บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการของผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีบุคลิกด้านความเป็นตัวของตัวเองและความสม่ำเสมอและใส่ใจในการเรียนรู้ ค่อนข้างสูง สอดคล้องกับขดามา พงศรารานนท์ ที่ศึกษา ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการให้บริการของร้านยาลูกโซ่ พบว่า อาชีพของเภสัชกรชุมชนต้องทำงานและตัดสินใจได้ด้วยตนเองในภาวะกดดัน ทั้งการวินิจฉัยโรค การให้คำปรึกษาและการจ่ายยา อีกทั้งต้องหาความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้ทันกับโรค แนวทางการรักษาและยาใหม่ ๆ เสมอ แต่ความก้าวร้าวในการแข่งขันอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เพราะธุรกิจร้านยาเป็นธุรกิจเชิงตั้งรับที่รอผู้บริโภคเข้ามาใช้บริการมากกว่าการออกไปทำกิจกรรมนอกสถานประกอบการ อีกทั้งเภสัชกรชุมชนได้รับปลูกฝังเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพที่เน้นการบริหารผู้ป่วย ทำให้ความก้าวร้าวในการแข่งขันเชิงธุรกิจค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ เภสัชกรชุมชนที่มีความก้าวร้าวในการแข่งขันสูง มักจะไม่ประกอบกิจการร้านยาเดี่ยว แต่จะเปิดกิจการหลายร้าน (ขดามา พงศรารานนท์, 2553)

3. ผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวยังมีระดับคุณลักษณะที่ภูธรธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรมค่อนข้างสูง เพราะเป็นอาชีพที่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ป่วยเสมอและได้รับการปลูกฝังด้านจรรยาบรรณวิชาชีพที่มีหลักการเดียวกับศีลธรรมอันดีงาม

4. บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความสำเร็จในการประกอบการร้านยาเดี่ยวในระดับปานกลางถึงสูงอย่างมีนัยสำคัญ โดยลักษณะความกล้าเสี่ยงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จทางธุรกิจมากที่สุด เพราะเป็นอาชีพที่ต้องกล้าเสี่ยงในการวินิจฉัยโรคและการตัดสินใจจ่ายยาที่ถูกกับโรคเพื่อให้ผู้ป่วยหายโดยเร็ว อันนำมาซึ่งความสำเร็จในการประกอบการ แต่พบว่าลักษณะความก้าวร้าวในการแข่งขันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการประกอบการต่ำที่สุด เพราะเกณฑ์การวัดความสำเร็จของเภสัชกรชุมชนจะมีเป้าหมายอื่นนอกจากความก้าวร้าวในการแข่งขันเพื่อสร้างผลกำไรแบบตะวันตก โดยเฉพาะด้านการบริหารผู้ป่วยให้หายจากการป่วยไข้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

5. คุณลักษณะที่ภูธรธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรมไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสำเร็จในการประกอบการ อาจเพราะที่ภูธรธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรมไม่เน้นความสำเร็จทางธุรกิจที่วัดจากตัวเลขทางบัญชีแบบตะวันตกเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงศีลธรรมและคุณค่าทางจิตใจด้วย ซึ่งพบว่าเภสัชกรชุมชนมีระดับที่ภูธรธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรมในระดับสูงอยู่แล้ว และงานวิจัยยังพบว่าคุณลักษณะที่ภูธรธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับกลางถึงสูงอย่างมีนัยสำคัญกับบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ ในขณะที่บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการก็มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการประกอบการในระดับปานกลางถึงสูง จึงสามารถ

สรุปได้ว่าคุณลักษณะทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรมจะมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบการได้นั้น ต้องมีบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรส่งผ่าน (Mediator) จึงสามารถสรุปแบบจำลอง ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรมและบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการกับความสำเร็จในการประกอบการ อันเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 4 แบบจำลองใหม่ของ ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรมและบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการกับความสำเร็จในการประกอบการ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

6. สมการทำนายความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล $Y = 0.230 + 0.416X_1 + 0.253X_2$ สามารถทำนายความสำเร็จในการประกอบการได้ร้อยละ 17.7 ทั้งนี้เพราะความสำเร็จในการประกอบการตามแบบจำลองความสำเร็จของผู้ประกอบการของ กีเซน-อัมสเตอร์ดัม ขึ้นกับความสัมพันธ์ของ 5 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้าน บุคลิกภาพ (Personality) ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป้าหมาย (Goals) กลยุทธ์การดำเนินงาน (Strategies) และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (Environment) โดยปัจจัยบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นควรทำการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยอื่นๆทั้งหมดด้วย แล้วพัฒนาเป็นสมการใหม่ที่จะทำให้การทำนายผลจะแม่นยำขึ้น (Geissen-Amsterdam, 1998)

7. บุคลิกการเป็นผู้ประกอบการตามหลักจิตวิทยาตะวันตกของ ศ.ดร.ไมเคิล เฟรเซอร์ ไม่มีการกำหนดถึงปัจจัยด้านจริยธรรมและศีลธรรม ในขณะที่สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดถือแนวทางพุทธศาสนาและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต ขณะที่การศึกษาพบว่าทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นจึงสามารถสร้างพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการโดยบูรณาการบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการแบบตะวันตกกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรรมเพื่อความสำเร็จในการประกอบการอย่างมีศีลธรรมและสอดคล้องกับสังคมไทย โดยพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 9 ประการ คือ 1) ความเป็นตัวของตัวเอง 2) ความมีนวัตกรรม 3) ความกล้าเสี่ยง

4) ความก้าวร้าวในการแข่งขัน 5) ความสม่ำเสมอและความใส่ใจในการเรียนรู้ 6) ความใส่ใจในความสำเร็จ 7) อารักขสัมพันธ์ 8) กัลป์ยามิตตา 9) สมชีวิตา (Frese, Michael, Krauss, Strfanie I., and Friedrich, Christian, 2000)

สรุป

จากการวิจัยพบว่าระดับความสำเร็จทางธุรกิจของผู้ประกอบการร้านขายยาเดี่ยวในเขตกทม.และปริมณฑลค่อนข้างต่ำ ซึ่งผู้ประกอบการมีบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการในระดับปานกลางโดยแต่มีระดับของทัศนคติต่องานด้านธุรกิจค่อนข้างสูง งานวิจัยยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกของบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการกับความสำเร็จในการประกอบการ แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทัศนคติต่องานด้านธุรกิจกับความสำเร็จในการประกอบการ อย่างไรก็ตาม พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคุณลักษณะทัศนคติต่องานด้านธุรกิจกับบุคลิกในการประกอบการ แต่เนื่องจากบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการตามหลักจิตวิทยาตะวันตกไม่มีการกำหนดปัจจัยด้านจริยธรรมและศีลธรรมเลย ในขณะที่สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดถือแนวทางพุทธศาสนาและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงสามารถสร้างพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการซึ่งเป็นการบูรณาการบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการแบบตะวันตกกับหลักทัศนคติต่องานด้านธุรกิจ เพื่อความสำเร็จในการประกอบการอย่างมีศีลธรรมและสอดคล้องกับสังคมไทยได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรพัฒนาธุรกิจและหามาตรการเพื่อให้การบริการของร้านยาที่มีมาตรฐานมากขึ้น ด้วยการบังคับใช้กฎหมายธุรกิจร้านยาให้จริงจัง

1.2 รัฐควรมีมาตรการที่เหมาะสมให้เภสัชกรเท่านั้นเป็นผู้จ่ายยาในร้านขายยาแผนปัจจุบัน เพื่อความปลอดภัยและประสิทธิผลในการส่งมอบยาแก่ผู้ป่วย

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 นำสมการทำนายผลความสำเร็จในการเป็นผู้ประกอบการร้านยาเดี่ยวไปใช้เพื่อประเมินโอกาสในความสำเร็จว่าอยู่ในระดับใด ต้องการการพัฒนาพุทธบุคลิกในการประกอบการมากน้อยเพียงใด

2.2 จัดหลักสูตรฝึกอบรมสัมมนาในด้านพุทธบุคลิกการเป็นผู้ประกอบการ เพื่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจอย่างมีศีลธรรมให้กับนักศึกษาเภสัชศาสตร์และเภสัชกรชุมชนผู้ประกอบการร้านยา

2.3 ขยายขอบเขตการฝึกอบรมบุคคลิกการเป็นผู้ประกอบการเพื่อความสำเร็จในธุรกิจไปยังผู้ประกอบการ SMEs สาขาอื่นๆ

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 เพิ่มขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง กทม. และต่างจังหวัด เพื่อให้ได้ผลแม่นยำขึ้น

3.2 ศึกษาวิจัยปัจจัยอื่น ๆ อีก 4 ด้านตามแบบจำลองของความสำเร็จในการประกอบการ กีเซน-อัมสเตอร์ดัม (Geissen-Amsterdam Model of Entrepreneurial Success) คือ ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป้าหมาย (Goals) กลยุทธ์การดำเนินงาน (Strategies) และสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (Environment) (Geissen-Amsterdam, 1998)

3.3 ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ของแบบจำลองตามองค์ความรู้ใหม่ทั้ง 2 องค์ความรู้ เพิ่มขึ้น โดยขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังสมาคมเกษตรกรรมชนทั่วประเทศให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างมากขึ้น เนื่องจากการวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างเพียง 120 คน ในกรุงเทพและปริมณฑลเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา ตันติพงศ์นันต์. (2559). บุคลิกภาพของผู้ประกอบการ ภูมิความรู้ความชำนาญและความสำเร็จในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการธุรกิจอาหารโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (4-5 ดาว). ใน *ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชดาภา พงศ์รณนธ์. (2553). ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการให้บริการของร้านยาลูกโซ่. ใน *ปริญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการองค์การเกษตรกรรม*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). *ธรรมานุชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุบลวรรณ ภาวนันท์. (2555). ปัจจัยทางจิตวิทยาของความสำเร็จในการประกอบการของผู้ประกอบวิสาหกิจขนาดกลางและย่อมธุรกิจการท่องเที่ยวและที่พัก: ความรู้ระยะที่ 3: สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ กลยุทธ์ในการดำเนินการภูมิความรู้ความชำนาญบุคคลิกการเป็นผู้ประกอบการและแบบจำลองความสำเร็จในการประกอบการ. *Journal of HR Intelligence*, 7(2), 28-40.
- Frese, Michael, Krauss, Strfanie I., and Friedrich, Christian. (2000). *Microenterprises in Zimbabwe: The Function of Sociodemographic Factors, Psychological Strategies, Personal Initiative and Goal Setting for Entrepreneurial Success*

- In Success and Failure of Microbusiness Owners in Africa. Edited by Frese. Michael.* Westport Connecticut: Quorum Books.
- Geissen-Amsterdam. (1998). Model of Entrepreneurial Success: A Review and Research Agenda. *Van Gelderen and Frese*, 2(1), 40-58.
- Krauss, S. I., Frese and Friedrich. (2005). Entrepreneurial Orientation: A Psychological model of Success among Southern African Small Business Owners. *European Journal of Work & Organizational Psychology*, 14(3), 315-344.
- Sascha Kraus, J. P. . (2012). Coen Rigtering, Mathew Hughes, Vincent Hosman, Entrepreneurial orientation and the Business Performance of SMEs: a Quantitative Study from the Netherlands. *Rev Manag Sci*, 6(2), 161-182.

การสังเคราะห์ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพัฒนาพลังวิถีพุทธของผู้สูงอายุ
กลุ่มผู้เกษียณราชการ*

THE SYNTHESIS OF INDICATORS OF ACTIVE AGING ENHANCEMENT
ACCORDING OF BUDDHIST INTEGRATION FOR
THE RETIREMENT OF ELDERLY

พระปลัดสมชาย ปโยโค

Phrapalad Somchai Payogo

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทุบโม

Phrakhrubaidika Theerayut Chantupamo

พระณัต วฑฒโน

Phra Thanat Uddhano

โยตะ ชัยวรมันกุล

Yota Chaivoramankul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

ธรรณปพร หงษ์ทอง

Thannapaporn Hongthong

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Ban Somdej Chao Phraya Rajabhat University, Thailand

E-mail: somchai.dam@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพัฒนาพลังวิถีพุทธของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ รวบรวมข้อมูลจาก เอกสารตำราทางวิชาการ งานวิจัย และบทความ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างตัววัด โดยใช้กรอบการนำเสนอขององค์กรอนามัยโลก คือ การมีสุขภาพดี มีความรู้สึกเป็นสุขความสมดุล ความเป็นองค์รวมของ 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม และปัญญา

ผลการวิจัยพบว่า

ตัวชี้วัดพัฒนาพลังตามองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้ มีดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ ประกอบด้วย 1) การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ 2) การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ 3) ความปลอดภัยทางกายภาพ และ 4) สุขภาพจิต

* Received 8 August 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 18 September 2019

ที่ดี องค์ประกอบที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ 1) การทำกิจกรรมอาสาสมัคร 2) การดูแลบุตรหลานในครัวเรือน 3) การดูแลผู้สูงอายุในครัวเรือน และ 4) การมีส่วนร่วมทางการเมือง องค์ประกอบที่ 3 ด้านความมั่นคงของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ 1) การมีงานทำหลังเกษียณอายุราชการ 2) การมีรายได้หลังเกษียณอายุราชการ 3) การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง และ 4) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ภาวะทางจิตใจ

คำสำคัญ: ตัวชี้วัด, พหุผลพลังวิฤทธิ, ผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ

Abstract

The objective of this research was to the synthesis of indicators of active aging enhancement according to Buddhist integration for the retired elderly. The study was a qualitative research. The field data was collected by in-depth academic documents, researches, and articles related to the indicators. Presentation framework was made following World Health Organization (WHO), consisting of health, happiness, life balance. It was the integration of 4 dimensions which were health, mind, society and intelligence.

Result of the study found that:

Indicators active aging enhancement consisted of element 1's retired elderly health were 1) regularly exercise, 2) physical service access, 3) physical security and 4) well mental health. Element 2 was about retired elderly participation which consisted of 1) volunteer activity participation, 2) child care in family, 3) elderly care in family and 4) political participation. Element 3 was about retired elderly stability which consisted of 1) jobs after retirement, 2) income after retirement, 3) stable habitat after retirement and 4). Lifelong learning and mind conditions.

Keywords: Indicators, Active Aging Buddhist Integration, Retired Elderly

บทนำ

“พหุผลพลัง” หรือ “Active ageing” เป็นแนวคิดที่องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามไว้ว่าเป็น กระบวนการในการเพิ่มโอกาสสำหรับความปลอดภัย และสุขภาพ การเข้าร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นคนสูงอายุ (ปณิธิ บราวน์, 2557) เป็นกระบวนการในการจัดการกับสุขภาพที่เหมาะสมเพื่อที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่สร้างเสริมคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย (สุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2554) แนวคิดพหุผลพลังประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) สุขภาพ (Health)

หมายถึง ภาวะที่สมบูรณ์ การป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคและการคงไว้ซึ่งการมีสุขภาพดีสามารถจัดการดูแลสุขภาพตนเองได้ด้วยความเป็นอิสระ ตลอดจนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพตามสิทธิและความต้องการของผู้สูงอายุ 2) การมีหลักประกันความมั่นคง (Security) หมายถึง การมีหลักประกัน ความมั่นคงปลอดภัย ทั้งทางด้านร่างกายสังคม การเงิน การเข้าถึงบริการที่จำเป็น การมีผู้ดูแลที่เหมาะสม ความมั่นคงในสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยตามความต้องการและสิทธิของผู้สูงอายุ 3) การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในครอบครัวชุมชนและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุได้ทำคุณประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและส่วนรวม (ดวงเดือน รัตนเมฆกุล และคณะ, 2558) ตลอดจนมีการฝึกฝนอบรมตนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตโต), 2557) จนสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรอบคอบรัดกุม (พระครูศรีปริยัติวิธาน, 2562)

ประเทศไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นมีการพยากรณ์ในอนาคตให้เห็นว่าสัดส่วนของประชากรสูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (จุฑารัตน์ แสงทอง, 2560) การนิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปสำหรับประเทศไทยใช้มาเป็นเวลานาน และเป็นอายุที่เริ่มต้นได้รับสวัสดิการ และผลประโยชน์ต่าง ๆ จากทางราชการด้วย ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้เป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว คือมีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ และจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทยระหว่างปี 2553–2583 พบว่าจำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2556) รัฐบาลจึงมีนโยบายเพื่อจัดการให้ระบบเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และลดการพึ่งพาผู้อื่นดังที่ ประสบการณ์ของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์หรือสวีเดน รัฐประสบกับปัญหาแบกรับค่าใช้จ่ายสาธารณะในด้านสุขภาพและการดูแลผู้สูงวัยที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และพยายามแสวงหาทางเลือกอื่นในการดูแลผู้สูงวัย (Sundstrom, G., Malmberg, B. and Johansson, L, 2006)

การเกษียณอายุราชการสำหรับระบบราชการไทย คือ การที่ข้าราชการต้องพ้นจากราชการตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ซึ่งถือเป็นการออกจากราชการโดยผลของกฎหมาย โดยในปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวกับการเกษียณอายุราชการ คือ พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 (มาตรา 19) ที่กำหนดให้ข้าราชการที่มีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์แล้วจะต้องพ้นจากราชการเมื่อสิ้นปีงบประมาณที่ข้าราชการผู้นั้นมีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ เว้นแต่ในกรณีที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ในการรักษา ความมั่นคงของ

ราชอาณาจักร หรือเพื่อประโยชน์แก่ทางราชการด้านการศึกษา การพัฒนาประเทศ หรือ เป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์สมุหราชองครักษ์ คณะรัฐมนตรีจะอนุมัติให้ต่อเวลาข้าราชการต่อไปอีกคราวละ 1 ปี จนอายุครบ 65 ปีบริบูรณ์ก็ได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2559) ผลกระทบจากการเกษียณอายุส่งผลกระทบต่อสุขภาพด้านจิตใจมากกว่าด้านร่างกาย ผู้เกษียณอายุที่ขาดการวางแผนการเตรียมตัวเกษียณอายุที่ดีอาจเกิดภาวะตึงเครียดเศร้าหมอง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสุขภาพที่รุนแรงได้ (ปณิธิ บราวน์, 2557) หากสามารถพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังในผู้สูงอายุได้ จะเป็น การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่เกิดจากการพัฒนากระบวนการทางความคิดและการทำงานของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเสริมความเข้าใจในมิติของความเป็นมนุษย์ที่เข้าใจสังคมวัฒนธรรมของบริบทที่ศึกษาได้อย่างครอบคลุมอันจะส่งผลโดยตรงต่อการนำเอาข้อมูลมาวางแผนในการดำเนินงานด้านการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พุทธชาติ แผนสมบุญ, 2561) ตลอดจนการจัดสวัสดิการสังคม ได้แก่ การประกันสังคม การได้รับการช่วยเหลือสาธารณะ สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การมีงานทำมีรายได้มีนันทนาการ และการบริการสังคม เป็นต้น (ปาริชาติ ชาลีเครือ, 2561)

อายุสสธรรม เป็นหมวดธรรมหนึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงแนวทางที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย ในการปฏิบัติตนเองให้คนนับถือ ดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ไม่ให้เป็นภาระกับลูกหลาน และช่วยเหลือสังคมตามความสามารถและกำลัง แต่ถ้าหากปรับตัวได้จะสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ประกอบกับตัวชีวิตพลผลที่สังเคราะห์ได้ตามผลการวิจัยข้างต้น ซึ่งหลักธรรมหมวดอายุสสธรรม 5 มงคลประกอบย่อย 5 ข้อคือ ทำสิ่งที่สบายที่เอื้อต่อชีวิต รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย ประพฤติเหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา เป็นต้น และ ถือพรหมจรรย์ถึงจะเป็นคุณที่สุดก็รู้จักควบคุมกามารมณ์เว้นการเสพเมถุนบ้าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น กระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพื่อพัฒนาพลผลของผู้สูงอายุ รวมถึงเพิ่มศักยภาพตามความต้องการอันดีที่จะอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว สังคมให้มีความสุขในระยะบั้นปลายชีวิต เสริมสร้างสุขภาวะอย่างมีความสุขของชีวิตแบบองค์รวมแนวพุทธ (พระครูปลัดกวีวัฒน์, 2561) และการพัฒนาตนเอง ความคิดคำนึง ไปสู่ภาวะที่ดีกว่าเดิม ส่งผลทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมต่อไป พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นอย่างมาก กล่าวคือ บุคคลทุกคนต่างมีศักยภาพในตนเอง บุคคลจะดีหรือร้ายย่อมขึ้นกับตนเองเท่านั้น เพราะตนเองเป็นผู้กำหนดบทบาทชีวิตเองแนวคิดนี้รวมไปถึงการดูแลสุขภาพของตนเองด้วยการบูรณาการทางพระพุทธศาสนาสามารถเป็นแนวในการเสริมสร้างพลผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพัฒนพลังวิสุทธิของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) ในระยะที่ 1 สังเคราะห์ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพัฒนพลังวิสุทธิของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการเป็นกระบวนการสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำเสนอ มีขั้นตอนดังนี้

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดตัวชี้วัดพัฒนพลังวิสุทธิของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ และแนวทางการสร้างตัวชี้วัดพัฒนพลังวิสุทธิของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดความสุขทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดการพัฒนาประเทศตามตัวชี้วัดพัฒนพลังเป็นกรอบในการศึกษา

2. วิเคราะห์กระบวนการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดความสุข ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน องค์กร/สถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศและต่างประเทศ

3. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการและแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดความสุข และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติต่าง ๆ

4. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดพัฒนพลังตามแนวพระพุทธศาสนา

5. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสาร มาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ และแนวทางการจัดการตัวชี้วัดพัฒนพลังทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษามาเผยแพร่ให้รัฐบาล คณะสงฆ์ ผู้บริหาร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

ผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์ตัวชี้วัดการเสริมสร้างพลังของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ

สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ประกอบด้วย นายแพทย์ พยาบาลวิชาชีพ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ อาจารย์มหาวิทยาลัย โดยเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมด 7 คน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
- 2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการดูแลผู้สูงอายุอย่างน้อย 5 ปี
- 3) มีการศึกษาและทำงานวิจัยด้านการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

สำหรับดัชนีพลังของผู้สูงอายุไทยในกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ ที่จัดทำขึ้นนี้เป็นดัชนีองค์ประกอบ (Composite Index) ที่มาจากดัชนีย่อย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุ 2) ด้านการมีส่วนร่วม และ 3) ด้านความมั่นคง สามารถสังเคราะห์ดัชนีพลังตามองค์ประกอบของตัวชี้วัดแต่ละด้านได้ดังนี้

องค์ประกอบ	ดัชนีพลังของผู้สูงอายุไทยในกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ
องค์ประกอบที่ 1 ด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ	1) การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ 2) การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ 3) ความปลอดภัยทางกายภาพ 4) สุขภาพจิตที่ดี
องค์ประกอบที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ	1) การทำกิจกรรมอาสาสมัคร 2) การดูแลบุตรหลานในครัวเรือน 3) การดูแลผู้สูงอายุในครัวเรือน 4) การมีส่วนร่วมทางการเมือง
องค์ประกอบที่ 3 ด้านความมั่นคงของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ	1) การมีงานทำหลังเกษียณอายุราชการ 2) การมีรายได้หลังเกษียณอายุราชการ 3) การมีที่พักอาศัยที่มั่นคง 4) การเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การใช้ตัวชี้วัดความสุข และแนวทางการจัดการตัวชี้วัดพลังทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ผ่านการสร้างตัวชี้วัดพลังวิถีพุทธ ซึ่งพัฒนาพลังของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการโดยใช้หลักธรรมหมวด

อายุสัทธิธรรม 5 มาประกอบกับตัวชีวิตพลัมที่สังเคราะห์ได้ตามผลการวิจัยข้างต้น ซึ่งหลักธรรมหมวดอายุสัทธิธรรม 5 มีองค์ประกอบย่อย 5 ข้อคือ 1) สัปปายการี (ทำสิ่งที่สบายที่เอื้อต่อชีวิต) 2) สัปปายมัตตัญญู (รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย) 3) ปริณตโภชิ (บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย) 4) กาลจารี (ประพฤติเหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา เป็นต้น) และ 5) พรหมจารี (ถือพรหมจรรย์ ถึงจะเป็นคฤหัสถ์ก็รู้จักควบคุมการมณเฑาะว์การเสพเมณูบ้าง) โดยการบูรณาการหลักอายุสัทธิธรรม 5 ประการเป็นหลักปฏิบัติเชิงพุทธ เพื่อการสร้างวิถีการดำเนินชีวิตให้มีความสอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ในทุกกิจกรรมของชีวิตประจำวัน มีสุขภาพร่างกายดีสามารถดูแลตนเอง พึ่งตนเองได้ตามสมควร ยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิต เป็นการดับทุกข์ทางกายทางจิตใจในช่วงเวลาที่เหลืออยู่น้อย ก่อให้เกิดความสุข อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามปกติไม่เกิดปัญหาใด ๆ หลักอายุสัทธิธรรม จึงมีลักษณะที่เป็นหลักปฏิบัติเชิงพุทธ เพื่อการสร้างวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต เช่น การบริโภคปัจจัย 4 เป็นต้น ที่สามารถนำมาบูรณาการกับตัวชีวิตที่สังเคราะห์ได้ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. สัปปายการี หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจและเจริญปัญญา ข้อที่มีผลมากโดยตรงได้แก่ เมตตาและกรุณา คือ ความรักความปรารถนาดีและมีไมตรีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดร้ายมุ่งทำลายกัน ความรัก ความเมตตา ความมีไมตรี ย่อมส่งเสริมความมีอายุยืนทั้งแก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น สำหรับตนเองเมื่อมีเมตตา จิตใจก็ผ่องใส สดชื่นเบิกบาน ระบบต่าง ๆ ในร่างกายก็ไม่ตึงเครียด ทำงานคล่องแคล่วเบาสบาย ช่วยให้มีสุขภาพดี เมื่อต่างคนต่างก็รักใคร่ไม่เบียดเบียนไม่ทำร้ายกัน ต่างก็มีชีวิตอยู่ได้ยาวนาน เท่ากับช่วยเหลือกันให้อายุยืนไปด้วยกัน

2. สัปปายะ มัตตัญญู หมายถึง การที่ผู้สูงอายุจะต้องรู้จักประมาณ ทำแต่พอดี ผ่านพฤติกรรมการแสดงออก ภายใต้การควบคุมของความเห็นถูกและคิดถูก พฤติกรรมดังกล่าวจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล เป็นผู้สำรวมระวัง และการรักษาศีลจึงเกิดอานิสงส์แห่งศีล ซึ่งเป็นคุณสมบัติติดตัวผู้นั้น

3. ปริณตโภชิ หมายถึง บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย เป็นหลักโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับอาหารและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพ โดยโภชนาการจะเน้นคุณค่าทางสารอาหารเพื่อสุขภาพที่ดี และปริมาณพลังงานที่เหมาะสมเพื่อที่ร่างกายจะสามารถนำสารอาหารเหล่านั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรหลีกเลี่ยงพฤติกรรมบริโภคอาหารที่จะส่งผลกระทบต่อร่างกาย ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย โดยเฉพาะโรคอ้วน การเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคอาหาร จึงหมายถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคอาหารที่เกิดจากความเคยชิน ในวิถีชีวิตแต่ไม่ถูกหลักในการบริโภคอาหาร ให้เป็นพฤติกรรมบริโภคอาหารที่ถูกต้องตามหลัก

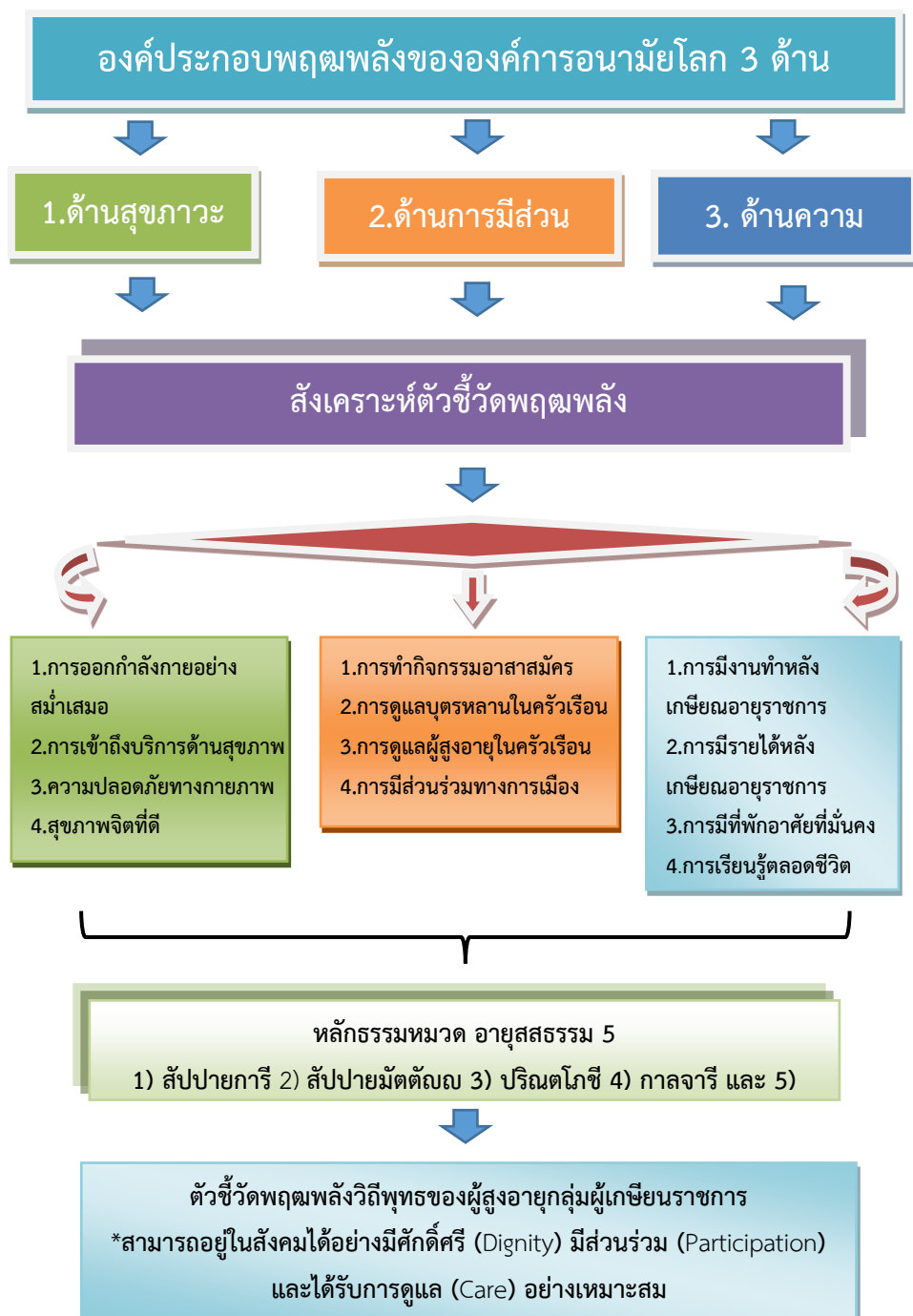

โภชนาการ ถูกต้องตามระบบการทำงานของร่างกาย เป็นการเปลี่ยนสุขนิสัยในการบริโภคใหม่ของผู้สูงอายุ

4. กาลจาริ หมายถึง ประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้กาลเทศะ ในการประพฤติ ทำถูกเวลา ถูกสถานที่ ถูกบุคคล เกิดความเหมาะสม รู้จักควบคุมตนเอง อันเป็นการควบคุมตนเองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะการประพฤติตนให้เหมาะสมในเรื่องเวลาของผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการปฏิบัติ เป็นอุบายฝึกหัดกาย วาจา ใจ เป็นเรื่องจำเป็นต้องสร้างวินัยให้เกิดมีขึ้น เพื่อความเรียบร้อยของหมู่คณะ หากไม่ปฏิบัติตามอาจจะเกิดความเสียหาย หรือความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นเหตุให้ทำผิด และถูกลงโทษในที่สุด

5. พรหมจาริ หมายถึง ความประพฤติอันประเสริฐ หรือ ประพฤติบริสุทธิ์ อย่างพรหม การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ การครองชีพอย่างประเสริฐ หรือ ความเป็นอยู่อย่างประเสริฐ ซึ่งในการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ในกลุ่มของผู้สูงอายุ สามารถตีความได้ว่า การถือพรหมจารินั้นคือการถือพรหมจรรย์ตามความเหมาะสม รู้จักปล่อยวางบ้าง อย่าเคร่งเครียด เบียดตัวเองจนเกินไป ปฏิบัติธรรมสม่ำเสมอ และหมั่นขัดเกลาจิตใจให้กิเลสเบาบางลง นั่นคือการศีล 5 อย่างมั่นคงนั่นเอง

จากการสังเคราะห์ดัชนีพัฒนาพลังตามองค์ประกอบของตัวชี้วัดแต่ละด้านดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถนำมาสร้างแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาตัวชี้วัดพลังวิพุทธของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ

อภิปรายผล

การก้าวสู่สังคมสูงอายุอย่างสง่างามและมีศักยภาพของผู้เกษียณอายุราชการ จึงจำเป็นต้องเตรียมการรองรับเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี (Dignity) มีส่วนร่วม (Participation) และ ได้รับการดูแล (Care) อย่างเหมาะสม ดังแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ได้กำหนดแนวคิดภาวะพลัมพลัง (active aging) ที่แสดงถึง ภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและเป็นเป้าหมายของ ภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลก โดยคาด ว่าภาวะพลัมพลังเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาก็ เกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุทั่วโลก แนวคิดนี้ ได้รับการนำเสนอแก่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประชากรผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มี สุขภาพที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในทาง สังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมี ศักยภาพที่จะพึ่งพิง ตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถ นั้นในการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และ สังคม จากการวิจัย พบว่ายังไม่มีบริการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวในภาครัฐมีแต่การบริการโดยภาคเอกชน ด้วยการจดทะเบียนของสถานพยาบาลเอกชนของไทยมีหลายลักษณะ ทำให้ไม่สามารถทราบจำนวนสถานบริการผู้สูงอายุที่แน่ชัด การให้บริการส่วนใหญ่เน้นการดูแลเพื่อการฟื้นฟูสภาพสำหรับผู้สูงอายุ (ศิริพันธุ์ สาสัตย์ และคณะ, 2551) และมีลักษณะการบริการแตกต่างกันไปตามศักยภาพของสถานบริการนั้น ๆ ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหา และผลักดันให้เกิดรูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวในชุมชน โดยมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เพื่อให้ได้รูปแบบการบริการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนอย่างมีคุณภาพ “พลัมพลัง” หรือ “Active ageing” เป็นแนวคิดที่องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามไว้ว่าเป็น กระบวนการในการเพิ่มโอกาสสำหรับความปลอดภัย และสุขภาพ การเข้าร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นคนสูงอายุ (ดวงเดือน รัตนมงคลกุล และคณะ, 2558) ซึ่งเป็นกระบวนการในการจัดการกับสุขภาพที่เหมาะสมเพื่อที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่สร้างเสริมคุณภาพชีวิตเมื่อสูงอายุ แนวคิดพลัมพลังประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สุขภาพ หมายถึง ภาวะที่สมบูรณ์ การป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคและการคงไว้ซึ่งการมีสุขภาพดีสามารถจัดการดูแลสุขภาพตนเองได้ด้วยความเป็นอิสระ ตลอดจนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพตามสิทธิและความต้องการของผู้สูงอายุ 2) การมีหลักประกันความมั่นคง หมายถึง การมีหลักประกัน ความมั่นคงปลอดภัย ทั้งทางด้านร่างกายสังคม การเงิน การเข้าถึงบริการที่จำเป็น การมีผู้ดูแลที่เหมาะสม ความมั่นคงในสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยตามความต้องการและสิทธิของผู้สูงอายุ ตลอดจนการจัดสวัสดิการสังคม ได้แก่ การประกันสังคม การได้รับการช่วยเหลือสาธารณะ สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ มีรายได้มั่นคง การ และการ

บริการสังคม (ปาริชาติ ชาลีเครือ, 2561) 3) การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในครอบครัวชุมชนและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุได้ทำคุณประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและส่วนรวม โดยเน้นให้เกิดการจัดการอารมณ์และเห็นคุณค่าตนเอง ความสามารถทางสังคม ความมั่นคงในการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ การจัดการปัญหาชีวิตเชิงบวก การรับรู้ความสามารถและจุดมุ่งหมายในชีวิต และการดูแลสุขภาพกาย ซึ่งจะสามารถลดปัญหาภาวะพึ่งพา การเจ็บป่วยและค่าใช้จ่าย อันเป็นประโยชน์กับสังคมและประเทศชาติต่อไป (แววดาว พิมพ์พันธ์ดี, 2562)

ดังนั้น กระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุ รวมถึงเพิ่มศักยภาพตามความต้องการอันดีที่จะอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว สังคมให้มีความสุขในระยะบั้นปลายชีวิต เสริมสร้างสุขภาวะอย่างมีความสมดุลของชีวิตแบบองค์รวมแนวพุทธ (พระครูปลัดกวีวัฒน์, 2561) และการพัฒนาตนเอง ความคิดคำนึง ไปสู่ภาวะที่ดีกว่าเดิม ส่งผลทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมต่อไป พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับบุคคลเป็นอย่างมาก กล่าวคือ บุคคลทุกคนต่างมีศักยภาพในตนเอง บุคคลจะดีหรือร้ายย่อมขึ้นกับตนเองเท่านั้น เพราะตนเองเป็นผู้กำหนดบทบาทชีวิตเองแนวคิดนี้รวมไปถึงการดูแลสุขภาพของตนเองด้วยการบูรณาการทางพระพุทธศาสนาสามารถเป็นแนวในการเสริมสร้างพัฒนาต่อไป

สรุป

ตัวชี้วัดพัฒนาวิถีพุทธของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ ตามองค์ประกอบที่สังเคราะห์ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านสุขภาวะของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ องค์ประกอบที่ 3 ด้านความมั่นคงของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการ และการบูรณาการกับหลักธรรมหมวด อายุสสธรรม 5 คือ 1) สัปายการี 2) สัปายมัตตัญญู 3) ปริณตโกซี 4) กาลจารี และ 5) พรหมจารี เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี (Dignity) มีส่วนร่วม (Participation) และได้รับการดูแล (Care) อย่างเหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงการศึกษาวิจัย

1.1 การก้าวสู่สังคมสูงอายุอย่างสง่างามและมีศักยภาพของผู้เกษียณอายุราชการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมการรองรับเพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วม และ ได้รับการดูแล อย่างเหมาะสม ดังนั้น ตัวชี้วัดพัฒนาผู้สูงอายุไทยที่

สร้างขึ้นนี้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาพละกำลังของผู้สูงอายุในทุก ๆ กลุ่มได้ในบริบทของสังคมไทย

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ ควรมีการสร้างตัวชี้วัดที่สำคัญในระดับพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงตัวชี้วัดพละกำลังที่สามารถสะท้อนคุณภาพในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุไทยได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถนำตัวชี้วัดที่ได้จากการศึกษาดัชนีพละกำลังผู้สูงอายุไทยในกลุ่มผู้เกษียณอายุราชการไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน ส่งเสริม และพัฒนางานด้านผู้สูงอายุ ให้สอดคล้องกับระดับพละกำลังในแต่ละพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาตัวชี้วัดพละกำลังวิถีพุทธของผู้สูงอายุกลุ่มผู้เกษียณราชการ” MCU RS 610761272

เอกสารอ้างอิง

- จุฑารัตน์ แสงทอง. (2560). สังคมผู้สูงอายุ (อย่างสมบูรณ์): ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพ. *วารสารรัฐมิสสซิสซิปปี*, 38(1), 6-28.
- ดวงเดือน รัตนมณฑลกุล และคณะ. (2558). ภาพสภาวะของผู้สูงอายุผ่านมุมมองพละกำลังในชุมชนจังหวัดนครนายก. *วารสารการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 22(2), 48-60.
- ปณิธิ บรรณ. (2557). พละกำลัง: บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุและ “ทุน” ที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 31(3), 97-120.
- ปาริชาติ ชาลีเครือ. (2561). ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(3), 1620-1632.
- พระครูปลัดกวีวัฒน์. (2561). การนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในชุมชนศรีธรรมโศก 1 ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 3(3), 319-334.
- พระครูศรีปริยัติวิธาน. (2562). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของแรงงานตามหลักภavana 4 เพื่อส่งเสริมประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็งในจังหวัดสมุทรสาคร. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 4(1), 17-28.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 40). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีพิมพ์.

- พุทธชาติ แผนสมบุญ. (2561). กระบวนการเสริมสร้างภาวะพลัดปลั้งในผู้สูงอายุ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 5(2), 267-283.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีรินทร์ เกรย์ และคณะ. (2556). *มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แววดาว พิมพ์พันธ์ดี. (2562). การเสริมพลังความแข็งแรงในชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงนอกตามหลักพุทธธรรม. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(3), 737-752.
- ศิริพันธุ์ สาสัตย์ และคณะ. (2551). การศึกษารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวในสถานบริการ. ใน *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2559). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1). ใน *รายงานผลการวิจัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Sundstrom, G., Malmberg, B. and Johansson, L. (2006). Balancing family and state care: Neither, either of both? The case of Sweden. *Cambridge Journals*, 26(5), 767-782.
- World Health Organization. (2002). *Active ageing: A Policy Framework*. Geneva: World Health Organization.

**พุทธจิตวิทยากับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อ
พฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup)
ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร***

**BUDDHIST PSYCHOLOGY ANALYSIS OF CAUSAL RELATION ON SHIPS
THAT INFLUENCED THE INTENTION OF BUYING COSMETICS
FOR FACE DECORATION (MAKEUP) VIA SOCIAL MEDIA OF
CONSUMERS IN BANGKOK**

พินิตศรี จินชัยภูมิ

Pinidsri Chenchaiyapoom

สุมาลี สว่าง

Sumalee Sawang

มหาวิทยาลัยรังสิต

Rangsit University, Thailand

E-mail: kookkai_rsu@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร โดยเพิ่มเติมหลักพุทธจิตวิทยาในการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 5,686,646 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน จากการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็น แบบหลายขั้นตอน ได้แก่ แบบชั้นภูมิ และแบบเฉพาะเจาะจง ผู้ที่ตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ แบบจำลองสมการโครงสร้าง ส่วนพุทธจิตวิทยาการวิเคราะห์ที่ใช้การทบทวนเอกสารนำเสนอแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครตามหลัก

* Received 23 July 2019; Revised 15 September 2019; Accepted 16 September 2019

พุทธจิตวิทยาคือการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ ซึ่งประกอบไปด้วยการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ ในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อโดยอ้อมผ่านการรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งานและทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครตามหลักพุทธจิตวิทยา เช่น การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ

คำสำคัญ: การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ, ทัศนคติ, พฤติกรรมการตั้งใจซื้อ, พุทธจิตวิทยา

Abstract

The objective of this research is to study the causal relationship influencing the purchase intention of cosmetics for face decoration via social media of consumers in Bangkok. The population Of research 5,686,646 persons live in Bangkok By adding Buddhist psychology principles study this researcher use actioner of a tool are questionnaires as a tool to collect data from 400 samples from random sampling using probability-based random sampling. Multistage Sampling: Stratified Sampling and Purposive Sampling. Those who decide to buy face makeup via social media. Descriptive statistics analysis including frequency, percentage, mean and standard deviation and inferential statistical analysis such as Structural Equation Modeling, are used to analyze data as for Buddhist psychology and analysis, use of qualitative presentation documents.

The results of research were found as follow:

1. Causal relationship that influences the behavior of intention to buy cosmetics for makeup through social media of consumers in Bangkok according to Buddhist psychology, namely integrated marketing communication which consists of accepting Knows how to use easily Awareness of benefits and attitudes. The research found that integrated marketing communication has a direct positive influence on perceived ease of use. Awareness of the benefits and

attitudes of buying makeup on social media in Bangkok consumers and indirectly influence the behavior of indirect buying intent through the perceived benefits Perception of ease of use and attitude With statistical significance at the level of 0.05 and objective number 2. To test the consistency of the causal relationship model that influences the behavior of buying cosmetics for makeup through social media of consumers in Bangkok according to Buddhist psychology such as awareness of ease of use the perception of benefits and attitudes.

Keywords: Integrated Marketing Communication, Attitude, Purchase Intention, Buddhist Psychology

บทนำ

ในปัจจุบันพฤติกรรมของผู้บริโภคเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ในทุกเพศทุกวัย ทั้งหญิงและชาย เริ่มหันมาใส่ใจเรื่องสุขภาพ ความสวยความงาม และการดูแลตัวเองมากขึ้น จึงทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องสำอาง รายเก่าและรายใหม่ มีความสนใจที่จะลงทุนในอุตสาหกรรมนี้ รวมทั้งบุคคลมีชื่อเสียง ดารา นักร้อง และบุคลากรทางการแพทย์ มีแนวโน้มประกอบทำธุรกิจเครื่องสำอางกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากธุรกิจเครื่องสำอางสามารถทำรายได้และกำไรมูลค่ามหาศาล เพราะเครื่องสำอางเป็นเสมือนปัจจัยที่ 6 ของผู้หญิง โดยผลจากการสำรวจ (เกียรติรัตน์ จินตามณี, 2559) พบว่าผู้หญิงในวัยทำงานไม่แต่งหน้าออกจากบ้าน เพียงร้อยละ 25 แต่อีกร้อยละ 75 ต้องแต่งหน้าก่อนออกจากบ้านเสมอ ทำให้เกิดแบรนด์เครื่องสำอางใหม่ ๆ ในตลาดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะรองรับความต้องการของผู้บริโภคที่เพิ่มสูงขึ้นในทุก ๆ ปี การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือเออีซี ส่งผลให้เครื่องสำอางแบรนด์ดังจากต่างประเทศเข้ามาทำการตลาดในประเทศไทยผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางของประเทศไทยจึงได้มีโอกาสทำการตลาดในประเทศอาเซียน และแบรนด์เครื่องสำอางของไทยก็เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในกลุ่มประเทศอาเซียนอีกด้วย ทำให้ตลาดเครื่องสำอางในประเทศไทยมีมูลค่าสูงถึงปีละ 250,000 ล้านบาท (สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย, 2560) และมีแนวโน้มเติบโตต่อเนื่องมากขึ้นในทุก ๆ ปี เพราะประเทศไทยเป็นฐานการผลิตเครื่องสำอางที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก ซึ่งอุตสาหกรรมเครื่องสำอางของไทยยังเป็น อันดับที่ 3 ในเอเชีย รองจากประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลี ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จึงร่วมกันผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านการผลิตเครื่องสำอางในอาเซียน (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2561) ธุรกิจเครื่องสำอางจึงเข้าสู่สภาวะการแข่งขันที่รุนแรงเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งทางการตลาดที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นในทุก ๆ ปี

จากสถิติภาพรวมของตลาด พบว่าในปี พ.ศ.2560 ตลาดเครื่องสำอางและความงามของประเทศไทยเติบโตขึ้นในอัตราร้อยละ 3.8 จากในปีที่ผ่านมา โดยศึกษาเจาะลึกของกลุ่ม

สินค้าเครื่องสำอางและความงาม ใน 4 กลุ่มย่อย ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ดูแลผิวหน้า (Face Care) ผลิตภัณฑ์ดูแลผมและศีรษะ (Hair Care) ผลิตภัณฑ์สำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) และกลุ่มผลิตภัณฑ์ดูแลผิวกาย (Body Care) มีทิศทางการเติบโตสูงขึ้นสอดคล้องกับภาพรวมของตลาดเครื่องสำอาง (บริษัทกันตาร์ เวิร์ลด์พาแนล, 2560) กลุ่มเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) เป็นสินค้าหลักที่ช่วยผลักดันการเติบโตของตลาดเครื่องสำอางในประเทศไทย เนื่องจากมีอัตราการเติบโตขึ้นมากที่สุด และมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์เกือบครึ่งในตลาดเครื่องสำอาง (BLT Bangkok, 2018) เครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ที่ผู้บริโภคมักจะต้องใช้อยู่เป็นประจำ ได้แก่ ดินสอเขียนคิ้ว ลิปสติก และรองพื้น เป็นต้น ในประเทศไทยยังมีช่องว่างให้เครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) เติบโตไปได้อีกมาก เพราะการทำตลาดในปัจจุบันยังเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เพียง ร้อยละ 48 (บริษัทกันตาร์ เวิร์ลด์พาแนล, 2560) เมื่อเปรียบเทียบกับตลาดเครื่องสำอางขนาดใหญ่ของประเทศเกาหลีที่เจาะตลาดเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากถึง ร้อยละ 85

แนวโน้มผู้บริโภคหันมาซื้อสินค้าและบริการผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้ตลาดสินค้าเครื่องสำอางเปลี่ยนแปลงตาม โดยผู้หญิงชาวไทย ร้อยละ 86 ตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องสำอางผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ (BLT Bangkok, 2018) เช่น Facebook, Instagram, Twitter, Youtube และ Line เป็นต้น สื่อสังคมออนไลน์ จึงนับว่าเป็นรูปแบบธุรกิจหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอย่างมากในการดำเนินธุรกิจ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคมากขึ้น เนื่องจากการใช้งานที่ง่าย สามารถเข้าถึงลูกค้าจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว ด้วยวิธีการและรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การส่งข้อความ การโพสรูปภาพหรือวิดีโอ ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะคำนึงถึงความสะดวกสบายเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับไลฟ์สไตล์ของคนไทยในยุคปัจจุบัน (ศูนย์วิจัยธนาคารไทยพาณิชย์, 2559) การซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์มีความสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีทางเลือกที่หลากหลาย สามารถซื้อสินค้าได้ทุกที่ทุกเวลา จึงทำให้ผู้บริโภคเกิดทัศนคติทางบวกและรู้สึกมีความสุขที่จะได้ซื้อสินค้าจากสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้มีแนวโน้มค่อนข้างชัดเจนว่าสื่อสังคมออนไลน์ จะเป็นสื่อหลักของผู้คนในโลกอนาคตอย่างแท้จริง (ศุภรัญญา วิริยา, 2558) และยังแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้บริโภคยอมรับการใช้เทคโนโลยี รับรู้ถึงประโยชน์ และการใช้งานที่ง่าย จะส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าในที่สุด จากแนวโน้มการแข่งขันเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งทางการตลาดของเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ที่รุนแรง การเข้ามาเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องสำอางจึงควรต้องสร้างกลยุทธ์การตลาดที่เข้มแข็ง ซึ่งถ้าหากผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ ผู้ประกอบการก็ไม่สามารถกระตุ้นพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภค ทำสินค้าให้เป็นที่ยอมรับและรู้จัก อีกทั้งยังไม่สร้างการจดจำให้กับลูกค้า จะทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถจดจำสินค้าได้ ซึ่งตัวผู้ประกอบการก็จะไม่สามารถสร้างกำไรและขยายให้เป็นที่น่าพึงพอใจได้เช่นกัน

เมื่อศึกษาพฤติกรรมในแง่ทฤษฎีจิตวิทยา องค์ความรู้เป็นการประยุกต์โดยศาสตร์ ตระวันออกแขนงหนึ่ง ที่ศึกษาจิตและกระบวนการทำงานของจิตในแง่ของการปฏิบัติ เพื่อฝึกฝน จิตด้วยการปฏิบัติธรรมทั้งในด้านสมณะและวิปัสสนากรรมฐานโดยมุ่งทำให้จิตมีศักยภาพที่จะ สามารถเอาชนะหรือควบคุมกิเลสได้ มาจากคำ 3 คำ ได้แก่ พุทธ + จิต + วิทยาพุทธ(Buddhist) แปลว่า รู้ คือการรู้ตามหลักแห่งพุทธธรรม ได้แก่การรู้ ในแก่นแท้ของพุทธศาสนาอันมีอริยสัจสี่ เน้นการใช้สติปัญญาในการดับทุกข์ ตั้งแต่ขั้นต่ำกลางและขั้นสูงสุดจิต (Consciousness) คือ ธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ และ วิทยา(Logos) หมายถึงวิชาว่าด้วยความรู้หรือ การศึกษา ความ เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ที่ประกอบด้วยกายและจิต จะทำให้ทราบความสำคัญของจิตที่มีผล ต่อชีวิตบุคลิกภาพอุปนิสัย พฤติกรรมของคน (ทวิศักดิ์ ใหม่ประยูร, 2560)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคม ออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอกลยุทธ์และวิธีการให้ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ประกอบการที่จำหน่ายสินค้าเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ในการสร้างความแตกต่าง พัฒนากลยุทธ์ และเพิ่มขีด ความสามารถในการแข่งขันเพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินต่อไปได้ และเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค ไปในระยะยาวโดยนำหลักพุทธจิตวิทยามาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาความเชื่อมโยง โดยการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอาง สำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร ตามหลักพุทธจิตวิทยา
2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มี อิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคม ออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครตามหลักพุทธจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บ ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ในลักษณะที่ให้ผู้ตอบ แบบสอบถามกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง และ นำผลการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหา ข้อสรุปตามแนวทางของวัตถุประสงค์การวิจัย ประชากรที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งมีจำนวน 5,686,646 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2561) ในส่วนพุทธ

จิตวิทยาใช้การศึกษาโดยการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากงานวิจัย บทความที่ตีพิมพ์ หนังสือ เอกสารตำราที่เกี่ยวข้องสรุปผลจากส่วนที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลต่อพฤติกรรม การเลือกซื้อเครื่องสำอางเพื่อทำให้เกิดผลลัพธ์ที่น่าปรารถนาหรือเพื่อป้องกัน มิให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนา แต่ต้องการให้รู้ทำนองครองธรรมอยู่บนหลักศาสนา

1. เครื่องมือและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลการวิจัย

วิธีการสุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งเขตในกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 เขต เป็น 3 กลุ่ม ตามการแบ่งเขตตามที่ตั้งของพื้นที่กรุงเทพมหานคร (ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพ, 2561) ดังนี้ 1) เขตกรุงเทพมหานครชั้นใน (เขตเมือง) จำนวน 21 เขต 2) เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง (เขตต่อเนื่อง) จำนวน 18 เขต 3) เขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก (เขตชานเมือง) จำนวน 11 เขต

ขั้นตอนที่ 2 ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยมีการกำหนดการเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มตามสัดส่วนของผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครทั้ง 3 กลุ่ม เทียบกับจำนวนกลุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 3 เลือกการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) โดยวิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้การเก็บข้อมูลตรงกับกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัย โดยผู้ตอบแบบสอบถามต้องเป็นผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และต้องเคยซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook) อิน스타그램 (Instagram) ไลน์ (Line) ทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น จนกระทั่งได้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 400 คน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การตรวจสอบการแจกแจงปกติ, การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร, การตรวจสอบน้ำหนักองค์ประกอบ, โครงสร้างการวัดด้วยสถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน, โมเดลโครงสร้างใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทาง ทางตรงทางอ้อม

3. ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจนครบตามที่กำหนด โดยเป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1.1 จัดเตรียมข้อมูลให้ครบตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่

3.1.2 ขอความร่วมมือจากประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย

3.1.3 ตรวจสอบจำนวน และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทั้งหมดเพื่อนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยผู้วิจัยทำการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถอ้างอิงได้ ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ บทความวิจัย การประชุมวิชาการ วิทยานิพนธ์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการทำวิจัยและนำมากำหนดกรอบแนวคิดและสร้างเครื่องมือวิจัย ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ใช้การทบทวนเอกสารและสรุปเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครโดยประกอบไปด้วย การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ทัศนคติ

จากผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างโดยทุก ๆ องค์ประกอบมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากกว่า 0.5 ค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง (Composite Reliability: CR) อยู่ระหว่าง 0.799-0.930 ซึ่งมากกว่า 0.7 ค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) อยู่ระหว่าง 0.509-0.791 ซึ่งมากกว่า 0.5 และมีค่าความเชื่อมั่นของแต่ละองค์ประกอบ อยู่ระหว่าง 0.748-0.903 ซึ่งมากกว่า 0.7 โดยทุกค่าผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ จึงถือว่าทุกองค์ประกอบมีความน่าเชื่อถือ (Hair, J., Black, W., Babin, B., & Anderson, E., 2010) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ของแต่ละตัวแปร

ตัวแปร/องค์ประกอบ	Factor Loading
การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ	
- ด้านการโฆษณา (Ad)	0.693
- ด้านการส่งเสริมการขาย (SP)	0.813
- ด้านการประชาสัมพันธ์ (PR)	0.696
- ด้านการสื่อสารแบบปากต่อปาก (WoM)	0.703
- ด้านการจัดกิจกรรม (EM)	0.651
การรับรู้ถึงประโยชน์ (PoU)	
- การรับรู้ประโยชน์ด้านต้นทุน (PoU1)	0.816
- การรับรู้ประโยชน์ด้านความสะดวกสบาย (PoU2)	0.816
การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PoE)	
- การรับรู้ความง่ายต่อการเข้าถึง (PoE1)	0.908
- การรับรู้ความง่ายต่อการซื้อ (PoE2)	0.908
ทัศนคติ (ATT)	
- ด้านความเข้าใจ (Cog)	0.874
- ด้านความรู้สึก (Aff)	0.824
- ด้านพฤติกรรม (Co)	0.898
พฤติกรรมการตั้งใจซื้อ (BI)	
- มีความตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่ง	
ใบหน้า (Makeup) ทางสื่อสังคมออนไลน์	0.847
ถึงแม้ว่าจะมีจำหน่ายตามร้านค้าทั่วไป (BI1)	
- เมื่อมีโอกาสต้องการซื้อเครื่องสำอาง	
สำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ท่านจะ	0.922
ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นอันดับแรก (BI2)	
- มีการวางแผนว่าจะซื้อเครื่องสำอาง	
- สำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทาง	0.898
- สื่อสังคมออนไลน์ (BI3)	

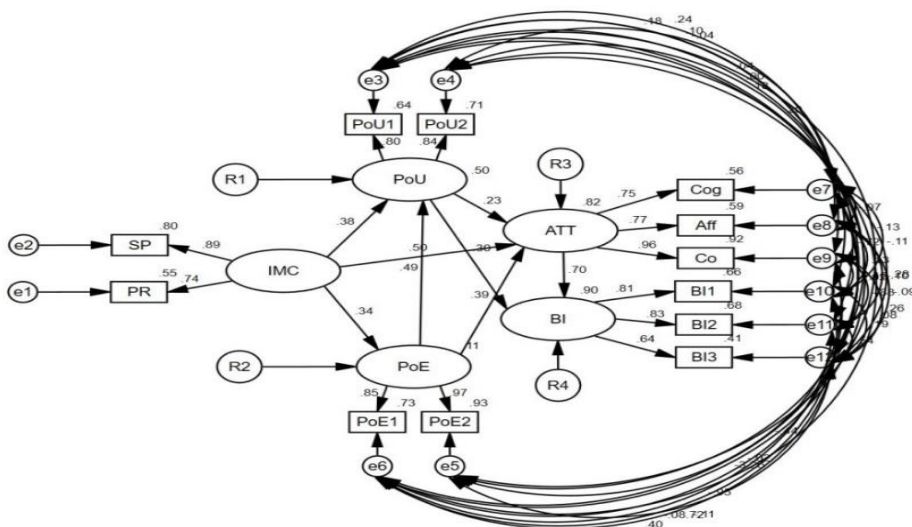
จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 383 คน (ร้อยละ 95.75) มีอายุ 21- 30 ปี จำนวน 219 คน (ร้อยละ 54.75) สถานะโสด จำนวน 293 คน (ร้อยละ 73.25) ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 343 คน (ร้อยละ 85.75) รายได้เฉลี่ย 10,001-20,000 บาท จำนวน 348 คน (ร้อยละ 87) อาชีพ นักเรียน/นักศึกษา จำนวน 270 คน (ร้อยละ 67.50)

ดัชนีการปรับโมเดล ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภค

ในกรุงเทพมหานคร โดยค่ามี Chi-square เท่ากับ 15.812, p-value เท่ากับ 0.200 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพิจารณาจากเกณฑ์อื่น ๆ พบว่า Chi-square ต่อ df มีค่าเท่ากับ 1.318 มีค่า GFI เท่ากับ 0.993 AGFI มีค่าเท่ากับ 0.957 มีค่า CFI เท่ากับ 0.999 และมีค่า RMSEA เท่ากับ 0.028 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทั้งหมด แสดงว่าโมเดลโครงสร้างมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Hair, J., Black, W., Babin, B., & Anderson, E., 2010)

เมื่อพิจารณาจากเส้นทางอิทธิพลโมเดล ดังแสดงในภาพที่ 1 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อ (BI) เครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร แสดงในตารางที่ 2 ดังนี้ (1) การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (IMC) มีอิทธิพลทางตรงต่อ (DE) การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PoE) การรับรู้ถึงประโยชน์ (PoU) และทัศนคติ (ATT) และมีอิทธิพลทางอ้อม (IE) ต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อสินค้า (BI) โดยอ้อมผ่านการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PoE) การรับรู้ถึงประโยชน์ (PoU) และทัศนคติ (ATT) (2) การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน (PoE) มีอิทธิพลทางตรง (DE) ต่อการรับรู้ถึงประโยชน์ (PoU) และทัศนคติ (ATT) โดยอ้อมผ่าน ทัศนคติ (ATT) ไปสู่พฤติกรรมการตั้งใจซื้อสินค้า (BI) (3) การรับรู้ถึงประโยชน์มีอิทธิพลทางตรง (DE) ต่อทัศนคติ (ATT) และพฤติกรรมการตั้งใจซื้อ (BI) และ (4) ทัศนคติมีอิทธิพลทางตรง (DE) ต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อ (BI)

Chi-square = 15.812 df = 12 p-value = 0.200 GFI = 0.993 AGFI = 0.957 CFI = 0.999 RMSEA = 0.028

ภาพที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร หลังปรับโมเดล

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของสมการโครงสร้าง ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยประกอบไปด้วย การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ ทักษะคติ

ตัวแปรสาเหตุ	อิทธิพล	ตัวแปรตาม			
		การรับรู้ความง่ายต่อการใช้	การรับรู้ถึงประโยชน์	ทักษะคติ	พฤติกรรมการตั้งใจซื้อ
การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ	DE	0.338	0.378	0.498	-
	IE	-	0.164	0.256	0.694
	TE	0.338	0.542	0.754	0.694
การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน	DE	-	0.486	0.394	-
	IE	-	-	0.110	0.500
	TE	-	0.486	0.504	0.500
การรับรู้ถึงประโยชน์	DE	-	-	0.226	0.300
	IE	-	-	-	0.159
	TE	-	-	0.226	0.459
ทักษะคติ	DE	-	-	-	0.703
	IE	-	-	-	-
	TE	-	-	-	0.703

DE = Direct Effect, IE = Indirect Effect, TE = Total Effect

ทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครโดยประกอบไปด้วย การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ ทักษะคติ

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน	สถิติ	ผลการทดสอบ
1) การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีอิทธิพลทางบวกต่อการรับรู้ประโยชน์ในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
2) การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีอิทธิพลทางบวกต่อการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งานการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
3) การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีอิทธิพลทางบวกต่อทัศนคติในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
4) การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งานมีอิทธิพลทางบวกต่อการรับรู้ประโยชน์ในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
5) การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งานที่มีอิทธิพลทางบวกต่อทัศนคติในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
6) การรับรู้ถึงประโยชน์มีอิทธิพลทางบวกต่อทัศนคติในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
7) การรับรู้ประโยชน์มีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง
8) ทัศนคติมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร	SEM	สอดคล้อง

ตามหลักพุทธจิตวิทยา ปัจจัยทางจิตวิทยา การเลือกซื้อของผู้บริโภคพฤติกรรมการเลือกซื้อเครื่องสำอาง ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งจัดเป็นปัจจัยในตัวผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อและใช้สินค้า ปัจจัยทางจิตวิทยา ประกอบด้วย การรับรู้ ความเชื่อ เจตคติบุคลิกภาพ และแนวความคิดของตนเอง จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่สอนด้วยเรื่อง การสร้างบุคลิกภาพให้งามสง่า และพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่สอนเรื่องจิตของมนุษย์ ก็มีคำ

สอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นพุทธจิตวิทยา ที่จะส่งเสริมสร้างความงามภายนอก ภายใน เพื่อผสานสู่ความงามสง่าที่แท้จริง ดังคำสอนของพุทธทาสภิกขุที่กล่าวว่า

“การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธรูปศาสนานี้ เป็นโชคดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้แล้ว เพราะฉะนั้น ขอให้มีความสนใจในพุทธศาสนาให้มาก”

ความงามสง่าภายนอกนอกจากการใช้เครื่องสำอาง สามารถสร้างได้ทันที หากทำตามหลักการของผู้เขียน คือ “การยิ้ม การหัวเราะ และการวิเคราะห์สถานการณ์ การหัวเราะและการออกกำลังกาย เป็นยาวิเศษที่ทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้นทันตาเห็น มีทั้งแบบธรรมชาติและบำบัด การหัวเราะแบบบำบัด คือ การผสมผสานควบคุมลมหายใจ การเปลี่ยนเสียง และการบริหารร่างกาย ปัจจุบัน มีการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีหัวเราะบำบัด แทนการใช้ยาคลายเครียดและยาแก้ปวด การหัวเราะทำให้ตนเองและคนรอบข้างอารมณ์ดี มีความสุข สนุกสนานร่วมกัน และนำไปสู่หน้าตาที่สดชื่นความจำเป็นในการใช้เครื่องสำอางจะลดน้อยลง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง พุทธจิตวิทยากับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครตามหลักพุทธจิตวิทยาคือการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการซึ่งประกอบไปด้วยการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ ในการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อโดยอ้อมผ่านการรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งานและทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีอิทธิพลโดยตรงต่อการทำให้ผู้บริโภครับรู้ถึงประโยชน์ในการซื้อสินค้าออนไลน์ และรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน เนื่องจากในการประกอบธุรกิจสามารถใช้เครื่องมือการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา การส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ การสื่อสารแบบปากต่อปาก และการจัดกิจกรรมทางการตลาด มาผสมผสานกันเพื่อที่จะชี้ให้ผู้บริโภคเห็นถึงประโยชน์ของผลิตภัณฑ์หรือร้านค้า ซึ่งในยุคปัจจุบันการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความแพร่หลายมากขึ้น การซื้อสินค้าทางอินเทอร์เน็ตสามารถตอบสนองความต้องการผู้บริโภคได้รวดเร็วเนื่องจากสามารถซื้อได้ทุกที่ทุกเวลาและทำให้ได้เลือกสินค้าที่หลากหลายขึ้น ผู้บริโภคจึงเข้าใจและใช้งานได้ง่าย จนเกิด

การรับรู้ว่ามีประสิทธิภาพ การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการจึงยังมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งานของผู้บริโภค ส่งผลไปสู่วัตถุประสงค์ที่ดีและผู้ใช้บริโภคเกิดพฤติกรรมการตั้งใจซื้อสินค้าในที่สุด ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริลักษณ์ ชูจิตร ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการมีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของบริษัท คาร์มาร์ท จำกัด (มหาชน) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (ศิริลักษณ์ ชูจิตร, 2560)

1.1 การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน จากผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อการรับรู้ถึงประโยชน์ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร โดยอ้อมผ่านการรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นเพราะการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน หมายถึง ระดับความเชื่อ ความคาดหวังของผู้ที่จะใช้ระบบสารสนเทศว่าระบบดังกล่าวเป็นระบบที่สามารถเรียนรู้ได้ง่าย โดยผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการเรียนรู้ที่จะใช้หรือในการเข้าใจ จากการที่ยุคสมัยเปลี่ยนไปใช้เทคโนโลยีกันมากขึ้นจึงเสมือนสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคในทุก ๆ ด้านของชีวิต เช่น การซื้อของออนไลน์ การส่งจองตั๋วเครื่องบิน ใช้บริการรถรับส่ง การติดต่อสื่อสารกับคนทั่วโลก เป็นต้น การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน เทคโนโลยีจึงเป็นเรื่องที่ผู้บริโภคสามารถเข้าใจได้ง่ายและเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องอาศัยความพยายามมากนัก เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่า การซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ มีกระบวนการสั่งซื้อที่ไม่ซับซ้อนเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เนื่องจาก ผู้บริโภคมีการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน จึงมีการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ตลอดเวลา ซึ่งการจะสั่งซื้อสินค้าสินค้าจึงกลายเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม สามารถเข้าใจได้ทันทีที่สั่งซื้อสินค้า ผู้บริโภคจึงเลือกที่จะสั่งซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าการไปซื้อที่หน้าร้านทั่วไปแทนและทำให้ผู้บริโภคเห็นถึงประโยชน์ที่ได้จากการซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ที่มีความสะดวกสบาย ประหยัดเวลา การเดินทางและสั่งซื้อได้ทุกที่ทุกเวลา จึงทำให้ผู้บริโภคเกิดความตั้งใจซื้อในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วริษฐา สุริยไพฑูรย์ ศึกษาเรื่อง อิทธิพลของการรับรู้ความมีประโยชน์และความง่ายในการใช้งานที่ส่งผลต่อทัศนคติและความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นของผู้บริโภคผ่านระบบพาณิชย์บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ กล่าวว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าผ่านระบบพาณิชย์บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ คือ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน และการรับรู้ประโยชน์ (วริษฐา สุริยไพฑูรย์, 2560)

1.2 การรับรู้ประโยชน์จากผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ถึงประโยชน์ มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อทัศนคติ และพฤติกรรมการตั้งใจซื้อ และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของ

ผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร โดยอ้อมผ่านทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การรับรู้ประโยชน์ คือ ระดับความเชื่อเฉพาะบุคคลต่อการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตนได้ เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ผู้บริโภคมองว่าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว เพราะสามารถซื้อสินค้าได้ทุกที่ทุกเวลา และเลือกสินค้าได้หลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้กลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายรับรู้ประโยชน์ในการซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ว่าสามารถสร้างความสะดวกสบายให้แก่ผู้ใช้งาน ทำให้ผู้บริโภคเกิดทัศนคติที่ดีต่อการซื้อสินค้า และรู้สึกมีความสุขที่จะได้ซื้อเครื่องสำอางผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์จนเกิดการตั้งใจซื้อสินค้าในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วริศรา สอนจิตร ศึกษาเรื่องความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ผ่านสมาร์ตโฟน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการรับรู้ประโยชน์มีผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ผ่านสมาร์ตโฟน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (วริศรา สอนจิตร, 2559)

1.3 ทัศนคติจากผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติมีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากกลุ่มผู้บริโภคตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางที่มีความสะดวกและง่ายเหมาะกับการซื้อสินค้า ช่วยลดทั้งขั้นตอนและเวลาในการค้นหาสินค้าที่ตนเองต้องการ ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างเรียนรู้ทั้งจากประสบการณ์โดยตรงหรือโดยอ้อมจนก่อให้เกิดความคิด การรับรู้ ความรู้สึก ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าหรือร้านค้า นั้น ๆ ทัศนคติเป็นสิ่งสำคัญในการตัดสินใจซื้อ เพราะทัศนคติที่เป็นบวกหรือเป็นลบต่อผลิตภัณฑ์ใด ๆ มีอิทธิพลต่อการตั้งใจซื้อของผู้บริโภคด้วย และทัศนคติที่ผู้บริโภคมีมักจะเปลี่ยนแปลงได้ยาก หากมีความเชื่อต่อผลิตภัณฑ์และตราสินค้า นั้น ๆ แล้ว เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย แสดงให้เห็นมุมมองทัศนคติของผู้บริโภคว่าการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ นั้นเป็นช่องทางที่สะดวกและยังสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ดี ทำให้ผู้บริโภคเกิดทัศนคติที่ดีต่อการซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ทัศนคติจึงมีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการซื้อของผู้บริโภคเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ วริศรา สอนจิตร ทำการวิจัยเรื่องความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ผ่านทางสมาร์ตโฟน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทัศนคติในการซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ของผู้บริโภคมีผลกระทบต่อการตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ผ่านสมาร์ตโฟนมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (วริศรา สอนจิตร, 2559)

ตามหลักพุทธจิตวิทยาการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ตามหลักพุทธจิตวิทยา การเลือกซื้อของผู้บริโภคพฤติกรรมการเลือกใช้เครื่องสำอาง ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งจัดเป็นปัจจัยในตัวผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อและใช้สินค้า ปัจจัยทางจิตวิทยาประกอบด้วย การรับรู้ การรับรู้ความเชื่อ เจตคติบุคลิกภาพ ความงามสง่าภายนอก นอกจากการใช้เครื่องสำอาง สามารถสร้างได้ทันที หากทำตามหลักการ คือ “การยิ้ม การหัวเราะ และการวิเคราะห์สถานการณ์ การหัวเราะและการออกกำลังกาย เป็นยาวิเศษที่ทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้นทันตาเห็น มีทั้งแบบธรรมชาติและบำบัด การหัวเราะแบบบำบัด คือ การผสมผสานควบคุมลมหายใจ การเปล่งเสียง และการบริหารร่างกาย ปัจจุบัน มีการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีหัวเราะบำบัด แทนการใช้ยาคลายเครียดและยาแก้ปวด การหัวเราะทำให้ตนเองและคนรอบข้างอารมณ์ดี มีความสุข สนุกสนานร่วมกัน และนำไปสู่หน้าตาที่สดชื่นความจำเป็นในการใช้เครื่องสำอางจะลดน้อยลงซึ่งไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ ที่ได้อภิปรายไปในข้างต้นล้วนเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาทั้งสิ้น

2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครตามหลักพุทธจิตวิทยา การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน การรับรู้ถึงประโยชน์ และทัศนคติ ซึ่งเป็นปัจจัยทางจิตที่ตั้งที่กล่าวไปในข้างต้น มีความสอดคล้องกันทำให้การตัดสินใจในการซื้อเครื่องสำอางง่ายขึ้นตามหลักพุทธจิตวิทยา เนื่องจากจิตใจมีแนวโน้มมองเครื่องสำอางคือสิ่งที่นำมาซึ่งความงามความงาม

สรุป

ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา เพศหญิง มีอายุ 21- 30 ปี สถานะโสด มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีรายได้เฉลี่ย 10,001-20,000 บาท โดยมีความคิดเห็นต่อปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ การรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน ทัศนคติ และพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์อยู่ในระดับมาก ในทางพุทธจิตวิทยาว่าด้วยเรื่องจิตวิทยาผสมผสานกับเรื่องจิตในวิถีพุทธสรุปได้ว่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร คือ การรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน ทัศนคติ การรับรู้ถึงประโยชน์ในทางพุทธจิตวิทยา คือการรับรู้ถึงสิ่งที่ได้รับคือความงาม ความงามทำให้มนุษย์รู้สึกพอใจ จะส่งผลให้จิตใจมีความสดใสขึ้นได้ ส่งผลต่อการตัดสินใจในการซื้อง่ายขึ้น การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน คือ

ความสะดวก วิธีการที่จะได้มาซึ่งบางสิ่ง ในทางพุทธจิตวิทยา การรับรู้ความง่ายจะทำให้จิตใจภายในรับรู้ถึงความสะดวกที่จะได้รับความงามส่งผลให้เกิดการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางได้ง่ายเช่นกัน และทัศนคติ คือ ความเชื่อ ความคิด ในทางพุทธจิตวิทยา จะคุ้นเคยกับคำว่า ความเชื่อ ความศรัทธา ความเชื่อมีผลต่อความประพฤติของมนุษย์โดยตรง การมีความเชื่อ และความเชื่อหรือทัศนคติที่มีต่อเครื่องสำอางที่มากจะส่งผลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อในระดับที่มากตามไปด้วย โดยผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านการรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความง่ายต่อการใช้งาน และทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ภาครัฐสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการไทยในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางให้สามารถผลิตสินค้าตามมาตรฐานสากลโลก เนื่องจากการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน คือ ความสะดวกจากเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้การซื้อง่ายขึ้น พร้อมทั้งให้ภาครัฐสนับสนุนการสร้างช่องทางการขายสินค้าผ่านออนไลน์ที่มีต้นทุนที่ถูกพร้อมกับสร้างทีมงานหรือองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ประสานงานทางเทคโนโลยี เพื่อลดต้นทุนการออกแบบระบบและการจัดซื้อเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถมุ่งเน้นการทำการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 พุทธจิตวิทยาสามารถนำไปปรับใช้กับภาคเอกชนได้ ความสวย ความงาม เป็นการแสดงออกถึงสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ทำให้บุคคลนั้นมีความมั่นใจในตนเอง สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างภาคภูมิใจ ดังนั้นเครื่องสำอางเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สร้างสรรค์ ทำให้ผู้คนเหล่านั้นมีความสุข โดยการผสมผสานความงามทั้งภายในและภายนอกส่งผลให้สังคมเหล่านั้นมีความสุข โดยการพัฒนาความงามทั้งภายในและภายนอกส่งผลให้สังคมเหล่านั้นมีความสุข โดยการพัฒนาความงามทั้งภายในและภายนอกส่งผลให้สังคมเหล่านั้นมีความสุข โดยการพัฒนาความงามทั้งภายในและภายนอกส่งผลให้สังคมเหล่านั้นมีความสุข

1.3 เกิดการสร้างความรู้ใหม่สำหรับนักศึกษาและผู้สนใจ เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับใช้กับการทำธุรกิจ การต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิม หรือ ต่อยอดเป็นการทำงานวิจัยครั้งต่อไปได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรศึกษาให้ครอบคลุมทั่วประเทศ เนื่องจากมีผู้บริโภคที่ซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Make up) อยู่มากมายทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Make up) อย่างแท้จริง อีกทั้งควรศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยที่มีอิทธิต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อเครื่องสำอางสำหรับตกแต่งใบหน้า (Makeup) ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจให้หลากหลายได้ และควรเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพิ่มเติม เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติของผู้บริโภคที่อยู่นอกเหนือจากแบบสอบถาม

นอกจากการใช้หลักการพุทธจิตวิทยาในการหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ การวิจัยในครั้งต่อไป ควรใช้หลักการพุทธจิตวิทยาวิเคราะห์หลังจากการซื้อเครื่องสำอางแล้วเกิดความพอใจในความงามภายนอกและภายในหรือไม่อย่างไร ศึกษาว่าสุดท้ายแล้วผลลัพธ์ของความงามเชิงประจักษ์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนยี่ห้อเนื่องจากทัศนคติต่อยี่ห้ออื่น ๆ เปลี่ยนไป หรือ การลดการใช้เครื่องสำอางลงเนื่องจากการเปลี่ยนทัศนคติจากการให้ความสำคัญต่อความงามภายนอกเป็นการมุ่งเน้นไปที่ความงามจากภายในแทน

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติรัตน์ จินตามณี. (2559). 5 ขั้นตอนเริ่มต้นธุรกิจออนไลน์ ควบคู่ไปกับการตลาดออฟไลน์. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2561 จาก <https://taokaemai.com>
- ทวีศักดิ์ ใหม่ประยูร. (2560). การปฏิบัติการพุทธจิตวิทยาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 17(2), 18-26.
- บริษัทกันตาร์ เวิร์ลด์พาแนล. (2560). ภาพรวมของตลาดเครื่องสำอาง. เรียกใช้เมื่อ 2 ธันวาคม 2561 จาก <https://mgronline.com/business/detail/9610000039913>
- วรศรา สอนจิตร. (2559). ความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ผ่านสมาร์ตโฟน. วารสารชุมชนวิจัย, 10(1), 45-52.
- วิชฐา สุริยไพฑูรย์. (2560). อิทธิพลของการรับรู้ความมีประโยชน์และความง่ายในการใช้งานที่ส่งผลต่อ ทัศนคติและความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นของผู้บริโภคผ่านระบบพาณิชย์บนโทรศัพท์เคลื่อนที่. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศิริลักษณ์ ชูจิตร. (2560). ปัจจัยการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของ บริษัท คาร์มาร์ท จำกัด (มหาชน) ในร้านบิวเทรียม สาขาสยามสแควร์.

- ในการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัย ระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ศุภรัญญา วิริยา. (2558). พฤติกรรมของเจนเรชั่นวายในอำเภอเมืองเชียงใหม่ต่อการซื้อบัตรโดยสารเครื่องบินผ่านอินเทอร์เน็ต. *วารสารบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 1(4), 291-300.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2561). *ตลาดเครื่องสำอางไทย*. เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2562 จาก https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAn.....alysis/.Documents/Beauty-Business_Trend.pdf
- ศูนย์วิจัยธนาคารไทยพาณิชย์. (2559). *รายงานความยั่งยืนปี 2559*. เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2562 จาก <https://www.scb.co.th>.
- สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทย. (2560). *ตลาดบิวตี้ยังแจ๋ว เกาะเทรนด์ธุรกิจทำเงิน*. เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2562 จาก <https://www.thaicosmetic.org/>
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2561). *จำนวนประชากรที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร*. เรียกใช้เมื่อ 4 มกราคม 2562 จาก <http://stat.bora.dopa.go.th/sumyear.html>
- BLT Bangkok. (2018). *ตลาดสินค้าความงาม Retrieved September 5*. เรียกใช้เมื่อ 3 มกราคม 2562 จาก <http://www.bltbangkok.com>
- Hair, J., Black, W., Babin, B., & Anderson, E. (2010). *Multivariate Data Analysis (7th ed.)*. London: Pearson Education Limited.

การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช*

A BUDDHIST TOURISM OF RELIGIOUS PLACE WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHAWIHAN IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระวิชฌนุรัตน์ ชยสุโข (ไชยศิลา)

Phra Widsanurat Chayasukho (Chaisila)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

E-mail: w.rattanasila_32@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาลักษณะและประเภทของการท่องเที่ยว 2) เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร 3) เพื่อศึกษาคุณค่าของการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา นิตยสาร และหนังสือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะและประเภทของการท่องเที่ยว ได้แก่การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไป และเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ โดยสามารถประเภทได้ทั้งหมด 12 ประเภท

2. การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามแหล่งพระพุทธศาสนากับแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น เช่นวัดหรือชุมชนจะสร้างกระบวนการพัฒนาทาง เศรษฐกิจให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น ผ่านการรวมกลุ่มในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

* Received 3 June 2019; Revised 16 September 2019; Accepted 18 September 2019

3. คุณค่าของการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา สมควรที่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่และในชุมชนจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีดังกล่าว โดยร่วมกันสืบสานจรรโลงประเพณีและวัฒนธรรมที่งดงามของไทยให้คงอยู่ ด้านสังคมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีการปรับตัวในเรื่องของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พุทธศาสนิกชนทั้งใกล้และไกลจะหลั่งไหลมานับสการพระบรมธาตุเจดีย์อยู่มิได้ขาดสาย มีโบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ความสอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม และสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของยุคสมัยในปัจจุบัน ด้านการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นสิ่งช่วยดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เป็นที่พึงทางด้านจิตใจของศาสนิกชน มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ควรแก่การทำการบำรุงรักษาไว้ให้คงอยู่

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว, ศาสนสถานเชิงพุทธ, วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

Abstract

The purpose of study 1) to study forms, and types of tourism 2) to study the Buddhist tourism of religious place Wat Phra Mahathat Woramahawihan 3) to study benefits of Buddhist tourism of religious place Wat Phra Mahathat Woramahawihan in Nakhon Si Thammarat Province. This is Qualitative research was collected data from documents of Buddhist scriptures, books, magazine, and the related researches.

The results indicated that:

1. The forms and types of travel were a person who travels from one place to another or travelling from residence to another by willing to visit, but not travelling for work or gets income, there were 12 types.

2. The Buddhist tourism of religious place Wat Phra Mahathat Woramahawihan is an important religious site, and not only for its historical and religious importance but also for its archaeological importance. The significant art and iconographical evidence such as archaeological site, historical park, ancient community, city walls, moat, museum, temple, religious place, and structure that important in art and architecture. The Buddhist tourism of religious place Wat

Phra Mahathat Woramahawihan in Nakhon Si Thammarat Province is the most famous such as temple and communities that case to develop the economy and hence income of communities until became to sustainable development.

3. the benefits of Buddhist tourism of religious place Wat Phra Mahathat Woramahawihan in Nakhon Si Thammarat Province presented the value in art and tradition that passing from generation to generation as people should realize the benefits and keep passing it to next generation. Secondly, the social of Wat Phra Mahathat Woramahawihan to people was belief. Next one is the changing needs of society, and the environment in the present time and the last was the preservation of historic religious properties of Wat Phra Mahathat Woramahawihan.

Keywords: Tourism, Religious Place, Wat Phra Mahathat Woramahawihan

บทนำ

การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งจากกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือการถูกจัดให้เป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่มุ่งรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยจะมีการสนับสนุนการกำหนดจุดขายที่ชัดเจนและเชื่อมโยงให้เกิดการเกี่ยวพันกันภายใต้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธเป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคม รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของชนรุ่นหลังเพื่อชื่นชมและเรียนรู้ต่อประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยวนั้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อที่มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (ชมพูนุช หุ่นนาถ, 2559)

จังหวัดนครศรีธรรมราชยังมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม ทั้ง ทะเล ภูเขา น้ำตก เป็นต้น ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้จะมีคุณค่าทางด้านจิตใจแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าในด้านความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย ในขณะเดียวกันก็ยังทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านที่ถ่ายทอดแนวคิดหรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้น ๆ เส้นทางท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งอารยธรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวทาง ทรัพยากรธรรมชาติ มักได้รับผลกระทบจากการเข้าไปท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยว อุทธาสถกรรมท่องเที่ยวส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ใช้ง่าย

งบประมาณเป็นจำนวนมากในการบูรณะหรือซ่อมแซมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวตามฤดูกาลจากการเก็บข้อมูลที่ผ่านมายังไม่พบการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาให้สามารถยกระดับและมีความพร้อมรองรับนักท่องเที่ยวได้มากนัก ดังนั้นในอนาคตควรให้ความสนใจกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวในลักษณะอุตสาหกรรมพาณิชยกรรมให้มากขึ้น เพราะจะสามารถเพิ่มช่องทางความหลากหลายในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้มากขึ้น การท่องเที่ยวในประเทศไทยมีหลากหลายขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเองและขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (จุฑาภรณ์ หินซุย, 2557)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะและประเภทของการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์ โดยสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้

1.2 สัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์และประชากร รวมทั้งนักท่องเที่ยว จำนวน 12 รูป/คน แบ่งเป็น พระภิกษุ 3 รูป ข้าราชการ 4 ท่าน ผู้ประกอบการร้านขายของที่ระลึก 1 ท่าน และนักท่องเที่ยวอีก 4 ท่าน

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนาม

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.3 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

2.4 เรียบเรียงเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผลการวิจัยผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะและประเภทของการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) หมายถึง การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไป และเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา (อาทิ การแข่งขันกีฬา ซีเกมส์ โอลิมปิก เป็นต้น) การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องหรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยสามารถแบ่งได้เป็น 12 ประเภท (วารัฐ มัธยมบุรุษ, 2557) ได้แก่

1.1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องโดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น จะต้องมีการบูรณาการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุตัวกิจกรรมนั้น ๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลายๆแห่ง ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อุทยานธรรมชาติและ MICE (Meeting & Incentives & Conventions & Exhibitions) เป็นต้น

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึง สถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์ สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

1.4 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตา ของสภาพธรรมชาติ สัตว์พันธุ์

สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือ สภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

1.5 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน รื่นรมย์ บันเทิง และการศึกษาหาความรู้ แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น ย่านบันเทิงหรือสถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุกและ สวนสาธารณะลักษณะพิเศษ สวนสาธารณะ และสนามกีฬา

1.6 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทาง ศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกัน มา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การ แสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่าง ของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของ ช่างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

1.7 แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ หมายถึง ในการจัดทำ เกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทาง ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเน้นในด้านการ กำหนดมาตรฐานที่จำเป็นสำหรับการบริการต่าง ๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้จะต้อง คำนึงถึงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และต้องไม่ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากน้ำพุร้อนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภท ธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจนการดำเนินกิจกรรมการ ท่องเที่ยวใด ๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อน ธรรมชาติได้ นอกจากนี้ การจัดทำเกณฑ์ มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ยังมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่ รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้ เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่ง ท่องเที่ยวของตนและยังสามารถใช้เป็นข้อมูล ที่สำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจของ นักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำพุร้อนธรรมชาติของ ประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

1.8 แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด (Beach Attraction) หมายถึง สถานที่ ๆ เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมา เยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

บริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

1.9 แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำตก ได้แก่ การว่ายน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร การเดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่ง การตกปลา เป็นต้น

1.10 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้าชมบรรยากาศและหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของมนุษย์ยุคต่าง ๆ ที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูป การให้อาหารสัตว์ การปิกนิกและรับประทานอาหาร เป็นต้น

1.11 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ หมายถึง การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภท เกาะสามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ ซึ่งมีจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมด 47 ตัวชี้วัด โดยแต่ละตัวชี้วัดมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 5 คะแนน จึงมีค่าคะแนนรวมทั้งสิ้น 235 คะแนน โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด เนื่องจากเป็นแรงดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมแหล่ง ท่องเที่ยว ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด

1.12 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทแก่ง หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวประเภทแก่ง หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน และมีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ การล่องแก่ง การพายเรือ การพักผ่อน และการเดินป่า ซึ่งอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติเข้าไปด้วย ได้แก่ การตกปลา การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชต่าง ๆ

2. ศึกษาการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ศาสนาพุทธมีศาสนสถานสำคัญ คือ วัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด ในวัดมี โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ เมารุ หอสวดมนต์

โรงเรียนพระปริยัติธรรม และสถูป เป็นต้น เป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ วัดที่ยังไม่ได้วิสุงคามสีมาเรียกว่า สำนักสงฆ์ การท่องเที่ยวเชิงธรรม กล่าวคือเส้นทางท่องเที่ยวในลักษณะนี้ นักท่องเที่ยวจะเน้นการท่องเที่ยวแหล่งพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของภูมิภาค (กรรณิกา คำดี, 2558) ดังนั้นการท่องเที่ยวตามแหล่งพระพุทธศาสนากับแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความโดดเด่นจากการเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีชื่อเสียง ได้ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเดียวกันได้รับความนิยมตามไปด้วย เส้นทางท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งอารยธรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวทาง ทรัพยากรธรรมชาติ มักได้รับผลกระทบจากการเข้าไปท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยว อุทยานธรรมชาติท่องเที่ยว ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ใช้จำงบประมาณ เป็นจำนวนมากในการบูรณะหรือซ่อมแซมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวตามฤดูกาล (พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์, 2559)

3. ศึกษาคุณค่าของการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.1 คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี

คุณค่าทางวัฒนธรรมและประเพณีไทย วัดเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง วัฒนธรรมประเพณีจะเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดแนวทางการประพฤติของคนในสังคม ประกอบด้วย วิถีชาวบ้าน จารีตประเพณี และกฎหมายมีความสำคัญมาก สมควรที่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่และในชุมชนจะต้องตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีดังกล่าว โดยร่วมกันสืบสานจรโลกประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยให้คงอยู่กับสังคมไทยสืบไป

3.2 คุณค่าด้านสังคม

คุณค่าทางด้านสังคมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีการปรับตัวในเรื่องของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกต่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พุทธศาสนิกชนทั้งใกล้และไกลจะหลั่งไหลมาสนับการพระบรมธาตุเจดีย์อยู่มิได้ขาดสาย มีโบราณสถานโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ความสอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม และสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงของยุคสมัยในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

3.3 คุณค่าด้านการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

คุณค่าด้านการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นสิ่งช่วยดึงดูดใจนักท่องเที่ยว หรือเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน มีความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ควรแก่การบำรุงรักษาไว้ให้คงอยู่ และช่วยกันส่งเสริมให้ดีขึ้นเป็นมรดกโลกสืบต่อไป

อภิปรายผล

การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธเป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของชนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชมและเรียนรู้ต่อประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยววันนั้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยววันนั้น (กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, 2542)

ประวัติและความสำคัญของศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ศาสนสถานดังกล่าวยังมีความสำคัญในแง่เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อของคนในช่วงเวลาของการสร้างศาสนสถานด้วย นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อเป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้าน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคนไทยได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานที่กำลังข้างต้น แต่ละประเภทก็จะมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นมิติ ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ในแต่ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกันสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้ นักท่องเที่ยวเข้ามาทัศนศึกษาจะเข้าใจสังคมไทยได้อย่างดี

1. คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมมุ่งความอยู่ดี มีสุขของคนและสังคมโดยส่วนรวมวัฒนธรรมจึงต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพในอดีตสู่ปัจจุบันและสู่อนาคต ต้องเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคมซึ่งมีวัยต่างกัน ต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพตนเองต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และสภาพรอบโลก (ดิเรก นุ่นกล้า, 2561)และต้องเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม จะพัฒนาองกามได้ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและความเข้าใจในความหลากหลาย ความแตกต่างและจุดร่วมของ

วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติ และวัฒนธรรมของโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการและมีความเปลี่ยนแปลง มีพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง การประสานเชื่อมโยงและถักทอวิถีชีวิตของคนและชุมชนต่าง ๆ รอบโลกและกับธรรมชาติเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนายั่งยืนได้ (รจนา พูลเกิด, 2558)

2. คุณค่าด้านสังคม

ปกติรูปแบบวิถีชีวิตของคนในสังคมในทุก ๆ สังคม จะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอยู่แล้ว จะช้าหรือเร็วก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยจากทั้งภายนอกและภายในมาเป็นตัวกระตุ้นจะพัฒนาไปในทางที่ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งสองนั้นตลอดจนสภาพสังคมนั้นประกอบด้วย เช่นเดียวกับการที่หากสังคมใดต้องการเปลี่ยนตัวเองจากสังคมเดิมตามปกติมาเป็นสังคมที่เปิดกว้างพร้อมรับการเข้ามาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (พระครูพิลาศสรกิจ, 2561) สังคมนั้นก็จะยังมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นหลายเท่าตัว เนื่องจากการท่องเที่ยวต้องเกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจหลายฝ่ายต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายคน ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความต้องการของคนที่หลากหลาย (จิตรา มาศ, 2561)

3. คุณค่าด้านการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัด

กรมการศาสนาเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยวสัมพันธ์กับศาสนาเพื่อให้วัดต่าง ๆ ในเส้นทางแสวงบุญเป็นสิ่งเชื่อมโยงศาสนากับประชาชนเข้าด้วยกัน โดยให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยว ได้ซึมซับเอาคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมอันดีของวิถีชีวิตแบบไทยไปสู่การยกระดับสังคมที่มีคุณภาพ (กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, 2562) เนื่องจากการท่องเที่ยวแนวศาสนานี้จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้คน ในชุมชนเกิดจิตสำนึกถึงความรับผิดชอบดูแลและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวเองก็จะมีจิตผูกพันกับศาสนาผ่านความประทับใจที่ได้จากการท่องเที่ยว (วิเชียร รมณี, 2561)

สรุป

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์เป็นเมืองพุทธแดนใต้ เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรม ศิลปะพื้นบ้านที่แฝงด้วยคติธรรม ถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความรู้สึกด้านจิตใจของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งทุกภาคทุกท้องถิ่นในสังคมไทยต่างก็มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปเช่นเดียวกันตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ตนอาศัย ภูมิศาสตร์ของแต่ละพื้นที่พื้นเมืองของแต่ละถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม (พระครูอรุณสุตาลังการ (ปรีดา บัวเมือง), 2561) ปัจจุบันความต้องการการท่องเที่ยวมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (religion tourism) หรือทัวร์ไหว้พระทำบุญในวันสำคัญนับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในกลุ่มความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย (พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์,

2559)นักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินทางไปวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนาและการปฏิบัติธรรมตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญ บริจาคทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตและสร้างจิตใจที่ผ่องใสมาสู่ผู้ปฏิบัติ อีกทั้งวัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น (สายชล ปัญญชิตและ ภูเบศ วณิชชานนท์, 2558)อันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระครูสันติธรรมาภิรัต (บุญชัย สนติกโร), 2557)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาทิศทางและรูปแบบของการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธ เพื่อการอนุรักษ์ศาสนสถานที่ยั่งยืน
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2542). การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว. จุลสารการท่องเที่ยว, 18 (4), 49.
- กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 4 (2), 175-191.
- จุฑาภรณ์ หินชูย. (2557). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนารามอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 10 (1), 50-58.
- เฉลิม จิตรามาต. (28 พฤศจิกายน 2561). การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. (พระวิษณุรัตน์ ขยสุโข (ไชยศิลา), ผู้สัมภาษณ์)
- ชมพูนุช หุ่นนาค. (2559). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 27 (1), 39-46.
- ดิเรก นุ่นกล้า. (23 พฤศจิกายน 2561). การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. (พระวิษณุรัตน์ ขยสุโข (ไชยศิลา), ผู้สัมภาษณ์)

- พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์. (2559). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประชาคมเกชียณ จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 10 (21), 35-43.
- พระครูพิลาศสรกิจ. (16 พฤศจิกายน 2561). การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. (พระวิษณุรัตน์ ชยสุโข (ไชยศิลา), ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูสันติธรรมมาภิรัต (บุญชัย สุนติกโร). (2557). ศาสนสถานแหล่งท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนา. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา, 8 (1), 89-96.
- พระครูอรุณสุตาลังการ (ปรีดา บัวเมือง). (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาท ในเอเชียอาคเนย์. สารนครศรีธรรมราช, 48 (3), 32-40.
- มัลลิกา วิเชียรมณี. (9 พฤศจิกายน 2561). การท่องเที่ยวศาสนสถานเชิงพุทธของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. (พระวิษณุรัตน์ ชยสุโข (ไชยศิลา), ผู้สัมภาษณ์)
- รจนา พูลเกิด. (2558). คุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 25 ตุลาคม 2561 จาก http://religiousrrr.blogspot.com/2015/03/blog-post_28.html
- วรัชต์ มัธยมบุรุษ. (2557). ระบบการท่องเที่ยว. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2561 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/627366>
- สายชล ปัญญชิตและภูเบศ วนิชชานนท์. (2558). การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้ การพัฒนาเส้นทางและผลกระทบ. วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18(1), 246-262.

รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด*

PATTERN OF SOCIAL CAPITAL PROMOTION TO COMMUNITY EMPOWERMENT FOR MANAGING DRUGS PROBLEMS

วรพล นาหนองตูม

Vorraphol Nanongtoom

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University, Thailand

E-mail: vorraphol.nan@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทุนทางสังคม ที่เกี่ยวกับลักษณะประเภท การทำหน้าที่ของทุนทางสังคมในชุมชน 2) กำหนดรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด และ 3) ยืนยันรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน พื้นที่ในการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ ชุมชนบ้านทุ่งโปรง ตำบลกุดจิก อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ส่วนการศึกษาเชิงปริมาณพื้นที่ในการศึกษา คือ จังหวัดหนองบัวลำภู โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลประชากรทั้งหมด 8,244 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 390 คนที่ได้จากการคำนวณสูตร Taro Yamane การสุ่มแบบหลายขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและสถิติสมการความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (LISREL)

ผลการวิจัยพบว่า

ทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นทุนที่ยึดติดอยู่ในโครงสร้างสังคมในชุมชน ประเภททุนมนุษย์ ทำหน้าที่นำความรู้ประสบการณ์มาแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ประเภททุนทางสังคมในสถาบัน ได้แก่ ทุนทางสังคมในครอบครัวทำหน้าที่สร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด ทุนทางสังคมในชุมชนทำหน้าที่สร้างความไว้วางใจกันร่วมแรงร่วมใจกันในการต่อต้านยาเสพติด ทุนทางสังคมในโครงสร้างทำหน้าที่สร้างวิถีชุมชนบนแบบแผนที่ดีในการดำเนินชีวิตให้ห่างไกลยาเสพติด ประเภททุนทางปัญญาและวัฒนธรรมทำหน้าที่สร้างความกลมเกลียว หลอมรวมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนให้มีวิถีชีวิตที่ดีงาม จะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมได้ผสมผสานนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนด้านยาเสพติดทั้งนั้น ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติดได้รับอิทธิพลทางตรงจากทุนทางสังคมในครอบครัว ($\beta=1.34$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

* Received 27 August 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 20 September 2019

0.05 รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมทุนทางสังคมในครอบครัว ทุนทางสังคมในชุมชน ทุนทางสังคมในโครงสร้าง ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรมโดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้สมาชิกในครอบครัว

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, ชุมชนจัดการตนเอง, ยาเสพติด

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study social capital about types, kind and the ability of people to work together in communities, 2) to set the pattern of social capital promotion to community empowerment for managing drugs problems, and 3) to confirm the pattern of social capital promotion to community empowerment for managing drugs problems. This study is mixed-methods research. The location of qualitative research was Ban Thung Prong, Kut Chik Sub-district, Mueang district, Nong Bua Lam Phu province. The data were collected from a semi-structured interview by using content analysis in research. Next part is quantitative research, the location of this study was Nong Bua Lam Phu province; the data were collected from the questionnaire in total 8,244 papers to get sample group 390 people and using Taro Yamane formula as Multi-stage sampling. After that was analyzed data by using Descriptive Statistics, and Linear Structure Relationship Model. (LISREL)

Result of the research:

The social capital was attached to the social organization of the community. The duties of human capital were given information about the solution to drugs problems. There were many kinds of social capital, such as the family institution should be provided basic information about the problems of drugs. The duties of the social institution need to support each other to prevent drugs problems, including with the duties of the social institution of social organization in a community were preventing drugs problems as well, and the duties of Intellectual capital and culture were creating the unity among people in the community. The result showed that the management process in the community to fix the drugs problems has a direct impact from a family institution ($\beta=1.34$) as statistical significance 0.05 level. The pattern of social capital promotion to community empowerment for managing drugs problems needs to

get support from family capital, social capital, intellectual capital, and culture by starting from the family members.

Keywords: Social Capital, Community Empowerment, Drugs

บทนำ

ยาเสพติดชุมชนบ้านทุ่งโปรง ตำบลกุดจิก อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่เลือกศึกษาเนื่องจากในสภาพการณ์การขยายตัวของการพัฒนาแบบทุนนิยม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนหมู่บ้านในพื้นที่ในหลาย ๆ ด้าน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มและชุมชนโดยเฉพาะปัญหายาเสพติด ผู้ที่อยู่กับปัญหา อาจตอบสนองต่อปัญหาไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างหลากหลาย ตั้งแต่ระดับไม่มีการแก้ไขเลย เพราะปัญหามันใหญ่และเรื้อรังเกินไป เกี่ยวพันกันหลายสาเหตุจนทำให้ผู้อยู่กับปัญหาไม่รู้ว่าจะแก้อย่างไร จึงต้องทนอยู่กับมันอย่างไร้อนาคต และบ่อยครั้งที่ส่วนหนึ่งของปัญหาคือ ความเป็นตัวใครตัวมันของผู้ที่อยู่กับปัญหานั้นเอง ทำให้ไม่เพียงแต่ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขเท่านั้น กลับทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกด้วย เช่น ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดกับปัจเจก เป็นต้น การที่จะแก้ปัญหาก็สามารถทำได้ถ้าปัจเจกมีพลังที่จะสู้แล้วหาหนทางแก้ไข รวมถึงการร่วมมือกับคนอื่นในครอบครัว เครือญาติ หรือกลุ่มที่ประสบปัญหาเหมือนกัน แต่ถ้าปัจเจกมีความเป็นตัวใครตัวมันก็จะหันเข้าหาวิธีการนอกกรอบแบบ เช่น เสี่ยงโชค เล่นการพนัน หันเข้าหายาเสพติด ก็ยิ่งจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนมากขึ้น (สิทธิธัญ ประพทุธนิตสาร, 2556)

ต่อมานานาชาติได้มีการตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติดที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ดังจะเห็นได้จากการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยการใช้ยาในทางที่ผิด และการลักลอบใช้ยาเสพติด (International Conference on Drug Abuse and Illicit Trafficking: ICDAIT) ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ที่ประชุมได้มีมติให้เสนอสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ขอให้กำหนดวันที่ 26 มิถุนายนของทุกปีเป็น “วันต่อต้านยาเสพติดโลก” (หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก, 2558) จากการที่ประเทศไทยได้ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ส่งผลนำไปสู่การทำลายแหล่งผลิต จับกุมสกัดกั้นยาเสพติด สารเคมี ในประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีการลักลอบผลิตยาเสพติด การลักลอบนำเข้าเคมีภัณฑ์และสารตั้งต้นจากต่างประเทศเข้าสู่พื้นที่ในภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามรัฐได้พยายามใช้แนวทางการป้องกันปราบปรามในการแก้ไขปัญหายาเสพติดตลอดมา โดยเฉพาะการนำทุนทางสังคมมาแก้ปัญหาในระยะต่อมา ซึ่งแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมเริ่มเป็นที่แพร่หลายในสังคมไทยเมื่อพ.ศ. 2540 ในครั้งที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ จึงได้มี

การย้อนมองกลับไปว่าการพัฒนาก่อนหน้านั้นว่า ปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุใด แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นเช่นไร ทูตทางสังคมถือว่าเป็นอีกหนึ่งคำตอบของชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2542)

ในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาเสพติดในงานวิจัยนี้ หมายถึงการแก้ปัญหาโดยใช้ทุนทางสังคมในชุมชน และคำนึงถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ถ้าชุมชนมีกลุ่มสตรีที่เข้มแข็งก็อาจจะใช้กลุ่มสตรีช่วยในการพูดคุยกับพ่อแม่ของเด็กให้มาช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยกัน หรือชุมชนใดที่มีผู้นำซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาและมีศักยภาพของชุมชนก็อาจขอให้ช่วยชักชวนให้ผู้ค้าผู้ขายกลับใจก็ได้ หรือทุนทางสังคมในด้านพิธีกรรมความเชื่อ เช่น การรับขวัญ การสาบาน หรือแม้กระทั่งความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนเชื่อถือก็สามารถนำมาเป็นวิธีแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมประเพณี ความเป็นญาติมิตร ความเห็นอกเห็นใจ สิ่งที่มีพลังที่แก้ปัญหาเรื่องนี้ เรียกว่า พลังทางสังคม หรือทุนทางสังคม คือการที่เอากันมารวมกัน เพราะอันนี้จะช่วยได้มาก ถ้าคนเข้าใจกันดี เอาความดี เอาความรู้มารวมกัน ก็จะเกิดทุนทางสังคมซึ่งสามารถแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2552) เนื่องจากรัฐและชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหายาเสพติดมาทุกวิถีทางแล้ว ดังนั้น การนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่มาแก้ปัญหาน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสม

ดังนั้น หลักการสำคัญของชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติดในการวิจัยครั้งนี้ คือพื้นฐานในการแก้ไขปัญหายาเสพติดหรือปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนจะสำเร็จลงได้ต้องขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน จิตสำนึกขององค์กรชุมชนและชุมชนต่อปัญหานั้น ๆ การประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหากับทุกฝ่าย การปรับใช้เทคนิควิธีการที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาของชุมชน บทบาทที่เหมาะสมระหว่างองค์กรภาครัฐเอกชนและองค์กรประชาชน ระบบสนับสนุนเอื้ออำนวย และสภาพความสัมพันธ์ภายในชุมชน การกระตุ้นหรือส่งเสริมอย่างไรให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ขึ้นมาได้ ซึ่งความจริงแล้วชุมชนมีความเข้มแข็งในหลาย ๆ ด้านที่พร้อมจะแก้ปัญหายาเสพติดได้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2552)

การเรียนรู้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นด้วยการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในชุมชนและความอบอุ่นในครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะพื้นที่เป้าหมายที่เลือกในครั้งนี้มีลักษณะเป็นตัวแทนของการเกิดวิกฤตในชุมชนหมู่บ้านโดยทั่ว ๆ ไป การส่งเสริมทุนทางสังคม ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ป้องกันยาเสพติดได้ด้วยตนเอง มีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นชุมชนที่ปลอดยาเสพติด จึงจำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมในพื้นที่ เพื่อให้เป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเองในด้านการป้องกันยาเสพติดได้อย่างจริงจังและยั่งยืน จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงจะดำเนินการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด” ในจังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อค้นหาว่าสภาพทุนทางสังคม

ที่มีอยู่ในชุมชนมีลักษณะเป็นอย่างไร มีทุนทางสังคมประเภทใดบ้าง และการกำหนดรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน อันจะนำไปสู่การใช้ทุนทางสังคมในการสร้างรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด จึงมีความจำเป็นต้องหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทุนทางสังคม ที่เกี่ยวกับลักษณะ ประเภท และการทำหน้าที่ของทุนทางสังคมในชุมชน
2. เพื่อกำหนดรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด
3. เพื่อยืนยันรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Study) และการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Study) การศึกษาเรื่องรูปแบบ การส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ใช้วิธีวิทยาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดให้มีการศึกษาบริบทชุมชนผ่านการศึกษาในประเด็นประวัติความเป็นมาของชุมชน เกี่ยวกับสภาพทางกายภาพ สภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจของชุมชน สังคมวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชน วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ได้ประเด็นเกี่ยวกับลักษณะทุนทางสังคม ประเภท ทุนทางสังคม และหน้าที่ทุนทางสังคม

ระยะที่ 2 ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยจะได้นำผลจากการศึกษาค้นคว้าจากการศึกษาบริบทชุมชนและทุนทางสังคมมาสรุปเป็นแบบแผนความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมในรูปแบบของตัวแปรเชิงสาเหตุ การวิเคราะห์เมทริกซ์ความสัมพันธ์ (Correlation Matrix) เพื่อนำผลลัพธ์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากการวิเคราะห์ ไปสู่การวิเคราะห์สมการโครงสร้างชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ระหว่างตัวชี้วัดชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติดกับตัวชี้วัดทุนมนุษย์ ตัวชี้วัดทุนทางสังคมในครอบครัว ตัวชี้วัดทุนทางสังคมในชุมชน ตัวชี้วัดทุนทางสังคมในโครงสร้าง และตัวชี้วัดทุนทางปัญญาและวัฒนธรรมทั้งนี้ ตัวแปรเชิงสาเหตุที่ผ่านการแจกแจงและจัดหมวดหมู่ในระดับของการวัดตัวแปร ซึ่งประกอบด้วยทุนมนุษย์ ได้แก่ 1) ความรู้ 2) ทักษะ/ประสบการณ์ 3) การเรียนรู้ 4) จิตสำนึก ทุนทางสังคมในครอบครัว ได้แก่ 1) ความอบอุ่น 2) การปรึกษาหารือ 3) การอบรมขัดเกลา 4) ภูมิคุ้มกัน ทุนทางสังคมในชุมชน ได้แก่ 1) ค่านิยม 2) ข้อห้ามของชุมชน 3) การประนีประนอม 4) การเฝ้าระวัง ทุนทางสังคมในโครงสร้าง ได้แก่ 1) บรรทัดฐาน 2) เครือข่าย

3) สิ่งแวดล้อม 4) การสนับสนุน และทุนปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ 1) คติความเชื่อ 2) จารีตชุมชน 3) ฮีตสิบสอง บุญประเพณี 4) ภูมิปัญญา ผู้วิจัยจะนำไปใช้สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ กับชุมชนในการจัดการตนเองด้านยาเสพติด เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคม (ตัวแปร) ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการตนเองของชุมชนด้านยาเสพติดมากำหนดรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณจากระยะที่ 2 มาเป็นฐานรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติดผ่านเวทีระดมความคิด

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยมี 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนบ้านทุ่งโปรง ซึ่งประกอบด้วย บ้านทุ่งโปรงเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งโปรงใต้ หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งโปรงสามัคคี หมู่ที่ 11 บ้านทุ่งโปรงพัฒนา หมู่ที่ 12 บ้านทุ่งโปรงศรีวิไล หมู่ที่ 13 ตำบลทุ่งโปรง อำเภอมะนัง จังหวัดหนองบัว จำนวน 12 คน

2. ประชากร ข้อมูลจากจำนวนหมู่บ้านในจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 687 หมู่บ้าน ใช้ประชากรกลุ่มผู้นำชุมชนหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้มีศักยภาพในชุมชนหมู่บ้านละ 12 คน รวมขนาดของประชากร 8,244 คนในการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน/ผู้นำชุมชนในจังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย อำเภอมะนัง จังหวัดหนองบัวลำภู อำเภอเมือง อำเภอโนนสูง อำเภอเมือง อำเภอโนนสูง อำเภอสุวรรณคูหา อำเภอศรีบุญเรือง และอำเภอโนนสูง

ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรายละเอียด ผู้วิจัยได้จำแนกรูปแบบของการนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 3 รูปแบบดังนี้

1. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการบรรยาย อธิบายความเป็นจริงจากปรากฏการณ์ทางสังคมตามกรอบแนวคิดทฤษฎี เพื่อทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงของกระบวนการสร้างชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด รวมทั้งการจัดกลุ่มข้อมูลและการตีความเพื่อทำความเข้าใจกับนิยามความหมายรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าฐานนิยม และค่าพิสัย เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลทั่วไปของประชากรที่ศึกษา ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลด้วยแผนภูมิตาราง

3. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและสถิติสมการความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบปัจจัย (Factor Analysis) คำนวณน้ำหนักความสำคัญขององค์ประกอบปัจจัยของทุนทางสังคมที่มีต่อรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

3.2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพล (Path Analysis) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของทุนทางสังคมที่มีผลต่อรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

3.3 ผลการวิเคราะห์ประมาณค่าพารามิเตอร์ในการวิเคราะห์ถดถอย (R^2) เพื่ออธิบายอำนาจในการพยากรณ์ (Power of Prediction) รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

3.4 ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบความยืดหยุ่นของทุนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

4. การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. สภาพทุนทางสังคม ที่เกี่ยวกับลักษณะ ประเพณี และการทำหน้าที่ของทุนทางสังคมในชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านทุ่งโปรงตั้งแต่อดีตมา มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีประวัติความเป็นมาของการอยู่ร่วมกันมาอย่างเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้และตั้งอยู่บนพื้นฐานทางศีลธรรม วัฒนธรรม จารีต ประเพณีที่ดีงาม มีการจัดองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง มีผู้นำที่มีคุณธรรม มีกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการทางสังคมด้านต่าง ๆ อันแสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคมของชุมชนแต่อดีตมา

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ทุนทางสังคมในภาพรวม

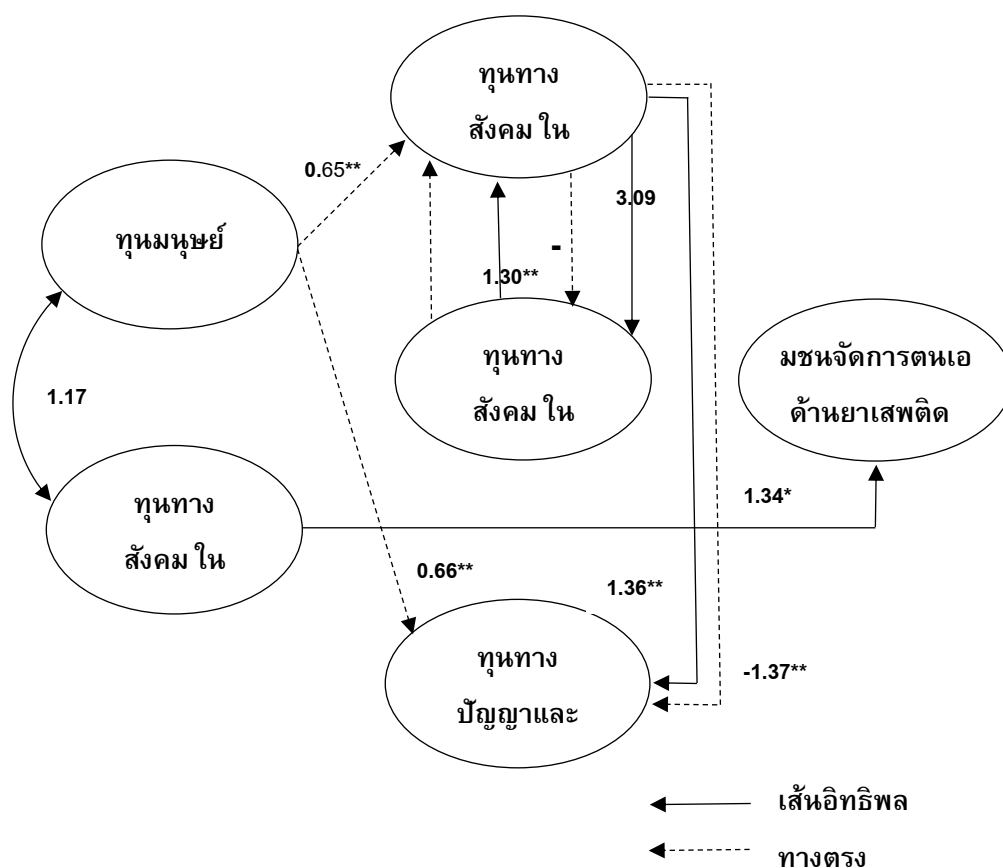
ทุนทางสังคม	$\bar{X}$	SD.	แปลค่า
1. ทุนมนุษย์	3.51	0.57	มาก
2. ทุนทางสังคมในครอบครัว	4.12	0.53	มาก
3. ทุนทางสังคมในชุมชน	3.49	0.67	ปานกลาง
4. ทุนทางสังคมในโครงสร้าง	3.58	0.57	มาก
5. ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม	3.58	0.67	มาก
ภาพรวม	3.66	0.47	มาก

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ในภาพรวมทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 ($\bar{X}=3.66$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 ($SD.=0.47$) เมื่อพิจารณารายทุน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 4 ทุน มากที่สุดคือทุนทางสังคมในครอบครัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 ($\bar{X}=4.12$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 ($SD.=0.53$) รองลงมาคือ ทุนทางสังคมในโครงสร้าง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ($\bar{X}=3.58$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 ($SD.=0.57$) และตามด้วยทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ($\bar{X}=3.58$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 ($SD.=0.67$) ส่วนน้อยทุนมนุษย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 ($\bar{X}=3.51$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 ($SD.=0.57$) และทุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ทุนทางสังคมในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ($\bar{X}=3.49$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 ($SD.=0.67$)

2. จากผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติดของโมเดล กลมกลืน พบว่า ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติดได้รับอิทธิพลทางตรงจากทุนทางสังคมในครอบครัว ($\beta=1.34$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งให้เห็นว่า รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด ต้องอาศัยทุนทางสังคมในครอบครัว โดยการสร้างภูมิคุ้มกันในครอบครัว ได้แก่ ในครอบครัวมีกิจกรรมสร้างความอบอุ่นสม่ำเสมอ มีการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว การรับฟัง/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น/สนใจ/ห่วงใยต่อสมาชิก ในครอบครัวมีผลต่อการป้องกันยาเสพติด การสร้างบรรยากาศที่ดี ได้แก่ การสร้างอารมณ์ขัน การไม่ประชดประชันทางคำพูด การหยุด การขอโทษ เป็นต้น การอบรมกล่อมเกล่า (การอบรมขัดเกล่าทางสังคม) บุตรหลานให้รู้เท่าทันยาเสพติด มีบุคลิกภาพตามแนวทางที่ครอบครัวสังคมในชุมชนต้องการ รู้จักเลือกดำเนินชีวิตให้ห่างไกลยาเสพติด เนื่องจากความภาคภูมิใจและนับถือตนเองจะทำให้บุคคลไม่พึ่งพาหรือเกี่ยวข้องกับยาและสิ่งเสพติด ดังภาพ

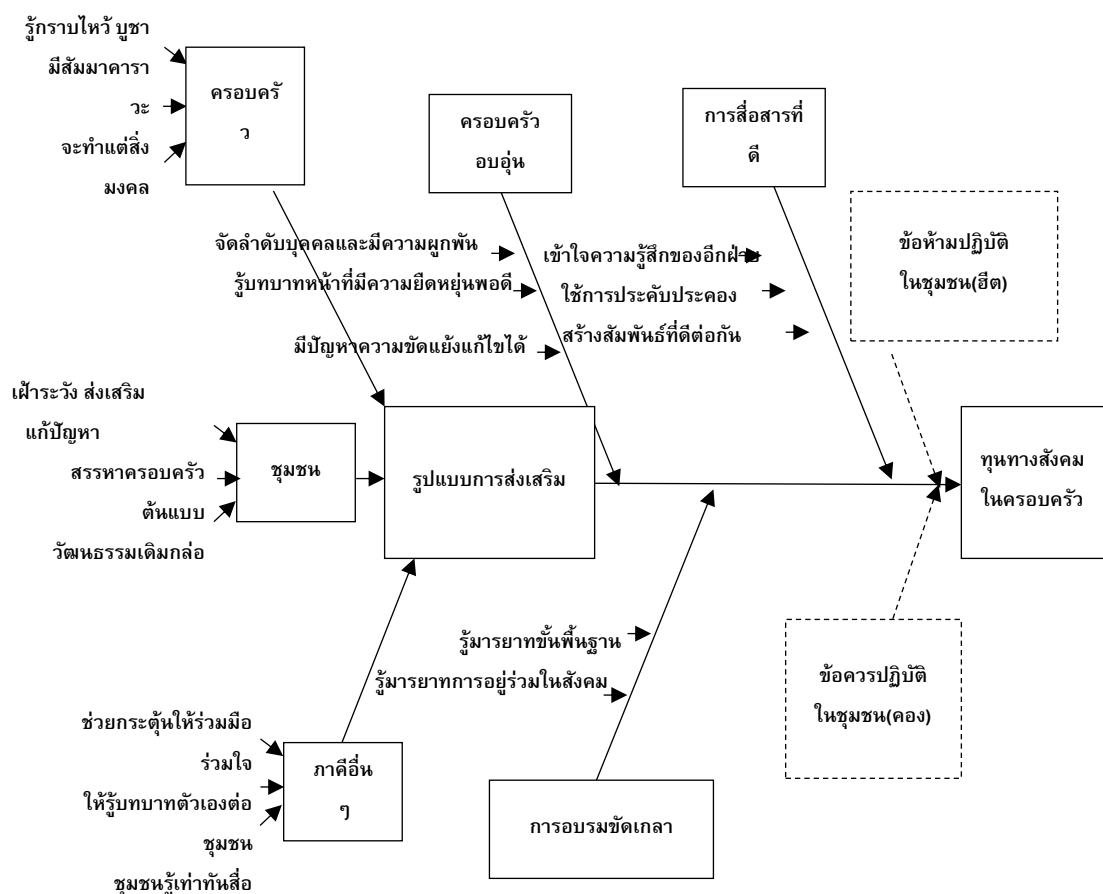
ภาพที่ 1 เส้นอิทธิพลทุนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

3. ผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากแผนผังก้างปลา (Fish Bone Diagram) มาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบในการอธิบายสถาบันครอบครัว ในงานวิจัยนี้หมายถึง ทุนทางสังคมในครอบครัว ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด ข้อสรุปของงานวิจัยนี้การสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด ที่ประกอบไปด้วย กิจกรรมเสริมสร้างให้ครอบครัวอบอุ่น มีการสื่อสารที่ดีในครอบครัว และการอบรมขัดเกลาในครอบครัว ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้ มีลักษณะคล้ายปลาที่เหลือแต่ก้าง โดยมุ่งเน้นส่วนหัวปลาเป็นเป้าหมายคือทุนทางสังคมในครอบครัวที่จะนำไปสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด ส่วนหางปลา คือ กลไกทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบไปด้วย ครอบครัว ชุมชน และภาคอื่น ๆ ที่หนุนเสริมให้เกิดรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน ส่วนกระดูกสันหลัง คือ กระบวนการส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนทุนทางสังคมเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูทุนทางสังคมในครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง ในขณะที่ ส่วนก้างปลา ประกอบด้วย 1) ครอบครัวอบอุ่น ได้แก่ การจัดลำดับศักดิ์บุคคล หมายถึงความเคารพในความเป็นลุง ป้า น้า อา ในกลุ่ม

เครือญาติ ให้มีความผูกพันต่อกัน รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองที่มีต่อเครือญาติ หากมีข้อขัดแย้งหรือมีความคิดเห็นต่าง ให้มีความยืดหยุ่นความพอดีในการดำเนินชีวิต หากมีปัญหาจนเกินอำนาจตัดสินใจจนลุกลามไปสู่ความขัดแย้งก็สามารถรับฟังความคิดเห็นในเครือญาตินำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ 2) การสื่อสารที่ดีในครอบครัว อันได้แก่ การเข้าใจความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง การรู้จักรับฟังผู้อื่น การพูดจาด้วยการประคับประคองเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 3) การอบรมขัดเกลา ได้แก่ การรู้มารยาทขั้นพื้นฐาน อันหมายถึงการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร สอนให้รู้จักนับถือญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ตามศักดิ์ทางสังคมที่เหมาะสม และรู้มารยาทการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข

ในขณะที่คลิบสองข้างของแผนผังก้างปลา ประกอบด้วย ข้อห้ามปฏิบัติในชุมชน (ฮีด) และข้อควรปฏิบัติในชุมชน (คอง) อันเป็นบรรทัดฐานของครอบครัว ในการประคับประคองให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข อันเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม ส่งเสริมให้ชุมชนห่างไกลยาเสพติดอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการตนเองของชุมชนนั่นเอง

ภาพที่ 2 รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมในครอบครัวสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

อภิปรายผล

1. สภาพทุนทางสังคมที่เกี่ยวกับลักษณะ ประเภท การทำหน้าที่ของทุนทางสังคมในชุมชน

ชุมชนบ้านทุ่งโปรงเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีจำนวนหมู่บ้านน้อยใหญ่รวมกันอยู่จำนวน 5 หมู่บ้าน มีประชากร 184 ครัวเรือน ประชากรเป็นชาย 358 คน หญิง 334 คน รวม 692 คน เมื่อพิจารณาเชิงลึกชุมชนแห่งนี้มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่จากประวัติความเป็นมาของการอยู่ร่วมกันมาอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกัน นั้นหมายความว่า เป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมค่อนข้างเข้มแข็ง และเป็นปึกแผ่นมาเป็นเวลานาน ที่สะท้อนให้เห็นว่ามีระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้และตั้งอยู่บนพื้นฐานทางศีลธรรม วัฒนธรรม จารีต ประเพณีที่ดีงาม มีการจัดองค์กรทางสังคมที่

เข้มแข็ง มีผู้นำที่มีคุณธรรม มีกระบวนการก่อเกิดทุนทางสังคมและส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการทางสังคมด้านต่าง ๆ อันแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของทุนทางสังคมในชุมชนแต่อดีตมา สอดคล้องกับ อเนก นาคะบุตร (2545) ที่ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่า มิใช่เป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่หากเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่าง ๆ (อเนก นาคะบุตร, 2545) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรวุฒิ วัฒนสิน (2549) ที่ศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมกับการป้องกันอาชญากรรม พบว่า เมื่อความเจริญที่เข้ามาทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองน้อยลง รวมทั้งลดการพึ่งพาภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่บางส่วนจางหายไป จนเมื่อประสบปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมที่มีผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ จนได้มีแกนนำกระตุ้นปลุกจิตสำนึก การร่วมมือแก้ไขปัญหาคือ พันฟูทุนทางสังคมขึ้นมาใหม่ทำให้เกิดระบอบคิด และแนวทางการปฏิบัติในชุมชนที่เพิงพอร่วมกันกับพื้นฐานความเกื้อกูลร่วมมือร่วมใจกัน พึ่งพาอาศัยกันในขณะที่เดียวกันก็ได้สร้างทุนทางสังคมในรูปแบบการเชื่อมโยงระดับชุมชนที่ยึดโยงและสัมพันธ์กันอยู่ (Bridging Social Capital) กลายเป็นทุนทางสังคมในลักษณะเครือข่ายชุมชน ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (ไกรวุฒิ วัฒนสิน, 2549) และสอดคล้องกับ Putnam (2002) จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคม คือ การเชื่อมโยงของบุคคลเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust) และมีมาตรฐานในการทำงานร่วมกัน (Putnam, 2002)

2. การกำหนดรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

การศึกษารูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด ได้ข้อค้นพบเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ดังนี้ ในภาพรวมทุนทางสังคมอยู่ในระดับมาก มีระดับคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือทุนทางสังคมในครอบครัว รองลงมาคือ ทุนทางสังคมในโครงสร้างตามด้วยทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมในชุมชน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทุนทางสังคมแต่ละประเภทพอสรุปได้ดังนี้

ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ความรอบรู้ ได้แก่ ความสามารถนำประสบการณ์ชีวิตมาเป็นเกราะป้องกันยาเสพติดได้ ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์ในชุมชนจากข้อสรุปงานเชิงคุณภาพว่า คนในชุมชนมีการเรียนรู้เกี่ยวกับพิษภัยยาเสพติด จากความผิดพลาดของผู้อื่น จากหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรอื่นหรือจากสื่อต่าง ๆ แล้วนำมาเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตเพื่อห่างไกลยาเสพติด และการนำประสบการณ์ชีวิตมาเป็นเกราะป้องกันยาเสพติด ได้แก่ มีความรู้เกี่ยวกับพิษภัยยาเสพติด และทักษะในการปฏิเสธยาเสพติด สอดคล้องกับ สถาบันพระปกเกล้า (2554) ได้กล่าวว่า ส่วนทุนทางสังคมที่เป็นกำลังสำคัญ คือ ทุนบุคคล (ทุนมนุษย์) เพราะทุนทางสังคมที่ทุกคนร่วมกันทำงานนำไปสู่แนวคิดที่ว่าทุกคนจะหันหน้าเข้าหากัน พุดคุยกันมาก

ขึ้น เพื่อสร้างชุมชนที่น่าอยู่ให้เป็นต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการวางแผนที่จะพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยหลักการพึ่งพิงตนเอง และในที่สุดทุนมนุษย์มีอิทธิพลทางอ้อมทั้งต่อทุนทางสังคมในโครงสร้าง และต่อทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ที่เห็นเป็นรูปธรรมในชุมชนจะสังเกตได้จากการลงลายมือชื่อหรือการจัดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อออกกฎกติกาชุมชนและข้อบังคับชุมชนเป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2554)

3. การยืนยันรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมในครอบครัวสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด

การศึกษารูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด ได้ข้อค้นพบคำตอบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ดังนี้ สถาบันครอบครัว ถือเป็นสถาบันแรก ที่มีบทบาทหน้าที่ในสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดโดยตรง ทั้งทางนิตินัย และพฤตินัย พ่อแม่ คือ บุคคลสำคัญในการอบรม เลี้ยงดู สั่งสอน นอกจากนี้ยังจะต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ที่ถูกต้องให้กับบุตรหลาน สอดคล้องกับ สติต วงศ์สวรรค์ (2551) ที่กล่าวไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์รู้จักกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยผ่านทางผู้ให้การอบรม (พ่อ แม่) ทำให้คนคนนั้นเกิดการเรียนรู้และเกิดการประพฤติปฏิบัติตาม กระบวนการอบรมเลี้ยงดูจะอบรมกล่อมเกลาคิดตั้งแต่เกิด โดยบุคคลที่อยู่แวดล้อม เช่น พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง เป็นต้น ทำให้เด็กได้รู้สึกได้เข้าใจ ได้รู้สิ่งดีไม่ดี สิ่งใดควรทำไม่ควรทำ จนทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น เรียบร้อย เกเร मारयात ไม่มีमारयात ไปจนถึงลักษณะข้อสัตย์ คดโกง มีเมตตา หรือโหดร้าย (สติต วงศ์สวรรค์, 2551)

ดังนั้น สถาบันครอบครัว โดยเฉพาะพ่อแม่ เป็นผู้ที่มามีบทบาทหน้าที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้สิ่งไหนดีไม่ดี สิ่งไหนควรทำไม่ควรทำ จะต้องปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับบุตรหลาน รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีให้กับบุตรหลาน เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำที่ถูกต้อง สร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัวอีกทั้งไม่สร้างปัญหาให้กับครอบครัว

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาจากทุนทางสังคมที่เกี่ยวกับลักษณะ ประเพณี การทำหน้าที่ของทุนทางสังคมในชุมชนพื้นที่เพื่อให้ได้ประเด็นเกี่ยวกับลักษณะทุนทางสังคม ประเพณีทุนทางสังคม และหน้าที่ทุนทางสังคม โดยศึกษาผ่านบริบทชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในชุมชนและนอกชุมชน กลุ่มและการรวมกลุ่มทางสังคม จารีต ประเพณี และพัฒนาการของยาเสพติดในชุมชน ต่อมาผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาค้นคว้าจากการศึกษาบริบทชุมชนและทุนทางสังคมมาสรุปเป็นแบบแผนความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมในรูปแบบของตัวแปรเชิงสาเหตุ ทั้งนี้ ตัวแปรเชิงสาเหตุที่ผ่านการ

แจกแจงและจัดหมวดหมู่ในระดับของการวัดตัวแปรเพื่อนำเอาทุนทางสังคมมาสร้างรูปแบบกลไกทางสังคมให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองด้านยาเสพติดได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด” มีข้อค้นพบที่ผู้วิจัยต้องการเสนอแนะทั้งที่เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป รายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ทุนทางสังคมที่มีลักษณะยึดติดกับโครงสร้างชุมชน ควรได้รับการส่งเสริมด้วยการนำไปผนวกเข้ากับรูปแบบในการแก้ไขปัญหาเสพติดของภาครัฐ การปฏิบัติงานของภาครัฐ

2. ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

2.1 ชุมชนควรนำรูปแบบการส่งเสริมทุนทางสังคมสู่ชุมชนจัดการตนเองด้านยาเสพติด ซึ่งเป็นข้อค้นพบจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการจัดการและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน

2.2 ชุมชนและครอบครัว (ทุนทางสังคมในครอบครัว) ควรมีบทบาทในการสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดการและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน

2.3 ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชน ควรได้มีโอกาสรับความรู้ ความเข้าใจถึงทุนทางสังคม ประโยชน์และหน้าที่ของทุนทางสังคมต่อการแก้ไขปัญหาเสพติด

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

3.1 การวิจัยครั้งต่อไป เสนอแนะให้มีการเปิดพื้นที่ของการวิจัยให้กว้างขวางครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน

3.2 การวิจัยครั้งต่อไป เสนอแนะให้จัดขบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมต่อปัญหาเสพติดในชุมชน และเพื่อให้มีกระบวนการแก้ไขปัญหาไปพร้อม ๆ กัน

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวุฒิ วัฒนสิน. (2549). ทูทางสังคมกับการป้องกันอาชญากรรม. ใน *ปรัชญาชุมชนสัมพันธ์*
สาขาสังคมสงเคราะห์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (2552). *ทูทางสังคม รากฐานความเข้มแข็งของชุมชน*.
 กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *การศึกษาทูทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*.
 กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สกลิต วงศ์สุวรรณ. (2551). *การพัฒนาบุคลากรภาพ*. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น.
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. (2542). *ชุมชนเข้มแข็ง คือพลังกอบกู้สังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2552). *สรุปผลการดำเนินงาน*
โครงการภายใต้แผนพัฒนาระบบงานต้นแบบเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจร.
 กรุงเทพมหานคร: กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร. (2556). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนว
 ปฏิบัติ. ใน *รายงานการวิจัย โครงการวิชาการเพื่อเด็กและชุมชน คณะสังคมศาสตร์*.
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชก. (2558). *คลังความรู้ 26 มิถุนายน วันต่อต้านยาเสพติดโลก*.
 จันทบุรี: หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชก.
- อเนก นาคะบุตร. (2545). *ทูทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร :
 สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- Putnam. (2002). *Bowling Together*. The United State of America: The American
 Prospect .

**การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน
ตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี***
**AN APPLICATION OF GOOD GOVERNANCE IN ADMINISTRATION OF
MOTHAI SUB-DISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION,
CHAIYA DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE**

พระชัยณรงค์ กนต์สีโล (อินทร์แก้ว)

Phrachainarong Kantasilo (Inkaew)

พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร (อะซิม)

Phramaha Ekkawin Piyaweero (Asim)

พระณัฐพงษ์ สิริสุวรรณ (จันทรโร)

PhraNattapong Sirisuwanno (Janro)

กัณตภณ หนูทองแก้ว

Kantaphon Nuthongkaew

เดชชาติ ตริทรัพย์

Detchat Treesap

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: nattpong2286@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) เปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานีต่อประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน 3) ศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประชากร คือ ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น 4,379 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie และ Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 354 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิดและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม

* Received 18 August 2019; Revised 17 September 2019; Accepted 18 September 2019

คอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t - test ค่า F - test และทดสอบค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี LSD

ผลการวิจัยพบว่า

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีอายุระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เพศต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนอาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ การส่งเสริมด้านข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนให้มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงและชัดเจน การส่งเสริมเรื่องการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องต่อสาธารณชน การกำหนดผู้รับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อปัญหาของประชาชนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง การรับฟังความคิดเห็นของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการบริหารงานให้ทราบทั่วถึง การส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: การบริหาร, หลักธรรมาภิบาล, องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the application of good governance in administration of Mothai subdistrict administrative organization, Chaiya District, Surat Thani Province 2) to compare the application of good governance in administration of Mothai subdistrict administrative organization, Chaiya District, Surat Thani Province to treat people by classifying genders, ages, education background, career, monthly income. 3) to study suggestion of the application of good governance in the administration of Mothai subdistrict administrative organization, Chaiya District, Surat Thani Province. This study is mixed methods research, the sample group was people in Mothai subdistrict, Chaiya District, Surat Thani Province in total 4,379. The sample size determination

using Krejcie and Morgan table to the sample 354 people. The data were collected from a questionnaire of a close-ended question, an open-ended question. The analysis data by using the package program and the statistics in data analysis were Frequency, Percentage, Mean, Standard deviation, T-test, F – test, and Least Significant Difference Test (LSD Test)

Result of the research:

Public opinion in the application of good governance in the administration of Mothai subdistrict administrative organization, Chaiya District, Surat Thani Province of 6 issues was at high-level. In conclusion per each issue showed by descending mean values from high to low. The highest is participation, the next issue is moral principles, and the lowest issue is transparency management. The result of the comparison of public opinion on the application of good governance in the administration of Mothai subdistrict administrative organization, Chaiya District, Surat Thani Province by ages, and education background showed that the efficiency difference is statically significant at .001 level. Next by gender showed that the efficiency difference is statically significant at .01 level, and the last issue by career, monthly income is not much difference in statically significant at .05. The part of suggestion of the application of good governance in the administration of Mothai subdistrict administrative organization, Chaiya District, Surat Thani Province is the motivation in the dissemination of information to the public and should be made it the right, real and clear. Next topic, the public dissemination of information should be determining who is responsible for the duty. The last topic, the members must comply with the more strictly on law and rule.

Keywords: Management, The Main Good Governance, Sub-District Administration Organization

บทนำ

การพัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ การจัดระบบงานราชการและงานของรัฐ

อย่างอื่นเพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักธรรมาภิบาล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นวิธีการหนึ่งในการบริหารประเทศ ที่รัฐบาลหลายประเทศได้นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการบริหารรวมทั้งประเทศไทย โดยมี พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งรวมสาระสำคัญของ รูปแบบการบริหารที่มุ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้บน พื้นฐานความยุติธรรม คุณธรรม ความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อควมมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการบริหาร พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 เกิดจากแนวคิดการบริหารราชการแนวใหม่ ภายใต้พระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2545 ซึ่งเน้นถึงการให้บริการของรัฐที่มุ่งประโยชน์สุขของ ประชาชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางการบริหารของประชาชนตามเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งพิจารณาได้จากมาตรา 285 ที่บัญญัติให้สมาชิกสภาท้องถิ่น คณะ ผู้บริหารหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง มาตรา 286 สรุปลได้ ว่าประชาชนสามารถเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นให้พ้นจาก ตำแหน่งได้ถ้าบุคคลดังกล่าวมีความประพฤติไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ และมาตราอื่นอีก หลายมาตราได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และดำเนินการใน การกิจของภาครัฐมากขึ้น เพื่อให้ภาครัฐมีการบริหารที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบจากองค์กร อิสระและประชาชน ซึ่งรวมถึงการกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสร้างระบบการตรวจสอบเพื่อความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของสาธารณะชนเพื่อป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน (ธีรยุทธ บุญมี, 2551) องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการขยายตัวของชุมชนเมือง การขยายตัวด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริการ เติบโตอย่างรวดเร็วและในการพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางในการ พัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีแผนการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน (เจริญศักดิ์ วงศ์สุวรรณ, 2562) ความสำคัญของการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร จัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพราะหลัก ธรรมาภิบาลเป็นหลักที่กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ควบคุม การบริหารงานโดยอาศัยการมีส่วนร่วม ของภาคประชาชน ภาคเอกชน เข้ามาตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารงานขององค์การ บริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งก่อให้เกิดการกระตุ้น ตระหนักถึง สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบล อีกทั้งเป็นการผลักดันให้เจ้าหน้าที่ที่มีความกระตือรือร้นในการ

ปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีต่อประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (Mixed methodology research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนประชากรทั้งหมด 4,379 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย, 2561)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนประชากรทั้งหมด 4,379 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง Krejcie และ Morgan จึงได้กลุ่มตัวอย่าง 354 คน (สงศรี ชมภูวงศ์, 2559)

2. วิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีต่อการใช้หลัก ธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 5 ท่าน โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ทั้ง 5 ท่าน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ ดังนี้

1. การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่งไถ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่งไถ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.74$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.71$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.60$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่งไถ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีต่อประชาชน จำแนกตามเพศ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โม่งไถ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) เมื่อจำแนกตามเพศ เพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เพศชาย พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย มากสุด ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.68$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.52$) ตามลำดับ เพศหญิง พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.72$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.64$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.51$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่งไถ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตามอายุ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โม่งไถ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$) เมื่อจำแนกตามอายุ 18 – 30 ปี, 31 – 45 ปี, 46 – 60 ปี และ 61 ปีขึ้นไป อยู่ใน ระดับ ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย อายุ 18 – 30 ปี พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.74$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.70$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.68$) ตามลำดับ อายุ 31 – 45 ปี พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.81$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.75$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.60$) ตามลำดับ อายุ 46 – 60 ปี พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.83$) รองลงมาคือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.76$) ด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ย น้อยสุด ($\bar{X} = 3.65$) ตามลำดับ อายุ 61 ปีขึ้นไป พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมาก

สุด ($\bar{X} = 3.78$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.72$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.66$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอยะโฮง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอยะโฮง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อจำแนกตาม ระดับการศึกษา พบว่า ประถมศึกษา,มัธยมศึกษา/ปวช.,อนุปริญญาตรี/ปวส. และปริญญาตรีหรือสูงกว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย การศึกษาระดับประถมศึกษา พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.78$) รองลงมาคือ ด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X} = 3.75$) ส่วนด้านหลักคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.63$) ตามลำดับ การศึกษาระดับมัธยมศึกษา /ปวช. พบว่า ด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.87$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.82$) ส่วนด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.68$) ตามลำดับ การศึกษาระดับอนุปริญญาตรี/ปวส. พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.80$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.72$) ตามลำดับ การศึกษาระดับศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่า พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.80$) รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X} = 3.76$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.67$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอยะโฮง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตามอาชีพ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โมถ้าย อำเภอยะโฮง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อจำแนกตามอาชีพ พบว่า เกษตรกร ,รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ,ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างทั่วไป อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย อาชีพเกษตรกร พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.73$) รองลงมาคือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.70$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.65$) ตามลำดับ อาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.76$) รองลงมาคือ ด้านหลักความโปร่งใส ($\bar{X} = 3.74$) ส่วนด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.67$) ตามลำดับ อาชีพ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.78$) รองลงมาคือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.77$) ส่วนด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.69$) ตามลำดับ อาชีพ รับจ้าง

ทั่วไป พบว่า ด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.80$) รองลงมาคือ ด้านหลักนิติธรรม ($\bar{X} = 3.78$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.67$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชน จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท ,10,001 – 15,000 บาท ,15,001 – 20,000 บาท และ 20,001 บาทขึ้นไป อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ต่ำกว่า 10,000 บาท พบว่า ด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.79$) รองลงมาคือ ด้านหลักการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.78$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.69$) ตามลำดับ รายได้ต่อเดือน 10,001 – 15,000 บาท พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.83$) รองลงมาคือ ด้านหลักความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.82$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.70$) ตามลำดับ รายได้ต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท พบว่า ด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.82$) รองลงมาคือ ด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X} = 3.81$) ส่วนด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.71$) ตามลำดับ รายได้ต่อเดือน 20,001 บาทขึ้นไป พบว่า ด้านหลักความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาคือ ด้านหลักความคุ้มค่า ($\bar{X} = 3.81$) ส่วนด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.70$) ตามลำดับ

2. การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มี เพศ ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานมากกว่าเพศชาย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักความโปร่งใส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักความรับผิดชอบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านหลักการมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชน ที่มี อายุ ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของ

องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อประชาชนที่มี ระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความคุ้มค่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านหลักคุณธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านหลักการมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และด้านหลักความรับผิดชอบ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อประชาชน ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3 ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้

3.1 ด้านหลักนิติธรรม ได้แก่ การส่งเสริมให้มียุทธศาสตร์ให้พนักงานปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนโดยยึดถือหลักนิติธรรม ควรส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติ

ตามกฎหมายที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด การปกครองควรยึดตามกรอบระเบียบขององค์การบริหารส่วนตำบลและมีความเมตตากรุณาและยุติธรรมต่อทุกคน

3.2 ด้านหลักคุณธรรม ได้แก่ จัดอบรมให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยยึดหลักความถูกต้อง และเป็นธรรม การปฏิบัติหน้าที่ควรให้มีความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของ จริยธรรม ควรส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่โดยยึดมั่นหลักการและภาคภูมิใจต่อการให้บริการประชาชน

3.3 ด้านหลักความโปร่งใส ได้แก่ การส่งเสริมด้านข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนให้มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงและชัดเจน การส่งเสริมเรื่องการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องต่อสาธารณะชน ควรสรุปการบริหารงานกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ต่อสาธารณะชน

3.4 ด้านหลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน

3.5 ด้านหลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การกำหนดผู้รับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อปัญหาของประชาชนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง การรับฟังความคิดเห็นของทุกภาคส่วนเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจ ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ที่เกี่ยวกับการบริหารงานให้ทราบทั่วถึง

3.6 ด้านหลักความคุ้มค่า ได้แก่ การจัดโครงการรณรงค์ช่วยกันประหยัดทรัพยากรธรรมชาติให้กับประชาชน และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องทรัพยากรธรรมชาติให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่ง่าย อำเภอลำดวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่ง่าย อำเภอลำดวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก อภิปรายผลได้ว่า การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่ง่าย อำเภอลำดวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ผู้บริหารได้กำหนดนโยบายและมีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรที่สามารถนํานโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ เปิดโอกาสให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโม่ง่าย อำเภอลำดวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ว่า องค์การบริหาร

ส่วนตำบลไม่ถ่ายทอดปฏิบัติต่อประชาชนโดยยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของทางราชการพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนรับทราบมุ่งหวังให้เกิดความเป็นธรรม ใช้หลักความเสมอภาค มีการกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึง ไม่มีการเลือกปฏิบัติภายในองค์กรมีการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม มีการสรุป/เปิดเผยต่อสาธารณะจัดให้มีการตรวจสอบงานการจัดทำรายงานเสนอแก่สาธารณชน การสนับสนุนบุคลากรเป็นไปด้วยความสุจริต ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารงานที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนรับรู้การวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การให้บริการต่าง ๆ ด้วยความรับผิดชอบตอบสนองความต้องการของชุมชน การปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรและผู้บริหารใส่ใจต่อปัญหาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมและชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺฐ (หาญกุล) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีลำดับดังนี้ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบต่อสังคม และด้านหลักความคุ้มค่า (พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺฐ (หาญกุล), 2557)

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่ถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักการมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่ถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นด้านการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน จึงทำให้ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่ถ่ายใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารงานที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนรับรู้การวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีพลังในการทำงานร่วมกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของวีระ หาญกัน ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่นำมาใช้ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 4 อันดับแรกได้แก่

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงาน ด้านหลักนิติธรรม รองลงมาได้แก่ด้านการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานด้านหลักความคุ้มค่า และด้านการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานด้านการมีส่วนร่วม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีอยู่ 2 ด้านคือ ด้านการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานด้านหลักความโปร่งใส และ ด้านการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานด้านหลักคุณธรรม (วีระ หาญกัน, 2559)

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักความโปร่งใส โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า ถึงแม้ว่าด้านนี้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่ก็มีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ในการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงาน/การจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีการสรุปผลเพื่อเปิดเผยต่อสาธารณะโดยเปิดโอกาสให้ประชาชน ติดตามตรวจสอบแผนงาน โครงการต่าง ๆ และการใช้งบประมาณได้ ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนมีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริง กระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมีการเปิดเผยตรงไปตรงมา สร้างความไว้วางใจให้กับประชาชน พร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบตลอดเวลา จึงทำให้ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับ บทสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า กระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นส่วนใหญ่ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีการเปิดเผยตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มีการประกาศให้ประชาชนรับทราบเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ในการได้รับสวัสดิการต่าง ๆ มีการสรุป/เปิดเผยต่อสาธารณะ จัดให้มีการตรวจสอบงานการจัดทำรายงานเสนอแก่สาธารณชนการสนับสนุนบุคลากรเป็นไปด้วยความสุจริต และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชินวัฒน์ ธรรมเสฏฐ์ (หาญกุล) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีลำดับดังนี้ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า (พระมหาชินวัฒน์ ธรรมเสฏฐ์ (หาญกุล), 2557)

สรุป

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 218 คน พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุ 46 – 60 ปี จำนวน 115 คน มีอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 90 คน อายุ 31 – 45 ปี จำนวน 85 คน และอายุ 18 – 30 ปี จำนวน 64 คน จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 106 คน มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 104 คน มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า จำนวน 78 คน และมีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน 66 คน จำแนกตามอาชีพ พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรจำนวน 115 คน มีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 101 คน มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 85 คน และมีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 53 คน จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีรายได้ ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 109 คน มีรายได้ 10,001 -15,000 บาท จำนวน 95 คน มีรายได้ 15,001 -20,000 บาท จำนวน 86 คน และมีรายได้ 20,001 บาทขึ้นไป จำนวน 64 คน การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มี เพศ ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน มากกว่าเพศชาย ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชน ที่มี อายุ ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ผลการเปรียบเทียบคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มี ระดับการศึกษา ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ้าย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง

6 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ของประชาชนที่มี อาชีพ ต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานีของประชาชน ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมทั้ง 6 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัย เรื่อง การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรรักษาและพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อไปอีกให้ถึงที่สุด โดยผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกในการทำงาน และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ติดตามตรวจสอบแผนงานโครงการต่าง ๆ และการใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3 ควรศึกษาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของศีลธรรม/จริยธรรม แล้วนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

- เจริญศักดิ์ วงศ์สุวรรณ. (21 เมษายน 2562). การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของ
องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (พระชัยณรงค์
กนต์สีโล, ผู้สัมภาษณ์)
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *ธรรมรัฐแห่งชาตินิยมพุทธศาสน์กัณฑ์ประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร:
สายธาร.
- พระมหาชินวัฒน์ ธรรมเสฏฐ (หาญกุล). (2557). “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของ
เทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสพราณ จังหวัดนครปฐม”. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
ลกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาชินวัฒน์ ธรรมเสฏฐ (หาญกุล). (2557). “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของ
เทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสพราณ จังหวัดนครปฐม”. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราช
วิทยาลัย.
- มหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลกรณราช
วิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย.
- วีระ หาญกัน. (2559). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้าน
ดง อำเภอยะยา จังหวัดลำปาง. ใน *วิทยานิพนธ์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท*. มหาวิทยาลัย
ราชภัฏลำปาง.
- สงศรี ชมภูวงศ์. (2559). *วิจัยพื้นฐาน*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช.
- องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย. (2561). *ข้อมูลทะเบียน งานพัฒนาชุมชน*. จังหวัดสุราษฎร์
ธานี: องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย.

แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท*

A CONCEPT OF RIGHTEOUSNESS AND SUFFERING IN THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

เกรียงไกร พินยารัก

Kriangkrai Pinyarak

พระมหาพรชัย สิริวโร

Phramaha Pornchai Sirivaro

ณัฏฐ์ ศรีดี

Nattee Sridee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

ประเวศ อินทองปาน

Praves Intongpan

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kasetsart University, Thailand

E-mail: kriangmcu@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสรุปผลด้วยการเขียนเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1) ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทหมายถึง ความรู้สึกไม่เป็นทุกข์และมีเป้าหมายเพื่อการสิ้นชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ความคร่ำครวญและความคับแค้นใจ ความหมายของความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเทียบได้กับคำว่า Righteousness สำหรับความเป็นธรรมในปรัชญาตะวันตกตรงกับความหมายคำว่า virtue กับ Justice เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสอดคล้องความเป็นธรรมกับพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีความหมายกว้างกว่า virtue หรือ Justice เนื่องจาก virtue และ Justice เป็นความยุติธรรมที่ใช้กับสังคมเท่านั้น เกณฑ์การตัดสินความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

* Received 27 August 2019; Revised 18 September 2019; Accepted 20 September 2019

สรุปได้ว่าเป็นสังขนิมมีลักษณะเป็นปรัยเป็นกฎที่เป็นจริงอยู่เสมอ 2) พุทธปรัชญามีแนวคิด
ว่าทุกข์เป็นสิ่งที่ทนได้ยาก พุทธปรัชญาเถรวาทแยกทุกข์ออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ ทุกข์ชั้น
คือ ทุกข์ที่เกิดจากชั้น 5 ประการที่สองคืออุปาทานชั้น เป็นความทุกข์จากการยึดมั่นถือมั่น
ชั้น 5 เป็นสถานะที่มนุษย์ยึดถือโดยไม่รู้ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ทำให้เกิดความยึดมั่น
เชิงปัจเจกและสังคม ความมีอยู่ของความทุกข์ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ยกปฏิเสธสมุปาทเป็นทฤษฎี
แนวคิดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของวงจรชีวิตที่เป็นทุกข์ 3) ในการพิจารณาเพื่อตัดสินว่า
การกระทำเช่นไรเป็นการกระทำที่เป็นธรรมนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทให้ใช้แนวคิดเรื่องทุกข์เข้า
มาร่วมตัดสิน กล่าวคือถ้าการกระทำใดเป็นไปเพื่อการไม่ยึดมั่นถือมั่นและนำไปสู่การสิ้นภ
สิ้นชาติ ขรา มณะ โสกะ ปรีทเว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทุกข์การกระทำนั้นถือว่าการกระทำ
ที่เป็นธรรม การยืนยันเช่นนี้แสดงว่าพุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องความ
ยุติธรรมของจอห์น รอลส์ ชุมชนนิยมประโยชน์นิยมเพราะเกณฑ์ที่จอห์น รอลส์นำมาใช้ไม่ได้
พิจารณาถึงธรรมชาติของมนุษย์ เกณฑ์ที่ชุมชนนิยมใช้จะทำให้เกิดความไม่แน่นอนในแง่ความ
เป็นธรรมเนื่องจากยึดแนวคิดของคนในชุมชนเป็นหลัก และเกณฑ์ที่ประโยชน์นิยมใช้จะทำให้
เกิดความไม่เป็นธรรมไม่เสมอภาคเนื่องจากเอาเสียงคนข้างมากเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงคนส่วน
น้อย ส่วนเกณฑ์ตัดสินในพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นการพิจารณาตั้งแต่หลักการวิธีการและ
เป้าหมาย การพิจารณาเช่นนี้จะทำให้เกิดความครอบคลุมของแนวคิดได้ดีกว่าและสามารถ
ประยุกต์ใช้ในการพิจารณาหลักเกณฑ์เรื่องความเป็นธรรมได้

คำสำคัญ: ความเป็นธรรม, ความทุกข์, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the concept of righteousness in Tharavada Buddhist Philosophy 2) to study the concept of suffering in Tharavada Buddhist Philosophy 3) to analyze the concept of righteousness and suffering in Tharavada Buddhist Philosophy. This study is Qualitative research by collecting data from Buddhist scriptures, Atthakatha, books, journals and the related researches. The data analysis by descriptive methods.

Result of the research:

1) The righteousness in Tharavada Buddhist Philosophy is a life without suffering and has a life goal of pass away, old age, death, overthrew it, "Parideva" lamentation, bemoan, and resentment. A comparison between the Righteousness in Buddhist Philosophy and Virtue, and Justice in western

philosophy. The Righteousness has meaning wider than the Virtue, and Justice. The western philosophy has mentioned an impartial judge in society, but an impartial judge in Buddhist Philosophy has mentioned the realism has aspect as objectivity. 2) Buddhist Philosophy has indicated that a suffering condition is difficult to endure as divided into two types. There was Thukkāh khaṇṭhī is suffering from the Five aggregates. the second, the Upādānakkhandha aggregate of clinging as it describes the impersonal nature of the perception of an individual, permanent, personal self. 3) the adjudication in actions, which would be viewed as impartial by a fair in Theravada Buddhist Philosophy indicated that any action without an aggregate of clinging and no impact on suffering and death. This information dissented with the main idea of a Theory of Justice by John Rawls that mentioned to be followed by the majority of people but some situations were not fair to a small group of people. The conclusion of the result, the details in Theravada Buddhist Philosophy has adjudicated in actions by principle, method, and objective which able to apply in an impartial judge.

Keywords: Justice, Suffering, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ความเป็นธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ สังคมมนุษย์จะต้องมีความเป็นธรรมเป็นแกนกลางเพื่อให้สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หากไม่มีความเป็นธรรมสังคมมนุษย์ก็จะเกิดปัญหา เกิดการเอารัดเอาเปรียบขัดแย้งกันซึ่งไม่ใช่เป้าหมายที่ดีในการพัฒนาสังคมมนุษย์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมนุษย์จึงมีแนวคิดแสวงหาความเป็นธรรมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ปัจเจกบุคคลและสังคม ความเป็นธรรมจึงเป็นปัญหาที่นักปรัชญาการเมืองพยายามหาคำตอบและเป็นคำถามของปรัชญาการเมืองที่เป็นอมตะ ซึ่งนักคิดทางการเมืองที่ผ่านมาต่างก็พากันขบคิดหาคำตอบทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตลอดมา (ไชยันต์ ไชยพร, 2541) จากคำกล่าวข้างต้นจึงทำให้เห็นว่า ปัญหาเรื่องความเป็นธรรมยังไม่สามารถหาคำตอบได้และยังมีข้อโต้แย้งหลายแนวคิดด้วยกัน

เรื่องนี้ก็มีผู้เสนอแนวคิดความเป็นธรรมไว้ เช่น ความยุติธรรมสายสัญญาประชาคม (Contractarianism) ดังเช่น จอห์น รอลส์ เห็นว่า ความยุติธรรมเป็นกฎสากลตายตัวและมีหลักการตัดสินอย่างชัดเจนในการเลือกว่าสิ่งใดเป็นความยุติธรรมหรือความเป็นธรรม จอห์น รอลส์ได้ใช้กฎแมกซิมิน (Maximin) เป็นตัวแบบในทางเศรษฐศาสตร์มาตัดสิน (ศุภชัย ศุภผล, 2558) และได้ใช้วิธีการทดลองทางความคิดเป็นวิธีการหาคำตอบเรื่องความเป็นธรรมหรือความ

ยุติธรรม ซึ่งจอห์น รอลส์เห็นว่า เมื่อใช้วิธีการทดลองทางความคิดแล้วทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์มานแห่งความไม่รู้จึงจะสามารถหาคำตอบเรื่องความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมได้ (John Rawls, 1971)

ความยุติธรรมสายประโยชน์นิยม เช่น จอห์น สจิวต มิลล์ (John Stuart Mill) ความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมสายนี้มีลักษณะไม่มีกฎสากลตายตัว เพราะถือ “หลักมสุขเป็นรากฐานของศีลธรรม” (John Stuart Mill, 2004) เป็นหลักถือเอาความสุขของคนหมู่มากเป็นเกณฑ์ หากคนส่วนมากเห็นว่าดีมีความสุขและเกิดประโยชน์สิ่งนั้นก็ถือว่าเป็นธรรมนั่นเอง และถ้าหากสิ่งใดเกิดความเสียหายไม่เป็นประโยชน์แก่คนหมู่มากสิ่งนั้นก็จัดได้ว่าเป็นความไม่เป็นธรรมด้วย ซึ่งแนวคิดนี้สายสัญญาประชาคม โดยเฉพาะ จอห์น รอลส์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ (เนื่องน้อย บุญยบุตร, 2544)

ความยุติธรรมสายชุมชนนิยม (Communitarian) กลุ่มนี้เห็นว่าความเป็นธรรมมีลักษณะไม่เป็นสากลตายตัว ชุมชนนิยมเห็นว่าความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้เพราะชุมชนช่วยกันแก้ไขจึงไม่ควรมีกฎเกณฑ์ตายตัวโดยอ้างว่า สังคมแต่ละสังคมจะมีชุดความเป็นธรรมที่แตกต่างกัน สังคมมีวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อไม่เหมือนกัน การที่จะเอาสังคมหนึ่งไปตัดสินอีกสังคมหนึ่งไม่ได้ จะเห็นได้ว่า การหาคำตอบเรื่องความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมกลุ่มนี้เน้นสังคมความร่วมมือเป็นหลัก (Daniel Bell, 1993)

ในปรัชญาอินเดียได้ให้ความหมายของความเป็นธรรมไว้หลายแง่ แต่สามารถสรุปได้ 2 ความหมายคือ 1) ความเป็นธรรมเกี่ยวข้องเป็นข้อปฏิบัติทางศาสนา 2) ความเป็นธรรมเป็นพื้นฐานของความยุติธรรม ความเท่าเทียม ความเสมอภาคและความไม่อคติ (Bijayananda Kar, 2013) ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในคัมภีร์มีอธิบายไว้หลายแห่ง ยกตัวอย่างเช่น ความเป็นธรรมในแง่พระวินัย ลักษณะทางพระวินัยเป็นกระบวนการหาความเป็นธรรมด้วยการตัดสิน แต่ผู้ตัดสินจะต้องประกอบด้วยคุณธรรม (ธรรมิกบุคคล) โดยในวินัยกล่าวถึงประเด็นนี้เอาไว้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินหลักอภิกรณ์ หรือความขัดแย้ง โดยให้ใช้วิธีการด้วยความเป็นธรรม หรือวิธีเป็นธรรมแก่คู่กรณี ความเป็นธรรมมีลักษณะส่งเสริมให้ผู้ปกครองหรือผู้ใต้ปกครองมีคุณธรรมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเช่น คำสอนในมหาสังฆาคก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้กล่าวถึง ราชธรรมหรือทศพิธราชธรรม 10 ประการสำหรับผู้ปกครอง และยังมีคำสอนที่สนับสนุนให้บุคคลทั่วไปให้เกิดความเป็นธรรม เช่น หลักอคติ 4 เพื่อให้เกิดความไม่เอนเอียง เป็นต้น จากข้อความดังกล่าวทำให้เห็นว่า ความหมายของความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาสอดคล้องกับความหมายที่ 2 ในปรัชญาอินเดียซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการอธิบายความเป็นธรรมในพุทธปรัชญา และพุทธปรัชญามีวิธีการหาคำตอบเรื่องความเป็นธรรมให้กับสังคมมนุษย์เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรม ทำให้มนุษย์มีความทุกข์น้อยลงหรือหมดไปนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นพุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นด้วย กับแนวคิดสายสัญญาประชาคม เพราะว่าปรัชญาสายนี้ใช้การทดลองทางความคิด ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มประโยชน์นิยม เพราะว่าให้ความสำคัญกับคนหมู่มากไม่เห็นความสำคัญของคนกลุ่มน้อย และไม่เห็นด้วยกับกลุ่มชุมชนนิยม เพราะว่า ชุมชนนิยมใช้สังคมเป็นเกณฑ์ตัดสินความเป็นธรรม พุทธปรัชญาเห็นว่า แนวคิดเหล่านี้ไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติหรือพื้นฐานของมนุษย์ พุทธปรัชญาได้ศึกษาธรรมชาติหรือพื้นฐานของมนุษย์ก่อนจึงนำไปสู่การหาคำตอบเรื่องความเป็นธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความไม่ประกอบด้วยทุกข์ มิใช่เพื่อผู้กรัดหรือประกอบทุกข์ ธรรมเหล่านั้นพึงรู้ว่าเป็นธรรม เป็นวินัยเป็นสัตตสุสาน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในพุทธปรัชญานั้นมีทุกข์เป็นพื้นฐานในการอธิบายเรื่องความเป็นธรรม พุทธพจน์ดังกล่าวมีนัยยะทางสังคมสามารถอธิบายความเป็นธรรมให้กับสังคมได้ ฉะนั้นเมื่อมีทุกข์เป็นพื้นฐานในการอธิบายความเป็นธรรม ทุกข์ก็ต้องมีความสัมพันธ์กับความเป็นธรรมอย่างแน่นนอน อย่างไรก็ตามแนวคิดกลุ่มสัญญาประชาคม กลุ่มประโยชน์นิยม และกลุ่มชุมชนนิยมไม่ได้มีการอธิบายพื้นฐานหรือความทุกข์ของมนุษย์เพื่อนำไปสู่คำตอบเรื่องความเป็นธรรม หากมีการนำทุกข์มาอธิบายความเป็นธรรมอาจจะทำให้ได้คำตอบในเรื่องของความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาขัดเจนมากยิ่งขึ้น และต่างจากแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมของกลุ่มสัญญาประชาคม ประโยชน์นิยมและชุมชนนิยม

การที่ความทุกข์มาเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรม เพราะว่า เมื่อมนุษย์ไม่ได้รับความเป็นธรรมมนุษย์ก็จะรู้สึกเป็นทุกข์ ฉะนั้นความทุกข์จึงเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรม ความทุกข์ในพุทธปรัชญาหมายถึง สิ่งอันบุคคลพึงทนได้โดยยาก (มหาบาลีวิทยาลัย, 2523) พุทธปรัชญากล่าวถึงเรื่องทุกข์เป็นหลักการสำคัญ ดังจะเห็นว่าได้กล่าวถึงทุกข์ไว้หลายระดับ ในระดับที่เป็นสมมติและปรมาตถ์ ความทุกข์เป็นสภาวะครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งสิ่งที่ไม่มีความรู้สึก พุทธปรัชญามีเป้าหมายสูงสุดคือความพ้นทุกข์ ดังพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เมื่อใดอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ เมื่อนั้นย่อมหน่ายในทุกข์ นั่นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความทุกข์มีทั้งทุกข์ทางกายและใจ ความทุกข์นั้นเกิดขึ้นจากหลายปัจจัยด้วยกันทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ความทุกข์เป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่พึงปรารถนา สาเหตุที่เจ้าชายสิทธัตถะออกบวชก็ต้องการพ้นทุกข์ ต้องการพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ เมื่อพ้นทุกข์ความเป็นอิสระทางใจเสรีภาพย่อมเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าสอนเรื่องทุกข์ 2 ลักษณะคือ 1) สอนเรื่องทุกข์ว่าคืออะไร 2) สอนวิธีการดับทุกข์ (สมภาร พรหมทา, 2553) จากคำสอนเรื่องความทุกข์จะเห็นได้ว่า การเข้าใจเรื่องความทุกข์เป็นสิ่งสำคัญหรือเป็นแก่นสำคัญของชีวิตเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาของชีวิต หากทุกข์คือแก่นของชีวิตมนุษย์จริง การที่จะพิจารณาเรื่องความเป็นธรรมต้องพิจารณาจากความทุกข์ด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อต้องการหาคำตอบว่า ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอย่างไร และต้องการศึกษาความทุกข์ว่ามีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นพื้นฐานในการอธิบายความเป็นธรรมได้หรือไม่ เมื่อศึกษาความเป็นธรรมกับความทุกข์จะทำให้ได้เกณฑ์ตัดสินความเป็นธรรมในพุทธปรัชญา ในงานนี้ผู้วิจัยต้องการจะยืนยันว่ามีความสัมพันธ์กันกล่าวคือ ความเป็นธรรมในมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาทจะต้องเป็นไปเพื่อความดับทุกข์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขอบเขตในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อให้ได้คำตอบว่า ความเป็นธรรมกับความทุกข์สัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อที่จะได้เกณฑ์ตัดสินความเป็นธรรมและทุกข์จะเป็นพื้นฐานในการอธิบายความเป็นธรรมได้หรือไม่ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องการหาคำตอบความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทมาให้เหตุผล เพื่อให้เกิดการโต้แย้งและนำไปสู่ข้อสรุปทางปรัชญาซึ่งจะเน้นกลุ่มสัญญาประชาคมของจอห์น รอลส์ ล็อก และรุสโซ กลุ่มประโยชน์นิยมของ จอห์น สจิวต มิลล์ (John Stuart Mill) และกลุ่มชุมชนนิยม (Libertarian)

2. ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารดังนี้

2.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา หนังสือ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 ข้อมูลปฐมภูมิปรัชญาตะวันตกได้แก่หนังสือ A Theory of Justice by John Rawls, Utilitarianism by John Stuart Mill, Communitarianism and its Critics by Daniel Bell และข้อมูลทุติยภูมิได้แก่ The nicomachean Ethics by David ross, , Justice By Ryan Alan, Justice By Campbell, Tom

3. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับและขั้นตอนในการดำเนินวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 รวบรวมข้อมูลศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

3.2 รวบรวมข้อมูลศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีอรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ตลอดจนทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้

3.3 วิเคราะห์ แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมกับความทุกข์

3.4 สรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะ

3.5 เสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า ความเป็นธรรม มีการใช้คำนี้ในบริบทสังคมอินเดียก่อนที่จะมีพุทธปรัชญา เมื่อพิจารณาคำว่าธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทกับบริบทสังคมปรัชญาอินเดียแล้วทำให้เห็นว่าความหมายไม่สอดคล้องกันกับคำว่าธรรมของปรัชญาอินเดียดั้งเดิมเนื่องจากว่ามีเป้าหมายที่แตกต่างกันออกไป คำว่าธรรมในความหมายของปรัชญาพราหมณ์-ฮินดู ข้อปฏิบัติของพระผู้เป็นเจ้าโดยจะต้องปฏิบัติตามพระผู้เป็นเจ้าสั่งเท่านั้น หากไม่ปฏิบัติตามจะถือว่าขัดต่อความประสงค์ของพระเจ้านั่นเอง ส่วนคำว่าธรรมในพุทธปรัชญาเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองเป็นสัจธรรมความจริงซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าค้นพบ พระพุทธเจ้าได้นำธรรมไปประกาศเพื่อให้ประชาชนเกิดความสุขและดับทุกข์ได้ สำหรับความเป็นธรรมในปรัชญาตะวันตกจะตรงกับความหมายคำว่า virtue กับ Justice เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสอดคล้องความเป็นธรรมกับพุทธปรัชญา จะเห็นว่าความเป็นธรรมนั้นมีความหมายกว้างกว่า virtue หรือ Justice เนื่องจาก virtue และ Justice เป็นความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมที่ใช้กับสังคมเท่านั้นแต่ในพุทธปรัชญาคำว่า ธรรม ใช้ได้ในระดับสังคมและระดับสากลที่เรียกว่าปรมัตถ์ ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาน่าจะตรงกับคำว่า Righteousness มากกว่าเนื่องจาก ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาจะต้องมีฐานสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ และคำว่า Justice และ virtue ในปรัชญาตะวันตกในแง่ของกฎหมายเมื่อนุษย์ใช้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติในสังคมอาจยอมรับได้ว่าเป็นความยุติธรรมแต่สำหรับพุทธปรัชญาไม่เห็นด้วยว่ากฎหมายในสังคมจะเรียกว่า เป็นธรรมได้แต่พุทธปรัชญาก็ไม่ได้ปฏิเสธว่ากฎหมายจะใช้ไม่ได้กับสังคมซึ่งเห็นว่า กฎหมายเป็นเพียงแค่เครื่องมือให้มนุษย์อยู่ในสังคมภายใต้ข้อตกลงเท่านั้น ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญามีเป้าหมายที่มากกว่าสังคมซึ่งเรียกว่าความเป็นธรรมระดับปรมัตถ์

สำหรับประเด็นเกณฑ์การตัดสินความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่ามีลักษณะที่แน่นอนตายตัวเป็นในลักษณะปวิสัย (objective) เป็นกฎที่เป็นจริงอยู่เสมอ จะไม่ขึ้นอยู่กับมนุษย์หรือบุคคลเป็นคนให้ค่าหรือเปลี่ยนไปตามสังคมซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับเกณฑ์

ตัดสินใจของอิมานูเอลคานท์และกลุ่มสมบูรณนิยมเหตุผลที่ว่า เป็นกฎตายตัวเนื่องจากเกณฑ์การตัดสินใจ ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทจะต้องสอดคล้องหรืออิงกับกฎธรรมชาติเสมอจะขัดแย้งกับกฎธรรมชาติมิได้ ฉะนั้นความจริงก็จะต้องมีลักษณะเป็นจริงเสมอ

ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย (subjective) พุทธปรัชญามีมุมมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจความเป็นธรรม ฉะนั้นมนุษย์จะต้องเรียนรู้ธรรมชาติเข้าใจกฎความเป็นจริง และนอกจากนั้นมนุษย์จะต้องประกอบด้วยธรรมจึงจะสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาได้ การที่พุทธปรัชญาอธิบายความเป็นธรรมเชิงอัตวิสัยมิได้หมายความว่าเกณฑ์ตัดสินเป็นลักษณะอัตวิสัย แต่พุทธปรัชญามีมุมมองว่าเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะเข้าถึงความเป็นธรรม หลักเกณฑ์ตัดสินหลักที่เป็นหัวใจในการตัดสินใจความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทก็คือความทุกข์ ความเป็นธรรมที่ดีในมุมมองพุทธปรัชญาก็คือจะต้องเป็นไปเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่นและเพื่อความดับทุกข์เนื่องจากพุทธปรัชญาสอนเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ หากมีความเข้าใจเรื่องความทุกข์ก็จะสามารถอธิบายความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ ซึ่งจะเป็นการอธิบายพื้นฐานของความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

2. แนวคิดเรื่องความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า สำหรับท่าทีของพุทธปรัชญาต่อความทุกข์ ท่าทีด้านอภิปรัชญามีมุมมองว่าควรมองความทุกข์ในลักษณะให้เข้าใจธรรมชาติและไม่ควรยึดติด และควรมองความทุกข์เกิดจากเหตุปัจจัยไม่ใช่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติเช่นเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น ท่าทีด้านญาณวิทยา พุทธปรัชญามีความรู้สองประเภทคือ โลภียะและโลกุตระ และควรมีท่าทีเป็นสิ่งที่กำหนดรู้และกำหนดละเป็นกิจของอริยสังการ กำหนดท่าทีเช่นนี้จะทำให้บรรลุปเป้าหมายอุดมคติของชีวิต ท่าทีด้านจริยศาสตร์คือให้ปฏิบัติเพื่อบรรลุทุกข์โดยปฏิบัติตามมรรคแปดเป็นทางสายกลางก็จะทำให้มีชีวิตที่ดีตามทัศนะพุทธปรัชญา ซึ่งชีวิตที่ดีได้แบ่งชีวิตที่ดีของนักบวชและชีวิตที่ดีของผู้ครองเรือนซึ่งชีวิตที่ดีของนักบวชจะต้องเป็นไปเพื่อการไม่ครองเรือนมีเป้าหมายคือออกจากทุกข์ สำหรับชีวิตที่ดีของผู้ครองเรือนคือการรู้จักปฏิบัติตามกฎศีลธรรมเบื้องต้นและรู้จักแบ่งปันกันของคนในสังคมเนื่องจากมนุษย์เกิดมาร่วมกันกับสังคมหากปฏิบัติได้เช่นนี้ความทุกข์ก็จะลดน้อยลงจะเป็นเหตุให้มนุษย์บรรลุปเป้าหมายเกิดความสุขในที่สุด

3. วิเคราะห์ความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า ในบทนี้มุ่งศึกษาความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่าความเป็นธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับความทุกข์ เมื่อเวลามนุษย์รู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมเขาก็จะรู้สึกเป็นทุกข์จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความเป็นธรรมจะไม่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ ความเป็นธรรมจะต้องเป็นไปเพื่อสองประการคือ เป็นไปเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่นเพื่อการสิ้นทุกข์และจะต้องเป็นไปเพื่อสิ้นชาติชรา มรณะ ความโศก ความเศร้าครวญ ทุกข์โทมนัสและความคับแค้นใจ ความเป็นธรรมประการแรกคือความเป็นธรรมจะต้องเป็นไปเพื่อความและไม่ยึดมั่นถือมั่นและเป็นไปเพื่อสิ้น

ทุกข์พุทธปรัชญามีมุมมองว่า การกระทำใด ๆ ก็ตามหากเป็นไปเพื่อความยึดมั่นถือมั่นทำให้เกิดทุกข์กายคือมีสภาวะเกิดความยากลำบากทางกายกับทุกข์ทางใจคือการที่จิตใจไม่สมปรารถนาเกิดความคับแค้นใจไม่รับความเป็นจริงตามธรรมชาติ ถ้าเป็นการยึดมั่นทางกายและใจพุทธปรัชญามีทัศนะไม่เห็นด้วยซึ่งความเป็นธรรมในพุทธปรัชญา จะต้องเกิดความสุกกายสุขใจเป็นผลที่เกิดจากการไม่ยึดมั่นถือมั่น

เหตุผลที่มนุษย์ในสังคมพยายามเรียกร้องความเป็นธรรมก็เพราะเกิดความทุกข์ทางกายและทางใจนั่นเองเหตุผลที่ว่าความเป็นธรรมในมุมมองพุทธปรัชญาจะต้องเป็นไปเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่นและเป็นไปเพื่อสันทุกข์ มีแนวคิดที่สนับสนุนได้แก่แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมของจอห์น รอลส์ เขาสนับสนุนว่าหากมนุษย์คนใดอยากทราบว่าเป็นธรรมนั้นเป็นอย่างไร มนุษย์จะต้องละจากตัวตนหรือไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าตนเป็นใครมีฐานะอย่างไร มียศถาบรรดาศักดิ์อย่างไร ตามแนวคิดของจอห์น รอลส์ ทุกคนจะต้องเข้าไปในม่านแห่งความไม่รู้แนวคิดนี้สนับสนุนแนวคิดพุทธปรัชญาและยังมีกลุ่มแนวคิดที่เห็นด้วยเช่นโสกราตีส เพลโต แนวคิดเหล่านี้มีมุมมองสนับสนุนพุทธปรัชญาเพราะโสกราตีสและเพลโต เน้นเรื่องคุณธรรมเป็นแกนกลางในการตัดสินความเป็นธรรมซึ่งมองคล้ายพุทธปรัชญาซึ่งให้ความสำคัญของคุณธรรมหรือธรรมชาตินี้เป็นหลัก

ทัศนะแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับพุทธปรัชญาคืออริสโตเติลและโรเบิร์ต โนซิก แนวคิดเสรีนิยม แนวคิดของมาร์กซิสต์ แนวคิดเหล่านี้ให้ความสำคัญเรื่องความเป็นธรรมโดยยึดความสามารถของมนุษย์เป็นหลักไม่ได้พิจารณาจากการใช้ธรรมหรือธรรมชาตินี้เป็นแกนกลางในการตัดสิน เพราะเขาเห็นว่าความเป็นธรรมที่มนุษย์ควรที่จะได้รับต้องพิจารณาจากความสามารถเป็นหลักอาจเป็นการทำให้มนุษย์ผู้ด้อยโอกาสไม่ได้รับความเท่าเทียมและอาจถูกฉ้อโกงสิทธิเสรีภาพ และมีแนวคิดที่คัดค้านต่างจากพุทธปรัชญาอีกก็คือแนวคิดประโยชน์นิยมและชุมชนนิยม ประโยชน์นิยมและชุมชนนิยม พุทธปรัชญาไม่เห็นด้วยเพราะเป็นการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางเป็นผู้ตัดสินความเป็นธรรม และกลุ่มนี้มีแนวคิดสุดโต่งให้ค่าของความสุขของคนหมู่มากและคนในชุมชนมากเกินไปจนไม่สนใจความเป็นธรรมแบบธรรมชาติ

เหตุผลข้อที่สองพุทธปรัชญามีมุมมองความเป็นธรรมจะต้องเป็นไปเพื่อสัน ชาติ ชรา มรณะ ความโศก ความคร่ำครวญ ทุกข์โทมนัสและความคับแค้นใจ เมื่อวิเคราะห์แล้วทำให้เห็นว่า สาเหตุที่เป็นต้นตอของความไม่เป็นธรรมและขัดแย้งกับชาติ ชรา มรณะ ความโศก ความคร่ำครวญทุกข์โทมนัสและความคับแค้นใจคือความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในสังคมมนุษย์และเมื่อมีสามสิ่งนี้ครอบงำจะเป็นเหตุทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรม เกิดความวุ่นวายในสังคมและเชิงปัจเจก ทัศนะที่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้คือคานท์ เพราะคานท์มองศีลธรรมหรือกฎธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ต้องสำนึกและนำไปสู่การปฏิบัติ ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าความโลภ โกรธ หลงจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ควรกระทำเพราะขัดกับธรรมชาติและศีลธรรม สำหรับกลุ่ม

ไม่เห็นด้วยคือกลุ่มประโยชน์นิยมและชุมชนนิยมสองกลุ่มนี้ให้ความสำคัญไปที่มนุษย์ไม่สนใจธรรมชาติของมนุษย์สนใจปริมาณความสุขและมนุษย์ในชุมชน ดังนั้นหลักการใดก็ตามถ้าขัดกับหลักสองประการดังกล่าวมาแล้วข้างต้นตามมุมมองพุทธปรัชญาก็จะคัดค้านและไม่สนับสนุน

อภิปรายผล

1. ความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย (subjective) พุทธปรัชญามีมุมมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินความเป็นธรรม ฉะนั้นมนุษย์จะต้องเรียนรู้ธรรมชาติเข้าใจกฎความเป็นจริง และนอกจากนั้นมนุษย์จะต้องประกอบด้วยธรรมจึงจะสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาได้ สอดคล้องกับ ชาญณรงค์ บุญหนุน ได้ศึกษา ความเป็นธรรมในพระไตรปิฎก (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2550) พบว่า พระพุทธศาสนายอมรับความเป็นธรรม 2 นัย คือ (1) ความเป็นธรรมระดับสากล (2) ความเป็นธรรมทางสังคม นัยแรกอิงหลักคำสอนเรื่องกรรมที่เชื่อว่า มีกฎศีลธรรมควบคุมอำนาจผลตอบแทนอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับการกระทำนั้น ๆ กฎนี้ทำงานอย่างเป็นกลไก เป็นเหตุผล อยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์ แต่เนื่องจากเป็นมโนทัศน์เชิงบรรยายที่มีความซับซ้อนในเชิงทฤษฎี จึงนำไปอธิบายหรือประเมินค่าความสัมพันธ์ทางสังคมได้ยาก นัยที่สองอิงหลักคำสอนทางสังคมการเมืองซึ่งให้ความสำคัญต่อสถานการณ์ในชีวิตปัจจุบัน โดยถือว่ามีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม พลเมืองกับโครงสร้างอำนาจรัฐ และด้วยแนวคิดที่ว่า “มนุษย์ทุกคนต้องการชีวิตที่ดีงาม และชีวิตที่ดีเกิดขึ้นได้ภายในสังคมที่เป็นธรรม” พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ลักษณะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์เป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาเพื่อจัดวางระบบตอบแทนความดี (การจัดสรรผลประโยชน์ทางสังคม) หรือความชั่ว (การลงโทษผู้กระทำความผิด) ผู้วิจัยจึงเสนอว่า ความเป็นธรรมที่อิงอยู่กับบริบททางสังคมการเมือง น่าจะเป็นปรับใช้กับสังคมทั่วไปได้ดีกว่าความเป็นธรรมที่อิงอยู่กับมโนทัศน์เรื่องกฎแห่งกรรม และสอดคล้องกับ ปกรณ สังห์สุริยา ได้ศึกษา ความยุติธรรมในปรัชญาของ ปอล ริเกอร์ (ปกรณ สังห์สุริยา, 2550) พบว่า กรอบคำถามที่สำคัญสำหรับการทำความเข้าใจความคิดเรื่องความยุติธรรมของริเกอร์คือกรอบคำถามที่ว่า “ทำไมเราจึงต้องมีความยุติธรรม” คำตอบโดยสรุปรวมก็คือ “เพราะว่าตัวตนของเราคือความยุติธรรม” หรืออีกนัยหนึ่ง ความยุติธรรมคือลักษณะแห่ง “โครงสร้างเชิงอัตถิภาวะ” หรือ “การดำรงอยู่-ใน-โลก” ของมนุษย์ จากจุดนี้ซึ่งพัฒนาไว้อย่างชัดเจนใน Oneself as Another ริเกอร์ได้นำความคิดหลายประการไปขยายความต่อใน The Just โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้ในระดับสถาบัน ได้แก่ สถาบันการเมือง และ สถาบันการยุติธรรม ในบทสรุปนี้ จะแสดงภาพรวมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของตัวตนมนุษย์กับตำแหน่งและลักษณะของความยุติธรรมโดยจะอาศัยแผนภูมิต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจอันรวดเร็ว

2. ความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาทอาจสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ดังเห็นได้จากพุทธเจ้าทรงสอนอริยสัจ 4 พุทธปรัชญาจึงให้ความสำคัญเรื่องความทุกข์มากพุทธปรัชญามีแนวคิดที่ว่าทุกข์เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกไม่ได้เกิดจากพระเจ้าแต่เป็นธรรมชาติที่เป็นไปไม่ว่าคนหรือสัตว์ย่อมตกอยู่ในสภาวะทุกข์ ความทุกข์ สอดคล้องกับ จำลอง ดิษยวนิช ในหนังสือ จิตวิทยาของความดับทุกข์ เนื้อหาโดย (จำลอง ดิษยวนิช, 2544) สรุปกล่าวว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ทนได้ยาก บีบคั้นให้ลำบาก ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ถูกปรุงแต่งจากเหตุแล้วเผาลนให้เดือดร้อน ซึ่งในอริยสัจ 4 มีทุกข์ 11 อย่าง คือ ความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ การประจวบกับสิ่งที่ไม่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่ไม่รัก การปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น

3. วิเคราะห์แนวคิดความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ความเป็นธรรมกับความทุกข์ในพุทธปรัชญาเถรวาท การกระทำใด ๆ ก็ตามหากเป็นไปเพื่อความยึดมั่นถือมั่นทำให้เกิดทุกข์กายคือมีสภาวะเกิดความยากลำบากทางกายกับทุกข์ทางใจคือการที่จิตใจไม่สมปรารถนา เกิดความคับแค้นใจไม่รับความเป็นจริงตามธรรมชาติ ถ้าเป็นการยึดมั่นทางกายและใจพุทธปรัชญามีทัศนะไม่เห็นด้วยซึ่งความเป็นธรรมในพุทธปรัชญา จะต้องเกิดความสุกกายสุขใจเป็นผลที่เกิดจากการไม่ยึดมั่นถือมั่น สอดคล้องกับ สุวรรณา สถาอานันท์ ได้ศึกษา เมตตาธรรม - ความเป็นธรรมใน เวสสันดรชาดก (สุวรรณา สถาอานันท์, 2549) พบว่าการถกเถียงเรื่องความเป็นธรรมทางศีลธรรม (moral justice) ในเวสสันดรชาดก ขึ้นอยู่กับการใช้กรอบการวิเคราะห์ที่ทอดยาวออกไปมากน้อยเพียงใด หากกำหนดกรอบการวิเคราะห์ไว้เฉพาะเหตุการณ์และเวลาที่เกิดขึ้นในตวับท การให้ทานของพระเวสสันดรหรือการบริจาคบุตรภริยานั้น ถือว่าเป็นกิจกรรมที่บำเพ็ญเพื่อแลกเอาพระโพธิญาณในอนาคต ซึ่งหมายความว่า การบำเพ็ญทานบารมียังอยู่ในตรรกะแห่งการแลกเปลี่ยน (Logic of exchange) การวิเคราะห์ในกรอบนี้ทำให้พิจารณาได้ว่า ไม่มี “ความเป็นธรรมทางศีลธรรม” ในเวสสันดรชาดก ทั้งนี้เพราะการให้ทานเป็นการ “แลกเปลี่ยน” แบบหนึ่ง เพื่อเป้าหมายของพระเวสสันดรเอง ทั้งนี้เป็นการ “ใช้” ความทุกข์ของครอบครัวเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนสำหรับวัตถุประสงค์ในอนาคตของพระเวสสันดร

สรุป

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยในประเด็นการนำความทุกข์มาอธิบายเพื่อให้เข้าใจความเป็นธรรม จากการทบทวนเอกสารสำหรับความเป็นธรรมในพุทธปรัชญาส่วนมากจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะหลักกรรมในการค้นหาความเป็นธรรมซึ่งการนำหลักกรรมอธิบายเรื่องความเป็นธรรมทำให้อธิบายความเป็นธรรมใน

สังคมได้ยากเพราะกรรมเป็นเรื่องของการส่งผลซึ่งเป็นนามธรรมมองไม่เห็นเป็นลักษณะกุศลจิต ธรรมหากนำมาอธิบายอาจทำให้คนในสังคมไม่ยอมรับเพราะอธิบายได้ยาก นอกจากจะศึกษา เรื่องความเป็นธรรมโดยการนำกฎแห่งกรรมอธิบายความเป็นธรรมยังมีการศึกษาความเป็น ธรรมผ่านบุคคลมีการวิเคราะห์และแสดงให้เห็นว่าการกระทำเช่นนี้เป็นธรรมหรือไม่ สำหรับการ ทบทวนเอกสารความเป็นธรรมในปรัชญาตะวันตกส่วนมากมุ่งเน้นความยุติธรรมทางสังคม ยังไม่ได้มีการนำกฎธรรมชาติดูและอธิบายธรรมชาติของมนุษย์มาอธิบายเพื่อหาหลักการความ เป็นธรรมและปรัชญาตะวันตกมุ่งเน้นหาความยุติธรรมเพื่อให้เกิดความเสมอภาคเสรีภาพทาง บังคับและสังคมเท่านั้น สำหรับการทบทวนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทุกข์ส่วนมาก มุ่งเน้นอธิบายความทุกข์เพื่อเป็นพื้นฐานในการบรรลุเป้าหมายคือนิพพานจะเห็นได้ว่ายังไม่มี การอธิบายความทุกข์เพื่อหาคำตอบและหาหลักการเรื่องความเป็นธรรมซึ่งความทุกข์เป็นสิ่งที่ มนุษย์สัมผัสได้ หากเข้าใจเรื่องความทุกข์ก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการอธิบายเรื่องความเป็น ธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ ผู้วิจัยจึงมีความปรารถนาที่จะศึกษาประเด็นดังกล่าวเนื่องจาก งานวิจัยนี้จะเป็นการทำให้เข้าใจเรื่องความทุกข์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายความเป็นธรรมซึ่ง ผู้วิจัยจะศึกษาโดยวิธีทางปรัชญามีการวิเคราะห์ วิวิจารณ์ เพื่อพิจารณาข้ออ้างนำเสนอเหตุผล สนับสนุนเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาความทุกข์เพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายความงามทาง สุนทรียศาสตร์เนื่องจากคำสอนเรื่องทุกข์ในพุทธปรัชญาสามารถตีความและเป็นพื้นฐานอธิบาย ปรัชญาได้หลากหลาย
2. ควรมีการศึกษาความเป็นธรรมทางสังคมของแนวคิดปรัชญาตะวันตกและปรัชญา ตะวันออกเพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายความเป็นธรรมในสังคม
3. ควรมีการศึกษาวิธีการกระจายรายได้ในมุมมองพุทธปรัชญาเนื่องจากในการหา ความหมายของคำว่าความเป็นธรรมหรือยุติธรรมนักปรัชญาแต่ละแนวคิดสนใจและถกเถียงกัน ประเด็นเรื่องการแบ่งปันรายได้
4. ควรมีการศึกษาความเป็นธรรมทางธรรมชาติในพุทธปรัชญาในเชิงลึกเพื่อจะเป็น ฐานในการอธิบายความเป็นธรรมทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

จำลอง ดิษยวนิช. (2544). *จิตวิทยาของความดับทุกข์*. เชียงใหม่: บริษัทกลางเวียงการพิมพ์.
ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2550). *ความเป็นธรรมในพระไตรปิฎก*. ใน *เอกสารโครงการ (อัตสำเนา)*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- ไชยันต์ ไชยพร. (2541). *ความยุติธรรมตอนที่หนึ่ง*. กรุงเทพมหานคร: รัฐศาสตร์สาร.
- เนืองน้อย บุญยเนตร. (2544). *ค้ำจุน มัลลิส ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ลส์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา. (2550). *ความยุติธรรมในปรัชญาของ ปอล ริเกอร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาบาลีวิทยาลัย. (2523). *ลัทธินิติปกครอง ชาตุมาลา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลศึกษา.
- ศุภชัย ศุภผล. (2558). *ทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์นรอลส์ (Theory of Justice and life of John Rawls)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ Victory.
- สมภาร พรหมทา. (2553). *รากเหง้าเราคือทุกข์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วารสารปัญญา.
- สุวรรณ สภาอานันท์. (2549). *เมตตาธรรม - ความเป็นธรรมใน เวลสันดรชาดก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Bijayananda Kar. (2013). *The Philosophy of Lokayata a review and reconstruction*. Delhi: motilal banarsidass.
- Daniel Bell. (1993). *Communitarianism and its Critics*. Oxford: Olarendon Press.
- John Rawls. (1971). *A Theory of Justice*. Cammbridge: Harvard university press.
- John Stuart Mill. (2004). *Utilitarianism*. University Park: The Pennsylvania State University.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรค์

วารสารมหาจุฬานาครทรรค์เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรค์

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา ปรัชญา จิตวิทยา การพัฒนาสังคม นิติศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ สหวิทยาการอื่นๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK (ขนาดอักษรคลิกเพื่อดูตัวอย่าง) ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่

จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุวุฒิการศึกษาสูงสุด พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการพิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่องโดยเรียงมาทางด้านขวา และให้ตัวเลขเป็นตัวยกท้ายชื่อผู้เขียนเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการและชื่อหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300-320 คำตอบบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น(ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงอรรถเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) ข้อเสนอแนะ (Suggestion)
- 6) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

เอกสารอ้างอิง

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. : สถานที่พิมพ์. / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาวิทยาลัยเกษตรราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์. (./ การวรรค 2 ครั้ง)

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง.// (เลขหน้าที่ย่อ).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจ จ สุจินโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปิตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า 112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่.// (ฉบับที่).// เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลข หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

จิตติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม.// (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง). สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาจอพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ*, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
Sturgeon, T.(1995). Sciencefiction. In *The encyclopaedia America*, (Vol. 24, pp.390-392). Danbury, CT: GrolierPress.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//**ชื่อหนังสือพิมพ์**,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์./ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา/ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์

ตัวอย่าง :

สมบุญ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน *ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางชุมชน. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//**ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์**.//**(ชื่อผู้สัมภาษณ์)**

ตัวอย่าง :

วรพล ไหมสน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทาง *โหราศาสตร์*. (นางณัฐณัช แก้วพลีก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// **ชื่อเรื่อง.**//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวิศักดิ์ อุณจิตติกุล. (2561). **พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร?** เรียกใช้

เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). **เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป**

ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 .

เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/>

คำสั่ง-ประกาศ/

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2548). **โลกทัศน์ชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเถร. (2538). **ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

โกนิษฐ์ ศรีทอง.(2558). **การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (1 พฤษภาคม 2555). **การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ**. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก http://www.mcu.ac.th/site/artdecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปิฎก 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol.1 and 2.

World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JMND> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : tak.punyada@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการ หรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับลิขสิทธิ์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารฯ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

... (16.pt) .....

วัตถุประสงค์การวิจัย : Research Objectives (16 pt)

1... (16.pt) .....

2... (16.pt) .....

วิธีดำเนินการวิจัย : Research Methodology (18 pt)

... (16.pt) .....

ผลการวิจัย : Results (18pt)

... (16.pt) .....

อภิปรายผล: Discussion (18pt)

... (16.pt) .....

สรุป : Conclusion (18 pt)

... (16.pt) .....

ข้อเสนอแนะ : Recommendation (18 pt)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ (16 pt)

1... (16.pt) .....

2... (16.pt) .....

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (ถ้ามี) (16 pt)

1... (16.pt) .....

2... (16.pt) .....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

... (16.pt) .....

Eng. (16.pt)

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

.....(16.pt).....

.....

.....

เนื้อหา : Body (18pt)

.....(16.pt).....

.....

.....

สรุป : Conclusion (18 pt)

.....(16.pt).....

.....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....ไทย (16.pt).....

.....

.....Eng (16.pt).....

.....